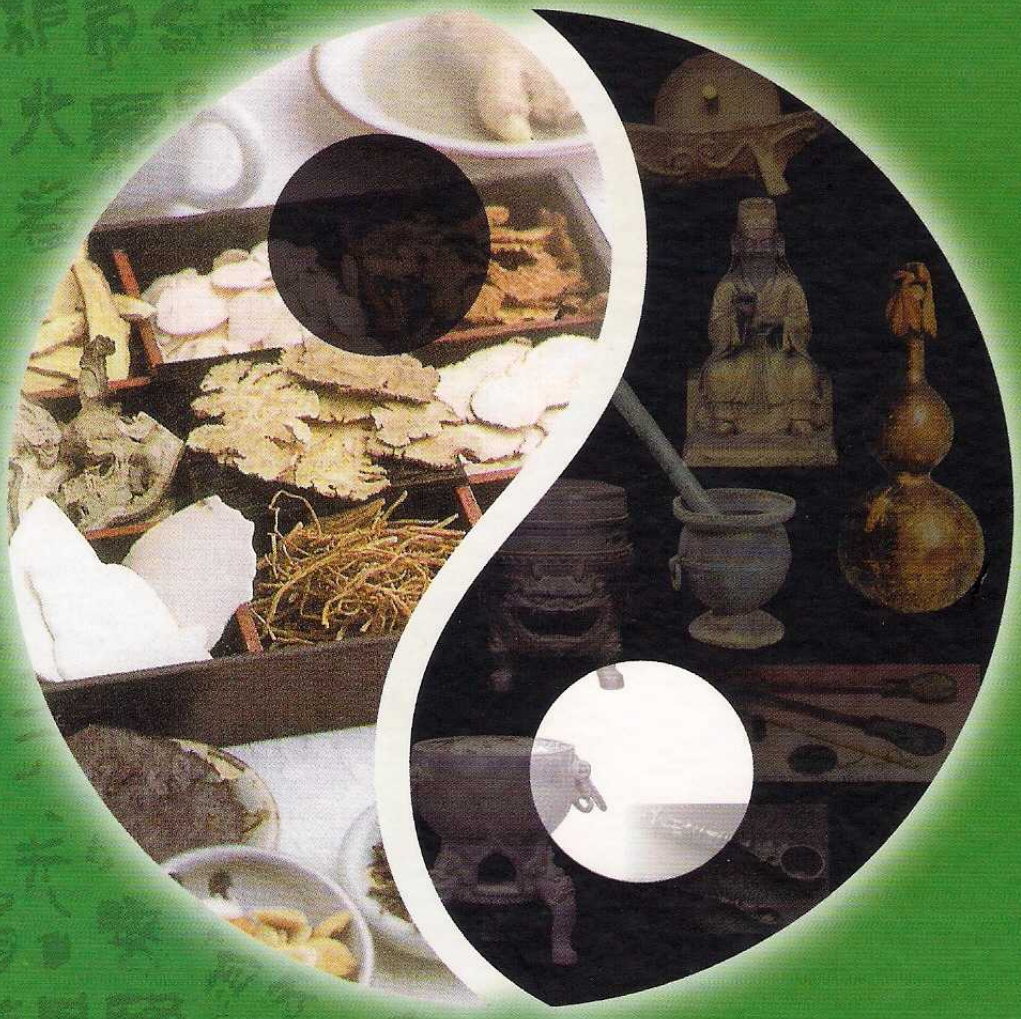
ตำรับยาจีน
ที่ใช้บ่อยในประเทศไทย เล่ม 3

COMMONLY USED CHINESE PRESCRIPTIONS IN THAILAND VOLUME 3

泰国中医常用方剂 第三册

กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
กระทรวงสาธารณสุข

ตำรับยาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย

เล่ม 3

กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

กระทรวงสาธารณสุข

พ.ศ. 2553

ISBN 978-616-11-0280-7

ตำรับยาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย เล่ม 3

ที่ปรึกษา

วิลาวัณย์ จึงประเสริฐ　　นรา นาควัฒนานุกูล

คณะบรรณาธิการ

เย็นจิตร เตชะดำรงสิน	วิชัย โชควิวัฒน	อุทัย โสธนะพันธุ์	นพมาศ สุนทรเจริญนนท์
จรัส ตั้งอร่ามวงศ์	สว่าง กอแสงเรือง	อภิญญา เวชพงศา	กัลยา อนุลักขณาปกรณ์
ประไพ วงศ์สินคงมั่น	วิเชียร จงบุญประเสริฐ	ทัศนีย์ ฮาซาไนน์	สมชัย โกวิทเจริญกุล
สุปรียา ป้อมประเสริฐ	ดวงเพ็ญ ปัทมดิลก		

คณะทำงาน

กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

เย็นจิตร เตชะดำรงสิน	ทัศนีย์ ฮาซาไนน์	บุญใจ ลิ่มศิลา	เบญจนีย์ เภาพานิชย์
ยุพาวดี บุญชิต	ลักขณา อังอธิภัทร	วลีย์พัชญ์ ชูชาติชัยกุลการ	รวินันท์ กุดทิง
นัฐนิชา วิบูลวรเศรษฐ์	พิภพ โก๊ะกอย		

ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการแพทย์แผนจีน

จรัส ตั้งอร่ามวงศ์	สว่าง กอแสงเรือง	อภิญญา เวชพงศา	สมชัย โกวิทเจริญกุล
บุญเกียรติ เบญจเลิศ	สมบัติ แซ่จิว	ธงชัย ลี้นำโชค	วิญญู เตโชวาณิชย์
มานพ เลิศสุทธิรักษ์	วิทยา บุญวรพัฒน์	สมชาย จิรพินิจวงศ์	สมบูรณ์ ฟูเจริญทรัพย์

สถาบันวิจัยสมุนไพร　กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์

มาลี บรรจบ　　กัลยา อนุลักขณาปกรณ์　　ประไพ วงศ์สินคงมั่น　　ดวงเพ็ญ ปัทมดิลก

กองควบคุมยา　สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา

วินิต อัศวกิจวีรี　　ประสิทธิ์ ศรีทิพย์สุขโข

องค์การเภสัชกรรม　กระทรวงสาธารณสุข

สุปรียา ป้อมประเสริฐ

คณะเภสัชศาสตร์　มหาวิทยาลัยมหิดล

นพมาศ สุนทรเจริญนนท์

คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
อุทัย โสธนะพันธุ์

คณะเภสัชศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รพีพล ภโววาท วิเชียร จงบุญประเสริฐ

คณะการแพทย์แผนจีน มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
อุดม จันทรารักษ์ศรี สุวัฒน์ ลี้ชาญกุล

ราชบัณฑิตยสถาน
ประพิณ มโนมัยวิบูลย์

เจ้าของลิขสิทธิ์: กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข

ออกแบบ: อุทัย โสธนะพันธุ์ เย็นจิตร เตชะดำรงสิน นพมาศ สุนทรเจริญนนท์

ถ่ายภาพ: อัศวิน นรินท์ชัยรังษี อุทัย โสธนะพันธุ์ นนทินี สรรพคุณ

ปก: สมชัย โกวิทเจริญกุล

พิมพ์ครั้งที่ 1: มีนาคม 2553

พิมพ์ที่ : ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด
79 ถนนงามวงศ์วาน แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, วิชัย โชควิวัฒน, อุทัย โสธนะพันธุ์, นพมาศ สุนทรเจริญนนท์, จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, สว่าง กอแสงเรือง และคณะ (บรรณาธิการ)

ตำรับยาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย เล่ม 3—กรุงเทพมหานคร:
ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, 2553. 600 หน้า ภาพประกอบ
กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
กระทรวงสาธารณสุข

ISBN 978-616-11-0280-7

คำนิยม

การแพทย์แผนจีนมีประวัติศาสตร์ยาวนานมากว่าห้าพันปี เป็นหนึ่งในห้าไข่มุกอันงดงามของประเทศจีนที่ได้รับการประดิษฐ์คิดค้นขึ้น อันประกอบไปด้วย การแพทย์แผนจีน การประดิษฐ์เข็มทิศ การทำเครื่องกระสุนดินปืน การทำกระดาษ และการพิมพ์ สำหรับการแพทย์แผนจีนถือว่ามีความพิเศษจากการที่ได้นำธรรมชาติเข้ามาใช้ในการดูแลและรักษาสุขภาพ และการแพทย์แผนจีนก็เป็นที่ยอมรับจากทั่วโลก การที่กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข จัดทำหนังสือ **“ตำรับยาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย เล่ม 3”** ขึ้นนี้ ถือเป็นสารานุกรมตำรับยาจีนที่มีประโยชน์เป็นอย่างมาก ทำให้การแพทย์แผนจีนในประเทศไทยได้ก้าวหน้าขึ้นมาอีกขั้นหนึ่ง

“ตำรับยาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย เล่ม 3” นี้ มีจุดเด่นห้าประการ คือ 1) จัดทำโดยรัฐบาลและพิมพ์เป็นภาษาไทย เป็นดั่งสารานุกรมตำรับยาจีนในประเทศไทย 2) รวบรวมตำรับยาการแพทย์แผนจีนไว้มากมาย ถือเป็นหนังสือตำรามาตรฐานที่เป็นประโยชน์ต่อวงการการแพทย์แผนจีน และเป็นการจัดทำมาตรฐานการแพทย์แผนจีนในอนาคต 3) ทำให้แพทย์กลุ่มต่าง ๆ เช่น แพทย์แผนไทย และแพทย์แผนปัจจุบัน ได้ศึกษาศาสตร์การแพทย์แผนจีน ส่งเสริมให้มีการเรียนการสอนศาสตร์การแพทย์แผนจีน รวมทั้งการคิดวิเคราะห์ ค้นคว้าเพิ่มเติม และประยุกต์ให้เข้ากับประเทศไทย 4) หนังสือเล่มนี้เกิดจากความตั้งใจในการจัดทำที่ใช้กำลังคน กำลังทรัพย์ และเวลาจำนวนมาก อย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน จึงแสดงให้เห็นว่ารัฐบาลตระหนักถึงความสำคัญในการพัฒนาการแพทย์แผนจีนเป็นอย่างยิ่ง 5) หนังสือเล่มนี้จะเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศไทย และเป็นสิ่งที่มีคุณค่าสำหรับสังคมไทย ทำให้ลูกหลานนำไปใช้ได้ตลอดไป

ผมหวังว่าหนังสือเล่มนี้จะทำให้ทุกภาคส่วนมีการตอบรับที่ดี และยอมรับในศาสตร์การแพทย์แผนจีน และมีส่วนช่วยเป็นภูมิคุ้มกันในการดูแลสุขภาพ และรักษาโรคต่างๆ ของคนไทย

(แพทย์จีน สมบัติ แซ่จิว)
นายกสมาคมแพทย์จีนในประเทศไทย

คำนิยม

ตั้งแต่สถาบันการแพทย์ ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กระทรวงสาธารณสุข ได้ก่อตั้งขึ้นมา ได้ผลิตหนังสือ **“ตำรับยาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย”** เล่มที่ 1 เล่มที่ 2 มาแล้ว และเล่มที่ 3 กำลังจะเผยแพร่ให้กับประชาชนทั่วไป หนังสือทั้ง 3 เล่มนี้ได้สร้างบทบาทอันทรงคุณค่าในการสนับสนุน คุ้มครอง และพัฒนาการแพทย์แผนจีนในประเทศไทย เนื่องด้วยข้อดีเด่นของการแพทย์จีนและยาจีนที่มีสรรพคุณการรักษาโรคมากมาย จึงได้รับความสนใจและการยอมรับจากประชาชนไทย อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 187 ของ“รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย” และมาตรา 5(5) มาตรา 14(5) และมาตรา 33(5) “แห่งพระราชบัญญัติการประกอบโรคศิลปะ พ.ศ.2542” ได้กำหนดให้ประชาชนไทยมีอิสรภาพในการเลือกวิธีการรักษาทางสุขภาพและป้องกันโรค และได้กำหนดให้การแพทย์แผนจีนเป็นศาสตร์อีกแขนงหนึ่งทางการแพทย์ ปัจจุบันแพทย์จีนทุกท่านล้วนพยายามเสริมความรู้ ยกระดับความสามารถในการรักษาโรค หมั่นเพียรทำหน้าที่รักษาประชาชนในภาครัฐ ภาคเอกชน และหน่วยงานต่าง ๆ อุทิศคุณประโยชน์เพื่อสุขภาพของประชาชนในประเทศไทย

หนังสือ **“ตำรับยาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย เล่มที่ 3”** นี้ เป็นหนังสือที่มีเนื้อหาสมบูรณ์ รูปภาพคมชัด มีการเปรียบเทียบภาษาไทยจีน อ่านง่ายสะดวกในการค้นหา มีคุณค่าในการใช้งานสูง ซึ่งจะเป็นประโยชน์สำหรับผู้ปฏิบัติงานด้านการแพทย์ เช่น แพทย์จีน เภสัชกรจีน แพทย์แผนไทย เภสัชกรไทย แพทย์แผนปัจจุบันที่ได้ศึกษาแพทย์แผนจีน รวมทั้งนักศึกษามหาวิทยาลัย และเจ้าหน้าที่ที่ทำงานค้นคว้าด้านการแพทย์แผนจีนและแผนไทย สามารถนำมาใช้เพื่อชี้นำการปฏิบัติ และยกระดับคุณภาพการทำงานอย่างดียิ่ง

(แพทย์จีน ธงชัย ลี้นำโชค)
นายกสมาคมศาสตร์การแพทย์แผนจีน

คำนิยม

“ตำรับยาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย เล่ม 3” นี้ เป็นตำราที่ใช้เวลาและความทุ่มเทของนักวิชาการภายใต้การนำของเภสัชกรหญิงเย็นจิตร เตชะดำรงสิน ซึ่งทุกคนได้ฟันฝ่าอุปสรรคมากมายทั้งในแง่วิชาการความถูกต้องของต้นตำรับ ความชัดเจนของหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ ประจักษ์พยาน และการพิสูจน์ทางด้านเภสัชวิทยาสมัยใหม่ ตลอดจนภาษาไทยที่ถูกต้องทั้งหลักภาษาและไวยกรณ์ ในด้านความถูกต้องของเนื้อหานอกจากการตรวจสอบจากตำราอ้างอิงซึ่งเป็นภาษาจีนโบราณแล้ว ยังต้องสืบค้นและตรวจสอบกับตำราและงานวิจัยด้านสมุนไพรทั้งสมัยใหม่และดั้งเดิมของมหาวิทยาลัยและสถาบันวิจัย เพื่อให้ตำรา **“ตำรับยาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย”** ทั้ง 3 เล่มนี้มีความถูกต้องสมบูรณ์ที่สุด นอกจากนี้รูปภาพสมุนไพรทุกชนิดก็มีการถ่ายอย่างประณีตโดยผู้เชี่ยวชาญคนไทย ผู้ใช้ตำราทั้ง 3 เล่มนี้ จึงวางใจได้ในความถูกต้องทางวิชาการ

“ตำรับยาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย เล่ม 3” นี้ ได้รวบรวมตำรับยาที่ใช้มากว่า 2,000 ปี และมีการปรับปรุงพัฒนาจนเป็นตำรับพื้นฐานที่หาข้อโต้แย้งทางการวินิจฉัยและการรักษาโรคทางทฤษฎีการแพทย์แผนจีนไม่ได้ จุดเด่นที่จะทำให้ใช้งานต่อไปได้อีกหลายร้อยหลายพันปีคือ สามารถตั้งตำรับใหม่โดยอาศัยตำรับพื้นฐานที่ใช้มานับพันปีเพื่อให้เหมาะสมกับโรค สภาพแวดล้อมของผู้ป่วย ความรุนแรงของการป่วยโรคแทรกซ้อน เพศ อายุ เพื่อใช้กับปัจเจกบุคคลเป็นราย ๆ ไป โดยการเพิ่มหรือลดตัวยา เพิ่มหรือลดน้ำหนักยาในตำรับยาเดิม เพื่อให้เหมาะสมกับการเจ็บป่วยของคนไข้และให้มีความปลอดภัยสูงสุด ซึ่งตำรับยาจีนที่มีอยู่ 300-400 ตำรับ สามารถนำมาปรับเปลี่ยนสูตรได้นับหมื่น ๆ ตำรับ และสามารถนำมารักษาโรคอุบัติใหม่ เช่น โรคหวัดนก โรค SARS โรคหวัด 2009 ฯลฯ ได้

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า หากสามารถปรับเปลี่ยนสูตรตำรับยาจีนโดยอาศัยความรู้ทางเภสัชวิทยาสมัยใหม่ ผนวกกับการรักษาทางคลินิกในอนาคต เราจะมียาใหม่ ๆ สำหรับรักษาโรคยากที่ยาแผนปัจจุบันรักษาไม่ได้ผล โดยการนำยาสมุนไพรจีนเข้ามาช่วย แนวความคิดนี้ได้มีการวิจัยอย่างจริงจังในประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น อเมริกา เยอรมนี ฝรั่งเศส เป็นต้น หากจะให้ประเทศไทยก้าวไปพร้อม ๆ กับนานาอารยประเทศในเรื่องยาจีนสมัยใหม่ บุคลากรสาธารณสุขไทยจะต้องให้ความสำคัญกับศาสตร์นี้อย่างจริงจัง ซึ่งความรู้ที่ได้จากตำรานี้สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการรักษาโรค และทำให้การดูแลผู้ป่วยได้หลากหลายวิธีที่เรียกว่า “การแพทย์ผสมผสาน (Integrated Medicine)” เกิดขึ้นจริงในประเทศไทย

(นายแพทย์สมชัย โกวิทเจริญกุล)
นายกสมาคมแพทย์ฝังเข็มและสมุนไพร

คำนำ

กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข มีภารกิจเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาการด้านการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกอื่น โดยคุ้มครอง อนุรักษ์ และส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ส่งเสริมและพัฒนาการจัดระบบความรู้ และสร้างมาตรฐานด้านการแพทย์-แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกให้ทัดเทียมกับการแพทย์แผนปัจจุบัน และนำไปใช้ในระบบสุขภาพอย่างมีคุณภาพและปลอดภัย เพื่อเป็นทางเลือกแก่ประชาชนในการดูแลสุขภาพ การแพทย์แผนจีนเป็นศาสตร์ที่มีรากฐานที่แข็งแกร่ง มีประวัติความเป็นมาหลายพันปี และได้เข้ามาร่วมกับการแพทย์แผนปัจจุบันและการแพทย์แผนไทยในการดูแลสุขภาพของคนไทยมากว่า 700 ปี จุดเด่นของการแพทย์แผนจีนคือมีการบันทึกอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ทำให้ภูมิปัญญาและประสบการณ์ของบรรพบุรุษสามารถสืบทอดต่อกันมา และพัฒนาให้ก้าวหน้าอย่างโดดเด่นจนเป็นที่ยอมรับในนานาอารยประเทศ

กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ตระหนักถึงความสำคัญของภูมิปัญญาการแพทย์ดั้งเดิมที่เป็นประโยชน์ในการดูแลสุขภาพของคนไทย และเห็นความจำเป็นของการรวบรวมข้อมูลเหล่านี้ไว้ใช้ประโยชน์ จึงได้จัดทำโครงการพัฒนาตำราชุดด้านการแพทย์แผนจีนขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อปีงบประมาณ พ.ศ. 2549 โดยเริ่มจากการพัฒนาตำราชุด **ตำรับยาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย** เพื่อให้สามารถถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านตำรับยาจีนและความรู้ทั่วไปของศาสตร์การแพทย์แผนจีน ซึ่งเป็นเรื่องที่ทำความเข้าใจยาก ให้เป็นสาระที่อ่านเข้าใจง่ายเหมาะกับยุคสมัย และใช้เป็นมาตรฐานสำหรับการศึกษาตำรับยาจีนในประเทศไทย รวมทั้งอาจใช้เป็นอีกแนวทางหนึ่งในการพัฒนาตำรับยาไทยต่อไป

ตำรับยาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย จัดทำเป็นหนังสือชุด 3 เล่ม มีเนื้อหาครอบคลุมความรู้ทั่วไปและความรู้ศาสตร์การแพทย์แผนจีนด้านต่าง ๆ จำนวน 19 เรื่อง ตำรับยาจีนจำนวน 100 ตำรับ และอภิธานศัพท์ โดยเนื้อหาภาคภาษาจีนและภาษาอังกฤษใช้ตำราเรียนฟางจี้เสวี่ย (Fangji Xue) จงอีจีฉู่หลี่ลุ่น (Zhongyi Jichu Lilun) และจงเหย้าเสวี่ย (Zhongyao Xue) ของมหาวิทยาลัยการแพทย์แผนจีนเซี่ยงไฮ้ (Shanghai University of Traditional Chinese Medicine) เป็นหลัก ส่วนเนื้อหาภาคภาษาไทยมีส่วนสำคัญที่เพิ่มขึ้น คือ รูปแบบยาในปัจจุบัน การเตรียมตัวยาพร้อมใช้ และข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้องทั้งของตำรับยาและตัวยา หนังสือ **ตำรับยาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย เล่ม 1** ได้จัดทำและพิมพ์ออกเผยแพร่ครั้งแรกเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2549 ซึ่งได้รับการตอบรับเป็นอย่างดียิ่งจนต้องจัดพิมพ์ถึง 3 ครั้ง รวม 4,500 เล่ม แต่กระนั้นก็ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการ สำหรับหนังสือ **ตำรับยาจีนที่ใช้บ่อย-**

ในประเทศไทย เล่ม 2 ได้จัดทำและพิมพ์ออกเผยแพร่ครั้งแรกเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2551 จำนวน 1,000 เล่ม โดยได้แจกจ่ายไปยังหน่วยงานต่าง ๆ ห้องสมุด และผู้เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้ที่ได้รับนำไปใช้งานต่างแสดงความชื่นชม ที่สำคัญคือหน่วยงานในสาธารณรัฐประชาชนจีนต่างชมเชยทั้งในความถูกต้องของเนื้อหาและความพยายามในการจัดทำ

ตำรับยาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย เล่ม 3 นับเป็นเล่มสุดท้ายของหนังสือชุด **ตำรับยาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย** หนังสือเล่มนี้ประกอบด้วย บทนำ ความรู้ทั่วไปจำนวน 5 เรื่อง ได้แก่ เต้าตี้เหย้าไฉ การจำแนกเต้าตี้เหย้าไฉ การเก็บเกี่ยวและการแปรรูปเต้าตี้เหย้าไฉ การบรรจุหีบห่อเต้าตี้เหย้าไฉ และฟางจี้เบี้ยนทง สำหรับเนื้อหาหลักเป็นตำรับยาจีนที่ใช้บ่อยจำนวน 40 ตำรับ และข้อมูลวิชาการของตัวยาจำนวน 115 ชนิด การรวบรวมและเรียบเรียงเนื้อหาดังกล่าวให้สมบูรณ์ค่อนข้างยากลำบาก เนื่องจากไม่มีเอกสารอ้างอิงที่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ต้องใช้ตำราภาษาจีนเป็นหลัก ทำให้การเรียบเรียงเนื้อหาและการแปลศัพท์เฉพาะทางจากภาษาจีนเป็นภาษาไทยเป็นเรื่องที่ต้องใส่ใจในความหมายเป็นอย่างยิ่ง

ในนามของกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ดิฉันขอขอบคุณคณะทำงานทุกท่านที่ได้กรุณาสละเวลามาช่วยกันทำงานด้วยความตั้งใจและทุ่มเทอย่างเต็มที่ ซึ่งถ้าขาดท่านหนึ่งท่านใดแม้แต่เพียงท่านเดียว ตำราเล่มนี้ก็มิอาจสำเร็จลงได้ นอกจากนี้กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกต้องขอขอบคุณภาคีเครือข่ายสมาคมแพทย์จีนในประเทศไทย สมาคมศาสตร์การแพทย์แผนจีน สมาคมแพทย์ฝังเข็มและสมุนไพร กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา องค์การเภสัชกรรม ราชบัณฑิตยสถาน และคณะเภสัชศาสตร์ของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยศิลปากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ และขอขอบคุณห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล เวชพงศ์ โอสถ ที่ให้ความอนุเคราะห์ตัวยาที่ใช้ในการถ่ายภาพประกอบ

ดิฉันหวังว่าตำราเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อแพทย์แผนจีน แพทย์แผนปัจจุบัน เภสัชกร นักศึกษาแพทย์แผนจีน นักวิชาการ บุคลากรสาธารณสุข และผู้สนใจทั่วไป และดิฉันมั่นใจว่ากรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกจะผลิตผลงานที่มีคุณภาพดีและเป็นประโยชน์ต่อสังคมอย่างต่อเนื่องสืบไป

(แพทย์หญิงวิลาวัณย์ จึงประเสริฐ)
อธิบดีกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

คำแนะนำการใช้หนังสือ ตำรับยาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย เล่ม 3

คำแนะนำการใช้หนังสือ **ตำรับยาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย เล่ม 3** มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้อ่านได้เข้าใจถึงความหมายและที่มาของข้อความต่าง ๆ ที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้ ได้แก่ การแพทย์แผนจีน ตำรับยาจีน ยา ตัวยา การทับศัพท์ภาษาจีนและภาษาอังกฤษ อภิธานศัพท์ มอโนกราฟตำรับยาจีน ตลอดจนข้อมูลวิทยาศาสตร์ของตัวยา

อย่างไรก็ตาม ข้อมูลวิชาการที่ได้ระบุในมอโนกราฟ มิได้หมายความว่าเป็นข้อมูลที่ยอมรับในการขึ้นทะเบียนตำรับยาของประเทศไทย การอ้างอิงสรรพคุณเพื่อการขอขึ้นทะเบียนตำรับยานั้นต้องเป็นไปตามพระราชบัญญัติยา กฎกระทรวง ประกาศ และคำสั่งกระทรวงที่เกี่ยวข้อง

การแพทย์แผนจีน

ตามพระราชกฤษฎีกา พ.ศ. 2552 กำหนดให้สาขาการแพทย์แผนจีนเป็นสาขาการประกอบโรคศิลปะ ตามพระราชบัญญัติการประกอบโรคศิลปะ พ.ศ. 2552 ได้กำหนดว่า **การแพทย์แผนจีน** หมายความว่า “การกระทำต่อมนุษย์หรือมุ่งหมายจะกระทำต่อมนุษย์เกี่ยวกับการตรวจโรค การวินิจฉัยโรค การบำบัดโรค การป้องกันโรค การส่งเสริมและการฟื้นฟูสุขภาพโดยใช้ความรู้แบบแพทย์แผนจีน” และกำหนดให้มีคณะกรรมการวิชาชีพสาขาการแพทย์แผนจีน สำหรับผู้ขอขึ้นทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนจีนต้องมีความรู้ในวิชาชีพ คือ เป็นผู้ได้รับปริญญาหรือประกาศนียบัตรเทียบเท่าปริญญาสาขาการแพทย์แผนจีน จากสถาบันการศึกษาที่คณะกรรมการวิชาชีพสาขาการแพทย์แผนจีนรับรอง และต้องสอบผ่านความรู้ตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่คณะกรรมการวิชาชีพสาขาการแพทย์แผนจีนกำหนด สำหรับผู้สำเร็จการศึกษาจากต่างประเทศซึ่งมิได้มีสัญชาติไทย ต้องได้รับอนุญาตให้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนจีนจากประเทศที่สำเร็จการศึกษาด้วย

ตำรับยาจีน

ตำรับยาจีน หมายถึง ตำรับยาที่ใช้กันมาตั้งแต่สมัยโบราณและมีผลต่อการบำบัดโรคมาเป็นเวลานานแล้ว ตำรับยาเกิดจากการผสมกันของตัวยาต่าง ๆ ตั้งแต่สองชนิดขึ้นไป ซึ่งได้จากการวินิจฉัยโรคแล้วจึงคัดเลือกตัวยาที่เหมาะสมมารวมกันในสัดส่วนที่กำหนดในตำราการแพทย์จีน

ยา

ในหนังสือเล่มนี้ ยา หมายถึงวัตถุที่ใช้ประโยชน์ทางการแพทย์ โดยระบุชื่อ คุณสมบัติ รส การเข้าเส้นลมปราณ สรรพคุณ ขนาดและวิธีใช้

ตัวยา

กำหนดให้ระบุชื่อจีน ชื่อละตินตามเภสัชตำรับของสาธารณรัฐประชาชนจีน (The Pharmacopoeia of the People's Republic of China) เพื่อความเป็นสากล หากมีชื่อไทยจะระบุไว้ด้วย และอธิบายว่าตัวยาแต่ละชนิดนั้นได้จากส่วนใดของพืชหรือสัตว์ โดยระบุชื่อวิทยาศาสตร์ตามระบบการตั้งชื่อแบบทวินาม (binomial nomenclature) ซึ่งประกอบด้วยชื่อสกุล (genus) และชนิด (species) เขียนด้วยตัวเอน และหากสามารถระบุพันธุ์ (variety) ได้ก็จะระบุไว้หลังชื่อ โดยใช้ตัวย่อ var. ตามด้วยชื่อพันธุ์ หลังชื่อชนิดจะตามด้วยชื่อย่อของผู้ตั้งชื่อวิทยาศาสตร์นั้น (author name) พร้อมทั้งระบุวงศ์ (family) ไว้ด้วย

การทับศัพท์ภาษาจีน

การทับศัพท์ภาษาจีนในหนังสือเล่มนี้ จะสะกดเสียงคำอ่านเป็นภาษาไทยโดยวิธีต่าง ๆ ตามความเหมาะสม ดังนี้

1. สะกดเสียงให้ใกล้เคียงกับเสียงเดิม เช่น

黄 หวง	皇 หวง	王 หวาง	院 เวี่ยน	元 เหวียน

2. ทับศัพท์ตามหลักเกณฑ์การทับศัพท์ภาษาจีน ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2549 เช่น

阳 หยาง	玉 ยฺวี่	节 เจี๋ย	与 ยฺหวี่	内 เน่ย์
局 จฺหวี	君 จฺวิน			

3. สะกดให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ไทย เช่น

血 เซวี่ย	学 เสวีย	论 ลุ่น	吴 หวู	外 ไว่

4. สะกดตามความคุ้นเคยของสำเนียง เช่น

神 เสิน	参 เซิน	要 เอี้ยว	叶 เยี่ย	涩 เซ่อ
湿 ซือ	肾 เซิ่น	生 เซิง	饮 อิ่น	芍 เสา

การทับศัพท์ภาษาอังกฤษ

การทับศัพท์ภาษาอังกฤษของชื่อองค์ประกอบทางเคมีในตัวยาให้เป็นภาษาไทยนั้น ชื่อกลุ่มสารเคมีจะถอดคำตามหลักเกณฑ์การทับศัพท์ภาษาอังกฤษ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2535 เช่น

สารกลุ่มซาโปนิน แอลคาลอยด์ เป็นต้น สำหรับสารเคมีเดี่ยวแต่ละชนิดจะยังคงใช้เป็นภาษาอังกฤษ เช่น สาร paeonol, glycyrrhizic acid เป็นต้น

อภิธานศัพท์

ศัพท์แพทย์จีน เป็นศัพท์เฉพาะซึ่งแตกต่างจากศัพท์แพทย์แผนตะวันตก เนื่องมาจากพื้นฐานที่แตกต่างกัน พื้นฐานการแพทย์จีนได้นำเอาปรัชญาและศาสนามาอธิบายถึงสรีรวิทยา พยาธิวิทยา และกฎเกณฑ์วิธีการรักษา โดยถือว่าร่างกายของมนุษย์มีความเป็นเอกภาพกับธรรมชาติ ซึ่งนอกจากอวัยวะต่าง ๆ มีส่วนสัมพันธ์กันเองแล้ว มนุษย์ก็ไม่อาจแยกตัวเป็นอิสระจากธรรมชาติได้ กล่าวคือ เมื่อเงื่อนไขของฤดูกาล เวลา สถานที่เปลี่ยนแปลง ก็จะมีผลกระทบต่อร่างกายในลักษณะที่แตกต่างกัน ทำให้เกิดโรคต่าง ๆ ขึ้น หลักการแพทย์แผนจีนประกอบด้วย ทฤษฎีและเหตุผล หลักวิธีการรักษา ตำรับยาจีน และยา ดังนั้นเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายของศัพท์เฉพาะที่ใช้ในหนังสือเล่มนี้ จึงได้รวบรวมและอธิบายศัพท์ที่จำเป็นต้องทราบ โดยใช้ภาษาไทยที่สามารถเข้าใจได้

มอโนกราฟตำรับยาจีน

คำอธิบายความหมายของมอโนกราฟตำรับยาจีนในแต่ละหัวข้อ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ชื่อตำรับ ใช้ชื่อไทยทับศัพท์คำอ่านภาษาจีนกลาง (พินอิน) และวงเล็บชื่อจีน

2. ตำราต้นตำรับ เป็นชื่อหนังสือปฐมภูมิ (primary source) โดยขึ้นต้นด้วยภาษาจีน ตามด้วยคำอ่านภาษาจีนกลาง และวงเล็บชื่ออังกฤษ ตามด้วยปีที่เขียน ชื่อผู้เขียนแบบพินอิน วงเล็บภาษาจีน และคำอ่านทับศัพท์ภาษาจีนกลาง

3. ส่วนประกอบ ระบุชื่อตัวยาซึ่งเป็นส่วนประกอบในตำรับยาจีนโดยเรียงลำดับดังนี้ ตัวยาหลัก ตัวยาเสริม ตัวยาช่วย และตัวยานำพา สำหรับชื่อตัวยาแต่ละชนิด จะเขียนชื่อจีน ตามด้วยชื่อละติน โดยเอาส่วนที่ใช้ทำยาเป็นคำนำหน้า เช่น Radix (ราก) Fructus (ผล) Semen (เมล็ด) Cortex (เปลือก) เป็นต้น ทั้งนี้ ชื่อละตินจะใช้ตามชื่อที่ปรากฏในเภสัชตำรับของสาธารณรัฐประชาชนจีน ตามด้วยคำอ่านภาษาจีนกลาง และปริมาณที่ใช้

4. วิธีใช้ อธิบายวิธีเตรียมยา และวิธีรับประทาน

5. การออกฤทธิ์ ระบุการออกฤทธิ์ของตำรับยาตามศาสตร์การแพทย์แผนจีน

6. สรรพคุณ ระบุสรรพคุณของตำรับยาตามศาสตร์การแพทย์แผนจีน

7. คำอธิบายตำรับ เนื้อหาในหัวข้อนี้เน้นให้ผู้อ่านรู้จักตัวยาซึ่งเป็นส่วนประกอบในตำรับยา ได้แก่ การทำหน้าที่ของตัวยา รส คุณสมบัติ และสรรพคุณของตัวยาแต่ละชนิด

8. รูปแบบยาในปัจจุบัน รูปแบบยาเตรียมจากสมุนไพรจีน ที่มีการจำหน่ายในสาธารณรัฐ-ประชาชนจีนในปัจจุบัน

9. ข้อแนะนำการใช้ เป็นข้อแนะนำวิธีใช้ยาที่ถูกต้องที่ผู้ป่วยและผู้ประกอบโรคศิลปะด้านการแพทย์แผนจีนควรทราบ เช่น ผู้ป่วยที่มีอาการอาเจียนค่อนข้างรุนแรง ควรรับประทานตำรับยาหวูจูยฺหวีทังเมื่อยาเย็นแล้ว เป็นต้น

10. ข้อควรระวังในการใช้ เป็นข้อควรระวังเกี่ยวกับสิ่งที่อาจเกิดขึ้นระหว่างการใช้ตำรับยาที่ผู้ป่วย หรือผู้ประกอบโรคศิลปะด้านการแพทย์แผนจีนควรทราบ เช่น ควรระมัดระวังการใช้ตำรับยาซื่อหนี้ส่านในผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง เป็นต้น

11. ข้อห้ามใช้ เป็นข้อมูลที่อธิบายว่าตำรับยานั้นห้ามใช้ในผู้ป่วยกลุ่มใด เพื่อความปลอดภัยในการใช้ยาของผู้ป่วย เช่น ห้ามใช้ตำรับยาต้าเฉิงชี่ทังในสตรีมีครรภ์ เป็นต้น

12. ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง เป็นข้อมูลจากการวิจัยที่สนับสนุนสรรพคุณของตำรับยา แบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่ การศึกษาทางเภสัชวิทยา ทางคลินิก และความปลอดภัย โดยระบุเฉพาะข้อมูลที่เกี่ยวข้องโดยสังเขป และระบุเลขเอกสารอ้างอิงไว้หลังฤทธิ์หรือสรรพคุณที่กล่าวถึง

13. ภาพประกอบ มีภาพประกอบตำรับยาแต่ละตำรับซึ่งชั่งน้ำหนักของตัวยาตามสูตร และภาพตัวยาเดี่ยวที่เป็นส่วนประกอบในตำรับยา

14. เอกสารอ้างอิง จะอยู่ท้ายมอโนกราฟ โดยมีรูปแบบการเขียนเอกสารอ้างอิง ดังนี้

14.1 การอ้างอิงหนังสือหรือตำราที่ผู้แต่งเขียนทั้งเล่ม

ชื่อผู้แต่ง. ชื่อหนังสือ. ครั้งที่พิมพ์. เมืองที่พิมพ์: สำนักพิมพ์, ปีที่พิมพ์. เช่น

Zhang E. Prescriptions of traditional Chinese medicine: A practical English-Chinese library of traditional Chinese medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.

14.2 การอ้างอิงบทใดบทหนึ่งในหนังสือหรือตำรา

ชื่อผู้แต่ง. ชื่อเรื่อง. ใน: ชื่อบรรณาธิการ. ชื่อหนังสือ. เล่มที่. ครั้งที่พิมพ์. เมืองที่พิมพ์: สำนักพิมพ์, ปีที่พิมพ์. เช่น

Liu JG, Wu F. Xiebai San. In: Xia M (ed). Modern study of the medical formulae in traditional Chinese medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

14.3 การอ้างอิงวารสารภาษาอังกฤษ

ชื่อผู้แต่ง. ชื่อเรื่อง. ชื่อวารสาร. (ใช้ชื่อย่อตามระบบ Index Medicus หากเป็นชื่อจีนใช้ตามชื่อวารสาร) ปีที่พิมพ์; ฉบับที่: หน้าแรก-หน้าสุดท้าย. เช่น

Guo P, Ma ZC, Li YF, Liang QD, Wang JF, Wang SQ. Effect of siwu tang on protein expression of bone marrow of blood deficiency mice induced by irradiation. Zhongguo Zhongyao Zazhi 2004; 29(9): 893-6.

14.4 การอ้างเฉพาะบทในเอกสารประกอบการฝึกอบรม

ชื่อผู้แต่ง. ชื่อเรื่อง. ใน: ชื่อบรรณาธิการ. ชื่อเอกสาร. [เอกสารประกอบการฝึกอบรม]. เมืองที่พิมพ์: ชื่อหน่วยงาน, ปีที่พิมพ์. เช่น

สมบูรณ์ ฟูเจริญทรัพย์, บุญยง เศวตบวร. การตั้งตำรับยา. ใน: มานพ เลิศสุทธิรักษ์; พจงจิต เลิศสุทธิรักษ์; นิตต์นันท์ เทอดเกียรติ (บรรณาธิการ). ตำรับยาจีน. [เอกสารประกอบการ-ฝึกอบรมหลักสูตรยาและสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2547.

ข้อมูลวิชาการของตัวยา

ข้อมูลวิชาการของตัวยาต่าง ๆ ที่เป็นส่วนประกอบของตำรับยาในหนังสือเล่มนี้ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ชื่อตัวยา ใช้ชื่อไทยทับศัพท์คำอ่านภาษาจีนกลาง (พินอิน) และวงเล็บชื่อจีน

2. แหล่งที่มา กำหนดให้ระบุชื่อจีน ชื่อละตินตามเภสัชตำรับของสาธารณรัฐประชาชนจีน (The Pharmacopoeia of the People's Republic of China) หากมีชื่อไทยจะระบุไว้ด้วย และอธิบายว่าตัวยาแต่ละชนิดนั้นได้จากส่วนใดของพืชหรือสัตว์ โดยระบุชื่อวิทยาศาสตร์ พร้อมระบุว่าอยู่ในวงศ์ (family) ใด ในกรณีที่ต้องมีวิธีพิเศษในการเตรียมตัวยา เช่น การฆ่าฤทธิ์ยา การผัด เป็นต้น จะอธิบายรายละเอียดวิธีเตรียมโดยสังเขป

3. ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง เป็นข้อมูลจากการวิจัยที่สนับสนุนสรรพคุณของตัวยา แบ่งเป็น 4 ส่วน ได้แก่ การศึกษาทางเภสัชวิทยา ทางคลินิก ความปลอดภัย ข้อห้ามใช้และข้อควรระวังในการใช้ โดยระบุเฉพาะข้อมูลที่เกี่ยวข้องโดยสังเขป

4. ภาพประกอบ แต่ละตัวยาจะมีภาพประกอบ และมาตราส่วนแสดงขนาด

5. เอกสารอ้างอิง จะอยู่ข้างท้าย โดยมีรูปแบบการเขียนเอกสารอ้างอิงเช่นเดียวกับมอโนกราฟตำรับยาจีน

สารบัญ

		หน้า
คำนิยม		**ก**
คำนำ		**ง**
คำแนะนำการใช้หนังสือตำรับยาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย เล่ม 3		**ฉ**
บทที่ 1	**บทนำ**	**1**
บทที่ 2	**เต้าตี้เหย้าไฉ**	**3**
บทที่ 3	**การจำแนกเต้าตี้เหย้าไฉ**	**9**
บทที่ 4	**การเก็บเกี่ยวและการแปรรูปเต้าตี้เหย้าไฉ**	**15**
บทที่ 5	**การบรรจุหีบห่อเต้าตี้เหย้าไฉ**	**25**
บทที่ 6	**ฟางจี้เปี้ยนทง**	**29**
บทที่ 7	**ตำรับยาจีน**	**39**
7.1	**ตำรับยารักษาอาการภายนอก (解表剂)**	**41**
	จิ่วเว่ย์เชียงหัวทัง (九味羌活汤)	41
	หมาหวงซิ่งเหรินสือเกากันเฉ่าทัง (麻黄杏仁石膏甘草汤)	46
	ไฉเก๋อเจี่ยจีทัง (柴葛解肌汤)	50
	เจียเจี่ยนเวย์หรุยทัง (加减葳蕤汤)	56
7.2	**ตำรับยาระบายความร้อน (清热剂)**	**61**
	จู๋เยี่ยสือเกาทัง (竹叶石膏汤)	61
7.3	**ตำรับยาถ่าย (泻下剂)**	**66**
	เสี่ยวเฉิงชี่ทัง (小承气汤)	66
	เถียวเว่ย์เฉิงชี่ทัง (调胃承气汤)	69
	ซินเจียหวงหลงทัง (新加黄龙汤)	72
7.4	**ตำรับยาให้ความอบอุ่นภายในร่างกาย (温里剂)**	**77**
	เสี่ยวเจี้ยนจงทัง (小建中汤)	77
	ตังกุยซื่อหนี้ทัง (当归四逆汤)	81
7.5	**ตำรับยาปรับให้สมดุล (和解剂)**	**86**
	ปั้นเซี่ยเซี่ยซินทัง (半夏泻心汤)	86

สารบัญ (ต่อ)

		หน้า
7.6	**ตำรับยาปรับการไหลเวียนของชี่ภายในร่างกาย (理气剂)**	**91**
	ติ้งฉ่วนทัง (定喘汤)	91
	จฺหวีผีจู้หรูทัง (橘皮竹茹汤)	97
	เยฺว่จฺวีหวาน (越鞠丸) หรือ ซฺยงจฺ่หวาน (芎术丸)	102
7.7	**ตำรับยารักษาความผิดปกติของระบบเลือด (理血剂)**	**106**
	เวินจิงทัง (温经汤)	106
	กงไว่ยฺวิ่นฟาง (宫外孕方)	112
	ไหฺวฮวาส่าน (槐花散)	118
	เจียวอ้ายทัง (胶艾汤)	122
7.8	**ตำรับยาบรรเทาอาการลม (治风剂)**	**127**
	เสี่ยวหัวลั่วตัน (小活络丹)	127
7.9	**ตำรับยารักษาอาการแห้ง ขาดความชุ่มชื้น (治燥剂)**	**132**
	ซังซิ่งทัง (桑杏汤)	132
	ไป่เหอกู้จินทัง (百合固金汤)	137
	หยั่งอินชิงเฟย์ทัง (养阴清肺汤)	143
7.10	**ตำรับยาขับเสมหะ (祛痰剂)**	**148**
	จื่อโซ่วส่าน (止嗽散)	148
	ซานจื่อหยั่งชินทัง (三子养亲汤)	153
	หลิงกันอู่เว่ย์เจียงซินทัง (苓甘五味姜辛汤)	157
7.11	**ตำรับยาสลายความชื้น (祛湿剂)**	**161**
	ปาเจิ้งส่าน (八正散)	161
	อู่ผีส่าน (五皮散)	167
	จูหลิงทัง (猪苓汤)	171
	เชียงหัวเชิ่งชือทัง (羌活胜湿汤)	175
	เจินอู่ทัง (真武汤)	180
	หลิงกุ้ยจฺ่กันทัง (苓桂术甘汤)	184

สารบัญ (ต่อ)

		หน้า
7.12	**ตำรับยาสมาน (固涩剂)**	**188**
	เจินเหรินหยั่งจั้งทัง (真人养脏汤)	188
7.13	**ตำรับยาบำรุง (补益剂)**	**194**
	เซินหลิงไป๋จู๋ส่าน (参苓白术散)	194
	ต้าปู่อินหวาน (大补阴丸)	201
7.14	**ตำรับยาช่วยย่อยสลาย (消导剂)**	**205**
	จื่อสือเต่าจื้อหวาน (枳实导滞丸)	205
	จื่อสือเซียวผี่หวาน (枳实消痞丸)	210
7.15	**ตำรับยารักษาแผล ฝีหนอง (痈疡剂)**	**216**
	ซื่อเมี่ยวหย่งอันทัง (四妙勇安汤)	216
	หยางเหอทัง (阳和汤)	220
	เหว่ย์จิงทัง (苇茎汤)	225
	อี้อี่ฟู่จื่อไป๋เจี๋ยงส่าน (薏苡附子败酱散)	229
บทที่ 8	**ข้อมูลวิชาการของตัวยา**	**233**
8.1	กันเจียง (干姜) : ขิงแก่แห้ง เซิงเจียง (生姜) : ขิงแก่สด เจียงจือ (姜汁) : น้ำคั้นขิงแก่สด เจียงถ้าน (姜炭) : ขิงแก่เผาเป็นถ่าน	235
8.2	กันเฉ่า, เซิงกันเฉ่า (甘草, 生甘草) : ชะเอมเทศ กันเฉ่า (จื้อ) [甘草(炙)] : ชะเอมเทศผัดน้ำผึ้ง กันเฉ่า (เฉ่า) [甘草(炒)] : ชะเอมเทศผัด	238
8.3	กุ้ยจือ (桂枝) : กิ่งอบเชยจีน	242
8.4	กุยปั่น (ซูเฉ่า), กุยเจี่ย (ซูเฉ่า) [龟板(酥炒), 龟甲 (酥炒)] : กระดองเต่าตัว	244
8.5	เก๋อเกิน (葛根)	246
8.6	เก๋าเปิ่น (藁本)	248

สารบัญ (ต่อ)

		หน้า
8.7	ข่วนตงฮวา (款冬花)	250
8.8	จฺหวีผี, จฺหวีหง(橘皮, 橘红)	252
8.9	จิงเจี้ย, จิงเจี้ยซุ่ย (荆芥, 荆芥穗)	253
8.10	จิงหมี่ (粳米) : ข้าวเจ้า	255
8.11	จินอิ๋นฮวา, อิ๋นฮวา (金银花, 银花) : ดอกสายน้ำผึ้ง	256
8.12	จื่อเขอ (枳壳) จื่อเขอ (ฟูเฉ่า) [枳壳 (麸炒)]	258
8.13	จื่อซูจื่อ, ซูจื่อ (紫苏子, 苏子) : ผลงาขี้ม้อน	260
8.14	จื่อสือ (枳实)	261
8.15	จือหมู่ (知母) จือหมู่ (จิ่วจิ้นเฉ่า) [知母 (酒浸炒)]	262
8.16	จื่อหวั่น (เจิง) [紫菀 (蒸)]	264
8.17	จู๋เยี่ย, ตั้นจู๋เยี่ย (竹叶, 淡竹叶) : หญ้าขุยไม้ไผ่ หรือใบไผ่ขม	266
8.18	จู้หรู (竹茹) : เปลือกชั้นกลางของลำต้นไผ่ดำ	268
8.19	จูหลิง (猪苓)	269
8.20	เจ๋อเซี่ย (泽泻)	271
8.21	เจ้อเป้ย์หมู่ (浙贝母)	273
8.22	เจี๋ยเกิง (桔梗) เจี๋ยเกิง (เฉ่า) [桔梗 (炒)], เจี๋ยเกิง (เฉ่าลิ่งเซินหวงเซ่อ) [桔梗 (炒令深黄色)]	274
8.23	ฉฺวีไม่ (瞿麦)	276
8.24	เฉ่าอู (จื้อ) [草乌 (制)]	277
8.25	เฉินผี, เฉินจฺหวีผี (陈皮, 陈橘皮)	280
8.26	ไฉหู (柴胡)	282
8.27	ชงไป๋ (葱白) : หอมจีน เซิงชงไป๋ (生葱白) : หอมจีนสด	284

สารบัญ (ต่อ)

		หน้า
8.28	ชวนซฺยง (川芎) : โกฐหัวบัว	285
8.29	ชวนเป้ย์หมู่, เป้ย์หมู่ (川贝母, 贝母) เป้ย์หมู่ (ชฺวี่ซิน) [贝母 (去心)]	288
8.30	ชวนอู (จื้อ) [川乌 (制)] : รากแก้วของโหราเดือยไก่ที่ผ่านการฆ่าฤทธิ์	290
8.31	ชังจู๋ (苍术) : โกฐเขมา	294
8.32	เชอเฉียนจื่อ (车前子)	296
8.33	เช่อไป่เยี่ย (侧柏叶)	297
8.34	เช่อเสา (赤芍)	299
8.35	เชียงหัว (羌活)	301
8.36	ซังไป่ผี (桑白皮) : เปลือกรากหม่อน	303
8.37	ซังเยี่ย (桑叶) : ใบหม่อน	305
8.38	ซันจือจื่อ, จือจื่อ (山栀子, 栀子) : ลูกพุด ซันจือจื่อเหริน (山栀子仁) : เนื้อในเมล็ดลูกพุด	308
8.39	ซันเหย้า (山药)	310
8.40	ซาเซิน, เป่ย์ซาเซิน (沙参, 北沙参)	311
8.41	ซานเหลิง (三棱)	312
8.42	ซิ่งเหริน, ซิ่งเหริน (ชฺวี่ผีเจียน) [杏仁, 杏仁 (去皮尖)]	313
8.43	ซี่ซิน (细辛)	315
8.44	ซู่ซาเหริน (缩砂仁)	317
8.45	เซิงเจียงผี (生姜皮) : ผิวขิงแก่สด	319
8.46	เซียงฝู่ (香附) : แห้วหมู	320
8.47	ตงกวาจื่อ (冬瓜子) : เมล็ดฟัก	322

สารบัญ (ต่อ)

		หน้า
8.48	ตังกุย (当归) ตังกุยโถว (当归头) ตังกุยเซิน (当归身) ตังกุยเหว่ย์ (当归尾) : โกฐเชียง เฉวียนตังกุย (全当归)	323
8.49	ตันเซิน (丹参)	326
8.50	ตั้นโต้วฉื่อ (淡豆豉)	328
8.51	ต้าเจ่า, หงเจ่า (大枣, 红枣) : พุทราจีน	330
8.52	ต้าฟู่ผี (大腹皮) : เปลือกผลหมาก	332
8.53	ต้าหวง, เชิงต้าหวง (大黄, 生大黄) : โกฐน้ำเต้า ต้าหวง (เมี่ยนกว่อเว่ย์, ชฺวี่เมี่ยนเชวี่ย, เป้ย์) [大黄 (面裹煨, 去面切, 焙)] : โกฐน้ำเต้าปิ้ง	333
8.54	ตี้หลง (地龙) : ไส้เดือนดิน	335
8.55	ตี้หวง, กันตี้หวง, เชิงตี้หวง, ซี่เชิงตี้, ต้าเชิงตี้ (地黄, 干地黄, 生地黄, 细生地, 大生地) : โกฐขี้แมว สูตี้, สูตี้หวง, สูตี้หวง (จิ่วเจิง) [熟地, 熟地黄, 热地黄 (酒蒸)] : โกฐขี้แมวนึ่งเหล้า	337
8.56	ตู๋หั่ว (独活)	339
8.57	เติงซิน (灯芯)	340
8.58	เถาเหริน (桃仁) : เมล็ดท้อ	341
8.59	เทียนหนันซิง (จื้อ) [天南星 (制)]	342
8.60	ป๋อเหอ (薄荷)	345
8.61	ปั้นเซี่ย, ปั้นเซี่ย (จื้อ), ปั้นเซี่ย (สี่) [半夏, 半夏 (制), 半夏 (洗)] ปั้นเซี่ยชฺวี [半夏曲)]	347
8.62	เปี่ยนชฺวี่ (萹蓄)	350
8.63	ไป๋กว่อ (白果) : แปะก๊วย	352
8.64	ไป๋จื่อ (白芷) : โกฐสอ	354

สารบัญ (ต่อ)

		หน้า
8.65	ไป๋จู๋ (白术)	356
8.66	ไป๋เจี้ยจื่อ (白芥子) : เมล็ดพรรณผักกาด	358
8.67	ไป๋เจี้ยงเฉ่า (败酱草)	359
8.68	ไป๋เฉียน [白前] ไป๋เฉียน (เจิง) [白前(蒸)]	361
8.69	ไป๋ปู้, ไป๋ปู้ (เจิง) [百部, 百部 (蒸)]	363
8.70	ไป๋เปี่ยนโต้ว (白扁豆) ไป๋เปี่ยนโต้ว(เจียงจื่อจิน, ชฺวี่ผี, เวย์เฉ่า)[白扁豆 (姜汁津,去皮,微炒)]	365
8.71	ไป๋เวย์ (白薇)	367
8.72	ไป๋เหอ (百合)	368
8.73	ฝางเฟิง (防风)	370
8.74	ฝูหลิง, ไป๋ฝูหลิง (茯苓, 白茯苓) : โป่งรากสน	372
8.75	ฝูหลิงผี (茯苓皮) : เปลือกโป่งรากสน	374
8.76	ฟู่จื่อ (เผ้าชฺวี่ผี), สูฟู่จื่อ [附子(炮去皮), 熟附子] : รากแขนงของโหราเดือยไก่ที่ผ่านการฆ่าฤทธิ์	375
8.77	ม่อเหย้า (没药) : มดยอบ	378
8.78	มั่นจิงจื่อ (蔓荆子)	379
8.79	มู่เซียง (木香) : โกฐกระดูก	380
8.80	มู่ทง (木通)	382
8.81	ไม่ตง (麦冬)	384
8.82	ไม่หยา, ไม่หยาชฺวี (麦芽, 麦芽曲) : ข้าวบาร์เล่ย์งอก	386
8.83	ยฺวี่จู๋, เชิงเวย์หรุย (玉竹, 生葳蕤)	387
8.84	โร่วกุ้ย (肉桂) : อบเชยจีน โร่วกุ้ย (เอี๋ยนเฝิ่น) [肉桂 (研粉)] : อบเชยจีนบดเป็นผง	389
8.85	โร่วโต้วโข่ว (肉豆蔻) : ลูกจันทน์	391
8.86	ลู่เจี่ยวเจียว (鹿角胶) : กาวเขากวาง	392

สารบัญ (ต่อ)

		หน้า
8.87	สือเกา (石膏) : เกลือจืด	394
8.88	เสฺวียนเซิน (玄参)	396
8.89	เสาเหย้า, ไป๋เสา (芍药, 白芍) ไป๋เสา (เฉ่า) [白芍 (炒)]	397
8.90	เสินชฺวี (神曲)	400
8.91	หมาหวง (麻黄) หมาหวง (ชฺวี่เจี๋ย) [麻黄 (去节)]	401
8.92	หมางเซียว (芒硝) : ดีเกลือ	404
8.93	หมู่ตันผี, ตันผี (牡丹皮, 丹皮) : เปลือกรากโบตั๋น	405
8.94	หรูเซียง (乳香)	407
8.95	หลีผี (梨皮) : เปลือกผลสาลี่	409
8.96	หลูเกิน, เหว่ย์เกิน, เหว่ย์จิง (芦根, 苇根, 苇茎)	410
8.97	หวงฉิน (黄芩)	411
8.98	หวงป๋อ (黄柏) หวงป๋อ (เฉ่า) [黄柏(炒)]	414
8.99	หวงเหลียน (黄连)	416
8.100	หฺวาสือ (滑石) : หินลื่น	418
8.101	หวูจูยฺหวี (吴茱萸)	419
8.102	เหรินเซิน (人参) : โสมคน เหรินเซิน (ชฺวี่หลู) [人参 (去芦)] : โสมคนที่เอาส่วนหัวออก	421
8.103	เหลียนจื่อ, เหลียนจื่อโร่ว (莲子, 莲子肉) : เมล็ดบัว	425
8.104	เหอจื่อ (诃子)	427
8.105	ไห่เซิน (海参)	429
8.106	ไหลฝูจื่อ (莱服子) : เมล็ดหัวผักกาดขาว	431
8.107	ไหฺวฮวา (槐花) ไหฺวฮวา (เฉ่า) [槐花 (炒)]	433

สารบัญ (ต่อ)

		หน้า
8.108	อาเจียว (阿胶) : กาวหนังลา	435
8.109	อ้ายเยี่ย (艾叶)	437
8.110	อิงซู่เค่อ (罂粟壳) : เปลือกผลฝิ่น	439
8.111	อี๋ถัง, เจียวอี๋ (饴糖, 胶饴)	441
8.112	อี้อี่เหริน (薏苡仁) : ลูกเดือย	442
8.113	อู่เว่ย์จื่อ (五味子)	444
8.114	เอ๋อร์จู๋ (莪术)	447
8.115	โฮ่วผอ (厚朴) โฮ่วผอ (จื้อ) [厚朴 (炙)]	448
ภาคผนวก		
	ภาคผนวก 1 : อภิธานศัพท์	451
	ภาคผนวก 2 : รายชื่อตำรับยาจีน	466
	ภาคผนวก 3 : รายชื่อตัวยา	468
ดัชนี		
	ดัชนีตัวยา	476
	ดัชนีทั่วไป	492
ต้นฉบับ		
	ต้นฉบับภาษาจีน	503
	ต้นฉบับภาษาอังกฤษ	529

บทที่ 1
บทนำ

ปัจจุบันทั่วโลกได้ให้ความสนใจในเรื่องการใช้ยาจากสมุนไพรเพื่อทดแทนการใช้ยาแผนปัจจุบัน โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อลดค่าใช้จ่ายในการจัดซื้อยาเพื่อการรักษาพยาบาลผู้ป่วย และแก้ไขปัญหาและกลุ่มอาการของโรคที่การแพทย์แผนปัจจุบันยังไม่ครอบคลุม องค์การอนามัยโลกให้การสนับสนุนแนวคิดดังกล่าว และได้เรียกร้องให้ประเทศสมาชิกให้ความสนใจในการบูรณาการการแพทย์ดั้งเดิมและการแพทย์ทางเลือกเข้ากับการแพทย์แผนปัจจุบันในระบบสาธารณสุขของประเทศตามความเหมาะสมกับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน โดยนำข้อดีของแต่ละระบบมาใช้และชดเชยส่วนที่เป็นข้อด้อยของอีกระบบหนึ่ง ทำให้เกิดรูปแบบการรักษาสุขภาพแบบใหม่ เพื่อรับมือกับปัญหาท้าทายใหม่ ๆ ในอนาคต เช่น การเพิ่มของประชากรสูงอายุ โรคเรื้อรัง โรคอุบัติใหม่ต่าง ๆ และผลกระทบจากภาวะโลกร้อนได้

การแพทย์แผนจีน (Traditional Chinese Medicine) ได้เข้ามามีบทบาทร่วมกับการแพทย์แผนปัจจุบันและการแพทย์แผนไทยในการดูแลสุขภาพของคนไทยมากว่า 700 ปี โดยมีหลักฐานปรากฏมีตำรับยาจีนในคัมภีร์พระโอสถพระนารายณ์ ซึ่งรวบรวมตำรับยาที่ใช้ในวังหลวงของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช และมีโรงพยาบาลเทียนฟ้ามูลนิธิ ซึ่งเป็นโรงพยาบาลแห่งแรกที่เปิดให้บริการการแพทย์แผนจีนตั้งแต่ พ.ศ. 2446 รวมทั้งสมาคมแพทย์จีนในประเทศไทยได้ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2468 นอกจากนี้ ศาสตร์การแพทย์แผนจีนเป็นศาสตร์หรือความรู้จากต่างประเทศที่ได้รับอนุญาตให้เข้ามาทำการประกอบโรคศิลปะในประเทศไทย ตามมาตรา 31 แห่งพระราชบัญญัติการประกอบโรคศิลปะ พ.ศ. 2542 ต่อมามีการพัฒนาศาสตร์การแพทย์แผนจีนและมีมหาวิทยาลัยในประเทศไทยเปิดการเรียนการสอนในสาขาการแพทย์แผนจีน และเมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ. 2552 ได้มีการตราพระราชกฤษฎีกากำหนดให้สาขาการแพทย์แผนจีนเป็นสาขาการประกอบโรคศิลปะตามพระราชบัญญัติการประกอบโรคศิลปะ พ.ศ. 2542 มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ. 2552

สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก เป็นหน่วยงานหลักของกระทรวงสาธารณสุขในการพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการแพทย์แผนจีนในประเทศไทย ทำหน้าที่สนับสนุนการวิจัย พัฒนาการให้บริการ พัฒนาบุคลากร ตลอดจนถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านศาสตร์การแพทย์แผนจีนที่ถูกต้อง และผสมผสานการแพทย์แผนจีน

ที่เหมาะสมเข้าสู่ระบบบริการสาธารณสุขของประเทศไทย จึงได้จัดทำโครงการพัฒนาตำราชุด **"ตำรับยาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย"** ขึ้น ระหว่างปีงบประมาณ พ.ศ. 2549 - 2552 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดระบบความรู้ด้านตำรับยาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย และได้จัดทำเป็นตำรา "ตำรับยาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย" เพื่อการเผยแพร่และใช้ประโยชน์

การดำเนินงานของโครงการทำในรูปแบบคณะทำงาน ประกอบด้วยผู้ที่มีประสบการณ์หลายด้านและหลากหลายสาขา ได้แก่ แพทย์แผนจีน แพทย์แผนปัจจุบัน เภสัชกรแผนปัจจุบัน เภสัชกรแผนโบราณ และนักวิชาการในสาขาที่เกี่ยวข้องมาประชุมร่วมกันเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์จนได้จุดร่วมที่ลงตัว และได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือโดยคงองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาไว้ นำมาจัดทำเป็นรูปเล่ม ซึ่งสามารถใช้เป็นหลักฐานทางวิชาการในการอ้างอิงและศึกษาค้นคว้าอย่างกว้างขวางต่อไป

ตำรับยาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย จัดทำเป็นหนังสือชุด 3 เล่ม มีเนื้อหาครอบคลุมความรู้ทั่วไปและความรู้ศาสตร์การแพทย์แผนจีนด้านต่าง ๆ 19 เรื่อง และตำรับยาจีน 100 ตำรับ ซึ่งจัดเป็นกลุ่มตามประเภทของตำรับยา เช่น ยาบำรุง ยาปรับสมดุล ยารักษาความผิดปกติของระบบเลือด ยาขับเสมหะ เป็นต้น หนังสือ **ตำรับยาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย เล่ม 1** และ **เล่ม 2** ที่กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกได้จัดทำและเผยแพร่ครั้งแรกเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2549 และเดือนธันวาคม พ.ศ. 2551 สำหรับหนังสือ **ตำรับยาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย เล่ม 3** นับเป็นเล่มสุดท้ายของหนังสือชุดนี้ มีเนื้อหาสำคัญ 3 ส่วน คือ **ส่วนแรก**เป็นความรู้ทั่วไปโดยเฉพาะเรื่องเต้าตี้เหย้าไฉและฟางจี้เปี้ยนทง **ส่วนที่สอง**เป็นเรื่องของตำรับยาจีน โดยแต่ละตำรับจะประกอบด้วย ชื่อตำรับยา ตำราต้นตำรับ ส่วนประกอบ วิธีใช้ การออกฤทธิ์ สรรพคุณ คำอธิบายตำรับ รูปแบบยาในปัจจุบัน ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้ ข้อมูลทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง เอกสารอ้างอิง และภาพประกอบของตำรับยา นอกจากนี้ ยังมีข้อมูลวิทยาศาสตร์ของตัวยาแต่ละชนิด **ส่วนที่สาม**เป็นภาคผนวก ซึ่งรวบรวมชื่อตำรับยาและตัวยาทั้งภาษาจีนกลาง จีนแต้จิ๋ว และไทย รวมทั้งอภิธานศัพท์ และเพื่อประโยชน์แก่ผู้อ่านที่มีความรู้ภาษาจีนและภาษาอังกฤษ จึงได้นำต้นฉบับภาษาจีนและภาษาอังกฤษของมหาวิทยาลัยการแพทย์แผนจีนเซี่ยงไฮ้มาเป็นเอกสารประกอบ สำหรับรูปแบบของหนังสือเล่มนี้มีความทันสมัยเนื่องจากได้รองศาสตราจารย์ ดร.อุทัย โสธนะพันธุ์ คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เป็นผู้ออกแบบที่มีฝีมือ มีประสบการณ์และยังมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาเป็นอย่างดี และได้นายอัศวิน นรินท์ชัยรังสี เป็นช่างภาพมืออาชีพถ่ายภาพประกอบให้ ซึ่งทั้งสองส่วนดังกล่าวช่วยให้ตำราเล่มนี้มีคุณค่าและน่าอ่านมากขึ้น

บทที่ 2
เต้าตี้เหย้าไฉ

เต้าตี้เหย้าไฉ (道地药材) หรือ **ตี้เต้าเหย้าไฉ (地道药材)** หรือ **สมุนไพรมาตรฐาน** หมายถึง ยาสมุนไพรจีนที่ผ่านการทดลองใช้ทางเวชปฏิบัติโดยแพทย์จีนมาเป็นเวลาหลายพันปี ซึ่งคุณภาพของแหล่งผลิตและสรรพคุณของตัวยาเป็นที่ยอมรับว่าให้ผลการรักษาดีกว่าสมุนไพรชนิดเดียวกันที่ได้จากแหล่งผลิตอื่น ข้อมูลเหล่านี้ได้มีการบันทึกไว้ในประวัติศาสตร์การแพทย์แผนจีน จากการศึกษาทางวิทยาศาสตร์พบว่า คุณภาพของสมุนไพรและแหล่งผลิตที่เหมาะสมมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด และมีผลต่อปริมาณสารสำคัญที่ออกฤทธิ์ในสมุนไพร เช่น ชิงเฮา (青蒿) ซึ่งเป็นสมุนไพรที่มีสรรพคุณรักษาโรคมาลาเรีย มีสารสำคัญที่ออกฤทธิ์คือ ชิงเฮาซู่ (青蒿素 artemisinin) ชิงเฮาที่ปลูกในหลายพื้นที่มีปริมาณสารสำคัญแตกต่างกันมาก จากการศึกษาวิจัยพบว่า ชิงเฮาที่ปลูกทางภาคใต้ของสาธารณรัฐประชาชนจีนจะมีปริมาณชิงเฮาซู่สูง ปัจจัยที่ทำให้เกิดผลดังกล่าว คือ พื้นที่ภาคใต้มีความสูงจากระดับน้ำทะเลน้อย และมีอากาศค่อนข้างอบอุ่น โดยแหล่งผลิตที่ดีที่สุด คือ ไห่หนัน (เกาะไหหลำ) และเมืองซีหยางในมณฑลซื่อชวน (เสฉวน) ส่วนชิงเฮาที่ปลูกทางภาคเหนือของสาธารณรัฐ-ประชาชนจีน จะไม่มีชิงเฮาซู่ ดังนั้น เต้าตี้เหย้าไฉของชิงเฮา คือ ชิงเฮาที่มีแหล่งผลิตที่ไห่หนันและมณฑลซื่อชวน จึงอาจกล่าวได้ว่า เต้าตี้เหย้าไฉเป็นการคัดเลือกระดับคุณภาพของสมุนไพรจีนนั่นเอง

สาธารณรัฐประชาชนจีนมีพันธุ์พืชประมาณร้อยละ 10 ของพันธุ์พืชทั้งหมดที่พบในโลก จัดเป็นประเทศที่มีความหลากหลายเป็นอันดับ 3 รองจากประเทศบราซิลและสหพันธรัฐมาเลเซีย และจัดอยู่ในกลุ่มประเทศที่มีการใช้สมุนไพรกันอย่างแพร่หลาย การที่สาธารณรัฐประชาชนจีนมีพื้นที่กว้างใหญ่ไพศาล มีสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศที่หลากหลาย จึงเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญที่ทำให้มีแหล่งวัตถุดิบสมุนไพรมากมาย เมื่อรวมสมุนไพรที่ใช้เป็นยาทั้งหมดประมาณ 12,800 ชนิด เป็นสมุนไพรที่มีการซื้อขายในท้องตลาดประมาณ 1,200 ชนิด และเป็นสมุนไพรที่ปรากฏในเภสัชตำรับจีนประมาณ 500 ชนิด ซึ่งในจำนวนนี้มีเต้าตี้เหย้าไฉประมาณ 200 ชนิด กระจายอยู่ตามแหล่งต่าง ๆ ทั่วประเทศ

สารานุกรมสมุนไพรจีน (中药大辞典 จงเหย้าต้าฉือเตี่ยน) ได้บันทึกตัวยาสมุนไพรไว้ถึง 5,767 ชนิด เป็นพืชวัตถุ 4,762 ชนิด สัตว์วัตถุ 740 ชนิด ธาตุวัตถุ 82 ชนิด และอื่น ๆ อีก 183 ชนิด สมุนไพรส่วนใหญ่ได้จากพืช พืชแต่ละชนิดมีแหล่งกระจายพันธุ์และถิ่นที่อยู่แตกต่างกัน ส่งผลให้

สมุนไพรชนิดหนึ่ง ๆ มีลักษณะเฉพาะตัว มีองค์ประกอบทางเคมี และสรรพคุณทางยาแตกต่างกัน เต้าตี้เหย้าไฉบางชนิดอาจได้จากหลายแหล่งหรือหลายมณฑล การแบ่งกลุ่มของเต้าตี้เหย้าไฉในสาธารณรัฐประชาชนจีนมีหลายแบบ แต่หากแบ่งตามบันทึกทางประวัติศาสตร์และความเคยชินในการใช้สามารถแบ่งสมุนไพรตามเขตเกษตรกรรมในประเทศออกเป็น 10 กลุ่มใหญ่ ได้แก่

1. กลุ่มชวนเหย้า (川药) จากมณฑลซื่อชวน (四川 เสฉวน)

2. กลุ่มกว่างเหย้า (广药) จากมณฑลกว่างตง (广东 กวางตุ้ง) กว่างซี (广西 กวางสี) และไห่หนัน (海南 เกาะไหหลำ)

3. กลุ่มหวินเหย้า (云药) จากมณฑลหวินหนัน (云南 ยูนนาน)

4. กลุ่มกุ้ยเหย้า (贵药) จากมณฑลกุ้ยโจว (贵州)

5. กลุ่มไหฺวเหย้า (怀药) จากมณฑลเหอหนัน (河南)

6. กลุ่มเจ้อเหย้า (浙药) จากมณฑลเจ้อเจียง (浙江)

7. กลุ่มกวนเหย้า (关药) จากมณฑลเหลียวหนิง (辽宁) จี๋หลิน (吉林) เฮย์หลงเจียง (黑龙江) และภาคตะวันออกของเน่ย์เหมิงกู่ (内蒙东部 มองโกลเลียในตะวันออก)

8. กลุ่มเป่ย์เหย้า (北药) จากมณฑลเหอเป่ย์ (河北) ซันตง (山东) ซันซี (山西) และภาคกลางของเน่ย์เหมิงกู่ (内蒙中部 มองโกลเลียในกลาง)

9. กลุ่มซีเหย้า (西药) จากมณฑลส่านซีตะวันตก (陕西西部) กันซู่ (甘肃) ชิงไห่ (青海) ซินเจียง (新疆) และภาคตะวันตกของเน่ย์เหมิงกู่ (内蒙西部 มองโกลเลียในตะวันตก)

10. กลุ่มหนันเหย้า (南药) จากทางใต้ของแม่น้ำแยงซีเกียง ได้แก่ หูหนัน (湖南) หูเป่ย์ (湖北) เจียงซู (江苏) อันฮุย (安徽) เจียงซี (江西) ฝูเจี้ยน (福建 ฮกเกี้ยน) และไต้หวัน (台湾)

จากการแบ่งกลุ่มดังกล่าว แต่ละมณฑลจะมีสมุนไพรที่ขึ้นชื่อและมีคุณภาพดีแตกต่างกัน พืชสมุนไพรจีนมีความสำคัญในตลาดโลก และภาพรวมของมูลค่าการส่งออกสมุนไพรจีนมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี ในปี ค.ศ. 2002 สาธารณรัฐประชาชนจีนมีพื้นที่เพาะปลูกสมุนไพรมากกว่า 480,000 เฮกแตร์ (1.2 ล้านไร่) โดยปลูกสมุนไพรมากกว่า 12,000 ชนิด และได้ผลผลิตมากกว่า 550,000 ตัน จึงนับได้ว่าเป็นประเทศที่มีความชำนาญและมีประสบการณ์ในการศึกษาวิจัยสมุนไพร และมีประสบการณ์ด้านพฤกษศาสตร์และเกษตรศาสตร์เป็นอย่างมาก

การพาณิชย์ถือเป็นวิวัฒนาการทางสังคมอย่างหนึ่ง ตราบใดที่คนจำเป็นต้องใช้สินค้าก็ย่อมจะต้องมีการผลิตเพื่อการค้า ในด้านการแพทย์แผนจีน สินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่ผู้บริโภคต้องการ ได้แก่

เหย้าไฉ (药材 สมุนไพร) อิ่นเพี่ยน (饮片 ตัวยาพร้อมใช้) และจงเฉิงเหย้า (中成药 ยาสมุนไพรสำเร็จรูป) สินค้าเหล่านี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการรักษา การป้องกัน และการส่งเสริมบำรุงสุขภาพ เต้าตี้-เหย้าไฉจึงมีความสำคัญในเชิงพาณิชย์ เนื่องจากเป็นสมุนไพรที่มีการจัดระดับคุณภาพ

ในรอบหลายสิบปีที่ผ่านมา สาธารณรัฐประชาชนจีนมีการพัฒนาด้านต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น เป็นผลทำให้ค่าครองชีพสูงขึ้น และปัจจุบันผู้บริโภคมีความต้องการใช้ผลิตภัณฑ์ธรรมชาติตามกระแส “รักษ์ธรรมชาติ” จึงทำให้ความต้องการผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรเพิ่มมากขึ้นทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ ดังนั้น ผลิตภัณฑ์ยาจากสมุนไพรจึงต้องมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องให้มีความทันสมัยและมีมาตรฐานในระดับสากลเพื่อประโยชน์ต่อสุขภาพของประชาชน ขณะนี้ในท้องตลาดจีนมีผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรประมาณ 9,000 ชนิด แยกเป็นเหย้าไฉและอิ่นเพี่ยนประมาณ 1,000 ชนิด และจงเฉิงเหย้าประมาณ 7,000 ชนิด ซึ่งมีการจำหน่ายทั้งภายในประเทศและส่งออกไปขายทั่วโลกมากกว่า 130 ประเทศ

แหล่งผลิตเต้าตี้เหย้าไฉ

แหล่งผลิตเต้าตี้เหย้าไฉ มี 2 ประเภท คือ แหล่งผลิตจากป่าธรรมชาติ และจากการเพาะปลูก โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. แหล่งผลิตจากป่าธรรมชาติ คิดเป็นร้อยละ 80 ของสมุนไพรที่ใช้ทั้งหมด จากความต้องการสมุนไพรของตลาดในปัจจุบันมีมาก รัฐบาลจึงต้องออกกฎหมายควบคุมการพัฒนาที่ดินและอนุรักษ์แหล่งสมุนไพรของป่าชั้นดีไว้ ขณะเดียวกันก็แสวงหาสมุนไพรที่มีคุณภาพใกล้เคียงกันมาทดแทนการใช้ เช่น ตงฉงเซี่ยเฉ่า (冬虫夏草 หนาวหนอนร้อนหญ้า) คือ ราที่ขึ้นบนตัวหนอน สมุนไพรชนิดนี้ของแท้ต้องเป็นชนิด *Cordyceps sinensis* (Berk.) Sacc. ซึ่งหายากมาก จากการศึกษาวิจัยพบว่า *Cordyceps kawkesii* Gray จากแหล่งผลิตที่มณฑลหูหนัน (湖南) และ *C. liagshanensis* (Zang) Liu et Hu จากแหล่งผลิตที่มณฑลซื่อชวน มีสารสำคัญ ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา และสรรพคุณใกล้เคียงกับ *C. sinensis* (Berk.) Sacc. ซึ่งเป็นของแท้ ดังนั้นปัจจุบันจึงมีการใช้ทดแทนของแท้ซึ่งหายาก

2. แหล่งผลิตจากการเพาะปลูก การเพาะปลูกเต้าตี้เหย้าไฉขึ้นกับปัจจัยทางภูมิประเทศ ภูมิอากาศ และแร่ธาตุในดิน ปัจจุบันมีการศึกษาความสัมพันธ์ของแร่ธาตุในสมุนไพร พบว่าปริมาณของแร่ธาตุในสมุนไพรมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับปริมาณของแร่ธาตุในดิน เช่น เทียนหมา (天麻) จากแหล่งผลิตที่มณฑลกุ้ยโจว (贵州) มีธาตุโมลิบดีนัม (molybdenum) โครเมียม (chromium)

โคบอลท์ (cobalt) รูบิเดียม (rubidium) แมงกานีส (manganese) และทองแดง (copper) ในปริมาณที่สูงกว่าเทียนหมาที่ปลูกได้ในพื้นที่อื่น ๆ ดังนั้น แหล่งปลูกของเทียนหมาที่เป็นเต้าตี้เหย้าไฉ คือ มณฑลกุ้ยโจว เป็นต้น

นอกจากสมุนไพรที่มีคุณภาพดีจะต้องคำนึงถึงพื้นที่เพาะปลูกแล้ว เทคนิคการเผ้าจื้อ (การเตรียมตัวยาพร้อมใช้) ก็มีความสำคัญมาก เพื่อให้ได้อิ่นเพี่ยน (ตัวยาพร้อมใช้) ที่มีคุณภาพ มีประสิทธิผล และมีความปลอดภัยในการใช้ ต้องเลือกวิธีเผ้าจื้อให้เหมาะสมกับชนิดของสมุนไพรและสรรพคุณที่ต้องการ เช่น แหล่งปลูกของฟู่จื่อที่เป็นเต้าตี้เหย้าไฉคือ เมืองเจียงอิ๋ว (江油) ในมณฑลซื่อชวน เมืองเจียงอิ๋วนอกจากมีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับการเจริญเติบโตของสมุนไพรชนิดนี้แล้ว ยังมีพันธุ์พืชและเทคนิคการเผ้าจื้อที่สืบทอดต่อกันมาอย่างยาวนานด้วย แม้จะนำเมล็ดพันธุ์พืชจากเมืองเจียงอิ๋วไปปลูกที่มณฑลหวินหนัน ก็จะได้ผลผลิตและเทคนิคการเผ้าจื้อที่แตกต่างกัน อิ่นเพี่ยนของฟู่จื่อที่ผลิตได้จากมณฑลหวินหนันจะมีลักษณะภายนอกและประสิทธิผลการรักษาไม่ดีเท่ากับอิ่นเพี่ยนจากเมืองเจียงอิ๋ว

เต้าตี้เหย้าไฉนอกจากจะบอกถึงแหล่งผลิตสมุนไพรที่มีคุณภาพแล้ว ยังบ่งบอกถึงวัฒนธรรมและประวัติการใช้สมุนไพรชนิดนั้น ๆ ของพื้นที่ที่เป็นแหล่งรวมศูนย์และแหล่งกระจายสินค้าด้วย เช่น ในสมัยโบราณแหล่งผลิตจูซา (朱砂 ชาดจอแส) อยู่ที่มณฑลกุ้ยโจว แต่แหล่งรวมศูนย์และแหล่งกระจายสินค้าจูซาอยู่ที่เมืองเฉินโจว (辰州) ในมณฑลหูหนัน [ปัจจุบันคือ อำเภอหยวนหลิง (沅陵) ในมณฑลหูหนัน] ดังนั้น จูซาจากมณฑลหูหนันจึงจัดเป็นเต้าตี้เหย้าไฉ และเรียกตามความเคยชินว่า “เฉินซา (辰砂)” แหล่งผลิตเซ่อเซียง (麝香 ชะมดเช็ด) อยู่ที่ทิเบต (西藏 ซีจั้ง) และซื่อชวน โดยแหล่งรวมศูนย์และแหล่งกระจายสินค้าเซ่อเซียงอยู่ที่เมืองหย่าอัน (雅安) ในมณฑลซื่อชวน จึงเรียกว่า “ชวนเซ่อเซียง (川麝香)” โดยเต้าตี้เหย้าไฉของชวนเซ่อเซียงจะรวมถึงเซ่อเซียงจากทิเบตด้วย นอกจากนี้ ยังมีเต้าตี้เหย้าไฉอีกหลายชนิดที่มีลักษณะดังกล่าวข้างต้น เช่น เทียนหมา (天麻) ตู้จ้ง (杜仲) ตงฉงเซี่ยเฉ่า (冬虫夏草) เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม แหล่งผลิตเต้าตี้เหย้าไฉไม่ใช่พื้นที่ที่ตายตัว อาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ตามปัจจัยจากมนุษย์หรือสิ่งแวดล้อม เต้าตี้เหย้าไฉในสมัยโบราณเมื่อเปรียบเทียบกับในสมัยปัจจุบัน นับว่ามีการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างมาก ตัวอย่างเช่น เหรินเซิน (人参 โสมคน) ในสมัยโบราณเรียก “ซั่งตั่งเหรินเซิน (上党人参)” แหล่งผลิตที่สำคัญอยู่ที่เมืองซันซี (山西) ในเขตพื้นที่ซั่งตั่ง (上党) แต่เนื่องจากพื้นที่มีการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม ทำให้ปัจจุบันแหล่งผลิตเหรินเซินที่เป็นเต้าตี้เหย้าไฉเปลี่ยนมาอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศในเขตพื้นที่ฉางไป๋ซัน (长白山) ในมณฑลเหลียวหนิง (辽宁)

และมีชื่อเรียกใหม่ว่า เหลียวเซิน (辽参) หรือ ตงเป่ย์เหรินเซิน (东北人参 โสมคนจากทิศตะวันออกเฉียงเหนือ) อีกตัวอย่างหนึ่งคือ ชวนซฺยง (川芎 โกฐหัวบัว) จากบันทึกในยุคราชวงศ์ฮั่นจนถึงราชวงศ์ถัง ระบุว่าชวนซฺยงที่มีคุณภาพดีมีแหล่งผลิตอยู่ที่มณฑลส่านซี (陕西) เรียกว่า “ฉินซฺยง (秦芎)” ต่อมามีการเปลี่ยนแหล่งผลิตมาที่มณฑลซื่อชวน เขตตูเจียงเอี้ยน (都江堰) จึงเรียกว่า ชวนซฺยง อีกตัวอย่างหนึ่งคือ ตู้จ้ง (杜仲) เดิมแหล่งผลิตที่สำคัญอยู่ที่มณฑลเจียงหนัน (江南) แต่ปัจจุบันแหล่งผลิตได้ย้ายมาอยู่ที่มณฑลซื่อชวนและมณฑลกุ้ยโจว การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เหล่านี้แสดงให้เห็นว่าแหล่งผลิตเต้าตี้เหย้าไฉแต่ละชนิดมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เนื่องจากมีการขยายพื้นที่การเพาะปลูกหรือมีการนำชนิดพันธุ์พืชที่มีคุณภาพดีไปปลูกยังพื้นที่อื่นที่เหมาะสมกว่า ซึ่งข้อมูลต่าง ๆ เหล่านี้ได้มีการบันทึกไว้เป็นประวัติของสมุนไพรแต่ละชนิด

กล่าวโดยสรุป เต้าตี้เหย้าไฉได้จากข้อมูลการใช้อันยาวนานของแพทย์จีน ซึ่งคุณภาพและสรรพคุณของตัวยาจากแหล่งผลิตเต้าตี้เหย้าไฉเป็นที่ยอมรับว่าให้ผลการรักษาดีกว่าตัวยาชนิดเดียวกันที่ได้จากแหล่งผลิตอื่น ถือว่าเป็นบันทึกทางประวัติศาสตร์ของการผลิตสมุนไพรจีน ซึ่งมีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมในการเจริญเติบโต ชนิดพันธุ์พืช เทคนิคการเผ้าจื้อ และประสิทธิผลการรักษาทางคลินิก ดังนั้น การส่งเสริมการปลูกเต้าตี้เหย้าไฉเพื่อทดแทนการเก็บจากป่า โดยการขยายพื้นที่เพาะปลูก หรือการนำชนิดพันธุ์พืชที่มีคุณภาพดีไปปลูกยังพื้นที่อื่นที่เหมาะสม จึงควรให้ความสนใจกับปัจจัยเหล่านี้ซึ่งมีผลต่อคุณภาพของสมุนไพร หากสามารถปฏิบัติได้ดังที่กล่าวมาแล้ว จะรักษาคุณภาพและความน่าเชื่อถือของเต้าตี้เหย้าไฉต่อไปได้

เอกสารที่ใช้ประกอบการเรียบเรียง

1. Zeng ZC, Hu XM. Zhong Yao Shang Pin Xue. 1st ed. Sichuan: Sichuan Renmin Publishing House, 2002.
2. Wan DG, Peng C, Zhao JN. Sichuan Daodi Zhong Yaocai. 1st ed. Sichuan: Sichuan Science and Technology Publishing House, 2005.
3. Deng JG, Wei SJ. Genuine and Well-reputed Medicinal Materials in Guangxi. 1st ed. Beijing: Zhongguo Zhongyi Yao Publishing House, 2006.
4. Xiao PG, Li DL, Yang SL. Modern Chinese Materia Medica. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Hua Xue Gong Ye Publishing House, 2002.
5. Xiao PG, Li DL, Yang SL. Modern Chinese Materia Medica. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Hua Xue Gong Ye Publishing House, 2002.
6. Xiao PG, Li DL, Yang SL. Modern Chinese Materia Medica. Vol. 3. 1st ed. Beijing: Hua Xue Gong Ye Publishing House, 2002.
7. Xiao PG, Li DL. Modern Chinese Materia Medica. Vol. 4. 1st ed. Beijing: Hua Xue Gong Ye Publishing House, 2002.

8. วิชัย โชควิวัฒน, ชวลิต สันติกิจรุ่งเรือง, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน (บรรณาธิการ). ตำรับยาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์, 2550.
9. วิชัย โชควิวัฒน, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, อุทัย โสธนะพันธุ์, จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, สว่าง กอแสงเรือง และคณะ (บรรณาธิการ). ตำรับยาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย เล่ม 2. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์, 2551.
10. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน. การพัฒนาสมุนไพรแบบบูรณาการ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์, 2550.
11. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน. คู่มือการใช้สมุนไพรไทย-จีน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์, 2551.

บทที่ 3
การจำแนกเต้าตี้เหย้าไฉ

ตามบันทึกทางประวัติศาสตร์และความเคยชินในการใช้ในสาธารณรัฐประชาชนจีน สามารถจำแนกเต้าตี้เหย้าไฉตามเขตเกษตรกรรมในประเทศออกเป็น 10 กลุ่มใหญ่ ดังนี้

แผนที่สาธารณรัฐประชาชนจีน

1. กลุ่มชวนเหย้า (川药) ได้แก่ สมุนไพรที่มีแหล่งผลิตในมณฑลซื่อชวน (四川 เสฉวน) เช่น ชวนซวง (川芎 โกฐหัวบัว) ชวนเป้ย์หมู่ (川贝母) ชวนอู (川乌 รากแก้วของโหราเดือยไก่) ชวนหนิวซี (川牛膝 พันงูน้อย) ชวนไม่ตง (川麦冬) ชวนหมาหวง (川麻黄) ชวนฮวาเจียว (川花椒) ชวนผอ [川朴 หรือ โฮ่วผอ (厚朴)] ชวนเฉินผี (川陈皮) ชวนจฺหวีหง (川橘红) ชวนจื่อสือ (川枳实) ชวนจื่อเขอ (川枳壳) ชวนอู่เว่ย์จื่อ (川五味子) ชวนกุ้ยผี (川桂皮 เปลือกต้นอบเชยจีน) ชวนตันผี (川丹皮 เปลือกรากโบตั๋น) ชวนเลี่ยนผี (川楝皮 เปลือกผลเลี่ยน) ชวนเจียง (川姜 ขิง) ชวนเลี่ยนจื่อ (川楝子 ผลเลี่ยน) ชวนมู่เซียง (川木香 โกฐกระดูก) ชวนไป๋จื่อ (川白芷 โกฐสอ) ชวนเชิงหมา (川升麻) ชวนเช่อเสา (川赤芍) ชวนมู่ทง (川木通) ชวนเหลียน [川连 หรือ หวงเหลียน (黄连)] ชวนหวงป๋อ (川黄柏) ชวนตู๋หัว (川独活) ชวนตั่งเซิน (川党参) ชวนซฺวี่ต้วน (川续断) ชวนหลงต่าน (川龙胆) เป็นต้น

2. กลุ่มกว่างเหย้า (广药) ได้แก่ สมุนไพรที่มีแหล่งผลิตในมณฑลกว่างตง (广东 กวางตุ้ง) กว่างซี (广西 กวางสี) และ ไห่หนัน (海南 เกาะไหหลำ) เช่น กว่างฝางจี่ (广防己) กว่างปาจี๋ (广巴戟) กว่างโต้วเกิน (广豆根) กว่างฮั่วเซียง (广藿香 พิมเสนต้น) กว่างตี้ติง [广地丁 หรือ จื่อฮวาตี้ติง (紫花地丁)] กว่างจินเฉียนเฉ่า (广金钱草 ผีเสื้อน้ำ) กว่างเชิงหมา (广升麻) กว่างมู่เซียง (广木香 โกฐกระดูก) กว่างโต้วเกิน (广豆根) กว่างจี้เชิง (广寄生 กาฝากไม้โพไทร) กว่างเจ่า [广枣 (พุทราจีน) หรือ ต้าเจ่า (大枣)] กว่างจื่อสือ (广枳实) กว่างปู่กู่จือ (广补骨脂) ไห่หนันจ้งโหลว (海南重楼 ตีนฮุ้งดอย) เป็นต้น

3. กลุ่มหวินเหย้า (云药) ได้แก่ สมุนไพรที่มีแหล่งผลิตในมณฑลหวินหนัน (云南 ยูนนาน) เช่น หวินมู่เซียง (云木香 โกฐกระดูก) หวินเฉียนหู (云前胡) หวินหนันหลัวฝูมู่ (云南罗芙木) หวินเหลียน [云连 หรือ หวงเหลียน (黄连)] หวินกุย [云归 หรือ ตังกุย (当归)] หวินฝางเฟิง (云防风) หวินหลิง [云苓 (โป่งรากสน) หรือ ฝูหลิง (茯苓)] หวินผอ [云朴 หรือ โฮ่วผอ (厚朴)] หวินหนันซาเซิน (云南沙参) หวินหนันตันเซิน (云南丹参) หวินหนันไป่ปู้ (云南百部) หวินหนันจ้งโหลว (云南重楼 ตีนฮุ้งดอย) เป็นต้น

4. กลุ่มกุ้ยเหย้า (贵药) ได้แก่ สมุนไพรที่มีแหล่งผลิตในมณฑลกุ้ยโจว (贵州) เช่น กุ้ยโจวปาเจี่ยวเหลียน (贵州八角莲) กุ้ยโจวจินซือเถา (贵州金丝桃) เทียนหมา (天麻) เทียนตง (天冬) หวงจิง (黄精) ยฺวี่จู๋ (玉竹) ตู้จง (杜仲) อู่เป้ย์จื่อ (五倍子 มะเหลี่ยมหิน) เป็นต้น

5. กลุ่มไหฺวเหย้า (怀药) ได้แก่ สมุนไพรที่มีแหล่งผลิตในมณฑลเหอหนัน (河南) เช่น ไหฺวตี้หวง (怀地黄 โกฐขี้แมว) ไหฺวหนิวซี (怀牛膝 พันงูน้อย) ไหฺวซันเหย้า (怀山药) ไหฺวจฺหวีฮวา (怀菊花 เก๊กฮวย) ไหฺวกู่จือ [怀故子 หรือ ปู่กู่จือ (补骨脂)] ไหฺวอันเสี่ยวฝางเฟิง (怀安小防风) เหอหนันซาเซิน (河南沙参) เป็นต้น

6. กลุ่มเจ้อเหย้า (浙药) ได้แก่ สมุนไพรที่มีแหล่งผลิตในมณฑลเจ้อเจียง (浙江) เช่น เจ้อเป้ย์หมู่ (浙贝母) เจ้อเสฺวียนเซิน (浙玄参) เจ้อตู๋หัว (浙独活) เจ้อจู๋ [浙术 หรือไป่จู๋ (白术)] หังไป่จื่อ (杭白芷 โกฐสอ) หังจฺหวีฮวา (杭菊花 เก๊กฮวย) หังไม่ตง (杭麦冬) หังไป่เสา (杭白芍) เป็นต้น

7. กลุ่มกวนเหย้า (关药) ได้แก่ สมุนไพรที่มีแหล่งผลิตในมณฑลเหลียวหนิง (辽宁) จี๋หลิน (吉林) เฮย์หลงเจียง (黑龙江) และภาคตะวันออกของเน่ย์เหมิงกู่ (内蒙东部 มองโกลเลียในตะวันออก) เช่น กวนฝางเฟิง (关防风) กวนมู่ทง (关木通) กวนหวงป่อ (关黄柏) กวนเซิงหมา (关升麻) กวนหลงต่าน (关龙胆) กวนชังจู๋ (关苍术 โกฐเขมา) เหลียวซี่ซิน (辽细辛) เหลียวอู่เว่ย์จื่อ (辽五味子) เป็นต้น

8. กลุ่มเป่ย์เหย้า (北药) ได้แก่ สมุนไพรที่มีแหล่งผลิตในมณฑลเหอเป่ย์ (河北) ซันตง (山东) ซันซี (山西) และภาคกลางของเน่ย์เหมิงกู่ (内蒙中部 มองโกลเลียในกลาง) เช่น เป่ย์ซาเซิน (北沙参) เป่ย์ไฉหู (北柴胡) เป่ย์ซันจา (北山楂) เป่ย์โต้วเกิน (北豆根) เป่ย์ต้าหวง (北大黄 โกฐน้ำเต้า) เป่ย์เซิงหมา (北升麻) เป่ย์ชังจู๋ (北苍术 โกฐเขมา) เป่ย์ไป๋โถวเวิง (北白头翁) เป่ย์เสวียนเซิน (北玄参) เป่ย์จ้งโหลว (北重楼 ตีนฮุ้งดอย) เป่ย์เก่าเปิ่น (北藁本) เป่ย์ซี่ซิน (北细辛) เป่ย์ฉางซัน (北常山 ฮ่อมดง) เป่ย์หยางจินฮวา (北洋金花 ดอกลำโพง) เป่ย์อู่เจียผี (北五加皮) เป่ย์อู่เว่ย์จื่อ (北五味子) เป่ย์ถิงลี่จื่อ (北葶苈子) เป็นต้น

9. กลุ่มซีเหย้า (西药) ได้แก่ สมุนไพรที่มีแหล่งผลิตในมณฑลส่านซีตะวันตก (陕西西部) กันซู่ (甘肃) ชิงไห่ (青海) ซินเจียง (新疆) และภาคตะวันตกของเน่ย์เหมิงกู่ (内蒙西部 มองโกลเลียในตะวันตก) เช่น ซีหงฮวา (西红花 หญ้าฝรั่น) ซีเซิงหมา (西升麻) ซีกันเฉ่า (西甘草 ชะเอมเทศ) ซีโต้วเกิน (西豆根) ซีตังกุย (西当归) ซีเชียง [西羌 หรือ เชียงหัว (羌活)] ซีหยางเซิน (西洋参 โสมอเมริกัน) ซีฉี [西芪 หรือ หงฉี (红芪)] ซีตั่ง [西党 หรือ ตั่งเซิน (党参)] ซีอู่เว่ย์จื่อ (西五味子) ซีโก่วฉี (西枸杞) ซีอินเฉิน (西茵陈) ซีหลิว [西榴 หรือ ลือหลิวผี (石榴皮 เปลือกผลทับทิม)] ซีจั้งมู่กวา (西藏木瓜) เป็นต้น

10. กลุ่มหนันเหย้า (南药) ได้แก่ สมุนไพรที่มีแหล่งผลิตทางใต้ของแม่น้ำแยงซีเกียง ได้แก่ มณฑลหูหนัน (湖南) หูเป่ย์ (湖北) เจียงซู (江苏) อันฮุย (安徽) เจียงซี (江西) ฝูเจี้ยน (福建) และไต้หวัน (台湾) เช่น หนันอู่เว่ยจื่อ (南五味子) หนันอู่เจียผี (南五加皮) หนันซาเซิน (南沙参) หนันตันเซิน (南丹参) หนันปั่นหลันเกิน (南板兰根) หนันมู่เซียง (南木香 โกฐกระดูก) หนันชังจู๋ (南苍术 โกฐเขมา) หนันจ้งโหลว (南重楼 ตีนฮุ้งดอย) หนันไฉหู (南柴胡) หนันหวงจิง (南黄精) หนันซี่ซิน (南细辛) หนันต้าหวง (南大黄 โกฐน้ำเต้า) หนันตันเซิน (南丹参) หนันยฺวี่กุ้ย (南玉桂 อบเชยจีน) หนันหยางจินฮวา (南洋金花 ดอกลำโพง) หนันซวนเจ่า (南酸枣) เป็นต้น

เอกสารที่ใช้ประกอบการเรียบเรียง

1. Zeng ZC, Hu XM. Zhong Yao Shang Pin Xue. 1st ed. Sichuan: Sichuan Renmin Publishing House, 2002.
2. Wan DG, Peng C, Zhao JN. Sichuan Daodi Zhong Yaocai. 1st ed. Sichuan: Sichuan Science and Technology Publishing House, 2005.
3. Deng JG, Wei SJ. Genuine and Well-reputed Medicinal Materials in Guangxi. 1st ed. Beijing: Zhongguo Zhongyi Yao Publishing House, 2006.
4. Xiao PG, Li DL, Yang SL. Modern Chinese Materia Medica. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Hua Xue Gong Ye Publishing House, 2002.
5. Xiao PG, Li DL, Yang SL. Modern Chinese Materia Medica. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Hua Xue Gong Ye Publishing House, 2002.
6. Xiao PG, Li DL, Yang SL. Modern Chinese Materia Medica. Vol. 3. 1st ed. Beijing: Hua Xue Gong Ye Publishing House, 2002.
7. Xiao PG, Li DL. Modern Chinese Materia Medica. Vol. 4. 1st ed. Beijing: Hua Xue Gong Ye Publishing House, 2002.
8. วิชัย โชควิวัฒน, ชวลิต สันติกิจรุ่งเรือง, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน (บรรณาธิการ). ตำรับยาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์, 2550.
9. วิชัย โชควิวัฒน, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, อุทัย โสธนะพันธุ์, จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, สว่าง กอแสงเรือง และคณะ (บรรณาธิการ). ตำรับยาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย เล่ม 2. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์, 2551.
10. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน. การพัฒนาสมุนไพรแบบบูรณาการ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์, 2550.
11. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน. คู่มือการใช้สมุนไพรไทย-จีน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์, 2551.

บทที่ 4
การเก็บเกี่ยวและการแปรรูปเต้าตี้เหย้าไฉ

สมุนไพรส่วนใหญ่ได้จากพืช พืชแต่ละชนิดมีแหล่งกระจายพันธุ์และถิ่นที่อยู่แตกต่างกัน ส่งผลให้สมุนไพรแต่ละชนิดมีลักษณะเฉพาะตัว มีองค์ประกอบทางเคมี และสรรพคุณทางยาแตกต่างกัน การเก็บเกี่ยวสมุนไพรต้องคำนึงถึง การเก็บเกี่ยวให้ถูกชนิด ส่วนที่ใช้ อายุของพืช ช่วงเวลาของวัน ฤดูกาลที่เหมาะสม และการแปรรูปเบื้องต้นที่แหล่งปลูก จึงจะได้ตัวยาที่มีคุณภาพดี หรือได้สรรพคุณของยาตามต้องการ

สมุนไพรจีนมีจำนวนชนิดค่อนข้างมาก สมุนไพรที่ได้จากการเพาะปลูกและได้จากป่าธรรมชาติก็มีคุณภาพที่ไม่เหมือนกัน แหล่งผลิตค่อนข้างกระจัดกระจาย ส่วนที่ใช้ทำยาก็แตกต่างกัน ระยะเวลาติดดอกออกผลไม่เหมือนกัน และฤดูเก็บเกี่ยวก็ไม่พร้อมกัน ดังนั้น การเก็บเกี่ยวที่เหมาะสมจะส่งผลต่อคุณภาพของสมุนไพร และมีความสำคัญยิ่งต่อการคุ้มครองพันธุ์และการขยายแหล่งผลิต จากประวัติศาสตร์การแพทย์จีนได้บันทึกฤดูเก็บเกี่ยวที่เหมาะสมของสมุนไพรแต่ละชนิด เพื่อให้ได้ตัวยาที่มีคุณภาพและได้สรรพคุณของยาตามต้องการ ข้อมูลเหล่านี้ได้จากประสบการณ์ของเกษตรกรผู้เก็บเกี่ยวสมุนไพรซึ่งมีประโยชน์ต่อคนรุ่นหลัง

ปัจจุบันได้มีการศึกษาวิจัยช่วงเวลาที่เหมาะสมในการเก็บเกี่ยวสมุนไพรแต่ละชนิดเพื่อให้ได้ปริมาณสารสำคัญสูงสุด เช่น ตันเซิน (丹参) ซึ่งมีสารสำคัญคือ สารกลุ่ม tanshinones พบว่าในเดือนพฤศจิกายนของทุกปี รากหรือเหง้าจะมีปริมาณ tanshinone II_A สูงสุด โดยสูงกว่าช่วงเวลาอื่น ๆ ประมาณ 2-3 เท่า ดังนั้น จึงต้องเก็บตันเซินในเดือนพฤศจิกายน อย่างไรก็ตาม ข้อมูลของปริมาณสูงสุดของสารสำคัญของสมุนไพรส่วนใหญ่ยังไม่ชัดเจน จึงไม่สามารถกำหนดช่วงเวลาเก็บเกี่ยวของสมุนไพรทุกชนิดเพื่อให้ได้ปริมาณสารสำคัญสูงสุดได้ ปัจจุบันการเก็บเกี่ยวสมุนไพรส่วนใหญ่จะอาศัยประสบการณ์ของบรรพบุรุษที่สืบทอดต่อกันมา ร่วมกับช่วงเวลาเจริญเติบโตของพืชหรือสัตว์ที่มีสารอาหารสูงสุด เช่น กันเฉ่า (甘草 ชะเอมเทศ) มีสารสำคัญคือ glycyrrhizin ซึ่งมีปริมาณสูงสุดในช่วงก่อนออกดอก ดังนั้น จึงต้องเก็บเกี่ยวในช่วงก่อนออกดอก นอกจากนี้ หากสภาพภูมิอากาศ ดิน และสภาพแวดล้อมของแหล่งปลูกแตกต่างกัน แม้ว่าจะใช้พันธุ์พืชชนิดเดียวกัน แต่ช่วงเวลาเก็บเกี่ยวก็จะไม่เหมือนกัน เช่น หมาหวง (麻黄) มีสารสำคัญคือ ephedrine ซึ่งมีปริมาณสูงสุดในเดือนกันยายน

ที่แหล่งปลูกต้าถง (大同) แต่ที่แหล่งปลูกเช่อเฟิง (赤峰) พบปริมาณสูงสุดในเดือนสิงหาคม ดังนั้น ระยะเวลาเก็บเกี่ยวหมาหวงในพื้นที่ทั้ง 2 แหล่งจะห่างกัน 1 เดือน

โดยทั่วไปการเก็บเกี่ยวเต้าตี้เหย้าไฉสามารถจำแนกตามประเภทและส่วนที่ใช้ของสมุนไพร ดังนี้

1. พืชวัตถุ

ส่วนของพืชที่ใช้ทำยามี 8 ส่วน และช่วงเวลาที่เหมาะสมในการเก็บเกี่ยว มีดังนี้

1.1 รากและเหง้า มักเก็บในฤดูใบไม้ร่วงและฤดูหนาว ซึ่งเป็นช่วงที่พืชเจริญเติบโตค่อนข้างช้า และในช่วงเวลาดังกล่าว สารอาหารต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะเก็บสะสมอยู่ในรากและเหง้า สารออกฤทธิ์จะมีปริมาณสูงสุด ดังนั้น จะได้สมุนไพรที่มีคุณภาพดี เช่น เทียนหมา (天麻) ที่เก็บในช่วงปลายฤดูหนาวถึงต้นฤดูใบไม้ผลิ เรียกว่า ตงหมา (冬麻) มีคุณภาพดีกว่าเทียนหมาที่เก็บในช่วงปลายฤดูใบไม้ผลิถึงต้นฤดูร้อนซึ่งเรียกว่า ชุนหมา (春麻) นอกจากนี้ ระยะเวลาที่เหมาะสมในการเก็บเกี่ยว หวงเหลียน (黄连) มู่เซียง (木香) ตังกุย (当归) เฉียนหู (前胡) ไป๋จื่อ (白芷 โกฐสอ) ชวนซฺยง (川芎 โกฐหัวบัว) คือ ฤดูใบไม้ร่วงหรือฤดูหนาว พืชที่มีผลและลำต้นเหี่ยวเฉาง่าย จะเก็บเกี่ยวรากและเหง้าในฤดูร้อน เช่น เจ้อเป้ย์หมู่ (浙贝母) ชวนเป้ย์หมู่ (川贝母) เสฺวียนหูซั่ว (玄胡索) และปั้นเซี่ย (半夏)

1.2 ลำต้น มักเก็บในฤดูใบไม้ร่วงหรือฤดูหนาว เช่น กวนมู่ทง (关木通) ชวนมู่ทง (川木通) ต้าเสฺวี่ยเถิง (大血藤) หากใช้ทั้งลำต้นและใบทำยา ควรเก็บเกี่ยวในช่วงที่พืชเจริญเติบโตเต็มที่ เช่น อิ๋นฮวาเถิง (银花藤) เย่เจียวเถิง (夜交藤) ไห่เฟิงเถิง (海凤藤) หากใช้เนื้อไม้ทำยา จะเก็บได้ทั้งปี เช่น ซูมู่ (苏木 ฝาง) เจี้ยงเซียง (降香) เป็นต้น

1.3 เปลือก เปลือกรากส่วนใหญ่มักเก็บเกี่ยวในปลายฤดูใบไม้ร่วงถึงต้นฤดูหนาว เช่น ตี้กู่ผี (地骨皮) หมู่ตันผี (牡丹皮) เปลือกต้นเก็บเกี่ยวในช่วงฤดูร้อนดีที่สุด เพราะสามารถลอกเปลือกและเนื้อไม้ออกจากกันได้ง่าย เช่น โฮ่วผอ (厚朴) ตู้จ้ง (杜仲) หวงป๋อ (黄柏) แต่เปลือกต้นอบเชยจีน (肉桂) จะเก็บเกี่ยวในช่วงก่อนหรือหลังฤดูใบไม้ร่วง ซึ่งจะได้สมุนไพรที่มีกลิ่นหอม รสหวาน และมีคุณภาพดี

1.4 ใบ มักเก็บในช่วงดอกใกล้บานถึงช่วงเริ่มติดผล ซึ่งเป็นช่วงที่พืชเจริญเติบโตเต็มที่และเป็นช่วงที่ใบสังเคราะห์แสงเต็มที่ เนื้อใบมีสารอาหารมากที่สุด เช่น เหอเยี่ย (荷叶 ใบบัว) เก็บเกี่ยวในช่วงที่ดอกตูมจนกระทั่งดอกบานเต็มที่ แผ่นใบจะหนา มีกลิ่นหอม และมีคุณภาพดี ส่วนป๋อเหอ (薄荷) เก็บเกี่ยวในช่วงฤดูร้อนเมื่อดอกบานเต็มที่โดยเลือกวันที่ท้องฟ้าแจ่มใส ใบจะมีกลิ่นหอมมาก เพราะมี

ปริมาณสารเมนทอลและน้ำมันหอมระเหยสูงสุด หากเก็บเกี่ยวหลังจากฝนตกแล้ว 2-3 วัน พบว่าปริมาณน้ำมันหอมระเหยจะลดลงถึงร้อยละ 75 มีสมุนไพรบางชนิดเท่านั้นที่เก็บเกี่ยวในช่วงหลังจากหิมะตกและใบกำลังจะร่วง จึงจะมีคุณภาพดี เช่น ซังเยี่ย (桑叶 ใบหม่อน) ผีผาเยี่ย (枇杷叶 ใบปี่แป้) เป็นต้น

1.5 ดอก มักเก็บขณะตูมหรือเริ่มบาน หากเก็บเกี่ยวในขณะบานเต็มที่ ปริมาณสารสำคัญจะลดลง และกลีบดอกจะร่วงง่าย กลิ่นและรสชาติจะอ่อน ซึ่งมีผลต่อคุณภาพของสมุนไพร เช่น ไหฺวฮวา (槐花) และไหฺวหมี่ (槐米) เป็นสมุนไพรที่ได้จากพืชชนิดเดียวกัน ไหฺวหมี่ได้จากดอกตูม มีสารสำคัญคือ rutin ร้อยละ 23.5 แต่ไหฺวฮวาได้จากดอกที่บานแล้ว มีสาร rutin เพียงร้อยละ 13 หากจะนำมาใช้ในสรรพคุณระบายความร้อนในระบบเลือด (清热凉血) ไหฺวหมี่จะมีคุณภาพดีกว่าไหฺวฮวา อีกตัวอย่างคือ จินอิ๋นฮวา (金银花 ดอกสายน้ำผึ้ง) มีสาร chlorogenic acid ซึ่งมีสรรพคุณระบายความร้อนและบรรเทาพิษไข้ (清热解毒) มีรายงานการศึกษาเปรียบเทียบปริมาณสาร chlorogenic acid ในดอกตูมและดอกบาน พบว่าดอกตูมมีสารสำคัญสูงกว่า ดังนั้น ระยะเวลาที่เหมาะสมในการเก็บเกี่ยวจินอิ๋นฮวาคือ ขณะดอกตูมหรือเริ่มออกดอกดีที่สุด ส่วนพืชอื่น ๆ ที่ใช้ดอกทำยา เช่น หงฮวา (红花 คำฝอย) จฺหวีฮวา (菊花 เก๊กฮวย) หยางจินฮวา (洋金花 ดอกลำโพง) ควรเก็บในช่วงดอกบานเต็มที่

1.6 ผลและเมล็ด โดยทั่วไปมักเก็บในขณะที่ผลแก่เต็มที่หรือใกล้สุก ซึ่งเป็นช่วงที่มีสารอาหารอุดมสมบูรณ์ หรือ มีสารสำคัญสูง สมุนไพรจะมีคุณภาพดี เช่น ซันจา (山楂) จื่อเขอ (枳壳) อู่เว่ย์จื่อ (五味子) โก่วฉี (枸杞) เชอเฉียนจื่อ (车前子 เมล็ดผักกาดน้ำ) ทู่ซือจื่อ (兔丝子 เมล็ด-ฝอยทอง) สมุนไพรบางชนิดจะเก็บในขณะที่ผลยังไม่แก่ เช่น จื่อสือ (枳实) ซังเซิ่น (桑椹 ผลหม่อน) ชิงผี (青皮) พืชที่ใช้เมล็ดทำยาจะต้องเก็บเมื่อผลแก่จัด เช่น จฺเหวียหมิงจื่อ (决明子 เมล็ดชุมเห็ดไทย) เชียนหนิวจื่อ (牵牛子) ซูจื่อ (苏子 ผลงาขี้ม้อน) ไป๋เจี้ยจื่อ (白芥子) หนิวป้างจื่อ (牛蒡子) เป็นต้น

1.7 ทั้งต้น พืชที่ใช้ทั้งต้นทำยา มักเก็บในช่วงที่พืชเจริญเติบโตเต็มที่ก่อนออกดอกหรือช่วงออกดอก แตกกิ่งก้านและมีใบมาก ซึ่งเป็นช่วงที่มีสารสำคัญสูง เช่น อี้หมู่เฉ่า (益母草 กัญชาเทศ) มีสารสำคัญกลุ่มแอลคาลอยด์ (alkaloids) มีรายงานว่าการเก็บอี้หมู่เฉ่าในระยะดอกตูม ระยะออกดอกเต็มที่ และระยะติดผล จะมีปริมาณแอลคาลอยด์ร้อยละ 0.93, 1.26 และ 0.39 ตามลำดับ ฉะนั้นการเก็บเกี่ยวอี้หมู่เฉ่าควรเก็บในช่วงปลายฤดูใบไม้ผลิถึงต้นฤดูร้อนในระยะออกดอกเต็มที่ นอกจากนี้ ยังมีสมุนไพรอีกหลายชนิดที่เก็บในช่วงออกดอก เช่น ชวนซินเหลียน (穿心莲 ฟ้าทะลายโจร) เชียนเฮอะเฉ่า

(仙鹤草) ป๋อเหอ (薄荷) ฮั่วเซียง (藿香 พิมเสนต้น) พืชบางชนิดจะเก็บต้นอ่อนทำยา เช่น อินเฉินเฮา (茵陈蒿) เป็นต้น

1.8 ยาง พืชที่ใช้ยางทำยามีหลายชนิด แต่ละชนิดจะเก็บส่วนที่ใช้และช่วงเวลาเก็บเกี่ยวไม่เหมือนกัน เช่น อันสีเซียง (安息香) ส่วนใหญ่จะเก็บในเดือนเมษายนถึงปลายฤดูใบไม้ร่วงในขณะที่พืชแห้ง โดยกรีดเปลือกต้นเป็นรูปสามเหลี่ยมคว่ำ เก็บน้ำยางที่หยดลงมาและแข็งตัวมาใช้ ส่วนซงเซียง (松香) จะเก็บในฤดูใบไม้ร่วงและฤดูหนาว

2. สัตว์วัตถุ

การเก็บสัตว์ที่ใช้ทำยานั้นขึ้นกับการเจริญเติบโตและวงจรชีวิตของสัตว์ชนิดนั้น ๆ ควรศึกษาว่าสัตว์แต่ละชนิดจะเก็บอย่างไรจึงจะเหมาะสม เช่น เก๋อเจี๋ย (蛤蚧 ตุ๊กแก) จะจับทั้งตัวในฤดูร้อนและฤดูใบไม้ร่วง เฉฺวียนจฺเหวีย (全蝎 แมงป่อง) จับในฤดูใบไม้ผลิ ฤดูร้อน และฤดูใบไม้ร่วง ซังเพียวเซียว (桑螵蛸 ตั๊กแตน) ควรจับช่วงต้นเดือนกุมภาพันธ์ หากเลยช่วงนี้จะมีสรรพคุณทางยาลดลง

3. ธาตุวัตถุ

ธาตุวัตถุสามารถเก็บได้ทั้งปี แต่ส่วนใหญ่มักเก็บเมื่อมีการขุดเจาะเพื่อการก่อสร้างเมืองหรือถนน เช่น สือเกา (石膏 เกลือจืด) หฺวาสือ (滑石 หินลื่น) หู่พ่อ (琥珀 อำพัน) เป็นต้น

ข้อควรระวังในการเก็บเกี่ยวเต้าตี้เหย้าไฉ

การเก็บเกี่ยวสมุนไพรควรคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

1. ขยายการใช้ประโยชน์จากส่วนต่าง ๆ ของพืชให้มากขึ้น และพัฒนาการใช้ประโยชน์จากแหล่งผลิตสมุนไพรให้คุ้มค่า เช่น ตู้จง (杜仲) ภูมิปัญญาโบราณใช้เปลือกต้นทำยา แต่จากการศึกษาทางเคมีและฤทธิ์เภสัชวิทยา พบว่ากิ่งและใบมีสรรพคุณเหมือนกับเปลือก จึงสามารถใช้กิ่งและใบทดแทนเปลือกได้ ในระหว่างเก็บเปลือกก็ควรเก็บกิ่งและใบด้วย อีกตัวอย่างหนึ่ง เช่น ไฉหู (柴胡) ใช้รากทำยา แต่จากการศึกษาทางเคมีและจากประสบการณ์การใช้ในพื้นที่ที่สืบทอดต่อกันมา พบว่าลำต้นและใบมีสารสำคัญและมีสรรพคุณเหมือนกับราก ดังนั้น ในการเก็บเกี่ยวจึงควรเก็บลำต้นและใบเพื่อใช้ร่วมกัน หรือเก็บทั้งต้นที่ติดรากด้วยมาใช้ทำยา ปัจจุบันมีหน่วยงานจำนวนมากได้ศึกษาวิจัยในด้านนี้เพื่อให้การใช้ทรัพยากรเป็นไปอย่างคุ้มค่า

2. ให้ความสนใจวิธีเก็บเกี่ยวสมุนไพร เพื่อรักษาสภาพของสมุนไพรให้สมบูรณ์ เช่น ในการขุดรากและลำต้นใต้ดิน ต้องคำนึงถึงทิศทางการแผ่กระจายและความลึกในการเจริญเติบโตของรากและ

ลำต้นใต้ดิน เพื่อป้องกันไม่ให้ส่วนของรากและลำต้นใต้ดินเสียหาย เช่น เหรินเซิน (人参 โสมคน) ยฺวี่จู๋ (玉竹) หวงจิง (黄精) ซันเหย้า (山药) เป็นต้น พืชที่ใช้เปลือกรากทำยา ควรขุดเอารากขึ้นมาก่อน แล้วจึงลอกเอาเปลือกรากไว้ใช้ พืชที่ใช้ดอกทำยา ควรใช้กรรไกรที่สะอาดตัดเอาเฉพาะส่วนดอก ไม่ควรเอาก้านดอกไว้ พืชที่ใช้ผลและเมล็ดทำยา ควรระมัดระวัง เพื่อป้องกันไม่ให้ถูกกดทับหรือร่วงกระจาย โดยทั่วไปจะไม่ล้างน้ำ เพื่อป้องกันการขึ้นราหรือทำให้รสชาติเปลี่ยนไป เช่น อู่เว่ย์จื่อ (五味子) โก่วฉี (枸杞) เป็นต้น

3. คำนึงถึงการอนุรักษ์แหล่งทรัพยากรเพื่อความยั่งยืนและให้มีใช้ตลอดไป แหล่งทรัพยากรพืชวัตถุที่ดีที่สุดคือ ป่าธรรมชาติ เมื่อนำทรัพยากรมาใช้ประโยชน์แล้ว โดยธรรมชาติ ป่าจะสร้างทรัพยากรขึ้นมาใหม่ได้ ดังนั้น ในการเก็บเกี่ยวพืชสมุนไพร ควรต้องมีการวางแผนก่อน เช่น เก็บสมุนไพรชนิดใด จะใช้มากน้อยเพียงใด เก็บเท่าไร ใช้ส่วนใด หากต้องการเก็บรากหรือลำต้นใต้ดิน ไม่ควรเก็บหมด ควรเหลือไว้บ้าง และทิ้งส่วนของรากและลำต้นใต้ดินไว้เพื่อให้พืชเจริญเติบโตต่อไป หากต้องการเก็บใบหรือกิ่ง ไม่ควรตัดต้นเดียวกันมากเกินไป ให้เหลือไว้บางส่วนเพื่อให้พืชเจริญเติบโต หากต้องการเก็บเปลือกต้น ควรลอกเปลือกต้นบางส่วนตามยาว เพื่อให้พืชสร้างเปลือกขึ้นมาทดแทน นอกจากนี้ ควรใช้ทรัพยากรให้คุ้มค่า พืชหรือสัตว์ชนิดเดียวกันอาจมีส่วนที่ใช้ทำยาไม่เหมือนกัน ควรแยกการเก็บเกี่ยวเพื่อให้ได้สมุนไพรที่มีคุณภาพดี เช่น ราก ผล และเมล็ดของกวาโหลว (栝楼) สามารถใช้ทำยาได้ ดังนั้น ควรเก็บเกี่ยวผลเมื่อผลแก่เต็มที่ก่อน แล้วจึงขุดราก การเก็บเกี่ยวหมาหวง (麻黄) นอกจากจะเก็บกิ่งอ่อนและรากไว้ทำยาแล้ว ให้เหลือโคนรากและรากฝอยไว้ขยายพันธุ์และรักษาพันธุ์ที่ดีไว้ใช้ต่อไป

การแปรรูปเต้าตี้เหย้าไฉ

การแปรรูปเต้าตี้เหย้าไฉ หมายถึง กระบวนการแปรรูปเบื้องต้นที่แหล่งปลูกของเต้าตี้เหย้าไฉ โดยภายหลังการเก็บเกี่ยวสมุนไพรจากแหล่งปลูกแล้ว นำมาคัดเลือก ทำความสะอาด หั่น และทำให้แห้ง ณ โรงงานบริเวณใกล้แหล่งปลูก เต้าตี้เหย้าไฉส่วนใหญ่จะต้องดำเนินการแปรรูปเบื้องต้นก่อนใช้ มีเต้าตี้-เหย้าไฉเพียงบางชนิดเท่านั้นที่ต้องใช้สด

1. วัตถุประสงค์ การแปรรูปเต้าตี้เหย้าไฉ มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1.1 เพื่อให้ได้สมุนไพรที่สะอาด ปราศจากสิ่งแปลกปลอมและส่วนอื่นของพืชที่ไม่ใช้ทำยา

1.2 เพื่อให้ได้สมุนไพรที่มีคุณภาพดี โดยดำเนินการแปรรูปเบื้องต้นด้วยวิธีนึ่ง ต้ม รมควัน ฆ่าเชื้อราและแมลง ช่วยให้สมุนไพรแห้งง่าย และลดการเสื่อมสภาพของสมุนไพร

1.3 เพื่อสะดวกต่อการจัดระดับคุณภาพของสมุนไพร การบรรจุ และการขนส่ง

เนื่องจากจำนวนชนิดของสมุนไพรมีค่อนข้างมาก ส่วนที่ใช้ทำยาก็ไม่เหมือนกัน ลักษณะ สี กลิ่น รสชาติ และเนื้อของสมุนไพร รวมทั้งองค์ประกอบทางเคมีของสมุนไพรแต่ละชนิดแตกต่างกันมาก และวิธีการแปรรูปต่างกัน แต่ส่วนใหญ่ถ้าจะให้เข้ามาตรฐานตามเกณฑ์ที่กำหนด ลักษณะภายนอกของสมุนไพรจะต้องสมบูรณ์ ความชื้นของสมุนไพรต้องพอเหมาะ มีสีสดใส มีรสชาติและกลิ่นปกติ และจะต้องสูญเสียสารสำคัญน้อยที่สุด เช่น ไหฺวหมี่ (槐米) หากไม่นำมานึ่งก่อน ปริมาณสาร rutin จะลดลง

2. วิธีแปรรูปเบื้องต้นที่ใช้บ่อย

2.1 การทำความสะอาด นำสมุนไพรมาล้างน้ำสะอาดเพื่อแยกดิน ทราย สิ่งแปลกปลอม หรือแยกส่วนของพืชที่ไม่ใช้ทำยาออก เช่น หนิวซี (牛膝 พันงูน้อย) ให้ตัดหมวกรากและรากฝอยออก เจี๋ยเกิง (桔梗) และไป๋เสา (白芍) ต้องปอกเอาผิวหรือเปลือกออก ตันผี (丹皮) ต้องเอาไส้ในออก ผีผาเยี่ย (批杷叶) ต้องกำจัดขน เก๋อเจี๋ย (蛤蚧 ตุ๊กแก) ต้องเอาอวัยวะภายในออก เป็นต้น

2.2 การกะเทาะเปลือกผล ส่วนมากใช้กับสมุนไพรจำพวกเมล็ด โดยทั่วไปภายหลังการเก็บเกี่ยวผลแล้ว บางชนิดต้องเอาเปลือกผลออกก่อน เก็บเฉพาะเมล็ด แล้วนำมาทำให้แห้ง เช่น เถาเหริน (桃仁 เมล็ดท้อ) ซิ่งเหริน (杏仁) ยฺวี่หลี่เหริน (郁李仁) เป็นต้น สมุนไพรบางชนิดต้องนำผลมาทำให้แห้งก่อนแล้วกะเทาะเปลือก เอาเฉพาะเมล็ดมาใช้ เช่น เชอเฉียนจื่อ (车前子 เมล็ดผักกาดน้ำ) เหลียนเฉียวซิน (连翘心) ทู่ซือจื่อ (兔丝子 เมล็ดฝอยทอง) สมุนไพรบางชนิดจะเก็บทั้งผล แม้ว่าส่วนที่ใช้ทำยาคือเมล็ดหรือเนื้อในเมล็ด ทั้งนี้เนื่องจากสารออกฤทธิ์ไม่คงตัว ทำให้ฤทธิ์ของสมุนไพรเสื่อมเร็ว ดังนั้น เพื่อให้ง่ายต่อการเก็บรักษา จึงเก็บทั้งผล และเมื่อต้องการใช้จึงค่อยกะเทาะเอาเปลือกผลออก เช่น ไป๋กว่อ (白果 แปะก๊วย) ไป๋โต้วโข่ว (白豆蔻 กระวานไทย) เฉาก่ัว (草果) เป็นต้น

2.3 การหั่น สมุนไพรบางชนิดมีขนาดยาวหรือหนา เพื่อสะดวกในการทำให้แห้งและการบรรจุหีบห่อ จึงต้องนำมาหั่นให้สั้นหรือบางลง เช่น ฝอโส่ว (佛手 ส้มมือ) เซียงหยวน (香橼) ให้หั่นเป็นแว่นบาง ๆ มู่กวา (木瓜) หั่นตามยาวเป็นกลีบ จีเสฺวี่ยเถิง (鸡血藤) ต้าเสฺวี่ยเถิง (大血藤) หั่นเป็นแว่นตามขวาง ต้าหวง (大黄 โกฐน้ำเต้า) เหอโส่วอู (何首乌) เก๋อเกิน (葛根) หั่นเป็นแว่นหนา หรือหั่นเป็นชิ้น หรือเป็นท่อน การหั่นสดที่โรงงานบริเวณใกล้แหล่งปลูกมีข้อดีคือ ลดต้นทุนในการแปรรูป ช่วยลดการสลายตัวของสารออกฤทธิ์ ลดเวลาการทำให้แห้ง สะดวกต่อการบรรจุหีบห่อและการเก็บรักษา แต่มีข้อเสียคือ หลังจากหั่นสมุนไพรแล้ว รูปลักษณ์ภายนอกไม่สม่ำเสมอ ทำให้การตรวจเอกลักษณ์ไม่สะดวก นอกจากนี้ สมุนไพรที่มีน้ำมันหอมระเหยเป็นส่วนประกอบ หรือ สมุนไพรที่มี

สารสำคัญที่สามารถเกิดปฏิกิริยาออกซิเดชันได้ง่าย ไม่ควรนำมาหั่น เพราะจะทำให้สารสำคัญลดลง ซึ่งมีผลต่อคุณภาพของสมุนไพร เช่น ชวนซฺยง (川芎 โกฐหัวบัว) ตังกุย (当归) ไป๋จื่อ (白芷 โกฐสอ) ปิงหลาง (槟榔 หมากสง) เป็นต้น

2.4 การนึ่ง การนึ่งสมุนไพรมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน ได้แก่ สมุนไพรที่อมน้ำมาก หรือมีน้ำตาล หรือมีแป้งเป็นส่วนประกอบ โดยทั่วไปจะทำให้แห้งยาก เมื่อนำมานึ่งก่อนจะทำให้เซลล์เนื้อเยื่อแตกสลาย เอ็นไซม์ถูกทำลาย ทำให้แห้งง่าย และสะดวกต่อการเก็บรักษา เช่น เทียนหมา (天麻) หมิงตั่งเซิน (明党参) จะต้องนึ่งจนสุกถึงเนื้อในก่อนทำให้แห้ง ในขณะที่อู่เป้ย์จื่อ (五倍子) และซังเพียวเซียว (桑螵蛸) จะนำมานึ่งเพื่อทำลายไข่ของแมลง และป้องกันการฟักตัวของแมลง เทียนตง (天冬) นำมานึ่งหรือลวกเพื่อให้ลอกผิวได้ง่าย สมุนไพรบางชนิดต้องนำมาต้มกับน้ำเกลือ เช่น เฉฺวียนจฺเหวีย (全蝎 แมงป่อง) เจินจูหมู่ (珍珠母 เปลือกหอยไข่มุกน้ำจืด) และสมุนไพรบางชนิดต้องนำมากลั่นเพื่อให้ตกผลึก เช่น ปิงเพี่ยน (冰片 การบูร) เป็นต้น

ในการนึ่งสมุนไพรควรให้ความสำคัญกับระดับไฟที่ใช้ หากไฟอ่อนเกินไป จะไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการ หากไฟแรงเกินไป จะทำให้สูญเสียสารสำคัญ ซึ่งมีผลต่อคุณภาพของสมุนไพร

2.5 การรมควัน สมุนไพรบางชนิดจะต้องใช้วิธีรมควัน เพื่อให้ได้สมุนไพรที่มีคุณภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด และง่ายต่อการเก็บรักษา เช่น อูเหมย (乌梅 บ๊วยดำ) อูเซาเสอ (乌梢蛇) ต้องรมควันจนเป็นสีดำ ส่วนซันเหย้า (山药) เจ๋อเซี่ย (泽泻) เทียนหมา (天麻) ชวนเป้ย์หมู่ (川贝母) ต้องรมด้วยกำมะถันจนกระทั่งสีของสมุนไพรเปลี่ยนเป็นสีขาว สำหรับเซียงฝู่ (香附 แห้วหมู) โก่วจี๋ (狗脊) กู่ซุ่ยปู่ (骨碎补) ต้องใช้ไฟลนเพื่อกำจัดขนออกก่อน แต่ต้องระมัดระวังอย่าให้สมุนไพรไหม้ให้ลนจนกระทั่งขนที่ผิวหลุดก็เพียงพอ

2.6 การทำให้ออกเหงื่อหรือทำให้น้ำระเหยออกบางส่วน ในระหว่างการแปรรูปสมุนไพรบางชนิด มักจะกองสุมหลังการนึ่งเพื่อให้ออกเหงื่อ น้ำที่อยู่ในสมุนไพรระเหยออกมา ช่วยให้เนื้อสมุนไพรนิ่ม หรือเปลี่ยนสี หรือเพิ่มกลิ่นและรสชาติให้แรงขึ้น ซึ่งมีประโยชน์ต่อการทำให้แห้งและเพิ่มคุณภาพของสมุนไพร วิธีการแปรรูปแบบนี้ เรียกว่า “การทำให้ออกเหงื่อ” เช่น โฮ่วผอ (厚朴) ตู้จ้ง (杜仲) เสฺวียนเซิน (玄参) สมุนไพรเหล่านี้ต้องใช้วิธีนี้เพื่อให้ได้สีที่เฉพาะตัว สมุนไพรบางชนิดจำเป็นต้องใช้วิธีนี้จึงสามารถทำให้แห้งสนิทได้ เช่น ซันเหย้า (山药) ชวนซฺยง (川芎 โกฐหัวบัว) ไป๋จู๋ (白术) ฝูหลิง (茯苓 โป่งรากสน) ต้าหวง (大黄 โกฐน้ำเต้า) การแปรรูปสมุนไพรด้วยวิธีนี้ ต้องกำหนด

ระยะเวลาที่ทำให้ออกเหงื่อให้เหมาะสมกับชนิดของสมุนไพร เพื่อป้องกันการขึ้นราและไม่ให้คุณภาพของสมุนไพรเปลี่ยนไป

2.7 การแช่น้ำเกลือ โดยนำสมุนไพรที่สะอาดแช่ในสารละลายน้ำเกลือที่อิ่มตัว มีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันการเกิดเชื้อราซึ่งจะทำให้คุณภาพของสมุนไพรเปลี่ยนไป เช่น โร่วฉงหรง (肉苁蓉) ฟู่จื่อ (附子 โหราเดือยไก่ที่ผ่านการเผ้าจื้อ) เฉวียนจฺเหวีย (全蝎 แมงป่อง) ต้องนำสมุนไพรดังกล่าวมาแช่ในสารละลายน้ำเกลือที่อิ่มตัวในระยะเวลาที่เหมาะสม จากนั้นนำไปทำให้แห้ง

2.8 การกระแทกให้สะอาด สมุนไพรบางชนิดต้องแยกเอารากฝอย ผิวที่หยาบ ดิน หรือทรายที่ปะปนมาออก โดยหลังจากผ่านขั้นตอนการทำความสะอาดและการทำให้แห้งแล้ว เทสมุนไพรที่ได้ลงในตะแกรงหรือเครื่องร่อนเพื่อให้สมุนไพรกลิ้งกระแทกไปมาจนผิวสะอาดและเป็นมัน เช่น หวงฉิน (黄芩) เจียงหวง (姜黄 ขมิ้นชัน) เป้ย์หมู่ (贝母) ซานชี (三七 โสมนา) ไม่ตง (麦冬) เป็นต้น

2.9 การทำให้แห้ง เป็นวิธีพื้นฐานและนิยมใช้ที่สุด สมุนไพรทุกชนิดจะต้องใช้วิธีนี้ในการแปรรูป เพื่อกำจัดน้ำที่มีปริมาณมากในสมุนไพรออก และป้องกันมิให้คุณภาพของสมุนไพรเปลี่ยนไป ในขั้นตอนการทำให้แห้งต้องคำนึงถึงคุณสมบัติและปริมาณของสมุนไพรที่ใช้ สภาพภูมิอากาศ และความพร้อมของเครื่องมือในพื้นที่นั้น วิธีทำให้แห้งของแต่ละพื้นที่อาจแตกต่างกัน แต่จะต้องได้สมุนไพรแห้งที่มีปริมาณน้ำไม่เกินร้อยละ 10-15 ตามเกณฑ์มาตรฐานสากล ที่สำคัญคือ ต้องแห้งเร็วและแห้งสนิท อุณหภูมิที่ใช้ต้องเหมาะสมไม่สูงเกินไป เพื่อรักษารสชาติ กลิ่น และสีของสมุนไพรไว้

วิธีทำให้แห้งที่ใช้บ่อย มีดังนี้

1) การตากแดด วิธีนี้ใช้พลังงานจากแสงอาทิตย์ในการทำให้แห้ง เป็นวิธีที่ใช้บ่อย ง่ายและประหยัด แต่ต้องคำนึงถึงคุณสมบัติของสมุนไพรแต่ละชนิดที่ไม่เหมือนกัน เช่น สมุนไพรที่มีปริมาณน้ำมากต้องตากแดดจัด ๆ เพื่อให้แห้งเร็ว สมุนไพรที่เปลี่ยนสีหรือกลิ่นระเหยง่าย ควรตากแดดอ่อน ๆ หรือตากในวันที่แดดไม่แรง เช่น ตังกุย (当归) ชวนซฺยง (川芎 โกฐหัวบัว) ไป๋จื่อ (白芷 โกฐสอ) หงฮวา (红花 ดอกคำฝอย) เซียงหัว (羌活) ตู่หัว (独活) ส่วนสมุนไพรที่มีปริมาณน้ำมันหรือน้ำตาลมาก มักตากแดดอ่อน ๆ หลาย ๆ ครั้งจนแห้งสนิท เพื่อให้สมุนไพรค่อย ๆ แห้ง สมุนไพรที่มีลักษณะหยาบและใหญ่ มักจะกองสุมหลังการนึ่งเพื่อให้ออกเหงื่อ ทำให้น้ำที่อยู่ในสมุนไพรซึมออกก่อน แล้วจึงนำไปตากแดดให้แห้ง สมุนไพรบางชนิดตากแดดไปพร้อมกับหมั่นเกลี่ยและกลับสมุนไพร เพื่อทำให้ผิวหน้าเป็นมัน มีน้ำหนัก และเนื้อนุ่ม

2) การอบ เป็นวิธีที่ใช้ทั้งแรงงานคนและเครื่องมือ โดยนำสมุนไพรที่สะอาดใส่ในเตาอบหรือตู้อบ การทำให้แห้งโดยวิธีนี้ต้องคำนึงถึงขนาดใหญ่-เล็กและคุณสมบัติของสมุนไพร โดยควบคุมอุณหภูมิที่ใช้ให้เหมาะสมกับชนิดของสมุนไพร โดยทั่วไปมักใช้อุณหภูมิ 50-60 องศาเซลเซียส สมุนไพรบางชนิดมีน้ำมันหอมระเหยหรือมีกลิ่นหอม ควรควบคุมอุณหภูมิที่อบให้อยู่ระหว่าง 30-40 องศาเซลเซียส สมุนไพรที่มีวิตามินซี และมีปริมาณน้ำมาก เช่น ซันจา (山楂) มู่กวา (木瓜) มักอบที่อุณหภูมิ 70-90 องศาเซลเซียส เพื่อให้สมุนไพรแห้งอย่างรวดเร็ว ในระหว่างที่อบสมุนไพรควรหมั่นกลับสมุนไพรบ่อย ๆ เพื่อป้องกันไม่ให้เกรียมเฉพาะส่วน วิธีการอบมีข้อดีคือ ไม่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของดินฟ้าอากาศ และสามารถทำให้แห้งได้ตลอดเวลาเมื่อต้องการ แต่มีข้อเสียคือต้นทุนสูง และต้องสิ้นเปลืองกระแสไฟฟ้า

3) การตากในที่ร่ม โดยนำสมุนไพรที่สะอาดมาตากในที่ร่มซึ่งมีลมถ่ายเทสะดวก เพื่อให้สมุนไพรค่อย ๆ แห้ง น้ำในสมุนไพรสามารถระเหยได้ที่อุณหภูมิปกติ วิธีการนี้จะใช้กับสมุนไพรที่มีน้ำมันหอมระเหยหรือสารที่ระเหยได้ง่าย ไม่สามารถอบหรือตากแดด สมุนไพรประเภทดอก ใบ ทั้งต้น ผล และเมล็ดที่ใช้วิธีนี้ในการทำแห้ง เช่น จิงเจี้ย (荆芥) ป๋อเหอ (薄荷) จื่อซู (紫苏 ใบงาขี้ม้อน) เซียงหรู (香薷) เหมยกุ้ยฮวา (玫瑰花 ดอกกุหลาบ) หงฮวา (红花 ดอกคำฝอย) ฮวาเจียว (花椒) ปี้เติงเฉีย (毕澄茄 มะเขือเทศ) เป็นต้น

ปัจจุบันเริ่มมีการใช้รังสีอัลตราไวโอเลตหรือเตาไมโครเวฟในการทำให้แห้ง ซึ่งเป็นเทคโนโลยีใหม่ วิธีนี้สะดวก รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพสูง แต่ต้องลงทุนซื้อเครื่องมือซึ่งมีราคาแพง ทำให้ต้นทุนในการทำให้แห้งค่อนข้างสูง ดังนั้น โรงงานบริเวณใกล้แหล่งปลูกส่วนใหญ่จะไม่ค่อยเลือกใช้วิธีนี้

2.10 การคัดแยกระดับคุณภาพของสมุนไพร จะดำเนินการหลังจากสมุนไพรได้ผ่านการทำให้แห้งแล้ว โดยใช้เกณฑ์มาตรฐานการจัดระดับคุณภาพของสมุนไพร ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนสุดท้ายของการแปรรูปเต้าตี้เหย้าไฉ ซึ่งจะใช้มาตรฐานของขนาดยาว-สั้น ใหญ่-เล็ก สี ความสมบูรณ์ หรือจำนวนชิ้นต่อหน่วยน้ำหนักของสมุนไพร วิธีการนี้สามารถแยกสมุนไพรชนิดเดียวกันแต่มีคุณภาพต่างกันได้ ทำให้ง่ายต่อการกำหนดราคาที่เป็นธรรมตามคุณภาพของสมุนไพร

เอกสารที่ใช้ประกอบการเรียบเรียง

1. Zeng ZC, Hu XM. Zhong Yao Shang Pin Xue. 1st ed. Sichuan: Sichuan Renmin Publishing House, 2002.
2. Wan DG, Peng C, Zhao JN. Sichuan Daodi Zhong Yaocai. 1st ed. Sichuan: Sichuan Science and Technology Publishing House, 2005.
3. Deng JG, Wei SJ. Genuine and Well-reputed Medicinal Materials in Guangxi. 1st ed. Beijing: Zhongguo Zhongyi Yao Publishing House, 2006.
4. Xiao PG, Li DL, Yang SL. Modern Chinese Materia Medica. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Hua Xue Gong Ye Publishing House, 2002.
5. Xiao PG, Li DL, Yang SL. Modern Chinese Materia Medica. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Hua Xue Gong Ye Publishing House, 2002.
6. Xiao PG, Li DL, Yang SL. Modern Chinese Materia Medica. Vol. 3. 1st ed. Beijing: Hua Xue Gong Ye Publishing House, 2002.
7. Xiao PG, Li DL. Modern Chinese Materia Medica. Vol. 4. 1st ed. Beijing: Hua Xue Gong Ye Publishing House, 2002.
8. วิชัย โชควิวัฒน, ชวลิต สันติกิจรุ่งเรือง, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน (บรรณาธิการ). ตำรับยาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์, 2550.
9. วิชัย โชควิวัฒน, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, อุทัย โสธนะพันธุ์, จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, สว่าง กอแสงเรือง และคณะ (บรรณาธิการ). ตำรับยาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย เล่ม 2. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์, 2551.
10. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน. การพัฒนาสมุนไพรแบบบูรณาการ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์, 2550.
11. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน. คู่มือการใช้สมุนไพรไทย-จีน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์, 2551.

บทที่ 5
การบรรจุหีบห่อเต้าตี้เหย้าไฉ

การบรรจุหีบห่อเต้าตี้เหย้าไฉ คือ รูปลักษณ์ภายนอกซึ่งบ่งบอกถึงมูลค่าและการใช้ประโยชน์ของเต้าตี้เหย้าไฉ การบรรจุหีบห่อที่สวยงามและมีคุณภาพดี จะมีผลโดยตรงต่อมูลค่าของสินค้า และมักเป็นที่ต้องการของตลาด รวมทั้งช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันทางการค้า เช่น เหรินเซิน (人参 โสมคน) ของจีนมีคุณภาพดีกว่าของเกาหลี แต่การบรรจุหีบห่อไม่สวยงามเท่าของเกาหลี ดังนั้น ในตลาดต่างประเทศ เหรินเซินของจีนจึงมีขีดความสามารถในการแข่งขันทางการค้าน้อย อีกทั้งมูลค่าและปริมาณการจำหน่ายก็ไม่มากเท่าของเกาหลี จึงอาจกล่าวได้ว่าการบรรจุหีบห่อที่มีคุณภาพดีจะมีผลโดยตรงต่อความสำเร็จของเต้าตี้เหย้าไฉในเชิงพาณิชย์ ด้วยเหตุผลดังกล่าวในการผลิตเต้าตี้เหย้าไฉจึงได้รวมเอาเรื่องการบรรจุหีบห่อไว้เป็นส่วนหนึ่งของการควบคุมคุณภาพของผลิตภัณฑ์ โดยปรับปรุงรูปแบบของการบรรจุหีบห่อให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด

การออกแบบการบรรจุหีบห่อของเต้าตี้เหย้าไฉ ควรคำนึงถึงปริมาณของเต้าตี้เหย้าไฉและวัสดุที่ใช้ รวมทั้งรูปแบบการบรรจุที่แตกต่างกัน นำข้อมูลทั้งหมดมาพิจารณาในภาพรวม แล้วออกแบบตามความต้องการซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการจำหน่ายสินค้า การขนส่ง และการเก็บรักษา ตลอดจนเป็นการประกันคุณภาพและปริมาณที่สม่ำเสมอของเต้าตี้เหย้าไฉ ทำให้ผู้บริโภคใช้สะดวก สามารถคัดเลือก และพกพาง่าย โดยทั่วไปการบรรจุหีบห่อชั้นในของเต้าตี้เหย้าไฉ ส่วนใหญ่ขนาดบรรจุจะเท่ากับการรับประทานต่อครั้ง หรือต่อวัน หรือต่อ 3 วัน (ภายในห่อใหญ่บรรจุ 3 ห่อย่อย) เพื่อสะดวกต่อผู้บริโภคในการใช้ หรือสะดวกต่อแพทย์จีนในการเลือกใช้ตัวยาเพื่อการเข้าตำรับยา

1. ประโยชน์ของการบรรจุหีบห่อ

การบรรจุหีบห่อเต้าตี้เหย้าไฉมีประโยชน์ค่อนข้างมาก แต่ที่สำคัญมีดังนี้

1.1 เป็นการประกันคุณภาพของสมุนไพร สมุนไพรจีนเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการบำบัดรักษาโรค การป้องกันโรค และการบำรุงสุขภาพให้แข็งแรง หากไม่บรรจุหีบห่อ จะทำให้สมุนไพรสัมผัสกับอากาศ แสงแดด อุณหภูมิ ความชื้น ฯลฯ มีแมลงและเชื้อรา ซึ่งทำให้คุณภาพของสมุนไพรเปลี่ยนแปลงไป ดังนั้น การบรรจุหีบห่อจึงเป็นสิ่งจำเป็น หลังบรรจุหีบห่อแล้ว ควรปิดผนึกให้สนิท เป็นการประกันคุณภาพของสมุนไพร เช่น ตั่งเซิน (党参) หากไม่บรรจุหีบห่อ ในฤดูร้อนหากเก็บสมุนไพรไว้ภายใน 1 เดือน ก็จะขึ้นราและแมลงจะกัดกินจนกลวง ไม่สามารถนำมาใช้เป็นยาได้ ดังนั้น

จึงควรใช้ถุงพลาสติกแบบหนาเป็นวัสดุในการบรรจุหีบห่อ และต้องเก็บไว้ในที่แห้งและเย็น จะทำให้สามารถเก็บได้นาน 3-5 ปี โดยรักษาคุณภาพของสมุนไพรไว้ได้

1.2 ป้องกันความเสียหายและรักษาปริมาณของสมุนไพรให้ตรงตามขนาดบรรจุ ขนาดบรรจุของสมุนไพรจะต้องตอบสนองความต้องการของตลาดและต้องมีปริมาณคงที่และสม่ำเสมอ จึงจำเป็นต้องมีการบรรจุหีบห่อเพื่อลดความเสียหาย และสามารถดำเนินกิจการได้อย่างมีประสิทธิภาพซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นและเป็นประโยชน์ในเชิงพาณิชย์

1.3 รูปลักษณ์ที่สวยงาม จูงใจผู้บริโภค และส่งเสริมการจำหน่าย สมุนไพรจีนมีหลากหลายชนิด รูปร่างลักษณะแตกต่างกัน ขนาดไม่เท่ากัน หากไม่บรรจุหีบห่อ หรือการบรรจุหีบห่อไม่สวยงาม จะไม่สามารถเข้าเกณฑ์มาตรฐานการบรรจุหีบห่อที่กำหนดไว้ ดังนั้นจึงต้องบรรจุหีบห่อให้มีรูปลักษณ์ที่สวยงาม และต้องมีคำอธิบายเท่าที่จำเป็น เช่น ชื่อของตัวยา การออกฤทธิ์ สรรพคุณ วิธีใช้ ขนาดที่ใช้ และข้อควรระวังในการใช้ การบรรจุหีบห่อที่สวยงาม เป็นระเบียบเรียบร้อย จะจูงใจให้ผู้บริโภคสนใจ อีกทั้งผู้บริโภคจะสามารถแยกแยะหรือคัดเลือกผลิตภัณฑ์ได้ และสามารถส่งเสริมการขาย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินกิจการ

1.4 ขนส่งสะดวกและเอื้อประโยชน์ต่อการเก็บรักษา สมุนไพรที่บรรจุหีบห่อแล้ว หากเป็นชนิดเดียวกัน จะกำหนดลักษณะภายนอก ขนาดใหญ่-เล็ก และน้ำหนักที่แน่นอนไว้ ซึ่งสะดวกต่อการขนส่งและขนถ่ายสินค้า การขนย้ายและการตรวจนับสินค้า และสะดวกในการบันทึกน้ำหนักในขั้นตอนของการเก็บรักษา การวางซ้อน การขนย้ายจากคลังสินค้า การตรวจสอบสินค้าคงเหลือ และสามารถบริหารจัดการปริมาณสินค้าในขั้นตอนของการจำหน่าย

2. ภาชนะที่ใช้ในการบรรจุหีบห่อเหย้าไฉ (药材) และอิ่นเพี่ยน (饮片)

ตัวยาแต่ละชนิดมีคุณลักษณะและขนาดแตกต่างกัน ดังนั้นการบรรจุหีบห่อจำเป็นต้องเลือกภาชนะบรรจุให้เหมาะสมกับตัวยาแต่ละชนิด ดังนี้

2.1 ถุงผ้าหรือกระสอบ เป็นภาชนะที่ใช้สืบต่อกันมาแต่โบราณและนับเป็นภาชนะที่นิยมใช้ในการบรรจุหีบห่อมากที่สุด เนื่องจากมีเนื้อละเอียดและสะดวกแก่การหยิบถือ ทนต่อการกดทับและเสียดสี ป้องกันความชื้นและแสง ดังนั้น นอกจากตัวยาที่มีราคาแพงแล้ว ตัวยาอื่น ๆ สามารถใช้ถุงผ้าและกระสอบบรรจุได้ทั้งสิ้น ถุงผ้านิยมใช้บรรจุตัวยาที่มีลักษณะเป็นผง เช่น ผู่หวง (蒲黄 กกช้าง) เจินจูหมู่เฟิ่น (珍珠母粉 ผงไข่มุก) หรือตัวยาประเภทธาตุวัตถุชนิดผงต่าง ๆ เป็นต้น วัสดุกระสอบที่ทอด้วยปอหรือป่านชนิดละเอียด เหมาะสำหรับตัวยาที่มีขนาดเล็ก เช่น ตัวยาประเภทผลหรือเมล็ด เช่น

ซูจื่อ (苏子 ผลงาขี้ม้อน) ไป๋เจี้ยจื่อ (白芥子) เชอเฉียนจื่อ (车前子) ทู่ซือจื่อ (菟丝子 เมล็ด-ฝอยทอง) กระสอบชนิดหยาบมักใช้บรรจุตัวยาทั่วไปหรืออิ่นเพี่ยน (饮片 ตัวยาพร้อมใช้) เช่น ชังจู๋ (苍术 โกฐเขมา) ฉางชัน (常山 ฮ่อมดง) ซันจา (山楂) โฮ่วผอ (厚朴) และอิ่นเพี่ยนของตัวยาดังกล่าวเป็นต้น

2.2 ถุงพลาสติก เป็นภาชนะที่เริ่มมีการใช้อย่างแพร่หลายในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา ถุงพลาสติกเป็นภาชนะที่แข็งแรงและมีความคงทน ทนต่อการกดทับและเสียดสี ป้องกันการกัดกร่อน สามารถปิดผนึกแน่น เพื่อป้องกันไม่ให้ตัวยาได้รับความชื้นหรือระเหย และป้องกันแสง ถือว่าเป็นภาชนะที่เหมาะสมในการบรรจุหีบห่อภายนอก นอกจากจะเหมาะสำหรับการบรรจุเหย้าไฉขนาดต่าง ๆ และอิ่นเพี่ยนแล้ว ยังเหมาะที่จะใช้บรรจุตัวยาที่มีฤทธิ์กัดกร่อนและป้องกันการเสียดสีได้ เช่น หมางเซียว (芒硝 ดีเกลือ) ต้าชิงเอี๋ยน (大青盐) และตัวยาประเภทธาตุวัตถุอื่น ๆ หรือใช้บรรจุตัวยาที่มีคุณสมบัติดูดความชื้นได้ง่าย เช่น เอี๋ยนฟู่จื่อ (盐附子 โหราเดือยไก่ที่เผ้าจื้อด้วยน้ำเกลือ) เอี๋ยนชงหรง (盐苁蓉) เซิงตี้ (生地 โกฐขี้แมว) หวงจิง (黄精) เทียนตง (天冬) เป็นต้น

2.3 เข่ง ตะกร้า หรือสาแหรก เข่งและตะกร้าเป็นภาชนะที่ทำมาจากไม้ไผ่ มีขนาดค่อนข้างใหญ่ มีความทนทานต่อการขนส่ง ระบายอากาศได้ดี เหมาะสำหรับบรรจุตัวยาที่มีลักษณะเป็นเส้นยาว ๆ หรือเป็นท่อน ๆ เช่น หวงฉี (黄芪) หวงฉิน (黄芩) กันเฉ่า (甘草 ชะเอมเทศ) ไป๋เสา (白芍) เช่อเสา (赤芍) ต้าหวง (大黄 โกฐน้ำเต้า) หนิวซี (牛膝 พันงูน้อย) เป็นต้น สาแหรกเป็นภาชนะที่ทำมาจากลำต้นของหญ้าแขม (苇茎 เหว่ย์จิง) มีคุณสมบัติค่อนข้างอ่อนนุ่ม มีความยืดหยุ่นน้อย สามารถทำเป็นรูปร่างต่าง ๆ ตามต้องการได้ง่าย เหมาะสำหรับบรรจุตัวยาประเภทดอก ใบ ทั้งต้น หรือตัวยาที่มีลักษณะโปร่งและนิ่ม เช่น จฺหวีฮวา (菊花 เก๊กฮวย) จินอิ๋นฮวา (金银花 ดอกสายน้ำผึ้ง) ซังเยี่ย (桑叶 ใบหม่อน) ฟานเซี่ยเยี่ย (番泻叶 ใบมะขามแขก) ฮั่วเซียง (藿香 ต้นพิมเสน) เป็นต้น วัสดุดังกล่าวนอกจากจะห่อให้เป็นรูปร่างใหญ่-เล็กตามต้องการและเป็นระเบียบเรียบร้อยแล้ว ยังสามารถจัดวางเรียงในคลังพัสดุหรือคลังสินค้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยให้ประหยัดค่าใช้จ่าย

2.4 ลังไม้หรือลังกระดาษ ลังไม้เป็นภาชนะที่มีความแข็งแรงและทนทาน สามารถปิดผนึกแน่น ทนต่อการกดทับและเสียดสี โดยภายในลังไม้จะบุด้วยกระดาษหรือห่อตัวยาด้วยถุงพลาสติก เพื่อป้องกันความชื้นและแสง มักใช้กับตัวยาที่มีราคาแพง เช่น เทียนหมา (天麻) ลู่หรง (鹿茸 เขากวาง) เหรินเซิน (人参 โสมคน) อาเจียว (阿胶 กาวหนังลา) เป้ย์หมู่ (贝母) เป็นต้น นอกจากนี้ ลังไม้ยังใช้เป็นภาชนะภายนอกในการบรรจุผลิตภัณฑ์ยาที่มีปริมาณมาก ลังกระดาษจะมีคุณภาพด้อยกว่าลังไม้

แต่มีราคาถูกกว่าและมีน้ำหนักเบา เหมาะสำหรับบรรจุตัวยาที่มีราคาแพงและใช้เป็นภาชนะภายนอกในการบรรจุยาสำเร็จรูป

2.5 ถุงพลาสติกแบบหนา เป็นภาชนะที่เริ่มมีการใช้อย่างแพร่หลายในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา มีจุดเด่น คือ มีความทนทาน น้ำหนักเบา ป้องกันความชื้นได้ดี มักใช้บรรจุตัวยาที่มีขนาดเล็กหรือละเอียดและยาสำเร็จรูป สามารถใช้เป็นภาชนะในการบรรจุหีบห่อทั้งภายในและระหว่างกลาง โดยเฉพาะอิ่นเพี่ยน (饮片 ตัวยาพร้อมใช้) ที่กำหนดน้ำหนักที่แน่นอน รวมทั้งเป็นภาชนะที่เหมาะสมในการบรรจุตัวยาประเภทผลและเมล็ดที่มีน้ำหนักแน่นอนทั้งที่มีปริมาณมากและปริมาณน้อย เช่น ต้าเจ่า (大枣 พุทราจีน) โก่วฉี (枸杞) อู่เว่ย์จื่อ (五味子) เป็นต้น

2.6 ภาชนะประเภทเหล็ก (ถัง ลัง หรือกล่อง) และประเภทกระเบื้องเคลือบ (โถ กระปุก หรือกระป๋อง) แม้ว่าจะมีน้ำหนักมากแต่ทนทานต่อการขนส่งและเรียงซ้อน สามารถปิดผนึกได้ดี เหมาะสำหรับตัวยาที่เป็นของเหลวหรือสารสกัด เช่น ปรอท น้ำผึ้ง ตัวยาที่มีกลิ่นหอม หรือตัวยาที่ระเหยง่าย เช่น เซ่อเซียง (麝香 ชะมด) ซูเหอเซียง (苏合香) ปิงเพี่ยน (冰片 การบูร) ป๋อเหอเหน่า (薄荷脑 พิมเสน) เออเว่ย์ (阿魏 น้ำที่กลั่นได้จากมหาหิงคุ์) เป็นต้น

เอกสารที่ใช้ประกอบการเรียบเรียง

1. Zeng ZC, Hu XM. Zhong Yao Shang Pin Xue. 1st ed. Sichuan: Sichuan Renmin Publishing House, 2002.
2. Wan DG, Peng C, Zhao JN. Sichuan Daodi Zhong Yaocai. 1st ed. Sichuan: Sichuan Science and Technology Publishing House, 2005.
3. Deng JG, Wei SJ. Genuine and Well-reputed Medicinal Materials in Guangxi. 1st ed. Beijing: Zhongguo Zhongyi Yao Publishing House, 2006.
4. Xiao PG, Li DL, Yang SL. Modern Chinese Materia Medica. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Hua Xue Gong Ye Publishing House, 2002.
5. Xiao PG, Li DL, Yang SL. Modern Chinese Materia Medica. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Hua Xue Gong Ye Publishing House, 2002.
6. Xiao PG, Li DL, Yang SL. Modern Chinese Materia Medica. Vol. 3. 1st ed. Beijing: Hua Xue Gong Ye Publishing House, 2002.
7. Xiao PG, Li DL. Modern Chinese Materia Medica. Vol. 4. 1st ed. Beijing: Hua Xue Gong Ye Publishing House, 2002.
8. วิชัย โชควิวัฒน, ชวลิต สันติกิจรุ่งเรือง, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน (บรรณาธิการ). ตำรับยาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์, 2550.
9. วิชัย โชควิวัฒน, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, อุทัย โสธนะพันธุ์, จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, สว่าง กอแสงเรือง และคณะ (บรรณาธิการ). ตำรับยาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย เล่ม 2. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์, 2551.
10. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน. การพัฒนาสมุนไพรแบบบูรณาการ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์, 2550.
11. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน. คู่มือการใช้สมุนไพรไทย-จีน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์, 2551.

บทที่ 6
ฟางจี้เปี้ยนทง

ฟางจี้เปี้ยนทง (方剂变通) คือ การปรับเปลี่ยนสูตรตำรับยา เพื่อรักษาอาการเจ็บป่วยที่มีความซับซ้อน ตำรับยาจีนที่ใช้กันมาตั้งแต่สมัยโบราณซึ่งมีผลต่อการป้องกันและรักษาโรคนั้น เกิดจากการผสมกันของตัวยาต่าง ๆ ตั้งแต่ 2 ชนิดขึ้นไป โดยเริ่มจากการวินิจฉัยโรคของแพทย์จีน แล้วจึงคัดเลือกตัวยาที่เหมาะสมเข้าเป็นหมวดหมู่ ตัวยาแต่ละชนิดมีสรรพคุณเด่นและด้อยในตัวเอง ดังนั้นการตั้งตำรับยาที่เหมาะสมอาจเสริมฤทธิ์หรือลดพิษของตัวยาในตำรับได้ การเสริมฤทธิ์ ลดพิษ หรือลดความแรงของตัวยาที่เหมาะสม มีผลทำให้ตัวยาสามารถออกฤทธิ์ได้ดี พัฒนาการของตำรับยาจีนมีประวัติอันยาวนาน เริ่มจากระดับพื้นฐานที่ไม่ซับซ้อนสู่ระดับที่ก้าวหน้าทันสมัยและลึกซึ้ง ซึ่งต้องอาศัยเวลาอันยาวนาน แล้วค่อย ๆ สืบทอดต่อกันมาจนกลายเป็นสาขาวิชาหนึ่งของการแพทย์แผนจีนที่โดดเด่นสมบูรณ์ และมีทฤษฎีที่เป็นระบบ

ตามคัมภีร์เน่ย์จิง《内经》**ตำรับยา**จะประกอบด้วย**ตัวยาหลัก** (主药 จู่เหย้า หรือ 君药 จฺวินเหย้า) คือ ตัวยาที่เป็นตัวยาสำคัญที่ใช้รักษาโรคของตำรับยานั้น ตัวยานี้จะมีผลรักษาสาเหตุของโรคหรืออาการสำคัญของโรค หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ตัวยาหลักบอกสรรพคุณหลักของตำรับนั้น **ตัวยาเสริม** (辅药 ฝู่เหย้า หรือ 臣药 เฉินเหย้า) คือ ตัวยาที่ช่วยเสริมหรือเพิ่มประสิทธิผลการรักษาของตัวยาหลักในตำรับ รวมทั้งใช้รักษาอาการอื่น ๆ ของโรคนั้น ๆ ที่ตัวยาหลักไม่สามารถครอบคลุมอาการเหล่านั้นได้ **ตัวยาช่วย** (佐药 จั่วเหย้า) คือตัวยาที่ช่วยเสริมฤทธิ์ ควบคุม ลดพิษ ขจัดพิษของตัวยาหลักและตัวยาเสริม รวมทั้งรักษาผลข้างเคียงของตัวยาหลักและตัวยาเสริม และ**ตัวยานำพา** (使药 สื่อเหย้า) คือ ตัวยาที่ทำหน้าที่นำพาตัวยาอื่น ๆ ให้ไปยังบริเวณที่ต้องการรักษา และทำหน้าที่ปรับตัวยาในตำรับให้เข้ากันได้ ตัวยาหลักเป็นตัวยาที่สำคัญที่สุดในตำรับยา โดยทั่วไปจะใช้ในปริมาณมากที่สุด ส่วนตัวยาเสริมและตัวยาช่วยจะใช้ในปริมาณรองลงมา นอกจากตัวยาหลักแล้ว ตำรับยาหนึ่ง ๆ ไม่จำเป็นต้องมีส่วนประกอบครบหมด และตัวยาหนึ่ง ๆ อาจทำหน้าที่หลายอย่างได้ หากอาการเจ็บป่วยไม่ซับซ้อน อาจใช้ตัวยาเพียงหนึ่งหรือสองชนิดได้ หากตัวยาหลักและตัวยาเสริมไม่มีพิษหรือไม่มีอาการข้างเคียง ก็ไม่จำเป็นต้องมีตัวยาช่วย และหากตัวยาหลักสามารถเข้าสู่บริเวณที่เจ็บป่วยได้ ก็ไม่จำเป็นต้องใช้ตัวยานำพา

ฟางจี้เปี้ยนทง (方剂变通) หรือ การปรับเปลี่ยนสูตรตำรับยา ไม่มีหลักเกณฑ์ที่ตายตัว แต่จะขึ้นกับอาการเจ็บป่วย เพศ อายุ ฤดูกาล และสภาพแวดล้อมของผู้ป่วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องพิจารณาให้เหมาะสมกับอาการของผู้ป่วย และต้องมีประสิทธิผลในการรักษา ตำรับยาจีนโบราณพื้นฐานที่ใช้บ่อยมีประมาณ 300-400 ตำรับ แต่เมื่อนำมาปรับเปลี่ยนสูตรจะได้ตำรับยาเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก นับเป็นหลายหมื่นตำรับได้ การปรับเปลี่ยนสูตรตำรับยาจีนเบื้องต้นสามารถทำได้ ดังนี้

1. การนำตำรับยาจีนพื้นฐาน 2 ตำรับมารวมกันได้เป็นตำรับยาใหม่

การปรับเปลี่ยนสูตรตำรับยาวิธีนี้ เป็นการนำตำรับยาจีนพื้นฐาน 2 ตำรับมารวมกัน ได้เป็นตำรับยาใหม่ ซึ่งสามารถปรับเพิ่มหรือลดขนาดยาได้โดยไม่เปลี่ยนแปลงส่วนประกอบของตำรับยาทั้ง 2 ตำรับ วิธีนี้สามารถเปลี่ยนความแรงของตำรับยาเดิมหรือเปลี่ยนขอบเขตการรักษาได้ บางครั้งคุณสมบัติเด่นหรือด้อยของตัวยาในตำรับยาอาจถูกเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสรรพคุณใหม่ที่ต้องการ ตัวอย่างเช่น

ซื่อจฺวินจื่อทัง (四君子汤) เป็นตำรับยาบำรุงชี่ เมื่อนำมารวมกับ ซื่ออู้ทัง (四物汤) ซึ่งเป็นตำรับยาบำรุงเลือด จะได้ตำรับยาใหม่ เรียกว่า ปาเจินทัง (八珍汤) เป็นตำรับยาบำรุงชี่และเลือด ตำรับยานี้ใช้เหรินเซินและสูตี้หวง ใช้เป็นยาหลัก เสริมชี่บำรุงเลือด ไป่จู๋ ฝูหลิง ตังกุย และไป่เสา เป็นตัวยาเสริม โดยไป่จู๋ และฝูหลิง เสริมม้ามระบายชื้น ช่วยตัวยาหลักเหรินเซินในการเสริมชี่บำรุงม้าม ตังกุย และไป่เสา เสริมเลือด ปรับสมดุลย์อิ๋งชี่ ช่วยตัวยาหลักสูตี้หวงในการบำรุงอินของเลือด ชวนซฺยงเป็นตัวยาช่วย ช่วยการไหลเวียนของเลือด ป้องกันไม่ให้การไหลเวียนของเลือดติดขัด กันเฉ่า (จื้อ) เสริมพลังชี่ ปรับสมดุลย์ส่วนกลางและปรับสมดุลย์ยาทั้งหมด

ซื่ออู้ทัง (四物汤) เป็นตำรับยาบำรุงเลือด เมื่อนำมารวมกับ หวงเหลียนเจี่ยตู๋ทัง (黄连解毒汤) ซึ่งเป็นตำรับยาระบายความร้อน บรรเทาพิษไข้ จะได้ตำรับยาใหม่ เรียกว่า เวินชิงอิ่น (温清饮) เป็นตำรับยาบำรุงเลือด และระบายความร้อน บรรเทาพิษไข้

ตารางแสดงตัวอย่างการนำตำรับยาจีนพื้นฐาน 2 ตำรับมารวมกัน

ตัวยา	ซื่อจุวินจื่อทัง (四君子汤)	ซื่ออู้ทัง (四物汤)	หวงเหลียนเจี่ยตู๋ทัง (黄连解毒汤)	ปาเจินทัง (八珍汤)	เวินชิงอิ่น (温清饮)
เหรินเซิน (人参)	10 กรัม			3 กรัม	
ฝูหลิง (茯苓)	9 กรัม			8 กรัม	
ไป๋จู๋ (白术)	9 กรัม			10 กรัม	
กันเฉ่า (จื้อ) [甘草(炙)]	6 กรัม			5 กรัม	
สูตี้หวง (จิ่วเจิง) [熟地黄(酒蒸)]		12 กรัม		15 กรัม	12 กรัม
ตังกุย (จิ่วจิ้นเฉ่า) [当归(酒浸炒)]		10 กรัม		10 กรัม	10 กรัม
ไป๋เสา (白芍)		12 กรัม		8 กรัม	12 กรัม
ชวนซฺยง (川芎)		8 กรัม		5 กรัม	8 กรัม
หวงเหลียน (黄连)			9 กรัม		9 กรัม
หวงฉิน (黄芩)			6 กรัม		6 กรัม
หวงป๋อ (黄柏)			9 กรัม		9 กรัม
จือจื่อ (栀子)			9 กรัม		9 กรัม

2. การเพิ่มตัวยาในตำรับยาจีนพื้นฐานได้เป็นตำรับยาใหม่

การเพิ่มตัวยาในตำรับยาจีนพื้นฐาน คือ การเพิ่มตัวยาหลักหรือตัวยารอง ในทางคลินิก การเพิ่มตัวยาหลักมีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาอาการเจ็บป่วยที่มีความซับซ้อนมาก ส่วนการเพิ่มตัวยารองขึ้นอยู่กับอาการเจ็บป่วยที่เป็นอาการรอง โดยอาการเจ็บป่วยหลักนั้นไม่เปลี่ยนแปลง ทั้งนี้ อาจมีการปรับเปลี่ยนน้ำหนักของตัวยาในตำรับให้เหมาะสม การตั้งชื่อตำรับยาใหม่ ส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับการเพิ่มตัวยาหลักหรือตัวยารอง โดยถ้าเพิ่มตัวยาหลักจะเติมชื่อตัวยาที่เพิ่มไว้ข้างหน้าชื่อตำรับยาเดิม ส่วนการเพิ่มตัวยารองจะเติมชื่อตัวยาใหม่เข้าไปข้างหลังชื่อตำรับยาเดิม หรือตั้งเป็นชื่อตำรับยาใหม่

ตัวอย่างการเพิ่มตัวยาหลัก เช่น

ซื่อจฺวินจื่อทัง (四君子汤) เป็นตำรับยาเสริมม้าม บำรุงชี่ เมื่อเพิ่มเฉินผี (陈皮) และปั้นเซี่ย (半夏) จะได้ตำรับยาใหม่ เรียกว่า เฉินเซี่ยลิ่วจฺวินหวาน (陈夏六君丸) หรือ ลิ่วจฺวินจื่อทัง (六君子汤) เป็นตำรับยาบำรุงชี่ของม้าม ขจัดความชื้นและละลายเสมหะ

ซื่ออู้ทัง (四物汤) เป็นตำรับยาบำรุงเลือด เมื่อเพิ่มเถาเหริน (桃仁) และหงฮวา (红花) จะได้ตำรับยาใหม่ เรียกว่า เถาหงซื่ออู้ทัง (桃红四物汤) เป็นตำรับยาสลายเลือดคั่ง บำรุงเลือด ปรับประจำเดือนให้เป็นปกติ และช่วยให้เลือดไหลเวียนดี

ตารางแสดงตัวอย่างการเพิ่มตัวยาหลักในตำรับยาจีนพื้นฐาน

ตัวยา	ซื่อจฺวินจื่อทัง (四君子汤)	เฉินเซี่ยลิ่วจฺวินหวาน (陈夏六君丸)	ซื่ออู้ทัง (四物汤)	เถาหงซื่ออู้ทัง (桃红四物汤)
เหรินเซิน (人参)	10 กรัม	10 กรัม		
ฝูหลิง (茯苓)	9 กรัม	9 กรัม		
ไป๋จู๋ (白术)	9 กรัม	9 กรัม		
กันเฉ่า (จื้อ) [甘草(炙)]	6 กรัม	6 กรัม		
เฉินผี (陈皮)		9 กรัม		
ปั้นเซี่ย (半夏)		12 กรัม		
สูตี้หวง (จิ่วเจิง) [熟地黄(酒蒸)]			12 กรัม	15 กรัม
ตังกุย (จิ่วจิ้นเฉ่า) [当归(酒浸炒)]			10 กรัม	12 กรัม
ไป๋เสา (白芍)			12 กรัม	10 กรัม
ชวนซฺยง (川芎)			8 กรัม	8 กรัม
เถาเหริน (桃仁)				6 กรัม
หงฮวา (红花)				4 กรัม

ตัวอย่างการเพิ่มตัวยารอง เช่น

ไป๋หู่ทัง (白虎汤) เป็นตำรับยาระบายความร้อน เสริมธาตุน้ำ เมื่อเพิ่มเหรินเซิน (人参) จะได้ตำรับยาใหม่ เรียกว่า ไป๋หู่เจียเซินทัง (白虎加参汤) เป็นตำรับยาระบายความร้อน บำรุงชี่ เสริมธาตุน้ำ แต่หากเพิ่มชังจู๋ (苍术) เข้าไปในไป๋หู่ทัง (白虎汤) จะได้ตำรับยาใหม่ เรียกว่า ไป๋หู่เจียชังจู๋ทัง (白虎加苍术汤) เป็นตำรับยาระบายความร้อน สลายความชื้น

ตารางแสดงตัวอย่างการเพิ่มตัวยารองในตำรับยาจีนพื้นฐาน

ตัวยา	ไป๋หู่ทัง (白虎汤)	ไป๋หู่เจียเซินทัง (白虎加参汤)	ไป๋หู่เจียชังจู๋ทัง (白虎加苍术汤)
กันเฉ่า (จื้อ) [甘草(炙)]	3 กรัม	3 กรัม	3 กรัม
สือเกา (ซุ่ย) [石膏(碎)]	30 กรัม	30 กรัม	30 กรัม
จิงหมี่ (粳米)	9 กรัม	9 กรัม	9 กรัม
จือหมู่ (知母)	9 กรัม	9 กรัม	9 กรัม
เหรินเซิน (人参)		10 กรัม	
ชังจู๋ (苍术)			9 กรัม

หมาหวงทัง (麻黄汤) เป็นตำรับยาขับเหงื่อ กระทุ้งหวัด กระจายชี่ที่ปอด และบรรเทาอาการหอบ เมื่อเพิ่มไป๋จู๋ (白术) จะได้ตำรับยาใหม่ เรียกว่า หมาหวงเจียจู๋ทัง (麻黄加术汤) เป็นตำรับยาขับเหงื่อ กระทุ้งหวัด สลายความเย็นและความชื้น

ตารางแสดงตัวอย่างการเพิ่มตัวยารองในตำรับยาจีนพื้นฐาน (ต่อ)

ตัวยา	หมาหวงทัง (麻黄汤)	หมาหวงเจียจู๋ทัง (麻黄加术汤)
หมาหวง (ชฺวี่เจี๋ย) [麻黄(去节)]	6 กรัม	6 กรัม
กุ้ยจือ (桂枝)	4 กรัม	4 กรัม
ซิ่งเหริน (ชฺวี่ผีเจียน) [杏仁(去皮尖)]	9 กรัม	9 กรัม
กันเฉ่า (จื้อ) [甘草(炙)]	3 กรัม	3 กรัม
ไป๋จู๋ (白术)		12 กรัม

ปาเจินทัง (八珍汤) เป็นตำรับยาบำรุงชี่และเลือด เมื่อเพิ่มโร่วกุ้ย (肉桂) และหวงฉี (黄芪) จะได้ตำรับยาใหม่ เรียกว่า สือฉวนต้าปู่ทัง (十全大补汤) ซึ่งจะเพิ่มฤทธิ์บำรุงชี่และช่วยให้ม้ามแข็งแรง โดยโร่วกุ้ยจะให้ความอบอุ่นและทะลวงจิงลั่ว ช่วยให้ระบบไหลเวียนของชี่และเลือดดีขึ้น และหวงฉีบำรุงเหวียนชี่ให้สมบูรณ์ช่วยให้เลือดไหลเวียนดีและปรับสมดุลหยางของม้าม

เอ้อร์เฉินทัง (二陈汤) เป็นตำรับยาขจัดความชื้น ละลายเสมหะ ปรับสมดุลชี่ส่วนกลาง เมื่อเพิ่มจื่อสือ (枳实) และจู้หรู (竹茹) จะได้ตำรับยาใหม่ เรียกว่า เวินต่านทัง (温胆汤) ซึ่งจะเพิ่มฤทธิ์ปรับการไหลเวียนของชี่ในร่างกาย ขจัดความร้อน ขับเสมหะ

ตารางแสดงตัวอย่างการเพิ่มตัวยารองในตำรับยาจีนพื้นฐาน (ต่อ)

ตัวยา	ปาเจินทัง (八珍汤)	สือฉวนต้าปู่ทัง (十全大补汤)	เอ้อร์เฉินทัง (二陈汤)	เวินต่านทัง (温胆汤)
เหรินเซิน (人参)	3 กรัม	8 กรัม		
ฝูหลิง (茯苓)	8 กรัม	8 กรัม	9 กรัม	5 กรัม
ไป๋จู๋ (白术)	10 กรัม	10 กรัม		
กันเฉ่า (จื้อ) [甘草(炙)]	5 กรัม	5 กรัม	3 กรัม	3 กรัม
สูตี้หวง (จิ่วเจิง) [熟地黄(酒蒸)]	15 กรัม	15 กรัม		
ตังกุย (จิ่วจิ้นเฉ่า) [当归(酒浸炒)]	10 กรัม	10 กรัม		
ไป๋เสา (白芍)	8 กรัม	8 กรัม		
ชวนซฺยง (川芎)	5 กรัม	5 กรัม		
โร่วกุ้ย (肉桂)		8 กรัม		
หวงฉี (黄芪)		15 กรัม		
ปั้นเซี่ย (半夏)			15 กรัม	6 กรัม
จฺหวีผี (橘皮)			15 กรัม	9 กรัม
จื่อสือ (เมี่ยนเฉ่า) [枳实(面炒)]				6 กรัม
จู้หรู (竹茹)				6 กรัม
กระสายยา				
เซิงเจียง (生姜)			3 กรัม	3 กรัม
อูเหมย (乌梅)			1 ผล	
ต้าเจ่า (大枣)				1 ผล

3. การเอาตัวยาเดิมออกและเพิ่มตัวยาใหม่ในตำรับยาจีนพื้นฐาน

วิธีนี้เป็นวิธีที่นิยมใช้มากที่สุด ตัวอย่างเช่น การปรับเปลี่ยนสูตรตำรับยาซื่ออู้ทัง (四物汤) ซึ่งเป็นตำรับยาบำรุงเลือด โดยการเอาสูตี้หวง (熟地黄) ออก ใช้ตังกุยเหว่ย์ (当归尾) แทนตังกุย (จิ่วจิ้นเฉ่า) [当归(酒浸炒)] ใช้เช่อเสา (赤芍) แทนไป๋เสา (白芍) และเพิ่มเถาเหริน (桃仁) หงฮวา (红花) หวงฉี (黄芪) และตี้หลง (地龙) เข้าไป จะได้ตำรับยาใหม่ เรียกว่า ปู่หยางหวนอู่ทัง (补阳还五汤) ซึ่งเป็นตำรับยาบำรุงชี่ ช่วยการไหลเวียนของเลือดดีขึ้น และทะลวงเส้นลมปราณ แก้อัมพฤกษ์อัมพาต เส้นลมปราณติดขัด เส้นเลือดอุดตันจากสาเหตุชี่พร่อง ตำรับนี้มีหวงฉีเป็นตัวยาหลักและใช้ปริมาณมาก เพื่อบำรุงม้าม เสริมหยางชี่ ช่วยให้ชี่สมบูรณ์มีแรงขับเคลื่อนด้วยการไหลเวียน เพื่อขจัดการคั่ง ตังกุยเหว่ย์เป็นตัวยาเสริม ช่วยสลายเลือดคั่งแต่ไม่ทำร้ายเม็ดเลือด ชวนซฺยง เช่อเสา เถาเหริน และหงฮวา ช่วยตังกุยเหว่ย์เพื่อการไหลเวียนขจัดเลือดคั่ง ส่วนตี้หลงทะลวงจิงลั่วเป็นตัวยาช่วย

การปรับเปลี่ยนสูตรตำรับยาซื่ออู้ทัง (四物汤) ซึ่งเป็นตำรับยาบำรุงเลือด โดยการเอาสูตี้หวง (熟地黄) ออก แล้วเพิ่มโร่วกุ้ย (肉桂) เสี่ยวหุยเซียง (เฉ่า) [小茴香 (炒)] และกันเจียง (干姜) เพื่อให้ความอบอุ่นแก่เส้นลมปราณ เพิ่มหรูเซียง (乳香) และม่อเหย้า (没药) เพื่อสลายเลือดคั่งและขับหนอง เพิ่มผู่หวง (蒲黄) อู่หลิงจือ (เฉ่า) [五灵脂 (炒)] และเอี่ยนหูสุ่ว่อ (延胡索) เพื่อระงับปวด จะได้ตำรับยาใหม่ เรียกว่า เส้าฟู่จู๋ยฺวีทัง (少腹逐瘀汤) ซึ่งเป็นตำรับยาสลายเลือดคั่งบริเวณท้องน้อยและระงับอาการไส้ติ่งอักเสบเรื้อรัง

ตารางแสดงตัวอย่างการเอาตัวยาเดิมออกและเพิ่มตัวยาใหม่ในตำรับยาจีนพื้นฐาน

ตัวยา	ซื่ออู้ทัง (四物汤)	ปู่หยางหวนอู่ทัง (补阳还五汤)	เส้าฝู่จู๋ยฺวีทัง (少腹逐瘀汤)
สูตี้หวง (จิ่วเจิง) [熟地黄 (酒蒸)]	12 กรัม		
ตังกุย (จิ่วจิ้นเฉ่า) [当归 (酒浸炒)]	10 กรัม		9 กรัม
ตังกุยเหว่ย์ (当归尾)		6 กรัม	
ไป๋เสา (白芍)	12 กรัม		
เช่อเสา (赤芍)		6 กรัม	6 กรัม
ชวนซฺยง (川芎)	8 กรัม	3 กรัม	3 กรัม
หวงฉี (黄芪)		120 กรัม	
เถาเหริน (桃仁)		3 กรัม	
หงฮวา (红花)		3 กรัม	
ตี้หลง (地龙)		3 กรัม	
โร่วกุ้ย (肉桂)			3 กรัม
เสี่ยวหุยเซียง (เฉ่า) [小茴香 (炒)]			1.5 กรัม
กันเจียง (干姜)			3 กรัม
หรูเซียง (乳香)			3 กรัม
ม่อเหย้า (没药)			3 กรัม
ผู่หวง (蒲黄)			9 กรัม
อู่หลิงจือ (เฉ่า) [五灵脂 (炒)]			6 กรัม
เอี่ยนหูสฺว่อ (延胡索)			3 กรัม

เอกสารที่ใช้ประกอบการเรียบเรียง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. วิชัย โชควิวัฒน, ชวลิต สันติกิจรุ่งเรือง, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน (บรรณาธิการ). ตำรับยาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์, 2549.
3. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
4. Zhang EQ. The Chinese Materia Medica: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 7th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai University of Traditional Chinese Medicine, 1990.
5. Ou M. Chinese-English Manual of Common-Used Prescriptions in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Guangdong: Guangdong Science and Technology Publishing House, 1991.
6. Zhao QM. Si Junzi Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol.1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
7. Ru K, Jiang JM. Siwu Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol.1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
8. Zhang J, Zhao XX, Wu F. Huanglian Jiedu Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol.1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
9. Gao A. Wenqing Yin. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol.1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
10. Zhao H, Wang L. Liu Junzi Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol.1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
11. Ru K, Peng K, Yuan XQ, Lian ZH. Tao Hong Siwu Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol.2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
12. Yuan XQ. Bazhen Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol.1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
13. Yuan XQ. Shiquan Dabu Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol.1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
14. Ru K, Wang XD. Erchen Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol.2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
15. Ru K, Wang XD. Wendan Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol.2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
16. Yuan ZY, Qu YH. Mahuang Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol.1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
17. Zhang J. Baihu Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol.1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
18. Peng K, Yuan XQ, Zhao XX. Buyang Huanwu Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol.2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
19. Reng K. Shaofu Zhuyu Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol.2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

บทที่ 7
ตำรับยาจีน

ตำรับยาจีนเกิดจากการผสมกันของตัวยาต่าง ๆ ตั้งแต่ 2 ชนิดขึ้นไป โดยได้จากการวินิจฉัยโรคแล้วจึงคัดเลือกตัวยาที่เหมาะสมเข้าเป็นหมวดหมู่ ตัวยาแต่ละตัวมีสรรพคุณเด่นและด้อยในตัวเอง ดังนั้น การตั้งตำรับยาที่เหมาะสมอาจเสริมฤทธิ์หรือลดพิษของยาในตำรับได้ การเสริมฤทธิ์ ลดพิษหรือลดความแรงของยาที่เหมาะสม มีผลทำให้ตัวยาสามารถออกฤทธิ์ได้ดี

ตามคัมภีร์ “เน่ย์จิง (内经)” ตำรับยาจะประกอบด้วยตัวยาหลัก ตัวยาเสริม ตัวยาช่วย และตัวยานำพา ตัวยาหลักเป็นตัวยาที่สำคัญที่สุดในตำรับยา โดยทั่วไปจะใช้ในปริมาณมากที่สุด ส่วนตัวยาเสริมและตัวยาช่วยจะใช้ในปริมาณรองลงมา

ตำรับยาจีนที่ได้คัดเลือกมาบรรจุไว้ในหนังสือเล่มนี้ มีจำนวน 40 ตำรับ แบ่งเป็น 15 ประเภท ดังนี้

1. ตำรับยารักษาอาการภายนอก (解表剂)
   : จิ่วเว่ย์เชียงหัวทัง (九味羌活汤) หมาหวงซิ่งเหรินสือเกากันเฉ่าทัง (麻黄杏仁石膏甘草汤) ไฉเก่อเจี่ยจีทัง (柴葛解肌汤) เจียเจี่ยนเวย์หรุยทัง (加减葳蕤汤)
2. ตำรับยาระบายความร้อน (清热剂)
   : จู๋เยี่ยสือเกาทัง (竹叶石膏汤)
3. ตำรับยาถ่าย (泻下剂)
   : เสี่ยวเฉิงชี่ทัง (小承气汤) เถียวเว่ย์เฉิงชี่ทัง (调胃承气汤) ซินเจียหวงหลงทัง (新加黄龙汤)
4. ตำรับยาให้ความอบอุ่นภายในร่างกาย (温里剂)
   : เสี่ยวเจี้ยนจงทัง (小建中汤) ตังกุยซื่อหนี้ทัง (当归四逆汤)
5. ตำรับยาปรับให้สมดุล (和解剂)
   : ปั้นเซี่ยเซี่ยซินทัง (半夏泻心汤)
6. ตำรับยาปรับการไหลเวียนของชี่ภายในร่างกาย (理气剂)
   : ติ้งฉ่วนทัง (定喘汤) จฺหวีผีจู้หรูทัง (橘皮竹茹汤) เยฺว่จฺวีหวาน (越鞠丸)

7. ตำรับยารักษาความผิดปกติของระบบเลือด (理血剂)

: เวินจิงทัง (温经汤) กงไว่ยฺวิ่นฟาง (宫外孕方) ไหฺวฮวาส่าน (槐花散) เจียวอ้ายทัง (胶艾汤)

8. ตำรับยาบรรเทาอาการลม (治风剂)

: เสี่ยวหัวลั่วตัน (小活络丹)

9. ตำรับยารักษาอาการแห้ง ขาดความชุ่มชื้น (治燥剂)

: ซังซิ่งทัง (桑杏汤) ไป่เหอกู้จินทัง (百合固金汤) หยั่งอินชิงเฟย์ทัง (养阴清肺汤)

10. ตำรับยาขับเสมหะ (祛痰剂)

: จื่อโซ่วส่าน (止嗽散) ซานจื่อหยั่งชินทัง (三子养亲汤) หลิงกันอู่เว่ย์เจียงชินทัง (苓甘五味姜辛汤)

11. ตำรับยาสลายความชื้น (祛湿剂)

: ปาเจิ้งส่าน (八正散) อู่ผีส่าน (五皮散) จูหลิงทัง (猪苓汤) เชียงหัวเซิ่งซือทัง (羌活胜湿汤) เจินอู่ทัง (真武汤) หลิงกุ้ยจู๋กันทัง (苓桂术甘汤)

12. ตำรับยาสมาน (固涩剂)

: เจินเหรินหยั่งจั้งทัง (真人养脏汤)

13. ตำรับยาบำรุง (补益剂)

: เซินหลิงไป่จู๋ส่าน (参苓白术散) ต้าปู่อินหวาน (大补阴丸)

14. ตำรับยาช่วยย่อยสลาย (消导剂)

: จื่อสือเต่าจื้อหวาน (枳实导滞丸) จื่อสือเซียวผี่หวาน (枳实消痞丸)

15. ตำรับยารักษาแผล ฝีหนอง (痈疡剂)

: ซื่อเมี่ยวหย่งอันทัง (四妙勇安汤) หยางเหอทัง (阳和汤) เหว่ย์จิงทัง (苇茎汤) อี้อี่ฟู่จื่อไป้เจี้ยงส่าน (薏苡附子败酱散)

รายละเอียดของตำรับยาจีนแต่ละตำรับจะประกอบด้วย ตำราต้นตำรับ ส่วนประกอบ วิธีใช้ การออกฤทธิ์ สรรพคุณ คำอธิบายตำรับ รูปแบบยาในปัจจุบัน ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้ ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง เอกสารอ้างอิง และภาพประกอบของตำรับยาและตัวยา ดังนี้

จิ่วเว่ย์เชียงหัวทัง (九味羌活汤)

ตำราต้นตำรับ

此事难知 ฉื่อซื่อหนานจือ (Prescription by Zhang Yuansu, quoted from the book Medical Problems)[1]

« ค.ศ. 1186 Zhang Yuansu (张元素 จางเหวียนซู่) »[2]

ส่วนประกอบ

羌活	Rhizoma seu Radix Notopterygii	เชียงหัว	6	กรัม
防风	Radix Ledebouriellae	ฝางเฟิง	6	กรัม
苍术	Rhizoma Atractylodis	ชังจู๋	6	กรัม
细辛	Herba Asari	ซี่ซิน*	2	กรัม
川芎	Rhizoma Ligustici Chuanxiong	ชวนซฺยง	3	กรัม
白芷	Radix Angelicae Dahuricae	ไป๋จื่อ	3	กรัม
生地黄	Radix Rehmanniae	เชิงตี้หวง	3	กรัม
黄芩	Radix Scutellariae	หวงฉิน	3	กรัม
甘草	Radix Glycyrrhizae	กันเฉ่า	3	กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม[1,3]

การออกฤทธิ์

ขับเหงื่อ ขจัดความชื้น และระบายความร้อนภายใน[1,3]

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการมีความร้อนภายในและถูกลมเย็นชื้นกระทบภายนอก ทำให้มีอาการกลัวหนาว มีไข้ ตัวร้อน ไม่มีเหงื่อ ปวดศีรษะและปวดตึงท้ายทอย ปวดเมื่อยตามตัว ปากขมและกระหายน้ำ ลิ้นมีฝ้าขาวลื่น ชีพจรลอย[1,3]

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยที่มีลมเย็นชื้นปรากฏภายนอกและมีความร้อนอยู่ภายใน เช่น ไข้หวัดใหญ่ ปวดเอว ปวดเส้นประสาทกระดูกรองนั่ง ข้ออักเสบจากลมชื้น[1,3]

* ซี่ซินเป็นสมุนไพรที่มีพิษเล็กน้อย ต้องควบคุมขนาดใช้ตามที่กำหนดเท่านั้น

ตำรับยา **จิ่วเว่ย์เชียงหัวทัง** (九味羌活汤)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
羌活 เชียงหัว	ตัวยาหลัก	เผ็ด อมขม	อุ่น	บรรเทาอาการหวัดจากการกระทบลมเย็นและความชื้น บรรเทาอาการปวดศีรษะปวดเมื่อยตามส่วนบนของร่างกาย
防风 ฝางเฟิง	ตัวยาเสริม	เผ็ด อมหวาน	อุ่นเล็กน้อย	ช่วยกระทุ้งไข้หวัดจากการกระทบลมภายนอกและความชื้น ระงับปวดและคลายอาการเกร็งของกล้ามเนื้อ

เชียงหัว (羌活)

ฝางเฟิง (防风)

ซี่ซิน (细辛)

ชังจู๋ (苍术)

ไป๋จื่อ (白芷)

ชวนซฺยง (川芎)

เชิงตี้หวง (生地黄)

หวงฉิน (黄芩)

กันเฉ่า (甘草)

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
苍术 ชังจู่ (โกฐเขมา)	ตัวยาเสริม	เผ็ด อมขม	อุ่น	ขจัดลมชื้น เสริมบำรุงม้าม ให้แข็งแรง ขับความชื้น
细辛 ซี่ซิน	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น	ขับลมสลายความเย็น เปิดทวาร ระงับปวด ให้ความอบอุ่นแก่ปอด ขับของเหลว
川芎 ชวนซฺยง (โกฐหัวบัว)	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น	ช่วยการไหลเวียนของชี่และเลือด ขับลมในเลือด ระงับปวด
白芷 ไป๋จื่อ (โกฐสอ)	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น	บรรเทาอาการหวัดจากการกระทบลมเย็นภายนอก บรรเทาอาการปวดศีรษะ ปวดฟัน ลดอาการคัดจมูกจากไข้หวัดหรือโรคโพรงจมูกอักเสบ
生地黄 เซิงตี้หวง (โกฐขี้แมว)	ตัวยาช่วย	หวาน อมขม	เย็น	ระบายความร้อนในเลือด บำรุงเลือดและอินชี่ของตับและไต เสริมสารน้ำ
黄芩 หวงฉิน	ตัวยาช่วย	ขม	เย็น	ระบายความร้อนในระบบชี่และเลือด ขับพิษร้อน ลดไข้และห้ามเลือด
甘草 กันเฉ่า (ชะเอมเทศ)	ตัวยานำพา	อมหวาน	สุขุม	เสริมชี่บำรุงส่วนกลาง ระบายความร้อน ขับพิษ ระงับไอ ขับเสมหะ บรรเทาอาการปวด ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยเชียงหัวเป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณขับเหงื่อ ขจัดลมชื้น ช่วยให้การไหลเวียนของชี่ดีขึ้น บรรเทาอาการเหน็บชา ระงับปวด ตัวยาเสริม ได้แก่ ฝางเฟิงและชังจู๋ สรรพคุณขับเหงื่อ ขจัดความชื้น ช่วยเสริมฤทธิ์ขับเหงื่อของตัวยาเชียงหัว ตัวยาช่วย ได้แก่ ซีซิน ชวนซฺยง และไป๋จื่อ มีสรรพคุณขับลมเย็น ช่วยให้ชี่และเลือดไหลเวียนดีขึ้น บรรเทาอาการปวดศีรษะ ปวดเมื่อยตามร่างกาย เชิงตี้หวงช่วยระบายความร้อนของเลือดในร่างกายและควบคุมฤทธิ์ของยาไม่ให้อุ่นแห้งเกินไป และหวงฉินช่วยระบายความร้อนของชี่ กันเฉ่าเป็นตัวยานำพา ช่วยปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน[1,3,4]

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม ยาเม็ด ยาชงพร้อมดื่ม[5]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่อินและชี่พร่อง[1,3]

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ยาต้มมีฤทธิ์ลดไข้ในกระต่าย ระงับปวดและต้านอักเสบในหนูถีบจักรและหนูขาว[5]

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณรักษาอาการปวดตามเส้นประสาทบริเวณสะโพกที่ทอดไปถึงขา (Sciatica rheumatic arthritis) ปวดเมื่อยตามร่างกาย บรรเทาอาการหวัด ขับเหงื่อ ลดไข้ ปวดศีรษะเนื่องจากถูกลมเย็นชื้นมากระทบ และบรรเทาอาการลมพิษแบบเฉียบพลัน[5]

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, ธีรวัฒน์ ตั้งอร่ามวงศ์. ตำรับยาจิ่วเว่ย์เชียงหัวทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Zhou YF. Science of Prescriptions. 1st ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai University of Traditional Chinese Medicine, 2002.
5. Fan SP, Wang X. Jiuwei Qianghuo Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

หมาหวงซิ่งเหรินสือเกากันเฉ่าทัง (麻黄杏仁石膏甘草汤)

ตำราต้นตำรับ

伤寒论 ซางหานลุ่น (Treatise on Febrile Diseases)[1]

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจ้งจิ่ง) »[2]

ส่วนประกอบ

麻黄 (去节)	Herba Ephedrae (with joints removed)	หมาหวง (ชฺวี่เจี๋ย)*	6	กรัม
石膏	Gypsum Fibrosum	สือเกา	30	กรัม
杏仁 (去皮尖)	Semen Armeniacae Amarum (with its skin and tip removed)	ซิ่งเหริน (ชฺวี่ผีเจียน)	9	กรัม
甘草 (炙)	Radix Glycyrrhizae Praeparata	กันเฉ่า (จื้อ)	6	กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม[1,3]

การออกฤทธิ์

เผ็ด เย็น ระบายความร้อน ระบายชี่ของปอด ควบคุมอาการหอบ[1,3]

สรรพคุณ

รักษาอาการไอหอบจากลมร้อนกระทบ โดยมีไข้ไม่ลด บางครั้งมีเหงื่อออก บางครั้งไม่มีเหงื่อ ไอถี่จากชี่ย้อนกลับ ถ้าเป็นหนักจะมีอาการไอหอบรุนแรง คอแห้ง กระหายน้ำ ลิ้นมีฝ้าบางขาวหรือเหลือง ชีพจรลื่นเร็ว[1,3]

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมกับผู้ป่วยที่มีอาการไอหอบจากปอดร้อน หลอดลมอักเสบเฉียบพลัน และหอบหืดจากปอดหรือหลอดลมอักเสบ[1,3]

---

* สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา อนุญาตให้ยาที่ผลิตขึ้นโดยมีลำต้นและ/หรือกิ่งเอเฟดรา (Ephedra) คิดเป็นน้ำหนักลำต้นและ/หรือกิ่งแห้งสำหรับรับประทานในมื้อหนึ่งไม่เกิน 2 กรัม

ตำรับยา **หมาหวงซิ่งเหรินสือเกากันเฉ่าทัง** (麻黄杏仁石膏甘草汤)

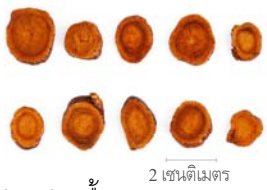
หมาหวง (ชฺวี่เจี๋ย) [麻黄 (去节)]

สือเกา (石膏)

ซิ่งเหริน (ชฺวี่ผีเจียน) [杏仁 (去皮尖)]

กันเฉ่า (จื้อ) [甘草 (炙)]

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
麻黄 (去节) หมาหวง (ชฺวี่เจี๋ย)	ตัวยาหลัก	เผ็ดขม	อุ่น เล็กน้อย	ขับเหงื่อ ขับพิษไข้ กระจายชี่ที่ปอด บรรเทาหอบ
石膏 สือเกา (เกลือจืด)	ตัวยาเสริม	เผ็ดอมหวาน	เย็นมาก	ระบายความร้อน รักษาอาการไข้ร้อนสูง ลดอาการร้อนกระวน-กระวายและกระหายน้ำ
杏仁 (去皮尖) ซิ่งเหริน (ชฺวี่ผีเจียน)	ตัวยาช่วย	ขม	อุ่น เล็กน้อย	ระบายและกระจายชี่ที่ปอด ระงับไอ บรรเทาหอบ ให้ความชุ่มชื้นแก่ลำไส้ และระบาย-อ่อน ๆ
甘草 (炙) กันเฉ่า (จื้อ) (ชะเอมเทศผัดน้ำผึ้ง)	ตัวยานำพา	หวาน	อุ่น	บำรุงชี่ เสริมม้ามและกระเพาะ-อาหาร ระบายความร้อน ขับพิษ ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยหมาหวง (ชฺวี่เจี๋ย) เป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณช่วยขับกระจายชี่ที่ไม่ดีออกสู่ภายนอก กระจายชี่ของปอด และควบคุมอาการหอบ สือเกาเป็นตัวยาเสริม มีฤทธิ์เย็นมาก น้ำหนักที่ใช้จะมากกว่าหมาหวง (ชฺวี่เจี๋ย) 5 เท่า ซึ่งนอกจากระบายความร้อนที่ปอดแล้ว ยังควบคุมตัวยาหมาหวง (ชฺวี่เจี๋ย) ไม่ให้อุ่นร้อนมากเกินไป ซิ่งเหริน (ชฺวี่ผีเจียน) เป็นตัวยาช่วย ช่วยระบายและลดการไหลย้อนของชี่ปอด และยังช่วยหมาหวง (ชฺวี่เจี๋ย) และสือเกาในการระบายชี่ของปอด รวมทั้งควบคุมอาการหอบ กันเฉ่า (จื้อ) เป็นตัวยานำพา ช่วยปรับสมดุลของตัวยาทั้งหมดในตำรับ และป้องกันความเย็นของสือเกาไม่ให้ไปทำลายกระเพาะอาหาร[1,3]

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม ยาเม็ด ยาลูกกลอน ยาน้ำเชื่อม[4]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ตำรับยานี้เหมาะสำหรับผู้ป่วยที่มีอาการหอบจากปอดร้อนแกร่งเกินเท่านั้น ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่มีอาการหอบจากกระทบลมเย็นมากเกินไป หรืออาการหอบจากกลุ่มอาการพร่อง[1,3]

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตำรับยานี้มีฤทธิ์ระงับไอ ขับเสมหะ และบรรเทาอาการหอบในหนูถีบจักรและหนูตะเภา บรรเทาอาการผื่นคันในหนูถีบจักรและหนูขาว บรรเทาอาการปอดอักเสบในหนูขาว ลดไข้ในกระต่าย เสริมสร้างระบบภูมิคุ้มกันในหนูถีบจักร และต้านจุลชีพในหลอดทดลอง[4]

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณรักษาอาการติดเชื้อในระบบทางเดินหายใจตอนบน หลอดลมอักเสบ ปอดอักเสบ หอบหืดในระยะกำเริบ ไอเรื้อรัง ต่อมทอนซิลอักเสบชนิดเฉียบพลันในเด็ก จมูกอักเสบ ลดไข้ ติดเชื้อในระบบทางเดินปัสสาวะ และโรคผิวหนังผื่นคัน[4]

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, สมชาย จิระพินิจวงศ์, ธีรวัฒน์ ตั้งอร่ามวงศ์. ตำรับยาหมาหวงซิ่งเหรินกันเฉ่าสือเกาทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Yuan ZY. Mahuang Xingren Gancao Shigao Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

ไฉเก๋อเจี่ยจีทัง (柴葛解肌汤)

ตำราต้นตำรับ

伤寒六书 ซางหานลิ่วซู (Six Books on Febrile Diseases)[1]

« ค.ศ. 1445 Tao Hua (陶华 เถาหัว) »[2]

ส่วนประกอบ

柴胡	Radix Bupleuri	ไฉหู	9	กรัม
葛根	Radix Puerariae	เก๋อเกิน	9	กรัม
羌活	Rhizoma seu Radix Notopterygii	เชียงหัว	3	กรัม
白芷	Radix Angelicae Dahuricae	ไป๋จื่อ	3	กรัม
黄芩	Radix Scutellariae	หวงฉิน	9	กรัม
石膏	Gypsum Fibrosum	สือเกา	9	กรัม
桔梗	Radix Platycodonis	เจี๋ยเกิง	3	กรัม
芍药	Radix Paeoniae	เสาเหย้า	3	กรัม
生姜	Rhizoma Zingiberis	เซิงเจียง	3	แว่น
大枣	Fructus Ziziphi Jujubae	ต้าเจ่า	2	ผล
甘草	Radix Glycyrrhizae	กันเฉ่า	3	กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม[1,3]

การออกฤทธิ์

คลายกล้ามเนื้อ ระบายความร้อน[1,3]

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการลมเย็นกระทบร่างกายแล้วการคั่งแปรเปลี่ยนเป็นความร้อน มีอาการกลัวหนาวเล็กน้อย มีไข้สูง ปวดศีรษะและปวดเมื่อยตามร่างกาย ปวดตา ปวดเบ้าตา จมูกแห้ง หงุดหงิด กระสับกระส่าย นอนไม่หลับ ลิ้นมีฝ้าเหลืองบาง ชีพจรลอยใหญ่เล็กน้อย[1,3]

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยโรคหวัด ไข้หวัดระบาด หลอดลมอักเสบ ปวดฟัน เป็นต้น[1,3]

ตำรับยา **ไฉเก่อเจี่ยจีทัง** (柴葛解肌汤)

ไฉหู (柴胡)

เก่อเกิน (葛根)

เชียงหัว (羌活)

ไป๋จื่อ (白芷)

หวงฉิน (黄芩)

สือเกา (石膏)

เจี๋ยเกิง (桔梗)

เสาเหย้า (芍药)

เชิงเจียง (生姜)

ต้าเจ่า (大枣)

กันเฉ่า (甘草)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
柴胡 ไฉหู	ตัวยาหลัก	ขม เผ็ด	เย็นเล็กน้อย	ขับกระจายลดไข้ ผ่อนคลายระบบตับและคลายเครียด ช่วยให้หยางชี่ขึ้นสู่ส่วนบน
葛根 เก๋อเกิน	ตัวยาหลัก	เผ็ด อมหวาน	เย็น	บรรเทาอาการหวัดจากการกระทบลมเย็นภายนอก ลดไข้ บรรเทาอาการคอแห้ง กระหายน้ำ
羌活 เชียงหัว	ตัวยาเสริม	เผ็ด อมขม	อุ่น	บรรเทาอาการหวัดจากการกระทบลมเย็น ปวดศีรษะ ปวดเมื่อยตามร่างกาย
白芷 ไป๋จื่อ (โกฐสอ)	ตัวยาเสริม	เผ็ด	อุ่น	บรรเทาอาการหวัดจากการกระทบลมเย็นภายนอก บรรเทาอาการปวดศีรษะ ปวดฟัน ลดอาการคัดจมูกจากไข้หวัดหรือโรคโพรงจมูก-อักเสบ
黄芩 หวงฉิน	ตัวยาช่วย	ขม	เย็น	ระบายความร้อน ขจัดความชื้น ขับพิษร้อน ระบายความร้อนในเลือด ห้ามเลือด ลดไข้ และกล่อมครรภ์
石膏 สือเกา (เกลือจืด)	ตัวยาช่วย	เผ็ด อมหวาน	เย็นมาก	ระบายความร้อนในกระเพาะอาหาร รักษาอาการไข้ร้อนสูง ลดอาการกระวนกระวายและกระหายน้ำ
桔梗 เจี๋ยเกิง	ตัวยาช่วย	ขม อมเผ็ด	สุขุม	กระจายชี่ที่ปอด ขับเสมหะ ระงับอาการไอที่มีเสมหะมาก อึดอัดแน่นหน้าอก คอบวม ขับฝีหนองและเสมหะในปอด

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
芍药 เสาเหย้า	ตัวยาช่วย	ขม เปรี้ยว อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	เสริมอินเลือด ปรับเส้นลมปราณและประจำเดือน ปรับสมดุลชี่ของตับ ระงับปวด เก็บกักอินชี่ ระงับเหงื่อ
生姜 เซิงเจียง (ขิงแก่สด)	ตัวยานำพา	เผ็ด	อุ่น	ขับเหงื่อ ขับความเย็นทำให้ชี่ไหลเวียน ให้ความอบอุ่นแก่ส่วนกลางของร่างกายและปอด ระงับอาเจียนและไอ
大枣 ต้าเจ่า (พุทราจีน)	ตัวยานำพา	หวาน	อุ่น	เสริมชี่ บำรุงส่วนกลางของร่างกาย บำรุงเลือดในระบบประสาท ประสานฤทธิ์ยาให้สุขุม
甘草 กันเฉ่า (ชะเอมเทศ)	ตัวยานำพา	อมหวาน	สุขุม	เสริมชี่ บำรุงส่วนกลางของร่างกาย ระบายความร้อน ขับพิษ ระงับไอ ขับเสมหะ ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลักคือ ไฉหูและเก๋อเกิน มีสรรพคุณคลายกล้ามเนื้อ บรรเทาอาการปวดเมื่อยและระบายความร้อน ตัวยาเสริม ได้แก่ เซียงหัวและไป๋จื่อ เสริมฤทธิ์ตัวยาหลัก ในการบรรเทาอาการปวดเมื่อย ตัวยาช่วย ได้แก่ หวงฉินและสือเกา ช่วยระบายความร้อน เจี๋ยเกิง ช่วยกระจายชี่ที่ปอด ทำให้เสียชี่ (邪气) ได้ระบายออก และเสาเหย้า ปรับอิ๋งชี่ (营气) ระบายความร้อน ตัวยานำพา ได้แก่ เซิงเจียงและต้าเจ่า ปรับอิ๋งชี่และเว่ย์ชี่ (卫气) และปรับสมดุลส่วนกลางของร่างกาย กันเฉ่าช่วยปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน[1,3]

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม[4]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่ลมเย็นกระทบร่างกายแล้วยังไม่แปรเปลี่ยนเป็นความร้อน หรือผู้ป่วยที่อาการของโรคเข้าสู่อวัยวะฝู่หยางหมิง (กระเพาะอาหารและลำไส้) ทำให้มีอาการท้องผูก และปวดท้อง[1,3]

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางคลินิก: เมื่อให้ผู้ป่วยโรคไข้หวัดระบาด จำนวน 393 ราย ที่มีอุณหภูมิร่างกายระหว่าง 38-38.9 องศาเซลเซียส จำนวน 240 ราย และ 39-40.5 องศาเซลเซียส จำนวน 153 ราย รับประทานยาต้มโดยปรับเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะกับผู้ป่วย พบว่า 378 ราย มีอาการไข้ลดลงได้ภายใน 48 ชั่วโมง คิดเป็นร้อยละ 90 เมื่อให้ผู้ป่วยเด็กที่เป็นโรคไข้หวัดระบาดและมีไข้สูง จำนวน 12 ราย รับประทานยาต้มโดยปรับเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสม พบว่าได้ผลดีมาก โดยเฉลี่ยไข้จะลดลงภายใน 2 วันครึ่ง เมื่อให้ผู้ป่วยโรคติดเชื้อทางเดินหายใจส่วนบน จำนวน 109 ราย รับประทานยาต้ม พบว่าผู้ป่วยหายเป็นปกติทุกราย โดยขนาดยาที่รับประทานคือ 1-6 ห่อ เมื่อให้ยาต้มโดยปรับเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะกับผู้ป่วยโรคติดเชื้อในระบบทางเดินหายใจ จำนวน 125 ราย ซึ่งทุกรายมีอุณหภูมิร่างกายสูงกว่า 38.5 องศาเซลเซียส (39-40 องศาเซลเซียส 70 ราย สูงกว่า 40 องศาเซลเซียส 14 ราย และต่ำกว่า 39 องศาเซลเซียส 41 ราย) พบว่ารักษาได้ผลมากกว่าร้อยละ 90 โดยอาการไข้จะเริ่มลดลงหลังให้ยา 1-5 ชั่วโมง ผู้ป่วยที่มีไข้ลดลงจนเป็นปกติภายใน 24, 24-48 และ 48-72 ชั่วโมง มีจำนวนเท่ากับ 62, 51 และ 12 ราย ตามลำดับ[4]

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, สมชาย จิรพินิจวงศ์. ตำรับยาไฉเก๋อเจี่ยจีทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Yuan ZY. Chai Ge Jieji Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

เจียเจี่ยนเวย์หรุยทัง (加减葳蕤汤)

ตำราต้นตำรับ

重订通俗伤寒论 ฉงติงทงซูซางหานลุ่น (Revised Popular Treatise on Febrile Diseases)[1]

« ค.ศ. 1016 Yu Gen (俞根 ยฺหวีเกิน) »[2]

ส่วนประกอบ

生葳蕤	Rhizoma Polygonati Odorati	เซิงเวย์หรุย	9	กรัม
生葱白	Bulbus Allii Fistulosi	เซิงชงไป๋	6	กรัม
淡豆豉	Semen Sojae Praeparatum	ตั้นโต้วฉื่อ	9	กรัม
薄荷	Herba Menthae	ป๋อเหอ	5	กรัม
桔梗	Radix Platycodonis	เจี๋ยเกิง	5	กรัม
白薇	Radix Cynanchi Atrati	ไป๋เวย์	3	กรัม
红枣	Fructus Ziziphi Jujubae	หงเจ่า	2	ผล
甘草 (炙)	Radix Glycyrrhizae Praeparata	กันเฉ่า (จื้อ)	2	กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่มขณะอุ่น[1,3]

การออกฤทธิ์

เสริมอิน ระบายความร้อน ขับเหงื่อ ขับกระจายหวัดที่เกิดจากลมภายนอก[1,3]

ตำรับยา **เจียเจี่ยนเวย์หรุยทัง** (加减葳蕤汤)

สรรพคุณ

รักษาผู้ป่วยที่มีพื้นฐานร่างกายเป็นกลุ่มอาการอินพร่อง แล้วเป็นหวัดซ้ำจากการกระทบลมภายนอก มีอาการปวดศีรษะ ตัวร้อน มีไข้ กลัวลมเย็นเล็กน้อย ไอ คอแห้ง เสมหะข้นขับออกยาก ไม่มีเหงื่อหรือเหงื่อออกไม่มาก กระหายน้ำ ใจร้อนรุ่ม ลิ้นแดง ชีพจรเร็ว[1,3]

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยโรคหวัด ไข้หวัดใหญ่ หลอดลมอักเสบ หรือกรณีหลังคลอดหรือเสียเลือด แล้วเป็นไข้หวัดซ้ำ[1,3]

เชิงเวย์หรุย (生葳蕤)

เชิงชงไป๋ (生葱白)

ตั้นโต้วฉื่อ (淡豆豉)

ป๋อเหอ (薄荷)

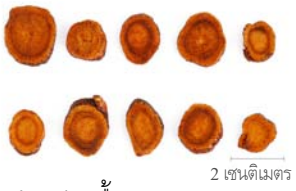
เจี๋ยเกิง (桔梗)

ไป๋เวย์ (白薇)

หงเจ่า (红枣)

กันเฉ่า (จื้อ) [甘草(炙)]

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
生葳蕤 เซิงเวย์หรุย	ตัวยาหลัก	อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	บำรุงอิน บรรเทาอาการไอแห้ง มีเสมหะแห้งเนื่องจากอินพร่อง ลดไข้ บรรเทาอาการร้อนใน คอแห้งกระหายน้ำ
生葱白 เซิงชงไป๋ (หอมจีน)	ตัวยาเสริม	เผ็ด	อุ่น	ขับกระจายความร้อน ขับพิษร้อน บรรเทาอาการปวดศีรษะจากการกระทบปัจจัยก่อโรคจากภายนอก บรรเทาอาการปวดท้อง
淡豆豉 ตั้นโต้วฉื่อ	ตัวยาเสริม	เผ็ดอมหวาน ขม เล็กน้อย	อุ่น เล็กน้อย	บรรเทาหวัดจากลมภายนอก ลดอาการหงุดหงิด
薄荷 ป๋อเหอ	ตัวยาเสริม	เผ็ด	เย็น	กระจายความร้อนที่กระทบต่อร่างกาย ระบายความร้อน ช่วยให้สมองโปร่ง ลำคอโล่ง ผ่อนคลายตับ คลายเครียด
桔梗 เจี๋ยเกิง	ตัวยาเสริม	ขม อมเผ็ด	สุขุม	กระจายชี่ที่ปอด ขับเสมหะ ระงับอาการไอที่มีเสมหะมาก อึดอัดแน่นหน้าอก คอบวม ขับฝีหนองและเสมหะในปอด
白薇 ไป๋เวย์	ตัวยาช่วย	เค็ม ขม เล็กน้อย	เย็น	ระบายความร้อนในระบบเลือดขับปัสสาวะ
红枣 หงเจ่า (พุทราจีน)	ตัวยาช่วย	หวาน	อุ่น	เสริมชี่ บำรุงส่วนกลางของร่างกาย บำรุงเลือดในระบบประสาท ประสานฤทธิ์ยาให้สุขุม
甘草 (炙) กันเฉ่า (จื้อ) (ชะเอมเทศผัดน้ำผึ้ง)	ตัวยาช่วยและนำพา	หวาน	อุ่น	บำรุงชี่ เสริมม้ามและกระเพาะ-อาหาร ระบายความร้อน ขับพิษ ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลักคือ เซิงเวย์หรุย รสหวาน ชุ่มชื้น มีสรรพคุณเสริมอินและเพิ่มสารน้ำ ทำให้ปอดชุ่มชื้น บรรเทาอาการไอและคอแห้ง ตัวยาเสริม ได้แก่ เซิงชงไป๋ ตั้นโต้วฉื่อ ป๋อเหอ และเจี๋ยเกิง ช่วยกระจายชี่ที่ปอด บรรเทาอาการต่าง ๆ ที่เกิดจากการกระทบปัจจัยก่อโรคจากภายนอก บรรเทาอาการไอ ช่วยให้ลำคอโล่ง ตัวยาช่วย ได้แก่ ไป๋เวย์ รสเค็ม เย็น ช่วยลดความร้อนในระบบเลือด บรรเทาอาการหงุดหงิดกระหายน้ำ หงเจ่ารสหวานชุ่มช่วยเสริมบำรุงม้าม ตัวยานำพาคือกันเฉ่า (จื้อ) ช่วยปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน[1,3]

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม[3]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ยาตำรับนี้เหมาะสำหรับผู้ป่วยที่อินพร่องแล้วเป็นหวัด หากอินไม่พร่องห้ามใช้[1,3]

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะตำรงสิน, สมชาย จิรพินิจวงศ์. ตำรับยาเจียเจี่ยนเวย์หลุยทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.

จู๋เยี่ยสือเกาทัง (竹叶石膏汤)

ตำราต้นตำรับ

伤寒论 ซางหานลุ่น (Treatise on Febrile Diseases)[1]

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจ้งจิ่ง) »[2]

ส่วนประกอบ

竹叶	Herba Lophatheri	จู๋เยี่ย	15	กรัม
石膏	Gypsum Fibrosum	สือเกา	30	กรัม
麦冬	Radix Ophiopogonis	ไม่ตง	15	กรัม
人参	Radix Ginseng	เหรินเซิน	5	กรัม
半夏(制)	Rhizoma Pinelliae Praeparata	ปั้นเซี่ย (จื้อ)*	9	กรัม
甘草(炙)	Radix Glycyrrhizae Praeparata	กันเฉ่า (จื้อ)	3	กรัม
粳米	Semen Oryzae Nonglutinosae	จิงหมี่	15	กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม[1,3]

การออกฤทธิ์

ระบายความร้อน เพิ่มสารน้ำ เสริมชี่ ปรับสมดุลกระเพาะอาหาร[1,3]

---

* ปั้นเซี่ย เป็นสมุนไพรที่มีพิษ ต้องฆ่าฤทธิ์ยาก่อนใช้

ตำรับยา **จู๋เยี่ยสือเกาทัง** (竹叶石膏汤)

สรรพคุณ

รักษาอาการภายหลังของผู้ป่วยจากไข้ที่ถูกกระทบด้วยความเย็น หรือความร้อน หรือหวัดแดด ซึ่งพิษร้อนยังถูกกำจัดไม่หมด รวมทั้งกลุ่มอาการของผู้ที่สูญเสียชี่และสารน้ำ ซึ่งมีอาการตัวร้อน เหงื่อออกมาก อ่อนเพลีย ชี่พร่อง ร้อนหงุดหงิด แน่นหน้าอก พะอืดพะอม ปากแห้ง กระหายน้ำ หรืออ่อนเพลีย กระสับกระส่าย นอนไม่หลับ ลิ้นแดงมีฝ้าน้อย ชีพจรเต้นเร็ว อ่อนแรง[1,3]

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยโรคไข้หวัดใหญ่ เยื่อหุ้มสมอง-อักเสบชนิดบี เยื่อหุ้มสมองและไขสันหลังอักเสบ ปอดอักเสบ โลหิตเป็นพิษ ซึ่งเป็นกลุ่มอาการของชี่และอินพร่องในระยะหลังของโรค[1,3]

จู่เยี่ย (竹叶)

สือเกา (石膏)

ไม่ตง (麦冬)

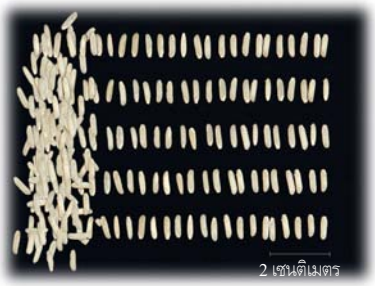
เหรินเซิน (人参)

กันเฉ่า (จื้อ) [甘草(炙)]

ปั้นเซี่ย (จื้อ) [半夏(制)]

จิงหมี่ (粳米)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
竹叶 จู๋เยี่ย (หญ้าขุยไม้ไผ่, ใบไผ่ขม)	ตัวยาหลัก	จืด อมหวาน เผ็ด	เย็น	ลดไข้ บรรเทาอาการร้อนในคอแห้ง กระหายน้ำ ขับพิษไข้ออกทางปัสสาวะ
石膏 สือเกา (เกลือจืด)	ตัวยาหลัก	เผ็ด อมหวาน	เย็นมาก	ระบายความร้อนในกระเพาะ-อาหาร รักษาอาการไข้ร้อนสูง ลดอาการกระวนกระวายและกระหายน้ำ สมานแผล
麦冬 ไม่ตง	ตัวยาเสริม	หวาน อมขม	เย็น เล็กน้อย	เสริมบำรุงอิน ให้ความชุ่มชื้นแก่ปอด เสริมสร้างธาตุน้ำให้กระเพาะอาหาร ลดอาการกระวนกระวาย ทำให้จิตใจสบาย
人参 เหรินเซิน (โสมคน)	ตัวยาเสริม	หวานอมขม เล็กน้อย	อุ่น เล็กน้อย	เสริมพลังชี่ สร้างธาตุน้ำ บำรุงหัวใจและม้าม สงบจิตใจ
半夏 (制) ปั้นเซี่ย (จื้อ)	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น	ขจัดความชื้น ละลายเสมหะ ลดการไหลย้อนกลับของชี่ บรรเทาอาการคลื่นไส้อาเจียน สลายเสมหะที่เกาะตัวเป็นก้อน
甘草 (炙) กันเฉ่า (จื้อ) (ชะเอมเทศผัดน้ำผึ้ง)	ตัวยานำพา	หวาน	อุ่น	เสริมชี่ บำรุงส่วนกลาง ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน
粳米 จิงหมี่ (ข้าวเจ้า)	ตัวยานำพา	หวาน	อุ่น	เสริมชี่ บำรุงส่วนกลาง ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยจู่เยี่ยและสือเกาเป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณระบายความร้อนและลดอาการกระวนกระวาย ตัวยาเสริม ได้แก่ เหรินเซินมีสรรพคุณเสริมชี่ ไม่ตงเสริมอินและสร้างสารน้ำ ปั้นเซี่ย (จื้อ) เป็นตัวยาช่วย มีสรรพคุณลดการไหลย้อนกลับของชี่ ระงับอาเจียน ตัวยานำพาคือ กันเฉ่า (จื้อ) และจิงหมี่ช่วยเสริมกระเพาะอาหาร และปรับสมดุลส่วนกลางของร่างกาย (กระเพาะอาหาร ตับ ถุงน้ำดี และม้าม)[1,3]

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม[4]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่มีความร้อนแกร่ง หรือมีไข้สูงในระยะแรก ซึ่งร่างกายยังไม่ปรากฏอาการอ่อนแอ ชี่และอินยังไม่ถูกทำลาย[1,3]

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ลดน้ำตาลในเลือดหนูถีบจักร[4]

การศึกษาทางคลินิก: ยาต้มมีสรรพคุณบำรุงร่างกายให้แข็งแรง บรรเทากลุ่มอาการชี่และอิน-พร่องในระยะหลังของโรค มีอาการเลือดออกเป็นจ้ำใต้ผิวหนังเนื่องจากโลหิตเป็นพิษ โรคหัด ปอดอักเสบ มีไข้ ระงับไอ ขับเสมหะ ปวดฟัน เป็นแผลในปาก บรรเทาอาการอาเจียนที่เกิดจากเคมีบำบัด กระตุ้นระบบการย่อยอาหาร ช่วยให้จิตใจสงบ[1,4]

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, ธีรวัฒน์ ตั้งอร่ามวงศ์. ตำรับยาจู่เยี่ยสือเกาทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Zhang J, Wu F. Zhuye Shigao Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

เสี่ยวเฉิงชี่ทัง (小承气汤)

ตำราต้นตำรับ

伤寒论 ซางหานลุ่น (Treatise on Febrile Diseases)[1]

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจ้งจิ่ง) »[2]

ส่วนประกอบ

大黄	Radix et Rhizoma Rhei	ต้าหวง	12	กรัม
厚朴	Cortex Magnoliae Officinalis	โฮ่วผอ	6	กรัม
枳实	Fructus Aurantii Immaturus	จื่อสือ	6	กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม โดยต้มโฮ่วผอและจื่อสือก่อนจนได้ปริมาตรของน้ำต้มเหลือครึ่งหนึ่ง จึงใส่ต้าหวงต้มต่อนานประมาณ 10 นาที[1,3]

การออกฤทธิ์

ช่วยให้ชี่ไหลเวียนได้สะดวก ขับความร้อนที่อุดกั้นระบบการขับถ่าย ช่วยให้ถ่ายอุจจาระสะดวกขึ้น[1,3]

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการอวัยวะฝู่หยางหมิงแกร่งซึ่งไม่รุนแรง มีอาการเพ้อ มีไข้ตอนบ่าย ท้องผูกคลำได้เป็นก้อนที่ท้อง ลิ้นมีฝ้าสีเหลืองหม่น ชีพจรลื่น เร็วมาก หรือใช้ในโรคบิดระยะแรก มีอาการปวดแน่นท้องหรือปวดจุกใต้ลิ้นปี่และท้อง[1,3]

ตำรับยา **เสี่ยวเฉิงชี่ทัง** (小承气汤)

ต้าหวง (大黄)

โฮ่วผอ (厚朴)

จื่อสือ (枳实)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
大黄 ต้าหวง (โกฐน้ำเต้า)	ตัวยาหลัก	ขม	เย็น	ขับถ่ายของเสียตกค้าง สลายก้อน ระบายความร้อน ห้ามเลือด ขับพิษ ช่วยให้การไหลเวียนของเลือดดีขึ้น
厚朴 โฮ่วผอ	ตัวยาเสริม	ขมเผ็ด	อุ่น	ช่วยให้ชี่มีการไหลเวียน ขับความชื้น สลายของเสียตกค้าง ระงับอาการหอบ
枳实 จื่อสือ	ตัวยานำพา	ขมเผ็ด	เย็นเล็กน้อย	ขับชี่ลงล่าง สลายก้อน สลายของเสียตกค้าง ละลายเสมหะ

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม ยาเม็ด[4]

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: จากการศึกษาในหนูตะเภา หนูขาว และกระต่าย พบว่ายาต้มมีฤทธิ์ช่วยกระตุ้นการบีบตัวของลำไส้ใหญ่ เพิ่มการซึมผ่านของของเหลวผ่านเยื่อเมือกลำไส้ใหญ่ ทำให้ปริมาตรน้ำในลำไส้ใหญ่มากขึ้น และเร่งการขับกากอาหารออกจากลำไส้ใหญ่ ยาต้มมีฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรียในหลอดทดลอง[4]

การศึกษาทางคลินิก: ยาต้มมีสรรพคุณบรรเทาอาการกระเพาะอาหารและลำไส้อักเสบเรื้อรังตับอักเสบ ขับของเสียตกค้าง และช่วยให้การทำงานของกระเพาะอาหารและลำไส้ของผู้ป่วยหลังการผ่าตัดดีขึ้น[4]

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะตำรงสิน, จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, สมชาย จิระพินิจวงศ์. ตำรับยาเสี่ยวเฉิงชี่ทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Wen LX. Xiao Chengqi Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

เถียวเว่ย์เฉิงชี่ทัง (调胃承气汤)

ตำราต้นตำรับ

伤寒论 ซางหานลุ่น (Treatise on Febrile Diseases)[1]

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจ้งจิ่ง) »[2]

ส่วนประกอบ

大黄	Radix et Rhizoma Rhei	ต้าหวง	12	กรัม
芒硝	Natrii Sulphas	หมางเซียว	12	กรัม
甘草	Radix Glycyrrhizae	กันเฉ่า	6	กรัม

วิธีใช้

นำต้าหวงและกันเฉ่ามาต้ม ละลายหมางเซียวในน้ำยาที่ต้ม แล้วดื่ม[1,3]

การออกฤทธิ์

ขับความร้อนที่อุดกั้น ช่วยการขับถ่าย[1,3]

สรรพคุณ

รักษาอาการที่มีความร้อนแห้งในกระเพาะอาหารและลำไส้ ซึ่งมีอาการท้องผูก คอแห้ง กระหายน้ำ อารมณ์หงุดหงิด รู้สึกตัวร้อนผ่าว หรือมีอาการท้องอืด แน่นท้อง พูดเพ้อ ลิ้นมีฝ้าเหลือง ชีพจรลื่นเร็ว และใช้ในกรณีที่กระเพาะอาหารและลำไส้มีความร้อนสูงจนเกิดมีเลือดออกเป็นจ้ำ ๆ ปรากฏที่ผิวหนัง หรืออาเจียนเป็นเลือด เลือดกำเดาไหล ปวดเหงือก ฟัน และเจ็บคอ ท้องอืดแน่นเป็นเถาดาน[1,3]

ตำรับยา **เถียวเว่ย์เฉิงชี่ทัง** (调胃承气汤)

ต้าหวง (大黄)

หมางเซียว (芒硝)

กันเฉ่า (甘草)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
大黄 ต้าหวง (โกฐน้ำเต้า)	ตัวยาหลัก	ขม	เย็น	ขับถ่ายของเสียตกค้าง สลายของเสียที่ก่อตัวเป็นก้อน ระบายความร้อน ห้ามเลือด ขับพิษ ช่วยให้เลือดมีการไหลเวียนดีขึ้น
芒硝 หมางเซียว (ดีเกลือ)	ตัวยาช่วย	เค็มอมขม	เย็น	ขับถ่าย สลายก้อนอุจจาระที่แข็งให้อ่อนตัวลง ระบายความร้อน
甘草 กันเฉ่า (ชะเอมเทศ)	ตัวยานำพา	อมหวาน	สุขุม	เสริมชี่ บำรุงส่วนกลาง ขับพิษ ระงับไอ ขับเสมหะ ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม ยาเม็ด[4]

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณลดการอักเสบ ต้านเชื้อแบคทีเรีย ช่วยกระตุ้นการเคลื่อนไหวของลำไส้ ช่วยให้การขับถ่ายดีขึ้น สงบจิตใจ และลดไข้[4]

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, สมชาย จิระพินิจวงศ์, ธีรวัฒน์ ตั้งอร่ามวงศ์. ตำรับยาเถียวเว่ย์เฉิงชี่ทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Wen LX. Tiaowei Chengqi Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

ซินเจียหวงหลงทัง (新加黄龙汤)

ตำราต้นตำรับ

瘟病条辨 เวินปิ้งเถียวเปี้ยน (Treatise on Differentiation and Treatment of Epidemic Febrile Diseases)[1]

« ค.ศ. 1798 Wu Tang (吴塘 หวูถัง) »[2]

ส่วนประกอบ

生大黄	Radix et Rhizoma Rhei	เซิงต้าหวง	9	กรัม
芒硝	Natrii Sulphas	หมางเซียว	9	กรัม
玄参	Radix Scrophulariae	เสฺวียนเซิน	15	กรัม
细生地	Radix Rehmanniae	ซี่เซิงตี้	15	กรัม
麦冬	Radix Ophiopogonis	ไม่ตง	15	กรัม
海参	Sea Cucumber	ไห่เซิน*	2	ตัว
人参	Radix Ginseng	เหรินเซิน	4.5	กรัม
当归	Radix Angelicae Sinensis	ตังกุย	4.5	กรัม
生甘草	Radix Glycyrrhizae	เซิงกันเฉ่า	6	กรัม
姜汁	Ginger juice	เจียงจือ	6	ช้อนชา

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม โดยควรแยกต้มเหรินเซิน แล้วนำมาผสมกับน้ำยาที่ต้มแล้วก่อนดื่ม[1,3]

การออกฤทธิ์

เสริมอิน บำรุงชี่ ขับระบายความร้อนออกทางอุจจาระ[1,3]

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการเจิ้งชี่ (พลังภายในร่างกาย) อ่อนแอ มีอาการความร้อนอุดกั้น ท้องผูก ท้องอืดแน่นอ่อนเพลีย ไม่มีแรง ปากคอแห้ง ริมฝีปากแตก ลิ้นมีฝ้าเหลืองเกรียมหรือแห้งดำเกรียม[1,3]

---

* ไห่เซินตัวเล็กใช้ 2 ตัว หรือตัวใหญ่ใช้ 1 ตัว

ตำรับยา **ซินเจียหวงหลงทัง** (新加黄龙汤)

เชิงต้าหวง (生大黄)

หมางเซียว (芒硝)

เสฺวียนเซิน (玄参)

ซี่เซิงตี้ (细生地)

ไม่ตง (麦冬)

ไห่เซิน (海参)

เหรินเซิน (人参)

ตังกุย (当归)

เชิงกันเฉ่า (生甘草)

เจียงจือ (姜汁)

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยอัมพาตที่ลำไส้ (ลำไส้ไม่ทำงาน) หรือผู้ป่วยที่มีอาการอุดตันของลำไส้เล็ก ท้องผูกเป็นประจำ หรือมีไข้สูงที่อาจเกิดจากการติดเชื้อหรือไม่ติดเชื้อ โดยมีกลุ่มอาการร้อนแกร่งสะสมอยู่ภายใน และเจิ้งชี่ (正气) พร่อง ทำให้สูญเสียอินของเลือดมาก[1,3]

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
生大黄 เซิงต้าหวง (โกฐน้ำเต้า)	ตัวยาหลัก	ขม	เย็น	ขับถ่ายของเสียตกค้างที่เกาะเป็นก้อน ระบายความร้อน ห้ามเลือด ขจัดพิษ ช่วยให้การไหลเวียนของเลือดดีขึ้น
芒硝 หมางเซียว (ดีเกลือ)	ตัวยาหลัก	เค็ม อมขม	เย็น	ขับถ่าย สลายก้อนอุจจาระที่แข็งให้อ่อนตัวลง ระบายความร้อน
玄参 เสฺวียนเซิน	ตัวยาเสริม	ขม อมหวาน เค็ม	เย็น	ระบายความร้อนในเลือด ลดพิษร้อนเข้าสู่กระแสเลือดและระบบหัวใจ เสริมอิน ขับพิษ บรรเทาอาการท้องผูก
细生地 ซี่เซิงตี้ (โกฐขี้แมว)	ตัวยาเสริม	หวาน อมขม	เย็น	ระบายความร้อนในเลือด บำรุงเลือดและอินชี่ของตับและไต เสริมสารน้ำ
麦冬 ไม่ตง	ตัวยาเสริม	ขม อมหวาน เล็กน้อย	เย็น เล็กน้อย	เสริมธาตุน้ำในกระเพาะอาหาร เสริมอิน ให้ความชุ่มชื้นแก่ปอด ช่วยให้จิตใจแจ่มใส บรรเทาอาการหงุดหงิด
海参 ไห่เซิน	ตัวยาเสริม	เค็ม	อุ่น	บำรุงไต บำรุงเลือด บรรเทาอาการอ่อนเพลีย บรรเทาอาการหย่อนสมรรถภาพทางเพศ และฝันเปียก

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
人参 เหรินเซิน (โสมคน)	ตัวยาช่วย	หวาน อมขม เล็กน้อย	อุ่น เล็กน้อย	เสริมพลังชี่ บำรุงหัวใจและม้าม เสริมปอด สร้างธาตุน้ำ ช่วยให้จิตใจสงบ
当归 ตังกุย	ตัวยาช่วย	หวาน อมเผ็ด	อุ่น	บำรุงเลือด ช่วยให้การไหลเวียนของเลือดดีขึ้น ลดบวม ระงับปวด
生甘草 เซิงกันเฉ่า (ชะเอมเทศ)	ตัวยาช่วย	อมหวาน	สุขุม	เสริมชี่ บำรุงส่วนกลางของร่างกาย ระบายความร้อน ขับพิษ ระงับไอ ขับเสมหะ ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน
姜汁 เจียงจือ (น้ำคั้นขิงสด)	ตัวยานำพา	เผ็ด	อุ่น	ขับเหงื่อ ขับความเย็นทำให้ชี่ไหลเวียน ให้ความอบอุ่นแก่ส่วนกลางของร่างกายและปอด ระงับอาเจียนและไอ

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลักคือ เซิงต้าหวงและหมางเซียว มีสรรพคุณขับระบายความร้อนและถ่ายท้อง ทำให้อุจจาระที่เป็นก้อนแข็งอ่อนนุ่มลง ตัวยาเสริม ได้แก่ เสวียนเซิน ซี่เซิงตี้ ไม่ตงและไห่เซิน ใช้ร่วมกันเพื่อเพิ่มสารน้ำและเพิ่มอิน ตัวยาช่วย ได้แก่ เหรินเซิน เซิงกันเฉ่า และตังกุย สรรพคุณบำรุงชี่และเลือด ช่วยเพิ่มภูมิต้านทานบำรุงอินของเลือดและเสริมฤทธิ์ยาอื่น ๆ ทำให้ถ่ายอุจจาระระบายความร้อน ไข้จึงลดลง เจียงจือเป็นตัวยานำพา ช่วยเสริมม้าม กระเพาะอาหาร และลดชี่ของกระเพาะอาหารที่ดันขึ้น สามารถป้องกันหรือลดอาการสำรอกยาได้[1,3]

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม[4]

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, สมชาย จิรพินิจวงศ์. ตำรับยาชินเจียหวงหลงทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.

เสี่ยวเจี้ยนจงทัง (小建中汤)

ตำราต้นตำรับ

伤寒论 ซางหานลุ่น (Treatise on Febrile Diseases)[1]

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจ้งจิ่ง) »[2]

ส่วนประกอบ

饴糖	Saccharum Granorum	อี๋ถัง	30	กรัม
芍药	Radix Paeoniae	เสาเหย้า	18	กรัม
桂枝	Ramulus Cinnamomi	กุ้ยจือ	9	กรัม
甘草	Radix Glycyrrhizae	กันเฉ่า	6	กรัม
生姜	Rhizoma Zingiberis Recens	เซิงเจียง	10	กรัม
大枣	Fructus Ziziphi Jujubae	ต้าเจ่า	4	ผล

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม โดยละลายอี๋ถังลงในน้ำยาที่ต้มได้ และดื่มขณะอุ่น ๆ[1,3]

การออกฤทธิ์

ให้ความอบอุ่นและบำรุงจงเจียว (กระเพาะอาหาร และม้าม) บรรเทาอาการปวดเกร็ง[1,3]

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการปวดท้องที่เกิดจากภาวะเย็นพร่อง มีอาการปวดท้องเป็นครั้งคราว ชอบความอบอุ่น ชอบให้กดท้องเมื่อปวด เพราะจะช่วยบรรเทาปวดได้ หรือมีอาการอ่อนเพลีย กระวนกระวาย ใจสั่น หน้าซีด ลิ้นมีฝ้าขาว ชีพจรจม เล็ก ตึง ไม่มีแรง[1,3]

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยที่มีไข้เนื่องจากหยางพร่อง แพทย์จีนจางเอินฉิน ใช้ตำรับยานี้โดยเพิ่มตัวยาไป๋จื่อ (白芷) 30 กรัม และเพิ่มน้ำหนักของกันเฉ่าเป็น 15 กรัม รักษาโรคแผลที่กระเพาะอาหารและลำไส้เล็กตอนบนได้ผลดี[1,3]

ตำรับยา **เสี่ยวเจี้ยนจงทัง** (小建中汤)

อี๋ถัง (饴糖)

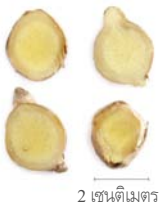
เสาเหย้า (芍药)

กุ้ยจือ (桂枝)

กันเฉ่า (甘草)

เซิงเจียง (生姜)

ต้าเจ่า (大枣)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
饴糖 อี๋ถัง	ตัวยาหลัก	หวาน	อุ่น	บำรุงชี่ หล่อเลี้ยงอินของม้าม ให้ความอบอุ่นแก่จงเจียว ระงับปวด
芍药 เสาเหย้า	ตัวยาเสริม	ขมเปรี้ยว อมหวาน	เย็นเล็กน้อย	ปรับสมานชี่กับเลือด บรรเทาอาการปวดท้องของโรคบิด ปวดท้องหลังถ่ายอุจจาระ
桂枝 กุ้ยจือ (กิ่งอบเชยจีน)	ตัวยาเสริม	เผ็ด อมหวาน	อุ่น	ขับเหงื่อ ผ่อนคลายกล้ามเนื้อ ให้ความอบอุ่น และเสริมหยาง ช่วยให้ชี่มีการไหลเวียนดีขึ้น
甘草 กันเฉ่า (ชะเอมเทศ)	ตัวยาช่วยและตัวยานำพา	อมหวาน	สุขุม	เสริมชี่ บำรุงส่วนกลาง ระบายความร้อน ขับพิษ ระงับไอ ขับเสมหะ ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน
生姜 เซิงเจียง (ขิงแก่สด)	ตัวยาช่วยและตัวยานำพา	เผ็ด	อุ่น	ขับเหงื่อ ให้ความอบอุ่นแก่กระเพาะอาหาร บรรเทาอาการคลื่นไส้อาเจียน ช่วยให้ปอดอบอุ่น ระงับไอ
大枣 ต้าเจ่า (พุทราจีน)	ตัวยาช่วยและตัวยานำพา	หวาน	อุ่น	เสริมชี่ บำรุงส่วนกลางของร่างกาย สร้างเลือด สงบจิตใจ ปรับสมดุลของตัวยาให้เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลัก คือ อี๋ถัง มีรสหวาน คุณสมบัติอุ่น เข้าสู่ม้าม ช่วยบำรุงชี่และหล่อเลี้ยงอินของม้าม จึงมีสรรพคุณทั้งให้ความอบอุ่นแก่จงเจียวและบรรเทาอาการปวดได้ ตัวยาเสริม ได้แก่ เสาเหย้ามีฤทธิ์เสริมอินและเลือด บรรเทาอาการเกร็งและระงับอาการปวดท้อง กุ้ยจือช่วยเพิ่มหยางชี่ เมื่อใช้ตัวยาทั้งสองร่วมกัน ตัวยาหนึ่งเสริมอิน อีกตัวหนึ่งเพิ่มหยาง จึงช่วยปรับอิ๋งชี่ (营气)

และเว่ย์ชี่ (卫气) และช่วยปรับสมดุลอินหยาง ตัวยาช่วยและตัวยานำพา ได้แก่ เซิงเจียง มีสรรพคุณเพิ่มเว่ย์หยาง (卫阳) ต้าเจ่าบำรุงอิ๋งอิน (营阴) บำรุงม้ามและกระเพาะอาหาร กันเฉ่าปรับสมดุลและบำรุงจงเจียว[1,3,4]

หมายเหตุ: ตำรับยานี้ดัดแปลงมาจากตำรับยากุ้ยจือทัง โดยเพิ่มน้ำหนักของเสาเหย้าอีกเท่าตัว และใส่อี๋ถัง ทำให้สรรพคุณเปลี่ยนจากปรับอิ๋งเว่ย์เป็นอุ่นและบำรุงจงเจียว บรรเทาอาการปวด[1,3,4]

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม[5]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ห้ามใช้ตำรับยานี้ในผู้ป่วยที่มีอาการอินพร่อง หรือผู้ป่วยที่มีอาการอาเจียนเนื่องจากรสหวานของยาจะทำให้อาเจียนมากขึ้น หรือผู้ป่วยที่ปวดท้องจากพยาธิ เพราะรสหวานของยาจะทำให้พยาธิย้อนกลับขึ้นมา และเมื่ออาเจียนจะมีพยาธิปนออกมา รวมทั้งผู้ป่วยที่ท้องอืด เพราะตำรับยานี้เป็นยาบำรุง อาจทำให้ท้องอืดมากขึ้น[1,3,4]

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตำรับยานี้มีฤทธิ์ยับยั้งและป้องกันการเกิดแผลในกระเพาะอาหารในหนูขาว และมีฤทธิ์ระงับปวดในสัตว์ทดลอง[5]

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณบำรุงร่างกาย ลดอาการเกร็ง ระงับปวด กระตุ้นระบบการไหลเวียนของเลือด เพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของระบบย่อยและดูดซึมอาหาร ช่วยสมานแผลในกระเพาะอาหาร บรรเทาอาการกระเพาะอาหารอักเสบเรื้อรัง บรรเทาอาการท้องผูก รักษาโรคตับอักเสบชนิดบี[1,3,5]

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, สมชาย จิรพินิจวงศ์. ตำรับยาเสี่ยวเจี้นยจงทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Zhou YF. Science of Prescriptions. 1st ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai University of Traditional Chinese Medicine, 2002.
5. Ou YJJ. Xiao Jianzhong Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

ตังกุยซื่อหนี้ทัง (当归四逆汤)

ตำราต้นตำรับ

伤寒论 ซางหานลุ่น (Treatise on Febrile Diseases)[1]

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจ้งจิ่ง) »[2]

ส่วนประกอบ

当归	Radix Angelicae Sinensis	ตังกุย	9	กรัม
桂枝	Ramulus Cinnamomi	กุ้ยจือ	9	กรัม
芍药	Radix Paeoniae	เสาเหย้า	9	กรัม
细辛	Herba Asari	ซี่ซิน*	6	กรัม
木通	Caulis Akebiae	มู่ทง**	6	กรัม
甘草 (炙)	Radix Glycyrrhizae Praeparata	กันเฉ่า (จื้อ)	6	กรัม
大枣	Fructus Ziziphi Jujubae	ต้าเจ่า	8	ผล

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม[1,3]

การออกฤทธิ์

อุ่นเส้นลมปราณ กระจายความเย็น เสริมเลือด ทะลวงชีพจร[1,3]

สรรพคุณ

รักษาอาการช็อคจากเลือดพร่องและความเย็นอุดกั้น โดยมีอาการกล้ามเนื้อหดเกร็ง แขนขาเย็น ไม่กระหายน้ำ ปวดเมื่อยตามแขนขาและลำตัว หรือปวดเกร็งที่ท้อง ลิ้นซีดมีฝ้าขาว ชีพจรจมเล็ก หรือชีพจรเล็กจนคลำพบยาก[1,3]

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยเส้นเลือดฝอยที่ปลายมือปลายเท้าอุดตัน เส้นเลือดดำอักเสบที่เกิดจากการอุดตัน แผลจากหิมะกัด ไขข้ออักเสบเรื้อรังจากลมชื้น ปวดประจำเดือน ปวดเส้นประสาท ปวดเอว เป็นแผลในกระเพาะอาหารและลำไส้เล็กส่วนบน ซึ่งเป็นอาการของเลือดพร่องและความเย็นเกาะตัว[1,3]

---

* ซี่ซินเป็นสมุนไพรที่มีพิษเล็กน้อย ต้องควบคุมขนาดใช้ตามที่กำหนดเท่านั้น

** นิยมใช้ชวนมู่ทงแทนมู่ทง

ตำรับยา **ตังกุยซื่อหนี้ทัง** (当归四逆汤)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
当归 ตังกุย	ตัวยาหลัก	เผ็ดขม อมหวาน	อุ่น	บำรุงเลือด ทำให้เลือดไหลเวียนดี สลายเลือดคั่ง สร้างเลือดใหม่
桂枝 กุ้ยจือ (กิ่งอบเชยจีน)	ตัวยาเสริม	เผ็ด อมหวาน	อุ่น	ขับเหงื่อ ผ่อนคลายกล้ามเนื้อ ให้ความอบอุ่น และเสริมหยาง ช่วยให้ชี่มีการไหลเวียนดีขึ้น
芍药 เสาเหย้า	ตัวยาเสริม	ขมเปรี้ยว อมหวาน	เย็นเล็กน้อย	เสริมอินเลือด ปรับประจำเดือน ปรับสมดุลชี่ของตับ ระงับปวด เก็บกักอินชี่ ระงับเหงื่อ

ตังกุย (当归)

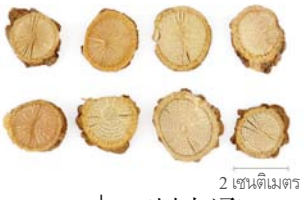
กุ้ยจือ (桂枝)

เสาเหย้า (芍药)

ซี่ชิน (细辛)

ชวนมู่ทง (川木通)

กันเฉ่า (จื้อ) [甘草 (炙)]

ต้าเจ่า (大枣)

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
细辛 ซี่ซิน	ตัวยาเสริม	เผ็ด	อุ่น	ขับสลายความเย็น เปิดทวารระงับปวด อุ่นปอด ขับของเหลว
木通 มู่ทง	ตัวยาช่วย	ขม	เย็น	ขับปัสสาวะ ขับนิ่ว ช่วยให้เลือดไหลเวียนดี ขับน้ำนม
甘草 (炙) กันเฉ่า (จื้อ) (ชะเอมเทศผัดน้ำผึ้ง)	ตัวยานำพา	หวาน	อุ่น	บำรุงชี่ เสริมม้ามและกระเพาะอาหาร ระบายความร้อน ขับพิษ ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน
大枣 ต้าเจ่า (พุทราจีน)	ตัวยานำพา	หวาน	อุ่น	เสริมชี่ บำรุงส่วนกลางของร่างกาย สร้างเลือด สงบจิตใจ ปรับสมดุลของตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตังกุยเป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณบำรุงและปรับสมดุลเลือด ตัวยาเสริม ได้แก่ เสาเหย้าช่วยเสริมเลือดและปรับสมดุลอิ๋งชี่ กุ้ยจือมีฤทธิ์อุ่นทะลวงหลอดเลือด ช่วยเสริมสรรพคุณของตังกุยในการเพิ่มความอบอุ่นและเสริมเลือด ส่วนซี่ซินมีฤทธิ์กระตุ้นหยางชี่ อุ่นเส้นลมปราณภายนอกและอวัยวะภายใน เมื่อใช้ร่วมกับตัวยาอื่น ๆ มีฤทธิ์ทะลวงทุกส่วนของร่างกาย ขับกระจายความเย็น ช่วยให้มือและเท้าอบอุ่น และขจัดอาการเหน็บชา มู่ทงเป็นตัวยาช่วย มีฤทธิ์ทะลวงหลอดเลือดและไขข้อ คุณสมบัติเย็นของมู่ทงสามารถป้องกันความร้อนของซี่ซินและกุ้ยจือไม่ให้ไปทำลายอินของเลือด ตัวยานำพา ได้แก่ กันเฉ่า (จื้อ) และต้าเจ่า มีสรรพคุณบำรุงชี่ เสริมม้ามและกระเพาะอาหาร ปรับสมดุลของตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน[1,3]

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม[4]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ตำรับยานี้เหมาะสำหรับผู้ป่วยที่ช็อคจากเลือดพร่อง ความเย็นอุดกั้น ห้ามใช้ตำรับยานี้ในผู้ป่วยที่ช็อคจากความร้อน หรือเป็นแผลจากหิมะกัดระยะสุดท้าย ความเย็นอุดกั้นเป็นเวลานาน ทำให้ความเย็นแปรเปลี่ยนเป็นโรคร้อนอย่างชัดเจน[1,3]

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: จากการศึกษาในกระต่าย พบว่ายาต้มมีฤทธิ์ขยายหลอดเลือดและช่วยให้การไหลเวียนของเลือดดีขึ้น และการศึกษาในหลอดทดลองพบว่ายาต้มมีฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรียในลำไส้ใหญ่ และเชื้อจุลินทรีย์ที่ก่อเกิดฝีหนอง[4]

การศึกษาทางคลินิก: ยาต้มมีสรรพคุณบรรเทาอาการปวดศีรษะ ปวดเส้นประสาท ปวดเมื่อยมือเท้าและร่างกายในสตรีหลังคลอด ปวดประจำเดือน ระงับปวดในผู้ป่วยมะเร็ง บรรเทาอาการไหล่อักเสบ อาการโพรงกระดูกเชิงกรานอักเสบเรื้อรัง แผลเปื่อยจากการกระทบหนาวมากเกินไป[4]

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, สมชาย จิระพินิจวงศ์, ธีรวัฒน์ ตั้งอร่ามวงศ์. ตำรับยาตังกุยชื่อหนี้ทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทย-และการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Ou YJJ. Danggui Sini Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

ปั้นเซี่ยเซี่ยซินทัง (半夏泻心汤)

ตำราต้นตำรับ

伤寒论 ซางหานลุ่น (Treatise on Febrile Diseases)[1]

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจ้งจิ่ง) »[2]

ส่วนประกอบ

半夏 (洗)	Rhizoma Pinelliae (washed)	ปั้นเซี่ย (สี่)*	9	กรัม
干姜	Rhizoma Zingiberis	กันเจียง	6	กรัม
黄芩	Radix Scutellariae	หวงฉิน	6	กรัม
黄连	Rhizoma Coptidis	หวงเหลียน	3	กรัม
人参	Radix Ginseng	เหรินเซิน	6	กรัม
大枣	Fructus Ziziphi Jujubae	ต้าเจ่า	4	ผล
甘草 (炙)	Radix Glycyrrhizae Praeparata	กันเฉ่า (จื้อ)	6	กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม[1,3]

การออกฤทธิ์

ปรับสมดุลกระเพาะอาหาร ลดอาการชี่ไหลย้อนกลับ แก้อาการจุกแน่น กระจายชี่ที่ติดขัดเป็นก้อน[1,3]

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการชี่ของกระเพาะอาหารติดขัด ทำให้มีอาการเบื่ออาหาร จุกแน่นที่ลิ้นปี่ เรอเป็นลม หรืออาเจียน มีเสียงลมในลำไส้และท้องเสีย ลิ้นมีฝ้าเหลืองเหนียว ชีพจรตึง เร็ว[1,3]

---

* ปั้นเซี่ย เป็นสมุนไพรที่มีพิษ ต้องฆ่าฤทธิ์ยาก่อนใช้

ตำรับยา **ปั้นเซี่ยเซี่ยซินทัง** (半夏泻心汤)

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยที่ชี่ของกระเพาะอาหารติดขัด เช่น กระเพาะอาหารและลำไส้อักเสบเฉียบพลัน กระเพาะอาหารอักเสบเรื้อรัง เป็นแผลที่กระเพาะอาหารและลำไส้เล็กตอนบน ระบบการย่อยอาหารไม่ดี โรคระบบทางเดินอาหารซึ่งมีสาเหตุจากความเครียด และอาการแพ้ท้อง[1,3]

ปั้นเซี่ย (สี่) [半夏 (洗)]

กันเจียง (干姜)

หวงเหลียน (黄连)

หวงฉิน (黄芩)

ต้าเจ่า (大枣)

เหรินเซิน (人参)

กันเฉ่า (จื้อ) [甘草 (炙)]

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
半夏 (洗) ปั้นเซี่ย (สี่)	ตัวยาหลัก	เผ็ด	อุ่น	ขจัดความชื้น ละลายเสมหะ ลดการไหลย้อนกลับของชี่ระงับอาเจียน สลายเสมหะที่จับตัวเป็นก้อนและเถาดาน
干姜 กันเจียง (ขิงแก่แห้ง)	ตัวยาหลัก	เผ็ด	ร้อน	ให้ความอบอุ่นแก่ส่วนกลางของร่างกาย สลายความเย็น ดึงหยางให้กลับคืนเพื่อกระตุ้นชีพจร ให้ความอบอุ่นแก่ปอด สลายความชื้น
黄芩 หวงฉิน	ตัวยาเสริม	ขม	เย็นมาก	ระบายความร้อน ขจัดความชื้น ขับพิษร้อน ลดความร้อนในเลือด ห้ามเลือด และกล่อมครรภ์
黄连 หวงเหลียน	ตัวยาเสริม	ขม	เย็นมาก	ระบายความร้อนของหัวใจ และกระเพาะอาหาร
人参 เหรินเซิน (โสมคน)	ตัวยาช่วย	หวานอมขมเล็กน้อย	อุ่นเล็กน้อย	เสริมพลังชี่อย่างมาก เสริมปอด บำรุงม้ามและกระเพาะ-อาหาร สร้างธาตุน้ำ ช่วยสงบจิตใจ ปรับการเต้นของหัวใจให้กลับสู่สภาวะปกติ
大枣 ต้าเจ่า (พุทราจีน)	ตัวยาช่วย	หวาน	อุ่น	เสริมชี่ บำรุงส่วนกลางของร่างกาย สร้างเลือด สงบจิตใจ ปรับสมดุลของตัวยาให้เข้ากัน
甘草 (炙) กันเฉ่า (จื้อ) (ชะเอมเทศผัดน้ำผึ้ง)	ตัวยาช่วยและนำพา	หวาน	อุ่น	บำรุงชี่ เสริมม้ามและกระเพาะ-อาหาร ระบายความร้อน ขับพิษ ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลัก ได้แก่ ปั้นเซี่ย (สี่) และกันเจียง มีสรรพคุณรักษาอาการจุกเสียดแน่นท้อง ตัวยาเสริม ได้แก่ หวงฉินและหวงเหลียน รสขม ลดความร้อนที่อุดกั้น การออกฤทธิ์ของตัวยาข้างต้นทั้ง 4 ชนิดค่อนข้างพิเศษ คือ อาศัยรสเผ็ดเพื่อกระจาย และรสขมเพื่อลดอาการชี่ไหลย้อนขึ้น ทำให้ชี่ของกระเพาะอาหารไม่ติดขัด อาการจุกแน่นจึงหายได้ ตัวยาช่วย ได้แก่ เหรินเซิน กันเฉ่า (จื้อ) และต้าเจ่า ร่วมกันบำรุงชี่ที่จงเจียว ตัวยาทั้งหมดในตำรับนี้ร่วมกันเสริมฤทธิ์การรักษาอาการจุกเสียดแน่นท้อง อาเจียน และระงับอาการถ่ายท้อง[1,3]

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม[5]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ตำรับยานี้มีคุณสมบัติค่อนข้างร้อนและมีฤทธิ์ทำให้แห้ง ดังนั้น ห้ามใช้ตำรับยานี้ในผู้ป่วยที่อินของกระเพาะอาหารพร่อง มีอาการคลื่นไส้อาเจียน เรอเป็นลม[1,3,4]

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ยาต้มมีฤทธิ์ป้องกันกระเพาะอาหารเป็นแผลในหนูขาว ต้านอักเสบในสัตว์ทดลอง สารสกัดเอทานอลมีฤทธิ์ระงับปวด และยับยั้งการเคลื่อนไหวของลำไส้เล็กหนูถีบจักร[5]

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณรักษาอาการกระเพาะอาหารอักเสบที่ไม่รุนแรง กระเพาะอาหารฝ่อลีบ ระบบทางเดินอาหารเป็นแผลและมีเลือดออก เสริมบำรุงกระเพาะอาหาร และปรับสมดุลการทำงานของกระเพาะอาหารลำไส้ สงบจิตใจ ระงับอาเจียนในสตรีมีครรภ์ และรักษาโรคบิด[1,3,5]

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, ธีรวัฒน์ ตั้งอร่ามวงศ์. ตำรับยาปั้นเซี่ยเซี่ยซินทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Zhou YF. Science of Prescriptions. 1st ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai University of Traditional Chinese Medicine, 2002.
5. Liu SQ, Zhang SF, Li CW. Banxia Xiexin Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

ติ้งฉ่วนทัง (定喘汤)

ตำราต้นตำรับ

摄生众妙方 เซ่อเซิงจ้งเมี่ยวฟาง (Effective Prescriptions for Health Conservation)[1]

« ค.ศ. 1550 Zhang Sheche (张摄尺 จางเซ่อเช่อ) »[2]

ส่วนประกอบ

麻黄	Herba Ephedrae	หมาหวง*	9	กรัม
白果	Semen Ginkgo	ไป๋กว่อ**	9	กรัม
苏子	Fructus Perillae	ซูจื่อ	6	กรัม
杏仁	Semen Armeniacae Amarum	ซิ่งเหริน	9	กรัม
半夏	Rhizoma Pinelliae	ปั้นเซี่ย***	9	กรัม
款冬花	Flos Farfarae	ข่วนตงฮวา	9	กรัม
桑白皮	Cortex Mori Radicis	ซังไป๋ผี	9	กรัม
黄芩	Radix Scutellariae	หวงฉิน	6	กรัม
甘草	Radix Glycyrrhizae	กันเฉ่า	3	กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม[1,3]

การออกฤทธิ์

ช่วยกระจายชี่ปอด ระงับหอบ ขจัดความร้อน ขับเสมหะ[1,3]

---

* สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา อนุญาตให้ยาที่ผลิตขึ้นโดยมีลำต้นและ/หรือกิ่งเอเฟดรา (Ephedra) คิดเป็นน้ำหนักลำต้นและ/หรือกิ่งแห้งสำหรับรับประทานในมื้อหนึ่งไม่เกิน 2 กรัม

** ไป๋กว่อ เป็นสมุนไพรที่มีพิษ ห้ามใช้ในปริมาณมาก ควรระมัดระวังการใช้ในเด็กเล็ก

*** ปั้นเซี่ย เป็นสมุนไพรที่มีพิษ ต้องฆ่าฤทธิ์ยาก่อนใช้

ตำรับยา **ติ้งฉ่วนทัง (**定喘汤**)**

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการมีเสมหะร้อนอุดกั้นในปอด ร่วมกับถูกลมเย็นภายนอกมากระทบ มีอาการไอหอบ เสมหะปริมาณมากสีเหลืองข้น หรือกลัวหนาว มีไข้ ลิ้นมีฝ้าเหลืองเหนียว ชีพจรลื่นเร็ว[1,3]

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมกับผู้ป่วยโรคหลอดลมอักเสบเรื้อรัง อาการหอบจากหลอดลมหดเกร็ง และมีกลุ่มอาการดังที่กล่าวข้างต้น[1,3]

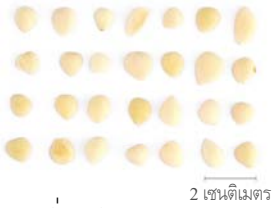
หมาหวง (麻黄)

ไป๋กว่อ (白果)

ซูจื่อ (苏子)

ซิ่งเหริน (杏仁)

ปั้นเซี่ย (半夏)

ข่วนตงฮวา (款冬花)

ซังไป๋ผี (桑白皮)

หวงฉิน (黄芩)

กันเฉ่า (甘草)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
麻黄 หมาหวง	ตัวยาหลัก	เผ็ดขม	อุ่น เล็กน้อย	ขับเหงื่อ ขับพิษไข้ กระจายชี่ปอด บรรเทาหอบ
白果 ไป๋กว่อ (แปะก๊วย)	ตัวยาหลัก	อมหวาน ขมฝาด	สุขุม (มีพิษ)	ควบคุมการทำงานของระบบปอด บรรเทาอาการหอบ ละลายเสมหะ
苏子 ซูจื่อ (ผลงาขี้ม้อน)	ตัวยาเสริม	เผ็ด	อุ่น	ระงับไอ ระงับหอบ ช่วยให้ลำไส้ชุ่มชื้น ระบายอ่อน ๆ
杏仁 ซิ่งเหริน	ตัวยาเสริม	ขม	อุ่น เล็กน้อย	ระบายและกระจายชี่ที่ปอด ระงับไอ บรรเทาหอบ ให้ความชุ่มชื้นแก่ลำไส้ และระบายอ่อน ๆ
半夏 ปั้นเซี่ย	ตัวยาเสริม	เผ็ด	อุ่น (มีพิษ)	สลายความชื้น ละลายเสมหะ กดชี่ลงล่าง บรรเทาอาการคลื่นไส้อาเจียน สลายเสมหะที่เกาะตัวเป็นก้อน
款冬花 ข่วนตงฮวา	ตัวยาเสริม	เผ็ดขม เล็กน้อย	อุ่น	ให้ความชุ่มชื้นแก่ระบบปอด ระงับอาการไอ ละลายเสมหะ
桑白皮 ซังไป๋ผี (เปลือกรากหม่อน)	ตัวยาช่วย	อมหวาน	เย็น	ระบายและขับความร้อนของปอด
黄芩 หวงฉิน	ตัวยาช่วย	ขม	เย็น	ระบายความร้อน ขจัดความชื้น ขับพิษร้อน ช่วยให้เลือดเย็น ห้ามเลือด ลดไข้ และกล่อมครรภ์
甘草 กันเฉ่า (ชะเอมเทศ)	ตัวยานำพา	อมหวาน	สุขุม	เสริมชี่ บำรุงส่วนกลาง ขับพิษ ระงับไอ ขับเสมหะ ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลัก ได้แก่ หมาหวงมีสรรพคุณช่วยกระจายชี่ของปอด ขับชี่ที่ไม่ดีออกนอกร่างกาย ควบคุมอาการหอบให้สงบลง ไป๋กว่อมีสรรพคุณสมานปอด ขับเสมหะ ควบคุมอาการหอบให้สงบลง เมื่อใช้ตัวยาสองชนิดนี้ร่วมกัน หมาหวงจะช่วยกระจาย ในขณะที่ไป๋กว่อจะช่วยเหนี่ยวรั้ง จึงเสริมฤทธิ์ทำให้อาการหอบหายเร็วขึ้น และยังช่วยลดฤทธิ์ของหมาหวงมิให้ชี่ของปอดกระจายมากเกินไป ตัวยาเสริม ได้แก่ ซูจื่อ ซิ่งเหริน ปั้นเซี่ย และข่วนตงฮวา มีสรรพคุณช่วยลดชี่ ควบคุมอาการหอบ ขับเสมหะ และระงับอาการไอ ตัวยาช่วย ได้แก่ ซังไป๋ผี และหวงฉิน มีสรรพคุณช่วยระบายความร้อนของปอด ลดไข้ และระงับอาการหอบ กันเฉ่าเป็นตัวยานำพา ช่วยปรับประสานตัวยาในตำรับให้เข้ากัน[1,3]

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม[4]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ห้ามใช้ตำรับยานี้ในผู้ป่วยที่มีอาการหวัดจากการกระทบลมเย็นในระยะแรก ซึ่งมีอาการไอหอบและไม่มีเหงื่อ หรือไม่มีเสมหะร้อน ซึ่งเป็นเหตุให้ไอ และห้ามใช้ในกรณีที่เป็นโรคหอบหืดเป็นเวลานาน ชี่พร่อง ชีพจรจม เล็ก อ่อนแรง[1,3]

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตำรับยานี้มีฤทธิ์ขับเสมหะ บรรเทาอาการหอบในหนูถีบจักร และหนูตะเภา ระงับอาการไอในหนูถีบจักร ยับยั้งการหดเกร็งของกล้ามเนื้อเรียบของหลอดลมหนูตะเภา เสริมสร้างระบบภูมิต้านทานในหนูถีบจักร และต้านจุลชีพในหลอดทดลอง[4]

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้จะช่วยคลายกล้ามเนื้อเรียบของหลอดลม ทำให้อาการหอบสงบลง และขับเสมหะ ระงับอาการไอ ขับเหงื่อ และลดไข้[4]

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อให้ยาต้มทางปากหนูถีบจักรในขนาดเทียบเท่าผงยา 150 กรัม/กิโลกรัม ไม่พบความผิดปกติหรือตายภายใน 3 วัน[4]

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, สมชาย จิรพินิจวงศ์. ตำรับยาติ้งฉ่วนทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์-ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2550.
4. Fan YP, Zhang Q, Wang X. Ding Chuan Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

จฺหวีผีจู้หรูทัง (橘皮竹茹汤)

ตำราต้นตำรับ

金匮要略 จินคุ่ยเอี้ยวเลี่ย (Synopsis of Prescriptions of the Golden Chamber)[1]

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจ้งจิ่ง) »[2]

ส่วนประกอบ

橘皮	Exocarpium Citri Rubrum	จฺหวีผี	9	กรัม
竹茹	Caulis Bambusae in Taenis	จู้หรู	9	กรัม
生姜	Rhizoma Zingiberis Recens	เซิงเจียง	9	กรัม
人参	Radix Ginseng	เหรินเซิน	3	กรัม
甘草	Radix Glycyrrhizae	กันเฉ่า	6	กรัม
大枣	Fructus Ziziphi Jujubae	ต้าเจ่า	5	ผล

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม[1,3]

การออกฤทธิ์

ลดชี่ย้อนกลับ ระงับอาเจียน เสริมชี่ ระบายความร้อน[1,3]

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการกระเพาะอาหารพร่อง ชี่สวนทางลอยขึ้น (ชี่ย้อนกลับ) และมีความร้อน มีอาการสะอึก เรอ หรืออาเจียน เบื่ออาหาร ลิ้นนุ่มแดง ชีพจรเร็ว ไม่มีแรง[1,3]

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในสตรีมีครรภ์ที่มีอาการแพ้ท้อง มีภาวะอุดตันบางส่วนที่ขั้วตอนปลายกระเพาะอาหาร อาเจียนเนื่องจากกระเพาะอาหารอักเสบ มีอาการของระบบประสาทกระเพาะอาหาร (เช่น ความเครียดลงกระเพาะ) อาเจียนหลังจากผ่าท้อง มีอาการสะอึกไม่หยุด โดยมีกลุ่มอาการกระเพาะอาหารพร่อง และชี่ย้อนกลับ[1,3]

ตำรับยา **จฺหวีผีจู้หรูทัง** (橘皮竹茹汤)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
橘皮 จฺหวีผี	ตัวยาหลัก	เผ็ด อมขม	อุ่น	เสริมม้าม ขจัดความชื้น ละลายเสมหะ
竹茹 จู้หรู (เปลือกชั้นกลางของลำต้นไผ่ดำ)	ตัวยาหลัก	อมหวาน	เย็นเล็กน้อย	ระบายความร้อน ละลายเสมหะ บรรเทาอาการคลื่นไส้ อาเจียน

จฺหวีผี (橘皮)

จู้หรู (竹茹)

เชิงเจียง (生姜)

เหรินเซิน (人参)

กันเฉ่า (甘草)

ต้าเจ่า (大枣)

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
生姜 เซิงเจียง (ขิงแก่สด)	ตัวยาเสริม	เผ็ด	อุ่น	ขับเหงื่อ ขับความเย็นทำให้ชี่ไหลเวียน ให้ความอบอุ่นแก่ส่วนกลางของร่างกายและปอด ระงับอาเจียนและไอ
人参 เหรินเซิน (โสมคน)	ตัวยาช่วยและนำพา	หวาน อมขม เล็กน้อย	อุ่น เล็กน้อย	เสริมบำรุงเหวียนชี่ เสริมม้าม บำรุงปอด เสริมน้ำ ลดอาการกระหายน้ำ สงบประสาท
甘草 กันเฉ่า (ชะเอมเทศ)	ตัวยาช่วยและนำพา	อมหวาน	สุขุม	เสริมชี่ บำรุงส่วนกลางของร่างกาย ระบายความร้อน ขับพิษ ระงับอาการไอ ขับเสมหะ ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน
大枣 ต้าเจ่า (พุทราจีน)	ตัวยาช่วยและนำพา	หวาน	อุ่น	เสริมชี่ บำรุงส่วนกลางของร่างกาย บำรุงเลือดในระบบประสาท ประสานฤทธิ์ยาให้สุขุม

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลัก ได้แก่ จุหวีผี มีสรรพคุณปรับชี่ช่วยให้กระเพาะอาหารทำงานดี ปรับสมดุล ระงับอาเจียน จู้หรู ระบายความร้อนในกระเพาะอาหาร ระงับอาเจียน ตัวยาทั้ง 2 ชนิดนี้เมื่อใช้ร่วมกันจะช่วยเสริมฤทธิ์ลดชี่ย้อนกลับ ระงับอาเจียน และระบายความร้อนในกระเพาะอาหาร เซิงเจียงเป็นตัวยาเสริม มีสรรพคุณเสริมตัวยาหลักในการระงับอาเจียนและป้องกันไม่ให้ตัวยาหลักระบายความร้อนในกระเพาะอาหารมากเกินไป ตัวยาช่วยและตัวยานำพา ได้แก่ เหรินเซิน กันเฉ่า และต้าเจ่า บำรุงชี่ บำรุงม้าม ปรับสมดุลกระเพาะอาหารและปรับสมดุลของตัวยาทั้งตำรับ[1,3]

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม[4]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ไม่ควรใช้ตำรับยานี้ในผู้ป่วยที่มีอาการชี่ย้อนขึ้น สะอึก อาเจียน ซึ่งเกิดจากกลุ่มอาการเย็นพร่องหรือ อาการร้อนแกร่ง[1,3]

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางคลินิก: เมื่อให้ผู้ป่วยที่มีอาการวิงเวียนศีรษะจำนวน 128 ราย รับประทานยาต้มที่เพิ่มตัวยาอื่นตามความเหมาะสมกับอาการของผู้ป่วย พบว่าผู้ป่วยหายเป็นปกติ 106 ราย มีอาการดีขึ้น 22 ราย และเมื่อเฝ้าติดตามผลนาน 6 เดือน ไม่พบผู้ป่วยรายใดเป็นซ้ำอีก เมื่อให้ผู้ป่วยที่มีเนื้องอกและได้รับการฉายรังสี จำนวน 41 ราย รับประทานยาต้มวันละ 1 ห่อ โดยแบ่งรับประทานวันละ 6-8 ครั้ง ติดต่อกัน 5 ห่อ หากผู้ป่วยมีอาการอาเจียนรุนแรง ให้เพิ่มเกลือที่คั่วแล้ว 1 กรัม (เกลือคั่วระงับอาเจียนได้ผลดีมาก) พบว่ายาต้มสามารถลดอาการข้างเคียงที่เกิดจากการฉายรังสีเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มควบคุม นอกจากนี้ ยาต้มยังมีสรรพคุณรักษาอาการอักเสบของระบบทางเดินอาหารของผู้ป่วยจำนวน 69 ราย และรักษาโรคไตวายเรื้อรังในผู้ป่วยจำนวน 40 ราย โดยได้ผลดีเมื่อใช้ร่วมกับยาแผนปัจจุบัน[4]

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, สมชาย จิรพินิจวงศ์. ตำรับยาจุหวีผีจู้หรูทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Fan YQ, Zhang Q. Jupi Zhuru Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

เยฺว่จฺวีหวาน (越鞠丸) หรือ ซฺยงจฺ่หวาน (芎术丸)

ตำราต้นตำรับ

丹溪心法 ตันซีซินฝ่า (Danxi's Experimental Therapy)[1]

« ค.ศ.1347 Zhu Danxi (朱丹溪 จูตันซี) »[2]

ส่วนประกอบ

香附	Rhizoma Cyperi	เซียงฝู่	90	กรัม
川芎	Rhizoma Ligustici Chuanxiong	ชวนซฺยง	90	กรัม
苍术	Rhizoma Atractylodis	ชังจฺ่	90	กรัม
栀子	Fructus Gardeniae	จือจื่อ	90	กรัม
神曲	Massa Fermentata Medicinalis	เสินชฺวี	90	กรัม

วิธีใช้

นำตัวยาทั้งหมดมาบดเป็นผงละเอียด ปั้นเป็นยาลูกกลอนเม็ดเล็ก ขนาดเท่าเมล็ดถั่วเขียว ใช้น้ำเป็นกระสายยา รับประทานครั้งละ 6-9 กรัม หรือต้มเอาน้ำดื่ม โดยปรับลดน้ำหนักยาลงจากตำรับยาข้างต้น 10 เท่า[1,3]

การออกฤทธิ์

ช่วยให้ชี่ไหลเวียน ขจัดการคั่งของชี่[1,3]

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการของโรคที่เกิดอาการคั่งหกลักษณะ ได้แก่ ชี่ เลือด เสมหะ ความร้อน อาหาร และความชื้น มีอาการแน่นอึดอัดบริเวณทรวงอกและลิ้นปี่ ปวดแน่นท้อง รู้สึกไม่สบายท้อง อาหารไม่ย่อย คลื่นไส้อาเจียน หรือเรอมีกลิ่นเหม็นเปรี้ยว ลิ้นมีฝ้าขาวเหนียว ชีพจรตึง[1,3]

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยโรคระบบทางเดินอาหารซึ่งมีสาเหตุจากความเครียด กระเพาะอาหารและลำไส้เล็กตอนบนเป็นแผล กระเพาะอาหารอักเสบเรื้อรัง ตับอักเสบชนิดติดต่อ ถุงน้ำดีอักเสบ หรือเป็นนิ่วในถุงน้ำดี ปวดเส้นประสาทบริเวณชายโครง ปวดประจำเดือน เป็นต้น[1,3]

ตำรับยา **เยฺว่จฺวีหวาน** (越鞠丸)

เซียงฝู่ (香附)

ชวนซฺยง (川芎)

ชังจู่ (苍术)

จือจื่อ (栀子)

เสินชฺวี (神曲)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
香附 เซียงฝู่ (แห้วหมู)	ตัวยาหลัก	เผ็ดอมขม และอมหวานเล็กน้อย	สุขุม	ผ่อนคลายตับ ช่วยให้ชี่ไหลเวียน ปรับประจำเดือน ระงับปวด
川芎 ชวนซฺยง (โกฐหัวบัว)	ตัวยาเสริม และตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น	ช่วยการไหลเวียนของชี่และเลือด ขับลมในเลือด ระงับปวด
苍术 ชังจู๋ (โกฐเขมา)	ตัวยาเสริม และตัวยาช่วย	เผ็ด อมขม	อุ่น	ขับลมชื้น เสริมบำรุงม้าม ขับความชื้น
栀子 จือจื่อ (ลูกพุด)	ตัวยาเสริม และตัวยาช่วย	ขม	เย็น	ระบายความร้อนในเลือด เสริมความชื้น ขจัดพิษอักเสบ
神曲 เสินชฺวี	ตัวยาเสริม และตัวยาช่วย	หวานเล็กน้อย และเผ็ด	อุ่น	ช่วยย่อยอาหาร บำรุงม้าม สลายอาหารที่บูดและตกค้าง

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลัก คือ เซียงฝู่ มีสรรพคุณขจัดการคั่งของชี่ ช่วยให้ชี่ไหลเวียน ตัวยาเสริมและตัวยาช่วย ได้แก่ ชวนซฺยง มีสรรพคุณช่วยให้ชี่ไหลเวียน เพิ่มการไหลเวียนของเลือด ขจัดการคั่งของเลือด และช่วยเสริมฤทธิ์เซียงฝู่ในการขจัดการคั่งของชี่ ชังจู๋เสริมม้ามให้แข็งแรง ขจัดความชื้นที่อุดกั้น จือจื่อลดไข้ ระบายความร้อน และเสินชฺวีช่วยปรับสมดุลของกระเพาะอาหาร ช่วยย่อยอาหารที่ตกค้าง การเกิดเสมหะที่มีสาเหตุจากม้ามมีความชื้น หรือมีการคั่งของชี่ ความร้อน อาหารไม่ย่อย หากขจัดการคั่งออก เสมหะก็จะหาย[1,3,4]

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาลูกกลอน ยาผง[5]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ตำรับยานี้เหมาะสำหรับผู้ป่วยกลุ่มอาการแกร่งเท่านั้น ไม่เหมาะกับผู้ป่วยกลุ่มอาการพร่อง[1,3,4]

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อให้สารสกัดเอทานอล สารสกัดปิโตรเลียมอีเทอร์ และสารสกัดบิวทานอล ทางปากหนูถีบจักร พบว่ามีฤทธิ์ต้านอาการซึมเศร้า[5]

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณช่วยให้จิตใจสงบ ระงับปวดไมเกรน บรรเทาอาการตับอักเสบชนิดเฉียบพลัน ถุงน้ำดีอักเสบ บรรเทาอาการกระเพาะอาหารอักเสบทั้งชนิดเฉียบพลันและชนิดเรื้อรัง กระตุ้นระบบการย่อยอาหาร คลายการบีบตัวของกล้ามเนื้อมดลูก[1,3,6]

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, สมชาย จิรพินิจวงศ์. ตำรับยาเยฺว่จฺวีหวาน. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Zhou YF. Science of Prescriptions. 1st ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai University of Traditional Chinese Medicine, 2002.
5. Wei XH, Cheng XM, Shen JS, Wang ZT. Antidepressant effect of Yue-ju-Wan ethanol extract and its fractions in mice models of despair. J Ethnopharmacol 2008; 117(2): 339-44.
6. Fan SP, Zhang Q. Yueju Wan. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

เวินจิงทัง (温经汤)

ตำราต้นตำรับ

金匮要略 จินคุ่ยเอี้ยวเลี่ย (Synopsis of Prescriptions of the Golden Chamber)[1]

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจ้งจิ่ง) »[2]

ส่วนประกอบ

吴茱萸	Fructus Evodiae	หวูจูยฺหวี*	9	กรัม
桂枝	Ramulus Cinnamomi	กุ้ยจือ	6	กรัม
当归	Radix Angelicae Sinensis	ตังกุย	9	กรัม
川芎	Rhizoma Ligustici Chuanxiong	ชวนซฺยง	6	กรัม
芍药	Radix Paeoniae	เสาเหย้า	9	กรัม
阿胶	Colla Corii Asini	อาเจียว	6	กรัม
麦冬	Radix Ophiopogonis	ไม่ตง	9	กรัม
丹皮	Cortex Moutan Radicis	ตันผี	6	กรัม
人参	Radix Ginseng	เหรินเซิน	6	กรัม
半夏	Rhizoma Pinelliae	ปั้นเซี่ย**	9	กรัม
生姜	Rhizoma Zingiberis Recens	เซิงเจียง	6	กรัม
甘草	Radix Glycyrrhizae	กันเฉ่า	6	กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม[1,3]

การออกฤทธิ์

ให้ความอบอุ่นแก่เส้นลมปราณ ขับกระจายความเย็น บำรุงเลือด ขจัดเลือดคั่ง[1,3]

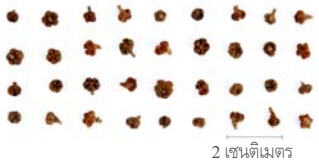
---

* หวูจูยฺหวี เป็นสมุนไพรที่มีพิษเล็กน้อย ต้องฆ่าฤทธิ์ยาก่อนใช้

** ปั้นเซี่ย เป็นสมุนไพรที่มีพิษ ต้องฆ่าฤทธิ์ยาก่อนใช้

ตำรับยา **เวินจิงทัง** (温经汤)

หวูจูยฺหวี (吴茱萸)

กุ้ยจือ (桂枝)

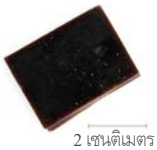
ตังกุย (当归)

ชวนซฺยง (川芎)

เสาเหย้า (芍药)

อาเจียว (阿胶)

ไม่ตง (麦冬)

ตันผี (丹皮)

เหรินเซิน (人参)

ปั้นเซี่ย (半夏)

เชิงเจียง (生姜)

กันเฉ่า (甘草)

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการเย็นพร่องเกาะกุมเส้นลมปราณชงเยิ่น หรือมีเลือดคั่งเป็นเหตุให้ประจำเดือนมาไม่ปกติ มาเร็วหรือมาช้า หรือมานานเกินไป หรือมีไข้ในช่วงหัวค่ำ ร้อนที่ฝ่ามือ ปาก ริมฝีปากแห้งหรือเย็น ปวดที่ท้องน้อย มีบุตรยาก[1,3]

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมกับผู้ป่วยที่มีอาการประจำเดือนมาผิดปกติเนื่องจากกลไกการทำงานของมดลูกผิดปกติ มิใช่เกิดจากความผิดปกติของมดลูก อุ้งเชิงกรานอักเสบเรื้อรังและเนื้องอกที่มดลูก[1,3]

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
吴茱萸 หวูจูยฺหวี	ตัวยาหลัก	เผ็ดอมขม	ร้อน (มีพิษเล็กน้อย)	สลายความเย็นของเส้นลมปราณตับ ระงับปวด ให้ความอบอุ่นแก่ส่วนกลางของร่างกาย ระงับอาเจียน เสริมหยาง ระงับท้องร่วง
桂枝 กุ้ยจือ (กิ่งอบเชยจีน)	ตัวยาหลัก	เผ็ดอมหวาน	อุ่น	ขับเหงื่อ ผ่อนคลายกล้ามเนื้อ ให้ความอบอุ่น และเสริมหยาง ช่วยให้ชี่มีการไหลเวียนดีขึ้น
当归 ตังกุย	ตัวยาเสริม	เผ็ดขมอมหวาน	อุ่น	บำรุงเลือด ทำให้การไหลเวียนของเลือดดีขึ้น สลายเลือดคั่ง สร้างเลือดใหม่
川芎 ชวนซฺยง (โกฐหัวบัว)	ตัวยาเสริม	เผ็ด	อุ่น	ช่วยการไหลเวียนของชี่และเลือด ขับลมในเลือด ระงับปวด
芍药 เสาเหย้า	ตัวยาเสริม	ขมเปรี้ยวอมหวาน	เย็นเล็กน้อย	เสริมอินของเลือด ปรับประจำเดือน ปรับสมดุลชี่ของตับ ระงับปวด เก็บกักอินชี่ ระงับเหงื่อ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
阿胶 อาเจียว (กาวหนังลา)	ตัวยาเสริม	หวาน	สุขุม	บำรุงเลือด ห้ามเลือด เสริมบำรุงอิน บำรุงปอดให้ชุ่มชื้น
麦冬 ไม่ตง	ตัวยาเสริม	ขมอม หวาน เล็กน้อย	เย็น เล็กน้อย	เสริมธาตุน้ำในกระเพาะอาหาร เสริมอิน ให้ความชุ่มชื้นแก่ปอด ช่วยให้จิตใจแจ่มใส บรรเทาอาการหงุดหงิด
丹皮 ตันผี (เปลือกรากโบตั๋น)	ตัวยาเสริม	ขม อมเผ็ด	เย็น เล็กน้อย	ทำให้เลือดเย็น ระบายความ-ร้อน ขับความร้อนในเลือด
人参 เหรินเซิน (โสมคน)	ตัวยาช่วย	หวาน อมขม เล็กน้อย	อุ่น เล็กน้อย	เสริมพลังชี่ บำรุงหัวใจและม้าม เสริมปอด สร้างธาตุน้ำ ช่วยให้จิตใจสงบ
半夏 ปั้นเซี่ย	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น (มีพิษ)	สลายความชื้น ละลายเสมหะ กดชี่ลงล่าง บรรเทาอาการคลื่นไส้อาเจียน สลายเสมหะที่เกาะตัวเป็นก้อน
生姜 เซิงเจียง (ขิงแก่สด)	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น	ขับเหงื่อ ให้ความอบอุ่นแก่กระเพาะอาหาร บรรเทาอาการคลื่นไส้ ช่วยให้ปอดอบอุ่น ระงับไอ
甘草 กันเฉ่า (ชะเอมเทศ)	ตัวยาช่วย และนำพา	อมหวาน	สุขุม	เสริมชี่ บำรุงส่วนกลาง ขับพิษ ระงับไอ ขับเสมหะ ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลัก ได้แก่ หวูจูยฺหวี และกุ้ยจือ มีสรรพคุณช่วยให้ความอบอุ่นแก่เส้นลมปราณ สลายความเย็น และช่วยให้เลือดไหลเวียนดีขึ้น ตัวยาเสริม ได้แก่ ตังกุย ชวนซฺยง และเสาเหย้า มีสรรพคุณปรับการไหลเวียนของเลือด สลายเลือดคั่ง เสริมเลือด และปรับประจำเดือน อาเจียว ไม่ตง และตันผี มีสรรพคุณบำรุงเลือดและอินของตับ ตัวยาเหล่านี้ร่วมกันขจัดเลือดคั่งออกไป เพื่อให้เลือดใหม่ไหลเวียนดี และไม่มีผลข้างเคียง ตัวยาช่วย ได้แก่ เหรินเซินและกันเฉ่า มีสรรพคุณบำรุงม้าม ซึ่งเป็นแหล่งสร้างชี่และเลือด เพื่อช่วยตังกุยและอาเจียวเพิ่มอินและบำรุงเลือด ปั้นเซี่ยมีสรรพคุณปรับชี่ของกระเพาะอาหารให้ลงต่ำ สลายการคั่ง และช่วยปรับประจำเดือน เซิงเจียงช่วยให้ความอบอุ่นแก่กระเพาะอาหาร ทำให้ระบบการทำงานของกระเพาะอาหารดีขึ้น กันเฉ่าเป็นตัวยานำพาช่วยปรับประสานตัวยาในตำรับยา[1,3]

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม ยาลูกกลอนน้ำผึ้ง[4]

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ยาต้มมีฤทธิ์กระตุ้นการทำงานของสมองส่วนล่างและต่อมใต้สมองในหนูขาว เพิ่มการหลั่งฮอร์โมนที่กระตุ้นการตกไข่ (Luteinizing hormone) มีฤทธิ์บำรุงเลือดในหนูถีบจักร[4,5]

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณรักษาอาการประจำเดือนมาไม่ปกติหรือภาวะขาดประจำเดือน ปวดประจำเดือน ช่วยให้การทำงานของมดลูกดีขึ้น ลดอาการเกร็ง บรรเทาอาการเลือดออกที่มดลูก มดลูกอักเสบ[4]

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, สมชาย จิรพินิจวงศ์. ตำรับยาเวินจิงทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2550.
4. Peng K, Yuan XQ. Wenjing Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
5. Miyake A, Lee JW, Tasaka K, Ohtsuka S, Aono T. Wenjing-tang, a traditional Chinese herbal medicine increases luteinizing hormone release *in vitro*. Am J Chin Med 1986; 14(3-4): 157-60.

กงไว่ยฺวิ่นฟาง (宫外孕方)

ตำราต้นตำรับ

山西医学院 ซานซีอีเสฺวียเวี่ยน (Shanxi Medical College)[1]

ส่วนประกอบ

สูตร 1

丹参	Radix Salviae Miltirorrhizae	ตันเซิน	15	กรัม
赤芍	Radix Paeoniae Rubrae	เช่อเสา	9	กรัม
桃仁	Semen Persicae	เถาเหริน	9	กรัม
乳香	Resina Olibani	หรูเซียง	9	กรัม
没药	Myrrha	ม่อเหย้า	9	กรัม

สูตร 2 ส่วนประกอบเหมือนสูตร 1 โดยเพิ่มตัวยาอีก 2 ชนิด ดังนี้

三棱	Rhizoma Sparganii	ซานเหลิง	6	กรัม
莪术	Rhizoma Zedoariae	เอ๋อร์จู๋	6	กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม[1,2]

การออกฤทธิ์

ช่วยให้เลือดไหลเวียนดีขึ้น ขจัดเลือดคั่ง สลายก้อน ระงับปวด[1,2]

สรรพคุณ

รักษาสตรีตั้งครรภ์นอกมดลูกที่มีอาการปวดท้องน้อยเฉียบพลันหลังขาดประจำเดือน มีเลือดออกทางช่องคลอด สีเลือดคล้ำหรือมีเยื่อเมือกปนออกมา กดเจ็บมากที่ช่องท้องน้อย[1,2]

ตำรับยา **กงไว่ยฺวิ่นฟาง (宫外孕方)** สูตร 1

ตำรับยา **กงไว่ยฺวิ่นฟาง (宫外孕方)** สูตร 2

ตันเซิน (丹参)

เช่อเสา (赤芍)

เถาเหริน (桃仁)

หรูเซียง (乳香)

ม่อเหย้า (没药)

ซานเหลิง (三棱)

เอ๋อร์จู๋ (莪术)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
丹参 ตันเซิน	ตัวยาหลัก	ขม	เย็นเล็กน้อย	ช่วยให้เลือดไหลเวียน สลายเลือดคั่ง ระงับปวด แน่นหน้าอก เส้นเลือดหัวใจตีบ ช่วยให้ประจำเดือนปกติ ลดความร้อนในเลือด สงบประสาท
赤芍 เช่อเสา	ตัวยาหลัก	ขม	เย็นเล็กน้อย	ระบายความร้อนในเลือด บรรเทาอาการผดผื่นแดงบนผิวหนัง อาเจียนเป็นเลือด เลือดกำเดาไหล ประจำเดือนไม่มา เป็นเถาดานหรือก้อนในท้อง
桃仁 เถาเหริน (เมล็ดท้อ)	ตัวยาเสริม	ขม อมหวาน	สุขุม	ช่วยให้เลือดในระบบตับและหัวใจไหลเวียนดีขึ้น กระจายเลือดคั่ง รักษาอาการประจำ-เดือนไม่มา บรรเทาอาการปวดประจำเดือน หล่อลื่นลำไส้ระบายอ่อน ๆ
乳香 หรูเซียง	ตัวยาช่วย	เผ็ด อมขม	อุ่น	ช่วยให้ระบบไหลเวียนของชี่และเลือดดีขึ้น ระงับปวด ลดบวม
没药 ม่อเหย้า (มดยอบ)	ตัวยาช่วย	ขม อมเผ็ด	สุขุม	ช่วยให้เลือดไหลเวียนดีขึ้น ระงับปวด ลดบวม สมานแผล
三棱 ซานเหลิง	ตัวยาช่วย	ขม	สุขุม	ขับเคลื่อนการไหลเวียนของชี่ขจัดเลือดคั่ง สลายของเสียที่ตกค้าง ระงับปวด
莪术 เอ๋อร์จู๋	ตัวยาช่วย	ขม เผ็ด	อุ่น	ขับเคลื่อนการไหลเวียนของชี่ขจัดเลือดคั่ง สลายของเสียที่ตกค้าง ระงับปวด

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลัก ได้แก่ ตันเซินและเช่อเสา รสขม เย็นเล็กน้อย ออกฤทธิ์ในระดับเลือด ช่วยให้การไหลเวียนของเลือดดีขึ้น ขจัดเลือดคั่ง ลดความร้อนในเลือด ระงับปวด เถาเหริน เป็นตัวยาเสริม รสขมอมหวาน สุขุม สลายลิ่มเลือด ช่วยให้เลือดไหลเวียนดีขึ้น ใช้ได้ผลดีกรณีปวดท้องหลังการคลอดเนื่องจากเลือดคั่งอุดตัน ตัวยาช่วย ได้แก่ หรูเซียงและม่อเหย้า มีกลิ่นหอม มีฤทธิ์ทะลุทะลวง สามารถสลายเลือดคั่งและช่วยให้การไหลเวียนของชี่และเลือดดีขึ้น อาการปวดก็จะค่อย ๆ หายไป ตัวยาทั้งสองนี้มีสรรพคุณกระจายการคั่งของเลือด และระงับปวดโดยเฉพาะ ซานเหลิงรสขมไม่มีกลิ่นหอม ออกฤทธิ์ดีในการทะลุทะลวงเลือดที่คั่ง ทำให้เส้นลมปราณโล่ง ขณะที่เอ๋อร์จู๋รสขมเผ็ดอุ่น มีกลิ่นหอม ออกฤทธิ์สลายชี่ที่ติดขัดในเลือดและสิ่งตกค้าง เมื่อใช้ตัวยาทั้งสองร่วมกันจะเสริมฤทธิ์ทะลุทะลวงและสลายสิ่งตกค้างได้ดีขึ้น[1,2]

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม ยาเม็ด[3]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ในกรณีสตรีตั้งครรภ์นอกมดลูก และมีเลือดออกมาก หรือช็อคหมดสติ ไม่ควรใช้ตำรับยานี้ แต่ควรช่วยเหลือฉุกเฉินและผ่าตัดจะเหมาะสมกว่า[1,2]

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ยาต้มสูตร 1 และสูตร 2 มีฤทธิ์ลดอาการบวมน้ำในหนูถีบจักร โดยยาต้มสูตร 2 มีฤทธิ์แรงกว่า สูตร 1 เมื่อแยกศึกษาตัวยาเดี่ยว พบว่าเช่อเสา เถาเหริน และ เอ๋อร์จู๋มีฤทธิ์ยับยั้งอาการบวมน้ำ แต่ซานเหลิงและตันเซินมีฤทธิ์ไม่ชัดเจน ยาต้มสูตร 1 และสูตร 2 มีฤทธิ์ขยายหลอดเลือด ช่วยสลายลิ่มเลือด และลดอาการบวมในกระต่าย และต้านเชื้อแบคทีเรียหลายชนิดได้ดีในหลอดทดลอง โดยตัวยาที่มีฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรียคือ เช่อเสาและตันเซิน ยาต้มสูตร 2 มีฤทธิ์ระงับอาการปวดท้องได้ดีในหนูถีบจักร กระตุ้นการทำงานของเซลล์กลืนทำลาย (phagocyte) ในกระต่ายและหนูถีบจักร เพิ่มการซึมผ่านของผนังหลอดเลือดให้ดีขึ้น และกระตุ้นการทำงานของระบบการสลายการแข็งตัวของเลือด[3]

การศึกษาทางคลินิก: การเลือกใช้สูตรตำรับยานี้ในผู้ป่วยจะขึ้นอยู่กับสุขภาพและอาการของผู้ป่วย โดยยาต้มสูตร 1 ใช้กับผู้ป่วยที่เริ่มเป็นระยะแรก หรือเลือดในช่องท้องยังไหลเวียนและไม่มีอาการห้อเลือด ส่วนยาต้มสูตร 2 ใช้กับผู้ป่วยที่เลือดในช่องท้องจับกันเป็นก้อน[3]

จากการศึกษาในสตรีตั้งครรภ์นอกมดลูก เมื่อให้ผู้ป่วยที่เลือดในช่องท้องยังไหลเวียนไม่จับตัวเป็นก้อน จำนวน 20 ราย ใช้ยาสูตร 1 พบว่าทุกรายหายเป็นปกติ และเมื่อให้ผู้ป่วยที่มีเลือดในช่องท้องจับตัวเป็นก้อน จำนวน 593 ราย ใช้ยาสูตร 2 พบว่า 53 ราย อาการดีขึ้น 540 ราย อาการหายเป็นปกติ[3]

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, วราภรณ์ ตั้งอร่ามวงศ์, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน. ตำรับยากงไว่วิ่นฟาง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
3. Peng K. Gongwaiyun Fang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

ไหฺวฮวาส่าน (槐花散)

ตำราต้นตำรับ

本事方 เปิ่นซื่อฟาง (Effective Prescriptions for Universal Relief)[1]

« ค.ศ. 1949 Xu Shuwei (许叔微 สฺวี่ซู่เวย์) »[2]

ส่วนประกอบ

槐花 (炒)	Flos Sophorae (parched)	ไหฺวฮวา (เฉ่า)	12	กรัม
侧柏叶	Cacumen Biotae	เช่อไป่เยี่ย	12	กรัม
荆芥穗	Spica Schizonepetae	จิงเจี้ยซุ่ย	6	กรัม
枳壳 (麸炒)	Fructus Aurantii (parched with bran)	จื่อเขอ (ฟูเฉ่า)	6	กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม[1,3]

การออกฤทธิ์

ขจัดความร้อนในลำไส้ ห้ามเลือด กระจายลม ทำให้ชี่ลงต่ำ[1,3]

สรรพคุณ

รักษาอาการที่เกิดจากพิษลมร้อนและความชื้นสะสมในลำไส้ใหญ่ส่วนปลายเป็นเวลานาน ทำให้มีอาการถ่ายอุจจาระมีเลือดปน เป็นสีม่วงคล้ำหรือสีแดงสด เลือดอาจออกก่อนหรือหลังถ่ายอุจจาระ หรือปนมากับอุจจาระก็ได้ และรักษาอาการถ่ายอุจจาระมีเลือดออกสีแดงสดจากริดสีดวงทวาร[1,3]

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมกับผู้ป่วยที่มีอาการถ่ายอุจจาระที่มีเลือดปน เนื่องจากลำไส้ใหญ่ส่วนปลายอักเสบ หรือมีติ่งเนื้อที่ลำไส้ตรง หรือริดสีดวงทวาร[1,3]

ตำรับยา **ไหฺวฮวาส่าน** (槐花散)

ไหฺวฮวา (เฉ่า) [槐花 (炒)]

เซ่อไป่เยี่ย (侧柏叶)

จิงเจี้ยซุ่ย (荆芥穗)

จื่อเขอ (ฟูเฉ่า) [枳壳 (麸炒)]

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
槐花 (炒) ไหฺวฮวา (เฉ่า)	ตัวยาหลัก	ขม	เย็น เล็กน้อย	ขับความร้อน ลดความร้อนในเลือด ห้ามเลือด บรรเทาอาการเลือดกำเดาไหล อาเจียนเป็นเลือด ถ่ายอุจจาระมีเลือดปน ริดสีดวงทวาร ตาแดง ตาเจ็บเนื่องจากความ-ร้อนที่ตับขึ้นสู่เบื้องบน
侧柏叶 เซ่อไป่เยี่ย	ตัวยาเสริม	ขมฝาด	เย็น เล็กน้อย	ทำให้เลือดเย็น ห้ามเลือด บรรเทาอาการเลือดกำเดาไหล อาเจียนเป็นเลือด ถ่ายอุจจาระหรือปัสสาวะมีเลือดปน ตกเลือดในสตรี ระงับไอขับเสมหะ
荆芥穗 จิงเจี้ยซุ่ย	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น เล็กน้อย	บรรเทาหวัดจากการกระทบลมภายนอก ขับเหงื่อ กระทุ้งพิษ
枳壳 (麸炒) จื่อเขอ (ฟูเฉ่า) (ส้มซ่าผัดรำข้าวสาลี)	ตัวยานำพา	ขม อมเผ็ด	เย็น เล็กน้อย	ช่วยให้ชี่บริเวณทรวงอกและเลือดไหลเวียนดีขึ้น

ตำรับยานี้ประกอบด้วยไหฺวฮวา (เฉ่า) เป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณขจัดความร้อน ขับพิษ ลดความร้อนในเลือด ห้ามเลือด ใช้ได้ผลดีกับการขจัดความร้อนชื้นในลำไส้ใหญ่ บรรเทาอาการถ่ายอุจจาระมีเลือดปน เซ่อไป่เยี่ยเป็นตัวยาเสริม มีสรรพคุณช่วยเสริมฤทธิ์ของไหฺวฮวา (เฉ่า) ให้เข้าสู่ระดับเลือดได้ เพื่อลดความร้อนในเลือด ลดความชื้น ช่วยให้แห้ง และรสฝาดของเซ่อไป่เยี่ยยังช่วยเสริมฤทธิ์ในการห้ามเลือดของไหฺวฮวา (เฉ่า) จิงเจี้ยซุ่ยเป็นตัวยาช่วย มีฤทธิ์กระจายลมและห้ามเลือด ช่วยขจัด

ความร้อนในระดับชี่ ยกระดับชี่ที่บริสุทธิ์ขึ้นข้างบน และสลายลมในระดับเลือด จื่อเขอ (ฟูเฉ่า) เป็นตัวยานำพา ช่วยขยายลำไส้ให้ชี่ลงล่าง[1,3]

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาผง ยาต้ม[1,3]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ไม่ควรใช้ตำรับยานี้ติดต่อกันเป็นเวลานาน และห้ามใช้ในกรณีที่ถ่ายเป็นเลือดโดยไม่ได้มีสาเหตุจากร้อนชื้น[1,3]

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณห้ามเลือด บรรเทาอาการอักเสบ และฆ่าเชื้อ[1,3]

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะตำรงสิน, จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, สมชาย จิระพินิจวงศ์. ตำรับยาไหฺวฮวาส่าน. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.

เจียวอ้ายทัง (胶艾汤)

ตำราต้นตำรับ

金匮要略 จินคุ่ยเอี้ยวเลี่ย (Synopsis of Prescriptions of the Golden Chamber)[1]

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจ้งจิ่ง) »[2]

ส่วนประกอบ

阿胶	Colla Corii Asini	อาเจียว	6	กรัม
艾叶	Folium Artemisiae Argyi	อ้ายเยี่ย	9	กรัม
当归	Radix Angelicae Sinensis	ตังกุย	9	กรัม
芍药	Radix Paeoniae	เสาเหย้า	12	กรัม
干地黄	Radix Rehmanniae	กันตี้หวง	12	กรัม
川芎	Rhizoma Ligustici Chuanxiong	ชวนซฺยง	12	กรัม
甘草	Radix Glycyrrhizae	กันเฉ่า	6	กรัม

วิธีใช้

นำตัวยาทั้งหมดต้มเอาน้ำดื่ม ยกเว้นอาเจียวให้ชงละลายน้ำยาที่ต้มแล้ว แบ่งดื่ม 2 ครั้ง ดื่มขณะอุ่น ๆ[1,3]

การออกฤทธิ์

บำรุงเลือด ห้ามเลือด ปรับประจำเดือน กล่อมครรภ์[1,3]

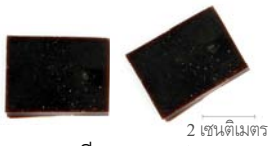

ตำรับยา **เจียวอ้ายทัง** (胶艾汤)

สรรพคุณ

รักษาอาการที่เส้นลมปราณชงม่าย (冲脉) และเยิ่นม่าย (任脉) เกิดภาวะพร่อง ทำให้มีอาการประจำเดือนออกมาก กะปริดกะปรอย มีเลือดออกไม่หยุด หรือแท้งบุตร แท้งบุตรแล้วยังมีเลือดออก มีอาการปวดท้อง[1,3]

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยที่มีอาการแท้งคุกคาม หรือแท้งบุตรซ้ำซาก ประจำเดือนออกมากจากภาวะการทำงานของมดลูกผิดปกติ หลังคลอดมดลูกไม่เข้าอู่ และมีเลือดออกไม่หยุดเนื่องจากเส้นลมปราณชงม่ายและเยิ่นม่ายเสื่อมหรือพร่อง[1,3]

อาเจียว (阿胶)

ตังกุย (当归)

อ้ายเยี่ย (艾叶)

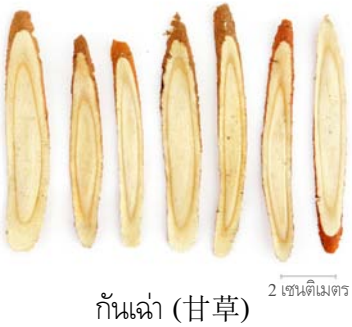
เสาเหย้า (芍药)

กันตี๋หวง (干地黄)

ชวนชฺยง (川芎)

กันเฉ่า (甘草)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
阿胶 อาเจียว (กาวหนังลา)	ตัวยาหลัก	หวาน	สุขุม	บำรุงเลือด ห้ามเลือด เสริมบำรุงอิน บำรุงปอดให้ชุ่มชื้น
艾叶 อ้ายเยี่ย	ตัวยาหลัก	ขม อมเผ็ด	อุ่น	ให้ความอบอุ่นระบบเส้นลมปราณ ห้ามเลือด ปรับประจำเดือนให้ปกติ บำรุงครรภ์ ป้องกันการแท้ง
当归 ตังกุย	ตัวยาเสริมและตัวยาช่วย	หวาน อมเผ็ด	อุ่น	บำรุงเลือด ช่วยให้เลือดไหลเวียนดีขึ้น ลดบวม ระงับปวด
芍药 เสาเหย้า	ตัวยาเสริมและตัวยาช่วย	ขมเปรี้ยว อมหวาน	เย็นเล็กน้อย	ปรับสมานชี่กับเลือด บรรเทาอาการปวดท้องของโรคบิด ปวดท้องหลังถ่ายอุจจาระ
干地黄 กันตี้หวง (โกฐขี้แมว)	ตัวยาเสริมและตัวยาช่วย	หวาน อมขม	เย็น	ระบายความร้อนในเลือด บำรุงเลือดและอินชี่ของตับและไต เสริมสารน้ำ
川芎 ชวนซฺยง (โกฐหัวบัว)	ตัวยาเสริมและตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น	ช่วยการไหลเวียนของชี่และเลือด ขับลมในเลือด ระงับปวด
甘草 กันเฉ่า (ชะเอมเทศ)	ตัวยานำพา	อมหวาน	สุขุม	บำรุงชี่ เสริมม้ามและกระเพาะอาหาร ระบายความร้อน ขับพิษ ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลัก ได้แก่ อาเจียวมีสรรพคุณบำรุงเลือดและห้ามเลือด อ้ายเยี่ยอุ่นเส้นลมปราณห้ามเลือดได้ เมื่อใช้ตัวยาทั้งสองร่วมกันจะช่วยปรับระดู กล่อมครรภ์ และห้ามเลือด ตัวยาเสริมและตัวยาช่วย ได้แก่ ตังกุย เสาเหย้า กันตี้หวง และชวนซฺยง มีสรรพคุณบำรุงเลือด ปรับระดู และยังช่วยการไหลเวียนของเลือด สามารถป้องกันภาวะเกิดการคั่งของเลือด กันเฉ่าเป็นตัวยานำพา ช่วยปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน นอกจากนี้เมื่อใช้กันเฉ่าร่วมกับอาเจียวจะช่วยห้ามเลือด และเมื่อใช้ร่วมกับเสาเหย้าจะช่วยลดการหดเกร็งและบรรเทาปวด[1,3]

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม[4]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่มีภาวะร้อนแกร่งอันเป็นสาเหตุทำให้ประจำเดือนมามากผิดปกติ หรือมากะปริดกะปรอย[1,3]

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณห้ามเลือดได้ผลดี ทั้งยังปรับการทำงานของมดลูกและกระตุ้นการสร้างเม็ดเลือดแดง[1,3,4]

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, สมชาย จิรพินิจวงศ์. ตำรับยาเจียวอ้ายทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Peng K. Jiao Ai Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

เสี่ยวหัวลั่วตัน (小活络丹)

ตำราต้นตำรับ

太平惠民和剂局方 ไท่ผิงหุ้ยหมินเหอจี้จฺหวีฟาง (Prescription of Peaceful Benevolent Dispensary)[1]

« ค.ศ. 1151 Chen Shiwen (陈师文 เฉินซือเหวิน) »[2]

ส่วนประกอบ

川乌 (制)	Radix Aconiti Praeparata	ชวนอู (จื้อ)*	180	กรัม
草乌 (制)	Radix Aconiti Kusnezoffii Praeparata	เฉ่าอู (จื้อ)*	180	กรัม
天南星 (制)	Rhizoma Arissaematis	เทียนหนันซิง (จื้อ)*	180	กรัม
乳香	Resina Olibani	หรูเซียง	66	กรัม
没药	Myrrha	ม่อเหย้า	66	กรัม
地龙	Lumbricus	ตี้หลง	180	กรัม

วิธีใช้

นำตัวยาทั้งหมดมาบดให้ละเอียด ผสมกับน้ำกระสายยา เช่น น้ำ น้ำผึ้ง เป็นต้น ปั้นเป็นยาลูกกลอน หนักเม็ดละประมาณ 3 กรัม รับประทานขณะท้องว่าง ครั้งละ 1 เม็ด วันละ 1-2 ครั้ง โดยใช้เหล้าหรือน้ำอุ่นเป็นน้ำกระสายยา[1,3]

การออกฤทธิ์

อุ่นเส้นลมปราณ เพิ่มการไหลเวียนของเลือด ขจัดลมชื้น ขับเสมหะและเลือดคั่ง[1,3]

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการของโรคที่เส้นลมปราณถูกลมชื้นอุดกั้น มีอาการชาตามแขนขาเรื้อรังเป็นเวลานานไม่หาย หรือมีอาการปวดเส้นเอ็นและกระดูกตามแขนขา โดยตำแหน่งที่ปวดไม่แน่นอน[1,3]

---

* ชวนอู เฉ่าอู และเทียนหนันซิง เป็นสมุนไพรที่มีพิษ ต้องฆ่าฤทธิ์ยาก่อนใช้

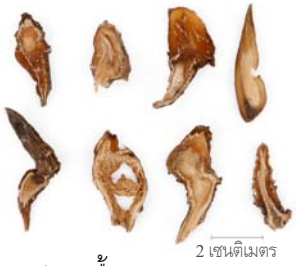

ตำรับยา **เสี่ยวหัวลั่วตัน** (小活络丹)

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยที่มีกลุ่มอาการจากลมชื้นอุดกั้นเส้นลมปราณ ทำให้ข้ออักเสบ ปวดเอว หรือเกิดกลุ่มอาการปวดตั้งแต่ต้นคอ ไหล่ และข้อมือ หรือปวดอักเสบบริเวณข้อต่อของไหล่ ปวดข้อเนื่องจากข้อผิดรูป ข้ออักเสบชนิดเรื้อรัง และใช้ในผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองจากเสมหะชื้นอุดกั้นเส้นลมปราณ[1,3]

ชวนอู (จื้อ) [川乌 (制)]

เฉ่าอู (จื้อ) [草乌 (制)]

เทียนหนันซิง (จื้อ)
[天南星 (制)]

หรูเซียง (乳香)

ม่อเหย้า (没药)

ตี้หลง (地龙)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
川乌 (制) ชวนอู (จื้อ) (รากแก้วของโหราเดือยไก่ที่ผ่านการฆ่าฤทธิ์)	ตัวยาหลัก	เผ็ด อมขม	อุ่น (มีพิษ)	ขจัดลมชื้น กระจายความเย็น ระงับปวด เป็นยาชา
草乌 (制) เฉ่าอู (จื้อ)	ตัวยาหลัก	เผ็ด อมขม	ร้อน (มีพิษ)	ขจัดลมชื้น ให้ความอบอุ่น ระงับปวด
天南星 (制) เทียนหนันซิง (จื้อ)	ตัวยาเสริม	ขม อมเผ็ด	อุ่น (มีพิษ)	ขับความชื้น ขับเสมหะ บรรเทาอาการลมวิงเวียน เส้นเลือดสมองตีบ ลมชัก อัมพาตที่ใบหน้า บรรเทาอาการอักเสบปวดบวม
乳香 หรูเซียง	ตัวยาช่วย	เผ็ด อมขม	อุ่น	ช่วยให้ระบบไหลเวียนของชี่และเลือดดีขึ้น ระงับปวด ลดบวม
没药 ม่อเหย้า (มดยอบ)	ตัวยาช่วย	ขม อมเผ็ด	สุขุม	ช่วยให้เลือดไหลเวียนดี ระงับปวด ลดบวม สมานแผล
地龙 ตี้หลง (ไส้เดือนดิน)	ตัวยาช่วย	เค็ม เล็กน้อย	เย็น	ระบายความร้อน ช่วยให้เส้นลมปราณไหลเวียนดี บรรเทาอาการไข้สูงที่ทำให้คลุ้มคลั่ง อาการชักกระตุก หรือเป็นลมหมดสติ ชี่พร่องติดขัดที่ทำให้เป็นอัมพาต อัมพฤกษ์ ปากเบี้ยว ตาเหล่

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลักที่มีฤทธิ์แรง ได้แก่ ชวนอู (จื้อ) และเฉ่าอู (จื้อ) มีรสเผ็ดคุณสมบัติร้อน จึงมีสรรพคุณขจัดลมชื้น ช่วยให้เส้นลมปราณอบอุ่น และระงับปวด ตัวยาเสริม คือ เทียนหนันซิง (จื้อ) มีสรรพคุณละลายเสมหะ ขจัดความชื้น และระงับปวด ตัวยาช่วย ได้แก่ หรูเซียง และม่อเหย้า เมื่อใช้ร่วมกันมีสรรพคุณช่วยให้เลือดไหลเวียนดี ขจัดการคั่งของเลือด ทำให้ชี่ไหลเวียนดี ตี้หลงมีฤทธิ์แรงในการทะลวงเส้นลมปราณ เสริมสรรพคุณของยาทั้งสอง เหล้าเป็นตัวยานำพา มีคุณสมบัติร้อนแรง มีฤทธิ์เพิ่มการไหลเวียนของเลือด ขับความเย็น สลายลม และช่วยให้ยาไปออกฤทธิ์ในตำแหน่งที่ต้องการ[1,3,4]

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาลูกกลอนน้ำผึ้ง ยาลูกกลอนสารสกัด ยาเม็ด[1,5]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ตำรับยานี้มีฤทธิ์แรงมาก เหมาะสำหรับผู้ป่วยโรคเรื้อรังที่ยังมีสภาพร่างกายแข็งแรง ห้ามใช้ในสตรีมีครรภ์และผู้ป่วยอินพร่องที่มีไข้[1,3,4]

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตำรับยานี้มีฤทธิ์ระงับปวดและสงบจิตใจในหนูถีบจักร[5]

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณระงับปวด บรรเทาอาการเกร็ง ช่วยสงบจิตใจ บรรเทาอาการข้ออักเสบ ขับเสมหะ ขับปัสสาวะ ปรับระบบการไหลเวียนของเลือดให้เป็นปกติ[1,3,5]

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, สมชาย จิรพินิจวงศ์. ตำรับยาเสี่ยวหัวลั่วตัน. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Zhou YF. Science of Prescriptions. 1st ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai University of Traditional Chinese Medicine, 2002.
5. Xu ZH. Xiao Huo Luo Dan. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

ซังซิ่งทัง (桑杏汤)

ตำราต้นตำรับ

温病条辨 เวินปิ้งเถียวเปี้ยน (Treatise on Differentiation and Treatment of Epidemic Febrile Diseases)[1]

« ค.ศ. 1798 Wu Tang (吴瑭 หวูถัง) »[2]

ส่วนประกอบ

桑叶	Folium Mori	ซังเยี่ย	6	กรัม
杏仁	Semen Pruni Armeniacae	ซิ่งเหริน	9	กรัม
淡豆豉	Semen Sojae Praeparatum	ตั้นโต้วฉื่อ	6	กรัม
沙参	Radix Glehniae	ซาเซิน	12	กรัม
浙贝母	Bulbus Fritillariae Thunbergii	เจ้อเป้ย์หมู่	6	กรัม
山栀子	Fructus Gardeniae	ซันจือจื่อ	6	กรัม
梨皮	Pear peel	หลีผี	6	กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม[1,3]

การออกฤทธิ์

ช่วยกระจายอาการร้อนแห้งที่ไม่รุนแรง ช่วยให้ปอดชุ่มชื้น ระงับไอ[1,3]

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการของโรคที่เกิดจากความแห้งชนิดอุ่นมากระทบปอด มีอาการตัวร้อน ปวดศีรษะ กระหายน้ำ คอแห้ง ไอแห้ง มีเสมหะน้อยและเหนียว ลิ้นแดง มีฝ้าบางขาวแห้ง ชีพจรลอย เร็ว[1,3]

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยโรคหวัด คออักเสบ หลอดลมอักเสบ หลอดลมโป่งพอง ซึ่งมีสาเหตุจากความแห้งชนิดอุ่นมากระทบปอด[1,3]

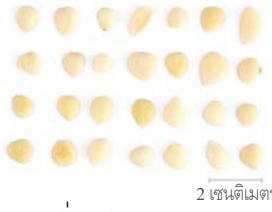
ตำรับยา **ซังซิ่งทัง** (桑杏汤)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
桑叶 ซังเยี่ย (ใบหม่อน)	ตัวยาหลัก	ขม อมหวาน	เย็น	ระบายและกระจายความร้อนแห้งของปอดและตับ ช่วยให้สายตามองเห็นชัดเจนขึ้น
杏仁 ซิ่งเหริน	ตัวยาหลัก	ขม	อุ่นเล็กน้อย	ระงับไอ ระงับหอบ หล่อลื่นลำไส้ ระบายอ่อน ๆ
淡豆豉 ตั้นโต้วฉื่อ	ตัวยาเสริม	เผ็ดอมหวาน ขมเล็กน้อย	อุ่นเล็กน้อย	บรรเทาหวัดจากลมภายนอก ลดอาการหงุดหงิด

ซังเยี่ย (桑叶)

ซิ่งเหริน (杏仁)

ซาเซิน (沙参)

ตั้นโต้วฉื่อ (淡豆豉)

เจ้อเป้ย์หมู่ (浙贝母)

ซันจือจื่อ (山栀子)

หลีผี (梨皮)

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
沙参 ซาเซิน	ตัวยาเสริม	หวาน อมขม	เย็น เล็กน้อย	เสริมอิน ระบายความร้อนที่ปอด เสริมสารน้ำ บำรุงกระเพาะอาหาร
浙贝母 เจ้อเป้ย์หมู่	ตัวยาเสริม	ขม อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	ระบายความร้อน ละลายเสมหะ ให้ความชุ่มชื้นแก่ปอด ระงับไอ สลายก้อน ลดบวม
山栀子 ซันจือจื่อ (ลูกพุด)	ตัวยาช่วย	ขม	เย็น	ระบายความร้อน เสริมความชื้น แก้พิษอักเสบ ลดความร้อนในเลือด
梨皮 หลีผี	ตัวยาช่วย	หวาน อมฝาด	เย็น	ระบายความร้อน เสริมสารน้ำ ให้ความชุ่มชื้นแก่ปอด ระงับไอ ลดไข้

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลัก ได้แก่ ซังเยี่ย มีสรรพคุณรักษาอาการแห้งอันเนื่องมาจากอากาศภายนอก ช่วยการไหลเวียนของชี่ที่ปอด ระงับอาการไอ ซิ่งเหรินช่วยให้ชี่ปอดกระจาย ให้ความชุ่มชื้นและระงับไอ ตัวยาเสริม ได้แก่ ตั้นโต้วฉื่อมีสรรพคุณเสริมฤทธิ์ของซังเยี่ยในการขับกระจายชี่ของปอด ช่วยให้ชี่ของปอดไหลเวียนดีขึ้น ซาเซินและเจ้อเป้ย์หมู่ช่วยเสริมฤทธิ์ของซิ่งเหรินในการให้ความชุ่มชื้นแก่ปอดและระงับไอ ตัวยาช่วย ได้แก่ ชันจือจื่อช่วยระบายความร้อนที่ปอด และหลีผีช่วยเพิ่มความชุ่มชื้นแก่ปอด[1,3,4]

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม[5]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ตำรับยานี้มีฤทธิ์อ่อน ไม่ควรใช้ในผู้ป่วยโรคกลุ่มอาการร้อนแห้งรุนแรงจนทำลายอินของปอด มีไข้และไอหอบ ลิ้นแห้งมีสีแดง และมีฝ้าบางขาว[4]

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณรักษาอาการไอเรื้อรัง ลดไข้ บรรเทาอาการอักเสบ และฆ่าเชื้อ[4,5]

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, สมชาย จิรพินิจวงศ์. ตำรับยาชังชิ่งทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Zhou YF. Science of Prescriptions. 1st ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai University of Traditional Chinese Medicine, 2002.
5. Xu CH. Sang Xing Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

ไป่เหอกู้จินทัง (百合固金汤)

ตำราต้นตำรับ

医方集解 อีฟางจี๋เจี่ย (Collection of Prescription with Notes)[1]

« ค.ศ. 1846 Bao Xiang'ao (鲍相璈 เป้าเซียงเอ๋า) »[2]

ส่วนประกอบ

生地黄	Radix Rehmanniae	เซิงตี้หวง	6	กรัม
熟地黄	Radix Rehmanniae Praeparata	สูตี้หวง	9	กรัม
麦冬	Radix Ophiopogonis	ไม่ตง	5	กรัม
百合	Bulbus Lilii	ไป่เหอ	3	กรัม
贝母	Bulbus Fritillariae	เป้ย์หมู่	3	กรัม
白芍 (炒)	Radix Paeoniae Alba (parched)	ไป๋เสา (เฉ่า)	3	กรัม
玄参	Radix Scrophulariae	เสฺวียนเซิน	3	กรัม
当归	Radix Angelicae Sinensis	ตังกุย	3	กรัม
桔梗	Radix Platycodonis	เจี๋ยเกิง	3	กรัม
生甘草	Radix Glycyrrhizae	เซิงกันเฉ่า	3	กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม[1,3]

การออกฤทธิ์

สร้างอิน ทำให้ปอดชุ่มชื้น ละลายเสมหะ ระงับไอ[1,3]

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการไอจากความแห้งกระทบปอด มีอาการลำคอแห้งและเจ็บ ไอ หายใจหอบ เสมหะมีเลือดปน รู้สึกร้อนที่ฝ่ามือและฝ่าเท้า ลิ้นแดง ฝ้าน้อย ชีพจรเล็กเร็ว[1,3]

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยวัณโรคปอด หลอดลมอักเสบ-เรื้อรัง หลอดลมโป่งพอง คออักเสบเรื้อรัง ไอจากปอดแห้ง[1,3]

ตำรับยา **ไป่เหอกู้จินทัง** (百合固金汤)

เชิงตี้หวง (生地黄)

สูตี้หวง (熟地黄)

ไม่ตง (麦冬)

ไป่เหอ (百合)

ไป๋เสา (เฉ่า) [白芍 (炒)]

เป้ย์หมู่ (贝母)

เสฺวียนเซิน (玄参)

ตังกุย (当归)

เจี๋ยเกิง (桔梗)

เซิงกันเฉ่า (生甘草)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
生地黄 เซิงตี้หวง (โกฐขี้แมว)	ตัวยาหลัก	หวาน อมขม	เย็น	ระบายความร้อนในเลือด เสริมอินชี่ของตับและไต สร้างสารน้ำ
熟地黄 สูตี้หวง (โกฐขี้แมวนึ่งเหล้า)	ตัวยาหลัก	อมหวาน	อุ่น เล็กน้อย	บำรุงอินและเลือด เสริมอสุจิและไขกระดูก
麦冬 ไม่ตง	ตัวยาเสริม	หวาน อมขม	เย็น เล็กน้อย	เสริมบำรุงอินและทำให้ปอดชุ่มชื้น เสริมบำรุงสารน้ำให้กระเพาะอาหาร ลดอาการกระวนกระวาย ทำให้จิตใจสบาย
百合 ไป่เหอ	ตัวยาเสริม	หวาน	เย็น เล็กน้อย	เสริมอิน ให้ความชุ่มชื้นแก่ปอด ระงับไอ ระบายความร้อนของหัวใจ ทำให้จิตใจสบาย
贝母 เป้ย์หมู่	ตัวยาเสริม	ขม อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	ระบายความร้อน ละลายเสมหะ ให้ความชุ่มชื้นแก่ปอด ระงับไอ สลายก้อน ลดบวม
白芍 (炒) ไป๋เสา (เฉ่า)	ตัวยาช่วย	ขมเปรี้ยว อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	เสริมอินเลือด ปรับเส้นลมปราณและประจำเดือน ปรับสมดุลชี่ของตับ ระงับปวด เก็บกักอินชี่ ระงับเหงื่อ
玄参 เสฺวียนเซิน	ตัวยาช่วย	ขม อมหวาน	เย็น	ระบายความร้อนในเลือด ลดพิษร้อนเข้าสู่กระแสเลือดและระบบหัวใจ เสริมอิน ขับพิษ บรรเทาอาการท้องผูก
当归 ตังกุย	ตัวยาช่วย	เผ็ด อมหวาน	อุ่น	เพิ่มการไหลเวียนและบำรุงเลือด ปรับประจำเดือนให้เป็นปกติ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
桔梗 เจี๋ยเกิง	ตัวยาช่วย	ขม อมเผ็ด	สุขุม	กระจายชี่ที่ปอด ขับเสมหะ ระงับอาการไอที่มีเสมหะมาก อึดอัดแน่นหน้าอก คอบวมเจ็บ ขับฝีหนองและเสมหะในปอด
生甘草 เซิงกันเฉ่า (ชะเอมเทศ)	ตัวยานำพา	อมหวาน	สุขุม	เสริมชี่ บำรุงส่วนกลางของร่างกาย ระบายความร้อน ขับพิษ ระงับไอ ขับเสมหะ ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลักคือ เซิงตี้หวงและสูตี้หวง มีฤทธิ์เสริมอิน บำรุงไต ช่วยปรับให้เลือดเย็น และห้ามเลือด ตัวยาเสริม ได้แก่ ไม่ตง ไป่เหอ และเป้ย์หมู่ เสริมอิน ช่วยเพิ่มความชุ่มชื้นแก่ปอด ละลายเสมหะ ระงับอาการไอ ตัวยาช่วย ได้แก่ เสวียนเซิน เสริมอิน ช่วยลดความร้อนในเลือด ตังกุย เสริมเลือด ลดความแห้ง ไป่เสา (เฉ่า) เสริมอินของเลือด เจี๋ยเกิง ช่วยกระจายชี่ปอด ระงับอาการไอ ขับเสมหะ กันเฉ่าเป็นตัวยานำพาและช่วยปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน และเมื่อใช้ร่วมกับเจี๋ยเกิงจะช่วยให้ลำคอโล่ง[1,3]

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม ยาลูกกลอน ยาลูกกลอนเข้มข้น ยาชงละลาย[4]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

เนื่องจากตัวยาในตำรับนี้ส่วนใหญ่มีรสหวาน คุณสมบัติเย็น เสริมความชุ่มชื้น จะทำให้มีความเหนียวมากจนชี่ติดขัดได้ หากผู้ที่มีม้ามพร่อง ถ่ายเหลว ท้องอืด ปวดท้อง เบื่ออาหาร ต้องระมัดระวังในการใช้หรือห้ามใช้[1,3]

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางคลินิก: เมื่อศึกษาในผู้ป่วยที่มีอาการหายใจหอบ จำนวน 30 ราย โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มละ 15 ราย กลุ่มที่ 1 ให้รับประทานยาต้มร่วมกับยาแผนปัจจุบัน กลุ่มที่ 2 ให้รับประทานยาแผนปัจจุบันอย่างเดียว พบว่าผู้ป่วยหายเป็นปกติเมื่อพักรักษาตัวที่โรงพยาบาลเฉลี่ย 18.93 วัน และ

27.83 วัน ตามลำดับ เมื่อศึกษาในผู้ป่วยเนื้องอกจำนวน 36 ราย ที่ได้รับการรักษาโดยการฉายรังสี และในระหว่างการรักษามีอาการปอดอักเสบจากการไอ หายใจขัด ปากแห้ง คอแห้ง เป็นไข้ โดยให้ผู้ป่วยรับประทานยาต้มวันละ 2 ห่อ ติดต่อกันหลายห่อ จนกว่าอาการข้างเคียงเหล่านี้หายไป และในระหว่างการฉายรังสี ให้รับประทานยาต้มด้วย พบว่ายาต้มสามารถลดอาการข้างเคียงที่เกิดจากการฉายรังสีได้ผลดี และช่วยเพิ่มประสิทธิผลการรักษาทางคลินิก อีกการศึกษาในผู้ป่วยวัณโรคปอดจำนวน 60 ราย โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มละ 30 คน กลุ่มที่ 1 เป็นกลุ่มควบคุมให้รับประทานยาแผนปัจจุบัน กลุ่มที่ 2 ให้รับประทานยาต้มโดยเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมกับผู้ป่วย พบว่ากลุ่มควบคุมรักษาได้ผล 10 ราย (ร้อยละ 33.33) ไม่ได้ผล 20 ราย (ร้อยละ 66.67) ในขณะที่กลุ่มที่ได้รับยาต้มได้ผลดี 26 ราย (ร้อยละ 86.67) ไม่ได้ผล 4 ราย (ร้อยละ 13.33) นอกจากนี้ เมื่อให้ยาตำรับนี้เพื่อรักษาอาการไอเรื้อรังในเด็กจำนวน 42 ราย พบว่าได้ผลร้อยละ 97.6[4]

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, วราภรณ์ ตั้งอร่ามวงศ์, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน. ตำรับยาไปเหอกู้จินทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Xu CH. Baihe Gujin Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

หยั่งอินชิงเฟ่ย์ทัง (养阴清肺汤)

ตำราต้นตำรับ

重楼玉钥 ฉงโหลวยฺวี่เย่า (Jade Key to the Selected Chamber)[1]

« ค.ศ. 1838 Zheng Meijian (郑梅涧 เจิ้งเหมยเจี้ยน) »[2]

ส่วนประกอบ

大生地	Radix Rehmanniae	ต้าเชิงตี้	6	กรัม
麦冬	Radix Ophiopogonis	ไม่ตง	5	กรัม
玄参	Radix Scrophulariae	เสฺวียนเซิน	5	กรัม
丹皮	Cortex Moutan Radicis	ตันผี	3	กรัม
贝母 (去心)	Bulbus Fritillariae (core removed)	เป้ย์หมู่ (ชฺวี่ซิน)	3	กรัม
白芍 (炒)	Radix Paeoniae Alba (parched)	ไป๋เสา (เฉ่า)	3	กรัม
薄荷	Herba Menthae	ป๋อเหอ	2	กรัม
生甘草	Radix Glycyrrhizae	เชิงกันเฉ่า	2	กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม[1,3]

การออกฤทธิ์

เสริมอิน ระบายความร้อนในปอด[1,3]

สรรพคุณ

รักษาคอตีบจากอินพร่อง มีอาการเป็นไข้ จมูกแห้ง ริมฝีปากแห้ง อาจมีหรือไม่มีอาการไอ หายใจไม่คล่องเหมือนหอบหืด แต่ไม่ได้เป็นโรคหอบหืด ลำคอมีแผ่นเยื่อขาว ลอกออกยาก[1,3]

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยที่มีอินพร่อง เช่น มีอาการคอตีบ คอหอยหรือต่อมทอนซิลอักเสบเฉียบพลัน หลอดลมหรือคอหอยอักเสบเรื้อรัง[1,3]

ตำรับยา **หยั่งอินชิงเฟ่ย์ทัง** (养阴清肺汤)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
大生地 ต้าเซิงตี้ (โกฐขี้แมว)	ตัวยาหลัก	หวาน อมขม	เย็น	ระบายความร้อนในเลือด เสริมอินชี่ของตับและไต สร้างสารน้ำ
麦冬 ไม่ตง	ตัวยาหลัก	หวาน อมขม	เย็น เล็กน้อย	เสริมบำรุงอินและทำให้ปอดชุ่มชื้น เสริมบำรุงสารน้ำให้กระเพาะอาหาร ลดอาการกระวนกระวาย ทำให้จิตใจสบาย

ต้าเชิงตี้ (大生地)

ไม่ตง (麦冬)

เสฺวียนเซิน (玄参)

ตันผี (丹皮)

เป้ย์หมู่ (ชุ่วชิน) [贝母 (去心)]

ไป๋เสา (เฉ่า) [白芍 (炒)]

ป๋อเหอ (薄荷)

เซิงกันเฉ่า (生甘草)

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
玄参 เสฺวียนเซิน	ตัวยาหลัก	ขม อมหวาน เค็ม	เย็น	ระบายความร้อนในเลือด ลดพิษร้อนเข้าสู่กระแสเลือดและระบบหัวใจ เสริมอินขับพิษ บรรเทาอาการท้องผูก
丹皮 ตันผี (เปลือกรากโบตั๋น)	ตัวยาเสริม	ขม อมเผ็ด	เย็น เล็กน้อย	ระบายความร้อนในเลือด กระจายเลือดคั่ง ช่วยให้การไหลเวียนของเลือดดีขึ้น
贝母(去心) เป้ย์หมู่ (ชฺวี่ซิน)	ตัวยาช่วย	ขม อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	ระบายความร้อน ละลายเสมหะ ให้ความชุ่มชื้นแก่ปอด ระงับไอ สลายเสมหะที่จับตัวเป็นก้อน ลดบวม
白芍(炒) ไป๋เสา (เฉ่า)	ตัวยาช่วย	ขมเปรี้ยว อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	เสริมอินเลือด ปรับเส้นลมปราณและประจำเดือน ปรับสมดุลชี่ของตับ ระงับปวด เก็บกักอินชี่ ระงับเหงื่อ
薄荷 ป๋อเหอ	ตัวยานำพา	เผ็ด	เย็น	กระจายลมร้อนที่กระทบต่อร่างกาย ระบายความร้อน ช่วยให้สมองโปร่ง สายตามองเห็นชัดขึ้น ลำคอโล่ง ผ่อนคลายตับ คลายเครียด
生甘草 เซิงกันเฉ่า (ชะเอมเทศ)	ตัวยานำพา	หวาน	สุขุม	เสริมชี่ บำรุงส่วนกลางของร่างกาย ระบายความร้อน ขับพิษ ระงับไอ ขับเสมหะ ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรับยานี้เป็นตำรับรักษาอาการคอตีบจากอินพร่องโดยเฉพาะ ประกอบด้วยตัวยาหลัก ได้แก่ ต้าเซิงตี้ มีสรรพคุณช่วยเสริมอินของไต ไม่ตงสร้างอินให้แก่ปอด เสวียนเซินขับพิษและขจัดความร้อนพร่อง ตันผีเป็นตัวยาเสริม สรรพคุณลดอาการบวมและความร้อนในเลือด ตัวยาช่วย ได้แก่ เป้ย์หมู่ (ชฺวี่ชิน) เพิ่มความชุ่มชื้นแก่ปอด ละลายเสมหะ ไป๋เสา (เฉ่า) เก็บกักอินชี่และระบายความร้อน ตัวยานำพา ได้แก่ ป๋อเหอ ช่วยให้ลำคอโล่ง เซิงกันเฉ่า ขจัดพิษและปรับประสานตัวยาให้เข้ากัน[1,3]

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม ยาลูกกลอน ยาน้ำเชื่อม สารสกัดเข้มข้นกึ่งเหลว[4]

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ยาต้มมีฤทธิ์ต้านเชื้อคอตีบในหลอดทดลอง เสริมภูมิคุ้มกันในหนูตะเภาและหนูถีบจักร[4]

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณรักษาอาการคอตีบ ต่อมทอนซิลอักเสบเฉียบพลัน ระงับไอ ขับเสมหะ เจ็บคอ ช่องปากอักเสบ โรคเกี่ยวกับเยื่อประสาทเสียง และเลือดกำเดาไหล[1,3,4]

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, ธีรวัฒน์ ตั้งอร่ามวงศ์. ตำรับยาหยั่งอินชิงเฟย์ทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Xu CH. Yangyin Qingfei Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

จื่อโซ่วส่าน (止嗽散)

ตำราต้นตำรับ

医学心悟 อีเสวียซินอู่ (Medicine Comprehended หรือ A Summary on Medicine from Clinical Practice)[1,2]

« ค.ศ. 1732 Cheng Zhongling (程钟龄 เฉิงจงหลิง) »[2]

ส่วนประกอบ

紫菀 (蒸)	Radix Asteris (steamed)	จื่อหวั่น (เจิง)	1,000	กรัม
百部 (蒸)	Radix Stemonae (steamed)	ไปปู้ (เจิง)	1,000	กรัม
白前 (蒸)	Rhizoma Cynanchi Vincetoxici (steamed)	ไป๋เฉียน (เจิง)	1,000	กรัม
桔梗 (炒)	Radix Platycodi (parched)	เจี๋ยเกิง (เฉ่า)	1,000	กรัม
陈皮	Pericarpium Citri Reticulatae	เฉินผี	500	กรัม
荆芥	Herba Schizonepetae	จิงเจี้ย	1,000	กรัม
甘草 (炒)	Radix Glycyrrhizae Praeparata (parched)	กันเฉ่า (เฉ่า)	375	กรัม

วิธีใช้

นำตัวยาทั้งหมดมาบดเป็นผง รับประทานครั้งละ 6 กรัม พร้อมน้ำอุ่นหรือน้ำขิง หรือเตรียมเป็นยาต้ม โดยปรับลดน้ำหนักยาจากตำรับยาข้างต้นลง 100 เท่า[1,3]

การออกฤทธิ์

ระงับไอ ละลายเสมหะ กระจายชี่ปอด[1,3]

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการโรคปอดเนื่องมาจากกระทบลมภายนอก มีอาการคันคอแล้วไอ หรือมีไข้ กลัวหนาวเล็กน้อย ลิ้นมีฝ้าขาวบาง[1,3]

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยโรคหวัด ไข้หวัดใหญ่ หลอดลมอักเสบ หลอดลมอักเสบเรื้อรังที่มีอาการกำเริบ และวัณโรคปอด[1,3]

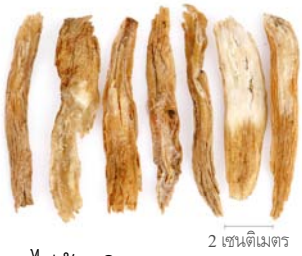
ตำรับยา **จื่อโซ่วส่าน** (止嗽散)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
紫菀 (蒸) จื่อหวั่น (เจิง)	ตัวยาหลัก	เผ็ดอมหวาน และขม	อุ่น	ให้ความชุ่มชื้นแก่ปอด ดึงชี่ลงต่ำ ละลายเสมหะที่เป็นสาเหตุของการไอ ทั้งการไอแบบเฉียบพลันและเรื้อรัง ทั้งแบบเย็น ร้อนพร่อง หรือแกร่ง บรรเทาอาการคันคอ เสมหะมีเลือดปน

จื่อหวั่น (เจิง) [紫菀 (蒸)]

ไป่ปู้ (เจิง) [百部 (蒸)]

ไป๋เฉียน (เจิง) [白前 (蒸)]

เจี๋ยเกิง (เฉ่า) [桔梗 (炒)]

เฉินผี (陈皮)

จิงเจี้ย (荆芥)

กันเฉ่า (เฉ่า) [甘草 (炒)]

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
百部 (蒸) ไป่ปู้ (เจิง)	ตัวยาหลัก	ขมอมหวาน	อุ่น เล็กน้อย	ให้ความชุ่มชื้นแก่ปอด ระงับไอทั้งแบบเฉียบพลันและเรื้อรัง ไอกรน วัณโรค
白前 (蒸) ไป๋เฉียน (เจิง)	ตัวยาหลัก	เผ็ดขม	อุ่น เล็กน้อย	ช่วยให้ชี่ลงต่ำ ละลายเสมหะ บรรเทาอาการไอมีเสมหะมาก แน่นหน้าอก หอบ
桔梗 (炒) เจี๋ยเกิง (เฉ่า)	ตัวยาเสริม	ขมอมเผ็ด	สุขุม	กระจายชี่ที่ปอด ขับเสมหะ บรรเทาอาการไอมีเสมหะมาก แน่นหน้าอก อึดอัด คอบวม เจ็บคอ ฝีในปอด อาเจียน
陈皮 เฉินผี	ตัวยาเสริม	เผ็ดขม	อุ่น	ปรับและกระจายชี่ ปรับส่วนกลางของร่างกายให้เป็นปกติ ขับความชื้น ละลายเสมหะ
荆芥 จิงเจี้ย	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น เล็กน้อย	บรรเทาหวัดจากการกระทบลมเย็นภายนอก ขับเหงื่อ กระทุ้งพิษ
甘草 (炒) กันเฉ่า (เฉ่า) (ชะเอมเทศผัด)	ตัวยาช่วยและนำพา	อมหวาน	สุขุม	บำรุงชี่ เสริมม้ามและกระเพาะอาหาร ระบายความร้อน ขับพิษ ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วย จื่อหวั่น (เจิง) ไป่ปู้ (เจิง) และไป่เฉียน (เจิง) เป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณแก้ไอและขับเสมหะ ตัวยาเสริม ได้แก่ เจี๋ยเกิง (เฉ่า) และเฉินผี ช่วยกระจายชี่ของปอดให้ลงสู่เบื้องล่างของร่างกาย บรรเทาอาการไอ ละลายเสมหะ จิงเจี้ยช่วยกระทุ้งหวัด กระจายลมเย็นออกสู่ภายนอก ช่วยให้ชี่ของปอดไหลเวียน เป็นตัวยาช่วย กันเฉ่า (เฉ่า) ใช้ร่วมกับเจี๋ยเกิง (เฉ่า) รักษาอาการระคายคอและทำให้ลำคอโล่ง รวมทั้งปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน[1,3]

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาผง ยาต้ม ยาเม็ด ยาลูกกลอน[4]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ไม่ควรใช้ในผู้ป่วยที่มีอาการไอเรื้อรังเนื่องจากอินพร่อง ควรระวังการใช้ในผู้ป่วยที่มีอาการไอเนื่องจากปอดร้อน หรือไอจากเสมหะร้อน[1,3]

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตำรับยานี้มีฤทธิ์ระงับไอ ขับเสมหะ บรรเทาอาการหอบหืด ต้านอักเสบ และลดไข้ในสัตว์ทดลอง ยับยั้งเชื้อไวรัสในหลอดทดลอง[4]

การศึกษาทางคลินิก: ยาต้มมีฤทธิ์ยับยั้งการติดเชื้อในระบบทางเดินหายใจ บรรเทาอาการไอเรื้อรัง ขับเสมหะ ขับเหงื่อ และลดไข้[4]

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะตำรงสิน, สมชาย จิรพินิจวงศ์. ตำรับยาจื่อโซ่วส่าน. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Ru G, Zhao XX, Wang XD. Zhisou San. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

ซานจื่อหยั่งชินทัง (三子养亲汤)

ตำราต้นตำรับ

韩氏医通 หานชื่ออีทง (Han's Book on Medicine)[1]

« ค.ศ. 1522 Han Mao (韩懋 หานเม่า) »[2]

ส่วนประกอบ

白芥子	Semen Sinapis Albae	ไป๋เจี้ยจื่อ	6	กรัม
苏子	Fructus Perillae	ซูจื่อ	9	กรัม
莱服子	Semen Raphani	ไหลฝูจื่อ	9	กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม[1,3]

การออกฤทธิ์

ลดชี่ ช่วยให้กระบังลมเคลื่อนไหวดี ละลายเสมหะ ช่วยย่อยอาหาร[1,3]

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการชี่ติดขัด มีเสมหะอุดตัน มีอาการไอหอบที่เกิดจากหลอดลมเกร็งตัว ชี่ของปอดไหลย้อน มีเสมหะมากจนทำให้แน่นหน้าอก รับประทานอาหารได้น้อย อาหารไม่ย่อย ลิ้นเป็นฝ้าขาวเหนียว ชีพจรลื่น[1,3]

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยโรคหลอดลมอักเสบเรื้อรัง หลอดลมโป่งพอง หอบหืดจากหลอดลมเกร็งตัว ถุงลมโป่งพอง หอบหืดจากโรคหัวใจ ซึ่งเป็นกลุ่มอาการของชี่ติดขัด และเสมหะอุดตัน[1,3]

ซานจื่อหยั่งชินทัง (三子养亲汤)

ไป๋เจี้ยจื่อ (白芥子)

ซูจื่อ (苏子)

ไหลฝูจื่อ (莱服子)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
白芥子 ไป๋เจี้ยจื่อ (เมล็ดพรรณผักกาด)	ตัวยาหลัก	เผ็ด	อุ่น	ให้ความอบอุ่นแก่ปอด ช่วยให้ชี่ไหลเวียน ขับเสมหะ ระงับไอ บรรเทาอาการหอบ กระจายเลือดคั่ง สลายเสมหะที่สะสมอยู่ใต้ผิวหนังและระหว่างกล้ามเนื้อ ระงับปวด
苏子 ซูจื่อ (ผลงาขี้ม้อน)	ตัวยาเสริม	เผ็ด	อุ่น	ระงับอาการไอและหอบ ช่วยให้ลำไส้ชุ่มชื้น ระบายอ่อน ๆ
莱菔子 ไหลฝูจื่อ (เมล็ดหัวผักกาดขาว)	ตัวยาเสริม	เผ็ด อมหวาน	สุขุม	ช่วยให้ชี่ลงต่ำ สลายเสมหะ เจริญ-อาหาร และสลายอาหารที่ตกค้าง

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลักคือ ไป๋เจี้ยจื่อ มีสรรพคุณช่วยอุ่นชี่ของปอดให้มีการไหลเวียนดี และกระบังลมเคลื่อนไหวดี สลายเสมหะ ตัวยาเสริม ได้แก่ ซูจื่อ สรรพคุณช่วยลดชี่ที่ไหลย้อน ทำให้เสมหะถูกขับออกง่าย ระงับอาการไอ บรรเทาอาการหอบ ไหลฝูจื่อ ช่วยย่อยอาหาร สลายอาหารที่ตกค้าง ทำให้การไหลเวียนของชี่ดีขึ้น ช่วยขับเสมหะ[1,3]

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม ยาชงละลาย[4]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

หลังรับประทานยาจนอาการดีขึ้นแล้ว ยังต้องเสริมการสร้างภูมิต้านทานของผู้ป่วยอีกด้วย[1,3]

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อให้ยาต้มทางปากหนูตะเภาในขนาดเทียบเท่าผงยา 4.5 และ 9 กรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ระงับอาการหอบ และฤทธิ์ดีกว่าตัวยาเดี่ยวแต่ละชนิดในขนาดยาที่เท่ากัน ยาต้มมีฤทธิ์ขยายกล้ามเนื้อหลอดลมที่แยกจากกายหนูตะเภา เมื่อแยกให้ยาต้มเฉพาะส่วนที่ละลายในแอลกอฮอล์และตัวยาเดี่ยวทั้ง 3 ชนิด ทางปากหนูถีบจักรในขนาดเทียบเท่าผงยา 9 กรัม/กิโลกรัม พบว่าตำรับยาซานจื่อหยั่งชินทังและไหลฝูจื่อมีฤทธิ์ระงับอาการไอได้ดี แต่ซูจื่อและไป๋เจี้ยจื่อมีฤทธิ์ไม่

ชัดเจน ยาต้มมีฤทธิ์ยับยั้งการลำเลียงอาหารในระบบทางเดินอาหารหนูถีบจักร ทำให้ระยะเวลาที่อาหารอยู่ในลำไส้เล็กนานขึ้น จึงมีการดูดซึมอาหารดีขึ้น นอกจากนี้ สารสกัดน้ำยังมีฤทธิ์ต้านอักเสบในหนูถีบจักรและต้านเชื้อแบคทีเรียหลายชนิดในหลอดทดลอง[4]

การศึกษาทางคลินิก: เมื่อศึกษาในผู้ป่วยที่มีอาการไอ 40 ราย ซึ่งในจำนวนนี้มีผู้ป่วยที่มีอายุมากกว่า 60 ปี มีอาการไอเรื้อรังมานานกว่า 10 ปี จำนวน 14 ราย โดยให้รับประทานยาต้ม วันละ 2 ครั้ง ติดต่อกัน 21 วัน พบว่าผู้ป่วย 25 ราย หายเป็นปกติ และ 15 ราย มีอาการดีขึ้นมาก ไม่พบอาการข้างเคียงในผู้ป่วยทุกราย ยาตำรับนี้ให้ผลการรักษาดีมาก จึงเป็นยาสำเร็จรูปที่นิยมใช้ระงับอาการไอและขับเสมหะ เมื่อให้ตำรับยาชงซานจื่อหยั่งชินทังร่วมกับยาแผนปัจจุบันในการรักษาผู้ป่วยโรคปอดและหัวใจเต้นเร็วเฉียบพลัน ซึ่งมีอาการไอ มีเสมหะ และหอบร่วมด้วย จำนวน 37 ราย พบว่าได้ผลดีมาก 21 ราย ดีขึ้น 13 ราย เมื่อให้ยาต้มแก่ผู้ป่วยโรคคอหอยอักเสบเรื้อรัง (chronic pharyngitis) จำนวน 32 ราย พบว่าได้ผลดีมาก 15 ราย ดีขึ้น 13 ราย[4]

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อให้ยาต้มซานจื่อหยั่งชินทัง ไป๋เจี้ยจื่อ ซูจื่อ และไหลฝูจื่อ ทางปากหนูถีบจักรในขนาดเทียบเท่าผงยา 120, 80, 250 และ 200 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ ไม่พบหนูทดลองตัวใดตาย เมื่อฉีดสารสกัดน้ำของตำรับยานี้เข้าช่องท้องหนูถีบจักร พบว่าขนาดของสารสกัดเทียบเท่าผงยาที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD_{50}) มีค่าเท่ากับ 41.5 กรัม/กิโลกรัม และเมื่อให้สารสกัดทางปาก พบว่าไม่สามารถหาค่า LD_{50} แต่ขนาดสูงสุดที่หนูถีบจักรทนได้เมื่อให้ทางปาก มีค่าเท่ากับ 120 กรัม/กิโลกรัม ผลการทดลองนี้แสดงให้เห็นว่าตำรับยานี้มีความปลอดภัย[4]

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, วราภรณ์ ตั้งอร่ามวงศ์, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน. ตำรับยาซานจื่อหยั่งชินทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Ru K, Xie M. Sanzi Yangqin Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

หลิงกันอู่เว่ย์เจียงซินทัง (苓甘五味姜辛汤)

ตำราต้นตำรับ

金匮要略 จินคุ่ยเอี้ยวเลี่ย (Synopsis of Prescriptions of the Golden Chamber)[1]

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจ้งจิ่ง) »[2]

ส่วนประกอบ

干姜	Rhizoma Zingiberis	กันเจียง	9	กรัม
细辛	Herba Asari	ซี่ซิน*	6	กรัม
茯苓	Poria	ฝูหลิง	12	กรัม
五味子	Fructus Schisandrae	อู่เว่ย์จื่อ	6	กรัม
甘草	Radix Glycyrrhizae	กันเฉ่า	6	กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม[1,3]

การออกฤทธิ์

ให้ความอบอุ่นแก่ปอด สลายของเหลวที่ตกค้าง[1,3]

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการที่มีของเหลวเย็นตกค้างภายใน มีอาการไอ มีเสมหะมาก ลักษณะใสสีขาว อึดอัดแน่นทรวงอก หายใจไม่สะดวก ลิ้นมีฝ้าขาวลื่น ชีพจรตึงลื่น[1,3]

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยโรคหลอดลมอักเสบเรื้อรัง และมีอาการหอบหืดเนื่องจากมีของเหลวเย็นตกค้างภายใน[1,3]

* ซี่ซินเป็นสมุนไพรที่มีพิษเล็กน้อย ต้องควบคุมขนาดใช้ตามที่กำหนดเท่านั้น

ตำรับยา **หลิงกันอู่เว่ย์เจียงซินทัง** (苓甘五味姜辛汤)

กันเจียง (干姜)

ซี่ซิน (细辛)

ฝูหลิง (茯苓)

อู่เว่ย์จื่อ (五味子)

กันเฉ่า (甘草)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
干姜 กันเจียง (ขิงแก่แห้ง)	ตัวยาหลัก	เผ็ด	อุ่น	เสริมความอบอุ่นแก่ส่วนกลางของร่างกาย ขับความเย็นและฟื้นฟูหยางชี่ของม้ามและกระเพาะอาหาร สมานระบบกระเพาะอาหาร ทำให้ชี่ลงต่ำ ระงับอาการคลื่นไส้อาเจียน
细辛 ซี่ซิน	ตัวยาเสริม	เผ็ด	อุ่น	ขับลม สลายความเย็น เปิดทวาร ระงับปวด ให้ความอบอุ่นแก่ปอด ขับของเหลว
茯苓 ฝูหลิง (โป่งรากสน)	ตัวยาเสริม	หวานเล็กน้อย	สุขุม	ระบายน้ำ สลายความชื้น เสริมบำรุงม้าม สงบจิตใจ
五味子 อู่เว่ย์จื่อ	ตัวยาช่วย	เปรี้ยว อมหวาน	อุ่น	เก็บชี่ของปอด เสริมธาตุน้ำของไต ระงับเหงื่อ เหนี่ยวรั้งอสุจิ ระงับ-ถ่าย สงบจิตใจ
甘草 กันเฉ่า (ชะเอมเทศ)	ตัวยานำพา	อมหวาน	สุขุม	เสริมชี่ บำรุงส่วนกลางของร่างกาย ระบายความร้อน ขับพิษ ระงับ-อาการไอ ขับเสมหะ ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลัก คือ กันเจียง รสเผ็ด มีสรรพคุณให้ความอบอุ่นแก่ปอด สลายความเย็น สลายของเหลวที่ตกค้าง ให้ความอบอุ่นแก่ม้าม และขจัดความชื้น ตัวยาเสริม ได้แก่ ซี่ซิน รสเผ็ดกระจาย ช่วยให้ความอบอุ่นแก่ปอด สลายความเย็น เสริมฤทธิ์ของกันเจียง ฝูหลิง รสหวานจืด เสริมม้าม ระบายชื้น ตัวยาช่วยคือ อู่เว่ย์จื่อ สรรพคุณเหนี่ยวรั้งชี่ของปอด ระงับอาการไอ เมื่อใช้ร่วมกับซี่ซิน ซี่ซินมีฤทธิ์อุ่นกระจาย อู่เว่ย์จื่อมีฤทธิ์เหนี่ยวรั้ง ทำให้เสียชี่ (邪气) ถูกกำจัดและเจิ้งชี่ (正气) ไม่ถูกทำลาย[1,3]

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม[4]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ห้ามใช้ตำรับนี้ในผู้ป่วยที่มีอาการปอดร้อน มีความแห้งในปอด อินพร่อง เสมหะร้อน มีอาการไอจากวัณโรคปอด เนื่องจากตำรับยานี้มีรสเผ็ด และมีฤทธิ์ร้อนแห้ง[1,3]

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, สมชาย จิรพินิจวงศ์. ตำรับยาหลิงกันอู่เว่ย์เจียงชินทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.

ปาเจิ้งส่าน (八正散)

ตำราต้นตำรับ

太平惠民和剂局方 ไท่ผิงหุ้ยหมินเหอจี้จฺหวีฟาง (Prescription of Peaceful Benevolent Dispensary)[1]

« ค.ศ. 1151 Chen Shiwen (陈师文 เฉินซือเหวิน) »[2]

ส่วนประกอบ

木通	Caulis Akebiae	มู่ทง*	500	กรัม
瞿麦	Herba Dianthi	ฉฺวีไม่	500	กรัม
车前子	Semen Plantaginis	เชอเฉียนจื่อ	500	กรัม
萹蓄	Herba Polygoni Avicularis	เปี่ยนชฺวี่	500	กรัม
滑石	Talcum	หฺวาสือ	500	กรัม
大黄 (面裹煨, 去面切, 焙)	Radix et Rhizoma Rhei (coated with flour paste and then roasted, sliced after removal of the coat and then baked)	ต้าหวง (เมี่ยนกว่อเว่ย์, ชฺวี่เมี่ยนเชวี่ย, เป้ย์)	500	กรัม
山栀子仁	Fructus Gardeniae	ซันจือจื่อเหริน	500	กรัม
灯芯	Medulla Junci	เติงซิน	3	กรัม
甘草 (炙)	Radix Glycyrrhizae Praeparata	กันเฉ่า (จื้อ)	500	กรัม

วิธีใช้

นำตัวยาทั้งหมดยกเว้นเติงซินมาบดเป็นผง รับประทานครั้งละ 6-9 กรัม โดยนำเติงซิน 3 กรัม ต้มในน้ำประมาณ 1 แก้ว เป็นน้ำกระสายยา หรือเตรียมเป็นยาต้ม โดยปรับลดน้ำหนักยาจากตำรับยาข้างต้นลง 30 เท่า ยกเว้นเติงซินใช้น้ำหนัก 3 กรัมเท่าเดิม[1,3]

การออกฤทธิ์

ขับและระบายความร้อน ขับปัสสาวะ[1,3]

---

* นิยมใช้ชวนมู่ทงแทนมู่ทง

ตำรับยา **ปาเจิ้งส่าน** (八正散)

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการที่ปัสสาวะขัด ปวดแสบ เนื่องจากความร้อนชื้น มีอาการปวดแน่นบริเวณท้องน้อย ปัสสาวะขุ่น มีสีเข้มถึงสีแดง ปัสสาวะบ่อย กลั้นปัสสาวะไม่ได้ หากมีอาการรุนแรงอาจถึงขั้นปัสสาวะไม่ออก มักมีอาการปากคอแห้งร่วมด้วย ลิ้นแดง มีฝ้าเหลือง ชีพจรลื่นแกร่ง[1,3]

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยโรคเกี่ยวกับระบบทางเดินปัสสาวะเนื่องมาจากกลุ่มอาการร้อนชื้น เช่น ทางเดินปัสสาวะอักเสบชนิดเฉียบพลัน กระเพาะปัสสาวะอักเสบ กรวยไตอักเสบ นิ่วในระบบทางเดินปัสสาวะ หรือติดเชื้อในระบบทางเดินปัสสาวะ[1,3]

ชวนมู่ทง (川木通)

ฉฺวีไม่ (瞿麦)

เชอเฉียนจื่อ (车前子)

เปี่ยนชฺวี่ (萹蓄)

หฺวาสือ (滑石)

ต้าหวง (เมี่ยนกว่อเว่ย์, ชฺวี่เมี่ยนเชวี่ย, เป้ย์) [大黄 (面裹煨, 去面切, 焙)]

ชันจือจื่อเหริน (山栀子仁)

เติงซิน (灯芯)

กันเฉ่า (จื้อ) [甘草 (炙)]

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
木通 มู่ทง	ตัวยาหลัก	ขม	เย็น	ขับปัสสาวะ ขับนิ่ว ช่วยให้เลือดไหลเวียนดี ขับน้ำนม
瞿麦 ฉฺวีไม่	ตัวยาหลัก	ขม	เย็น	ระบายความร้อนของระบบหัวใจและลำไส้เล็ก ดึงความร้อนลงสู่ส่วนล่างของร่างกายและขับออกทางปัสสาวะ ทะลวงจิงลั่ว ทำให้เลือดไหลเวียน
车前子 เชอเฉียนจื่อ	ตัวยาหลัก	หวาน	เย็น	ขับปัสสาวะ ระบายความชื้น ระงับอาการท้องเสีย ระบายความร้อนของตับและปอด ละลายเสมหะ ช่วยให้การมองเห็นดีขึ้น
萹蓄 เปี่ยนชฺวี่	ตัวยาหลัก	ขม	เย็น เล็กน้อย	ระบายความชื้นและความร้อนบริเวณส่วนล่างของร่างกาย ขับปัสสาวะ ถ่ายพยาธิ บรรเทาอาการผื่นคันจากความชื้น
滑石 หฺวาสือ (หินลื่น)	ตัวยาหลัก	จืด อมหวาน	เย็น	ขับนิ่ว ขับปัสสาวะ ขับความ-ร้อน ขับความชื้น ขับฝีหนอง
大黄 (面裹煨, 去面切, 焙) ต้าหวง (เมี่ยนกว่อเว่ย์, ชฺวี่เมี่ยนเชว่ย, เป้ย์) (โกฐน้ำเต้าปิ้ง)	ตัวยาเสริม	ขม	เย็น	ขับถ่ายของเสียตกค้าง สลายก้อน ระบายความร้อนห้ามเลือด ขจัดพิษ ช่วยให้เลือดมีการไหลเวียนดีขึ้น

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
山栀子仁 ซันจือจื่อเหริน (เนื้อในเมล็ดลูกพุด)	ตัวยาช่วย	ขม	เย็น	ระบายความร้อนชื้น ทำให้เลือดเย็น บรรเทาอาการอักเสบ ขับพิษ
灯芯 เติงซิน	ตัวยาช่วย	จืด อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	ขับปัสสาวะ ระบายความร้อนที่หัวใจ ลดอาการหงุดหงิด ช่วยให้นอนหลับ
甘草 (炙) กันเฉ่า (จื้อ) (ชะเอมเทศผัดน้ำผึ้ง)	ตัวยาช่วยและนำพา	หวาน	อุ่น	เสริมชี่ บำรุงส่วนกลางของร่างกาย บรรเทาอาการปวด ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยมู่ทง ฉวีไม่ เชอเฉียนจื่อ เปี่ยนชวี่ และหฺวาสือเป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณขับปัสสาวะและระบายความชื้น ตัวยาเสริมคือ ต้าหวง (เมี่ยนกว่อเว่ย์, ชวี่เมี่ยนเชวี่ย, เป้ย์) เมื่อใช้ร่วมกับมู่ทงจะช่วยขับของเสียตกค้าง ขับปัสสาวะและระบายความร้อน ตัวยาช่วย ได้แก่ ซันจือจื่อเหริน ช่วยระบายความร้อนชื้นในซานเจียว เติงซินช่วยนำความร้อนลงส่วนล่างของร่างกาย กันเฉ่า (จื้อ) มีสรรพคุณบรรเทาปวดและปรับประสานตัวยาในตำรับให้สมดุล ช่วยป้องกันไม่ให้คุณสมบัติเย็นของตัวยาอื่นในตำรับทำลายกระเพาะอาหาร[1,3,4]

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาผง ยาต้ม[5]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ห้ามใช้ตำรับยานี้ในสตรีมีครรภ์ หรือผู้ป่วยที่มีร่างกายอ่อนแอ ควรระวังการใช้ในผู้ป่วยที่มีอาการปัสสาวะขุ่นสีขาวเหมือนนมเจือน้ำมัน และชี่ติดขัด[1,3]

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ยาต้มมีฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรียหลายชนิดในหลอดทดลอง ป้องกันการรวมตัวของผลึกแคลเซียมออกซาเลตในหลอดทดลอง และช่วยให้ความหนืดของเลือดลดลงในหนูขาว[5]

การศึกษาทางคลินิก: ยาผงมีสรรพคุณบรรเทาอาการทางเดินปัสสาวะอักเสบเฉียบพลันและเรื้อรัง ขับนิ่วในระบบทางเดินปัสสาวะ รักษาอาการติดเชื้อในระบบทางเดินปัสสาวะ กรวยไตอักเสบเรื้อรัง บรรเทาอาการปวดตามข้อ และลดไข้[5]

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, สมชาย จิรพินิจวงศ์. ตำรับยาปาเจิ้งส่าน. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Ou M. Chinese-English Manual of Common-Used Prescriptions in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Guangzhou: Guangdong Science & Technology Publishing House, 1991.
5. Fan YP, Zhang Q, Wang XD, Wang X. Bazheng San. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

อู่ผีส่าน (五皮散)

ตำราต้นตำรับ

华氏中藏经 หัวชื่อจงจ้างจิง (Huatuo's Treatise on Viscera)[1]

« ค.ศ. 1322 Zhao Zi'ang (赵子昂 จ้าวจื่ออ๋าง) »[2]

ส่วนประกอบ

茯苓皮	Cortex Poria	ฝูหลิงผี	9	กรัม
生姜皮	Cortex Zingiberis	เชิงเจียงผี	9	กรัม
桑白皮	Cortex Mori Radicis	ซังไป๋ผี	9	กรัม
大腹皮	Pericarpium Arecae	ต้าฟู่ผี	9	กรัม
陈橘皮	Pericarpium Citri Reticulatae	เฉินจฺหวีผี	9	กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม[1,3]

การออกฤทธิ์

ระบายความชื้น ลดอาการบวมน้ำ ปรับชี่ เสริมม้ามให้แข็งแรง[1,3]

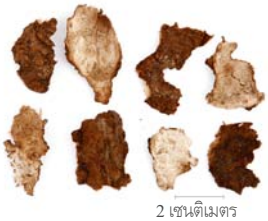
สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการบวมน้ำใต้ผิวหนังเนื่องจากม้ามพร่อง เกิดความชื้นสะสมมาก มีอาการบวมทั้งตัว ลำตัวรู้สึกหนักหน่วง อืดแน่นท้องและทรวงอก ชี่ย้อนขึ้นทำให้เหนื่อยหอบหายใจถี่ ปัสสาวะไม่คล่อง และใช้ในสตรีมีครรภ์ที่มีอาการบวมน้ำ ลิ้นมีฝ้าขาวเหนียว ชีพจรจม เต้นค่อนข้างช้า[1,3]

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยที่มีอาการบวมน้ำเฉียบพลัน สตรีมีครรภ์ที่มีอาการบวมน้ำ ไตอักเสบเฉียบพลันระยะแรกร่วมกับบวมน้ำ โดยมีกลุ่มอาการของม้ามพร่องเกิดความชื้นสะสมมาก ทำให้บวมน้ำใต้ผิวหนัง[1,3]

ตำรับยา **อู่ผีส่าน** (五皮散)

ฝูหลิงผี (茯苓皮)

เซิงเจียงผี (生姜皮)

ซังไป๋ผี (桑白皮)

ต้าฟู่ผี (大腹皮)

เฉินจฺหวีผี (陈橘皮)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
茯苓皮 ฝูหลิงผี (เปลือกโป่งรากสน)	ตัวยาหลัก	อมหวาน	สุขุม	ขับน้ำ ลดบวม
生姜皮 เซิงเจียงผี (ผิวขิงแก่สด)	ตัวยาหลัก	เผ็ด	อุ่น เล็กน้อย	บรรเทาอาการบวมน้ำ ปรับสมดุลของน้ำ ช่วยให้การไหลเวียนของน้ำในร่างกายสะดวกขึ้น
桑白皮 ซังไป๋ผี (เปลือกรากหม่อน)	ตัวยาหลัก	อมหวาน	เย็น	ระบายความร้อนของปอด บรรเทาอาการหอบ ระบายน้ำ ลดบวม
大腹皮 ต้าฟู่ผี (เปลือกผลหมาก)	ตัวยาหลัก	เผ็ด	อุ่น เล็กน้อย	ช่วยให้ชี่ของกระเพาะอาหารและลำไส้ไหลเวียน ระบายของเสียตกค้าง ขับน้ำ ลดบวม
陈橘皮 เฉินจฺหวีผี	ตัวยาหลัก	เผ็ดขม	อุ่น	ขับลมและระบายของเสียตกค้าง ปรับกระเพาะอาหารและบรรเทาอาการคลื่นไส้อาเจียน

ตำรับยานี้ประกอบด้วย ฝูหลิงผีมีสรรพคุณขับน้ำ ระบายความชื้น และเสริมบำรุงม้าม ทำให้ม้ามทำหน้าที่ลำเลียงน้ำได้ดีขึ้น เซิงเจียงผีรสเผ็ด มีฤทธิ์ขับกระจายน้ำ ซังไป๋ผีช่วยปรับชี่ของปอดลงต่ำ ทำให้การไหลเวียนของน้ำดีขึ้น ต้าฟู่ผีมีสรรพคุณช่วยให้ชี่ของกระเพาะอาหารและลำไส้ไหลเวียน และขับน้ำ เฉินจฺหวีผีช่วยให้ชี่ของกระเพาะอาหารไหลเวียน และสลายความชื้น เมื่อใช้ตัวยาทั้งห้าร่วมกันมีสรรพคุณช่วยให้ปัสสาวะคล่อง และลดอาการบวม[1,3,4]

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม[5]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

การใช้ตำรับยานี้ในผู้ป่วยที่ม้ามพร่องและบวมน้ำมาก หรือผู้ป่วยที่บวมน้ำและมีลมภายนอกร่วมด้วย ต้องปรับปริมาณของยาให้เหมาะสมกับสาเหตุของโรค[1,3]

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีฤทธิ์ขับปัสสาวะ รักษาอาการไตอักเสบเฉียบพลัน ช่วยขับเหงื่อ ลดความดันโลหิตจากไตอักเสบเฉียบพลัน ปรับการเคลื่อนไหวของลำไส้ และช่วยกระตุ้นให้การหลั่งสารในระบบการย่อยอาหารดีขึ้น[1,3,5]

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Chuan WK, Li JW, Lin ZG. A General History of Chinese Medicine. 1st ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 1999.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, สมชาย จิรพินิจวงศ์. ตำรับยาอู่ผีส่าน. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Ou M. Chinese-English Manual of Common-Used Prescriptions in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Guangzhou: Guangdong Science & Technology Publishing House, 1991.
5. Fan YP, Zhang Q, Wang X. Wupi San. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

จูหลิงทัง (猪苓汤)

ตำราต้นตำรับ

伤寒论 ซางหานลุ่น (Treatise on Febrile Diseases)[1]

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจ้งจิ่ง) »[2]

ส่วนประกอบ

猪苓	Polyporus Umbellatus	จูหลิง	9	กรัม
茯苓	Poria	ฝูหลิง	9	กรัม
泽泻	Rhizoma Alismatis	เจ๋อเซี่ย	9	กรัม
阿胶	Colla Corii Asini	อาเจียว	9	กรัม
滑石	Talcum	หฺวาสือ	9	กรัม

วิธีใช้

นำตัวยาทั้งหมดมาต้มเอาน้ำดื่ม ยกเว้นอาเจียวให้ชงละลายน้ำยาที่ต้มแล้ว แบ่งดื่ม 2 ครั้ง ดื่มขณะอุ่น ๆ[1,3]

การออกฤทธิ์

ระบายความร้อน ขับปัสสาวะ เสริมอิน ห้ามเลือด[1,3]

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการที่มีความร้อนชื้นในร่างกายจนมีผลต่ออิน มีอาการปัสสาวะขัดและปวด หรือปัสสาวะมีเลือดปน ถ่ายเป็นน้ำ ปวดแน่นท้องน้อย กระวนกระวายนอนไม่หลับ กระหายน้ำอยากดื่มน้ำ และมีอาการไอ[1,3]

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยโรคกระเพาะอาหารและลำไส้อักเสบติดเชื้อในระบบทางเดินปัสสาวะชนิดไม่รุนแรง มีนิ่วในทางเดินปัสสาวะ ไตอักเสบจากร้อนชื้นกระทบอิน ซึ่งกลุ่มอาการร้อนชื้นเหล่านี้จะส่งผลต่ออิน[1,3]

ตำรับยา **จูหลิงทัง** (猪苓汤)

จูหลิง (猪苓)

ฝูหลิง (茯苓)

เจ๋อเซี่ย (泽泻)

อาเจียว (阿胶)

หฺวาสือ (滑石)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
猪苓 จูหลิง	ตัวยาหลัก	จืด อมหวาน	สุขุม	ระบายความชื้นและน้ำ ลดอาการถ่ายเหลว ช่วยให้ปัสสาวะคล่อง บรรเทาอาการปัสสาวะขุ่น ลดบวม
茯苓 ฝูหลิง (โป่งรากสน)	ตัวยาหลัก	หวานเล็กน้อย	สุขุม	ระบายน้ำ สลายความชื้น เสริมบำรุงม้าม สงบจิตใจ
泽泻 เจ๋อเซี่ย	ตัวยาเสริม	จืด อมหวาน	เย็น	ขับปัสสาวะ ขับความชื้น ระบายความร้อน
阿胶 อาเจียว (กาวหนังลา)	ตัวยาช่วย	หวาน	สุขุม	บำรุงเลือด ห้ามเลือด เสริมบำรุงอิน บำรุงปอดให้ชุ่มชื้น
滑石 หฺวาสือ (หินลื่น)	ตัวยาช่วย	จืด อมหวาน	เย็น	ขับนิ่ว ขับปัสสาวะ ขับความ-ร้อน ขับความชื้น ขับฝีหนอง

ตำรับยานี้ประกอบด้วยจูหลิงและฝูหลิงเป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณระบายความชื้นออกทางปัสสาวะ เสริมม้ามให้แข็งแรง ตัวยาเสริมคือ เจ๋อเซี่ยมีสรรพคุณขับปัสสาวะ เมื่อใช้ร่วมกับจูหลิงและฝูหลิงจะเพิ่มฤทธิ์ขับปัสสาวะและระบายของเสีย ตัวยาช่วย ได้แก่ อาเจียว มีสรรพคุณเสริมบำรุงอิน บำรุงเลือดและห้ามเลือด หฺวาสือมีสรรพคุณระบายความร้อน บรรเทาอาการปัสสาวะขัด และขับนิ่ว[1,3,4]

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม[5]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ควรระวังการใช้ในผู้ป่วยที่มีความร้อนสะสมในร่างกาย และมีเหงื่อออกมากจนอินถูกทำลายอย่างรุนแรง[1,3,4]

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: การศึกษาในหนูขาวพบว่า ยาต้มมีฤทธิ์ขับปัสสาวะ ช่วยให้การทำงานของไตที่ผิดปกติชนิดเรื้อรังดีขึ้น ขับนิ่วในระบบทางเดินปัสสาวะ และยับยั้งการเจริญของเนื้องอก[5]

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณรักษาโรคเกี่ยวกับระบบทางเดินปัสสาวะ บรรเทาอาการปัสสาวะขัด ขับนิ่ว กระเพาะปัสสาวะอักเสบชนิดเฉียบพลัน ปัสสาวะมีเลือดปน โรคข้ออักเสบที่มีอาการปากแห้ง ตาแห้ง และโรคตับแข็งที่มีอาการท้องบวมน้ำ[5]

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, สมชาย จิรพินิจวงศ์. ตำรับยาจูหลิงทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Zhou YF. Science of Prescriptions. 1st ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai University of Traditional Chinese Medicine, 2002.
5. Fan SP, Zhang Q. Zhuling Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

เชียงหัวเซิ่งซือทัง (羌活胜湿汤)

ตำราต้นตำรับ

内外伤辨惑论 เน่ย์ไว่ซางเปี้ยนกั่นลุ่น (Differentiation on Endogenous and Exogenous Diseases)[1]

« ค.ศ. 1231 Li Gao (李杲 หลี่เกา) หรือ Li Dongyuan (李东垣 หลี่ตงเหวียน) »[2]

ส่วนประกอบ

羌活	Rhizoma seu Radix Notopterygii	เชียงหัว	6	กรัม
独活	Radix Angelicae Pubescentis	ตู่หัว	6	กรัม
防风	Radix Ledebouriellae	ฝางเฟิง	3	กรัม
藁本	Rhizoma et Radix Ligustici	เก๋าเปิ่น	3	กรัม
川芎	Rhizoma Ligustici Chuanxiong	ชวนซฺยง	3	กรัม
蔓荆子	Fructus Viticis	มั่นจิงจื่อ	2	กรัม
甘草(炙)	Radix Glycyrrhizae Praeparata	กันเฉ่า (จื้อ)	3	กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม[1,3]

การออกฤทธิ์

ขจัดลมชื้นภายนอก ระงับปวด[1,3]

ตำรับยา **เชียงหัวเซิ่งซือทัง** (羌活胜湿汤)

สรรพคุณ

รักษาโรคหรือกลุ่มอาการเจ็บป่วยที่เกิดจากลมชื้น มีอาการปวดศีรษะ ปวดเมื่อยตามร่างกาย ขยับตัวลำบาก กลัวลมและความเย็นเล็กน้อย ลิ้นมีฝ้าขาว ชีพจรลอย เต้นเชื่องช้า[1,3]

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยโรคหวัด โรคหวัดตามฤดูกาล โรคปวดประสาทบริเวณกระดูกรองนั่ง โรคข้ออักเสบเรื้อรังจากการกระทบลมเย็นและความชื้นภายนอก[1,3]

เชียงหัว (羌活)

ตู่หัว (独活)

เก่าเปิ่น (藁本)

ฝางเฟิง (防风)

มั่นจิงจื่อ (蔓荆子)

ชวนซฺยง (川芎)

กันเฉ่า (จื้อ) [甘草 (炙)]

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
羌活 เชียงหัว	ตัวยาหลัก	เผ็ด อมขม	อุ่น	บรรเทาอาการหวัดจากการกระทบลมเย็นและความชื้น ปวดศีรษะ ปวดเมื่อยส่วนบนของร่างกาย
独活 ตู่หัว	ตัวยาหลัก	เผ็ด อมขม	อุ่น เล็กน้อย	บรรเทาอาการหวัดจากการกระทบลมเย็นและความชื้นภายนอก ขจัดลมชื้น บรรเทาอาการปวดเมื่อยที่ส่วนล่างของร่างกาย
防风 ฝางเฟิง	ตัวยาเสริม	เผ็ด อมหวาน	อุ่น เล็กน้อย	ช่วยกระทุ้งไข้หวัดจากการกระทบลมภายนอก
藁本 เก๋าเปิ่น	ตัวยาเสริม	เผ็ด	อุ่น	ขับลม บรรเทาอาการหวัดปวดศีรษะที่เกิดจากกระทบลมเย็นและความชื้น ระงับปวด
川芎 ชวนซฺยง (โกฐหัวบัว)	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น	ช่วยการไหลเวียนของชี่และเลือด ขับลมในเลือด ระงับปวด
蔓荆子 มั่นจิงจื่อ	ตัวยาช่วย	ขม เผ็ด	เย็น เล็กน้อย	กระจายอาการหวัดจากการกระทบลมร้อน บรรเทาอาการปวดศีรษะ ตาแดง บวม ปวดตา ตาลาย
甘草 (炙) กันเฉ่า (จื้อ) (ชะเอมเทศผัดน้ำผึ้ง)	ตัวยานำพา	หวาน	อุ่น	บำรุงชี่ เสริมม้ามและกระเพาะ-อาหาร ระบายความร้อน ขับพิษ ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลักคือ เชียงหัว มีสรรพคุณขจัดลมชื้นที่ส่วนบนของร่างกาย และตู่หัวขจัดลมชื้นที่ส่วนล่างของร่างกาย เมื่อใช้ตัวยาทั้ง 2 ร่วมกัน สามารถขจัดลมชื้นทั่วร่างกาย ช่วยบรรเทาอาการปวดไขข้อ ตัวยาเสริม ได้แก่ ฝางเฟิงและเก๋อเกิน ช่วยขจัดลมชื้น ระงับอาการปวดศีรษะ ตัวยาช่วย ได้แก่ ชวนซฺยง ช่วยเพิ่มการไหลเวียนของเลือด ขจัดลม ระงับปวด มั่นจิงจื่อช่วยขจัดลม ระงับปวด กันเฉ่า (จื้อ) เป็นตัวยานำพา ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน[1,3]

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม ยาน้ำ[4]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ตำรับยานี้มีรสเผ็ดและมีคุณสมบัติอุ่น กระจายภายนอก ใช้รักษาอาการไข้จากการกระทบลมชื้น ไม่เหมาะสำหรับกลุ่มอาการหวัดจากการกระทบลมร้อนหรืออาการหวัดที่มีเหงื่อออก[1,3]

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อให้ยาต้มทางปากหนูขาวในขนาดเทียบเท่าผงยา 2.5 กรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ลดอาการบวมที่อุ้งเท้า ยาต้มขนาดเทียบเท่าผงยา 10 กรัม/กิโลกรัม มีฤทธิ์เสริมภูมิคุ้มกันโดยการเพิ่ม Natural Killer Cells ในหนูขาวอย่างชัดเจน เมื่อนำยาต้มที่สกัดน้ำมันหอมระเหยออกแล้ว ตกตะกอนด้วยแอลกอฮอล์ นำสารละลายที่ได้มาเตรียมเป็นยาน้ำที่ความเข้มข้นต่าง ๆ กัน และให้ทางปากกระต่าย พบว่าขนาดของยาเทียบเท่าผงยา 3.9 กรัม/กิโลกรัม มีฤทธิ์ลดไข้ที่เกิดจากการกระทบลมเย็น[4]

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน. ตำรับยาเชียงหัวเซิ่งซือทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Xie M. Qianghuo Shengshi Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

เจินอู่ทัง (真武汤)

ตำราต้นตำรับ

伤寒论 ซางหานลุ่น (Treatise on Febrile Diseases)[1]

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจ้งจิ่ง) »[2]

ส่วนประกอบ

附子 (炮去皮)	Radix Aconiti Praeparata (roasted and peel-removed)	ฟู่จื่อ (เผ้าชฺวี่ผี)*	9	กรัม
茯苓	Poria	ฝูหลิง	9	กรัม
白术	Rhizoma Atractylodis Macrocephalae	ไป๋จู๋	6	กรัม
生姜	Rhizoma Zingiberis Recens	เชิงเจียง	9	กรัม
芍药	Radix Paeoniae	เสาเหย้า	9	กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม[1,3]

การออกฤทธิ์

อุ่นหยาง และระบายน้ำ[1,3]

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการที่หยางของม้ามและไตอ่อนแอมาก ทำให้เกิดน้ำสะสม มีอาการปัสสาวะไม่คล่อง แขนขาปวดหนักหน่วง ปวดท้องถ่ายเหลวเป็นน้ำ หรือตัวบวม ไม่กระหายน้ำ ลิ้นมีฝ้าขาว ชีพจรจม[1,3]

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมกับผู้ป่วยกลุ่มอาการของโรคไต บวมน้ำจากโปรตีนต่ำ บวมน้ำจากโรคหัวใจ ไตอักเสบเรื้อรัง ภาวะการทำงานของต่อมไทรอยด์และต่อมใต้สมองลดลง กระเพาะอาหารและลำไส้อักเสบเรื้อรังที่มีอาการบวมน้ำเนื่องจากหยางพร่อง[1,3]

---

* ฟู่จื่อเป็นสมุนไพรที่มีพิษ ต้องฆ่าฤทธิ์ยาก่อนใช้

ตำรับยา **เจินอู่ทัง** (真武汤)

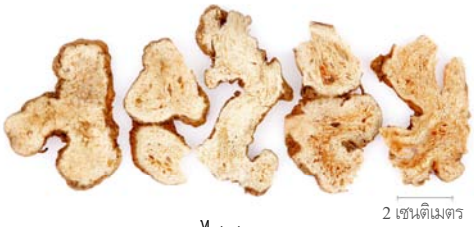
ฟู่จื่อ (เผ้าชฺวี่ผี) [附子(炮去皮)]

ฝูหลิง (茯苓)

เซิงเจียง (生姜)

ไป๋จู๋ (白术)

เสาเหย้า (芍药)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
附子 (炮去皮) ฟู่จื่อ (เผ้าชฺวี่ผี)	ตัวยาหลัก	เผ็ด	ร้อน (มีพิษ)	ดึงหยางให้กลับคืนมา เสริมหยาง บำรุงธาตุไฟ สลายความเย็น ระงับปวด
茯苓 ฝูหลิง (โป่งรากสน)	ตัวยาเสริม	จืด อมหวาน	สุขุม	ขับน้ำ สลายความชื้น บำรุงม้าม สงบจิตใจ
白术 ไป๋จู๋	ตัวยาช่วย	ขม อมหวาน	อุ่น	บำรุงชี่ เสริมม้ามให้แข็งแรง ขจัดความชื้น ระบายน้ำ ระงับเหงื่อ
生姜 เซิงเจียง (ขิงแก่สด)	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น	ขับเหงื่อ ให้ความอบอุ่นแก่ กระเพาะอาหาร บรรเทาอาการ คลื่นไส้ ช่วยให้ปอดอบอุ่น ระงับไอ
芍药 เสาเหย้า	ตัวยานำพา	ขมเปรี้ยว อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	เสริมอินของเลือด ปรับ ประจำเดือน ปรับสมดุลชี่ของ ตับ ระงับปวด เก็บกักอินชี่ ระงับเหงื่อ

ตำรับยานี้ประกอบด้วยฟู่จื่อ (เผ้าชฺวี่ผี) เป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณช่วยอุ่นหยางชี่ของไต ทำให้ไตมีแรงขับน้ำ จึงมีผลทำให้หยางของม้ามดีขึ้น ฝูหลิงเป็นตัวยาเสริม มีสรรพคุณช่วยเสริมม้าม สลายความชื้น ระบายน้ำ ตัวยาช่วย ได้แก่ ไป๋จู๋ช่วยให้ม้ามทำงานดีขึ้น และขจัดความชื้น เซิงเจียงช่วยอุ่นหยางขับกระจายความเย็นและน้ำ เสาเหย้าเป็นตัวยานำพา ช่วยบรรเทาอาการปวดท้อง[1,3]

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม[4]

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: จากการศึกษาในหนูขาว พบว่ายาต้มช่วยให้การทำงานของไตดีขึ้น[4]

การศึกษาทางคลินิก: ยาต้มมีสรรพคุณรักษากลุ่มอาการที่หยางของม้ามและไตอ่อนแอมาก ทำให้เกิดน้ำสะสม มีอาการปัสสาวะไม่คล่อง รักษาอาการไตอักเสบเรื้อรัง ช่วยให้การเต้นของหัวใจเป็นปกติ ปรับแก้ภาวะความดันโลหิตที่สูงหรือต่ำเรื้อรังให้เป็นปกติ ช่วยให้ระบบทางเดินหายใจทำงานดีขึ้น บรรเทาอาการหวัด ไอหอบ วิงเวียนศีรษะ[4]

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, สมชาย จิรพินิจวงศ์. ตำรับยาเจินอู่ทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2550.
4. Zhang Q, Fan YP. Zhenwu Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

หลิงกุ้ยจู๋กันทัง (苓桂术甘汤)

ตำราต้นตำรับ

伤寒论 ซางหานลุ่น (Treatise on Febrile Diseases)[1]

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจ้งจิ่ง) »[2]

ส่วนประกอบ

茯苓	Poria	ฝูหลิง	12	กรัม
桂枝	Ramulus Cinnamoni	กุ้ยจือ	9	กรัม
白术	Rhizoma Atractylodis Macrocephalae	ไป๋จู๋	6	กรัม
甘草 (炙)	Radix Glycyrrhizae Praeparata	กันเฉ่า (จื้อ)	6	กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม[1,3]

การออกฤทธิ์

เสริมบำรุงม้าม ระบายความชื้น อุ่นสลายเสมหะและของเหลวที่คั่งอยู่ภายใน[1,3]

สรรพคุณ

รักษาผู้ป่วยที่มีเสมหะและของเหลวตกค้างที่เกิดจากหยางพร่อง ซึ่งมีอาการแน่นบริเวณทรวงอกและชายโครง ใจสั่น วิงเวียนศีรษะ ไอจนอาเจียน เสมหะใส ลิ้นมีฝ้าขาวลื่น ชีพจรตึง ลื่น[1,3]

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยที่มีเสมหะอันเกิดจากหยางพร่อง ซึ่งพบในรายที่การควบคุมของระบบประสาทอัตโนมัติผิดปกติ ปวดศีรษะข้างเดียว มีเสียงในหู วิงเวียนศีรษะ ความดันโลหิตต่ำ กระเพาะอาหารอักเสบเรื้อรัง หลอดลมอักเสบเรื้อรัง[1,3]

ตำรับยา **หลิงกุ้ยจู่กันทัง** (苓桂术甘汤)

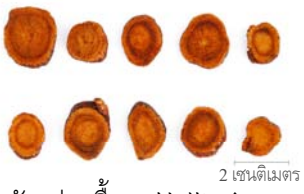
ฝูหลิง (茯苓)

กุ้ยจือ (桂枝)

ไป๋จู่ (白术)

กันเฉ่า (จื้อ) [甘草(炙)]

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
茯苓 ฝูหลิง (โป่งรากสน)	ตัวยาหลัก	จืด อมหวาน	สุขุม	ระบายความชื้นและน้ำ เสริมม้ามให้แข็งแรง ช่วยให้จิตใจสงบ
桂枝 กุ้ยจือ (กิ่งอบเชยจีน)	ตัวยาเสริม	เผ็ด อมหวาน	อุ่น	ขับเหงื่อ ผ่อนคลายกล้ามเนื้อ ให้ความอบอุ่น ช่วยให้ชี่มีการไหลเวียนดีขึ้น
白术 ไป๋จู๋	ตัวยาช่วย	ขม อมหวาน	อุ่น	บำรุงชี่ เสริมม้ามให้แข็งแรง ขจัดความชื้น ระบายน้ำ ระงับเหงื่อ กล่อมครรภ์
甘草 (炙) กันเฉ่า (จื้อ) (ชะเอมเทศผัดน้ำผึ้ง)	ตัวยานำพา	หวาน	อุ่น	บำรุงชี่ เสริมม้ามและกระเพาะ-อาหาร ระบายความร้อน ขับพิษ ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลักคือ ฝูหลิง มีสรรพคุณบำรุงม้าม ระบายความชื้น ขับเสมหะและสลายของเหลวที่คั่ง ตัวยาเสริมคือ กุ้ยจือมีฤทธิ์อุ่น ช่วยเพิ่มหยางชี่ สลายของเหลวที่คั่ง ลดชี่ที่ไหลย้อน เมื่อใช้ร่วมกับฝูหลิงซึ่งมีฤทธิ์ระบายน้ำ จะช่วยสลายความชื้น ทำให้การไหลเวียนของชี่ดีขึ้น ละลายเสมหะและของเหลวที่คั่งค้างอยู่ ไป๋จู๋เป็นตัวยาช่วย มีสรรพคุณบำรุงม้ามให้แข็งแรง ขจัดความชื้น ช่วยปรับเปลี่ยนการลำเลียงของม้ามให้ดีขึ้น กันเฉ่า (จื้อ) เป็นตัวยานำพา ช่วยเสริมชี่และปรับสมดุลของจงเจียว[1,3]

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม[4]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ตำรับยานี้มีฤทธิ์อุ่นแห้ง มีผลทำลายสารน้ำของร่างกาย จึงห้ามใช้ในผู้ป่วยที่มีอินพร่อง ขาดสารน้ำ[1,3]

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ยาต้มมีฤทธิ์ป้องกันกล้ามเนื้อหัวใจขาดเลือดในหนูถีบจักรและหนูขาว ช่วยกระตุ้นให้การเต้นของหัวใจกระต่ายเป็นปกติ ช่วยสงบจิตใจและทำให้หนูถีบจักรและหนูขาวนอนหลับได้นานขึ้น ยับยั้งการหดตัวของมดลูกที่แยกจากกายหนูขาว[4]

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณช่วยให้การทำงานของหัวใจเป็นปกติ ระงับไอ บรรเทาอาการหอบหืด โรคเยื่อหุ้มปอดอักเสบ และโรคไตอักเสบเรื้อรัง กระตุ้นระบบการย่อยและดูดซึมอาหาร ช่วยกระตุ้นการไหลเวียนของชี่ กำจัดน้ำส่วนเกินออกไป[1,3,4]

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, ธีรวัฒน์ ตั้งอร่ามวงศ์. ตำรับยาหลิงกุ้ยจู่กันทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Fan YP, Zhang Q, Wang XD. Ling Gui Zhu Gan Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

เจินเหรินหยั่งจั้งทัง (真人养脏汤)

ตำราต้นตำรับ

太平惠民和剂局方 ไท่ผิงหุ้ยหมินเหอจี้จุหวีฟาง (Prescription of Peaceful Benevolent Dispensary)[1]

« ค.ศ. 1151 Chen Shiwen (陈师文 เฉินซือเหวิน) »[2]

ส่วนประกอบ

罂粟壳	Pericarpium Papaveris	อิงซู่เค่อ	20	กรัม
肉桂	Cortex Cinnamomi	โร่วกุ้ย	3	กรัม
肉豆蔻	Semen Myristicae	โร่วโต้วโข่ว	12	กรัม
诃子	Fructus Chebulae	เหอจื่อ	12	กรัม
人参	Radix Ginseng	เหรินเซิน	6	กรัม
白术	Rhizoma Atractylodis Macrocephalae	ไป๋จู๋	12	กรัม
当归	Radix Angelicae Sinensis	ตังกุย	9	กรัม
白芍	Radix Paeoniae Alba	ไป๋เสา	15	กรัม
木香	Radix Aucklandiae	มู่เซียง	9	กรัม
甘草 (炙)	Radix Glycyrrhizae Praeparata	กันเฉ่า (จื้อ)	6	กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม[1,3]

การออกฤทธิ์

ให้ความอบอุ่นและบำรุงหยางของม้าม ทำให้ลำไส้แข็งแรง ระงับอาการท้องเสีย[1,3]

ตำรับยา **เจินเหรินหยั่งจั้งทัง** (真人养脏汤)

อิงซู่เค่อ (罂粟壳)

โร่วกุ้ย (肉桂)

โร่วโต้วโข่ว (肉豆蔻)

เหอจื่อ (诃子)

เหรินเซิน (人参)

ไป๋จู๋ (白术)

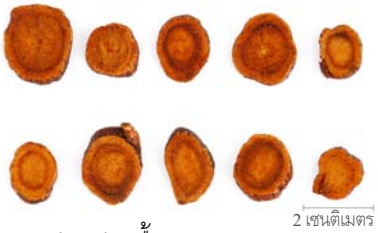
ตังกุย (当归)

ไป๋เสา (白芍)

มู่เซียง (木香)

กันเฉ่า (จื้อ) [甘草 (炙)]

สรรพคุณ

รักษาอาการท้องเดินหรือถ่ายบิดเรื้อรังที่มีสาเหตุจากกลุ่มอาการเย็นพร่องที่ม้ามและไต ซึ่งมีอาการอั้นอุจจาระไม่ได้ หรือถ่ายจนลำไส้ตรงหย่อนย้อยลงมา ปวดท้องและชอบความอบอุ่น กดท้องแล้วอาการดีขึ้น มีอาการอ่อนเพลียไม่มีแรง รับประทานอาหารได้น้อย ลิ้นซีดมีฝ้าขาว ชีพจรจมช้า[1,3]

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยโรคลำไส้อักเสบเรื้อรัง หรือเป็นวัณโรคที่ลำไส้ โรคบิดเรื้อรัง ลำไส้ตรงหย่อนเนื่องจากหยางพร่อง และอั้นอุจจาระไม่ได้[1,3]

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
罂粟壳 อิงซู่เค่อ (เปลือกผลฝิ่น)	ตัวยาหลัก	เปรี้ยว	สุขุม	สมานปอดเพื่อระงับอาการไอเรื้อรัง ระงับอาการปวดท้อง ปวดกระดูกและกล้ามเนื้อ ช่วยให้ลำไส้ชุ่มชื้น ระงับอาการบิดเรื้อรัง ท้องเสีย-เรื้อรัง ปัสสาวะมีเลือดปน
肉桂 โร่วกุ้ย (อบเชยจีน)	ตัวยาหลัก	เผ็ด อมหวาน	ร้อน	เสริมหยาง บำรุงธาตุไฟในระบบไต ขับความเย็น ระงับปวด เพิ่มความอบอุ่นให้ลมปราณไหลเวียนดี
肉豆蔻 โร่วโต้วโข่ว (ลูกจันทน์)	ตัวยาเสริม	เผ็ด	อุ่น	ให้ความอบอุ่นแก่ม้ามและไต สมานลำไส้ ระงับท้องเดิน
诃子 เหอจื่อ	ตัวยาเสริม	ขม เปรี้ยว ฝาด	อุ่น	สมานปอดเพื่อระงับอาการไอเรื้อรัง มีอาการเสียงแหบ ระงับอาการบิด-เรื้อรัง ท้องเสียเรื้อรัง ปัสสาวะมีเลือดปน
人参 เหรินเซิน (โสมคน)	ตัวยาเสริม	หวาน อมขม เล็กน้อย	อุ่น เล็กน้อย	เสริมพลังชี่ บำรุงหัวใจและม้าม เสริมปอด สร้างธาตุน้ำ ช่วยให้จิตใจสงบ
白术 ไป๋จู๋	ตัวยาเสริม	ขม อมหวาน	อุ่น	บำรุงชี่ เสริมม้ามให้แข็งแรง ระบายน้ำ ระงับเหงื่อ กล่อมครรภ์

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
当归 ตังกุย	ตัวยาช่วย	หวาน อมเผ็ด	อุ่น	บำรุงเลือด ช่วยให้การไหลเวียนของเลือดดีขึ้น ลดบวม ระงับปวด
白芍 ไป๋เสา	ตัวยาช่วย	ขม เปรี้ยว อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	เสริมอินเลือด ปรับเส้นลมปราณและประจำเดือน ปรับสมดุลชี่ของตับ ระงับปวด เก็บกักอินชี่ ระงับเหงื่อ
木香 มู่เซียง (โกฐกระดูก)	ตัวยาช่วย	ขม อมเผ็ด	อุ่น	ช่วยให้ชี่ไหลเวียน ระงับปวด ช่วยให้เจริญอาหาร กระตุ้นการทำงานของม้าม เพื่อป้องกันชี่ติดขัด
甘草 (炙) กันเฉ่า (จื้อ) (ชะเอมเทศผัดน้ำผึ้ง)	ตัวยาช่วยและนำพา	หวาน	อุ่น	บำรุงชี่ เสริมม้ามและกระเพาะ-อาหาร ระบายความร้อน ขับพิษ ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลักคือ อิงซู่เค่อ ซึ่งใช้ในขนาดสูงเพื่อให้ออกฤทธิ์หยุดถ่าย โร่วกุ้ยให้ความอบอุ่นแก่ม้ามและไต ตัวยาเสริม ได้แก่ โร่วโต้วโข่ว ให้ความอบอุ่นแก่ม้ามและไต ช่วยสมานลำไส้ เหอจื่อระงับการถ่าย เหรินเซินและไป๋จู๋ ช่วยบำรุงชี่และม้าม ตัวยาช่วย ได้แก่ ตังกุยและไป๋เสา บำรุงเลือดและปรับพลังงานที่เดินในหลอดเลือด ทำหน้าที่หล่อเลี้ยงและไหลเวียนทั่วร่างกาย มู่เซียงช่วยให้ชี่ไหลเวียน ระงับอาการปวดท้อง ตัวยานำพาคือ กันเฉ่า (จื้อ) ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน และเมื่อใช้ร่วมกับไป๋เสาจะช่วยบรรเทาอาการปวด[1,3]

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม[4]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ห้ามใช้ในโรคบิดระยะแรกที่พิษร้อนสะสมยังไม่ถูกกำจัดหรือระบายออก[1,3]

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางคลินิก: เมื่อให้ผู้ป่วยโรคลำไส้อักเสบ จำนวน 49 ราย รับประทานยาต้มโดยเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสม วันละ 1 ห่อ ติดต่อกัน 30 วัน โดยห้ามผู้ป่วยรับประทานยาอื่นในระหว่าง

การรักษา และห้ามรับประทานของมันและอาหารรสจัด พบว่าผู้ป่วยหายเป็นปกติโดยไม่กลับมาเป็นอีก จำนวน 29 ราย (คิดเป็นร้อยละ 59.18) ได้ผลดี 10 ราย (คิดเป็นร้อยละ 20.41) มีอาการดีขึ้น 8 ราย (คิดเป็นร้อยละ 16.33) และไม่ได้ผลในการรักษา 2 ราย (คิดเป็นร้อยละ 4.08) เมื่อให้ผู้ป่วยโรคเบาหวานที่มีอาการท้องเสีย 78 ราย รับประทานยาต้มวันละ 1 ห่อ ติดต่อกัน 7 ห่อ หลังจากอาการดีขึ้นให้รับประทานยาต่ออีก 8 ห่อ พบว่าผู้ป่วย 75 ราย (คิดเป็นร้อยละ 96.2) สามารถควบคุมอาการท้องเสียได้ และไม่ได้ผลในผู้ป่วย 3 ราย[4]

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, สมชาย จิรพินิจวงศ์. ตำรับยาเจินเริ่นหยั่งจั้งทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Xin Y. Zhenren Yang Zang Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

เซินหลิงไป๋จู๋ส่าน (参苓白术散)

ตำราต้นตำรับ

太平惠民和剂局方 ไท่ผิงหุ้ยหมินเหอจี้จฺหวีฟาง (Prescription of Peaceful Benevolent Dispensary)[1]

« ค.ศ. 1151 Chen Shiwen (陈师文 เฉินซือเหวิน) »[2]

ส่วนประกอบ

人参 (去芦)	Radix Ginseng (stem removed)	เหรินเซิน (ชฺวี่หลู)	1,000	กรัม
白茯苓	Poria	ไป๋ฝูหลิง	1,000	กรัม
白术	Rhizoma Atractylodis Macrocephalae	ไป๋จู๋	1,000	กรัม
白扁豆 (姜汁津, 去皮, 微炒)	Semen Dolichoris Album (macerated in ginger juice, bark removed and stir-baked to just dry)	ไป๋เปี่ยนโต้ว (เจียงจือจิน, ชฺวี่ผี, เวย์เฉ่า)	750	กรัม
薏苡仁	Semen Coicis	อี้อี่เหริน	500	กรัม
山药	Rhizoma Dioscoreae	ซันเหย้า	1,000	กรัม
莲子肉	Semen Nelumbinis	เหลียนจื่อโร่ว	500	กรัม
缩砂仁	Fructus Amomi	ซู่ซาเหริน	500	กรัม
桔梗 (炒令深黄色)	Radix Platycodonis (stir-baked to deep yellowish)	เจี๋ยเกิง (เฉ่าลิ่งเซินหวงเซ่อ)	500	กรัม
甘草 (炒)	Radix Glycyrrhizae (stir-baked)	กันเฉ่า (เฉ่า)	1,000	กรัม

หมายเหตุ: สามารถปรับลดน้ำหนักยาข้างต้นตามอัตราส่วนให้เหมาะสมกับความต้องการใช้

ตำรับยา **เซินหลิงไป๋จู๋ส่าน** (参苓白术散)

เหรินเซิน (ชฺวี่หลู) [人参 (去芦)]

ไป๋ฝูหลิง (白茯苓)

ไป๋จู๋ (白术)

ไป๋เปี่ยนโต้ว (เจียงจื่อจิน, ชวี่ผี, เวย์เฉ่า)
[白扁豆 (姜汁津, 去皮, 微炒)]

อี้อี่เหริน (薏苡仁)

ซันเหย้า (山药)

เหลียนจื่อโร่ว (莲子肉)

ซู่ซาเหริน (缩砂仁)

เจี๋ยเกิง (เฉ่าลิ่งเซินหวงเซ่อ)
[桔梗 (炒令深黄色)]

กันเฉ่า (เฉ่า) [甘草 (炒)]

วิธีใช้

นำตัวยาทั้งหมดมาบดเป็นผงละเอียด รับประทานวันละ 2 ครั้ง ครั้งละ 6 กรัม โดยใช้น้ำต้มพุทราจีน (大枣 ต้าเจ่า) เป็นน้ำกระสายยา หรือต้มเอาน้ำดื่ม โดยปรับลดน้ำหนักยาลงจากตำรับยาข้างต้น 100 เท่า[1,3-5]

การออกฤทธิ์

บำรุงชี่ เสริมม้าม ปรับสมดุลกระเพาะอาหาร ระบายความชื้น[1,3]

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการที่มีความชื้นคั่งจากม้ามพร่อง ซึ่งมีอาการแขนขาไม่มีแรง ร่างกายอ่อนเพลีย อาหารไม่ย่อย อาจมีอาการอาเจียนร่วมด้วย หรือท้องเสีย แน่นท้องและอืดอัดบริเวณทรวงอกและลิ้นปี่ หน้าเหลืองซีด ลิ้นมีฝ้าเหนียวขาว ชีพจรพร่อง เชื่องช้า[1,3]

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยที่มีความชื้นตกค้างจากม้ามพร่อง ซึ่งแสดงออกโดยมีอาการอาหารไม่ย่อย กระเพาะอาหารและลำไส้อักเสบเรื้อรัง โลหิตจาง กลุ่มอาการของโรคไต โรคไตอักเสบเรื้อรัง และโรคเรื้อรังอื่น ๆ[1,3]

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
人参 (去芦) เหรินเซิน (ชฺวี่หลู) (โสมคนที่เอาส่วนหัวออก)	ตัวยาหลัก	หวานอมขม เล็กน้อย	อุ่น เล็กน้อย	เสริมพลังชี่อย่างมาก เสริมปอด บำรุงม้ามและกระเพาะ-อาหาร สร้างธาตุน้ำ ช่วยสงบจิตใจ ปรับการเต้นของหัวใจให้กลับสู่สภาวะปกติ
白茯苓 ไป๋ฝูหลิง (โป่งรากสน)	ตัวยาหลัก	หวาน เล็กน้อย	สุขุม	ระบายความชื้นและน้ำ เสริมม้ามให้แข็งแรง ช่วยให้จิตใจสงบ
白术 ไป๋จู๋	ตัวยาหลัก	ขม อมหวาน	อุ่น	บำรุงชี่ เสริมม้ามให้แข็งแรง ขจัดความชื้น ระบายน้ำ ระงับเหงื่อ กล่อมครรภ์

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
白扁豆 (姜汁津, 去皮, 微炒) ไป๋เปี่ยนโต้ว (เจียงจือจิน, ชวี่ผี, เวย์เฉ่า)	ตัวยาเสริม	หวาน	อุ่น เล็กน้อย	เสริมม้าม ขจัดความชื้น บรรเทาอาการที่เกิดจากการกระทบลมแดดที่มีอาการท้องเสีย อาเจียน
薏苡仁 อี้อี่เหริน (ลูกเดือย)	ตัวยาเสริม	จืด อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	สลายความชื้น ขับปัสสาวะ เสริมบำรุงม้าม บรรเทาอาการบวมน้ำ ปวดข้อ ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ ปอดอักเสบ ลำไส้-อักเสบ ขับหนอง
山药 ซันเหย้า	ตัวยาเสริม	หวาน	สุขุม	บำรุงชี่ เสริมอิน บำรุงม้าม ปอดและไต เหนี่ยวรั้งสาร-จำเป็น บรรเทาอาการตกขาว
莲子肉 เหลียนจื่อโร่ว (เมล็ดบัว)	ตัวยาเสริม	หวาน อมขม	สุขุม	เสริมสร้างบำรุงไตให้แข็งแรง เหนี่ยวรั้งอสุจิ บำรุงม้าม ระงับอาการท้องเสีย รักษาอาการตกขาวของสตรี เสริมบำรุงหัวใจ
缩砂仁 ซู่ซาเหริน	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น	สลายความชื้น ช่วยให้การไหลเวียนของชี่ดีขึ้น อุ่นจงเจียว ระงับอาเจียน บรรเทาอาการท้องเสีย กล่อมครรภ์
桔梗 (炒令深黄色) เจี๋ยเกิง (เฉ่าลิ่งเซินหวงเซ่อ)	ตัวยานำพา	ขม อมเผ็ด	สุขุม	กระจายชี่ที่ปอด ขับเสมหะ บรรเทาอาการไอมีเสมหะมาก อึดอัด แน่นหน้าอก คอบวมเจ็บคอ ขับฝีหนองในปอด

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
甘草(炒) กันเฉ่า (เฉ่า) (ชะเอมเทศผัด)	ตัวยานำพา	อมหวาน	สุขุม	เสริมชี่ บำรุงส่วนกลาง ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลัก ได้แก่ เหรินเซิน (ชฺวี่หลู) ไป๋ฝูหลิง และไป๋จู๋ ซึ่งเป็นตัวยาในตำรับยาซื่อจฺวินจื่อทัง มีสรรพคุณบำรุงชี่ของม้ามและกระเพาะอาหาร ตัวยาเสริม ได้แก่ ไป๋เปี่ยนโต้ว (เจียงจื่อจิน, ชวี่ผี, เวย์เฉ่า) อี้อี่เหริน ซันเหย้า และเหลียนจื่อโร่ว มีสรรพคุณเสริมฤทธิ์ของไป๋จู๋ในการเสริมม้ามให้แข็งแรง โดยระบายความชื้น และระงับอาการท้องเสีย ตัวยาช่วยคือ ซู่ซาเหริน ช่วยกระตุ้นระบบการทำงานของกระเพาะอาหารและม้ามให้ดีขึ้น และยังช่วยตัวยาซื่อจฺวินจื่อในการกระตุ้นการทำงานของกระเพาะอาหาร และม้ามให้ดีขึ้น บรรเทาอาการท้องเสีย และระงับอาเจียน ตัวยานำพา ได้แก่ เจี๋ยเกิง (เฉ่าลิ่งเซินหวงเซ่อ) ช่วยนำฤทธิ์ของตัวยาขึ้นส่วนบนของร่างกาย ซึ่งดีต่อปอด และกันเฉ่า (เฉ่า) มีสรรพคุณบำรุงส่วนกลาง และปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน[1,3]

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาผง ยาต้ม[5]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ควรระวังการใช้ตำรับยานี้ในผู้ป่วยที่มีกลุ่มอาการร้อนจากอินพร่อง หากชี่และอินพร่อง หรืออินพร่องร่วมกับม้ามพร่อง ต้องปรับการใช้ให้เหมาะสม[1,3,4]

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตำรับยานี้มีฤทธิ์กระตุ้นการดูดซึมของลำไส้เล็กในกระต่าย เมื่อให้ยาทางปากกระต่ายในขนาด 1 กรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์อย่างอ่อนในการกระตุ้นการบีบตัวของกระเพาะอาหารและลำไส้ หากให้ยาในขนาด 2 กรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์บรรเทาอาการบีบเกร็งของกระเพาะอาหารและลำไส้[5]

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณบรรเทาอาการท้องเสียจากม้ามพร่องทั้งในผู้ใหญ่และเด็ก บรรเทาอาการกระเพาะอาหารอักเสบที่ไม่รุนแรง ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของกระเพาะ-อาหารและลำไส้ กระตุ้นการย่อยและดูดซึมอาหาร บรรเทาอาการลำไส้อักเสบชนิดเรื้อรัง ลดบวม และลดอาการข้างเคียงจากการฉายรังสี[1,3,5]

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, ธีรวัฒน์ ตั้งอร่ามวงศ์. ตำรับยาเซินหลิงไป่จู่ส่าน. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Zhou YF. Science of Prescriptions. 1st ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai University of Traditional Chinese Medicine, 2002.
5. Zhao H. Shen Ling Baizhu San. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

ต้าปู่อินหวาน (大补阴丸)

ตำราต้นตำรับ

丹溪心法 ตันซีซินฝ่า (Danxi's Experimental Therapy)[1]

« ค.ศ.1347 Zhu Danxi (朱丹溪 จูตันซี) »[2]

ส่วนประกอบ

熟地黄 (酒蒸)	Rhizoma Rehmanniae Praeparata (steamed in rice wine)	สูตี้หวง (จิ่วเจิง)	180	กรัม
龟板 (酥炒)	Plastrum Testudinis (fried with honey to crip)	กุยปั่น (ซูเฉ่า)	180	กรัม
黄柏 (炒)	Cortex Phellodendri (parched)	หวงป๋อ (เฉ่า)	120	กรัม
知母 (酒浸炒)	Rhizoma Anemarrhenae (macerated in rice wine and then parched)	จือหมู่ (จิ่วจิ้นเฉ่า)	120	กรัม

วิธีใช้

นำตัวยาทั้งหมดมาบดให้ละเอียด เติมน้ำที่ได้จากการนึ่งกระดูกสันหลังหมูในปริมาณพอเหมาะ คลุกเคล้าให้เข้ากัน นวดยาให้มีลักษณะเหมือนดินเหนียว ผสมน้ำผึ้งบริสุทธิ์ที่เคี่ยวจนเหนียวและมีสีคล้ำ จากนั้นนำมาปั้นเป็นยาลูกกลอน หนักเม็ดละประมาณ 9 กรัม รับประทาน ครั้งละ 1 เม็ด วันละ 2 ครั้ง เช้า-เย็น โดยใช้น้ำเกลือเจือจางเป็นน้ำกระสายยา หรือต้มเอาน้ำดื่ม โดยปรับลดน้ำหนักยาลงจากตำรับยาข้างต้น 10 เท่า[1,3]

การออกฤทธิ์

เสริมอิน ลดความร้อนจากอินพร่อง[1,3]

ตำรับยา **ต้าปู่อินหวาน** (大补阴丸)

สูตี้หวง (จิ่วเจิง) [熟地黄 (酒蒸)]

กุยปั่น (ซูเฉ่า) [龟板 (酥炒)]

หวงป๋อ (เฉ่า) [黄柏 (炒)]

จือหมู่ (จิ่วจิ้นเฉ่า) [知母 (酒浸炒)]

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการอินพร่องที่มีความร้อนแกร่ง มีอาการไข้ต่ำ ๆ ช่วงบ่าย ซึ่งมักเกิดกับผู้ป่วยวัณโรคกระดูก มีอาการปวดร้อนที่เข่า และขาไม่มีแรง หรือมีเหงื่อลักออก (เหงื่อออกขณะหลับ ตื่นแล้วไม่มีเหงื่อ) และน้ำกามเคลื่อนในขณะนอนหลับ ไอมีเลือดปน อาเจียนเป็นเลือด มีอารมณ์โกรธง่าย หงุดหงิด กระวนกระวาย ลิ้นแดง มีฝ้าน้อย ชีพจรตำแหน่ง “ฉื่อ” เต้นเร็วและแรง[1,3]

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยโรคต่อมไทรอยด์ทำงานมากเกินไป วัณโรคไต วัณโรคกระดูก และโรคเบาหวาน ซึ่งมีกลุ่มอาการอินพร่องหยางแกร่ง[1,3]

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
熟地黄 (酒蒸) สูตี้หวง (จิ่วเจิง) (โกฐขี้แมวนึ่งเหล้า)	ตัวยาหลัก	อมหวาน	อุ่น เล็กน้อย	บำรุงอินและเลือด เสริมอสุจิ และไขกระดูก
龟板 (酥炒) กุยปั่น (ซูเฉ่า) (กระดองเต่าคั่ว)	ตัวยาหลัก	เค็ม อมหวาน	เย็น	เสริมอิน ลดหยาง บำรุงไต บำรุงกระดูก บรรเทาอาการปวดเมื่อยเอว ปวดหัวเข่า เส้นเอ็น
黄柏 (炒) หวงป๋อ (เฉ่า)	ตัวยาเสริม	ขม	เย็นมาก	ระบายความร้อนซึ่งอยู่ช่วงล่างของร่างกาย
知母 (酒浸炒) จือหมู่ (จิ่วจิ้นเฉ่า)	ตัวยาเสริม	ขม อมหวาน	เย็น	ระบายความร้อน เสริมอิน ให้ความชุ่มชื้น

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลัก ได้แก่ สูตี้หวง (จิ่วเจิง) และกุยปั่น (ซูเฉ่า) ซึ่งใช้ปริมาณมากกว่าปกติ มีสรรพคุณเสริมอิน ควบคุมหยาง เพิ่มสารน้ำ ควบคุมธาตุไฟ ตัวยาเสริม ได้แก่ หวงป๋อ (เฉ่า) และจือหมู่ (จิ่วจิ้นเฉ่า) มีสรรพคุณระบายความร้อนและรักษาอินไว้ ไขกระดูกสันหลังหมูและน้ำผึ้งเป็นตัวยาช่วยและนำพา ออกฤทธิ์เสริมบำรุงร่างกาย และช่วยตัวยาหลักในการเสริมบำรุงสาร-จำเป็นพื้นฐานของร่างกาย รวมทั้งช่วยควบคุมความขมและความแห้งของหวงป๋อ (เฉ่า)[1,3,4]

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาลูกกลอน ยาต้ม[1,4]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่มีธาตุอ่อน ถ่ายเหลว[1,3]

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณลดไข้ ต้านอักเสบ สงบจิตใจ ควบคุมระบบประสาท-อัตโนมัติที่ตื่นตัว และบำรุงสุขภาพร่างกาย[1,3,4]

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, สมชาย จิรพินิจวงศ์. ตำรับยาต้าปู่อินหวาน. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวง-สาธารณสุข, 2552.
4. Zhou YF. Science of Prescriptions. 1st ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai University of Traditional Chinese Medicine, 2002.

จื่อสือเต่าจื้อหวาน (枳实导滞丸)

ตำราต้นตำรับ

内外伤辨惑论 เน่ย์ไว่ซางเปี้ยนฮว่าลุ่น (Treatise on Differentiation of Internal and External Injuries)[1]

« ค.ศ. 1231 Li Gao (李杲 หลี่เกา) หรือ Li Dongyuan (李东垣 หลี่ตงเหวียน) »[2]

ส่วนประกอบ

大黄	Radix et Rhizoma Rhei	ต้าหวง	30	กรัม
枳实	Fructus Aurantii Immaturus	จื่อสือ	15	กรัม
神曲	Massa Fermentata Medicinalis	เสินชฺวี	15	กรัม
茯苓	Poria	ฝูหลิง	9	กรัม
黄芩	Radix Scutellariae	หวงฉิน	9	กรัม
黄连	Rhizoma Coptidis	หวงเหลียน	9	กรัม
白术	Rhizoma Atractylodis Macrocephalae	ไป๋จู๋	9	กรัม
泽泻	Rhizoma Alismatis	เจ๋อเซี่ย	6	กรัม

วิธีใช้

นำตัวยาทั้งหมดมาบดเป็นผงละเอียด ผสมกับน้ำ ปั้นเป็นยาลูกกลอน รับประทานครั้งละ 6-9 กรัม วันละ 2 ครั้ง โดยใช้น้ำอุ่นเป็นน้ำกระสายยา หรือปรับลดน้ำหนักยาลงจากตำรับยาข้างต้นครึ่งหนึ่ง ต้มเอาน้ำดื่ม[1,3]

การออกฤทธิ์

ช่วยย่อยสลายของเสียที่ตกค้าง และระบายความร้อนชื้น[1,3]

ตำรับยา **จื่อสือเต่าจื้อหวาน** (枳实导滞丸)

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการอาหารไม่ย่อย มีภาวะร้อนชื้นปรากฏ คือ ปวดแน่นบริเวณลิ้นปี่ ถ่ายท้องและถ่ายเป็นบิด หรือท้องผูก ปัสสาวะสีเข้ม และปริมาณน้อย ลิ้นมีฝ้าเหลืองเหนียว ชีพจรจม มีแรง[1,3]

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยที่ระบบการย่อยอาหารไม่ดีที่เกิดขึ้นอย่างเฉียบพลัน กระเพาะอาหารและลำไส้อักเสบ ท้องเสียจากการติดเชื้อ ซึ่งมีอาการอาหารไม่ย่อย มีความร้อนชื้นที่ม้ามและกระเพาะอาหาร[1,3]

ต้าหวง (大黄)

จื่อสือ (枳实)

เสินชฺวี (神曲)

ฝูหลิง (茯苓)

หวงฉิน (黄芩)

หวงเหลียน (黄连)

ไป๋จู๋ (白术)

เจ๋อเซี่ย 泽泻

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
大黄 ต้าหวง (โกฐน้ำเต้า)	ตัวยาหลัก	ขม	เย็น	เป็นยาระบาย ขับของเสียที่ตกค้าง สลายก้อน ระบายความร้อน ห้ามเลือด ขจัดพิษ ช่วยให้เลือดไหลเวียนดีขึ้น
枳实 จื่อสือ	ตัวยาเสริม	ขม เผ็ด	เย็น เล็กน้อย	ขับชี่ลงล่าง สลายก้อน สลายของเสียตกค้าง ละลายเสมหะ
神曲 เสินชฺวี	ตัวยาช่วยและนำพา	หวาน เล็กน้อย และเผ็ด	อุ่น	ช่วยย่อยอาหาร บำรุงม้าม สลายอาหารที่บูดและตกค้าง
茯苓 ฝูหลิง (โป่งรากสน)	ตัวยาช่วยและนำพา	หวาน เล็กน้อย	สุขุม	ระบายความชื้นและน้ำ เสริมม้ามให้แข็งแรง ช่วยให้จิตใจสงบ
黄芩 หวงฉิน	ตัวยาช่วยและนำพา	ขม	เย็นมาก	ระบายความร้อน ขจัดความชื้น ขับพิษร้อน ลดความร้อนในเลือด ห้ามเลือด และกล่อมครรภ์
黄连 หวงเหลียน	ตัวยาช่วยและนำพา	ขม	เย็นมาก	ระบายความร้อนของหัวใจ และกระเพาะอาหาร
白术 ไป๋จู๋	ตัวยาช่วยและนำพา	ขม อมหวาน	อุ่น	เสริมม้ามให้แข็งแรง ขจัดความชื้น ระบายน้ำ ระงับเหงื่อ กล่อมครรภ์
泽泻 เจ๋อเซี่ย	ตัวยาช่วยและนำพา	จืด อมหวาน	เย็น	ขับปัสสาวะ ขับความชื้น ระบายความร้อน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยต้าหวงเป็นตัวยาหลัก ใช้ปริมาณมากเพื่อเป็นยาระบาย ถ่ายของเสียที่ตกค้างอยู่ภายในกระเพาะอาหารที่เกิดจากอาการแกร่ง ตัวยาเสริม คือ จื่อสือ ช่วยให้ชี่ไหลเวียน กระจายการคั่ง สลายของเสียที่ตกค้าง และบรรเทาอาการจุกเสียดแน่นท้อง ตัวยาช่วยและนำพา ได้แก่ หวงฉิน และหวงเหลียน ขจัดความชื้นให้แห้งและระบายความร้อน บรรเทาอาการท้องเสีย ฝูหลิงและเจ๋อเซี่ย มีฤทธิ์ระบายน้ำและความชื้น บรรเทาอาการท้องเดิน ไป๋จู๋ เสริมม้ามและขจัดความชื้น[1,3]

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาลูกกลอน ยาต้ม[4]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ควรระวังการใช้ตำรับยานี้ในผู้ป่วยที่มีอาการอาหารไม่ย่อยจากม้ามพร่อง[1,3]

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตำรับยานี้มีฤทธิ์ช่วยย่อยอาหาร ปรับสมดุลระบบการทำงานของกระเพาะอาหารและลำไส้ในสัตว์ทดลอง และต้านเชื้อแบคทีเรียในหลอดทดลอง[4]

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณช่วยกระตุ้นการบีบตัวของกระเพาะอาหารและลำไส้ ช่วยการย่อยอาหารและการดูดซึม ช่วยระบาย ขับปัสสาวะ ต้านอักเสบ และฆ่าเชื้อแบคทีเรีย[1,3,4]

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, ธีรวัฒน์ ตั้งอร่ามวงศ์. ตำรับยาจื่อสือเต่าจื้อหวาน. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Jiang DX, Liu ZY. Zhishi Daozhi Wan. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

จื่อสือเซียวผี่หวาน (枳实消痞丸)

ตำราต้นตำรับ

兰室秘藏 หลานสือมี่ฉาง (Secret Record of the Chamber of Orchid)[1]

« ค.ศ 1249 Li Dongyuan (李东垣 หลี่ตงเหวียน) »[2]

ส่วนประกอบ

枳实	Fructus Aurantii Immaturus	จื่อสือ	15	กรัม
厚朴 (炙)	Cortex Magnoliae Officinalis	โฮ่วผอ (จื้อ)	12	กรัม
黄柏	Cortex Phellodendri	หวงป๋อ	15	กรัม
半夏曲	Rhizoma Pinelliae	ปั้นเซี่ยชฺวี*	9	กรัม
干生姜	Rhizoma Zingiberis	กันเซิงเจียง	3	กรัม
人参	Radix Ginseng	เหรินเซิน	9	กรัม
白术	Rhizoma Atractylodis Macrocephalae	ไป๋จู๋	6	กรัม
白茯苓	Poria	ไป๋ฝูหลิง	6	กรัม
麦芽曲	Fructus Hordei Germinatus	ไม่หยาชฺวี	6	กรัม
甘草 (炙)	Radix Glycyrrhizae Praeparata	กันเฉ่า (จื้อ)	6	กรัม

วิธีใช้

นำตัวยาทั้งหมดมาบดเป็นผงละเอียด ผสมกับน้ำหรือแป้งเปียก ปั้นเป็นยาลูกกลอน รับประทานครั้งละ 6-9 กรัม วันละ 2 ครั้ง โดยใช้น้ำอุ่นเป็นน้ำกระสายยา หรือต้มเอาน้ำดื่ม[1,3]

การออกฤทธิ์

บรรเทาอาการแน่นเฟ้อ บำรุงม้าม ปรับสมดุลของกระเพาะอาหาร[1,3]

---

* ปั้นเซี่ยชฺวี คือ ปั้นเซี่ยที่ผ่านการเผ้าจื้อแล้วและแปรรูปเป็นก้อน ปัจจุบันใช้ปั้นเซี่ยทดแทนได้ และปั้นเซี่ยเป็นสมุนไพรที่มีพิษ ต้องฆ่าฤทธิ์ยาก่อนใช้

ตำรับยา **จื่อสือเซียวผี่หวาน** (枳实消痞丸)

จื่อสือ (枳实)

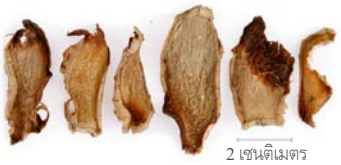
โฮ่วผอ (จื้อ) [厚朴 (炙)]

หวงป่อ (黄柏)

ปั้นเซี่ยชฺวี (半夏曲)

กันเชิงเจียง (干生姜)

เหรินเซิน (人参)

ไป๋จู๋ (白术)

ไป๋ฝูหลิง (白茯苓)

ไม่หยาชฺวี (麦芽曲)

กันเฉ่า (จื้อ) [甘草 (炙)]

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการแน่นท้องจากม้ามพร่อง มีอาการแน่นอืดอัดใต้ลิ้นปี่ เบื่ออาหาร ร่างกายอ่อนเพลีย หรือมีอาการแน่นหน้าอกและแน่นท้อง รับประทานอาหารได้น้อย อาหารไม่ย่อย ถ่ายอุจจาระไม่คล่อง ลิ้นมีฝ้าเหนียว ชีพจรลื่น[1,3]

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยที่มีอาการแน่นท้องจากม้ามพร่อง เช่น กระเพาะอาหารอักเสบเรื้อรัง ท้องเสียเรื้อรัง เป็นต้น[1,3]

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
枳实 จื่อสือ	ตัวยาหลัก	ขม เผ็ด	เย็นเล็กน้อย	ขับชี่ลงล่าง สลายก้อน สลายของเสียตกค้าง ละลายเสมหะ
厚朴 (炙) โฮ่วผอ (จื้อ)	ตัวยาเสริม	ขม เผ็ด	อุ่น	ช่วยให้ชี่ไหลเวียนดี ขจัดความชื้น สลายของเสียตกค้าง ระงับอาการหอบ
黄柏 หวงป๋อ	ตัวยาช่วย	ขม	เย็นมาก	ระบายความร้อนซึ่งอยู่ช่วงล่างของร่างกาย เสริมธาตุน้ำ ระงับอาการถ่ายเป็นบิด
半夏曲 ปั้นเซี่ยชฺวี	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น	ขจัดความชื้น ละลายเสมหะ ลดการไหลย้อนกลับของชี่ ระงับอาเจียน สลายเสมหะที่จับตัวเป็นก้อนและเถาดาน
干生姜 กันเซิงเจียง (ขิงแก่แห้ง)	ตัวยาช่วย	เผ็ด	ร้อน	ให้ความอบอุ่นแก่ส่วนกลางของร่างกาย สลายความเย็น ดึงหยางให้กลับคืนเพื่อกระตุ้นชีพจร ให้ความอบอุ่นแก่ปอด สลายความชื้น

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
人参 เหรินเซิน (โสมคน)	ตัวยาช่วย	หวานอมขม เล็กน้อย	อุ่น เล็กน้อย	เสริมพลังชี่อย่างมาก เสริมปอด บำรุงม้ามและกระเพาะ-อาหาร สร้างธาตุน้ำ สงบจิตใจ
白术 ไป๋จู๋	ตัวยาช่วย	ขม อมหวาน	อุ่น	เสริมม้ามให้แข็งแรง ขจัดความชื้น ระบายน้ำ ระงับเหงื่อ กล่อมครรภ์
白茯苓 ไป๋ฝูหลิง (โป่งรากสน)	ตัวยาช่วย	หวาน เล็กน้อย	สุขุม	ระบายความชื้นและน้ำ เสริมม้ามให้แข็งแรง ช่วยให้จิตใจสงบ
麦芽曲 ไม่หยาชฺวี (ข้าวบาร์เล่ย์งอก)	ตัวยาช่วย	หวาน	สุขุม	เสริมกระเพาะอาหารให้แข็งแรง ช่วยย่อยอาหาร บรรเทาอาการแน่นท้อง
甘草(炙) กันเฉ่า (จื้อ) (ชะเอมเทศผัดน้ำผึ้ง)	ตัวยานำพา	หวาน	อุ่น	บำรุงชี่ เสริมม้ามและกระเพาะ-อาหาร ระบายความร้อน ขับพิษ ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยจื่อสือเป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณช่วยให้ชี่ไหลเวียน สลายของเสียที่จับตัวเป็นก้อน บรรเทาอาการจุกเสียดแน่นท้อง ตัวยาเสริม คือ โฮ่วผอ (จื้อ) ช่วยเสริมฤทธิ์ของตัวยาหลัก เพิ่มประสิทธิภาพในการบรรเทาอาการจุกเสียดแน่นท้อง ตัวยาช่วย ได้แก่ หวงป่อ มีสรรพคุณระบายความร้อน ขจัดความชื้น บรรเทาอาการแน่นท้อง ปั้นเซี่ยชฺวี ช่วยสลายความชื้น ปรับความสมดุลของกระเพาะอาหาร กันเชิงเจียง มีฤทธิ์อุ่นจงเจียว ขจัดความเย็น เมื่อใช้ตัวยาทั้งสามร่วมกันจะช่วยเสริมฤทธิ์ให้แรงขึ้น โดยกันเชิงเจียงรสเผ็ด มีฤทธิ์ขับกระจาย และหวงป่อรสขม มีฤทธิ์กดชี่ลงล่าง เหรินเซินมีฤทธิ์เสริมภูมิต้านทานและบำรุงม้ามให้แข็งแรง ไป๋จู๋และไป๋ฝูหลิงมีฤทธิ์ขจัดความชื้น เสริมบำรุงม้าม ไม่หยาชฺวีมีสรรพคุณช่วยย่อยอาหารและปรับสมดุลของกระเพาะอาหาร กันเฉ่า (จื้อ) เป็นตัวยานำพา มีฤทธิ์ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน[1,3]

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาลูกกลอน ยาต้ม[4]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ไม่ควรใช้ตำรับยานี้ในผู้ป่วยที่มีอาการแน่นท้องชนิดแกร่ง[1,3]

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตำรับยานี้มีฤทธิ์กระตุ้นการเคลื่อนไหวของกระเพาะอาหารและลำไส้ ช่วยให้การขับถ่ายดีขึ้นในหนูถีบจักรและกระต่าย[4]

การศึกษาทางคลินิก: เมื่อศึกษาในผู้ป่วยโรคกระเพาะอาหารอักเสบเรื้อรัง จำนวน 30 ราย โดยให้รับประทานยานาน 6 เดือน พบว่าได้ผลดีในผู้ป่วย 26 ราย มีอาการดีขึ้น 3 ราย และไม่ได้ผล 1 ราย จากการศึกษาในผู้ป่วยหลังการผ่าตัดที่มีอาการอุดกั้นลำไส้ ถ่ายลำบาก จำนวน 12 ราย โดยให้ผู้ป่วยรับประทานยาในรูปแบบยาต้มแทนยาลูกกลอน วันละ 2 ห่อ แบ่งรับประทานวันละ 4 ครั้ง พบว่าผู้ป่วยจำนวน 11 ราย หายเป็นปกติโดยไม่กลับมาเป็นอีก[4]

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, ธีรวัฒน์ ตั้งอร่ามวงศ์. ตำรับยาจื่อสือเซียวผี่หวาน. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Jiang DX, Liu ZY, Wang X. Zhishi Xiaopi Wan. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

ซื่อเมี่ยวหย่งอันทัง (四妙勇安汤)

ตำราต้นตำรับ

验方新编 เอี้ยนฟางซินเพียน (New Compilation of Proved Recipes)[1]

« ค.ศ. 1846 Bao Xiang'ao (鲍相璈 เป้าเซียงเอ๋า) »[2]

ส่วนประกอบ

金银花	Flos Lonicerae	จินอิ๋นฮวา	90	กรัม
玄参	Radix Scrophulariae	เสฺวียนเซิน	90	กรัม
当归	Radix Angelicae Sinensis	ตังกุย	30	กรัม
甘草	Radix Glycyrrhizae	กันเฉ่า	15	กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม[1,3]

การออกฤทธิ์

ระบายความร้อน ขจัดพิษ ช่วยให้การไหลเวียนของเลือดดีขึ้น ระงับปวด[1,3]

สรรพคุณ

รักษาอาการเน่าตายของเนื้อเยื่อและกระดูกตรงส่วนปลายของนิ้วเท้า ซึ่งเกิดจากการอักเสบและการอุดตันของเส้นเลือดจากอินพร่องร้อนแกร่ง โดยผิวหนังบริเวณนั้นจะมีสีดำคล้ำ บวมเล็กน้อย ปวดมาก เน่าและมีกลิ่นเหม็น มีไข้ กระหายน้ำ ลิ้นแดง ชีพจรเต้นเร็ว[1,3]

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสม ในผู้ป่วยหลอดเลือดแดงอักเสบที่มีสาเหตุจากการอุดตันในหลอดเลือด หรือจากสาเหตุอื่น[1,3]

ตำรับยา **ซื่อเมี่ยวหย่งอันทัง (四妙勇安汤)**

จินอิ๋นฮวา (金银花)

เสวียนเซิน (玄参)

ตังกุย (当归)

กันเฉ่า (甘草)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
金银花 จินอิ๋นฮวา (ดอกสายน้ำผึ้ง)	ตัวยาหลัก	อมหวาน	เย็น	ระบายความร้อน ขับพิษฝีหนอง บรรเทาหวัดจากการกระทบลมร้อน
玄参 เสวียนเซิน	ตัวยาเสริม	ขม อมหวาน เค็ม	เย็น	ระบายความร้อนในเลือด ลดพิษร้อนเข้าสู่กระแสเลือดและระบบหัวใจ เสริมอิน ขับพิษ บรรเทาอาการท้องผูก
当归 ตังกุย	ตัวยาช่วย	หวาน อมเผ็ด	อุ่น	บำรุงเลือด ช่วยให้เลือดไหลเวียนดี ลดบวม ระงับปวด
甘草 กันเฉ่า (ชะเอมเทศ)	ตัวยานำพา	อมหวาน	สุขุม	เสริมชี่ บำรุงส่วนกลางของร่างกาย ระบายความร้อน ขับพิษ ระงับไอ ขับเสมหะ ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลักคือ จินอิ๋นฮวา มีสรรพคุณระบายความร้อน ขับพิษ ตัวยาเสริมคือ เสวียนเซิน ขับพิษร้อน ตังกุยเป็นตัวยาช่วย ช่วยให้เลือดไหลเวียนดีขึ้น สลายเลือดคั่ง กันเฉ่าเป็นตัวยานำพา เมื่อใช้ร่วมกับจินอิ๋นฮวา จะช่วยให้สรรพคุณระบายความร้อนและขจัดพิษดีขึ้น[1,3]

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม[4]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ไม่ควรใช้ตำรับยานี้ในผู้ป่วยโรคหลอดเลือดอักเสบที่มีกลุ่มอาการเย็น หรือชี่และเลือดพร่อง[1,3]

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ยาต้มมีฤทธิ์ระงับปวดในหนูถีบจักร[4]

การศึกษาทางคลินิก: เมื่อให้ยาต้มโดยเพิ่มตัวยาอื่นให้เหมาะสมแก่ผู้ป่วยโรคหลอดเลือดอุดตันที่เกิดจากการอักเสบจำนวน 120 ราย พบว่าได้ผลร้อยละ 100 อีกการศึกษาให้ยาต้มซื่อเมี่ยวหย่งอันทังรักษาผู้ป่วยโรคดังกล่าว จำนวน 30 ราย พบว่าได้ผลดีมาก 28 ราย[4]

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, วราภรณ์ ตั้งอร่ามวงศ์, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน. ตำรับยาซื่อเมี่ยวหย่งอันทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Li Y. Simaio Yongan Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

หยางเหอทัง (阳和汤)

ตำราต้นตำรับ

外科全生集 ไว่เคอเฉฺวียนเชิงจี๋ (Life-saving Manual of Diagnosis and Treatment of External Diseases)[1]

« ค.ศ. 1740 Wang Weide (王惟德 หวางเหวย์เต๋อ) »[2]

ส่วนประกอบ

熟地	Radix Rehmanniae Praeparata	สูตี้	30	กรัม
鹿角胶	Colla Cornus Cervi	ลู่เจี่ยวเจียว	9	กรัม
肉桂 (研粉)	Cortex Cinnamomi (ground into fine powder)	โร่วกุ้ย (เอี๋ยนเฝิ่น)	3	กรัม
姜炭	Zingiberis Praeparata	เจียงถ้าน	2	กรัม
麻黄	Herba Ephedrae	หมาหวง*	2	กรัม
白芥子	Semen Sinapis Albae	ไป๋เจี้ยจื่อ	6	กรัม
生甘草	Radix Glycyrrhizae	เชิงกันเฉ่า	3	กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม[1,3]

การออกฤทธิ์

อุ่นหยางบำรุงเลือด กระจายความเย็น ทะลวงการอุดกั้น[1,3]

---

* สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา อนุญาตให้ยาที่ผลิตขึ้นโดยมีลำต้นและ/หรือกิ่งเอเฟดรา (Ephedra) คิดเป็นน้ำหนักลำต้นและ/หรือกิ่งแห้งสำหรับรับประทานในมื้อหนึ่งไม่เกิน 2 กรัม

ตำรับยา **หยางเหอทัง** (阳和汤)

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการอินที่เกิดจากหยางพร่องและถูกความเย็นจับตัวเกิดเป็นก้อน มีลักษณะเป็นตุ่มก้อนหรือเป็นฝีที่ไม่มีหัว บริเวณที่เป็นตุ่มก้อนสีไม่เปลี่ยนแปลงและไม่ร้อน ไม่มีอาการกระหายน้ำ ลิ้นชีด มีฝ้าขาว ชีพจรจมเล็ก[1,3]

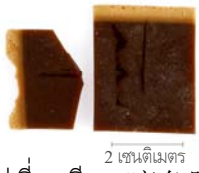
ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยวัณโรคกระดูก วัณโรคที่เยื่อบุช่องท้อง วัณโรคต่อมน้ำเหลือง หลอดเลือดอักเสบจากลิ่มเลือดอุดตัน ไขกระดูกสันหลังอักเสบชนิดเรื้อรัง เป็นฝีระดับลึกมานาน อาการหมอนรองกระดูกสันหลังโป่งออกหรือกระดูกสันหลังหนาขึ้น เนื่องจากหยางพร่องและมีความเย็นจับตัวกัน[1,3]

สูตี้ (熟地)

โร่วกุ้ย (เอี๋ยนเฝิ่น) [肉桂(研粉)]

ลู่เจี่ยวเจียว (鹿角胶)

หมาหวง (麻黄)

เจียงถ้าน (姜炭)

ไป๋เจี้ยจื่อ (白芥子)

เซิงกันเฉ่า (生甘草)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
熟地 สูตี้ (โกฐขี้แมวนึ่งเหล้า)	ตัวยาหลัก	หวาน	อุ่นเล็กน้อย	บำรุงอินและเลือด เสริมอสุจิและไขกระดูก
鹿角胶 ลู่เจี่ยวเจียว (กาวเขากวาง)	ตัวยาเสริม	เค็ม	อุ่น	บำรุงตับและไต เสริมอสุจิและบำรุงเลือด ห้ามเลือด
肉桂 (研粉) โร่วกุ้ย (เอี๋ยนเฝิ่น) (อบเชยจีนบดเป็นผง)	ตัวยาช่วย	เผ็ดอมหวาน	ร้อน	เสริมหยาง บำรุงธาตุไฟในระบบไต ขับความเย็น ระงับปวด เพิ่มความอบอุ่นให้ชี่ไหลเวียน
姜炭 เจียงถ่าน (ขิงแก่เผาเป็นถ่าน)	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น	ให้ความอบอุ่นแก่ปอดและกระเพาะอาหาร ระงับอาเจียน ระงับไอ ดูดซับพิษ
麻黄 หมาหวง	ตัวยาช่วย	เผ็ดขม	อุ่นเล็กน้อย	ขับเหงื่อ ขับพิษไข้ กระจายชี่ปอด บรรเทาหอบ
白芥子 ไป๋เจี้ยจื่อ (เมล็ดพรรณผักกาด)	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น	อุ่นปอด ช่วยให้ชี่ไหลเวียน ขับเสมหะ ระงับไอ บรรเทาอาการหอบ กระจายการคั่งสลายเมือกที่สะสมอยู่ใต้ผิวหนังและระหว่างกล้ามเนื้อ ระงับปวด
生甘草 เซิงกันเฉ่า (ชะเอมเทศ)	ตัวยานำพา	อมหวาน	สุขุม	เสริมชี่ บำรุงส่วนกลาง ขับพิษ ระงับไอ ขับเสมหะ ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยสูตี้เป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณบำรุงและช่วยให้เลือดอุ่น ลู่เจี่ยวเจียวเป็นตัวยาเสริม ช่วยบำรุงไขกระดูกและช่วยเพิ่มจิง (精 หมายถึง สารจำเป็นในร่างกาย) ทำให้เอ็นและกระดูกแข็งแรง และช่วยเสริมสรรพคุณในการบำรุงเลือดของสูตี้ ตัวยาช่วย ได้แก่ เจียงถ้านและโร่วกุ้ย (เอี๋ยนเฝิ่น) มีสรรพคุณช่วยอุ่นและทะลวงเส้นลมปราณ สลายความเย็นที่จับตัว หมาหวงช่วยเปิดขุมขนและกล้ามเนื้อให้กระจายความเย็นออกภายนอก และไป๋เจี๋ยจื่อช่วยขับเมือกที่สะสมระหว่างกล้ามเนื้อกับใต้ผิวหนัง เซิงกันเฉ่าเป็นตัวยานำพา มีสรรพคุณขจัดพิษและปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน[1,3]

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม ยาลูกกลอน[4]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ห้ามใช้ในผู้ป่วยกลุ่มอาการหยาง หรือมีอาการก้ำกึ่งระหว่างกลุ่มอาการหยางและอิน หรือผู้ป่วยที่มีอาการอินพร่องและมีความร้อน และตำรับยานี้ห้ามใช้หมาหวงเกินปริมาณที่กำหนด[1,3]

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางคลินิก: การศึกษาในผู้ป่วยวัณโรคปอดที่ตรวจพบเชื้อในเสมหะ เมื่อนำเชื้อดังกล่าวมาศึกษาในหลอดทดลอง พบว่ายาต้มสามารถฆ่าเชื้อดังกล่าวได้เมื่อเทียบกับกลุ่มควบคุม มีรายงานการศึกษาวิจัยทางคลินิกหลายฉบับที่แสดงว่าหยางเหอทังสามารถรักษาผู้ป่วยวัณโรคกระดูกได้ผลดี นอกจากนี้ ยังพบว่ายาต้มสามารถรักษาอาการหมอนรองกระดูกสันหลังโป่งออกหรือกระดูกสันหลังหนาขึ้น หลอดเลือดอักเสบจากลิ่มเลือดอุดตัน ประสาทส่วนกลางอักเสบ ไขกระดูกสันหลังอักเสบชนิดเรื้อรัง แผลมีหนอง หลอดลมอักเสบและไอหอบชนิดเรื้อรัง และการเต้นของหัวใจผิดปกติ[4]

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, สมชาย จิรพินิจวงศ์. ตำรับยาหยางเหอทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Li Y, Wang XD. Yanghe Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

เหว่ย์จิงทัง (苇茎汤)

ตำราต้นตำรับ

千金要方 เซียนจินเอี้ยวฟาง (Thousand Golden Prescriptions)[1]

« ค.ศ. 652 Sun Simiao (孙思邈 ซุนซือเหมี่ยว) »[2]

ส่วนประกอบ

苇茎	Rhizoma Phragmitis	เหว่ย์จิง	30	กรัม
薏苡仁	Semen Coicis	อี้อี่เหริน	30	กรัม
冬瓜子	Semen Benincasae	ตงกวาจื่อ	24	กรัม
桃仁	Semen Persicae	เถาเหริน	9	กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม[1,3]

การออกฤทธิ์

ขับร้อน ละลายเสมหะ ขจัดการคั่งและขับหนอง[1,3]

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการที่มีการคั่งของเสมหะร้อนทำให้เป็นฝีในปอด มีอาการไอ เสมหะข้นเหลือง มีหนองเลือดปน มีกลิ่นเหม็นคาว ไอมากจนมีความรู้สึกเจ็บลึก ๆ ในทรวงอก ลิ้นแดง ฝ้าเหลืองเหนียว ชีพจรลื่นเร็ว[1,3]

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมกับผู้ป่วยที่มีฝีในปอด ปอดอักเสบที่มีเสมหะร้อนในปอด[1,3]

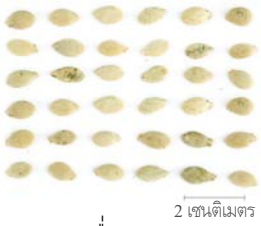
ตำรับยา **เหว่ย์จิงทัง** (苇茎汤)

เหว่ย์จิง (苇茎)

อี้อี่เหริน (薏苡仁)

ตงกวาจื่อ (冬瓜子)

เถาเหริน (桃仁)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
苇茎 เหว่ย์จิง (หญ้าแขม)	ตัวยาหลัก	อมหวาน	เย็นมาก	ลดไข้ บรรเทาอาการร้อนในกระหายน้ำ เพิ่มความชุ่มชื้นให้ปอดและกระเพาะอาหาร ระงับคลื่นไส้อาเจียน ระงับไอ มีเสมหะเหลืองเข้มจากภาวะปอดอักเสบ
薏苡仁 อี้อี่เหริน (ลูกเดือย)	ตัวยาเสริม	จืดอมหวาน	เย็นเล็กน้อย	สลายความชื้น ขับปัสสาวะ บรรเทาอาการบวมน้ำ เสริมบำรุงม้าม บรรเทาอาการปวดข้อ ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ บรรเทาอาการปอดอักเสบ ลำไส้อักเสบ ขับหนอง
冬瓜子 ตงกวาจื่อ (เมล็ดฟัก)	ตัวยาเสริม	อมหวาน	เย็นเล็กน้อย	ระบายความร้อนของปอด ขับเสมหะ บรรเทาอาการปอดอักเสบ ลำไส้อักเสบ และขับหนอง
桃仁 เถาเหริน (เมล็ดท้อ)	ตัวยาช่วย	ขม อมหวาน	สุขุม	ช่วยให้เลือดในระบบตับและหัวใจไหลเวียนดี กระจายเลือดคั่ง รักษาภาวะขาดประจำเดือน ปวดประจำเดือน หล่อลื่นลำไส้ ระบายอ่อน ๆ

ตำรับยานี้ประกอบด้วยเหว่ย์จิงเป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณขจัดความร้อนในปอด ตัวยาเสริม ได้แก่ อี้อี่เหรินและตงกวาจื่อ มีสรรพคุณช่วยขับเสมหะร้อน ระบายความชื้น และขับหนอง เถาเหริน เป็นตัวยาช่วย มีสรรพคุณช่วยให้เลือดไหลเวียนดีขึ้น และสลายการคั่งของเลือด[1,3]

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม[4]

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ยาต้มมีฤทธิ์บรรเทาอาการอ่อนเพลีย และเสริมสร้างระบบภูมิคุ้มกันในหนูถีบจักร[4]

การศึกษาทางคลินิก: ยาต้มมีสรรพคุณบรรเทาอาการฝีในปอด ปอดอักเสบ หลอดลมอักเสบไอเรื้อรัง จมูกอักเสบ และขากรรไกรบนอักเสบ[4]

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, สมชาย จิระพินิจวงศ์. ตำรับยาเหว่ย์จิงทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Li Y, Wang XD. Weijing Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

อี้อี่ฟู่จื่อไป๋เจี้ยงส่าน (薏苡附子败酱散)

ตำราต้นตำรับ

金匮要略 จินคุ่ยเอี้ยวเลี่ย (Synopsis of Prescriptions of the Golden Chamber)[1]

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจ้งจิ่ง) »[2]

ส่วนประกอบ

薏苡仁	Semen Coicis	อี้อี่เหริน	30	กรัม
败酱草	Herba Patriniae	ไป๋เจี้ยงเฉ่า	15	กรัม
熟附子	Radix Aconiti Praeparata	สูฟู่จื่อ*	6	กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม[1,3]

การออกฤทธิ์

ขับหนอง ลดบวม[1,3]

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการเป็นฝีที่กลัดหนองในลำไส้ ผิวหนังหยาบกร้านเป็นเกล็ด เล็บบางฉีกแตกง่าย ไม่มีไข้ หนังท้องตึง ปวดแน่นบริเวณด้านล่างของช่องท้องด้านขวา เมื่อกดแล้วรู้สึกนิ่ม ชีพจรเร็ว[1,3]

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยไส้ติ่งอักเสบเรื้อรังที่กลัดหนองแล้ว[1,3]

* ฟู่จื่อเป็นสมุนไพรที่มีพิษ ต้องฆ่าฤทธิ์ยาก่อนใช้

ตำรับยา **อี้อี่ฟู่จื่อไป้เจี้ยงส่าน** (薏苡附子败酱散)

อี้อี่เหริน (薏苡仁)

ไป้เจี้ยงเฉ่า (败酱草)

สูฟู่จื่อ (熟附子)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
薏苡仁 อี้อี่เหริน (ลูกเดือย)	ตัวยาหลัก	จืด อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	สลายความชื้น ขับปัสสาวะ บรรเทาอาการบวมน้ำ เสริมบำรุงม้าม บรรเทาอาการปวด-ข้อ ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ บรรเทาอาการปอดอักเสบ ลำไส้อักเสบ ขับหนอง
败酱草 ไป๋เจี้ยงเฉ่า	ตัวยาเสริม	เผ็ดอมขม	เย็น เล็กน้อย	ระบายความร้อน ขับพิษ สลายฝี ขับหนอง สลายเลือดคั่ง ระงับปวด
熟附子 สูฟู่จื่อ (รากแขนงของโหราเดือยไก่ที่ผ่านการฆ่าฤทธิ์)	ตัวยาช่วย	เผ็ด	ร้อน (มีพิษ)	ดึงหยางให้กลับคืนมา เสริมหยาง บำรุงธาตุไฟ สลายความเย็น ระงับปวด

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลักคือ อี้อี่เหริน มีสรรพคุณระบายความชื้น ลดบวม ตัวยาเสริมคือ ไป๋เจี้ยงเฉ่า ช่วยขับกระจายเลือดคั่งและขับหนอง สูฟู่จื่อเป็นตัวยาช่วย ใช้ในปริมาณน้อย รสเผ็ดร้อน มีฤทธิ์สลายความเย็นชื้น ทำให้การไหลเวียนของชี่ดีขึ้น[1,3]

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม[4]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ห้ามใช้ตำรับยานี้ในกรณีไส้ติ่งอักเสบเฉียบพลันที่ยังไม่กลัดหนอง[1,3]

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณรักษาโรคไส้ติ่งอักเสบทั้งเฉียบพลันและเรื้อรัง ถุงน้ำดีอักเสบเรื้อรัง และโพรงกระดูกเชิงกรานอักเสบเรื้อรัง[1,3,4]

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, ธีรวัฒน์ ตั้งอร่ามวงศ์. ตำรับยาอี้ยี่ฟู่จื่อไป๋เจี๋ยงส่าน. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Li Y, Wang XD. Yiyi Fuzi Baijiang San. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

บทที่ 8
ข้อมูลวิชาการของตัวยา

คุณสมบัติและรสของตัวยาจะบ่งบอกถึงสรรพคุณของยา การแพทย์แผนจีนได้แบ่งคุณสมบัติของตัวยาออกเป็น 4 อย่าง ได้แก่ เย็น-ร้อน อุ่น-สุขุม ซึ่งคุณสมบัติของยาจะขึ้นกับการออกฤทธิ์ของตัวยาเมื่อยาเข้าสู่ร่างกายแล้วจะมีกลไกการออกฤทธิ์และประสิทธิผลการรักษาแตกต่างกัน ตัวยาแต่ละชนิดจะมีรสชาติไม่เหมือนกัน เนื่องจากมีองค์ประกอบทางเคมีแตกต่างกัน ทำให้ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาและประสิทธิผลการรักษาแตกต่างกันด้วย ตัวยาที่มีรสชาติเหมือนกันจะมีฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาใกล้เคียงกัน แพทย์แผนจีนแบ่งรสยาออกเป็น 5 รส ได้แก่ รสเผ็ด (ฉุนซ่า) รสหวาน (ชุ่ม) รสเปรี้ยว รสขม และรสเค็ม นอกจากนี้ แพทย์แผนจีนยังจัด “รสจืด” เข้าไว้ใน “รสหวาน” เนื่องจากทั้งสองรสมักใช้ร่วมกัน และจัด “รสฝาด” เข้าไว้กับ “รสเปรี้ยว” ซึ่งรายละเอียดสรรพคุณของตัวยาแต่ละชนิดสามารถอ่านได้จากตำรับยาจีนซึ่งมีตัวยาเหล่านี้เป็นส่วนประกอบ

ตัวยาต่าง ๆ ที่เป็นส่วนประกอบของตำรับยาจีนในหนังสือเล่มนี้มีจำนวนทั้งสิ้น 115 ชนิด ซึ่งสามารถจำแนกตามคุณสมบัติของตัวยา ดังนี้

1. คุณสมบัติเย็น: กุยปั่น เก๋อเกิน จินอิ๋นฮวา จือหมู่ จื่อเขอ จื่อสือ เจ๋อเซี่ย ฉฺวีไม่ ไฉหู ชวนเป้ย์หมู่ เซอเฉียนจื่อ เซ่อไป่เยี่ย เซ่อเสา ซังไป๋ผี ซังเยี่ย ซาเซิน ซันจือจื่อ ตงกวาจื่อ ตันเซิน ต้าหวง ตี้หลง ตี้หวง เติงซิน ป๋อเหอ เปี่ยนชฺวี่ ไป๋เจี้ยงเฉ่า ไป๋เวย์ ไป๋เหอ มั่นจิงจื่อ มู่ทง ไม่ตง ยฺวี่จู๋ สือเกา เสาเหย้า เสฺวียนเซิน หมางเซียว หมู่ตันผี หวงฉิน หวงป๋อ หวงเหลียน หฺวาสือ เหว่ย์จิง ไหฺวฮวา อี๋อี่เหริน

2. คุณสมบัติร้อน: เฉ่าอู โร่วกุ้ย กันเจียง ฟู่จื่อ หวูจูยฺหวี

3. คุณสมบัติอุ่น: กุ้ยจือ เก๋าเปิ่น ข่วนตงฮวา จิงเจี้ย จิงหมี่ จื่อซูจื่อ จื่อซูเยี่ย จื่อหวั่น เฉินผี ชงไป๋ ชวนซฺยง ชวนอู ชังจู๋ เชียงหัว ชิ่งเหริน ชี่ซิน ซู่ซาเหริน ตังกุย ตั้นโต้วฉื่อ ต้าเจ่า ต้าฟู่ผี ตู๋หัว เทียนหนันซิง ปั้นเซี่ย ไป๋จื่อ ไป๋จู๋ ไป๋เจี้ยจื่อ ไป๋เฉียน ไป๋ปู้ ไป๋เปี่ยนโต้ว ฝางเฟิง มู่เชียง โร่วโต้วโข่ว ลู่เจี่ยวเจียว เสินชฺวี หมาหวง หรูเซียง เหรินเซิน เหอจื่อ ไห่เซิน อ้ายเยี่ย อี๋ถัง อู่เว่ย์จื่อ เอ๋อร์จู๋ โฮ่วผอ

4. คุณสมบัติสุขุม: กันเฉ่า จูหลิง เจี๋ยเกิง ซันเหย้า ซานเหลิง เซียงฟู่ เถาเหริน ไป๋กว่อ ฝูหลิง ฝูหลิงผี ม่อเหย้า ไม่หยา เหลียนจื่อ ไหลฝูจื่อ อาเจียว อิงซู่เค่อ

เมื่อจำแนกตัวยา 115 ชนิดดังกล่าวตามรสของตัวยา พบว่าตัวยาบางชนิดมีเพียงรสเดียว แต่ตัวยาส่วนใหญ่มีหลายรสผสมกัน ดังนี้

1. รสเผ็ด (ฉุนซ่า): เก๋าเปิ่น กันเจียง จิงเจี้ย จื่อซูจื่อ จื่อซูเยี่ย ชวนซฺยง ซี่ซิน ป๋อเหอ ปั้นเซี่ย ไป๋จื่อ ฟู่จื่อ เป็นต้น

2. รสหวาน (จืด): กันเฉ่า จิงหมี่ จินอิ๋นฮวา ต้าเจ่า อาเจียว อี๋ถัง เป็นต้น

3. รสเปรี้ยว (ฝาด): อิงซู่เค่อ เป็นต้น

4. รสขม: เช่อเสา ซันจือจื่อ ชิ่งเหริน ตันเซิน ต้าหวง หวงฉิน หวงป๋อ หวงเหลียน เป็นต้น

5. รสเค็ม: ตี้หลง ไห่เซิน ลู่เจี่ยวเจียว เป็นต้น

ตัวยาที่มีหลายรสผสมกัน เช่น ชังจู่ (เผ็ดอมขม) ตี้หวง (หวานอมขม) เสฺวียนเซิน (ขมอมหวานเค็ม) เหรินเซิน (หวานอมขมเล็กน้อย) เป็นต้น

ในบทนี้จะกล่าวถึงเฉพาะข้อมูลวิชาการของตัวยาต่าง ๆ ที่เป็นส่วนประกอบของตำรับยาในหนังสือเล่มนี้ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. **ชื่อตัวยา** ใช้ชื่อจีนตามเภสัชตำรับของสาธารณรัฐประชาชนจีน (The Pharmacopoeia of the People's Republic of China 2005) เพื่อความเป็นสากล โดยสะกดเสียงคำอ่านเป็นภาษาไทยทับศัพท์คำอ่านภาษาจีนกลาง (พินอิน) และวงเล็บชื่อจีน

2. **แหล่งที่มา** กำหนดให้ระบุชื่อจีน ชื่อละตินตามเภสัชตำรับของสาธารณรัฐประชาชนจีน หากมีชื่อไทยจะระบุไว้ด้วย และอธิบายว่าตัวยาแต่ละชนิดนั้นได้จากส่วนใดของพืชหรือสัตว์ โดยระบุชื่อวิทยาศาสตร์ตามระบบการตั้งชื่อแบบทวินาม (binomial nomenclature) ซึ่งประกอบด้วยชื่อสกุล (genus) และชนิด (species) เขียนด้วยตัวเอน และหากตัวยาชนิดใดสามารถระบุพันธุ์ (variety) ได้ก็จะระบุไว้หลังชื่อ โดยใช้ตัวย่อ var. ตามด้วยชื่อพันธุ์ หลังชื่อชนิดจะตามด้วยชื่อย่อของผู้ตั้งชื่อวิทยาศาสตร์ (author name) พร้อมระบุว่าอยู่ในวงศ์ (family) ใด ในกรณีที่ต้องมีวิธีพิเศษในการเตรียมตัวยา เช่น การฆ่าฤทธิ์ยา การผัด เป็นต้น จะอธิบายรายละเอียดวิธีเตรียมโดยสังเขป

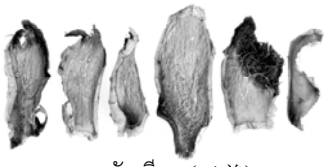
3. **ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง** เป็นข้อมูลจากการวิจัยที่สนับสนุนสรรพคุณของตัวยา แบ่งเป็น 4 ส่วน ได้แก่ การศึกษาทางเภสัชวิทยา การศึกษาทางคลินิก การศึกษาความปลอดภัย ข้อห้ามใช้และข้อควรระวังในการใช้ โดยระบุเฉพาะข้อมูลที่เกี่ยวข้องโดยสังเขป

4. **ภาพประกอบ** แต่ละตัวยาจะมีภาพประกอบ และใช้มาตราส่วนเป็นเซนติเมตร

5. **เอกสารอ้างอิง** จะอยู่ข้างท้ายของตัวยาแต่ละชนิด

กันเจียง (干姜)

กันเจียง [ขิงแก่แห้ง (Rhizoma Zingiberis)] คือ เหง้าแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Zingiber officinale* (Willd.) Rosc. วงศ์ Zingiberaceae[1]

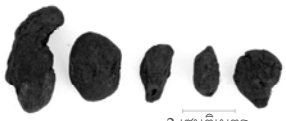

กันเจียง (干姜)

เซิงเจียง (生姜) [ขิงแก่สด (Rhizoma Zingiberis Recens)] คือ เหง้าสดของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Zingiber officinale* (Willd.) Rosc. วงศ์ Zingiberaceae[1]

เซิงเจียง (生姜)

เจียงจือ (姜汁) (น้ำคั้นขิงแก่สด) เตรียมโดยนำเซิงเจียงมาคั้นเอาน้ำ[1]

เจียงถ้าน (姜炭) [ขิงแก่เผาเป็นถ่าน (Rhizoma Zingiberis Praeparatum)] เตรียมโดยนำกันเจียงที่สะอาดใส่กระทะ ผัดโดยใช้ไฟแรง จนกระทั่งผิวนอกของตัวยามีสีดำไหม้ เนื้อในเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาลเข้ม พรมน้ำเล็กน้อย นำออกจากเตา ทิ้งไว้ให้เย็น[2-5]

เจียงถ้าน (姜炭)

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อให้สารสกัดน้ำของเซิงเจียงทางปากสัตว์ทดลองหลายชนิด พบว่ามีฤทธิ์ต้านอาเจียน[6] โดยไม่ได้ออกฤทธิ์ที่ระบบประสาทส่วนกลาง แต่ออกฤทธิ์โดยตรงที่ระบบทางเดินอาหาร[6,7] สารออกฤทธิ์คือ shogaols และ zingerone[6] เจียงจือความเข้มข้นต่ำ ๆ จะเพิ่มแรงบีบตัวของลำไส้หนูโดยไม่ทำให้ความตึงตัวของลำไส้เปลี่ยนแปลง แต่ความเข้มข้นสูงจะลดแรงบีบตัวและความตึงตัวของลำไส้อย่างชัดเจน[8] สารที่มีผลต่อการบีบตัวของลำไส้คือ 6-gingerol และ 6-shogaol[9,10] แต่การออกฤทธิ์ของสารทั้งสองจะขึ้นกับวิธีการให้ยา เช่น เมื่อฉีดเข้าหลอดเลือดดำจะยับยั้งการบีบตัว แต่ถ้าให้ทางปากจะกระตุ้นการบีบตัว[9] เมื่อให้สารสกัดน้ำของเซิงเจียงความเข้มข้น 25% ในขนาด 200 มิลลิลิตร ทางปากสุนัข จะกระตุ้นการหลั่งน้ำย่อยอาหารได้นาน 24 ชั่วโมง[6] เมื่อให้สารสกัดน้ำร้อนทางปากหนูขาวสามารถลดอาการบวมได้ โดยยับยั้งการทำงานของเอนไซม์ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการอักเสบ[9] สารสกัดเอทานอลของกันเจียงขนาด 50-800 มิลลิกรัม/กิโลกรัม เมื่อฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักรมีฤทธิ์

ระงับปวด และสารสกัดในขนาดเดียวกันเมื่อให้ทางปากหนูขาวมีฤทธิ์ต้านอักเสบ[11] สาร 6-shogaol และ 6-gingerol ขนาด 70-140 มิลลิกรัม/กิโลกรัม เมื่อให้ทางปากหนูขาว มีฤทธิ์ระงับปวด ลดไข้[12] อย่างไรก็ตาม พบว่าเมื่อผสมผงยาในอาหารให้หนูขาวกิน 5 วัน ไม่ทำให้อุณหภูมิร่างกายเปลี่ยนแปลง แต่เมื่อฉีดสาร 6-gingerol เข้าช่องท้อง ขนาด 2.5 หรือ 25 มิลลิกรัม/กิโลกรัม จะทำให้อุณหภูมิร่างกายลดลงอย่างรวดเร็ว จึงเป็นไปได้ว่าสาร 6-gingerol มีฤทธิ์ลดอุณหภูมิของร่างกาย แต่สารอื่นในเจียงมีฤทธิ์ในทางตรงกันข้าม[13] นอกจากนี้ สาร 6-shogaol มีฤทธิ์ระงับไอ[10] สาร gingerols มีฤทธิ์เพิ่มแรงบีบของหัวใจ[12] ทำให้ความดันโลหิตสูงขึ้น[6] และสารในน้ำมันหอมระเหย เช่น 6- และ 10-gingerol มีฤทธิ์กระตุ้นการหลั่งน้ำดี[9] เจียง (ถ้าน) มีฤทธิ์ห้ามเลือด[3,4]

การศึกษาทางคลินิก: เจียงมีสรรพคุณรักษาไข้หวัดจากการกระทบลมเย็น บรรเทาอาการคลื่นไส้อาเจียน กระเพาะอาหารอักเสบเรื้อรัง ท้องเสีย[14] เจียง (ถ้าน) มีสรรพคุณรักษาอาการเย็นพร่องแล้วทำให้เลือดออก เช่น อาเจียนเป็นเลือด อุจจาระมีเลือดปน เลือดออกที่มดลูก ปวดประจำเดือน เป็นต้น[4,5,15] ขนาดใช้ของเจียงสำหรับบรรเทาอาการอาเจียนต้องสูงเพียงพอ เช่น เจียงจือ ความเข้มข้น 5% ขนาด 30 มิลลิลิตร ไม่มีฤทธิ์ต้านอาเจียน แต่ความเข้มข้น 10-50% จะมีฤทธิ์[6] การศึกษาประสิทธิผลทางคลินิกของเจียง พบว่าผงยาขนาดอย่างน้อย 1 กรัม สามารถบรรเทาอาการคลื่นไส้อาเจียนในผู้ป่วยหลังผ่าตัด[16] และผงยาขนาดวันละ 1 กรัม มีประสิทธิผลสำหรับอาการเมารถเมาเรือ และอาการคลื่นไส้อาเจียนในสตรีมีครรภ์[17,18] ขนาดยาสำหรับบรรเทาอาการเมารถในผู้ใหญ่และเด็กอายุมากกว่า 6 ปี คือ รับประทานครั้งละ 0.5 กรัม วันละ 2-4 ครั้ง[9] ขนาดสำหรับลดอาการคลื่นไส้อาเจียนในสตรีมีครรภ์คือ ผงยา 250 มิลลิกรัม วันละ 4 ครั้ง[9] หรือเตรียมเป็นชาชงจากเชิงเจียง[7] เมื่อให้ยาฉีดเชิงเจียงและสารสกัดความเข้มข้น 5-10% เข้าที่ตำแหน่งปวดในคนไข้รูมาติกหรือปวดหลังเรื้อรัง พบว่าสามารถลดอาการปวด ข้อบวม และทำให้การทำงานของข้อเป็นปกติ[6,9] และการให้ผงยาทางปากในคนไข้รูมาติกหรือมีความผิดปกติของระบบกล้ามเนื้อและกระดูก สามารถลดการปวดบวมในระดับต่าง ๆ ได้[9]

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อฉีดน้ำคั้นเชิงเจียงความเข้มข้น 20% เข้าหลอดเลือดดำหนูถีบจักร พบว่าขนาดที่ทำให้ตายร้อยละ 50 (LD_{50}) มีค่าเท่ากับ 1.5 กรัม/กิโลกรัม อาการพิษที่ทำให้สัตว์ตาย คือ ชักและหยุดหายใจ[19] ยาฉีดเชิงเจียงขนาด 625 เท่าของขนาดรักษา เมื่อฉีดเข้ากล้ามเนื้อหนูถีบจักร ไม่ทำให้ระคายเคืองหรือไม่ทำให้เม็ดเลือดแดงแตก[6] สาร 6-gingerol และ shogaols มีฤทธิ์ก่อกลายพันธุ์ แต่น้ำคั้นเชิงเจียงและสาร zingerone มีฤทธิ์ต้านการก่อกลายพันธุ์[9]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: การใช้ผงยาขนาด 250 มิลลิกรัม วันละ 4 ครั้ง ในสตรีมีครรภ์ ไม่ทำให้กำเนิดทารกวิรูป[9] แต่ในบางเภสัชตำรับจะมีข้อห้ามใช้ในสตรีมีครรภ์[20] อาการข้างเคียงที่อาจจะพบได้ คือ อาการไม่สบายในระบบทางเดินอาหาร นอนไม่หลับ[21-22]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington; Eastland Press, Inc., 2003.
3. National Chinese Herbal Medicine Committee. A Corpus of National Chinese Herbal Medicine. Vol. I. 1st ed. Beijing: Ren-Min-Wei-Sheng Publishing House, 1986.
4. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน. คู่มือการใช้สมุนไพรไทย-จีน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์กิจการโรงพิมพ์ องค์การทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์, 2551.
5. Gong QF. Zhongyao Paozhi Xue. 2nd ed. Beijing: National Chinese Traditional Medicine Publishing House, 2003.
6. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 1. Singapore: World Scientific, 1986.
7. Thorne Research. Monograph: *Zingiber officinale* (Ginger). Alt Med Rev 2003; 8(3): 331-5.
8. สร้อยศิริ ทวีบูรณ์. ขิง. ใน: บพิตร กลางกัลยา, นงลักษณ์ สุขวาณิชย์ศิลป์ (บรรณาธิการ). รายงานผลการศึกษาโครงการการประเมินประสิทธิภาพและความปลอดภัยของยาสมุนไพร. นนทบุรี: บริษัท เอส อาร์ พริ้นติ้ง แมสโปรดักส์ จำกัด, 2544.
9. World Health Organization. WHO Monographs on Selected Medicinal Plants. Vol. 3. Geneva: World Health Organization, 2007
10. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
11. Ojewole JA. Analgesic, antiinflammatory and hypoglycaemic effects of ethanol extract of *Zingiber officinale* (Roscoe) rhizomes (Zingiberaceae) in mice and rats. Phytother Res 2006; 20(9): 764-72.
12. Tang W, Eisenbrand G. Chinese Drugs of Plant Origin. 1st ed. Berlin: Springer-Verlag, 1992.
13. Ueki S, Miyoshi M, Shido O, Hasegawa J, Watanabe T. Systemic administration of [6]-gingerol, a pungent constituent of ginger, induces hypothermia in rats *via* an inhibitory effect on metabolic rate. Eur J Pharmacol 2008; 584(1): 87-92.
14. Zhao GB. Rhizoma Zingiberis Recens: sheng jiang. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
15. National Chinese Herbal Medicine Committee. A Corpus of National Chinese Herbal Medicine. Vol. I. 1st ed. Beijing: Ren-Min-Wei-Sheng Publishing House, 1986.
16. Chaiyakunapruk N, Kitikannakorn N, Nathisuwan S, Leeprakobboon K, Leelasettagool C. The efficacy of ginger for the prevention of postoperative nausea and vomiting: A meta-analysis. Am J Obstet & Gynecol 2006; 194: 95-9.
17. Ernst E, Pittler MH. Efficacy of ginger for nausea and vomiting: a systematic review of randomized clinical trials. Br J Anaesth 2000; 84(3): 367-71.
18. Borrelli F, Capasso R, Aviello G, Pittler MH, Izzo AA. Effectiveness and safety of ginger in the treatment of pregnancy-induced nausea and vomiting. Obstet Gynecol 2005; 105(4): 849-56.
19. สถาบันวิจัยสมุนไพร. เอกสารวิชาการสมุนไพร. นนทบุรี: กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข, 2543.
20. Blumenthal M, Goldberg A, Brinckman J. Herbal Medicine. Expanded Commission E Monographs. MA: Integrative Medicine Communications, 2000.
21. Betz O, Kranke P, Geldner G, Wulf H, Eberhart LH. Is ginger a clinically relevant antiemetic? A systematic review of randomized controlled trials. Forsch Komplementarmed Klass Naturheilkd 2005; 12(1): 14-23.
22. Ali BH, Blunden G, Tanira MO, Nemmar A. Some phytochemical, pharmacological and toxicological properties of ginger (*Zingiber officinale* Roscoe): a review of recent research. Food Chem Toxicol 2008; 46(2): 409-20.

กันเฉ่า (甘草)

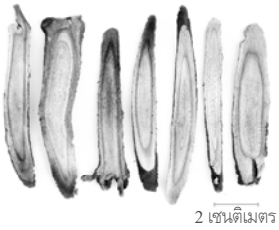
กันเฉ่า หรือ **เซิงกันเฉ่า (生甘草) [ชะเอมเทศ (Radix Glycyrrhizae)]** คือ รากแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Glycyrrhiza uralensis* Fisch., *G. inflata* Bat., *G. glabra* L. วงศ์ Fabaceae (Leguminosae-Papilionoideae)[1]

กันเฉ่า (甘草)

กันเฉ่า (จื้อ) [甘草 (炙)] [ชะเอมเทศผัดน้ำผึ้ง (Radix Glycyrrhizae Praeparata)] เตรียมโดยนำน้ำผึ้งบริสุทธิ์มาเจือจางด้วยน้ำต้มในปริมาณที่เหมาะสม ใส่กันเฉ่าที่หั่นเป็นแว่น ๆ หรือเป็นชิ้น ๆ อัตราส่วนของตัวยา:น้ำผึ้ง เท่ากับ 4:1 แล้วคลุกให้เข้ากัน หมักไว้สักครู่เพื่อให้น้ำผึ้งซึมเข้าในตัวยา จากนั้นนำไปผัดในภาชนะที่เหมาะสมโดยใช้ไฟระดับปานกลาง จนกระทั่งมีสีเหลืองเข้มและไม่เหนียวติดมือ นำออกจากเตา แล้วตั้งทิ้งไว้ให้เย็น[2]

กันเฉ่า (จื้อ) [甘草 (炙)]

กันเฉ่า (เฉ่า) [甘草 (炒)] เตรียมโดยนำกันเฉ่าที่หั่นเป็นแว่น ๆ หรือเป็นชิ้น ๆ ใส่ในภาชนะที่เหมาะสม ผัดโดยใช้ไฟอ่อน ๆ จนกระทั่งตัวยามีสีเข้มขึ้น นำออกจากเตา แล้วตั้งทิ้งไว้ให้เย็น[2]

กันเฉ่า (เฉ่า) [甘草 (炒)]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: กันเฉ่ามีฤทธิ์คล้ายฮอร์โมนจากต่อมหมวกไต ทำให้มีการเก็บกักน้ำในร่างกาย ลดการขับออกของน้ำและเกลือโซเดียมทางปัสสาวะ[3] และมีฤทธิ์ต้านอักเสบ สารออกฤทธิ์คือ glycyrrhizin และ glycyrrhetinic acid[4-6] สาร glycyrrhizin และส่วนสกัดที่ไม่มีสาร glycyrrhizin มีฤทธิ์กดการทำงานของระบบภูมิคุ้มกัน และต้านอาการแพ้[3] การฉีดสาร glycyrrhizin เข้าช่องท้องหนูตะเภา สามารถลดอาการผิวหนังอักเสบจากการสัมผัส แต่เมื่อให้ทางปากพบว่าไม่มีฤทธิ์[7] สาร glycyrrhizin, glycyrrhetinic acid และสารกลุ่มเฟลโวน มีฤทธิ์รักษาแผลในกระเพาะอาหารโดยลดการหลั่งกรดในกระเพาะอาหาร และเพิ่มการสร้างเมือกเพื่อปกป้องเยื่อบุกระเพาะอาหาร[3,7] สารกลุ่มเฟลโวนยังมีฤทธิ์ต้านเชื้อ *Helicobacter pylori* ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งของการ

เกิดแผลในกระเพาะอาหาร[5] สารกลุ่มเฟลโวน[3,4,7] และสาร glycycoumarin[8] มีฤทธิ์ยับยั้งการหดเกร็งของกระเพาะอาหารและลำไส้เล็ก สาร glycyrrhizin มีฤทธิ์ระงับไอ บรรเทาอาการระคายเคือง กระตุ้นการหลั่งเมือกในหลอดลม และขับเสมหะ[7] มีฤทธิ์ต้านพิษ[3] และต้านเชื้อไวรัสหลายชนิด เช่น เริม อีสุกอีใส เอดส์ ตับอักเสบชนิดเอและซี งูสวัด[5,6] สาร glycyrrhizin และส่วนสกัดของเฟลโวนอยด์มีฤทธิ์ปกป้องตับ[6,7]

การศึกษาทางคลินิก: กันเฉ่ามีสรรพคุณระบายความร้อน ขับพิษ ระงับไอ ขับเสมหะ โดยทั่วไปมักใช้เข้าในตำรับยารักษาอาการไอที่มีเสมหะมาก พิษจากฝีแผล คอบวมอักเสบ หรือพิษจากยาและอาหาร โดยสามารถช่วยระบายความร้อนและขับพิษได้[9,10] กันเฉ่าใช้ได้ผลกับผู้ป่วยโรคต่อมหมวกไตพิการ (Addison's disease) อย่างอ่อน ๆ แต่ถ้าอาการรุนแรง การใช้เดี่ยว ๆ จะไม่ได้ผล ต้องใช้ร่วมกับยากลุ่ม corticosteroids[3] การรับประทานกันเฉ่าขนาด 2.5-5 กรัม วันละ 3 ครั้ง นาน 3 สัปดาห์ สามารถรักษาแผลในกระเพาะอาหารได้[3] การใช้ส่วนสกัดที่ขจัดสาร glycyrrhizin ออก ขนาด 380 มิลลิกรัม วันละ 3 ครั้ง ให้ผลดีเทียบเท่ายาลดกรด และยา cimetidine[7] สาร glycyrrhizin มีสรรพคุณรักษาตับอักเสบเรื้อรังชนิดซี[5] ครีมที่เตรียมจากสาร glycyrrhizin ความเข้มข้น 2% ทาวันละ 6 ครั้ง ในผู้ป่วยเริมที่ปาก พบว่าสามารถลดอาการปวดและกลืนลำบากได้ภายใน 24-48 ชั่วโมง และแผลจะค่อย ๆ หายภายใน 24-72 ชั่วโมง[5] การฉีดสาร glycyrrhizin 20 มิลลิกรัม เข้าหลอดเลือดดำ 6 ครั้ง ภายใน 1 เดือน สามารถลดอาการปวดในผู้ป่วยงูสวัด แต่ความแรงในการออกฤทธิ์น้อยกว่ายา acyclovir[5] นอกจากนี้ ยังมีการศึกษาการใช้สาร glycyrrhizin ในผู้ป่วยโรคเอดส์ โดยการฉีดเข้าหลอดเลือดดำในขนาด 400-1,600 มิลลิกรัม จำนวน 6 ครั้ง ภายใน 1 เดือน พบว่าผู้ป่วยมีสารก่อภูมิต้านทานต่อเชื้อเอดส์ชนิด HIV p24 ลดลงหรือให้ผลลบ[5] กันเฉ่าผัดน้ำผึ้งมีฤทธิ์เสริมภูมิคุ้มกันแรงกว่ากันเฉ่าที่ไม่ได้ผัดมาก จัดเป็นตัวยาที่มีสรรพคุณบำรุงชี่ที่ดีที่สุดชนิดหนึ่งในทางคลินิก[2]

การศึกษาความปลอดภัย: การศึกษาพิษเฉียบพลัน พบว่าขนาดของสารสกัดที่ทำให้หนูถีบจักรตายทั้งหมด (LD_{100}) เมื่อฉีดเข้าใต้ผิวหนัง มีค่าเทียบเท่าผงยา 3.6 กรัม/กิโลกรัม[3] ขนาดของสาร glycyrrhizin ต่ำสุดที่ทำให้หนูถีบจักรตาย เมื่อฉีดเข้าใต้ผิวหนัง มีค่าเท่ากับ 1 กรัม/กิโลกรัม[3] ค่า LD_{50} ของส่วนสกัดเฟลโวนอยด์ เมื่อฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักร มีค่าเทียบเท่ากับผงยา 760 มิลลิกรัม/กิโลกรัม[3] ค่า LD_{50} ของสาร glycyrrhetinic acid เมื่อฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักร มีค่าเท่ากับ 308 มิลลิกรัม/กิโลกรัม[6] การให้สาร glycyrrhetinic acid ขนาดสูง (1,250 มิลลิกรัม/กิโลกรัม) ในหนูถีบจักร จะกดการหายใจ และทำให้น้ำหนักลดลง[3] การศึกษาพิษเรื้อรัง พบว่าเมื่อให้กันเฉ่าขนาด 0.3-0.6 กรัม/กิโลกรัม ทางปากหนูขาว นาน 90 วัน ไม่ทำให้เกิดอาการพิษ[4] เมื่อให้สารสกัดทางปากหนูตะเภา ใน

ขนาดเทียบเท่าผงยา 2 กรัม/กิโลกรัม/วัน นาน 6 สัปดาห์ พบว่าทำให้น้ำหนักตัวหนูเพิ่มขึ้นเล็กน้อย แต่ไม่มีอาการบวม ต่อมหมวกไตมีน้ำหนักลดลง ไตผิดปกติเล็กน้อย[3] เมื่อให้กันเฉ่าทางปากหนูขาวขนาด 2.5 กรัม/กิโลกรัม/วัน นาน 3 สัปดาห์ พบว่าการเพิ่มของน้ำหนักตัวน้อยกว่ากลุ่มควบคุม จำนวนเม็ดเลือดลดลง ต่อมไทมัสมีน้ำหนักลดลง แต่เมื่อหยุดให้ยา อาการต่าง ๆ จะกลับคืนเป็นปกติ[6] การให้สาร glycyrrhizin ขนาดสูง (20-30 มิลลิกรัม/กิโลกรัม) นานกว่า 1 สัปดาห์ จะทำให้หนูถีบจักรมีอาการบวม แต่อาการจะหายไปเมื่อหยุดยา[3] กันเฉ่าไม่มีฤทธิ์ก่อกลายพันธุ์ และไม่ทำให้เกิดทารกวิรูปในสัตว์ทดลอง[7]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: จากการศึกษาทางคลินิก พบว่าการใช้กันเฉ่าขนาดสูงหรือขนาดต่ำเป็นเวลานาน ๆ จะทำให้ผู้ป่วยมีอาการบวม แขนขาอ่อนแรง กล้ามเนื้อชา เวียนศีรษะ ความดันโลหิตสูง โพแตสเซียมต่ำ จึงต้องระวังการใช้ในผู้สูงอายุ ผู้ป่วยโรคไตและโรคหัวใจ เนื่องจากจะทำให้ความดันโลหิตสูงและมีเลือดคั่งที่หัวใจ[3] ขนาดใช้ที่ปลอดภัยของกันเฉ่าในผู้ใหญ่สุขภาพดีคือ 1-5 กรัม/วัน[5] ห้ามใช้กันเฉ่าในผู้ป่วยความดันโลหิตสูง ตับแข็ง มีภาวะโพแตสเซียมต่ำ และสตรีมีครรภ์[7] กันเฉ่ามีอันตรกิริยากับสมุนไพรอื่นตามที่ระบุไว้ในการแพทย์แผนจีนคือ เมื่อใช้เหยียนฮวา (芫花 *Daphne genkwa*) ร่วมกับกันเฉ่า จะทำให้เกิดพิษมากกว่าใช้เดี่ยว ๆ และฤทธิ์ขับปัสสาวะและระบายของเหยียนฮวาถูกยับยั้ง กันเฉ่าขนาดต่ำ ๆ จะลดความเป็นพิษของต้าจี่ (大戟 *Euphorbia pekinensis*) แต่ในขนาดสูงจะเพิ่มความเป็นพิษ เมื่อให้กันเฉ่าร่วมกับกันสุ้ย (甘遂 *Euphorbia kansui*) พบว่าทำให้เกิดอาการพิษในหนูตะเภา เช่น กระเพาะอาหารพองอืดจนตาย แต่เมื่อให้ร่วมกับไห่เจ้า (海藻 *Sargassum fusiforme*) ทางปากกระต่าย ไม่พบอาการไม่พึงประสงค์ใด ๆ[3]

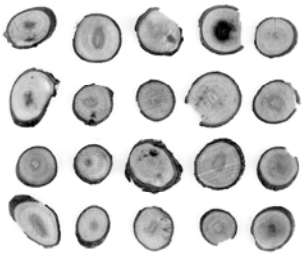
หมายเหตุ: กันเฉ่า (จื้อ) มีคุณสมบัติอุ่น มีรสหวาน มีสรรพคุณบำรุงม้ามและกระเพาะอาหาร เสริมชี่ ทำให้การเต้นของชีพจรมีแรงและกลับคืนสภาพปกติ โดยทั่วไปมักใช้ในตำรับยารักษาอาการม้ามและกระเพาะอาหารอ่อนเพลีย ไม่มีแรง ชี่ของหัวใจพร่อง ปวดท้อง เส้นเอ็นและชีพจรตึงแข็ง ชีพจรเต้นไม่สม่ำเสมอ และชีพจรเต้นหยุดอย่างมีจังหวะ การศึกษาปริมาณ glycyrrhizic acid ในกันเฉ่าที่ผัดและไม่ได้ผัดน้ำผึ้ง พบว่ากันเฉ่าผัดน้ำผึ้งจะมีปริมาณสารดังกล่าวน้อยกว่ากันเฉ่าที่ไม่ได้ผัดร้อยละ 47-60 โดยขึ้นกับคุณภาพของเครื่องยา[2]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Ye DJ, Zhang SC, Huang WL, Pan SH, Gong QF, Chen Q. Processing of Traditional Chinese Medicine. 7th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 2001.
3. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 1. Singapore: World Scientific, 1986.
4. Tang W, Eisenbrand G. Chinese Drugs of Plant Origin. 1st ed. Berlin: Springer-Verlag, 1992.
5. Thorne Research. Monograph: *Glycyrrhiza glabra*. Alt Med Rev 2005; 10(3): 230-7.
6. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
7. World Health Organization. WHO Monographs on Selected Medicinal Plants. Vol. 1. Geneva: World Health Organization, 1999.
8. Sato Y, Akao T, He JX, Nojima H, Kuraishi Y, Morota T, Asano Y, Tani T. Glycycoumarin from Glycyrrhizae Radix acts as a potent antispasmodic through inhibition of phosphodiesterase 3. J Ethnopharmacol 2006; 105(3): 409-14.
9. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.
10. Zhou QL, Wang BX. Radix Glycyrrhizae: gan cao. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.

กุ้ยจือ (桂枝)

กุ้ยจือ (桂枝) [กิ่งอบเชยจีน (Ramulus Cinnamomi)] คือ กิ่งอ่อนแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Cinnamomum cassia* Presl วงศ์ Lauraceae[1,2]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ลดไข้และระบายความร้อนอย่างอ่อน ๆ ในหนูถีบจักรและกระต่าย เมื่อฉีดสาร cinnamaldehyde ซึ่งเป็นองค์ประกอบหลักในน้ำมันหอมระเหย เข้าช่องท้องหนูถีบจักรในขนาด 125 และ 250 มิลลิกรัม/กิโลกรัม หรือให้ทางปากในขนาด 500 มิลลิกรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ลดไข้ สงบจิตใจ สารสกัดขนาดเทียบเท่าผงยา 0.01-0.2 กรัม มีฤทธิ์ต้านการแข็งตัวของเลือดในหลอดทดลอง นอกจากนี้สารสกัดน้ำยังมีฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรียและไวรัสบางชนิด[3,4]

การศึกษาทางคลินิก: โดยทั่วไปมักใช้กุ้ยจือเป็นส่วนประกอบในตำรับยารักษาอาการไข้หวัดเนื่องจากการกระทบลมเย็นภายนอก โรคติดเชื้อระบบทางเดินหายใจในเด็ก และอาการหอบเนื่องจากหลอดลมอักเสบ[4]

การศึกษาความปลอดภัย: การศึกษาพิษเฉียบพลันโดยฉีดสารสกัดน้ำที่มีส่วนประกอบของน้ำมันหอมระเหยเข้าช่องท้องหนูถีบจักร พบว่าขนาดของสารสกัดที่ทำให้หนูถีบจักรตายหมด (LD_{100}) ตายร้อยละ 50 (LD_{50}) และไม่มีตัวใดตาย เมื่อให้สารสกัดในเวลากลางวันมีค่าเท่ากับ 1,400, 624.7 และ 200 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ แต่เมื่อให้สารสกัดในเวลากลางคืนมีค่าเท่ากับ 1,600, 773.6 และ 400 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่าช่วงเวลาของวันมีผลต่อการออกฤทธิ์ของสารสกัด[4]

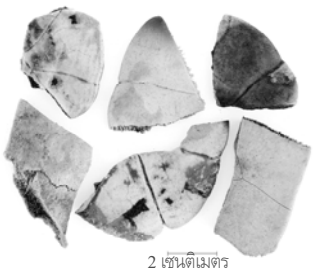
ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: เนื่องจากกุ้ยจือมีฤทธิ์กระตุ้นการไหลเวียนของเลือด จึงควรใช้อย่างระวังในผู้ป่วยที่เลือดออกง่าย สตรีมีครรภ์ หรือสตรีที่มีประจำเดือนมาก ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่มีไข้ มีภาวะร้อนพร่อง มีความร้อนในเลือดร่วมกับอาเจียน[5,6]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (เต็ม สมิตินันทน์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2544). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประชาชน จำกัด, 2544.
3. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.
4. Ma JK. Ramulus Cinnamomi: gui zhi. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
5. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.
6. Bensky D, Clavey S, Stöger E. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. 3rded. Seattle: Eastland Press Inc., 2004.

กุยปั่น (ซูเฉ่า) [龟板 (酥炒)]

กุยปั่น (ซูเฉ่า) หรือ **กุยเจี่ย (ซูเฉ่า) [龟甲 (酥炒)] [กระดองเต่าคั่ว (Carapax et Plastrum Testudinis)]** คือ กระดองทั้งส่วนบนและส่วนท้องของสัตว์ที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Chinemys reevesii* (Gray) วงศ์ Emydidae[1] เตรียมโดยนำทรายใส่ในภาชนะที่เหมาะสม แล้วให้ความร้อนที่อุณหภูมิสูง ใส่กระดองเต่าที่สะอาดและแยกเป็นชิ้น ๆ ลงไป คนอย่างสม่ำเสมอจนตัวยากรอบ ผิวนอกสีเหลือง นำออกจากเตา ร่อนเอาทรายออก จุ่มในน้ำส้มสายชู แล้วนำไปทำให้แห้ง[1-4]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดน้ำมีฤทธิ์เสริมภูมิคุ้มกันและต้านเนื้องอกในหนูถีบจักร ช่วยให้มดลูกหดตัวในหนูขาว ต้านภาวะการเกิดไขมันในเลือดและการแข็งตัวของผนังหลอดเลือดกระต่าย มีฤทธิ์ต่อกลุ่มอาการต่าง ๆ ที่เกิดจากภาวะอินพร่องในหนูขาว ช่วยให้นอนหลับในหนูถีบจักร เพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของมดลูกและของอัณฑะ[5,6]

การศึกษาทางคลินิก: กุยปั่นมักไม่ใช้เดี่ยว ส่วนใหญ่ใช้เป็นส่วนประกอบในตำรับยาช่วยให้การทำงานของมดลูกและของอัณฑะดีขึ้น ช่วยบรรเทาอาการวัณโรคปอด ไตอักเสบเรื้อรังเนื่องจากภาวะอินพร่อง และช่วยสงบจิตใจ[5]

การศึกษาความปลอดภัย: การศึกษาพิษเฉียบพลัน พบว่าไม่สามารถหาขนาดของสารสกัดน้ำที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD_{50}) เมื่อให้ทางปาก และขนาดสูงสุดของสารสกัดน้ำที่หนูถีบจักรสามารถทนได้ มีค่าเทียบเท่ากับผงยา 250 กรัม/กิโลกรัม[5]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ควรระวังการใช้ในสตรีมีครรภ์ ผู้ป่วยที่มีภาวะกระเพาะ-อาหารเย็น-ชื้น และท้องเสียเนื่องจากหยางพร่อง[7]

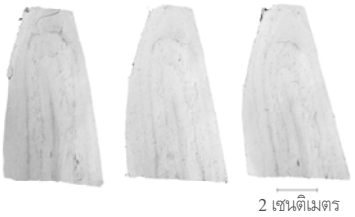
เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Xu CJ, Ye DJ. Zhongyao Paozhi Xue. 18th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 2003.

3. Ye DJ, Zhang SC, Huang WL, Pan SH, Gong QF, Chen Q. Zhongyao Paozhi Xue. 7th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 2001.
4. Gong QF. Zhongyao Paozhi Xue. 2nd ed. Beijing: National Chinese Traditional Medicine Publishing House, 2003.
5. Zhang Y, Lin ZB. Plastrum Testudinis: gui ban. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
6. Hou JL. Clinical Handbook of Chinese Materia Medica. 1st ed. Beijing: China Medicopharmaceutical Science and Technology Publishing House, 1994.
7. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.

เก๋อเกิน (葛根)

เก๋อเกิน (Radix Puerariae Lobatae) คือ รากแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Pueraria lobata* (Willd.) Ohwi[1,2] วงศ์ Fabaceae (Leguminosae-Papilionoideae)[3]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: จากการศึกษาในสัตว์ทดลองพบว่า เก๋อเกินมีฤทธิ์ช่วยให้การไหลเวียนของเลือดดีขึ้น สารกลุ่มกลัยโคไซด์ โดยเฉพาะสาร puerarin มีฤทธิ์ทำให้กล้ามเนื้อหัวใจคลายตัวและลดอัตราการเต้นของหัวใจ ลดความดันโลหิต[1,4] ป้องกันและรักษาหัวใจขาดเลือด[5] ทำให้ระบบการไหลเวียนของเลือดที่สมองดีขึ้น[1,4] ลดไข้และต้านการชัก[1,4] นอกจากนี้ สาร puerarin ยังมีฤทธิ์ปกป้องตับจากสาร carbon tetrachloride โดยการยับยั้งเอนไซม์ CYP2E1 และต้านอนุมูลอิสระ[6]

การศึกษาทางคลินิก: สารสกัดแอลกอฮอล์มีสรรพคุณบรรเทาอาการเจ็บหน้าอก ปวดศีรษะข้างเดียว และไข้หวัด สารสกัดน้ำและสารกลุ่มเฟลโวนอยด์รวมมีสรรพคุณลดความดันโลหิต[7]

การศึกษาความปลอดภัย: การศึกษาพิษเฉียบพลันโดยการให้สารสกัดแอลกอฮอล์ทางปากหนูถีบจักรในขนาด 10 และ 20 กรัม/กิโลกรัม ติดต่อกัน 3 วัน ไม่พบอาการผิดปกติใด ๆ เมื่อฉีดสารสกัดแอลกอฮอล์ สารกลุ่มเฟลโวนอยด์รวม และสาร puerarin เข้าหลอดเลือดดำหนูถีบจักรพบว่าขนาดของสารสกัดที่ทำให้หนูตายร้อยละ 50 (LD_{50}) มีค่าเท่ากับ 2.1, 1.6 และ 0.74 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ เมื่อให้สารสกัดน้ำที่ขจัดสารกลุ่มไอโซเฟลโวนอยด์ออกแล้วทางปาก ฉีดเข้าทางหลอดเลือดดำและช่องท้องหนูถีบจักร พบว่า LD_{50} มีค่าเท่ากับ 4.0, 1.04 และ 2.0 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ การศึกษาพิษกึ่งเรื้อรังเมื่อให้สารสกัดแอลกอฮอล์ทางปากหนูถีบจักรวันละ 2 กรัม/กิโลกรัม ติดต่อกันนาน 2 เดือน ไม่พบอาการข้างเคียงหรืออาการผิดปกติใด ๆ และเมื่อให้สารสกัดดังกล่าวทางปากสุนัขที่มีความดันโลหิตสูงวันละ 2 กรัม/กิโลกรัม ติดต่อกัน 14 วัน ไม่พบอาการข้างเคียงหรืออาการผิดปกติใด ๆ[7]

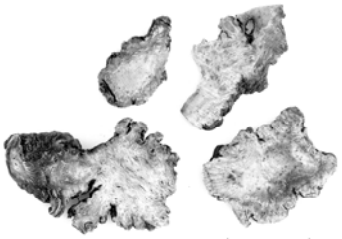
ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: เนื่องจากเก๋อเกินมีคุณสมบัติเย็น อาจทำให้เกิดอาการคลื่นไส้อาเจียน จึงควรใช้อย่างระวังในผู้ป่วยที่มีภาวะกระเพาะอาหารเย็นหรือหยางพร่อง และควรระวังการใช้ในฤดูร้อน เมื่อมีเหงื่อออกมากร่วมกับการถูกลมร้อนกระทบ[8]

เอกสารอ้างอิง

1. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washing: Eastland Press Inc., 2003.
2. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
3. ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (เต็ม สมิตินันทน์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2544). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประชาชน จำกัด, 2544.
3. Huang KC. The Pharmacology of Chinese Herbs. 2nd ed. Boca Raton: CRC Press, 1993.
4. Wu L, Qiao H, Li Y, Li L. Protective roles of puerarin and Danshensu on acute ischemic myocardial injury in rats. Phytomedicine 2007; 14(10): 652-8.
5. Hwang YP, Choi CY, Chung YC, Jeon SS, Jeong HG. Protective effects of puerarin on carbon tetrachloride-induced hepatotoxicity. Arch Pharm Res 2007; 30(10): 1309-17.
6. Ma JK. Radix Puerariae: ge gen. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
7. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.

เก๋าเปิ่น (藁本)

เก๋าเปิ่น (Rhizoma et Radix Ligustici) คือ เหง้าและรากแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Ligusticum sinense* Oliv., *L. jeholense* Nakai et Kitag. วงศ์ Apiaceae (Umbelliferae)[1]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สาร butylphthalide, butylidenephthalide และ ligustilide มีฤทธิ์ยับยั้งการหดตัวของมดลูกที่แยกจากกายหนูขาวที่เหนี่ยวนำด้วยสาร prostaglandin $F_{2\alpha}$ โดย butylidenephthalide มีฤทธิ์แรงกว่า ligustilide[2] เมื่อให้น้ำมันหอมระเหยทางปากหนูถีบจักรในขนาดเทียบเท่าผงยา 7.0 และ 14.0 กรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ต้านอักเสบ และเมื่อให้ทางปากกระต่ายในขนาดเทียบเท่าผงยา 7.14 กรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ลดไข้ บรรเทาปวด และสงบจิตใจ สารสกัดน้ำขนาด 2 กรัม/กิโลกรัม มีฤทธิ์ระงับปวดเมื่อฉีดเข้าช่องท้องกระต่าย สารสกัดเอทานอลมีฤทธิ์ยับยั้งอาการบีบเกร็งของกล้ามเนื้อเรียบของลำไส้เล็กและมดลูกกระต่าย สารสกัดน้ำและสารสกัดเอทานอล ขนาด 2 กรัม/กิโลกรัม มีฤทธิ์ลดความดันโลหิตเมื่อฉีดเข้าหลอดเลือดดำกระต่าย สาร ligustilide มีฤทธิ์ระงับอาการหอบในหนูตะเภาเมื่อฉีดเข้าช่องท้อง สารสกัดน้ำความเข้มข้น 15-30% มีฤทธิ์ต้านเชื้อราในหลอดทดลอง[3]

การศึกษาทางคลินิก: เก๋าเปิ่นมักไม่ใช้เดี่ยว โดยทั่วไปมักใช้เป็นส่วนประกอบของตำรับยารักษาอาการปวดศีรษะ เช่น ยาต้มที่ประกอบด้วยเก๋าเปิ่น ชวนซฺยง (川芎 โกฐหัวบัว) ซี่ซิน (细辛) และชงไป๋ (葱白 หอมจีน) มีสรรพคุณรักษาโรคปวดศีรษะ ตำรับยาที่มีเก๋าเปิ่นเป็นส่วนประกอบสำคัญสามารถรักษาโรคไมเกรน แน่นหน้าอก ปวดศีรษะจากการกระทบลม ปวดข้อ และแขนขาชา การศึกษาในผู้ป่วยโรคผิวหนังเรื้อรัง จำนวน 139 ราย โดยฉีดยาเตรียมเก๋าเปิ่น 50% เข้าใต้ผิวหนังเฉพาะที่ สัปดาห์ละ 2 ครั้ง ครั้งละ 5-10 มิลลิลิตร จำนวน 8-20 ครั้ง ขึ้นกับอาการของผู้ป่วย รักษานาน 1-4 เดือน พบว่าผู้ป่วยจำนวน 46 ราย หายเป็นปกติและไม่กลับมาเป็นอีก ผู้ป่วย 44 ราย ได้ผลดีมาก และผู้ป่วย 47 ราย ได้ผลดี รวมได้ผลร้อยละ 98.56 ผู้ป่วย 2 ราย ไม่ได้ผล คิดเป็นร้อยละ 1.44

นอกจากนี้ ยังพบว่ายาต้มที่เตรียมจากเก๋าเปิ่น (藁本) 15 กรัม และชังจู๋ (苍术 โกฐเขมา) 9 กรัม ใช้รักษาอาการหดเกร็งของกระเพาะอาหาร และปวดท้องได้ผลดี[3]

การศึกษาความปลอดภัย: ขนาดของน้ำมันหอมระเหยและสารสกัดเอทานอลที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD_{50}) เมื่อให้โดยฉีดเข้าช่องท้อง มีค่าเท่ากับ 0.63 มิลลิลิตร/กิโลกรัม และมีค่าเทียบเท่ากับผงยา 42.5 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ น้ำมันหอมระเหยเมื่อให้ทางปากหนูถีบจักร มีค่า LD_{50} เทียบเท่ากับผงยา 70.7 กรัม/กิโลกรัม[3]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: เนื่องจากตัวยานี้มีรสเผ็ดร้อนและอุ่น มีฤทธิ์ในการขับกระจาย จึงไม่ควรใช้รักษาผู้ป่วยที่มีอาการปวดศีรษะเนื่องจากอินพร่องหรือเลือดพร่องและมีไข้[4-6]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
3. Du XM. Rhizoma Ligustici: gao ben. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
4. Yeung HC. Handbook of Chinese Herbs. 2nd ed. California: Institute of Chinese Medicine, 1996.
5. Liu GW. Chinese Herbal Medicine. Beijing: Hua Xia Publishing House, 2001.
6. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 1. Singapore: World Scientific, 1986.

ข่วนตงฮวา (款冬花)

ข่วนตงฮวา (Flos Farfarae) คือ ดอกตูมแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Tussilago farfara* L.วงศ์ Asteraceae (Compositae)[1-3]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ยาต้มมีฤทธิ์ระงับไอในสุนัขและหนูถีบจักร และขับเสมหะในแมว เมื่อฉีดสารสกัดแอลกอฮอล์หรืออีเทอร์เข้าหลอดเลือดดำแมวและกระต่าย จะกระตุ้นการหายใจ บางครั้งพบภาวะหยุดหายใจชั่วคราว ซึ่งอาจเกิดขึ้นก่อนหรือหลังการกระตุ้น เมื่อฉีดยาต้มหรือสารสกัดจากแอลกอฮอล์เข้าหลอดเลือดดำแมว จะทำให้ความดันโลหิตลดลงเล็กน้อย หลังจากนั้นจะสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว และออกฤทธิ์อยู่นาน ส่วนสารสกัดอีเทอร์จะเพิ่มความดันโลหิตแมว กระต่าย สุนัข และหนูขาว โดยไม่มีอาการนำของความดันโลหิตลดลงก่อน สารสกัดอีเทอร์ ขนาด 0.2 กรัม จะทำให้แมวที่ช็อคจากการเสียเลือดมีความดันโลหิตสูงขึ้นอย่างเด่นชัด การให้ยาซ้ำไม่มีผลทำให้เกิดความชินยาอย่างรวดเร็ว สารสกัดอีเทอร์มีฤทธิ์ยับยั้งกล้ามเนื้อเรียบของกระเพาะอาหารและลำไส้ และต้านการหดตัวของลำไส้ที่เกิดจากการเหนี่ยวนำของ barium chloride ข่วนตงฮวาในขนาดต่ำมีฤทธิ์กระตุ้นการบีบตัวของมดลูก แต่ถ้าใช้ในขนาดสูงจะมีฤทธิ์ยับยั้ง[2]

การศึกษาทางคลินิก: เมื่อให้สารสกัดแอลกอฮอล์แก่ผู้ป่วยที่มีอาการหอบหืด 36 ราย ขนาด 5 มิลลิลิตร (เทียบเท่าผงยา 6 กรัม) วันละ 3 ครั้ง พบว่าได้ผลดี 27 ราย โดยเฉพาะผู้ป่วยที่มีอาการหอบหืดไม่รุนแรง[2]

การศึกษาความปลอดภัย: ขนาดของยาต้มและสารสกัดแอลกอฮอล์ที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD_{50}) เมื่อให้ทางปากมีค่าเท่ากับ 124 และ 112 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ สารสกัดอีเทอร์เมื่อฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักร มีค่า LD_{50} เท่ากับ 43 กรัม/กิโลกรัม[2] สาร senkirkine ซึ่งเป็นสารในกลุ่ม pyrrolizidine alkaloids จากข่วนตงฮวา มีค่า LD_{50} เท่ากับ 220 มิลลิกรัม/กิโลกรัม[5]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ข่วนตงฮวามีคุณสมบัติอุ่น จึงควรใช้อย่างระวังกับอาการไอที่เกิดจากความร้อน[3] ข่วนตงฮวาอาจเกิดอันตรกิริยากับกลุ่มยาลดความดันโลหิต[2] การใช้ข่วนตงฮวาใน

ขนาดสูงมากจะทำให้เป็นลมและหายใจไม่ออก อาการคลื่นไส้เป็นอาการที่พบบ่อย บางรายอาจมีอาการกระวนกระวาย นอนไม่หลับ[3] นอกจากนี้ ข่วนตงฮวามีสารกลุ่ม pyrrolizidine alkaloids ซึ่งเป็นพิษต่อตับ เป็นสารก่อมะเร็งและก่อกลายพันธุ์ แต่พบปริมาณต่ำมาก (0.015%) และสารนี้ถูกทำลายได้ด้วยความร้อนขณะต้มยา[4] อย่างไรก็ตาม หลายประเทศในยุโรป ห้ามใช้สารกลุ่ม pyrrolizidine alkaloids มากกว่า 1 มิลลิกรัม/วัน[6] ดังนั้นจึงควรใช้ข่วนตงฮวาตามแพทย์สั่งเท่านั้น

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Zhu Y. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers 1998.
3. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 1993.
4. Hirono I, Haga M, Fujii M, Matsuura S, Matsubara N, Nakayama M, Furuya T, Hikichi M, Takanashi H, Uchida E, Hosaka S, Ueno I. Induction of hepatic tumors in rats by senkirkine and symphytine. J Natl Cancer Inst 1979; 63(2): 469-72.
5. Cupp M.J. Toxicology and Clinical Pharmacology of Herbal Products. Totowa: Humana Press Inc., 2000.
6. Schulz V, Hansel R, Tyler VE. Rational Phytotherapy-A Physician's Guide to Herbal Medicine, 3rd ed. Berlin: Springer-Verlag, 1998.

จุหวีผี (橘皮)

จุหวีผี หรือ **จุหวีหง (橘红) (Exocarpium Citri Rubrum)** คือ เปลือกผลสุกเฉพาะส่วนเปลือกสีแดงที่ทำให้แห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Citrus reticulata* Blanco วงศ์ Rutaceae[1,2]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดน้ำความเข้มข้น 1 และ 2-4 มิลลิกรัม/มิลลิลิตร มีฤทธิ์ยับยั้งการหดตัวของกล้ามเนื้อเรียบของลำไส้ที่แยกจากกายหนูตะเภา และกระต่าย ตามลำดับ สารสกัดน้ำความเข้มข้น 1 มิลลิกรัม/มิลลิลิตร มีฤทธิ์ยับยั้งการหดตัวของกล้ามเนื้อเรียบของหลอดลมที่แยกจากกายหนูตะเภา สารสกัดเอทานอลความเข้มข้น 20 มิลลิกรัม/มิลลิลิตร มีฤทธิ์ขับเสมหะและบรรเทาอาการหอบในหนูตะเภา และต้านอนุมูลอิสระในหนูขาว น้ำมันหอมระเหยมีฤทธิ์ขับเสมหะ โดยสารออกฤทธิ์คือ limonene นอกจากนี้ น้ำมันหอมระเหยยังมีฤทธิ์ให้ความอบอุ่น และกระตุ้นการทำงานของระบบกระเพาะอาหารและลำไส้กระตาย และรักษานิ่วในถุงน้ำดีในสุนัข[3]

การศึกษาทางคลินิก: จุหวีผีมีสรรพคุณรักษาอาการช็อคที่เกิดจากการติดเชื้อ สารสกัดมีสรรพคุณรักษากลากเกลื้อน บรรเทาอาการแพ้ และอาการอุจจาระมีเลือดปน น้ำมันหอมระเหยมีสรรพคุณรักษานิ่วในถุงน้ำดี[3] ตามการแพทย์แผนจีน จุหวีผีมีฤทธิ์แห้งและหอมกว่าเฉินผีซึ่งเป็นตัวยาที่ได้จากพืชชนิดเดียวกัน แต่มีประสิทธิผลในการปรับสมดุลส่วนกลางของร่างกาย ควบคุมกระเพาะอาหารและม้ามได้น้อยกว่า ใช้รักษาอาการอาเจียน เรอ และไอมีเสมหะ[1]

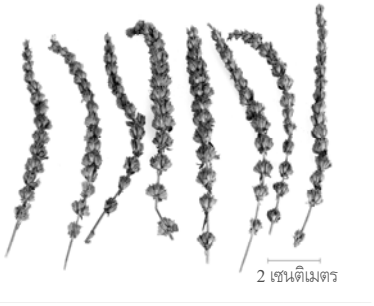
การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อฉีดน้ำมันหอมระเหยเข้าช่องท้องหนูถีบจักร พบว่าขนาดที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD_{50}) มีค่าเท่ากับ 1 มิลลิลิตร/กิโลกรัม[3]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.
3. Li W. Pericarpium Citri Reticulatae: chen pi, ju pi. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.

จิงเจี้ย (荆芥)

จิงเจี้ย (Herba Schizonepetae) คือ ส่วนเหนือดินแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Schizonepeta tenuifolia* Briq. วงศ์ Lamiaceae (Labiatae)[1]

จิงเจี้ยซุ่ย (荆芥穗) เป็นส่วนช่อดอกแห้งของพืช มีสรรพคุณเหมือนจิงเจี้ย แต่ฤทธิ์แรงกว่า[2]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ยาต้มมีฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรียหลายชนิด[3] สาร *d*-menthone มีฤทธิ์ลดไข้ ต้านอาการหดเกร็งของกล้ามเนื้อเรียบ ที่ความเข้มข้นสูงมีฤทธิ์ยับยั้งเชื้อ *Bacillus tuberculi* ในหลอดทดลอง[2] น้ำมันจิงเจี้ยมีฤทธิ์ลดไข้ในหนูขาว ช่วยให้จิตใจสงบในกระต่าย บรรเทาอาการหอบในหนูตะเภา และขับเสมหะในหนูถีบจักร ยาต้มขนาดเทียบเท่าผงยา 20 กรัม/กิโลกรัม เมื่อฉีดเข้าทางช่องท้องหนูถีบจักร มีฤทธิ์ต้านอักเสบ[4]

การศึกษาทางคลินิก: จิงเจี้ยมีสรรพคุณลดไข้และบรรเทาอาการปวดศีรษะในผู้ป่วยที่มีอาการหวัด เจ็บคอ หลอดลมอักเสบและหอบในเด็ก เยื่อตาอักเสบ ระยะแรกของหัด แผลเปื่อย และหิด[3] นอกจากนี้ ยังมีสรรพคุณรักษาโรคผิวหนัง แผลอักเสบมีหนอง และโรคเรื้อนกวาง[3]

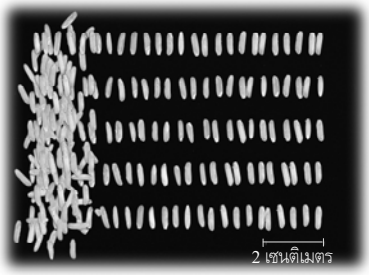
การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อฉีดยาต้มเข้าช่องท้องหนูถีบจักร พบว่าขนาดที่ทำให้ตายร้อยละ 50 (LD_{50}) มีค่าเท่ากับ 39.8 กรัม/กิโลกรัม เมื่อให้น้ำมันจิงเจี้ยทางปากหนูถีบจักร พบว่ามีค่า LD_{50} เท่ากับ 1.1 มิลลิลิตร/กิโลกรัม และเมื่อให้น้ำมันจิงเจี้ยแก่กระต่าย ขนาด 0.15 มิลลิลิตร/กิโลกรัม (เทียบเท่า 25 เท่าของขนาดใช้ในคน) วันละ 1 ครั้ง ติดต่อกัน 20 วัน ไม่พบความผิดปกติใด ๆ[4]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: อาการข้างเคียงที่อาจพบในผู้ป่วยที่รับประทานจิงเจี้ย ได้แก่ ปวดท้อง คลื่นไส้ อาเจียน แน่นหน้าอก ปวดแสบผิวหนังและคัน เมื่อรับประทานปลาและกุ้งหลังจากรับประทานจิงเจี้ย อาจทำให้เกิดอาการแพ้ได้[4] ตามศาสตร์การแพทย์แผนจีน ห้ามใช้จิงเจี้ยในผู้ป่วยที่มีอาการเหงื่อออกเอง และปวดศีรษะเนื่องจากอินพร่อง[2]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Yeung HC. Handbook of Chinese Herbs. 2nd ed. California: Institute of Chinese Medicine, 1996.
3. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
4. Ma JK. Herba Schizonepetae: jing jie. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.

จิงหมี่ (粳米)

จิงหมี่ [ข้าวเจ้า (Nonglutinous Rice)] คือ เมล็ดแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Oryza sativa* L. วงศ์ Poaceae (Gramineae)[1,2]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดน้ำและสารสกัดแอลกอฮอล์มีฤทธิ์ต้านมะเร็งตับในหนูถีบจักร[2]

การศึกษาทางคลินิก: จิงหมี่มีสรรพคุณบำรุงร่างกาย ม้าม กระเพาะอาหารและลำไส้ บรรเทาอาการกระหายน้ำ รักษาบิด และท้องร่วง[2,3]

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. ชัยโย ชัยชาญทิพยุทธ, วชิรา แดนตะวัน, สุรางค์ หอมจันทร์, ลักษณะหญิง รัตรสาร (คณะบรรณาธิการ). สมุนไพร ลำดับที่ 01: โครงการศึกษาวิจัยสมุนไพร. พิมพ์ครั้งที่ 2. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สารมวลชน จำกัด, 2525.
3. วิทิต วัณนาวิบูล. อาหารสมุนไพรในทัศนะจีน-ตะวันตก. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดี, 2544.

จินอิ๋นฮวา (金银花)

จินอิ๋นฮวา หรือ **อิ๋นฮวา (银花) [ดอกสายน้ำผึ้ง (Flos Lonicerae Japonicae)]** คือ ดอกตูมหรือดอกเริ่มบานที่ทำให้แห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Lonicera japonica* Thunb. วงศ์ Caprifoliaceae[1,2]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ต้านจุลชีพหลายชนิด ได้แก่ *Staphylococcus aureus*, β-hemolytic *Streptococcus*, *Escherichia coli*, *Bacillus dysenteriae*, *Vibrio cholerae*, *Salmonella typhi*, *Diplococcus pneumoniae*, *D. meningitides*, *Pseudomonas aeruginosa* และ *Mycobacterium tuberculosis*[3] (สารออกฤทธิ์ ได้แก่ chlorogenic acid, isochlorogenic acid และ luteolin) มีฤทธิ์ลดไข้ ต้านอักเสบ ต้านอนุมูลอิสระ ลดไขมันในเลือด และห้ามเลือด สาร chlorogenic acid เมื่อให้ทางปากมีฤทธิ์กระตุ้นระบบประสาทส่วนกลางหนูขาวและหนูถีบจักร โดยมีความแรง 1/6 เท่าของคาเฟอีน แต่เมื่อให้พร้อมกันจะไม่เสริมฤทธิ์ของคาเฟอีน[4-10] นอกจากนี้ การฉีดสารสกัดเอทานอล-น้ำเข้าช่องท้องหนูถีบจักรเพศเมียจะทำให้อัตราการตั้งท้องลดลง เมื่อฉีดสารสกัดดังกล่าวเข้ามดลูกสุนัขจะทำให้ตัวอ่อนของสุนัขตาย และการฉีดเข้าถุงน้ำคร่ำลิงจะทำให้แท้ง เมื่อให้สารสกัดทางปากหนูขาว จะมีฤทธิ์อย่างอ่อนในการป้องกันการเกิดแผลในกระเพาะอาหาร สาร chlorogenic acid ในขนาดสูงเมื่อให้ทางปาก พบว่ามีฤทธิ์เพิ่มการบีบตัวของกระเพาะอาหารและลำไส้ ทำให้การหลั่งน้ำย่อยในกระเพาะอาหารและการหลั่งน้ำดีเพิ่มขึ้น และยังพบว่ามีฤทธิ์กระตุ้นมดลูกที่แยกจากกายหนูขาว

การศึกษาทางคลินิก: มีการใช้ทั้งที่เป็นยาเดี่ยวหรือเป็นส่วนประกอบในตำรับยาที่ใช้รักษาโรคเกี่ยวกับทางเดินหายใจในทารก การอักเสบที่เกิดขึ้นที่ส่วนของคอหอยที่อยู่เหนือระดับของเพดานอ่อนของปาก การติดเชื้อที่เกิดจากเชื้อปรสิตตระกูล Treponemataceae การติดเชื้อที่เกิดจากการผ่าตัด การอักเสบชนิดเฉียบพลัน โรคผิวหนังโดยเฉพาะที่เกิดในชั้นหนังแท้ โรคซาร์ และลำไส้เล็กอักเสบ[7]

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อให้สารสกัดน้ำทางปากกระต่ายและสุนัข ไม่ทำให้เกิดความเป็นพิษ ไม่พบความผิดปกติของเลือด การหายใจ และการถ่ายปัสสาวะ เมื่อฉีดสารสกัดน้ำเข้าใต้ผิวหนังหนูถีบจักร พบว่าขนาดที่ทำให้หนูตายร้อยละ 50 (LD_{50}) มีค่าเทียบเท่ากับผงยา 53 กรัม/กิโลกรัม[4,7] การฉีด

สาร chlorogenic acid เข้าใต้ผิวหนังจะทำให้เกิดอาการแพ้ แต่ถ้าให้ทางปาก สารนี้จะถูกเปลี่ยนในลำไส้เล็กให้อยู่ในรูปที่ไม่ทำให้เกิดอาการแพ้[4]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่มีภาวะเย็นพร่องของม้ามและกระเพาะอาหาร[11]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (เต็ม สมิตินันทน์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2544). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประชาชน จำกัด, 2544.
3. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press, Inc., 2004.
4. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
5. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.
6. Deng WL. Flos Lonicerae: jin yin hua. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
7. Deng JG, Wei SJ. Genuine and Well-reputed Medicinal Materials in Guangxi. 1st ed. Beijing: Zhongguo Zhongyi Yao Publishing House, 2007.
8. Chang WC, Hsu FL. Inhibition of platelet activation and endothelial cell injury by polyphenolic compounds isolated from *Lonicera japonica* Thunb. Prostaglandins Leukot Essent Fatty acids 1992; 45(4): 307-12.
9. Parh E, Kum S, Wang C, Park SY, Kim BS, Schuller-Lavis G. Anti-inflammatory activity of herbal medicines: Inhibition of nitric oxide production and tumor necrosis factor-alpha secretion in an activated macrophage-like cell line. Am J Chin Med 2005; 33(3): 415-24.
10. Kang OH, Choi YA, Park HJ, Lee JY, Kim DK, Choi SC, Kim TH, Nah YH, Yun KJ, Choi SJ, Kim YH, Bae KH, Lee YM. Inhibition of trypsin-induced mast cell activation by water fraction of *Lonicera japonica*. Arch Pharm Res 2004; 27(11): 1141-6.
11. Bensky D, Clavey S, Stöger E. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. 3rd ed. Seattle: Eastland Press Inc., 2004.

จื่อเขอ (枳壳)

จื่อเขอ (Fructus Aurantii) คือ ผลที่ไม่แก่จัดและทำให้แห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Citrus aurantium* L. (ส้มซ่า) วงศ์ Rutaceae[1,2] เตรียมโดยนำผลที่ไม่แก่จัดมาล้างน้ำให้สะอาด หั่นเป็นแว่นหนา ๆ แล้วนำไปทำให้แห้ง[1,2]

จื่อเขอ (ฟูเฉ่า) [枳壳 (麸炒)]

จื่อเขอ (ฟูเฉ่า) [枳壳 (麸炒)] เตรียมโดยนำรำข้าวสาลีใส่ลงในภาชนะที่เหมาะสม แล้วให้ความร้อนจนกระทั่งมีควันออกมา เติมจื่อเขอที่สะอาดลงไป (ใช้รำข้าวสาลี 10 กิโลกรัม ต่อตัวยา 100 กิโลกรัม) คนอย่างรวดเร็วจนกระทั่งผิวของตัวยาเป็นสีเหลืองเข้ม นำออกจากเตา แล้วร่อนเอารำข้าวสาลีออก[3-5]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ยาต้มความเข้มข้น 100% (ผงยา 1 กรัม เตรียมเป็นยาต้ม 1 มิลลิลิตร) มีฤทธิ์ยับยั้งการหดตัวของมดลูกหนูถีบจักร แต่มีฤทธิ์กระตุ้นการหดตัวของมดลูกกระต่าย นอกจากนี้ ยังมีฤทธิ์ยับยั้งการหดตัวของกล้ามเนื้อเรียบลำไส้หนูถีบจักรและกระต่าย เมื่อฉีดยาต้มความเข้มข้น 100% เข้าหลอดเลือดดำสุนัขขนาด 1-3 มิลลิลิตร พบว่ามีฤทธิ์เพิ่มความดันโลหิต โดยความแรงจะขึ้นกับขนาดยา ยาต้มที่ความเข้มข้นต่ำมีฤทธิ์เพิ่มการบีบตัวของกล้ามเนื้อหัวใจคางคก แต่ไม่มีผลต่อการหดตัวของหลอดลมหนูตะเภา[6,7] เมื่อฉีดสารสกัดน้ำและสารสกัดแอลกอฮอล์เข้าหลอดเลือดดำสุนัขและกระต่าย พบว่ามีฤทธิ์เพิ่มความดันโลหิต กระตุ้นการทำงานของหัวใจ แต่ไม่มีผลชัดเจนต่อระบบทางเดินหายใจ การให้สารสกัดน้ำที่ความเข้มข้นต่ำจะเพิ่มการบีบตัวของกล้ามเนื้อหัวใจคางคก แต่ที่ความเข้มข้นสูงฤทธิ์จะลดลง ดังนั้นการใช้ทางคลินิกจึงควรปรับขนาดยาให้เหมาะสมกับผู้ป่วย[6,7]

การศึกษาทางคลินิก: สตรีที่ป่วยและต้องนอนเป็นเวลานานจนทำให้มดลูกคล้อยต่ำ หรือบุรุษที่เป็นโรคไส้เลื่อนและทวารหนักคล้อยต่ำ เมื่อรับประทานยาต้มขนาดเทียบเท่าผงยา 10-30 กรัม ติดต่อกัน 5-10 วัน พบว่ารักษาอาการดังกล่าวได้ดี[6]

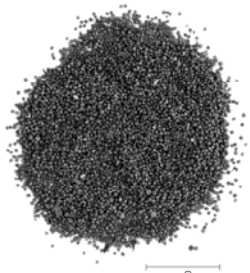
ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ควรระวังการใช้ในสตรีมีครรภ์ ผู้ป่วยที่มีภาวะม้ามและกระเพาะอาหารพร่อง หรือมีแผลในกระเพาะอาหารหรือลำไส้ เนื่องจากจื่อเขออาจระคายเคืองทางเดินอาหาร[8]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (เต็ม สมิตินันทน์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2544). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประชาชน จำกัด, 2544.
3. Xu CJ, Ye DJ. Zhongyao Paozhi Xue. 18th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 2003.
4. Ye DJ, Zhang SC, Huang WL, Pan SH, Gong QF, Chen Q. Processing of Traditional Chinese Medicine. 7th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 2001.
5. Gong QF. Zhongyao Paozhi Xue. 2nd ed. Beijing: National Chinese Traditional Medicine Publishing House, 2003.
6. Li W. Fructus Aurantii: zhi qiao. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
7. Xiao PG, Li DL, Yang SL. Modern Chinese Materia Medica. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Hua Xue Gong Ye Publishing House, 2002.
8. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.

จื่อซูจื่อ (紫苏子)

จื่อซูจื่อ หรือ **ซูจื่อ (苏子) [ผลงาขี้ม้อน (Fructus Perillae)]** คือ ผลสุกแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Perilla frutescens* (L.) Britt. วงศ์ Lamiaceae (Labiatae)[1-3]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: น้ำมันจื่อซูจื่อมีกรดไขมันในกลุ่มโอเมกา-3 สูง เช่น ALA (alpha linolenic acid)[3] กรดไขมันนี้จะมีการเปลี่ยนแปลงในร่างกายเป็น DHA (docosahexaenoic acid) และ EPA (eicosapentaenoic acid) ซึ่งช่วยลดการเกิดอาการหอบได้[4] จากการศึกษาฤทธิ์ต้านหอบของน้ำมันจื่อซูจื่อในหลอดทดลองและในหนูตะเภา พบว่าทำให้การทำงานของปอดดีขึ้น โดยควบคุมการสร้าง eicosanoid และลดการสร้าง leukotriene[5] การให้สาร rosmarinic acid ทางปากหนูถีบจักรในขนาด 1.5 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ทุกวัน จะป้องกันการเกิดอาการหอบหืดจากการแพ้ได้[6] น้ำมันจื่อซูจื่อมีฤทธิ์ทำให้ไขมันในเลือดไก่ลดลง แต่ไม่แสดงฤทธิ์ดังกล่าวในหนูถีบจักร และจะเพิ่มน้ำหนักและขนาดของตับในกระต่าย[7]

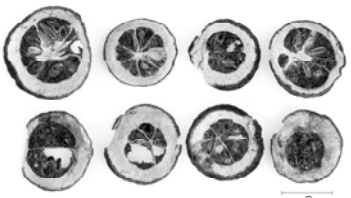
การศึกษาทางคลินิก: จื่อซูจื่อมีสรรพคุณระงับอาการเรอ อาเจียน รักษาอาการเลือดออกตามไรฟัน และตกเลือดในสตรี[7]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: เนื่องจากตัวยานี้ทำให้ลำไส้ชุ่มชื้น ช่วยรักษาอาการท้องผูก จึงควรระวังการใช้ในผู้ป่วยที่มีอาการท้องเสียเรื้อรัง[1]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (เต็ม สมิตินันทน์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2544). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประชาชน จำกัด, 2544.
3. Wikipedia, the free encyclopedia. Perilla oil. [Online]. [cited December, 2009]; Available from: URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Perilla_oil.
4. Mickleborough TD, Rundell KW. Dietary polyunsaturated fatty acids in asthma- and exercise-induced bronchoconstriction. Eur J Clin Nutr 2005; 59: 1335-46.
5. Deng Y, Xie Q, Zhang S, Yao H, Zhang H. Anti-asthmatic effects of perilla seed oil in the guinea pig *in vitro* and *in vivo*. Planta Med 2007; 73 (1): 53-8.
6. Sanbonai, C, Takano H, Osakabe N, Sasa N, Natsume M, Yanagisawa R, Inoue K, Sadakane K, Ichinose T, Yoshikawa T. Rosmarinic acid in perilla extract inhibits allergic inflammation induced by mite allergen, in a mouse model. Clin Exp Allergy 2004; 34(6): 971-7.
7. Zhang BF. Fructus Perillae: zi su zi. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.

จื่อสือ (枳实)

2 เซนติเมตร

จื่อสือ (Fructus Aurantii Immaturus) คือ ผลอ่อนและทำให้แห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Citrus aurantium* L. (ส้มซ่า), *C. sinensis* Osbeck (ส้มเกลี้ยง) วงศ์ Rutaceae[1,2] เตรียมโดยนำผลอ่อนมาล้างน้ำให้สะอาด หั่นเป็นแว่นหนา ๆ แล้วนำไปทำให้แห้ง[1]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดจื่อสือความเข้มข้น 0.01 มิลลิกรัม/มิลลิลิตร มีฤทธิ์เพิ่มการเคลื่อนไหวของลำไส้กระต่าย ยาฉีดขนาด 0.1-0.2 กรัม/กิโลกรัม มีฤทธิ์อ่อน ๆ ในการเพิ่มการไหลเวียนของเลือดไปเลี้ยงหัวใจ และช่วยให้การทำงานของกล้ามเนื้อหัวใจหนูตะเภา หนูขาว แมว และสุนัขดีขึ้น เมื่อให้ยาฉีดขนาด 1.5 กรัม/กิโลกรัม แก่สุนัขทางหลอดเลือดดำ พบว่ามีฤทธิ์เพิ่มความดันโลหิต[3] ยาฉีดขนาด 20-40 มิลลิกรัม/มิลลิลิตร มีฤทธิ์ยับยั้งการหดตัวของกล้ามเนื้อเรียบลำไส้กระต่าย และสารสกัดน้ำเมื่อให้ทางปากสุนัขในขนาด 1 กรัม/กิโลกรัม มีฤทธิ์เพิ่มการเคลื่อนไหวของกล้ามเนื้อเรียบของลำไส้เล็ก[4] สาร synephrine และ *N*-methyltyramine จากจื่อสือมีฤทธิ์ลดน้ำตาลในเลือดสุนัข[5]

การศึกษาทางคลินิก: สารสกัดน้ำมีสรรพคุณช่วยให้การทำงานของกระเพาะอาหารและการไหลเวียนของเลือดไปเลี้ยงหัวใจและสมองดีขึ้น และรักษาอาการท้องผูกเรื้อรังในผู้สูงอายุได้ผลดี[3]

การศึกษาความปลอดภัย: การศึกษาพิษเฉียบพลันในหนูถีบจักร โดยการให้ยาฉีดเข้าหลอดเลือดดำและช่องท้อง พบว่าขนาดที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD_{50}) มีค่าเทียบเท่าผงยา 71.8 และ 267 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ[4]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ควรระวังการใช้ในสตรีมีครรภ์[3]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (เต็ม สมิตินันทน์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2544). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประชาชน จำกัด, 2544.
3. Xiao PG, Li DL, Yang SL. Modern Chinese Materia Medica. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Hua Xue Gong Ye Publishing House, 2002.
4. Li W. Fructus Aurantii Immaturus: zhi shi. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
5. Guangzhou College of Traditional Chinese Medicine. Traditional Chinese Pharmacology. Guangzhou: International Training Centre, 1988.

จือหมู่ (知母)

จือหมู่ (Rhizoma Anemarrhenae) คือ ลำต้นใต้ดินแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Anemarrhena asphodeloides* Bge. วงศ์ Liliaceae[1]

จือหมู่ (จิ่วจิ้นเฉ่า) [知母 (酒浸炒)]

จือหมู่ (จิ่วจิ้นเฉ่า) [知母 (酒浸炒)] เตรียมโดยนำจือหมู่มาหมักกับเหล้าเหลืองที่ผลิตจากข้าวเจ้าจนกระทั่งเหล้าซึมเข้าเนื้อในตัวยา แล้วนำใส่ภาชนะตั้งบนเตาไฟ ผัดโดยใช้ไฟระดับอ่อน ๆ จนกระทั่งตัวยามีสีเข้มขึ้น นำออกจากเตา แล้วตั้งทิ้งไว้ให้เย็น เหล้ามีคุณสมบัติร้อนแรง รสหวานเผ็ด มีฤทธิ์เพิ่มการไหลเวียนของเลือด ขับความเย็น สลายลม ดับกลิ่นและรส นอกจากนี้ เหล้ายังช่วยให้สารอนินทรีย์บางชนิดแตกตัวและละลายน้ำได้มากขึ้น[2]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ระบายความร้อนและลดไข้ในกระต่าย[3] สารออกฤทธิ์คือ sarsasapogenin[3] สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ลดน้ำตาลในเลือดหนูถีบจักรและกระต่าย[3,4] สารออกฤทธิ์ได้แก่ anemarans A, B, C, D[5], mangiferin, mangiferin-7-*O*-β-glucoside[6], pseudoprototimosaponin AIII และ prototimosaponin AIII[7] จือหมู่มีฤทธิ์ต้านเชื้อจุลินทรีย์หลายชนิด[3,4] และทำให้กระบวนการสลายของ cortisol โดยเซลล์ตับช้าลง[4]

การศึกษาทางคลินิก: โดยทั่วไปมักใช้จือหมู่เป็นส่วนประกอบในตำรับยารักษาโรคติดเชื้อระบบทางเดินปัสสาวะ และยาระบายความร้อน ลดไข้[3] มีการศึกษาพบว่ายาต้มขนาด 6-15 กรัม/วัน สามารถใช้รักษาวัณโรค[3] เมื่อให้อาสาสมัครสุขภาพดีรับประทานสาร timosaponin ในขนาด 2 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ไม่พบความผิดปกติของระบบหัวใจ ความดันโลหิต และประสาทสัมผัส[3]

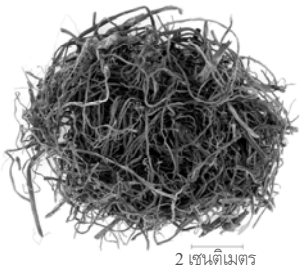
ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ควรระวังการใช้ในผู้ป่วยม้ามพร่อง อุจจาระเหลว[3]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Gong QF. Zhongyao Paozhi Xue. 2nd ed. Beijing: National Chinese Traditional Medicine Publishing House, 2003.

3. Hou JY. Rhizoma Anemarrhenae: zhi mu. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
4. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 2. Singapore: World Scientific, 1987.
5. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
6. Ichiki H, Miura, T, Kubo M, Ishihara E, Komatsu Y, Tanigawa K, Okada M. New antidiabetic compounds, mangiferin and its glucoside. Biol Pharm Bull 1998; 21(12): 1389-90.
7. Nakashima N, Kimura I, Kimura M, Matsuura H. Isolation of pseudoprototimosaponin AIII from rhizomes of *Anemarrhena asphodeloides* and its hypoglycemic activity in streptozotocin-induced diabetic mice. J Nat Prod 1993; 56(3): 345-50.

จื่อหวั่น (เจิง) [紫菀 (蒸)]

2 เซนติเมตร

จื่อหวั่น (เจิง) (Radix Asteris Tatarici Praeparata) คือ รากและเหง้าที่ผ่านการเผ้าจื้อและทำให้แห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Aster tataricus* L.f. วงศ์ Asteraceae (Compositae)[1-3] ในสมัยราชวงศ์ชิง เตรียมโดยนำจื่อหวั่นที่สะอาดมาคลุกเคล้ากับน้ำผึ้งให้เข้ากัน นำไปใส่ในภาชนะนึ่งที่มีฝาปิดมิดชิด นึ่งจนกระทั่งน้ำผึ้งแทรกซึมเข้าในตัวยา แล้วนำไปตากแห้ง ปัจจุบันเตรียมโดยนำน้ำผึ้ง-บริสุทธิ์มาเจือจางด้วยน้ำในปริมาตรที่เหมาะสม ต้มจนเดือดแล้วกรองเอาสิ่งเจือปนออก ใส่ตัวยาที่สะอาดแล้วคลุกเคล้าให้เข้ากัน หมักไว้สักครู่เพื่อให้น้ำผึ้งซึมเข้าตัวยา จากนั้นนำไปผัดในภาชนะที่เหมาะสมโดยใช้ไฟอ่อน ๆ จนกระทั่งมีสีน้ำตาลแดงและไม่เหนียวติดมือ นำออกจากเตา แล้วตั้งทิ้งไว้ให้เย็น[4]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: จื่อหวั่น มีฤทธิ์ขับเสมหะในสุนัข กระต่าย และหนูขาว[2,3] เมื่อให้ยาต้มทางปากกระต่ายที่สลบ ขนาด 1 กรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ขับเสมหะ และออกฤทธิ์ได้นาน 4 ชั่วโมง[2] เมื่อให้สารสกัดหยาบทางปากหนูขาว พบว่ามีฤทธิ์เพิ่มการขับของเหลวในหลอดลม[2] ยาเตรียมจื่อหวั่นไม่มีฤทธิ์ต้านไอในแมวที่เหนี่ยวนำโดยการฉีดสาร iodine เข้าช่องเยื่อหุ้มปอด แต่มีฤทธิ์ต้านไอในหนูถีบจักรที่เหนี่ยวนำด้วยแอมโมเนีย[3] เมื่อฉีดสาร shinone จากจื่อหวั่นเข้าทางช่องท้องในขนาด 5 มิลลิกรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ต้านไอในหนูถีบจักรที่เหนี่ยวนำด้วยแอมโมเนีย[2] ยาต้มมีฤทธิ์ต้านเชื้อ-แบคทีเรียก่อโรคหลายชนิดในหลอดทดลอง ได้แก่ *Shigella sonnei, Escherichia coli, Vibrio proteus, V. cholerae, Salmonella typhi* และ *Pseudomonas aeruginosa*[2,3] สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ต้านเชื้อไวรัส[5] สาร quercetin มีฤทธิ์ขับปัสสาวะ สาร epifriedelinol มีฤทธิ์ยับยั้งเซลล์มะเร็งตับชนิด Ehrlich ascites carcinoma[2] สาร quercetin, kaempferol, scopoletin, emodin, aurantiamide acetate และ 1,7-dihydroxy-6-methyl-anthraquinone มีฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระ โดยสาร quercetin และ kaempferol มีฤทธิ์แรงที่สุด[6]

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยาจื่อหวั่นทัง (紫菀汤) มีสรรพคุณรักษาโรคหลอดลมอักเสบ-เรื้อรัง และยาต้มจิ้งเขอฟาง (痉咳方) ซึ่งมีจื่อหวั่นเป็นส่วนประกอบหลัก มีสรรพคุณรักษาอาการไอ-เรื้อรัง[5]

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อให้น้ำมันหอมระเหยที่เตรียมในรูปแบบอิมัลชัน ทางปากหนูถีบจักรในขนาดเทียบเท่าผงยา 333.3, 500.0, 666.7 และ 833.3 กรัม/กิโลกรัม ภายหลังให้ยาแล้ว 2.5 ชั่วโมง พบว่าสัตว์ทดลองตายร้อยละ 7.7, 25.0, 80.0 และ 100 ตามลำดับ[5]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ควรใช้ด้วยความระมัดระวังในผู้ป่วยที่มีอาการไอที่เกิดจากร้อนพร่อง (อินพร่องและมีอาการที่บ่งบอกว่ามีความร้อน) หรือกรณีที่มีความร้อนมากเกินไป และไม่แนะนำให้ใช้ในขนาดสูง หรือใช้ติดต่อกันเป็นเวลานาน[3]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
3. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.
4. Gong QF. Zhongyao Paozhi Xue. 2nd ed. Beijing: National Chinese Traditional Medicine Publishing House, 2003.
5. Song LY. Radix Asteris: zi wan. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
6. Ng TB, Liu F, Cheng CH, Wang Z. Antioxidant activity of compounds from the medicinal herb *Aster tataricus*. Comp Biochem Physiol C Toxicol Pharmacol 2003; 136(2): 109-15.

จู๋เยี่ย (竹叶)

จู๋เยี่ย หรือ **ตั้นจู๋เยี่ย (淡竹叶) [หญ้าขุยไม้ไผ่, ใบไผ่ขม (Herba Lophatheri)]** คือ ใบและต้นแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Lophatherum gracile* Brongn. วงศ์ Poaceae (Gramineae)[1,2]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อให้สารสกัดน้ำทางปากหนูขาว กระต่าย และแมว พบว่ามีฤทธิ์ลดไข้[3,4]

การศึกษาทางคลินิก: น้ำต้มจากจู๋เยี่ย 10 กรัม มีฤทธิ์ขับปัสสาวะอย่างอ่อนในอาสาสมัครปกติ[3]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ควรใช้จู๋เยี่ยอย่างระมัดระวังในสตรีมีครรภ์[1]

หมายเหตุ: เดิมจู๋เยี่ยจะได้จากพืชที่ชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Phyllostachys nigra* Munro var. *henonis* Stapf ex Rendle[5] ซึ่งมีการศึกษาทางเภสัชวิทยาได้แก่ สารกลุ่มเฟลโวนอยด์รวม (ประกอบด้วย chlorogenic acid, caffeic acid และ luteolin 7-glycoside) มีฤทธิ์ต้านออกซิเดชัน[6,7] สาร orientin มีฤทธิ์ทำให้หลอดเลือดแดงเออร์ตาที่คอซึ่งแยกจากกายกระต่ายและถูกกระตุ้นให้หดตัวด้วย phenylephrine เกิดการคลายตัว โดยออกฤทธิ์ผ่าน nitric oxide-cGMP pathway[8] และเมื่อฉีดสาร orientin เข้าหลอดเลือดดำหนูขาว พบว่ามีฤทธิ์ปกป้องกล้ามเนื้อหัวใจจากการขาดเลือดมาหล่อเลี้ยงชั่วคราว และลดการเกิด apoptosis ของเซลล์กล้ามเนื้อหัวใจที่ขาดออกซิเจนชั่วคราวในหลอดทดลอง[9] สารสกัดแอซิโทนมีฤทธิ์ต้านเซลล์มะเร็งในหลอดทดลอง[10] ยับยั้งการสร้าง interleukin-12 (IL-12) ที่เกิดจากการชักนำด้วย lipopolysaccharide ในเซลล์เพาะเลี้ยง RAW264.7 macrophage[11] สาร luteolin 6-C-(6″-*O*-*trans*-caffeoylglucoside) มีฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระ ยับยั้งการทำงานของเอ็นไซม์ aldose reductase และยับยั้งการสร้าง advanced glycation endproducts ที่เป็นสาเหตุการเกิดอาการแทรกซ้อนต่าง ๆ ในผู้ป่วยเบาหวาน[12]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.

2. ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (เต็ม สมิตินันทน์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2544). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประชาชน จำกัด, 2544.
3. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
4. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Incoperated, 2003.
5. Bensky D, Clavey S, Stöger E. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. 3rd ed. Seattle: Eastland Press Inc., 2004.
6. Zhang Y, Wu XQ, Yu ZY. Comparison study on total flavonoid content and anti-free radical activity of the leaves of bamboo, *Phyllostachys nigra*, and *Ginkgo biloba*. Zhongguo Zhong Yao Za Zhi 2002; 27(4): 254-7.
7. Hu C, Zhang Y, Kitts DD. Evaluation of antioxidant and prooxidant activities of bamboo *Phyllostachys nigra* var. *henosis* leaf extract *in vitro*. J Agric Food Chem 2000; 48(8): 3170-6.
8. Fu XC, Wang MW, Li SP, Zhang Y, Wang HL. Vasodilatation produced by orientin and its mechanism study. Biol Pharm Bull 2005; 28(1): 37-41.
9. Fu XC, Wang MW, Li SP, Wang HL. Anti-apoptotic effect and the mechanism of orientin on ischaemic/reperfused myocardium. J Asian Nat Pro Res 2006; 8(3): 265-72.
10. Kim SH, Kim TS, Lee HJ, Yoo JC. Enhancement of 1,25-dihydroxyvitamin D3 and all-*trans* retinoic acid induced differentiation of human leukemia HL-60 cells by *Phyllostachys nigra* var. *henonis*. Immunopharmacol Immunotoxicol 2007, 29(1): 119-29.
11. Kim SH, Kim TS, Kim SJ, Seong CN, Lee OH, Lee HJ, Yoo JC. Inhibition of interleukin-12 production in mouse macrophages *via* suppression of nuclear factor-kappa B binding activity by *Phyllostachys nigra* var. *henonis*. Immunopharmacol Immunotoxicol 2007; 29(1): 131-9.
12. Jung SH, Lee JM, Lee HJ, Kim CY, Lee EH, Um BH. Aldose reductase and advanced glycation endproducts inhibitory effect of *Phyllostachys nigra*. Biol Pharm Bull 2007; 30(8): 1569-72.

จู้หรู (竹茹)

จู้หรู [เปลือกชั้นกลางของลำต้นไผ่ดำ (Caulis Bambusae in Taenia)] คือ เปลือกชั้นกลางของลำต้นที่ทำให้แห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Bambusa tuldoides* Munro, *Sinocalamus beecheyanus* (Munro) McClure var. *pubescens* P.F. Li, *Phyllostachys nigra* (Lodd.) Munro var. *henonis* (Mitf.) Stapf ex Rendle. วงศ์ Poaceae (Gramineae)[1-3]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: จู้หรูมีฤทธิ์ยับยั้งเชื้อ *Staphylococcus aureus*, *S. albus*, *Bacillus subtilis*, *Escherichia coli* และ *Salmonella typhi* ในหลอดทดลอง[2-4]

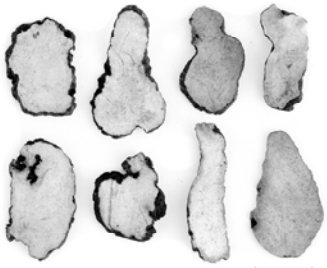
การศึกษาทางคลินิก: จู้หรูมีสรรพคุณบรรเทาอาการคลื่นไส้อาเจียนที่เกิดจากความร้อนในกระเพาะอาหาร[2]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในกรณีที่อาการคลื่นไส้อาเจียนที่เกิดจากความเย็นในกระเพาะอาหาร หรือมีการอุดตันที่เกิดจากอาหารที่มีคุณสมบัติเย็น[3]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Dou CG. Caulis Bambusae In Taeniam: zhu ru. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
3. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.
4. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press, Inc., 2004.

จูหลิง (猪苓)

จูหลิง (Polyporus) คือ เห็ดที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Polyporus umbellatus* (Pers.) Fr วงศ์ Polyporaceae[1]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อให้ยาต้มหรือสารสกัดน้ำเข้มข้นทางปากกระต่ายเพศผู้ในขนาด 2 กรัม/กิโลกรัม พบว่าภายหลังการให้ยา 6 ชั่วโมง ปริมาณปัสสาวะเพิ่มขึ้นไม่ชัดเจน แต่ปริมาณคลอไรด์ในปัสสาวะเพิ่มขึ้นร้อยละ 121.7-165 เมื่อฉีดยาต้มเข้ากล้ามเนื้อหรือฉีดเข้าหลอดเลือดดำสุนัขในขนาด 0.25-0.5 กรัม/กิโลกรัม พบว่าปริมาณปัสสาวะเพิ่มขึ้นร้อยละ 62 และปริมาณคลอไรด์ในปัสสาวะเพิ่มขึ้นร้อยละ 54.5 ภายในเวลา 4-6 ชั่วโมง[2] เมื่อให้ส่วนที่ละลายน้ำได้ของสารสกัด 85% เอทานอล แก่หนูถีบจักรที่ถูกเหนี่ยวนำให้เป็นเนื้องอกชนิด S_{180} และชนิด U_{14} โดยฉีดเข้าช่องท้องในขนาด 2 กรัม/กิโลกรัม วันละครั้ง ติดต่อกัน 10 วัน พบว่ามีฤทธิ์ยับยั้งเนื้องอกได้ร้อยละ 62 เมื่อให้สารสกัดหยาบของพอลิแซ็กคาไรด์ในขนาด 0.1, 1.0, 10, 100 กรัม/กิโลกรัม สารสกัดพอลิแซ็กคาไรด์กึ่งบริสุทธิ์ขนาด 5.0 และ 10 กรัม/กิโลกรัม และสารสกัดพอลิแซ็กคาไรด์บริสุทธิ์ขนาด 1.0, 5.0 และ 10 กรัม/กิโลกรัม โดยฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักรวันละครั้ง ติดต่อกัน 14 วัน พบว่ามีฤทธิ์ยับยั้งเนื้องอกได้ร้อยละ 51.2-78.1 นอกจากนี้ เมื่อฉีดสารสกัดพอลิแซ็กคาไรด์เข้ากล้ามเนื้อหนูถีบจักรในขนาด 50 มิลลิกรัม/กิโลกรัม วันละครั้ง ติดต่อกัน 12 วัน พบว่ามีฤทธิ์ต้านการแพร่กระจายของเนื้องอกที่ปอด ($C_{57}BL$ และ BDF_1)[2-4] เมื่อฉีดยาต้มเข้าใต้ผิวหนังหนูถีบจักรในขนาด 3 กรัม/กิโลกรัม วันละครั้ง ติดต่อกัน 9 วัน หรือฉีดส่วนที่ละลายน้ำได้ของสารสกัด 85% เอทานอล ในขนาด 1.0 หรือ 3.0 กรัม/กิโลกรัม วันละครั้ง ติดต่อกัน 12 วัน พบว่ามีฤทธิ์เพิ่มน้ำหนักของม้ามและช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานเพื่อกำจัดสิ่งแปลกปลอม เมื่อฉีดสารสกัดพอลิแซ็กคาไรด์เข้าช่องท้องหนูถีบจักรในขนาด 10 มิลลิกรัม/กิโลกรัม วันละครั้ง ติดต่อกัน 12 วัน พบว่ามีฤทธิ์เพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของระบบภูมิคุ้มกัน สารสกัดพอลิแซ็กคาไรด์ในขนาด 100 และ 200 มิลลิกรัม/กิโลกรัม มีฤทธิ์ปกป้องตับจากสารพิษเมื่อฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักร[2-4]

การศึกษาทางคลินิก: เมื่อฉีดสารสกัดพอลิแซ็กคาไรด์เข้ากล้ามเนื้อผู้ป่วยโรคไวรัสตับอักเสบจำนวน 279 ราย ครั้งละ 40 มิลลิกรัม วันละครั้ง ติดต่อกันนาน 20 วัน แล้วให้หยุดยานาน 10 วัน เป็นเวลา 3 เดือน พบว่ารักษาได้ผลดี เมื่อให้ผู้ป่วยโรคกระเพาะปัสสาวะอักเสบเฉียบพลัน จำนวน 107 ราย รับประทานยาต้มจูหลิงทัง (猪苓汤) ซึ่งมีจูหลิงเป็นตัวยาหลัก พบว่ารักษาได้ผลดี[2,4,5]

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อฉีดสารสกัดพอลิแซ็กคาไรด์กึ่งบริสุทธิ์เข้าช่องท้องหนูถีบจักรในขนาด 500 มิลลิกรัม/กิโลกรัม พบว่าไม่เกิดอาการผิดปกติใด ๆ ภายใน 72 ชั่วโมง และเมื่อฉีดสารสกัดดังกล่าวเข้าช่องท้องหนูถีบจักรในขนาด 1, 30, 60 และ 100 มิลลิกรัม/กิโลกรัม วันละครั้ง ติดต่อกัน 28 วัน ไม่พบอาการผิดปกติใด ๆ นอกจากนี้ เมื่อฉีดสารสกัดดังกล่าวเข้าใต้ผิวหนังหรือเข้าช่องท้องหนูถีบจักรในขนาด 0.5 และ 50 มิลลิกรัม/กิโลกรัม วันละครั้ง ติดต่อกันนาน 6 เดือน ไม่ทำให้เกิดโรคมะเร็ง และเมื่อฉีดสารสกัดดังกล่าวในขนาด 200 มิลลิกรัม/กิโลกรัม เข้าช่องท้องหนูถีบจักรที่กำลังตั้งท้อง พบว่าไม่ทำให้เกิดอาการผิดปกติใด ๆ[2]

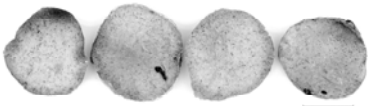
ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ไม่ควรใช้ในผู้ป่วยที่มีอาการวิงเวียนเนื่องจากอินพร่อง หรือผู้ป่วยบวมน้ำที่ไม่ได้เกิดจากความชื้น[6]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Hu RJ, Wang SX. Polyporus: zhu ling. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
3. Guangzhou College of Traditional Chinese Medicine. Traditional Chinese Pharmacology. Guangzhou: International Training Centre, 1988.
4. Hou JL. Clinical Handbook of Chinese Materia Medica. 1st ed. Beijing: China Medico Pharmaceutical Science and Technology Publishing House, 1994.
5. Huang KC. The Pharmacology of Chinese Herbs. 2nd ed. Boca Raton: CRC Press, 1993.
6. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. 3rd ed. Washington: Eastland Press Inc., 2004.

เจ๋อเซี่ย (泽泻)

เจ๋อเซี่ย (Rhizoma Alismatis) คือ ลำต้นใต้ดินแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Alisma orientalis* (Sam.) Juzep. วงศ์ Alismataceae[1]

2 เซนติเมตร

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เจ๋อเซี่ยมีฤทธิ์ขับปัสสาวะทั้งในคนและสัตว์ทดลอง เพิ่มการขับออกของโซเดียมคลอไรด์ โพแทสเซียม และยูเรีย[2-4] สารออกฤทธิ์คือ alisols A, B[4,5] วิธีการเผ้าจื้อมีผลต่อฤทธิ์ขับปัสสาวะ เจ๋อเซี่ยที่ไม่ได้ผ่านการเผ้าจื้อ หรือเผ้าจื้อโดยใช้เหล้า หรือการผัดกับรำข้าวสาลี จะมีฤทธิ์ขับปัสสาวะ แต่ถ้าเผ้าจื้อโดยใช้เกลือ จะไม่มีฤทธิ์[2] นอกจากนี้ ฤทธิ์ขับปัสสาวะจะผันแปรตามฤดูเก็บเกี่ยว การเก็บเกี่ยวในฤดูหนาวจะได้ตัวยาที่มีฤทธิ์แรงกว่าในฤดูใบไม้ผลิ[2] เจ๋อเซี่ยมีฤทธิ์ลดคอเลสเตอรอล ไทรกลีเซอไรด์ เพิ่ม high-density lipoprotein (HDL) ในเลือด และลดการสะสมไขมันในตับ[2] สารออกฤทธิ์คือ alisols และเกลือแอซีเทตของ alisols[2,5] ส่วนสกัดที่ละลายได้ในไขมันซึ่งมีสาร alisols สามารถลดการเกิดภาวะหลอดเลือดแดงแข็งในกระต่ายที่ถูกชักนำให้คอเลสเตอรอลสูง[2] ส่วนที่ละลายน้ำได้ของสารสกัดเอทานอลมีฤทธิ์ขยายหลอดเลือดหัวใจของหัวใจที่แยกจากกายกระต่าย[2] และสารสกัดแอซีโทนมีฤทธิ์ยับยั้งการบีบตัวของหลอดเลือดเออร์ตา ซึ่งสารออกฤทธิ์คือ alismol[2-5]

การศึกษาทางคลินิก: ผงยามีสรรพคุณรักษาโรคติดเชื้อในระบบทางเดินปัสสาวะ ไตอักเสบชนิดเฉียบพลันและชนิดเรื้อรัง บรรเทาอาการวิงเวียนศีรษะ[3] เมื่อให้ผู้ป่วยไขมันในเลือดสูง 281 คน ใช้ผลิตภัณฑ์ยาเจ๋อเซี่ยที่มีขนาดเทียบเท่าผงยา 2.5-2.8 กรัม ครั้งละ 3-4 เม็ด วันละ 3-4 ครั้ง นาน 3 เดือน พบว่าสามารถลดคอเลสเตอรอลและไทรกลีเซอไรด์ได้[2]

การศึกษาความปลอดภัย: การศึกษาพิษเฉียบพลันในหนูขาวโดยการให้สารสกัดน้ำทางปาก พบว่าขนาดที่ทำให้หนูขาวตายร้อยละ 50 (LD_{50}) มีค่าเทียบเท่ากับผงยา 36.36 กรัม/กิโลกรัม เมื่อฉีดสารสกัดน้ำและสารสกัด 50% แอลกอฮอล์เข้าช่องท้องหนูถีบจักร พบว่า LD_{50} ของสารสกัดทั้งสองมีค่าเทียบเท่ากับผงยา 15 กรัม/กิโลกรัม เมื่อฉีดสารสกัดเมทานอลเข้าหลอดเลือดดำและช่องท้องหนูถีบจักร พบว่า LD_{50} มีค่าเท่ากับ 0.78 และ 1.27 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ และเมื่อให้สารสกัดดังกล่าวทางปากหนูถีบจักรในขนาด 4 กรัม/กิโลกรัม ไม่ทำให้หนูถีบจักรตัวใดตาย[3] เมื่อให้หนูขาวกินอาหารที่ผสมสารสกัด

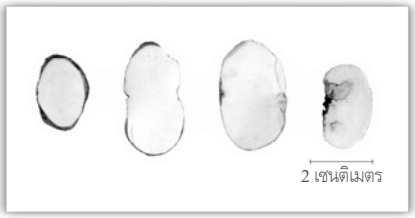
ขนาด 1 และ 2 กรัม ซึ่งเทียบเท่า 20 และ 40 เท่าของขนาดที่ใช้รักษา นาน 3 เดือน พบว่าหนูขาวยังมีสุขภาพดี แต่มีความผิดปกติทางจุลพยาธิวิทยาของเซลล์ตับและไต[2]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: อาการข้างเคียง ได้แก่ ผื่นแพ้ อุจจาระเหลว ถ่ายบ่อยวันละ 2-3 ครั้ง และมีเสียงลำไส้บีบตัว (borborygmus)[2]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 2. Singapore: World Scientific, 1987.
3. Kuang P, Wang SX. Rhizoma Alismatis: ze xie. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
4. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
5. Tang W, Eisenbrand G. Chinese Drugs of Plant Origin. 1st ed. Berlin: Springer-Verlag, 1992.

เจ้อเป้ย์หมู่ (浙贝母)

เจ้อเป้ย์หมู่ (Bulbus Fritillariae Thunbergii) คือ ลำต้นใต้ดินแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Fritillaria thunbergii* Miq. วงศ์ Liliaceae[1,2]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อให้สารสกัดแอลกอฮอล์ขนาด 2.4 กรัม/กิโลกรัม ทางปากหนูถีบจักร หรือฉีดสารสกัดที่มีแอลคาลอยด์รวมขนาด 3 มิลลิกรัม/กิโลกรัม เข้าช่องท้องหนูถีบจักร พบว่ามีฤทธิ์ต้านอาการไอ สารออกฤทธิ์คือ peimine และ peiminine เมื่อให้สาร peimine หรือ peiminine ขนาด 4 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ทางปากหนูถีบจักรที่ถูกเหนี่ยวนำให้ไอด้วยแอมโมเนีย พบว่ามีฤทธิ์ยืดระยะเวลาการเหนี่ยวนำให้ไอให้นานขึ้น และเมื่อฉีดสารดังกล่าวในขนาดเดียวกันเข้าใต้ผิวหนังหนูตะเภา พบว่ามีฤทธิ์ลดความรุนแรงในการไอได้ 45%[3] สาร peimine ความเข้มข้นต่ำ (1:5,000,000) มีฤทธิ์คลาย-กล้ามเนื้อเรียบหลอดลมที่แยกจากกายแมวและกระต่าย แต่ที่ความเข้มข้นสูง (1:10,000-1:1,000) จะทำให้หดตัว สาร peimine ความเข้มข้น 10^{-5} ถึง 2.5 x 10^{-4} มีฤทธิ์เพิ่มการบีบตัวและความตึงของกล้ามเนื้อมดลูกที่แยกจากกายกระต่าย โดยมดลูกของสัตว์ทดลองที่ตั้งท้องจะตอบสนองมากกว่า[3] สาร peimine และ peiminine ความเข้มข้น 1:5,000-1:1,000 มีฤทธิ์ลดอัตราการเต้นของหัวใจ เมื่อฉีดสาร peimine หรือ peiminoside เข้าทางหลอดเลือดดำสุนัขที่ถูกทำให้สลบ แมว และกระต่าย ในขนาด 5-10, 1-3 และ 10 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ พบว่าทำให้ความดันโลหิตลดลง[3]

การศึกษาความปลอดภัย: ขนาดของสาร peiminine ที่ทำให้กระต่ายและแมวตายร้อยละ 50 (LD_{50}) เมื่อฉีดเข้าหลอดเลือดดำมีค่าเท่ากับ 10-12 และ 8-10 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ[4]

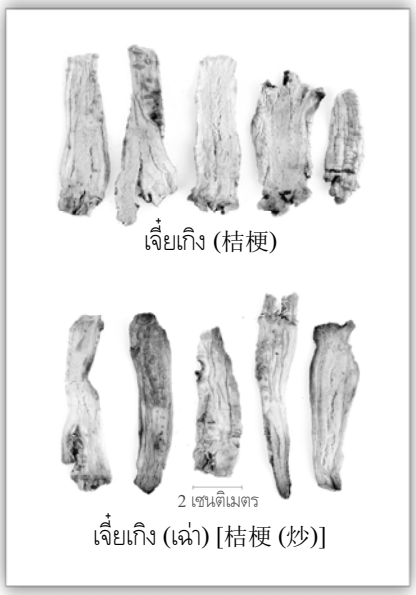
ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ไม่ควรใช้กับผู้ป่วยที่มีเสมหะเย็นหรือชื้น[4]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 1993.
3. Zhu Y. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers 1998.
4. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.

เจี๋ยเกิง (桔梗)

เจี๋ยเกิง (Radix Platycodonis) คือ รากแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Platycodon grandiflorum* (Jacq.) A. DC. วงศ์ Campanulaceae[1,2]

เจี๋ยเกิง (桔梗)

เจี๋ยเกิง (เฉ่า) [桔梗 (炒)]

เจี๋ยเกิง (เฉ่า) [桔梗 (炒)] หรือ **เจี๋ยเกิง (เฉ่าลิ่งเซินหวงเซ่อ) [桔梗 (炒令深黄色)]** เตรียมโดยนำเจี๋ยเกิงใส่ในภาชนะที่เหมาะสม ผัดโดยใช้ไฟอ่อน ๆ จนกระทั่งตัวยามีสีเข้มขึ้น นำออกจากเตา แล้วตั้งทิ้งไว้ให้เย็น[3-5]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อให้ยาต้มทางปากสุนัขและแมวในขนาด 1 กรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ขับเสมหะ เมื่อฉีดสาร platycodigenin จากเจี๋ยเกิงในขนาด 15 มิลลิกรัม/กิโลกรัม เข้าช่องท้องหนูตะเภา พบว่ามีฤทธิ์ระงับไอ โดยขนาดที่ออกฤทธิ์ได้ร้อยละ 50 (ED_{50}) คือ 6.4 มิลลิกรัม/กิโลกรัม นอกจากนี้ ยังพบว่าสาร platycodigenin มีฤทธิ์ต้านอักเสบในหนูขาว[6,7]

การศึกษาทางคลินิก: เจี๋ยเกิงมักไม่ใช้เดี่ยว โดยทั่วไปมักใช้เป็นตัวยาสำคัญในตำรับยารักษาโรคหลอดลมอักเสบ วัณโรคในเด็ก โพรงจมูกอักเสบ ทางเดินอาหารอักเสบ เป็นต้น[7]

การศึกษาความปลอดภัย: สารกลุ่มซาโปนินจากเจี๋ยเกิงทำให้เม็ดเลือดแดงแตกโดยค่าดัชนีที่ทำให้เม็ดเลือดแดงแตก (hemolytic index) มีค่าเท่ากับ 10,000 ดังนั้นจึงไม่ควรให้โดยการฉีด เมื่อฉีดเข้าใต้ผิวหนังหนูถีบจักร ขนาดที่ทำให้สัตว์ทดลองตายร้อยละ 50 (LD_{50}) มีค่าเท่ากับ 770 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ยาต้มเมื่อให้ทางปากหนูถีบจักรมีค่า LD_{50} เท่ากับ 24 กรัม/กิโลกรัม เมื่อให้สารกลุ่มซาโปนินทางปากหนูถีบจักรและหนูขาว พบว่ามีค่า LD_{50} เท่ากับ 420 มิลลิกรัม/กิโลกรัม และมีค่ามากกว่า 800 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ และเมื่อฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักรและหนูขาว ค่า LD_{50} มีค่าเท่ากับ 14.1 และ 22.3 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ[6] ระบบย่อยในทางเดินอาหารจะทำลายพิษที่ทำให้เม็ดเลือดแดงแตกของสารกลุ่มซาโปนิน[2,7]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในผู้ป่วยไอเรื้อรังที่เกิดจากอินพร่อง หรือไอมีเลือดปนในเสมหะ[8,9]

หมายเหตุ: กันเจี๋ยเกิง (甘桔梗) ได้จากพืชคนละชนิดกับเจี๋ยเกิง โดยได้จากพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Adenophora trachelioidis* Maxim. วงศ์ Campanulaceae มีคุณสมบัติเย็นและให้ความชุ่มชื้นแก่ปอด ขจัดความร้อนและขับพิษ[2]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English Ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed, Washington: Eastland Inc., 1993.
3. Xu CJ, Ye DJ. Zhongyao Paozhi Xue. 18th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 2003.
4. Ye DJ, Zhang SC, Huang WL, Pan SH, Gong QF, Chen Q. Processing of Traditional Chinese Medicine. 7th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 2001.
5. Gong QF. Zhongyao Paozhi Xue. 2nd ed. Beijing: National Chinese Traditional Medicine Publishing House, 2003.
6. Zhu Y. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
7. Dou CG. Radix Platycodi: jie geng. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
8. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.
9. Bensky D, Clavey S, Stöger E. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. 3rd ed. Seattle: Eastland Press Inc., 2004.

ฉุวีไม่ (瞿麦)

ฉุวีไม่ (Herba Dianthi) คือ ส่วนเหนือดินแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Dianthus superbus* L., *D. chinensis* L. วงศ์ Caryophyllaceae[1-3]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อให้ยาต้มขนาด 2 กรัม/กิโลกรัม ทางปากกระต่าย พบว่าปริมาณปัสสาวะเพิ่มขึ้นและเพิ่มการขับคลอไรด์ ยาต้มมีฤทธิ์เพิ่มปริมาณปัสสาวะในสุนัขที่สลบและสุนัขที่ไม่สลบ 1-2.5 และ 5-8 เท่า ตามลำดับ กลไกการออกฤทธิ์อาจเนื่องจากโพแตสเซียมที่มีมากในตัวยานี้ ยาต้มมีฤทธิ์กระตุ้นลำไส้ที่แยกจากกายกระต่าย และลำไส้ที่ไม่ได้แยกจากกาย (*in situ*) สุนัขที่ทำให้สลบ[3] สารสกัดแอลกอฮอล์มีฤทธิ์กระตุ้นการบีบตัวของมดลูกกระต่ายที่ทำให้สลบ[4] ยาต้มที่เตรียมจากช่อดอกมีฤทธิ์ยับยั้งการทำงานของหัวใจที่แยกจากกายกบและกระต่าย เมื่อฉีดยาต้มช่อดอกขนาด 0.5 กรัม/กิโลกรัม เข้าหลอดเลือดดำสุนัขที่ทำให้สลบ พบว่าทำให้ความดันโลหิตลดลง[3]

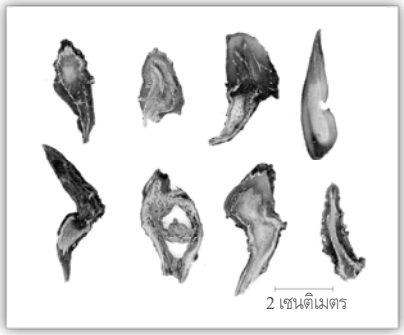
การศึกษาทางคลินิก: การใช้ชาชงที่เตรียมจากการแช่ฉุวีไม่ 100 กรัมในน้ำร้อน นาน 1 ชั่วโมง ในขวดที่ปิดสนิท สามารถลดอาการบวมได้[4]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในสตรีมีครรภ์ เนื่องจากมีฤทธิ์บีบมดลูก[4]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 1993.
3. Zhu Y. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers 1998.
4. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.

เฉ่าอู (จื้อ) [草乌 (制)]

เฉ่าอู (จื้อ) (Radix Aconiti Kusnezoffii Praeparata) คือ รากแก้วที่ผ่านการฆ่าฤทธิ์ (เผ้าจื้อ) และทำให้แห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Aconitum kusnezoffii* Reichb. วงศ์ Ranunculaceae เตรียมโดยนำรากแก้วมาล้างน้ำให้สะอาด แล้วแช่น้ำในภาชนะที่เหมาะสมจนน้ำแทรกซึมเข้าไปในเนื้อตัวยา จากนั้นนำไปต้มน้ำจนกระทั่งมองเห็นเนื้อในตัวยา และเมื่อนำมาชิมดูจะรู้สึกชาที่ลิ้นเล็กน้อย นำออกจากเตา ตากในที่ร่ม หั่นเป็นแผ่นบาง ๆ ตากให้แห้ง[1-3]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อฉีดสารสกัด 70% แอลกอฮอล์ เข้าช่องท้องหนูถีบจักร ขนาด 190, 95 และ 48 มิลลิกรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ระงับปวด โดยมีความแรงเทียบเท่ามอร์ฟีนขนาด 12, 6 และ 3 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ สารออกฤทธิ์ คือ beiwutine และ hypaconitine อย่างไรก็ตามขนาดของสารดังกล่าวข้างต้นทำให้เกิดอาการพิษในสัตว์ทดลอง และมีค่า therapeutic index เท่ากับ 3.91 ซึ่งต่ำกว่ามอร์ฟีนมาก (ค่า therapeutic index ของมอร์ฟีนเท่ากับ 48.58) การเผ้าจื้อเฉ่าอูด้วยกันเฉ่า (甘草 ชะเอมเทศ) และถั่วดำ จะทำให้ความเป็นพิษลดลงโดยไม่ทำให้ฤทธิ์ระงับปวดลดลง[2] สารกลุ่มแอลคาลอยด์รวมในเฉ่าอูที่ขนาด 5-10 ไมโครกรัม/กิโลกรัม มีฤทธิ์เพิ่มความแรงในการออกฤทธิ์ต่อหัวใจของสาร epinephrine และต้านฤทธิ์ของสาร calcium chloride และ pituitrin สารแอลคาลอยด์รวมยังเพิ่มความเป็นพิษต่อหัวใจของสาร ouabain ในหนูตะเภา เมื่อให้ยาต้มครั้งเดียวในขนาด 5 กรัม/กิโลกรัม พบว่าไม่สามารถป้องกันการบวมของอุ้งเท้าหนูขาวที่ถูกเหนี่ยวนำด้วยไข่ขาว แต่ช่วยให้อาการทุเลาลงได้หลังจากฉีดไข่ขาวเข้าอุ้งเท้า 6 ชั่วโมง[2] สารแอลคาลอยด์รวม และสาร aconitine มีฤทธิ์ต้าน histamine และ acetylcholine ในการเหนี่ยวนำให้ลำไส้หนูตะเภาบีบตัว แต่ฤทธิ์อ่อนกว่า promethazine มาก สารแอลคาลอยด์รวมยังต้านฤทธิ์ของไข่ขาวในการเหนี่ยวนำให้เกิดการบีบตัวของลำไส้หนูตะเภา และมีฤทธิ์ลดความดันโลหิตในแมว ซึ่งฤทธิ์จะชัดเจนและอยู่ได้นานเมื่อใช้ในขนาดสูง[4]

การศึกษาทางคลินิก: เฉ่าอู (จื้อ) มีสารออกฤทธิ์คล้ายกับชวนอู (จื้อ) จึงมีสรรพคุณทางคลินิกคล้ายกัน ส่วนใหญ่ใช้ตัวยานี้เป็นส่วนประกอบสำคัญของตำรับยารักษาโรคไขข้ออักเสบ ปวดเอว

อักเสบบริเวณหัวไหล่ และอัมพาต-อัมพฤกษ์ เช่น เมื่อให้ผู้ป่วยโรคไขข้ออักเสบจำนวน 32 ราย รับประทานตำรับยาที่มีเฉ่าอู (จื้อ) เป็นตัวยาหลัก วันละ 1 ห่อ โดยต้มเอาน้ำดื่ม นาน 3 เดือน พบว่าได้ผลร้อยละ 88 เมื่อให้ผู้ป่วยโรคไขข้ออักเสบจำนวน 150 ราย รับประทานยาเม็ดเฟิงซือหนิง (风湿宁) ครั้งละ 3 เม็ด วันละ 3 ครั้ง นาน 3 เดือน พบว่าได้ผลร้อยละ 92.4 เมื่อให้ผู้ป่วยที่มีอาการปวดตามประสาทไซแอติค จำนวน 54 ราย รับประทานยาต้มอูโถวทังร่วมกับหวงฉีกุ้ยจืออู่อู้ทัง (乌头汤加黄芪桂枝五物汤) วันละ 1 ห่อ แบ่งรับประทานเช้า-เย็น พบว่าได้ผลร้อยละ 94.4 เมื่อให้ผู้ป่วยที่มีอาการปวดเอว จำนวน 54 ราย และผู้ป่วยที่สูญเสียความทรงจำหลังจากป่วยเป็นโรคอัมพาต-อัมพฤกษ์ จำนวน 24 ราย รับประทานยาซานอูเจียว (三乌胶) ครั้งละ 5 กรัม วันละ 1-2 ครั้ง พบว่าได้ผลร้อยละ 88.9 และ 79.2 ตามลำดับ[5] ยาฉีดเฉ่าอูใช้ได้ผลในผู้ป่วย 64 ราย ที่มีอาการข้ออักเสบรูมาติก ปวดข้อ ปวดเอว และปวดประสาท เมื่อใช้ร่วมกับเหอโส่วอู (何首乌) โดยทำเป็นยาขี้ผึ้งใช้รักษาผู้ป่วยอัมพาตใบหน้าครึ่งซีก 50 ราย พบว่าหายดี 45 ราย และดีขึ้น 5 ราย[2]

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อฉีดแอลคาลอยด์รวมเข้าช่องท้องหนูถีบจักรและหนูตะเภา พบว่าขนาดที่ทำให้สัตว์ทดลองตายร้อยละ 50 (LD_{50}) มีค่าเท่ากับ 98 และ 140 ไมโครกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ[4] สารสกัด 70% แอลกอฮอล์ เมื่อฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักร มีค่า LD_{50} เท่ากับ 380 มิลลิกรัม/กิโลกรัม[2] สาร aconitine เมื่อให้ทางปากและฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักร มีค่า LD_{50} เท่ากับ 1.8 และ 0.31 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ และสาร hypaconitine เมื่อให้ทางปากและฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักร มีค่า LD_{50} เท่ากับ 5.8 และ 1.1 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ[3]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ควรระวังการใช้เฉ่าอูที่ไม่ผ่านการเผ้าจื้อตามศาสตร์การแพทย์แผนจีน ห้ามใช้เฉ่าอู (จื้อ) ร่วมกับเป้ย์หมู่ (贝母) ปั้นเซี่ย (半夏) ไป๋จี๋ (白及) ไป๋เลี่ยน (白蔹) เทียนฮวาเฟิ่น (天花粉) และกวาโหลว (瓜蒌) เพราะหากใช้ร่วมกันจะทำให้สรรพคุณของเฉ่าอู (จื้อ) ถูกลบล้าง[1]

หมายเหตุ: เฉ่าอูเป็นสมุนไพรที่มีพิษ อาการพิษที่พบ ได้แก่ คลื่นไส้ อาเจียน ท้องเสีย เวียนศีรษะ การมองเห็นไม่ชัดเจน มีอาการชาที่ปาก ลิ้น แขน ขา และลำตัว หายใจลำบาก แขนขากระตุก ไม่รู้สึกตัว ไม่สามารถกลั้นปัสสาวะและอุจจาระ ความดันโลหิตต่ำ ตัวเย็น และหัวใจเต้นผิดจังหวะ สาเหตุที่ทำให้เสียชีวิต เกิดจากการกดศูนย์ควบคุมการหายใจ และการเกิดภาวะหัวใจเต้นแผ่วระรัว (ventricular fibrillation)[2]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
3. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.
4. Yang YZ, Liu SF. Antihistaminic effects of total alkaloids of *Aconitum kusnezoffii* Reichb. Acta Pharmacol Sin 1980; 1(2): 131-3.
5. Sheng SH, Wei XB. Radix Aconiti Kusnezoffii: cao wu. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.

เฉินผี (陈皮)

เฉินผี หรือ **เฉินจุหวีผี (陈橘皮) (Pericarpium Citri Reticulatae)** คือ เปลือกผลสุกที่ทำให้แห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Citrus reticulata* Blanco วงศ์ Rutaceae[1]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ยับยั้งการบีบตัวของกล้ามเนื้อเรียบในระบบทางเดินอาหารของสัตว์ทดลองหลายชนิด โดยออกฤทธิ์ต้าน acetylcholine[2,3] สารสกัดแอลกอฮอล์มีฤทธิ์ยับยั้งการบีบตัวของหลอดลมโดยการต้านฮีสตามีน สารออกฤทธิ์คือ nobiletin[3] สารสกัดน้ำและน้ำมันหอมระเหยมีฤทธิ์ขับเสมหะและบรรเทาอาการหอบ[2] สารสำคัญในน้ำมันหอมระเหยคือ limonene สารสกัดน้ำและแอลกอฮอล์มีฤทธิ์กระตุ้นหัวใจที่แยกจากกายกบ เมื่อฉีดเข้าหลอดเลือดดำสุนัขและกระต่าย จะทำให้ความดันโลหิตสูงขึ้น และพบว่าสารสกัดน้ำมีฤทธิ์ขยายหลอดเลือดแดงที่เลี้ยงหัวใจที่แยกจากกายกระต่าย[3] น้ำมันหอมระเหยมีฤทธิ์กระตุ้นการทำงานของระบบทางเดินอาหาร รักษาโรคนิ่วในถุงน้ำดีสุนัข[2] สาร hesperidin และ methylhesperidin จากเฉินผีมีฤทธิ์ยับยั้งการหลั่งกรด ลดการเกิดแผลในกระเพาะอาหาร และขับน้ำดี[3,4] สารทั้งสองชนิดยังมีฤทธิ์คล้ายวิตามินพี และต้านการเกิดสภาพยอมให้ซึมผ่านได้ จึงทำให้มีฤทธิ์ต้านอักเสบ[3]

การศึกษาทางคลินิก: เฉินผีมีสรรพคุณใช้รักษาอาการท้องอืด แน่นหน้าอก เบื่ออาหาร คลื่นไส้ อาเจียน มีเสมหะขาวเหนียว มักใช้ร่วมกับตัวยาอื่นในตำรับยาระงับอาการไอ[3]

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อฉีดยาต้มความเข้มข้น 50% เข้าหลอดเลือดดำสัตว์ทดลองหลายชนิด ขนาด 1 มิลลิลิตร/กิโลกรัม พบว่าไม่มีพิษ[3] ขนาดของน้ำมันหอมระเหยที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD_{50}) เมื่อฉีดเข้าช่องท้อง มีค่าเท่ากับ 1 มิลลิลิตร/กิโลกรัม[2] สาร nobiletin เมื่อให้ทางปากหนูถีบจักรมีค่า LD_{50} เท่ากับ 0.7 กรัม/กิโลกรัม และสาร methylhesperidin เมื่อฉีดเข้าหลอดเลือดดำหนูถีบจักร มีค่า LD_{50} เท่ากับ 850 มิลลิกรัม/กิโลกรัม[3]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: การใช้เฉินผีระยะยาวอาจทำให้หยวนชี่ (元气) ลดลง ควรระวังการใช้ในผู้ป่วยที่ของเหลวในร่างกาย (จินเยี่ย 津液) พร่อง มีความร้อนภายในสูง และ/หรือไอจากชี่หรืออินพร่อง[5]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Li W. Pericarpium Citri Reticulatae: chen pi. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
3. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 1. Singapore: World Scientific, 1986.
4. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
5. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.

ไฉหู (柴胡)

ไฉหู (Radix Bupleuri) คือ รากแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Bupleurum chinense* DC., *B. scorzonerifolium* Willd., *B. falcatum* L. วงศ์ Apiaceae (Umbelliferae)[1]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดน้ำ สารสกัดเอทานอล สาร saikosides (saikosaponins หรือส่วนสกัดซาโปนิน) และน้ำมันหอมระเหย มีฤทธิ์ลดไข้ในสัตว์ทดลองหลายชนิด[2-5] สาร saikosides มีฤทธิ์ระงับปวด[5] ทำให้สงบระงับและคลายกังวล ต้านอักเสบ กระตุ้นและส่งเสริมการทำงานของระบบฮอร์โมนของต่อมหมวกไต[2] เมื่อฉีดเข้าช่องท้องหนูตะเภา มีฤทธิ์ระงับอาการไอ โดยขนาดที่ออกฤทธิ์ได้ร้อยละ 50 (ED_{50}) มีค่าเท่ากับ 9.1 มิลลิกรัม/กิโลกรัม[2,3,6] ลดระดับไขมันในเลือดโดยเฉพาะระดับของไทรกลีเซอไรด์ เร่งการขับคอเลสเตอรอลและเมแทบอไลต์ออกทางน้ำดีและอุจจาระ[2,3] ลดการหลั่งกรดในกระเพาะอาหาร ลดการทำงานของน้ำย่อยเพปซิน และลดการเกิดแผลในกระเพาะอาหารและลำไส้เล็กส่วนต้น[2,3,6] แต่หากให้สาร saikosides ในขนาดสูง (100 หรือ 150 มิลลิกรัม/กิโลกรัม) ทางปากหนูขาว จะระคายเยื่อเมือกของกระเพาะอาหารโดยตรง เมื่อฉีดสารนี้ในขนาด 5 มิลลิกรัม/กิโลกรัม เข้าหลอดเลือดดำสุนัข พบว่ามีฤทธิ์ลดความดันโลหิตและทำให้หัวใจเต้นช้าลง และสลายเม็ดเลือดแดง สารสกัดน้ำที่ความเข้มข้น 1:20 มีฤทธิ์ขับน้ำดีในสุนัข[2] และปกป้องตับกระต่ายจากสารพิษ[4] เมื่อให้สาร saikosides ขนาด 500 มิลลิกรัม/กิโลกรัม/วัน ทางปากหนูขาว นาน 3 วัน พบว่าสามารถฟื้นการทำงานของตับที่ได้รับพิษจาก carbon tetrachloride[2] น้ำมันหอมระเหยและสาร kaempferitin เมื่อฉีดเข้าช่องท้องจะมีฤทธิ์ต้านอักเสบ[2,5] แต่เมื่อให้สาร kaempferitin ทางปากจะไม่มีฤทธิ์ต้านอักเสบ[2] นอกจากนี้ ส่วนสกัดพอลิแซ็กคาไรด์ยังมีฤทธิ์ป้องกันการเกิดแผลในกระเพาะอาหารโดยส่งเสริมการสร้างเยื่อเมือก และลดการหลั่งกรดและน้ำย่อยเพปซิน[5]

การศึกษาทางคลินิก: ไฉหูมีสรรพคุณลดไข้จากโรคหวัด ไข้หวัดใหญ่ มาลาเรีย ปอดบวม[2,4] แต่ในกรณีที่มีการติดเชื้อ การลดไข้จะเป็นเพียงแบบชั่วคราว จึงควรใช้ร่วมกับยาปฏิชีวนะ[2] และสามารถใช้ไฉหูเพื่อบรรเทาอาการของผู้ป่วยตับอักเสบ[2,3,4]

การศึกษาความปลอดภัย: การศึกษาพิษเฉียบพลัน พบว่าขนาดของผงยาที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD_{50}) เมื่อให้ทางปากมีค่ามากกว่า 3 กรัม/กิโลกรัม[3] ส่วนของสารสกัดแอลกอฮอล์ที่ละลายน้ำได้ที่ความเข้มข้น 10% เมื่อฉีดเข้าใต้ผิวหนังหนูถีบจักร ขนาดต่ำสุดที่ทำให้หนูถีบจักรตาย (MLD) มีค่าเท่ากับ 110 มิลลิกรัม/กิโลกรัม[4] การศึกษาความเป็นพิษของส่วนสกัดซาโปนิน เมื่อให้ทางปาก ฉีดเข้าใต้ผิวหนัง ฉีดเข้าช่องท้อง และฉีดเข้าหลอดเลือดดำหนูถีบจักร พบว่า LD_{50} มีค่าเท่ากับ 4.70, 1.90, 0.11 และ 0.07 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ และเมื่อฉีดสารดังกล่าวเข้าช่องท้องหนูตะเภาและหนูถีบจักร LD_{50} มีค่าเท่ากับ 58.3 และ 479 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ[3,4] นอกจากนี้ สารสกัดเมทานอลไม่เป็นสารก่อกลายพันธุ์[5]

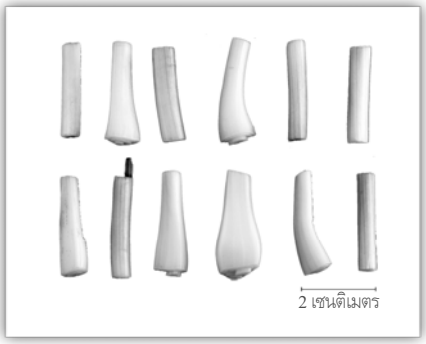
ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: อาการข้างเคียงที่มักพบคือ ทำให้ง่วงนอน การใช้ในขนาดสูงจะทำให้เบื่ออาหาร ท้องอืด ท้องมาน ซึ่งสามารถบรรเทาอาการเหล่านี้โดยการใช้ร่วมกับกันเฉ่า[2] ไม่ควรใช้ไฉหูในสตรีมีครรภ์ สตรีให้นมบุตร และเด็ก เนื่องจากยังไม่มีข้อมูลความปลอดภัย[5]

หมายเหตุ: พืชใกล้เคียงกับไฉหูคือ *Bupleurum longiradiatum* อาจพบปนปลอมเป็นไฉหู พืชนี้มีความเป็นพิษสูง ซึ่งเมื่อให้ทางปากหนูถีบจักร มีค่า LD_{50} เท่ากับ 500 มิลลิกรัม/กิโลกรัม[2,3]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 2. Singapore: World Scientific, 1987.
3. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
4. Ma JK. Radix Bupleuri: cai hu. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
5. World Health Organization. WHO Monographs on Selected Medicinal Plants. Vol. 1. Geneva: World Health Organization, 1999.
6. Tang W, Eisenbrand G. Chinese Drugs of Plant Origin. 1st ed. Berlin: Springer-Verlag, 1992.

ชงไป๋ (葱白)

ชงไป๋ หรือ **เซิงชงไป๋ (生葱白) (Bulbus Allii Fistulosi)** คือ ลำต้นใต้ดินของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Allium fistulosum* L. (หอมจีน)[1] วงศ์ Alliaceae (Liliaceae)[1-3]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: น้ำมันหอมระเหยมีฤทธิ์ต้านเชื้อรา และแบคทีเรีย[1,3] บรรเทาอาการอ่อนเพลีย ขับปัสสาวะ ช่วยให้กระเพาะอาหารทำงานดีขึ้น และขับเสมหะ[3,4]

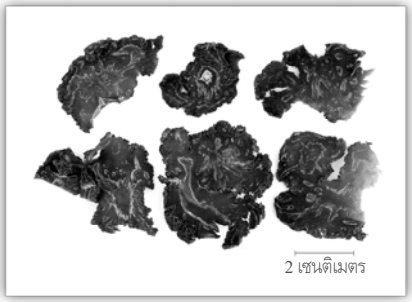
การศึกษาทางคลินิก: เซิงชงไป๋มีสรรพคุณรักษาอาการหวัด ขับปัสสาวะ ลดไขมันในเลือด รักษาอาการลมพิษ โรคพยาธิเข็มหมุด โรคปวดท้องเฉียบพลันหรือลำไส้อุดกั้นจากพยาธิไส้เดือน[4]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่มีภาวะพร่องที่เกิดจากปัจจัยภายนอก และมีเหงื่อออกเองในปริมาณมาก และไม่ควรรับประทานร่วมกับน้ำผึ้ง[1,4]

เอกสารอ้างอิง

1. ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (เต็ม สมิตินันทน์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2544). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประชาชน จำกัด, 2544.
2. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.
3. Liu GW. Clinical Essentials of Contemporary Series Chinese Medicine: Chinese Herbal Medicine. Beijing, Hua Xia Publishing House, 2000.
4. Ma J. Bulbus Allii Fistulosi: cong bai. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.

ชวนซฺยง (川芎)

ชวนซฺยง [โกฐหัวบัว (Rhizoma Chuanxiong)] คือ เหง้าแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Ligusticum chuanxiong* Hort. วงศ์ Apiaceae (Umbelliferae)[1,2]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ชวนซฺยงในขนาดต่ำ ๆ มีฤทธิ์กระตุ้นการบีบตัวของมดลูกกระต่าย แต่เมื่อให้ในขนาดสูงจะยับยั้งการบีบตัวอย่างสมบูรณ์[2,3] สารออกฤทธิ์คือสารกลุ่ม phthalides ได้แก่ สาร butylphthalide, butylidenephthalide และ ligustilide[4] เมื่อให้ผงยาชวนซฺยงทางปากกบ ขนาด 20 หรือ 30 กรัม/กิโลกรัม จะทำให้หัวใจเต้นแรงขึ้น แต่อัตราการเต้นของหัวใจลดลง และเมื่อเพิ่มขนาดเป็น 40 กรัม/กิโลกรัม จะทำให้หัวใจหยุดเต้น[3] สารสกัดน้ำ สารสกัดเอทานอล และส่วนสกัดแอลคาลอยด์มีฤทธิ์ลดความดันโลหิต[3] สารสกัดเอทานอล ส่วนสกัดแอลคาลอยด์ และส่วนสกัดกลุ่มฟีโนลิกมีฤทธิ์ขยายและเพิ่มการไหลเวียนเลือดในหลอดเลือดหัวใจ และลดการใช้ออกซิเจนของกล้ามเนื้อหัวใจ[3] สารออกฤทธิ์ดังกล่าวคือ tetramethylpyrazine[3,4] สาร ligustrazine มีฤทธิ์เพิ่มความดันในหลอดเลือดแดงและเพิ่มการไหลเวียนของเลือดในหลอดเลือดหัวใจ ลดความแรงในการบีบตัวของหัวใจ แต่เพิ่มอัตราการเต้นของหัวใจ[5] สาร sodium ferulate มีฤทธิ์ป้องกันการเกิดกล้ามเนื้อหัวใจขาดเลือด[4] สารกลุ่ม phthalides มีฤทธิ์ยับยั้งภาวะหัวใจเสียจังหวะ และขยายหลอด-เลือดหัวใจ สาร ligustilide, senkyunolide A และ butylidenephthalide มีฤทธิ์คลายกล้ามเนื้อของหลอดเลือดเอออร์ตา[6,7] ชวนซฺยงมีฤทธิ์ยับยั้งการรวมกลุ่มของเกล็ดเลือด ซึ่งสารออกฤทธิ์ดังกล่าวคือ สาร tetramethylpyrazine[3], ferulic acid[4] และ ligustrazine[5] สารสกัดชวนซฺยงมีฤทธิ์ลดระดับคอเลสเตอรอลในเลือด[8] เมื่อให้สารสกัดขนาด 3 กรัมในกระต่ายที่เป็นโรคหลอดเลือดแดงแข็งตัว นาน 16 สัปดาห์ หรือให้พร้อมกับอาหารที่กระตุ้นให้เกิดโรคหลอดเลือดแดงแข็งตัว พบว่าสามารถลดขนาดรอยโรคในหลอดเลือดเอออร์ตาจากร้อยละ 68.5 เหลือร้อยละ 37.5 และลดระดับของคอเลสเตอรอลและ LDL ในเลือด[4] เมื่อให้สารสกัดน้ำของชวนซฺยงทางปากหนูขาวในขนาดเทียบเท่าผงยา 25-50 กรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์สงบประสาท[8] คาดว่าสารที่ออกฤทธิ์คือ ferulic acid[3]

การศึกษาทางคลินิก: ชวนซฺยงสามารถบรรเทาอาการปวดภายหลังจากการคลอด ช่วยให้รกหรือเนื้อเยื่อของมดลูกที่ตายแล้วถูกขับออกมาได้ดี[8] สามารถใช้สารสกัดชวนซฺยงกับผู้ป่วยโรคหลอดเลือดหัวใจ[5] เช่น พบว่ายาเม็ดที่เตรียมจากสารสกัดชวนซฺยงทำให้ 1 ใน 3 ของผู้ป่วยที่มีอาการปวดเค้นหัวใจ (angina pectoris) 19 คนมีอาการดีขึ้น[3] การศึกษาในผู้ป่วยที่มีอาการปวดเค้นหัวใจ 30 คน เมื่อให้ส่วนสกัดแอลคาลอยด์ของชวนซฺยงโดยการหยดเข้าหลอดเลือดดำ (infusion) ในขนาด 10 มิลลิลิตร ใน 5-10% dextrose จำนวน 250 มิลลิลิตร ผู้ป่วยมากกว่าครึ่งหนึ่งหายจากอาการปวดเค้นหัวใจหรือมีอาการดีขึ้นภายใน 24 ชั่วโมง และมีคลื่นไฟฟ้าหัวใจดีขึ้นร้อยละ 40[3]

ยาต้มขนาดเทียบเท่าผงยา 3-9 กรัม สามารถใช้รักษาอาการปวดศีรษะ อาการรู้สึกหมุน (vertigo) ความดันโลหิตสูง[4] เมื่อให้ยาฉีดสารสกัดชวนซฺยง 10% ในผู้ป่วย 220 คน ที่มีอาการสมอง-ขาดเลือดเฉียบพลัน พบว่าให้ผลดีกว่ากลุ่มควบคุม[4] และผู้ป่วยที่มีความผิดปกติของหลอดเลือดในสมอง 545 คน เมื่อให้สาร tetramethylpyrazine 40-80 มิลลิกรัม/วัน นาน 10 วัน โดยการหยดเข้าหลอดเลือดดำ พบว่าอาการดีขึ้นร้อยละ 80-90[4]

การศึกษาความปลอดภัย: จากการศึกษาพิษเฉียบพลันโดยฉีดสารสกัดน้ำเข้าช่องท้องและกล้ามเนื้อหนูถีบจักร พบว่าขนาดที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD_{50}) มีค่าเท่ากับ 65.86 และ 66.42 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ[9] เมื่อฉีดสาร tetramethylpyrazine เข้าหลอดเลือดดำหนูถีบจักร ค่า LD_{50} เท่ากับ 239 มิลลิกรัม/กิโลกรัม[3] และเมื่อให้สาร tetramethylpyrazine ทางปากหนูถีบจักร ขนาด 5 หรือ 10 มิลลิกรัม/กิโลกรัม นาน 4 สัปดาห์ พบว่าไม่ทำให้เกิดความผิดปกติของน้ำหนักตัว เลือด ตับ ไต และจุลพยาธิวิทยา[3]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: อาการไม่พึงประสงค์ ได้แก่ อาการทางระบบทางเดินอาหาร มีน้อยรายมากที่มีอาการปวดประจำเดือน[3] และเนื่องจากชวนซฺยงมีฤทธิ์เพิ่มการบีบตัวของมดลูก ทำให้ประจำเดือนมาเร็วขึ้น จึงไม่แนะนำให้ใช้ขณะมีอาการปวดประจำเดือน หรือโรคที่เกี่ยวกับการตกเลือดอื่น ๆ[8]

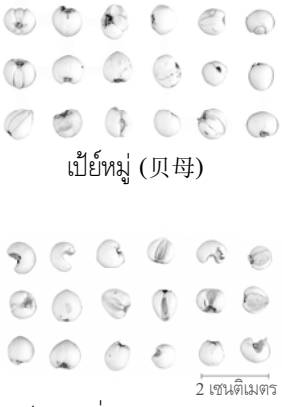
เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.
3. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 1. Singapore: World Scientific, 1986.

4. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
5. Tang W, Eisenbrand G. Chinese Drugs of Plant Origin. 1st ed. Berlin: Springer-Verlag, 1992.
6. Chan SS, Cheng TY, Lin G. Relaxation effects of ligustilide and senkyunolide A, two main constituents of *Ligusticum chuanxiong*, in rat isolated aorta. J Ethnopharmacol 2007; 111(3): 677-80.
7. Chan SS, Choi AO, Jones RL, Lin G. Mechanisms underlying the vasorelaxing effects of butylidenephthalide, an active constituent of *Ligusticum chuanxiong*, in rat isolated aorta. Eur J Pharmacol 2006; 537: 111-7.
8. Huang KC. The Pharmacology of Chinese Herbs. 2nd ed. Boca Raton: CRC Press, 1993.
9. Li R. Rhizoma Chuan Xiong. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.

ชวนเป้ย์หมู่ (川贝母)

ชวนเป้ย์หมู่ หรือ **เป้ย์หมู่ (贝母) (Bulbus Fritillariae Cirrhosae)** คือ ลำต้นใต้ดินแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Fritillaria cirrhosa* D. Don, *F. unibracteata* Hsiao et K.C. Hsia, *F. przewalskii* Maxim, *F. delavayi* Franch. วงศ์ Liliaceae[1]

เป้ย์หมู่ (贝母)

เป้ย์หมู่ (ชุ่วซิน) [贝母 (去心)]

เป้ย์หมู่ (ชุ่วซิน) [贝母 (去心)] เตรียมโดยนำลำต้นใต้ดินที่สะอาดมาหั่นเอาไส้กลางออกก่อนทำให้แห้ง เพื่อขจัดเอาส่วนที่ไม่มีฤทธิ์ทางยาและมีผลข้างเคียงออก ทำให้มีประสิทธิผลในการรักษามากขึ้น[2]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อให้สารสกัดแอลคาลอยด์รวมและส่วนสกัดที่ไม่ใช่แอลคาลอยด์ ขนาด 0.25-0.50 มิลลิกรัม/ตัว เข้ากระเพาะอาหารหนูถีบจักรที่เหนี่ยวนำให้เกิดอาการไอด้วยน้ำแอมโมเนีย พบว่าสามารถระงับไอและขับเสมหะ[3] ชวนเป้ย์หมู่สามารถลดการอักเสบของหลอดลมในหนูที่เป็นหืดโดยลดการสร้างสารก่อภูมิแพ้ และลดการสะสมของเม็ดเลือดขาวอีโอซิโนฟิล[4] สารออกฤทธิ์ระงับไอคือ fritillaria saponin Nos. I-VII และสารกลุ่มแอลคาลอยด์ ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาของสารอื่น ๆ ได้แก่ สาร fritimine มีฤทธิ์ลดความดันโลหิตแมว และเพิ่มระดับน้ำตาลในเลือดกระต่าย สาร sipeimine มีฤทธิ์ลดความดันโลหิตสุนัข คลายกล้ามเนื้อลำไส้เล็กส่วนปลายที่แยกจากกายหนูขาว ลำไส้เล็กส่วนต้นที่แยกจากกายกระต่าย และลำไส้เล็กในกายสุนัข สาร verticine และ verticinine มีฤทธิ์เพิ่มความดันโลหิต แต่ในขนาดสูงจะทำให้ความดันโลหิตลดลง และสาร verticine มีฤทธิ์เพิ่มความตึงของกล้ามเนื้อมดลูกที่แยกจากกายหนูตะเภา[3]

การศึกษาทางคลินิก: เมื่อให้ผู้ป่วย 67 ราย รับประทานยาเม็ดที่เตรียมจากชวนเป้ย์หมู่ขนาด 0.5 กรัม/เม็ด ครั้งละ 4 เม็ด วันละ 3 ครั้ง พบว่าสามารถระงับไอ ขับเสมหะในผู้ป่วยทุกราย ใช้ได้ผลดีโดยเฉพาะกับผู้ป่วยที่ดื้อต่อการรักษาและขับเสมหะออกยาก ชวนเป้ย์หมู่มีฤทธิ์ขับเสมหะในผู้ป่วยที่มีอาการอ่อนเพลีย หน้าแดงร้อน ไอมีเสมหะมาก มีเลือดปนในเสมหะ แน่นหน้าอก เบื่ออาหาร จึงนิยมใช้ร่วมกับตัวยาอื่นเพื่อรักษาวัณโรคปอด อย่างไรก็ตาม ตัวยานี้ใช้ไม่ได้ผลกับกรณีไอมีเสมหะ

มากที่เกิดจากความเย็นและความชื้น เช่น ภาวะมีอากาศในเนื้อเยื่อปอด (pulmonary emphysema) และโรคหลอดลมโป่งพอง (bronchiectasis)[3]

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อฉีดสาร fritimine เข้าหลอดเลือดดำหนูถีบจักรและกระต่าย พบว่าขนาดต่ำสุดที่ทำให้สัตว์ทดลองตาย (MLD) มีค่าเท่ากับ 40 และ 12-15 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ[3]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ตามศาสตร์การแพทย์จีน ห้ามใช้ตัวยานี้ร่วมกับอูโถว (乌头) เพราะจะทำให้สรรพคุณถูกลบล้าง[1]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Gong QF. Zhongyao Paozhi Xue. 2nd ed. Beijing: National Chinese Traditional Medicine Publishing House, 2003.
3. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 1. Singapore: World Scientific, 1986.
4. Yeum HS, Lee YC, Kim SH, Roh SS, Lee JC, Seo YB. *Fritillaria cirrhosa*, *Anemarrhena asphodeloides*, Lee-Mo-Tang and cyclosporine an inhibit ovalbumin-induced eosinophil accumulation and Th2-mediated bronchial hyperresponsiveness in a murine model of asthma. Basic Clin Pharmacol Toxicol 2007; 100(3): 205-13.

ชวนอู (จื้อ) [川乌 (制)]

ชวนอู (จื้อ) (Radix Aconiti Praeparata) คือ รากแก้วที่ผ่านการฆ่าฤทธิ์ (เผ้าจื้อ) และทำให้แห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Aconitum carmichaeli* Debx. (โหราเดือยไก่) วงศ์ Ranunculaceae เตรียมโดยนำรากแก้วที่สะอาดมาแช่น้ำในภาชนะที่เหมาะสมจนน้ำแทรกซึมเข้าไปในเนื้อตัวยา แล้วนำไปต้มในน้ำเดือดนาน 4-6 ชั่วโมง หรือนำไปนึ่งนาน 6-8 ชั่วโมง จนกระทั่งมองเห็นเนื้อในตัวยา และเมื่อนำมาชิมดูจะรู้สึกชาที่ลิ้นเล็กน้อย นำออกจากเตา ตากในที่ร่ม นำมาหั่นเป็นแผ่นบาง ๆ ตากให้แห้ง[1-4]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ยาต้มชวนอูทั้งที่ผ่านการเผ้าจื้อและไม่เผ้าจื้อมีผลต่อการทำงานของหัวใจของสัตว์ทดลองหลายชนิด ชวนอูในขนาดสูงจะทำให้เกิดภาวะหัวใจเสียจังหวะ สารออกฤทธิ์คือ อนุพันธ์ของสาร aconitine อย่างไรก็ตาม สาร higenamine จากชวนอูมีฤทธิ์ต่อต้านฤทธิ์ของสาร aconitine ในการทำให้หัวใจเต้นช้าลง สาร higenamine ออกฤทธิ์กระตุ้นตัวรับชนิดบีต้า ทำให้หัวใจที่แยกจากกายคางคกบีบตัวมากขึ้น เพิ่มอัตราการเต้นของหัวใจและเพิ่มการไหลเวียนในหลอดเลือดหัวใจของสุนัขที่สลบ สารสกัดเมทานอลจากชวนอูที่ไม่ผ่านการเผ้าจื้อ ขนาด 0.1 กรัม/กิโลกรัม หรือสาร aconitine ขนาด 50 ไมโครกรัม/กิโลกรัม เมื่อฉีดเข้าหลอดเลือดดำ พบว่ามีฤทธิ์อย่างอ่อนในการลดความดันโลหิตแบบชั่วคราว ในขณะที่สารสกัดจากชวนอู (จื้อ) มีฤทธิ์เพิ่มความดันโลหิตแบบชั่วคราวอย่างชัดเจน และพบว่ายาต้มชวนอู (จื้อ) มีฤทธิ์ขยายหลอดเลือดที่ขาและหลอดเลือดหัวใจ[2]

ยาต้มชวนอู (จื้อ) มีฤทธิ์ยับยั้งการบวมของข้อเท้าหนูขาวที่ถูกเหนี่ยวนำด้วยสาร formaldehyde หรือไข่ขาว สาร aconitine มีฤทธิ์ยับยั้งการเพิ่มสภาพให้ซึมผ่านได้ในช่องท้องหนูถีบจักรและผิวหนังหนูขาวที่ถูกเหนี่ยวนำด้วยกรดน้ำส้มและ histamine ตามลำดับ และต้านการอักเสบของอุ้งเท้าหนูขาวและหนูถีบจักรที่เหนี่ยวนำด้วยสาร carrageenan เมื่อให้สาร aconitine, mesaconitine, hypaconitine, benzoyl-aconitine, benzoylmesaconitine และ benzoyl-hypaconitine ทางปากหนูขาว พบว่ามีฤทธิ์ต้านอักเสบ[2] สารสกัดน้ำร้อนมีฤทธิ์ป้องกันการเกิดข้ออักเสบในหนูขาวที่เหนี่ยวนำด้วย adjuvant และมีฤทธิ์คล้าย histamine[5] ชวนอูที่ไม่ผ่านการเผ้าจื้อ ขนาด 0.1-1.0 กรัม มีฤทธิ์

ระงับปวดในหนูถีบจักร และเสริมฤทธิ์ในการทำให้ชาของยา hexobarbital ในหนูถีบจักร สารที่ออกฤทธิ์ระงับปวด คือ mesaconitine, aconitine และ hypaconitine สาร aconitine ขนาด 1 มิลลิกรัม มีฤทธิ์ลดอุณหภูมิร่างกายหนูถีบจักร[2] นอกจากนี้ ชวนอูที่ไม่ผ่านการเผ้าจื้อ และสาร aconitine มีฤทธิ์อย่างอ่อนในการทำให้ลำไส้ที่แยกจากกายหนูตะเภาบีบตัว ซึ่งสามารถต่อต้านฤทธิ์ได้ด้วยสาร atropine[2] ยาต้มชวนอู (จื้อ) มีฤทธิ์ต้านความเหนื่อยล้าในหนูถีบจักร และส่งเสริมการสร้างภูมิคุ้มกันในหนูขาว[6] ชวนอูที่ไม่ผ่านการเผ้าจื้อมีฤทธิ์ป้องกันการเกิดแผลในกระเพาะอาหารหนูถีบจักรที่ถูกเหนี่ยวนำด้วยความเครียด[2] ยาต้มชวนอูมีฤทธิ์ป้องกันการเกิดแผลในกระเพาะอาหารหนูขาวที่เหนี่ยวนำด้วยความเครียดหรือกรดเกลือ ต้านอาการท้องเสียในหนูถีบจักรที่เหนี่ยวนำด้วยน้ำมันละหุ่งหรือใบมะขามแขก และมีฤทธิ์ระงับปวด ในทางการแพทย์แผนจีนจึงใช้อุ่นม้ามและกระเพาะอาหาร และเป็นยาระงับปวด[7] สารสกัดน้ำของตำรับยา Chuck-me-sun-dan (CMSD) ที่มีชวนอูเป็นส่วนประกอบมีฤทธิ์ปกป้องเซลล์ประสาททั้งในหลอดทดลองและในสัตว์ทดลอง[8]

การศึกษาทางคลินิก: ส่วนใหญ่ใช้ชวนอู (จื้อ) เป็นตัวยาหลักในตำรับยารักษาโรคไขข้อ-อักเสบ ปวดเอว อักเสบบริเวณหัวไหล่ และอัมพาต อัมพฤกษ์ เช่น เมื่อให้ผู้ป่วยโรคไขข้ออักเสบจำนวน 38 ราย รับประทานตำรับยาที่มีชวนอู (จื้อ) เป็นตัวยาหลัก วันละ 1 ห่อ โดยต้มเอาน้ำดื่ม แบ่งรับประทานเช้า-เย็น ติดต่อกันนาน 1-3 เดือน พบว่าได้ผลร้อยละ 94.3 เมื่อให้ผู้ป่วยโรคไขข้ออักเสบจำนวน 150 ราย รับประทานยาเม็ดเฟิงซือหนิง (风湿宁) ครั้งละ 3 เม็ด วันละ 3 ครั้ง ติดต่อกันนาน 1-3 เดือน พบว่าได้ผลร้อยละ 92.4 เมื่อให้ผู้ป่วยที่มีอาการอักเสบบริเวณหัวไหล่ จำนวน 11 ราย รับประทานยาต้มอูโถวทังเจียเว่ย์ (乌头汤加味) วันละ 1 ห่อ แบ่งรับประทานเช้า-เย็น ติดต่อกันนาน 6-15 วัน พบว่าได้ผลดีมาก เมื่อให้ผู้ป่วยที่สูญเสียความทรงจำหลังจากป่วยเป็นโรคอัมพาต-อัมพฤกษ์ จำนวน 24 ราย รับประทานยาซานอูเจียว (三乌胶) ครั้งละ 5 กรัม วันละ 1-2 ครั้ง พบว่าได้ผลดี[9]

เมื่อศึกษาผลทางคลินิกของยาฉีดชวนอู (จื้อ) ในผู้ป่วยโรคมะเร็ง จำนวน 271 ราย แยกเป็นมะเร็งกระเพาะอาหาร 139 ราย มะเร็งตับ 124 ราย มะเร็งลำไส้ 5 ราย และมะเร็งในระบบทางเดินอาหาร 3 ราย พบว่าได้ผลในผู้ป่วยมะเร็งกระเพาะอาหารและมะเร็งตับในระยะสุดท้าย โดยสามารถยับยั้งการเจริญเติบโตของเซลล์มะเร็ง และระงับอาการปวดได้ผลดีมาก ลดอาการข้างเคียงของเคมีบำบัด เช่น คลื่นไส้ อาเจียน ท้องอืด และอาการกลืนลำบาก ช่วยให้เจริญอาหารและน้ำหนักเพิ่ม และผู้ป่วยส่วนใหญ่มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น นอกจากนี้ ชวนอู (จื้อ) ยังสามารถใช้รักษาโรคปวดท้อง ปวดเอวและขา อัมพาตที่ใบหน้าได้ผลดี[9]

การศึกษาความปลอดภัย: สาร aconitine, mesaconitine และ hypaconitine เมื่อฉีดเข้าหลอดเลือดดำ ขนาดที่ทำให้สัตว์ทดลองตายร้อยละ 50 (LD_{50}) มีค่าเท่ากับ 0.22, 0.27 และ 0.50 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ เมื่อให้แอลคาลอยด์รวมทางปาก ฉีดเข้าใต้ผิวหนัง ฉีดเข้าช่องท้อง และฉีดเข้าหลอดเลือดดำของหนูถีบจักร พบว่า LD_{50} มีค่าเท่ากับ 1.89, 0.28, 0.38 และ 0.20 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ สาร aconitine จะถูกแยกสลายด้วยน้ำ (hydrolysis) เมื่อได้รับความร้อนสูงตามกระบวนการเผ้าจื้อ กลายเป็นสาร hypaconitine และ aconine ซึ่งมีความเป็นพิษลดลงอย่างมาก จากการทดสอบพิษกึ่งเฉียบพลันในหนูขาว เมื่อฉีดสารสกัดชวนอูที่ไม่ผ่านการเผ้าจื้อ ขนาด 1.1 กรัม/กิโลกรัม หรือสาร mesaconitine ขนาด 1.3 มิลลิกรัม/กิโลกรัม เข้าใต้ผิวหนัง จะทำให้สัตว์ทดลองตายภายใน 3-6 วัน เมื่อให้สารสกัดชวนอูที่ไม่ผ่านการเผ้าจื้อแก่หนูถีบจักรวันละ 800 มิลลิกรัม/กิโลกรัม จะทำให้จำนวนเม็ดเลือดแดง ปริมาณโปรตีนรวม และแอลบูมินในซีรั่มลดลง การศึกษาพิษกึ่งเรื้อรังในหนูขาว พบว่าสาร mesaconitine ขนาด 0.4 มิลลิกรัม/กิโลกรัม/วัน ทำให้น้ำหนักตัวลดลง ระดับของ glutamic-oxaloacetic transaminase และ lactate dehydrogenase ลดลงในสัตว์ทดลองที่ได้รับชวนอูที่ผ่านและไม่ผ่านการเผ้าจื้อ วันละ 0.08-0.32 และ 5-20 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ ชวนอูที่ไม่ผ่านการเผ้าจื้อ และสาร mesaconitine ทำให้ระดับของ alkaline phosphatase เพิ่มสูงขึ้นในหนูถีบจักรและลดลงในหนูขาว หนูถีบจักรที่ได้รับชวนอู (จื้อ) วันละ 1 กรัม/กิโลกรัม นาน 3-6 วัน ไม่พบการเปลี่ยนแปลงใด ๆ[9]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ควรระวังการใช้ชวนอู (จื้อ) ในสตรีมีครรภ์ ตามศาสตร์การแพทย์แผนจีน ห้ามใช้ชวนอู (จื้อ) ร่วมกับเป้ย์หมู่ (贝母) ปั้นเซี่ย (半夏) ไป๋จี๋ (白芨) ไป๋เลี่ยน (白蔹) เทียนฮวาเฟิ่น (天花粉) และกวาโหลว (瓜蒌) เพราะสรรพคุณของชวนอู (จื้อ) จะถูกลบล้าง[1]

หมายเหตุ: สาร aconitine เป็นพิษต่อระบบประสาท โดยเริ่มแรกจะมีฤทธิ์กระตุ้น และต่อมาจะยับยั้งประสาทเวกัสและประสาทรับความรู้สึก และยังมีผลโดยตรงต่อกล้ามเนื้อหัวใจ อาการพิษที่เกิดขึ้น ได้แก่ อัมพาตทั้งตัว คลื่นไส้อาเจียน เวียนศีรษะ ใจสั่น กลัวหนาว ไวเกินต่อการกระตุ้น เพ้อ ความดันโลหิตลดลง ทำให้เกิดภาวะหัวใจเสียจังหวะ ช็อก และโคม่า ปริมาณสารแอลคาลอยด์ในชวนอูและความเป็นพิษของชวนอูจะลดลงเมื่อนำไปผ่านการเผ้าจื้อ[2]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.

2. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
3. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.
4. ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (เต็ม สมิตินันทน์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2544). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประชาชน จำกัด, 2544.
5. Kubo M, Moriura T, Matsuda H. Pharmacological study on Aconiti tuber. I. Effect of water extract from Aconiti tuber on adjuvant-induced arthritis. Yakugaku Zasshi 1990; 110(1): 16-26.
6. Cao H, Wang ST, Wu LY, Wang XT, Jiang AP. Pharmacological study on Tianxiong (tuber of *Aconitum carmichaeli* Debx.), a Chinese drug for reinforcing the kidney yang retailnin Hong Kong market. Zhongguo Yao Za Zhi 2001; 26(6): 369-72.
7. Zhu Z, Shen Y, Zhang M, Chen G, Ma S. Pharmacological study on spleen-stomach warming and analgesic actions of *Aconitum carmichaeli* Debx. Zhongguo Zhong Yao Za Zhi 1992; 17(4): 238-41.
8. Chung TW, Koo BS, Choi EG, Kim MG, Lee IS, Kim CH. Neuroprotective effect of a chuck-me-sun-dan on neurons from ischemic damage and neuronal cell toxicity. Neurochem Res 2006; 31(1): 1-9.
9. Sheng SH, Wei XB. Radix Aconiti: chuan wu. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.

ชังจู่ (苍术)

ชังจู่ [โกฐเขมา (Rhizoma Atractylodis)] คือ เหง้าแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Atractylodes lancea* (Thunb.) DC., *A. chinensis* (DC.) Koidz. วงศ์ Asteraceae (Compositae)[1]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อให้ยาต้มชังจู่ทางปากหนูขาวในขนาดเทียบเท่าผงยา 10, 20 และ 40 กรัม/กิโลกรัม สังเกตผลภายใน 5 ชั่วโมง พบว่าการเปลี่ยนแปลงของปริมาตรของปัสสาวะไม่ชัดเจน แต่ความเข้มข้นของโซเดียมในปัสสาวะและสัดส่วนของโซเดียม/โพแทสเซียมที่ขับออกมาเพิ่มขึ้น สารสกัดน้ำซึ่งประกอบด้วยสารกลุ่มพอลิแซ็กคาไรด์มีฤทธิ์กระตุ้นระบบภูมิคุ้มกันในหนูที่ทำให้ติดเชื้อรา *Candida albicans* ทำให้หนูรอดชีวิตมากขึ้น สารกลุ่มพอลิแอซีไทลีนมีฤทธิ์ทำให้อาหารอยู่ในกระเพาะนานขึ้น[2,3] เมื่อให้สาร β-eudesmol, hinesol และส่วนผสมของสารทั้ง 2 ชนิด ทางปากหนูถีบจักรในขนาด 500 มิลลิกรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ระงับปวดในหนูถีบจักร และสาร β-eudesmol มีผลต่อการคลายตัวของกล้ามเนื้อลายของหนูที่เป็นเบาหวานมากกว่าหนูปกติ[4,5] และมีฤทธิ์ต้านอักเสบในหลอดทดลอง[6] สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ลดน้ำตาลในเลือดหนูขาว สาร atractyloside มีฤทธิ์ลดน้ำตาลในเลือดหนูถีบจักร หนูขาว กระต่าย และสุนัข และสาร atractylone มีฤทธิ์ต้านการเกิดแผลในกระเพาะอาหารหนูขาว[7]

การศึกษาทางคลินิก: ชังจู่เป็นตัวยาหลักในการรักษาอาการตาบอดกลางคืน โดยทั่วไปชังจู่ไม่ใช้เดี่ยว มักใช้เป็นส่วนประกอบของตำรับยาที่มีสรรพคุณป้องกันอาการเมารถ ช่วยให้อาการวิงเวียนศีรษะ คลื่นไส้ และตื่นตระหนกตกใจดีขึ้น นอกจากนี้ ยังใช้เป็นส่วนประกอบของตำรับยาป้องกันหวัด รักษาโรคหลอดลมอักเสบเรื้อรัง บรรเทาอาการไอ และปรับสมดุลการทำงานของกระเพาะอาหารและม้ามในเด็ก (มีอาการท้องเสีย ตานขโมย เป็นต้น)[7]

การศึกษาความปลอดภัย: การศึกษาพิษเฉียบพลันในหนูถีบจักร เมื่อให้สารสกัด 50% แอลกอฮอล์จากชังจู่โดยการป้อนหรือฉีดเข้าใต้ผิวหนัง พบว่าขนาดที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50

(LD_{50}) มีค่ามากกว่า 10 กรัม/กิโลกรัม[8] เมื่อให้สารสกัดน้ำร้อนทางปากหนูถีบจักรหรือหนูขาว พบว่ามีค่า LD_{50} เท่ากับ 15 กรัม/กิโลกรัม[9]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ควรใช้อย่างระวังในผู้ป่วยร้อนพร่อง หรือผู้ป่วยที่มีเหงื่อออกมากเนื่องจากเว่ย์ชี่ (卫气) พร่อง[10]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Inagaki N, Komatsu Y, Sasaki H, Kiyohara H, Yamada H, Ishibashi H, Tansho S, Yamaguchi H, Abe S. Acidic polysaccharides from rhizomes of *Atractylodes lancea* as protective principle in Candida-Infected mice. Planta Med 2001; 67(5): 428-31.
3. Nakai Y, Kido T, Hashimoto K, Kase Y, Sakakibara I, Higuchi M, Sasaki H. Effect of the rhizomes of *Atractylodes lancea* and its constituents on the delay of gastric emptying. J Ethnopharmacol 2003; 84(1): 51-5.
4. Kimura M, Diwan PV, Yanagi S, Kon-No Y, Nojima H, Kimura I. Potentiating effect of β-eudesmol-related cyclohexylidene derivatives on succinylcholine-induced neuromuscular block in isolated phrenic nerve-diaphragm muscles of normal and alloxan-diabetic mice. Biol Pharm Bull 1995; 18(3): 407-10.
5. Kimura M, Kimura I, Moroi M, Tanaka K, Nojima H, Uwano T. Different modes of potentiation by beta-eudesmol, a main compound from *Atractylodes lancea*, depending on neuromuscular blocking actions of *p*-phenylene-polymethylene bis-ammonium derivatives in isolated phrenic nerve-diaphragm muscles of normal and alloxan-diabetic mice. Jpn J Pharmacol 1992; 60(1): 19-24.
6. Resch M, Steigel A, Chen ZL, Bauer R. 5-Lipoxygenase and cyclooxygenase-1 inhibitory active compounds from *Atractylodes lancea*. J Nat Prod 1998; 61(3): 347-50.
7. Zhou QL, Wang BX. Rhizoma Atractylodis: cang zhu. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
8. มงคล โมกขะสมิต, กมล สวัสดีมงคล, ประยุทธ สาตราวาหะ. การศึกษาพิษของสมุนไพรไทย. ใน: ปราณี ชวลิตธำรง, ทรงพล ชีวะพัฒน์, เอมมนัส อัตตวิชญ์ (คณะบรรณาธิการ). ประมวลผลงานวิจัยด้านพิษวิทยาของสถาบันวิจัยสมุนไพร เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2546.
9. Aburada M, Takeda S, Ito E, Nakamura M, Hosoya E. Protective effects of juzentaihoto, dried decoction of 10 Chinese herbs mixture, upon the adverse effects of mitomycin C in mice. J Pharmacobio Dyn 1983; 6(12): 1000-4.
10. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press, Inc., 2004.

เชอเฉียนจื่อ (车前子)

เชอเฉียนจื่อ (Semen Plantaginis) คือ เมล็ดสุกที่ทำให้แห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Plantago asiatica* L., *P. depressa* Willd. วงศ์ Plantaginaceae[1]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เชอเฉียนจื่อมีฤทธิ์ขับปัสสาวะ[2] ขับเสมหะและระงับไอ[3] เมื่อฉีดยาเตรียมจากน้ำต้มในขนาดต่ำ ซ้ำหลาย ๆ ครั้งที่โพรงข้อเข่ากระต่าย ระยะแรกจะมีอาการเยื่อบุอักเสบ ต่อมาจะเพิ่มการเจริญของเนื้อเยื่อยึดต่อและเพิ่มแรงตึงผิวของปลอกหุ้มข้อต่อ[3,4] จากการศึกษาในหลอดทดลอง พบว่าสาร aucubin จากเชอเฉียนจื่อจะถูกเปลี่ยนเป็นสารออกฤทธิ์ด้วยเอนไซม์ β-glucosidase โดยจะมีฤทธิ์ยับยั้งไวรัสตับอักเสบบีในระยะการถ่ายแบบดีเอ็นเอ (DNA replication)[3]

การศึกษาทางคลินิก: เชอเฉียนจื่อมีสรรพคุณขับปัสสาวะ ต้านอักเสบในกรณีเกิดการติดเชื้อบรรเทาอาการไอ ขับเสมหะ ลดความดันโลหิต และมีฤทธิ์ต่อปลอกหุ้มข้อต่อ ใช้สำหรับการรักษาโรคข้อเข่าอักเสบ[4] เชอเฉียนจื่อให้ผลการรักษาที่น่าพอใจในผู้ป่วยเด็ก 63 ราย ที่มีอาการอาหารไม่ย่อย พบว่าทำให้ลำไส้ทำงานเป็นปกติ[3]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่มีอาการปัสสาวะบ่อย ท้องผูก หรือผู้ป่วยที่ไม่มีอาการร้อนชื้น[4]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Kuang P, Wang SX. Semen Plantaginis: che qian zi. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
3. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
4. Yeung HC. Handbook of Chinese Herbs. 2nd ed. California: Institute of Chinese Medicine, 1996.

เซ่อไป่เยี่ย (侧柏叶)

เซ่อไป่เยี่ย (Cacumen Platycladi) คือ กิ่งและใบแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Platycladus orientalis* (L.) Franco วงศ์ Cupressaceae[1,2]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารกลุ่มเฟลโวนอล และสารกลุ่มแทนนินจากสารสกัดน้ำร้อน ขนาด 80 มิลลิกรัม/กิโลกรัม เมื่อฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักร พบว่ามีฤทธิ์ห้ามเลือด เมื่อฉีดสารสกัดเอทานอล ขนาด 10 กรัม/กิโลกรัม หรือสารกลุ่มเฟลโวนอยด์ ขนาด 250 มิลลิกรัม/กิโลกรัม เข้าช่องท้องหนูถีบจักร พบว่ามีฤทธิ์ระงับไอ สารสกัดเอทานอล สารสกัดปิโตรเลียมอีเทอร์ และสารสกัดน้ำส่วนที่ไม่ละลายในเอทานอลมีฤทธิ์ขับเสมหะ และขยายหลอดลม[3] สาร quercetin glycoside มีฤทธิ์ต้านอักเสบ[3] สารกลุ่ม labdanes และ isopimaranes และสาร aframodial จากเซ่อไป่เยี่ย มีฤทธิ์ต้านเชื้อมาลาเรียชนิด *Plasmodium falciparum* โดยมีผลต่อผนังเม็ดเลือดแดง[4]

การศึกษาทางคลินิก: เซ่อไป่เยี่ยมีสรรพคุณเป็นยาห้ามเลือด เช่น เลือดออกที่มดลูก และลำไส้เล็ก-ส่วนต้น อุจจาระมีเลือดปน รักษาอาการหลอดลมอักเสบชนิดเรื้อรัง ไอกรน วัณโรค เป็นต้น ผงยาใช้ใส่แผลไฟไหม้ที่แผลมีขนาดเล็กหรือปานกลาง จะช่วยสมานแผลได้[3,4]

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อให้ยาต้มและสารสกัดน้ำส่วนที่ไม่ละลายในเอทานอลโดยฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักร พบว่าขนาดของสารดังกล่าวที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD_{50}) มีค่าเทียบเท่ากับผงยา 15.2 และ 30.5 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ[3,5] เมื่อให้สารสกัดปิโตรเลียมอีเทอร์ทางปากหนูถีบจักร พบว่ามีค่า LD_{50} เทียบเท่ากับผงยา 2.964 กรัม/กิโลกรัม[3]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: หากใช้ติดต่อกันเป็นเวลานาน หรือใช้ในขนาดสูง อาจเกิดอาการข้างเคียง เช่น วิงเวียนศีรษะ คลื่นไส้ อาเจียน เบื่ออาหาร เป็นต้น[5,6]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Lu YH, Liu ZY, Wang ZT, Wei DZ. Quality evaluation of *Platycladus orientalis* (L.) Franco through simultaneous determination of four bioactive flavonoids by high-performance liquid chromatography. J Pharm Biomed Anal 2006; 41(4): 1186-90.
3. Xiao PG, Li DL, Yang SL. Modern Chinese Materia Medica. Vol. 3. 1st ed. Beijing: Hua Xue Gong Ye Publishing House, 2002.
4. Asili J, Lambert M, Ziegler HL, Staerk D, Sairafianpour M, Witt M, Asghari G, Ibrahimi IS, Jaroszewski JW. Labdanes and isopimaranes from *Platycladus orientalis* and their effects on erythrocyte membrane and on *Plasmodium falciparum* growth in the erythrocyte host cells. J Nat Prod 2004; 67(4): 631-7.
5. Huang KC. The Pharmacology of Chinese Herbs. 2nd ed. Florida: CRC Press, 1999.
6. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised edition. Washington; Eastland Press, Inc., 2003.

เช่อเสา (赤芍)

เช่อเสา (Radix Paeoniae Rubrae) คือ รากแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Paeonia lactiflora* Pall., *P. veitchii* Lynch วงศ์ Ranunculaceae[1,2]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เช่อเสามีผลต่อระบบประสาทส่วนกลาง โดยยาเตรียมเช่อเสามีฤทธิ์ต้านการชักที่เกิดจากสาร strychnine[2] สาร paeoniflorin จากเช่อเสามีฤทธิ์สงบระงับในหนูขาว ทำให้ช่วงเวลาการหลับที่เกิดจากสาร hexobarbital นานขึ้น เมื่อฉีดสาร paeoniflorin เข้าหลอดเลือดดำหนูขาว จะทำให้สูญเสียกิริยาสนองเฉียบพลัน (righting reflex) นอกจากนี้ สาร paeoniflorin ยังมีฤทธิ์ระงับปวดในหนูถีบจักรที่ถูกเหนี่ยวนำด้วยกรดน้ำส้ม และลดอุณหภูมิร่างกายของทั้งหนูขาวปกติและหนูขาวที่ถูกเหนี่ยวนำให้มีไข้[2] มีฤทธิ์ต้านอักเสบในหนูขาว และมีฤทธิ์ต้านชักอ่อน ๆ[3] ยาต้มเช่อเสามีฤทธิ์ยับยั้งจุลชีพหลายชนิดในหลอดทดลอง[2] และมีฤทธิ์เพิ่มการไหลเวียนของเลือดในหลอดเลือดหัวใจและหลอดเลือดที่กล้ามเนื้อหัวใจ[3] สาร paeoniflorin ทำให้ความดันโลหิตหนูตะเภาลดลงและเพิ่มการไหลเวียนของเลือดในหลอดเลือดหัวใจสุนัข โดยที่ฤทธิ์ดังกล่าวจะอ่อนกว่าฤทธิ์ของยาไนโตรกลีเซอรีน สาร paeoniflorin และ benzoylpaeoniflorin มีฤทธิ์ต้านการรวมกลุ่มของเกล็ดเลือด[2] เช่อเสาในขนาดสูงมีฤทธิ์ต้านการหดตัวของลำไส้กระต่าย สาร paeoniflorin มีฤทธิ์ต้านการหดตัวของลำไส้เล็กหนูขาวและหนูตะเภา คลายกล้ามเนื้อมดลูกหนูขาว[2] และป้องกันการเกิดแผลในกระเพาะอาหารหนูขาวที่เกิดจากความเครียด[3]

การศึกษาความปลอดภัย: ยาต้มเช่อเสามีความปลอดภัยสูง[2] สาร paeoniflorin มีความเป็นพิษต่ำมาก ขนาดที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD_{50}) เมื่อฉีดเข้าหลอดเลือดดำและช่องท้องมีค่าเท่ากับ 3.53 และ 9.53 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ เมื่อฉีดสารสกัดน้ำเข้าช่องท้องหนูถีบจักร พบว่า LD_{50} มีค่าเท่ากับ 10.8 กรัม/กิโลกรัม[3]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่มีอาการเลือดพร่อง[2]

หมายเหตุ: เช่อเสาและไป๋เสาได้มาจากพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Paeonia lactiflora* Pall. เหมือนกัน แต่วิธีการเตรียมยาต่างกัน คือ เช่อเสา เมื่อเก็บรากของพืชแล้ว ให้เอาเหง้าและรากฝอยออก

ก่อนนำไปตากแห้ง ส่วนไป๋เสา จะตัดหัวท้ายของราก เด็ดรากฝอยทิ้งและปอกเปลือกก่อนต้ม หรือต้มก่อนปอกเปลือก แล้วนำไปตากแห้ง[3] ไป๋เสามีสรรพคุณบำรุงเลือดและอิน และช่วยผ่อนคลายกล้ามเนื้อ ส่วนเช่อเสามีสรรพคุณทำให้เลือดเย็นลงและรักษาเลือดคั่ง จะใช้ร่วมกันเพื่อบรรเทาอาการปวดและร้อนรุ่มภายใน ร่วมกับภาวะที่ชี่ตับถูกเก็บกัก หรือปวดและบวมเนื่องจากบาดเจ็บ[2]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.
3. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.

เชียงหัว (羌活)

เชียงหัว (Rhizoma et Radix Notopterygii) คือ เหง้าและรากแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Notopterygium incisum* Ting ex H.T. Chang., *N. forbesii* Boiss. วงศ์ Apiaceae (Umbelliferae)[1,2]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อให้น้ำมันหอมระเหยทางปากและฉีดเข้าช่องท้องหนูขาวในขนาด 1.32 และ 0.13 มิลลิลิตร/กิโลกรัม ตามลำดับ พบว่ามีฤทธิ์ลดไข้ บรรเทาอาการปวดกล้ามเนื้อหัวใจเฉียบพลันที่เกิดจากการเหนี่ยวนำด้วยฮอร์โมน pituitrin และเพิ่มการไหลเวียนของเลือดที่กล้ามเนื้อหัวใจ สาร notopterol จากเชียงหัว มีฤทธิ์บรรเทาอาการปวดที่เกิดจากการกระตุ้นด้วยกรดน้ำส้ม และต้านการอักเสบโดยการยับยั้งความสามารถในการซึมผ่านหลอดเลือด นอกจากนี้ น้ำมันหอมระเหยและยาต้มยังมีฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรียหลายชนิดในหลอดทดลอง[3,4]

การศึกษาทางคลินิก: เชียงหัวมักไม่ใช้เดี่ยว โดยทั่วไปมักใช้เป็นตัวยาหลักในตำรับยารักษาโรคหวัดจากการกระทบลมเย็น ปวดศีรษะ ปวดเมื่อยตามตัว[4]

การศึกษาความปลอดภัย: การศึกษาพิษเฉียบพลัน เมื่อให้สารสกัดน้ำทางปากหนูถีบจักร พบว่าขนาดสูงสุดที่ไม่พบความเป็นพิษหลังจากให้ยาแล้ว 72 ชั่วโมง คือ 12 กรัม/กิโลกรัม เมื่อให้ยาฉีดซึ่งเตรียมจากเชียงหัวความเข้มข้น 2% ขนาด 10 มิลลิลิตร/กิโลกรัม (เทียบเท่า 125 เท่าของขนาดที่ใช้ในคน) โดยฉีดเข้าหลอดเลือดดำกระต่าย ไม่พบความเป็นพิษ เมื่อให้น้ำมันหอมระเหยทางปากหนูถีบจักร พบว่าขนาดที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD_{50}) มีค่าเท่ากับ 6.64 มิลลิลิตร/กิโลกรัม[4]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่มีไข้ ลิ้นแดง มีหรือไม่มีฝ้า อินพร่อง หรือมีอาการปวดกล้ามเนื้อเนื่องจากเลือดพร่อง[5]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Inc., 1993.
3. Zhu Y. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
4. Wang DP, Ma JK. Rhizoma seu Radix Notopterygii: qiang huo. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
5. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.

ซังไป๋ผี (桑白皮)

ซังไป๋ผี [เปลือกรากหม่อน (Cortex Mori Radicis)] คือ เปลือกรากแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Morus alba* L. วงศ์ Moraceae[1]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อฉีดสารสกัดน้ำเข้าช่องท้องหนูถีบจักรในขนาด 50 มิลลิกรัม/กิโลกรัม จะทำให้สัตว์ทดลองสงบ ความรู้สึกสัมผัสและความเจ็บปวดลดลง สารสกัดน้ำเมื่อให้หนูถีบจักรทางปากในขนาดเทียบเท่าผงยา 2 กรัม/กิโลกรัม มีฤทธิ์ระงับปวดได้ดีเทียบเท่าแอสไพริน 0.5 กรัม/กิโลกรัม[2,3] สารสกัดน้ำความเข้มข้น 1 มิลลิกรัม/มิลลิลิตร มีฤทธิ์ยับยั้งเชื้อจุลชีพหลายชนิดในหลอดทดลอง เช่น *Staphylococcus aureus*, *Bacillus dysenteriae* และเชื้อรา เมื่อให้สารสกัดน้ำหรือสารสกัดบิวทานอล ทางปากหนูขาวหรือฉีดเข้าช่องท้อง ขนาด 300-500 มิลลิกรัม/กิโลกรัม และให้ยาต้มทางปากกระต่ายขนาด 2 กรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ขับปัสสาวะ[3] ยาต้มเมื่อให้ทางปากหรือฉีดเข้าใต้ผิวหนังมีฤทธิ์ลดความดันโลหิตในสัตว์ทดลองหลายชนิด เมื่อให้สารสกัดอีเทอร์ สารสกัดน้ำร้อน หรือสารสกัดเมทานอลโดยฉีดเข้าใต้ผิวหนังกระต่ายขนาด 1 กรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ลดความดันโลหิตลงได้ 15-20 มิลลิเมตรปรอท ซึ่งฤทธิ์นี้จะอยู่ได้ค่อนข้างนาน เมื่อฉีดสาร kuwanon G และ H, morusin A, B, C และ D เข้าหลอดเลือดดำกระต่ายขนาด 1 มิลลิกรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ลดความดันโลหิต[2]

การศึกษาทางคลินิก: เมื่อให้ผู้ป่วยเด็กที่มีอาการน้ำลายไหลที่มุมปากรับประทานสารสกัดน้ำในขนาดเทียบเท่าผงยา 20 กรัม โดยเด็กที่อายุต่ำกว่า 1 ขวบ ให้ใช้ขนาดเทียบเท่าผงยา 10 กรัม รับประทานวันละ 2-3 ครั้ง ติดต่อกัน 3-7 วัน พบว่าอาการดังกล่าวหายเป็นปกติ โดยทั่วไปซังไป๋ผีมักไม่ใช้เดี่ยว ส่วนใหญ่จะใช้เป็นส่วนประกอบในตำรับยารักษาอาการบวมน้ำ หลอดลมอักเสบ และเยื่อหุ้มปอดอักเสบ[2]

การศึกษาความปลอดภัย: การศึกษาพิษเฉียบพลันของผงยาสีเหลืองที่ได้จากการสกัดซังไป๋ผี พบว่าเมื่อฉีดเข้าช่องท้อง ขนาดที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD_{50}) มีค่าเท่ากับ 32.7 มิลลิกรัม/กิโลกรัม เมื่อให้สารสกัดน้ำทางปากและฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักรในขนาดเทียบเท่าผงยา 10 กรัม/

กิโลกรัม และฉีดเข้าหลอดเลือดดำในขนาดเทียบเท่าผงยา 5 กรัม/กิโลกรัม ไม่ทำให้หนูตัวใดตาย นอกจากนี้ ยังพบว่าการให้ยาขนาดสูงครั้งเดียว หรือแบ่งให้ครั้งละน้อย ๆ ให้ผลไม่แตกต่างกัน[2,3]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Xiao PG, Li DL, Yang SL. Modern Chinese Materia Medica. Vol. 3. 1st ed. Beijing: Hua Xue Gong Ye Publishing House, 2002.
3. Feng RZ, Tong YQ. Cortex Mori: sang bai pi. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern study of pharmacology in traditional Chinese medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.

ซังเยี่ย (桑叶)

ซังเยี่ย [ใบหม่อน (Folium Mori)] คือ ใบแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Morus alba* L. วงศ์ Moraceae[1]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สาร mulberroside F จากซังเยี่ยมีฤทธิ์ยับยั้งการสร้างเม็ดสี[2] สารสกัดเมทานอลในทุกช่วงอายุของการเจริญเติบโตของซังเยี่ยและสารกลุ่มเฟลโวนอยด์มีฤทธิ์ต้านออกซิเดชัน[3-6] สารเฟลโวนอยด์รวมมีฤทธิ์ลดไขมันในเลือดหนูถีบจักร[7] สารสกัดเมทานอลมีฤทธิ์คล้ายฮอร์โมนเอสโตรเจน[8] สารสกัดน้ำและสารสกัดเอทานอลมีฤทธิ์กระตุ้นการทำงานของมดลูกหนูถีบจักร[9,10] สารสกัดน้ำและเอทานอลมีฤทธิ์ยับยั้งการเจริญของเชื้อแบคทีเรียที่ก่อเกิดโรคท้องเสีย[11,12] ผงยาและสารสกัดซังเยี่ยมีฤทธิ์ลดระดับน้ำตาลในเลือดสัตว์ทดลอง[13-19]

การศึกษาทางคลินิก: มีรายงานการศึกษาวิจัยในผู้ป่วยเบาหวานชนิดไม่พึ่งพาอินซูลิน จำนวน 24 ราย อายุระหว่าง 40-60 ปี ที่มีระดับน้ำตาลในเลือดหลังอดอาหารมากกว่า 150 มิลลิกรัม/เดซิลิตร และระดับ HbA1C มากกว่า 12% โดยแบ่งผู้ป่วยเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มละ 12 ราย ให้รับประทานแคปซูลซังเยี่ย (500 มิลลิกรัม/แคปซูล) ครั้งละ 2 แคปซูล วันละ 3 ครั้ง หลังอาหาร เปรียบเทียบกับการรับประทานยา glibenclamide 5 มิลลิกรัม/วัน เป็นเวลา 4 สัปดาห์ พบว่าแคปซูลซังเยี่ยให้ผลการรักษาดีกว่า glibenclamide ทำให้ระดับน้ำตาลและไขมันในเลือดผู้ป่วยลดลง มีการลดลงของระดับคอเลสเตอรอล ไทรกลีเซอไรด์ LDL- และ VLDL-cholesterol, free fatty acid และ lipid peroxides ผู้ป่วยที่ได้รับผงซังเยี่ยยังมีระดับ HDL-cholesterol สูงขึ้น และไม่พบการเปลี่ยนแปลงของระดับ HbA1C ในผู้ป่วยทั้งสองกลุ่ม[20] การวิจัยในผู้ป่วยเบาหวานชนิดไม่พึ่งพาอินซูลิน จำนวน 27 ราย โดยให้รับประทานสารสกัดน้ำขนาด 350 มิลลิกรัม/แคปซูล ครั้งละ 2 แคปซูล วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร ติดต่อกันนาน 8 สัปดาห์ พบว่าไม่มีผลต่อระดับน้ำตาลในเลือด แต่อาจจะลดระดับไขมันในเลือดได้[21] นอกจากนี้ การวิจัยในผู้ป่วยเบาหวานชนิดไม่พึ่งพาอินซูลิน ที่ได้รับยา glibenclamide พบว่าเมื่อให้แคปซูลผงซังเยี่ยร่วมด้วยในขนาด 20 กรัมต่อวัน นาน 8 สัปดาห์ มีผลช่วยลดระดับน้ำตาลในเลือดก่อน

อาหารเช้า และระดับ HbA1C อย่างมีนัยสำคัญ ในขณะที่กลุ่มที่ได้รับยาหลอกไม่มีการเปลี่ยนแปลง อย่างไรก็ตาม การนำซังเยี่ยในรูปแบบชาชงหรือสารสกัดมาใช้ในการควบคุมระดับน้ำตาลในเลือด ยังต้องศึกษาวิจัยทางคลินิกเพิ่มเติม[22]

การศึกษาความปลอดภัย: การศึกษาพิษเฉียบพลันของสารสกัด 50% แอลกอฮอล์จากพืชทั้งต้นเมื่อฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักร พบว่าขนาดของสารสกัดที่ทำให้หนูตายร้อยละ 50 (LD_{50}) มีค่ามากกว่า 1 กรัม/กิโลกรัม[21]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ควรระวังการใช้ในผู้ป่วยที่มีอาการพร่องหรือเย็น[23]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Lee SH, Choi SY, Kim H, Hwang JS, Lee BG, Gao JJ, Kim SY. Mulberroside F isolated from the leaves of *Morus alba* inhibit melanin biosynthesis. Biol Pharm Bull 2002; 25(8): 1045-8.
3. Cheong KO, Nam KS, Park JH, Kadota S, Moon JO. Development of SOD mimic from the natural products by a novel biosystem-antiinflammatory effect of *Morus alba*. Korean J Pharmacog 1998; 29(1): 1-7.
4. Wu SC, Yen GC. Antioxidant activity of mulberry leaves at various maturity stages. Shipin Kexue (Taipei) 1996; 23(3): 412-21.
5. Huang DQ, Xiao H, Fu WQ, Zhao B, Xin WJ. Effect of extract of mulberry leaves (*Morus alba* L.) on scavenging oxygen free radicals *in vitro* and on the life span of *Drosophila melanogaster*. Fujian Shifan Daxue Xuebao Ziran Kexueban 1995; 11(1): 85-90.
6. Kim SY, Gao JJ, Lee W-C, Ryu KS, Lee KR, Kim YC. Antioxidative flavanoids from the leaves of *Morus alba*. Arch Pharm Res 1999; 22(1): 81-5.
7. Chen J, Li X. Hypolipidemic effect of flavonoids from mulberry leaves in triton WR-1339 induced hyperlipidemic mice. Asia Pac J Clin Nutr 2007; 16 Suppl 1: 290-4.
8. Choi EM, Hwang JK. Effects of *Morus alba* leaf extract on the production of nitric oxide, prostaglandin E_2 and cytokines in RAW264.7 macrophages. Fitoterapia 2005; 76: 608-13.
9. Sharaf A. Food pants as a possible factor in fertility control. Qual Plant Mater Veg 1969; 17: 153.
10. Inokuchi JI, Okabe H, Yamauchi T, Nagamatsu A. Inhibitor of angiotensin converting enzyme in crude drug I. Chem Pharm Bull 1984; 32(9): 3615-9.
11. Winter AG, Willeke L. Investigations of plant antibiotic IV. Inhibitors in plant foliage. Naturwissenschaften 1952; 39: 45.
12. Alkofahi A, Batshoun R, Owais W, Najib N. Biological activity of some Lodanian medical plant extracts. Part II. Fitoterapia 1997; 68(2): 163-8.
13. Arzi A, Zahedi S, Ghanavati J. Effect of *Morus alba* leaf extract on STZ-induced diabetes in mice. Ahvas J Medical Sciences 2001; 30: 62.
14. Chen F, Nakashima N, Kimura I, Kimura M. Hypoglycemic activity and mechanisms of extracts from mulberry leaves (folium mori) and cortex mori radicis in STZ-induced diabetic mice. Yakugaku Zasshi 1995; 115(6): 476-82.
15. Lemus I, Garcia R, Delvillar E, Knop G. Hypoglycemic activity of four plants used in Chilean popular medicine. Phytother Res 1999; 13(2): 91-4.

16. Sharaf A, Mansour MY. Pharmacological studies of the leaves of *Morus alba*, with special reference to its hypoglycemic activity. Planta Med 1964; 12(1): 71-6.
17. Taniguchi S, Asano N, Tomino F, Miwa I. Potentiation of glucose-induced insulin secretion by fagomine, a pseudo-sugar isolated from mulberry leaves. Horm Metab Res 1998; 30(11): 679-83.
18. Andallu B, Varadachayulu NCh. Control of hyperglycemia and retardation of cataract by mulberry (*Morus indica* L.) leaves in STZ diabetic rats. Indian J Exp Biol 2002, 40(7): 791-5.
19. Kojima Y, Tonegawa E, Taniguchi K, Narasaki R, Hasumi K. Ratardation of the development of diabetes mellitus in a murine model of type 1 diabetes (NOD mouse) fed *Morus alba* leaves. J Jpn Soc Nutr Food Sci 2001, 54: 361-4.
20. Andallu B, Suryakantham V, Srikanthi BL, Kesava Reddy G. Effect of mulberry (*Morus alba* L.) therapy on plasma and erythrocyte membrane lipids in patients with type 2 diabetes. Clin Chim Acta 2001, 314: 47-53.
21. Sinsatienporn S, Boonrod U, Chavalittumrong P, Banjob M, Anulukanapakorn K, Luanratana O, Thongdaeng PH, Thamlikitkul V. Clinical study of *Morus alba* Linn. on glycemic control and blood lipids in patients with type 2 diabetes: A preliminary study. Siriraj Med J 2006; 58(10):1039-41.
22. อัญชลี จูฑะพุทธิ (บรรณาธิการ). สมุนไพรไทยก้าวไกลสู่สากล. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ร.ส.พ., 2548.
23. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.

ซันจือจื่อ (山栀子)

ซันจือจื่อ หรือ **จือจื่อ (栀子) [ลูกพุด (Fructus Gardeniae)]** คือ ผลสุกแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Gardenia jasminoides* Ellis วงศ์ Rubiaceae[1]

ซันจือจื่อเหริน (山栀子仁) คือ เนื้อในเมล็ดแห้งของซันจือจื่อ[2]

ซันจือจื่อ (山栀子)

ซันจือจื่อเหริน (山栀子仁)

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อศึกษาในสัตว์ทดลองหลายชนิด พบว่าสารสกัดน้ำ สารสกัดเอทานอล สารสกัดเมทานอล และสารสกัดเอทิลแอซีเตท มีฤทธิ์ลดไข้ ระงับปวด ต้านอักเสบ[3,4] สารออกฤทธิ์ได้แก่ genipin และ geniposide[4] ผงยาและสารสกัดน้ำมีฤทธิ์ขับน้ำดี สารออกฤทธิ์ได้แก่ genipin, crocin และ crocetin[3-5] สารสกัดน้ำและสารสกัดเอทานอลส่งเสริมเมทาบอลิสมของบิลิรูบินในกระต่าย[3] สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ปกป้องตับในหนูขาว[3] สารสกัดเอทานอลที่ความเข้มข้นต่ำจะกระตุ้นการบีบตัวของลำไส้เล็กหนูขาวและกระต่าย แต่ที่ความเข้มข้นสูงจะแสดงฤทธิ์ยับยั้งการบีบตัว[4] สาร genipin และ geniposide มีฤทธิ์ยับยั้งการบีบตัวของกระเพาะอาหารหนูขาว สาร genipin ลดการหลั่งน้ำย่อยและกรดในกระเพาะอาหารหนูขาว สารสกัดเอทานอลมีฤทธิ์ทำให้หนูถีบจักรสงบ[4] นอกจากนี้ พบว่าสารสกัดจากจือจื่อมีฤทธิ์ลดการบีบตัวของกล้ามเนื้อหัวใจ ลดปริมาณเลือดที่บีบออกจากหัวใจ ลดความดันโลหิต[4] และมีฤทธิ์ต้านเชื้อราที่เป็นสาเหตุของโรคผิวหนังและต้านเชื้อแบคทีเรียหลายชนิด[3,4]

การศึกษาทางคลินิก: สารสกัดน้ำมีสรรพคุณรักษาโรคดีซ่าน ลดบวม และระงับปวด[3] จือจื่อใช้ได้ผลดีในผู้ป่วยตับอักเสบเฉียบพลันที่มีอาการดีซ่าน กระเพาะปัสสาวะอักเสบเฉียบพลันจากการติดเชื้อแบคทีเรีย ติดเชื้อที่ผิวหนังและเยื่อเมือก สามารถใช้ภายนอกโดยผสมแอลกอฮอล์และปิดที่แขนขาที่มีอาการเคล็ด จะลดอาการปวดบวมและเพิ่มการไหลเวียนของเลือด[4]

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อฉีดสารสกัดเมทานอลเข้าช่องท้องและให้ทางปาก พบว่าขนาดของสารสกัดเทียบเท่าผงยาที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD_{50}) มีค่าเท่ากับ 17.1 และ 107.4 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ[3] เมื่อฉีดสารสกัดเหลว (fluid extract) เข้าใต้ผิวหนังหนูถีบจักร LD_{50} มีค่าเท่ากับ 31.79 กรัม/กิโลกรัม และเมื่อฉีดสารสกัดน้ำเข้าช่องท้องขนาด 5 กรัม/กิโลกรัม พบว่าไม่ทำให้สัตว์ทดลองตาย[4]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: จือจื่อไม่เหมาะสำหรับคนธาตุอ่อน อุจจาระเหลว[6]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Bensky D, Clavey S, Stöger E. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. 3rd ed. Seattle: Eastland Press Inc., 2004.
3. Hou JY. Fructus Gardeniae: zhi zi. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
4. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 2. Singapore: World Scientific, 1987.
5. Tang W, Eisenbrand G. Chinese Drugs of Plant Origin. 1st ed. Berlin: Springer-Verlag, 1992.
6. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน. คู่มือการใช้สมุนไพรไทย-จีน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์ องค์การทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์, 2551.

ซันเหย้า (山药)

ซันเหย้า (Rhizoma Dioscoreae) คือ ลำต้นใต้ดินแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Dioscorea opposita* Thunb. วงศ์ Dioscoreaceae[1]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อให้สารสกัดน้ำทางปากหนูถีบจักรในขนาดเทียบเท่าผงยา 30 และ 60 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ติดต่อกันนาน 10 วัน พบว่ามีฤทธิ์ลดน้ำตาลในเลือด เมื่อให้ในขนาดเทียบเท่าผงยา 25 มิลลิกรัม/กิโลกรัม วันละ 1 ครั้ง ติดต่อกันนาน 14 วัน พบว่ามีฤทธิ์กระตุ้นและเสริมภูมิคุ้มกันในหนูถีบจักร และผงยามีฤทธิ์ช่วยให้การเคลื่อนไหวของลำไส้กระต่ายดีขึ้น[2]

การศึกษาทางคลินิก: ผงยามีสรรพคุณรักษาแผลอักเสบในช่องปาก อาหารไม่ย่อย ท้องเสียในเด็ก มีรายงานการศึกษาในเด็กที่มีอาการท้องเสียจำนวน 123 คน โดยแบ่งผู้ป่วยออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 ได้รับยาซันเหย้า กลุ่มที่ 2 ได้รับยาหลอก โดยให้เด็กอายุต่ำกว่า 1 ปี รับประทานยาในขนาด 5-10 กรัม เด็กอายุ 1-2 ปี รับประทาน 11-15 กรัม และอายุ 2-3 ปี รับประทาน 16-20 กรัม พบว่ากลุ่มที่ได้รับซันเหย้าให้ผลการรักษาดีกว่ากลุ่มที่ได้รับยาหลอกอย่างมีนัยสำคัญ[3] โดยทั่วไปแล้วตัวยาชนิดนี้มักใช้เป็นส่วนประกอบในตำรับต่าง ๆ เช่น ยารักษาโรคตับอักเสบ ตับแข็ง โรคเบาหวาน วัณโรคปอด ตกขาว เป็นต้น[2]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในกรณีที่มีความร้อนสูง ไม่ควรใช้เดี่ยว ๆ ในกรณีที่มีความชื้นสะสม ซันเหย้าอาจทำให้เกิดอาการแน่นท้อง หรือเบื่ออาหาร การใช้เฉินผีเพื่อควบคุมชี่สามารถลดผลข้างเคียงเหล่านี้ได้[3]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Zhou ZC, Liu W. Rhizoma Dioscoreae: shan yao. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern study of pharmacology in traditional Chinese medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
3. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.

ซาเซิน (沙参)

ซาเซิน หรือ **เป่ย์ซาเซิน (北沙参) (Radix Glehniae)** คือ รากแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Glehnia littoralis* Fr. Schmidt ex Miq. วงศ์ Apiaceae (Umbelliferae)[1]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดเอทานอลมีฤทธิ์อย่างอ่อนในการลดไข้ และระงับปวดในกระต่าย สารสกัดน้ำมีฤทธิ์เพิ่มแรงบีบตัวของหัวใจที่แยกจากกายคางคก[2] สาร falcalindiol มีฤทธิ์ต้านจุลชีพหลายชนิด[3]

การศึกษาทางคลินิก: ซาเซินมีสรรพคุณขับความร้อนออกจากปอด บำรุงอินของปอดและกระเพาะอาหาร และเสริมของเหลวในร่างกาย บรรเทาอาการไอแห้งหรือไอเนื่องจากอวัยวะภายในอ่อนแรง ลิ้นแห้ง กระหายน้ำที่มีสาเหตุจากไข้ที่ทำให้ของเหลวในร่างกายลดลง[3,4] รักษาอาการไอจากวัณโรค[5]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ไม่ควรใช้ในผู้ป่วยที่มีอาการเย็นพร่อง ตามศาสตร์การแพทย์แผนจีนห้ามใช้ซาเซินร่วมกับหลีหลู (藜芦) เพราะจะลบล้างสรรพคุณซึ่งกันและกัน[3]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Tao C, Lin ZB. Radix Glehniae: bei sha shen. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
3. Liu GW. Chinese Herbal Medicine. Beijing: Hua Xia Publishing House, 2001.
4. Yeung HC. Handbook of Chinese Herbs. 2nd ed. California: Institute of Chinese Medicine, 1996.
5. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.

ซานเหลิง (三棱)

ซานเหลิง (Rhizoma Sparganii) คือ เหง้าแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Sparganium stoloniferum* Buch.-Ham. วงศ์ Sparganiaceae[1]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อให้ยาต้มทางปากหนูขาวขนาดเทียบเท่าผงยา 10 และ 20 กรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ยับยั้งการรวมตัวกันของเกล็ดเลือด[2-4] สลายลิ่มเลือด และช่วยให้เลือดไหลเวียนดี เมื่อให้สารกลุ่มเฟลโวนอยด์รวมทางปากหนูขาวและหนูถีบจักรขนาด 42 และ 84 มิลลิกรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ช่วยให้เลือดไหลเวียนดี ยาต้มมีฤทธิ์กระตุ้นกล้ามเนื้อเรียบมดลูกและลำไส้ที่แยกจากกายกระต่าย[2,3] นอกจากนี้ ยาต้มยังมีฤทธิ์ต้านเนื้องอก ($sarcoma_{180}$) ในหนูถีบจักร[3]

การศึกษาทางคลินิก: ซานเหลิงใช้รักษาผู้ป่วยที่มีอาการเป็นลม โรคหลอดเลือดหัวใจตีบ ตั้งครรภ์นอกมดลูก ไส้ติ่งอักเสบ ตับอักเสบเรื้อรัง และกระเพาะปัสสาวะอักเสบเรื้อรัง[2]

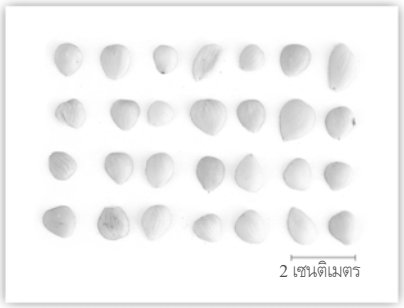
การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อให้ยาต้มขนาดเทียบเท่าผงยา 480 กรัม/กิโลกรัม ทางปากหนูถีบจักร พบว่าหนูมีการเคลื่อนไหวลดลงและหลับอย่างสงบ แต่จะกลับคืนสู่สภาพปกติในวันรุ่งขึ้น และไม่พบหนูตัวใดตายภายใน 1 สัปดาห์ เมื่อฉีดยาต้มเข้าใต้ผิวหนังหนูถีบจักร พบว่าขนาดของผงยาที่ทำให้หนูตายร้อยละ 50 (LD_{50}) มีค่าเท่ากับ 233.3 กรัม/กิโลกรัม[2]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในสตรีมีครรภ์ หรือในระหว่างที่มีประจำเดือนมามาก[2,4,5]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Xiao PG, Li DL, Yang SL. Modern Chinese Materia Medica. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Hua Xue Gong Ye Publishing House, 2002.
3. Guangzhou College of Traditional Chinese Medicine. Traditional Chinese Pharmacology. Guangzhou: International Training Centre, 1988.
4. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.
5. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. 3rd ed. Washington: Eastland Press Inc., 2004.

ซิ่งเหริน (杏仁)

ซิ่งเหริน หรือ **ซิ่งเหริน (ชฺวี่ผีเจียน) [杏仁(去皮尖)] (Semen Armeniacae Amarum)** คือ เมล็ดสุกแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Prunus armeniaca* L. var. *ansu* Maxim., *P. sibirica* L., *P. mandshurica* (Maxim.) Koehne, *P. armeniaca* L. วงศ์ Rosaceae[1] เตรียมโดยนำซิ่งเหรินที่สะอาด 1 ส่วนใส่ลงในน้ำเดือด 10 ส่วน ต้มประมาณ 5 นาที จนกระทั่งเปลือกหุ้มเมล็ดพองตัวและมีผิวเรียบจนสามารถแยกออกมาได้ จากนั้นนำไปแช่ในน้ำเย็นเพื่อลอกเอาเปลือกเมล็ดชั้นนอกออก แล้วนำไปตากแดด[2]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ซิ่งเหรินมีฤทธิ์ระงับไอ สารออกฤทธิ์คือ amygdalin สารนี้จะถูกแยกสลายด้วยน้ำ (hydrolysis) ให้สาร hydrocyanic acid ซึ่งมีฤทธิ์กดศูนย์หายใจ แต่มีผลย้อนกลับไปกระตุ้นการหายใจ ทำให้มีฤทธิ์ระงับไอและหอบ[3-5] นอกจากนี้ เมื่อให้สารสกัดน้ำทางปากกระต่ายในขนาดเทียบเท่าผงยา 5 กรัม/ครั้ง วันละ 2 ครั้ง ติดต่อกันนาน 2 วัน พบว่ามีฤทธิ์กระตุ้นการสร้างโปรตีนที่ผิวนอกของปอด และช่วยให้การทำงานของปอดดีขึ้น[3]

การศึกษาทางคลินิก: โดยทั่วไปซิ่งเหรินมักใช้ร่วมกับหมาหวงในตำรับยารักษาโรคเกี่ยวกับทางเดินหายใจ เช่น ยาบรรเทาอาการไอ หลอดลมอักเสบ อาการหอบเนื่องจากหลอดลมอักเสบ เป็นต้น[3]

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อใช้ซิ่งเหรินเกินขนาด จะเกิดพิษจากสาร amygdalin ความเป็นพิษจากการให้ทางปากจะรุนแรงกว่าการให้โดยวิธีอื่น ๆ เนื่องจากสาร amygdalin จะเปลี่ยนเป็นสาร hydrocyanic acid ในทางเดินอาหาร การศึกษาในหนูถีบจักร พบว่าขนาดของสาร amygdalin ที่ทำให้หนูตายร้อยละ 50 (LD_{50}) เมื่อให้ทางปากมีค่าเท่ากับ 887 มิลลิกรัม/กิโลกรัม แต่เมื่อฉีดเข้าหลอดเลือดดำ LD_{50} มีค่าเท่ากับ 25 กรัม/กิโลกรัม[3]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ซิ่งเหรินมีพิษเล็กน้อย ห้ามใช้ในปริมาณมาก และระวังการใช้ในเด็กเล็ก[1,2] ขนาดที่เป็นพิษในผู้ใหญ่และเด็กคือ 50-60 และ 10 เมล็ด ตามลำดับ อาการที่พบเมื่อใช้เกินขนาด ได้แก่ วิงเวียนศีรษะ ตาลาย คลื่นเหียน อาเจียน หายใจสั้น และปวดศีรษะ จากนั้นอาการจะ

รุนแรงถึงขั้นหายใจขัด ชักกระตุก รูม่านตาขยาย หัวใจเต้นไม่เป็นจังหวะ และหมดสติ หากไม่รีบช่วยชีวิตหรือใช้วิธีที่ไม่เหมาะสมอาจทำให้เสียชีวิตได้ วิธีแก้พิษคือ ให้รับประทานยาเม็ดถ่านและยาน้ำเชื่อม ipecac หรือให้ nitrites ก่อน แล้วตามด้วย sodium thiosulfate[3-5]

หมายเหตุ: การเตรียมตัวยาซิ่งเหรินโดยการต้มแล้วลอกเอาเปลือกหุ้มเมล็ดออก และผสมกับน้ำตาลจะทำให้ความเป็นพิษลดลง[3]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Ye DJ, Zhang SC, Huang WL, Pan SH, Gong QF, Chen Q. Zhongyao Paozhi Xue. 7th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 2001.
3. Zhang BF. Semen Armeniacae Amarum: ku xing ren. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
4. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 2. Singapore: World Scientific, 1987.
5. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.

ซี่ซิน (细辛)

ซี่ซิน (Radix et Rhizoma Asari) คือ รากและลำต้นใต้ดินที่ทำให้แห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Asarum heterotropoides* Fr. Schmidt var. *mandshuricum* (Maxim.) Kitag., *A. sieboldii* Miq., *A. sieboldii* Miq. var. *seoulense* Nakai วงศ์ Aristolochiaceae[1]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ยาต้มและน้ำมันหอมระเหยมีฤทธิ์ระงับปวดและลดไข้ น้ำมันหอมระเหยและสารสกัดเอทานอลมีฤทธิ์ช่วยทำให้การทำงานของระบบทางเดินหายใจดีขึ้น[2,3] สารออกฤทธิ์คือ methyleugenol มีฤทธิ์คลายหลอดลม และสาร higenamine สามารถกระตุ้นตัวรับบีต้า จึงมีฤทธิ์คลายกล้ามเนื้อเรียบและบำรุงหัวใจ นอกจากนี้ สารสกัดเอทานอลมีฤทธิ์เพิ่มความแรงและความเร็วในการเต้นของหัวใจ เพิ่มการไหลเวียนในหลอดเลือดหัวใจ น้ำมันหอมระเหยมีฤทธิ์ลดความดันโลหิต ต้านการเกิดกล้ามเนื้อหัวใจขาดเลือดเฉพาะที่ เพิ่มความต้านทานต่อภาวะเลือดมีออกซิเจนน้อยที่เกิดจากสภาวะที่มีความกดอากาศต่ำ และกดระบบประสาทส่วนกลาง[2] ซี่ซินมีฤทธิ์ทำให้สงบ[3] ระงับอาการแพ้[2] เพิ่มการไหลเวียนของเลือด[4] และต้านเชื้อแบคทีเรียหลายชนิด[2]

การศึกษาทางคลินิก: ซี่ซินมีสรรพคุณระงับปวด รักษาอาการหวัด ปวดศีรษะ และไอ[2,3] ใช้เป็นส่วนประกอบในยาบรรเทาอาการปวดฟัน ปวดเหงือก น้ำมันหอมระเหยที่เตรียมเป็นยาฉีดความเข้มข้น 3% ใช้เป็นยาชาเฉพาะที่ในผู้ป่วยผ่าตัดระบบตาหูคอจมูก โดยเฉพาะเมื่อผสมกับ 1% epinephrine จะช่วยเพิ่มระยะเวลาการออกฤทธิ์ให้นานขึ้นและลดอาการบวม[2]

การศึกษาความปลอดภัย: ขนาดของยาต้มที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD_{50}) เมื่อให้ทางปากและฉีดเข้าหลอดเลือดดำ มีค่าเทียบเท่ากับผงยา 12.375 และ 0.778 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ[2,3] เมื่อฉีดน้ำมันหอมระเหยเข้าช่องท้องหนูถีบจักร พบว่า LD_{50} มีค่าเท่ากับ 1.2 มิลลิลิตร/ กิโลกรัม[3] ซี่ซินเป็นพิษต่อไต ต้องใช้อย่างระมัดระวังในผู้ป่วยโรคไต[2] สารที่เป็นพิษต่อไต คือ aristolochic acid[5] และพบสาร safrole และ methyleugenol ซึ่งเป็นสารก่อเกิดมะเร็ง[2,4]

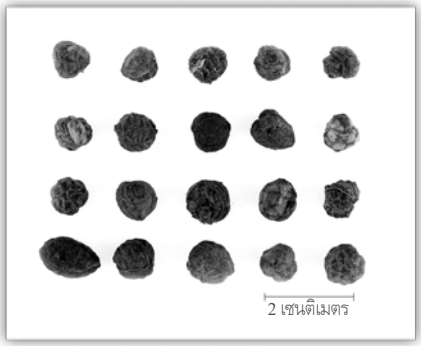
ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ซี่ซินมีพิษเล็กน้อย ตามศาสตร์การแพทย์แผนจีน ห้ามใช้ร่วมกับหลีหลู (藜芦 *Veratrum nigrum* L.) เพราะจะลบล้างสรรพคุณของซี่ซิน และควรระวังการใช้ซี่ซินในผู้ป่วยโรคไต[1,2]

หมายเหตุ: ซี่ซินเป็นสมุนไพรที่มีพิษเล็กน้อย ต้องควบคุมขนาดที่ใช้ ขนาดที่ใช้ในรูปยาต้มคือ 1-3 กรัม และในรูปยาผงคือ 0.5-2 กรัม ห้ามใช้เกินขนาดที่กำหนด เพราะสาร safrole ในน้ำมันหอมระเหยมีพิษ ซึ่งสามารถลดพิษได้โดยการต้ม จึงไม่นิยมใช้ในรูปยาผงเพราะจะเป็นอันตราย ขนาดสูงสุดที่ใช้ในรูปยาต้มต่อวันต้องไม่เกิน 3.125 กรัม[6]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R.China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2000.
2. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 2. Singapore: World Scientific, 1987.
3. Jin G. Herba Asari: xi xin. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
4. Tang W, Eisenbrand G. Chinese Drugs of Plant Origin. 1st ed. Berlin: Springer-Verlag, 1992.
5. Jong TT, Lee MR, Hsiao SS, Hsai JL, Wu TS, Chiang ST, Cai SQ. Analysis of aristolochic acid in nine sources of Xixin, a traditional Chinese medicine, by liquid chromatography/atmospheric pressure chemical ionization/tandem mass spectrometry. J Pharm Biomed Anal 2003; 33(4): 831-7.
6. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.

ซู่ซาเหริน (缩砂仁)

ซู่ซาเหริน (Fructus Amomi) คือ ผลสุกแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Amomum villosum* Lour.[1] (เร่วดง)[2], *A. villosum* Lour. var. *xanthioides* T.L. Wu et Senjen (เร่ว), *A. longiligulare* T.L.Wu วงศ์ Zingiberaceae[1-4]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สาร bornyl acetate ซึ่งเป็นองค์ประกอบหลัก มีฤทธิ์ต้านอักเสบและระงับปวดในหนูถีบจักร[5] โดยกลไกการออกฤทธิ์ระงับปวดไม่เกี่ยวข้องกับตัวรับ opioid เนื่องจากสาร naloxone ไม่ทำให้ฤทธิ์ระงับปวดลดลง[6] เมื่อให้หนู hamster กินสารสกัดที่มีสารกลุ่ม pectic polysaccharides เป็นองค์ประกอบหลัก โดยผสมสารสกัด 0.5 และ 1.5 กรัมในอาหาร 100 กรัม พบว่าช่วยให้สภาวะแวดล้อมของทางเดินอาหารดีขึ้น[7] น้ำมันหอมระเหยมีฤทธิ์ขับน้ำย่อยและเพิ่มปริมาณเลือดที่ไปเลี้ยงกระเพาะอาหารดีกว่าสารสกัดน้ำ[8]

การศึกษาทางคลินิก: ซู่ซาเหรินมีสรรพคุณขจัดความชื้นและช่วยให้การไหลเวียนของชี่ดีขึ้น ช่วยให้กระเพาะอาหารแข็งแรง ระงับอาเจียน บำรุงธาตุ บรรเทาอาการท้องอืด ท้องเฟ้อ ปวดท้อง และป้องกันการแท้งลูก[9,10]

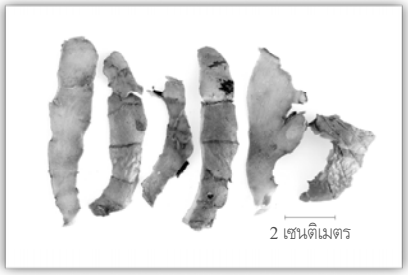
ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในผู้ป่วยร้อนพร่อง (อินพร่องและมีความร้อน)[4]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (เต็ม สมิตินันทน์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2544). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประชาชน จำกัด, 2544.
3. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
4. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.
5. Wu X, Li X, Xiao F, Zhang Z, Xu Z, Wang H. Studies on the analgesic and anti-inflammatory effect of bornyl acetate in volatile oil from *Amomum villosum*. Zhong Yao Cai 2004, 27(6): 438-9.

6. Wu X, Xiao F, Zhang Z, Li X, Xu Z. Research on the analgesic and mechanism of bornyl acetate in volatile oil from *Amomum villosum*. Zhong Yao Cai 2005; 28(6): 505-7.
7. Huang YL, Yen GC, Sheu F, Lin JY, Chau CF. Dose effects of the food spice cardamom on aspects of hamster gut physiology. Mol Nutr Food Res 2007; 51(5): 602-8.
8. Qiu S, Shou D, Chen L, Dai H, Liu K. Pharmacological comparison between volatile oil and water extract. Zhongguo Zhong Yao Za Zhi 1999; 24(5): 297-9.
9. Hou JL. Clinical Handbook of Chinese Materia Medica. 1st ed. Beijing: China Medicopharmaceutical Science and Technology Publishing House, 1994.
10. กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. สมุนไพรไทย-จีน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2547.

เซิงเจียงผี (生姜皮)

เซิงเจียงผี [ผิวขิงแก่สด (Cortex Zingiberis Officinalis Recens)] คือ ผิวแห้งจากเหง้าของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Zingiber officinale* Rosc. วงศ์ Zingiberaceae[1,2] เตรียมโดยนำเหง้าขิงแก่สดที่สะอาดแช่ในน้ำสะอาดข้ามคืน ใช้มีดที่สะอาดปอกเอาเฉพาะผิวชั้นนอก แล้วนำไปตากแดดให้แห้ง[2]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เซิงเจียงผีมีฤทธิ์ขับปัสสาวะ ลดบวม[1,2]

การศึกษาทางคลินิก: เซิงเจียงผีมีสรรพคุณรักษาอาการบวมน้ำ โดยทั่วไปไม่ใช้เดี่ยว เช่น ใช้เข้าตำรับยาอู่ผีส่าน (五皮散) ซึ่งประกอบด้วย ฝูหลิงผี (茯苓皮 เปลือกโป่งรากสน) เซิงเจียงผี (生姜皮 ผิวขิงแก่สด) ต้าฟู่ผี (大腹皮 เปลือกผลหมาก) เฉินจฺหวีผี (陈橘皮) และซังไป๋ผี (桑白皮 เปลือกรากหม่อน)[2]

เอกสารอ้างอิง

1. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press. Inc., 2003.
2. National Chinese Herbal Medicine Committee. Corpus of National Chinese Herbal Medicine. Vol. I. 1st ed. Beijing: Ren-Min-Wei-Sheng Publishing House, 1986.

เซียงฝู่ (香附)

เซียงฝู่ [แห้วหมู (Rhizoma Cyperi)] คือ ลำต้นใต้ดินแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Cyperus rotundus* L. วงศ์ Cyperaceae[1,2]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: น้ำมันหอมระเหยมีฤทธิ์อย่างอ่อนคล้ายฮอร์โมนเอสโตรเจน จากการศึกษาในหนูขาวที่ตัดรังไข่ออกพบว่า เมื่อฉีดน้ำมันหอมระเหยขนาด 0.2 มิลลิลิตร เข้าใต้ผิวหนัง 2 ครั้ง ห่างกัน 6 ชั่วโมง จะทำให้เกิดการสร้างเคราตินของเยื่อบุช่องคลอดอย่างสมบูรณ์ภายใน 48 ชั่วโมง[3] สารสกัดเซียงฝู่ 5% มีฤทธิ์ยับยั้งการหดตัว และลดความตึงตัวของมดลูกสัตว์ทั้งที่ตั้งท้องและไม่ตั้งท้องที่แยกจากกายหนูตะเภา กระต่าย แมว และสุนัข[3] การฉีดสารสกัดแอลกอฮอล์ขนาด 100 มิลลิกรัม/กิโลกรัม เข้าช่องท้องของหนูขาว มีฤทธิ์ต้านการอักเสบ ลดการบวมของอุ้งเท้าหนูที่ถูกเหนี่ยวนำให้บวมด้วย carrageenan และ formaldehyde แรงกว่าการให้ hydrocortisone 5-10 มิลลิกรัม/กิโลกรัม[3] การฉีดสารสกัดแอลกอฮอล์ 20% เข้าใต้ผิวหนังมีฤทธิ์ระงับปวดในหนูถีบจักร[3] เมื่อให้ส่วนสกัดไทรเทอร์พีนส์ทางปากหนู ขนาด 5 มิลลิกรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ระงับปวดเทียบเท่ากับการใช้ยาแอสไพริน 30 มิลลิกรัม/กิโลกรัม[3] สารสกัดแอลกอฮอล์มีฤทธิ์ลดไข้ในหนูขาวที่ถูกเหนี่ยวนำให้เป็นไข้ด้วยการฉีดยีสต์ สารสกัดเซียงฝู่ ขนาด 20 มิลลิกรัม/มิลลิลิตร มีฤทธิ์ยับยั้งการหดเกร็งของกล้ามเนื้อเรียบลำไส้ส่วนปลายที่แยกจากกายกระต่าย ทำให้หลอดลมหนูตะเภาที่ถูกเหนี่ยวนำโดย histamine ไม่เกิดการหดเกร็ง มีฤทธิ์ทำให้สงบระงับในหนูถีบจักรและเพิ่มฤทธิ์ที่ทำให้เกิดการชาหรือหมดความรู้สึกของ phenobarbital และป้องกันการคลื่นไส้อาเจียนอันเนื่องมาจากการใช้ morphine การให้สารสกัดแอลกอฮอล์ขนาด 20 มิลลิกรัม/กิโลกรัม เข้าทางหลอดเลือดดำจะทำให้ความดันโลหิตค่อย ๆ ลดลงภายใน 0.5-1 ชั่วโมง สารสกัดแอลกอฮอล์ความเข้มข้นต่ำ ๆ มีฤทธิ์เพิ่มแรงบีบตัวของหัวใจ และทำให้หัวใจเต้นช้าลงในหัวใจที่แยกจากกายกบและที่ไม่ได้แยกจากกาย (*in situ*) กบ กระต่าย และแมว[3]

สารสกัดเมทานอลมีฤทธิ์ต้านอักเสบ โดยมีกลไกต้านอนุมูลอิสระ nitric oxide (NO) และ superoxide anion เชียงฝู่มีฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระในหลอดทดลองได้ดีกว่าเจตมูลเพลิงขาวและขิง แต่มีฤทธิ์น้อยกว่าพริกไทยและดีปลี และมีฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระในหนูขาวเมื่อใช้ในรูปตำรับยา[4]

การศึกษาทางคลินิก: เชียงฝู่มีสรรพคุณปรับการไหลเวียนของชี่ ขจัดชี่คั่งในตับ ทำให้ประจำเดือนเป็นปกติ และระงับปวด[3]

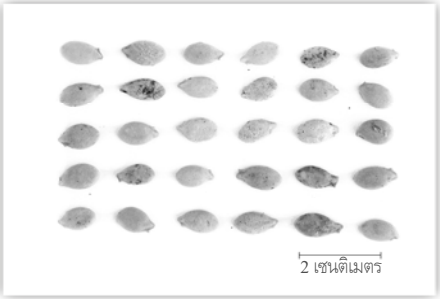
การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อให้สารสกัดเอทานอลทางปากหนูขาว ขนาด 5 กรัม/กิโลกรัม ครั้งเดียว ไม่ก่อให้เกิดพิษเฉียบพลัน และการศึกษาพิษกึ่งเฉียบพลันโดยให้สารสกัดเอทานอลทางปากหนูขาวขนาด 1 กรัม/กิโลกรัม นาน 14 วัน ไม่พบความผิดปกติใด ๆ[5] การศึกษาพิษเฉียบพลันของสารสกัด 50% แอลกอฮอล์ พบว่าเมื่อให้ทางปากหรือฉีดเข้าใต้ผิวหนัง ขนาดที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD_{50}) มีค่ามากกว่า 10 กรัม/กิโลกรัม[6] สารสกัดแอลกอฮอล์มีค่า LD_{50} เท่ากับ 1.5 กรัม/กิโลกรัม เมื่อฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักร[7] น้ำมันหอมระเหยจากเชียงฝู่มีค่า LD_{50} มากกว่า 0.297 มิลลิลิตร/กิโลกรัม เมื่อให้โดยการฉีดเข้าช่องท้อง[8]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ระวังการใช้ในผู้ป่วยที่ชี่พร่องโดยไม่มีชี่ติดขัด หรืออินพร่องจนเกิดความร้อนในเลือด[8]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.
3. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
4. นพมาศ สุนทรเจริญนนท์, นงลักษณ์ เรืองวิเศษ. คุณภาพเครื่องยาไทย: จากงานวิจัยสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: บริษัท คอนเซ็พท์ เมดิคัล จำกัด, 2551.
5. Thanabhorn S, Jaijoy K, Thamaree S, Ingkaninan K, Panthong A. Acute and subacute toxicities of the ethanol extract from the rhizomes of *Cyperus rotundus* Linn. Mahidol J Pharm Sci 2005; 32(1-2): 15-22.
6. มงคล โมกขะสมิต, กมล สวัสดีมงคล, ประยุทธ สาตราวาหะ. การศึกษาพิษของสมุนไพรไทย. ใน: ปราณี ชวลิตธำรง, ทรงพล ชีวะพัฒน์, เอมมนัส อัตตวิชญ์ (คณะบรรณาธิการ). ประมวลผลงานวิจัยด้านพิษวิทยาของสถาบันวิจัยสมุนไพร เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2546.
7. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
8. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.

ตงกวาจื่อ (冬瓜子)

ตงกวาจื่อ [เมล็ดฟัก (Semen Benincasae Hispidae)] คือ เมล็ดสุกที่ทำให้แห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Benincasa hispida* (Thunb.) Cogn. วงศ์ Cucurbitaceae[1-5] โดยก่อนใช้ต้องนำมาบุบให้แตก หรือนำไปผัดโดยใช้ระดับไฟปานกลาง ผัดจนกระทั่งตัวยามีสีเหลืองอ่อน นำออกจากเตา ตั้งทิ้งไว้ให้เย็น[4,5,6]

การศึกษาทางคลินิก: ตงกวาจื่อมักไม่ใช้เดี่ยว โดยทั่วไปมักใช้เป็นส่วนประกอบในตำรับยารักษาโรคฝีในปอด โรคหนองในโกโนเรียในบุรุษ และตกขาวในสตรี เป็นต้น[4-6]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ตงกวาจื่อมีคุณสมบัติเย็น รสอมหวาน จึงห้ามใช้ในผู้ป่วยที่มีอาการไอและมีเสมหะเย็น และผู้ป่วยโรคเรื้อรังที่มีอาการท้องเสียบ่อย ๆ[3]

หมายเหตุ: ในทางเวชปฏิบัติแม้ว่าจะใช้ชื่อว่า “ตงกวาจื่อ” แต่สามารถใช้ “ตงกวาเหริน (冬瓜仁 เนื้อในเมล็ดฟัก)” แทนได้ โดยแพทย์จีนถือว่าทั้งสองชนิดมีสรรพคุณเหมือนกัน ตงกวาจื่อมีฤทธิ์ขจัดความร้อน สลายเสมหะ ขับหนองภายในร่างกาย และระบายความชื้น แพทย์จีนมักใช้ตงกวาจื่อรักษาโรคที่มีอาการเสมหะร้อน ฝีในปอด ไอมีเลือดปน ไส้ติ่งอักเสบ และตกขาว[3,6]

เอกสารอ้างอิง

1. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.
2. ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (สมิตินันทน์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2544). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประชาชน จำกัด, 2544.
3. Xiao PG, Li DL, Yang SL. Modern Chinese Materia Medica. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Hua Xue Gong Ye Publishing House, 2002.
4. Jiangsu New Medical College. Zhong Yao Da Ci Dian. Vol. I. Shanghai: Shanghai Science and Technology Publishing House, 1979.
5. Quan Guo Zhong Cao Yao Hui Bian Committee. Quan Guo Zhong Cao Yao Hui Bian. Vol. I. 3rd ed. Beijing: Ren-Min-Wei-Sheng Publishing House, 1986.
6. Lei GL, Du BS. Zhongyao Paozhi Jishu Zhinan. 1st ed. Xi-An: World Library Publishing House Xi-An Co. Ltd., 2002.

ตังกุย (当归)

ตังกุย (Radix Angelicae Sinensis) คือ รากแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Angelica sinensis* (Oliv.) Diels วงศ์ Apiaceae (Umbelliferae)[1]

ส่วนที่ใช้ทำยาของตังกุย สามารถแบ่งเป็น 4 ส่วน คือ

1. ส่วนหัว (ส่วนเหง้าอวบสั้นที่อยู่ตอนบนสุด) เรียก **ตังกุยโถว (当归头)**[2]
2. ส่วนตัว (ส่วนรากแก้วหลัก) เรียก **ตังกุยเซิน (当归身)**[2]
3. ส่วนหาง (ส่วนรากฝอย) เรียก **ตังกุยเหว่ย์ (当归尾)** หรือ **โกฐเชียง**[2]
4. ทั้งราก (ทุกส่วน) เรียก **เฉวียนตังกุย (全当归)**[2]

เฉวียนตังกุย (全当归)

ตามการแพทย์แผนจีน โดยทั่วไปส่วนหัวและตัวมีสรรพคุณบำรุงเลือด ส่วนหางมีสรรพคุณช่วยให้การไหลเวียนของเลือดดีขึ้น และทั้งรากมีสรรพคุณบำรุงเลือด ช่วยทำให้เลือดไหลเวียน[2,3] เมื่อนำตังกุยมาแช่เหล้าแล้วปิ้ง จะช่วยเพิ่มฤทธิ์การไหลเวียนของเลือดให้ดีขึ้น เหมาะสำหรับผู้ป่วยที่มีอาการเลือดพร่อง เลือดไหลเวียนไม่สะดวก สตรีประจำเดือนไม่ปกติ โรคปวดข้อ และไขข้ออักเสบ[3]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: การศึกษาในมดลูกที่แยกออกจากกายสัตว์ทดลองหลายชนิด พบว่าน้ำมันหอมระเหยที่มีจุดเดือด 180-210 องศาเซลเซียส ที่ความเข้มข้น 1:50 มีฤทธิ์คลายกล้ามเนื้อเรียบของมดลูก และที่ความเข้มข้น 1:25 จะหยุดการบีบตัวของมดลูกอย่างสมบูรณ์ แต่ส่วนของสารที่ไม่ระเหยที่ละลายได้ในน้ำ และส่วนของสารที่ไม่ระเหยที่ละลายได้ในแอลกอฮอล์จะกระตุ้นการบีบตัวของมดลูก โดยส่วนที่ละลายในแอลกอฮอล์จะมีฤทธิ์แรงกว่า แต่หากศึกษาในตัวสัตว์ทดลอง พบว่าทั้งสารส่วนที่ระเหยและไม่ระเหย เมื่อฉีดเข้าหลอดเลือดดำจะกระตุ้นการบีบตัวของมดลูก ตังกุยไม่มีฤทธิ์คล้ายฮอร์โมนเอสโตรเจน ไม่ทำให้น้ำหนักของมดลูกเปลี่ยนแปลง แต่ส่งเสริมการเจริญของมดลูกหนูถีบจักร ฤทธิ์ต่อมดลูกของตังกุยขึ้นอยู่กับสภาวะของมดลูก พบว่าเมื่อทดลองในกระต่าย หากความดันในมดลูกไม่เพิ่ม ตังกุยจะยับยั้งการบีบตัว ซึ่งจะทำให้มีการไหลเวียนของเลือดและสารอาหารมาที่มดลูกมากขึ้น แต่เมื่อความดันในมดลูกเพิ่มขึ้น ตังกุยจะกระตุ้นการบีบตัว และ

จากการศึกษาในกระต่าย ตังกุยส่วนหัว ส่วนตัว และส่วนหาง แสดงฤทธิ์ต่อมดลูกไม่แตกต่างกัน[4] สารสกัดน้ำและสาร ferulic acid มีฤทธิ์ต้านการรวมกลุ่มของเกล็ดเลือด และละลายลิ่มเลือดทั้งในหลอดทดลองและสัตว์ทดลอง สารกลุ่มพอลิแซ็คคาไรด์มีฤทธิ์กระตุ้นการทำงานของภูมิคุ้มกันและบำรุงเลือด โดยชักนำให้มีการสร้างเม็ดเลือดในไขกระดูก และกระตุ้นการทำงานของเม็ดเลือดขาว[5,7] จากการศึกษาในสัตว์ทดลองหลายชนิด พบว่าสารสกัดน้ำและน้ำมันหอมระเหยมีฤทธิ์ลดทั้งความแรงและความเร็วของการเต้นของหัวใจ[4,6] เพิ่มการไหลเวียนของเลือดในหลอดเลือดหัวใจและหลอดเลือดที่ส่วนปลายของร่างกาย ลดการใช้ออกซิเจนของกล้ามเนื้อหัวใจ[5,6] และป้องกันภาวะกล้ามเนื้อหัวใจขาดเลือด[5,7] สารสกัดน้ำ สารสกัดเอทานอล และสาร ferulic acid มีฤทธิ์ต้านภาวะหัวใจเสียจังหวะ[5,6] บรรเทาอาการหัวใจห้องบนเต้นแผ่วระรัว[7] สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ต้านอักเสบในหนูถีบจักร โดยขนาดที่ออกฤทธิ์ได้ร้อยละ 50 (ED_{50}) มีค่าเทียบเท่ากับผงยา 65.9 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ในขณะที่ยาแอสไพรินมีค่า ED_{50} เท่ากับ 114.3 มิลลิกรัม/กิโลกรัม[6]

การศึกษาทางคลินิก: เนื่องจากตังกุยมีฤทธิ์คลายกล้ามเนื้อเรียบของมดลูก ฤทธิ์ต้านอับเสบและระงับปวด จึงใช้สำหรับโรคสตรี เช่น ปวดประจำเดือน และประจำเดือนผิดปกติ สารสกัดน้ำมีฤทธิ์กระตุ้นการบีบตัวของมดลูก และสามารถลดความหนืดของเลือด[4] เมื่อให้ตังกุยในรูปแบบสารสกัดเหลว (1:10) ปริมาตร 5 มิลลิลิตร วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร นาน 1 สัปดาห์ก่อนมีประจำเดือน พบว่าสามารถลดอาการปวดประจำเดือน และช่วยขับประจำเดือน[5] แต่มีรายงานว่าการใช้ตังกุยในขนาด 4.5 กรัม/วัน นาน 24 สัปดาห์ ไม่มีประสิทธิภาพในการลดอาการของสตรีวัยหมดประจำเดือน[7] การฉีดสารสกัดน้ำเข้าหลอดเลือดดำผู้ป่วยจำนวน 40 ราย ในขนาด 240 มิลลิลิตร/คน/วัน ติดต่อกันนาน 30 วัน ไม่ทำให้เกิดอาการผิดปกติใด ๆ[5]

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อฉีดสารสกัดเข้าหลอดเลือดดำหนูถีบจักร พบว่าขนาดที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD_{50}) มีค่าเทียบเท่ากับผงยา 100.6 กรัม/กิโลกรัม[8] เมื่อฉีดน้ำมันหอมระเหยเข้าหลอดเลือดดำสัตว์ทดลองหลายชนิด 1 มิลลิลิตร/กิโลกรัม จะกดการหายใจ ทำให้ความดันโลหิตลดลงมากอย่างรวดเร็ว[4,7] สารสกัดอีเทอร์ในขนาด 0.06 และ 0.02 มิลลิลิตร/กิโลกรัม จะทำให้สุนัขและแมวมีอาการชัก หยุดหายใจ หัวใจหยุดเต้น และตาย[3]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: อาการข้างเคียงที่อาจพบ ได้แก่ ปวดศีรษะในคนที่ไวต่อยา ห้ามใช้ในเด็ก ผู้ป่วยท้องเสีย ผู้ป่วยที่มีการตกเลือด มีประจำเดือนมากผิดปกติ ไม่ควรใช้ในสตรีมีครรภ์และสตรีให้นมบุตร และห้ามใช้ตังกุยร่วมกับยาต้านการแข็งตัวของเลือด เพราะมีอันตรกิริยาแบบเสริมฤทธิ์[5]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน. คู่มือการใช้สมุนไพรไทย-จีน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์ องค์การทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์, 2551.
3. Ye DJ, Zhang SC, Huang WL, Pan SH, Gong QF, Chen Q. Processing of Traditional Chinese Medicine. 7th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 2001.
4. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 1. Singapore: World Scientific, 1986.
5. World Health Organization. WHO Monographs on Selected Medicinal Plants. Vol. 2. Geneva: World Health Organization, 2002.
6. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
7. Thorne Research. Monograph: *Angelica sinensis*. Alt Med Rev 2004; 9(4): 429-33.
8. Ru K, Jiang JM. Siwu tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

ตันเซิน (丹参)

ตันเซิน (Radix et Rhizoma Salviae Miltiorrhizae) คือ รากและเหง้าแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Salvia miltiorrhiza* Bge. วงศ์ Lamiaceae (Labiatae)[1-3]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ยาฉีดและยาต้มมีฤทธิ์ขยายหลอดเลือดหัวใจ[2,3] ลดอาการหัวใจขาดเลือด ช่วยให้คลื่นไฟฟ้าหัวใจที่ผิดปกติกลับดีขึ้น และกระตุ้นการคืนสภาพของเนื้อเยื่อกล้ามเนื้อหัวใจที่ถูกทำลาย ยาฉีดและยาต้มมีฤทธิ์ลดความดันโลหิตสุนัขและกระต่าย ในขณะที่สาร tanshinone IIA sodium sulfonate จากตันเซิน ทำให้ความดันเพิ่มขึ้นเล็กน้อย ยาต้มทำให้เลือดแข็งตัวช้าลงในหลอดทดลอง สารสกัดเอทานอล และสาร tanshinone IIA sodium sulfonate มีฤทธิ์ยับยั้งการรวมกลุ่มของเกล็ดเลือดของกระต่ายและของผู้ป่วยโรคหลอดเลือดหัวใจที่ถูกเหนี่ยวนำด้วย ADP[2] ตันเซินยังมีฤทธิ์ช่วยให้หนูถีบจักร หนูขาว และสุนัข นอนหลับ ยาต้มมีฤทธิ์ต้านเชื้อจุลชีพหลายชนิด ต้านอักเสบ และปกป้องตับ[2-4]

การศึกษาทางคลินิก: ตันเซินมีประสิทธิผลในผู้ป่วยปวดเค้นหัวใจ โดยเฉพาะผู้ป่วยที่ไม่มีประวัติกล้ามเนื้อหัวใจตายเนื่องจากขาดเลือด สาร tanshinone IIA sodium sulfonate ก็ให้ผลคล้ายกัน เมื่อให้ผู้ป่วยโรคลมอัมพาตที่มีสาเหตุจากหลอดเลือดแดงในสมองแข็งตัว จำนวน 65 ราย ใช้ยาฉีดตันเซินโดยฉีดเข้าหลอดเลือดดำหรือเข้ากล้ามเนื้อ พบว่าหายเป็นปกติ 9 ราย มีอาการดีขึ้น 48 ราย และไม่ได้ผล 8 ราย นอกจากนี้ ตันเซินยังใช้ได้ผลดีในผู้ป่วยที่มีลิ่มเลือดกระจายในหลอดเลือด และผู้ป่วยหลอดเลือดอักเสบและมีลิ่มเลือด[2-4]

การศึกษาความปลอดภัย: การฉีดยาต้มขนาด 43 กรัม/กิโลกรัม เข้าช่องท้องหนูถีบจักรไม่ทำให้หนูตายภายใน 48 ชั่วโมง แต่เมื่อเพิ่มขนาดเป็น 64 กรัม/กิโลกรัม มีหนูตาย 2 ตัว จาก 10 ตัว ขนาดของสารสกัดเอทานอลและยาฉีดที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD_{50}) เมื่อฉีดเข้าช่องท้องมีค่าเท่ากับ 80.5 และ 36.7 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ เมื่อฉีดยาฉีดขนาด 2.4 กรัม/กิโลกรัม เข้าช่องท้องกระต่ายเป็นเวลา 14 วัน ไม่พบความผิดปกติของเลือด ตับ และการทำงานของไต[2-4]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ตันเซินทำให้ผู้ป่วยเพียงบางรายมีอาการปากแห้ง เวียนศีรษะ อิดโรย มือชาและมีความรู้สึกบวม แน่นหน้าอก หายใจสั้น หงุดหงิด ปวดบริเวณหัวใจ หัวใจเต้นเร็ว คลื่นไส้อาเจียน และไม่สบายในทางเดินอาหาร แต่อาการต่าง ๆ เหล่านี้จะหายไปเองโดยไม่ต้องหยุดใช้ยา[2,4]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
3. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.
4. Li R. Radix Salviae Miltiorrhizae: dan shen. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.

ตั้นโต้วฉื่อ (淡豆豉)

ตั้นโต้วฉื่อ (Semen Sojae Praeparatum)

คือ เมล็ดที่ผ่านการหมักของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Glycine max* (L.) Merr. (ถั่วเหลือง) วงศ์ Fabaceae (Leguminosae-Papilionoideae)[1-3] เตรียมโดยนำซังเยี่ย (桑叶 ใบหม่อน) และชิงเฮา (青蒿 โกฐจุฬาลำพา) มาต้มน้ำให้เดือดสักครู่ กรอง ได้เป็นน้ำกระสายยา นำถั่วเหลืองที่สะอาดใส่ในภาชนะที่เหมาะสม เติมน้ำกระสายยาที่เตรียมได้ปริมาตรพอเหมาะ แล้วคลุกเคล้าให้เข้ากัน จนกระทั่งน้ำกระสายยาแทรกซึมเข้าไปในเนื้อถั่วเหลือง นำไปใส่ในภาชนะนึ่งที่มีฝาปิดมิดชิด นึ่งจนกระทั่งตัวยาด้านในใส นำออกจากเตา ตั้งทิ้งไว้ให้เย็นในภาชนะนึ่ง จากนั้นนำกากของซังเยี่ยและชิงเฮาที่ได้จากการต้มมาวางไว้บนถั่วเหลือง หมักที่อุณหภูมิ 25-28 องศาเซลเซียส ความชื้นสัมพัทธ์ประมาณ 80% จนกระทั่งผิวด้านบนมีสีเหลือง ทิ้งกากซังเยี่ยและชิงเฮา นำถั่วเหลืองที่หมักได้มาเติมน้ำในปริมาตรที่พอเหมาะ คลุกให้เข้ากัน ช้อนเอาถั่วเหลืองขึ้นจากน้ำ ใส่ในภาชนะนึ่ง รักษาอุณหภูมิให้อยู่ระหว่าง 50-60 องศาเซลเซียส หมักไว้นาน 15-20 วัน จนกระทั่งการหมักสมบูรณ์ มีกลิ่นหอม นำออกจากภาชนะ แล้วนำไปทำให้แห้ง โดยทั่วไปใช้ถั่วเหลือง 100 กิโลกรัม ต่อซังเยี่ยและชิงเฮาอย่างละ 7-10 กิโลกรัม[4-7]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตั้นโต้วฉื่อมีฤทธิ์ขับเหงื่อเล็กน้อย[2]

การศึกษาทางคลินิก: ตั้นโต้วฉื่อมีสรรพคุณระบายความร้อน บรรเทาหวัดจากลมภายนอก และลดอาการหงุดหงิด[4-7]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในสตรีให้นมบุตร เนื่องจากจะทำให้น้ำนมแห้ง[2]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 1993.
3. ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (เต็ม สมิตินันทน์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2544). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประชาชน จำกัด, 2544.

4. Xu CJ, Ye DJ. Zhongyao Paozhi Xue. 18th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 2003.
5. Ye DJ, Zhang SC, Huang WL, Pan SH, Gong QF, Chen Q. Zhongyao Paozhi Xue. 7th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 2001.
6. Gong QF. Zhongyao Paozhi Xue. 2nd ed. Beijing: National Chinese Traditional Medicine Publishing House, 2003.
7. Mei XH. Shiyong Zhongyao Paozhi Zhinan. 1st ed. Hubei: Hubei Science & Technology Publishing House, 2005.

ต้าเจ่า (大枣)

ต้าเจ่า หรือ **หงเจ่า (红枣) [พุทราจีน (Fructus Jujubae)]** คือ ผลแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Ziziphus jujuba* Mill วงศ์ Rhamnaceae[1]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ต้าเจ่ามีวิตามินซีสูง ผลดิบมีวิตามินซีอิสระ 0.6-0.8% แต่ปริมาณจะลดลงเมื่อผลสุก[2] สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ปกป้องตับกระต่าย ระงับไอและขับเสมหะในหนูถีบจักร[3] เมื่อให้สารสกัด 95% เอทานอลทางปากหนูถีบจักร ในขนาด 3.0 กรัม/กิโลกรัม จำนวน 3 ครั้ง ภายใน 24 ชั่วโมง พบว่าทำให้หนูง่วงซึม เมื่อให้สารสกัดบิวทานอล เมทานอล และส่วนสกัดแอลคา-ลอยด์จากสารสกัดเมทานอล ขนาด 1.0 กรัม/กิโลกรัม โดยฉีดเข้าช่องท้องหรือให้เข้ากระเพาะอาหารหนูถีบจักร พบว่ามีฤทธิ์กล่อมประสาท สารที่มีฤทธิ์ทำให้ง่วงนอนอ่อน ๆ ได้แก่ สารกลุ่ม flavone *C*-glycosides (swertisin, spinosin และ acylspinosins) โดยสาร swertisin มีฤทธิ์แรงที่สุด[5] นอกจากนี้ พบว่าส่วนสกัดพอลิแซ็กคาไรด์จากต้าเจ่ามีฤทธิ์กระตุ้นภูมิคุ้มกันในหนูถีบจักร[4]

การศึกษาทางคลินิก: สารสกัดน้ำมีสรรพคุณบรรเทาอาการเลือดคั่ง โดยทั่วไปต้าเจ่ามักไม่ใช้เดี่ยว ส่วนใหญ่จะเป็นส่วนประกอบในตำรับยาต่าง ๆ[3]

การศึกษาความปลอดภัย: สารสกัดน้ำขนาดเทียบเท่าผงยา 50 กรัม/กิโลกรัม เมื่อให้ทางปากหนูถีบจักร และสารสกัด 95% เอทานอลขนาดเทียบเท่าผงยา 1.0 กรัม/กิโลกรัม เมื่อให้เข้ากระเพาะ-อาหารหนูถีบจักร 3 ครั้ง ภายใน 24 ชั่วโมง พบว่าไม่มีพิษเฉียบพลัน ขนาดของสารสกัดน้ำที่ทำให้หนูขาวตายร้อยละ 50 (LD_{50}) เมื่อฉีดเข้าช่องท้อง มีค่าเทียบเท่ากับผงยา 14.3 กรัม/กิโลกรัม เมื่อให้สารสกัดน้ำขนาด 100 มิลลิกรัม/กิโลกรัม/วัน ทางน้ำดื่ม นาน 3 เดือน พบว่าทำให้น้ำหนักตัวหนูถีบจักรลดลง มีหนูบางตัวขนร่วงเป็นหย่อม ๆ หรือมีภาวะซีด หรืออวัยวะเพศแข็งตัว แต่เมื่อให้สารสกัด 95% เอทานอล

ขนาดประมาณ 100 มิลลิกรัม/กิโลกรัม/วัน นาน 3 เดือน ทางน้ำดื่ม ไม่พบว่ามีพิษเรื้อรัง และไม่เป็นพิษต่อการสร้างตัวอสุจิ นอกจากนี้ พบว่าสารสกัด 75% เอทานอล ไม่มีฤทธิ์ก่อกลายพันธุ์ในหลอดทดลอง[4]

หมายเหตุ: ต้าเจ่ามี 2 ชนิด คือ ชนิดสีดำ (黑大枣 เฮย์ต้าเจ่า) และชนิดสีแดง (หงเจ่า 红枣) ได้จากพืชชนิดเดียวกัน แต่มีกระบวนการผลิตและแหล่งที่ผลิตต่างกัน[6] ทั้งสองชนิดใช้ประโยชน์เหมือนกัน แต่มีคุณสมบัติต่างกันเล็กน้อย คือ เฮย์ต้าเจ่าจะบำรุงเลือดมากกว่าเล็กน้อย ในขณะที่หงเจ่าจะบำรุงชี่มากกว่าเล็กน้อย[7]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Tang W, Eisenbrand G. Chinese Drugs of Plant Origin. 1st ed. Berlin: Springer-Verlag, 1992.
3. Zhou ZC. Fructus Jujubae: da zao. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
4. World Health Organization. WHO Monographs on Selected Medicinal Plants. Vol. 3. Geneva: World Health Organization, 2007.
5. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
6. Bensky D, Clavey S, Stöger E. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. 3rd ed. Seattle: Eastland Press Inc., 2004.
7. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.

ต้าฟู่ผี (大腹皮)

ต้าฟู่ผี [เปลือกผลหมาก (Pericarpium Arecae)] คือ เปลือกผลที่ยังไม่สุกและทำให้แห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Areca catechu* L. วงศ์ Arecaceae (Palmae)[1]

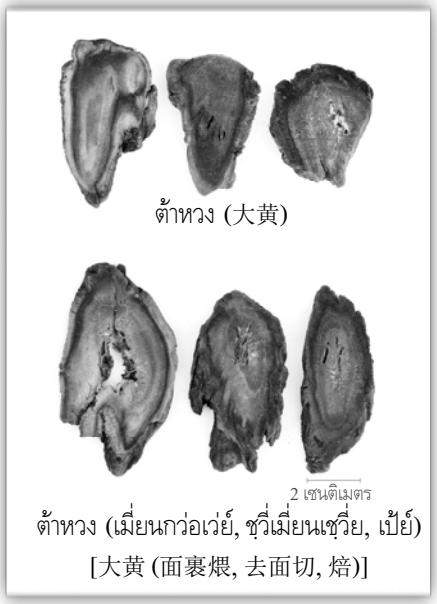
การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ต้าฟู่ผีมีฤทธิ์ทำให้ลำไส้เล็กหดตัวซึ่งอาจทำให้ท้องเสียได้ ลดอัตราการเต้นของหัวใจ ลดความดันโลหิต เพิ่มการคัดหลั่งของน้ำลายและขับเหงื่อ และทำให้พยาธิตัวแบนเป็นอัมพาต สารออกฤทธิ์คือ arecoline (arceine)[2]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ไม่ควรใช้ต้าฟู่ผีในผู้ที่ป่วยเนื่องจากชี่พร่อง[3]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Yeung HC. Handbook of Chinese Herbs. 2nd ed. California: Institute of Chinese Medicine, 1996.
3. Gongwang L. Chinese Herbal Medicine. Beijing: Hua Xia Publishing House, 2001.

ต้าหวง (大黄)

ต้าหวง (大黄)

ต้าหวง (เมี่ยนกว่อเว่ย์, ชุวี่เมี่ยนเชวี่ย, เป้ย์) [大黄 (面裹煨, 去面切, 焙)]

ต้าหวง หรือ **เชิงต้าหวง (生大黄) [โกฐน้ำเต้า (Radix et Rhizoma Rhei)]** คือ ราก และเหง้าแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Rheum palmatum* L., *R. tanguticum* Maxim. ex Balf., *R. officinale* Baill. วงศ์ Polygonaceae[1]

ต้าหวง (เมี่ยนกว่อเว่ย์, ชุวี่เมี่ยนเชวี่ย, เป้ย์) [大黄 (面裹煨, 去面切, 焙)] (โกฐน้ำเต้า-ปิ้ง) เตรียมโดยนำต้าหวงมาห่อหุ้มด้วยแป้งหมี่ ย่างไฟอ่อน ๆ เอาแป้งหมี่ออก แล้วปิ้งให้แห้ง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ต้าหวงเป็นยาระบายอ่อน ๆ สารออกฤทธิ์คือสารกลุ่มแอนทราควิโนนทั้งในรูปกลัยโคไซด์ (rheinosides, sennosides) และรูปอิสระ (rhein, emodin, physcion, chrysophanol) กลไกการออกฤทธิ์ คือ กระตุ้นการบีบตัวของลำไส้ใหญ่ และเพิ่มการซึมผ่านของของเหลวผ่านเยื่อเมือกลำไส้ใหญ่ ทำให้มีปริมาณน้ำในลำไส้ใหญ่มากขึ้น[2-6] ฤทธิ์ระบายจะเริ่มหลังจากรับประทานยา 6-8 ชั่วโมง[2] สาร sennoside A มีฤทธิ์แรงที่สุด ขนาดที่ออกฤทธิ์ได้ร้อยละ 50 (ED_{50}) เมื่อให้ทางปากหนูถีบจักรคือ 13.5 มิลลิกรัม/กิโลกรัม[7] อย่างไรก็ตาม เนื่องจากต้าหวงมีสารกลุ่มแทนนินในปริมาณสูง การใช้ยาขนาดต่ำ ๆ (0.05-0.3 กรัม) อาจทำให้ท้องผูก[2] ต้าหวงมีฤทธิ์ฝาดสมาน ใช้ได้กับการตกเลือดทั้งภายในและภายนอก ใช้รักษาและป้องกันการตกเลือดและการเกิดแผลในกระเพาะอาหาร[5,7] นอกจากนี้ ต้าหวงมีฤทธิ์ขับน้ำดี[2,7] ลดความดันโลหิต[2] ลดระยะเวลาที่ต้องใช้เพื่อให้เกล็ดเลือดจับเป็นลิ่ม ลดสภาพให้ซึมผ่านได้ของหลอดเลือดฝอย กระตุ้นไขกระดูกให้สร้างเกล็ดเลือด[2] และมีฤทธิ์ต้านจุลชีพหลายชนิด[2,5]

การศึกษาทางคลินิก: ต้าหวงมีสรรพคุณรักษาอาการท้องผูก ขนาดใช้ที่เหมาะสมที่สุดคือขนาดต่ำที่สุดที่ทำให้อุจจาระเหลว เช่น 0.5-1.5 กรัม วันละ 1 ครั้ง ก่อนนอน[6] เมื่อใช้ต้าหวงในผู้ป่วยที่มีอาการตกเลือดเฉียบพลันในทางเดินอาหารส่วนบนจำนวน 1,000 ราย พบว่าร้อยละ 97 ตอบสนองดี

ต่อการรักษา โดยเลือดจะหยุดภายในประมาณ 2 วัน[7] สามารถใช้ต้าหวงเป็นยาภายนอกรักษาโรคผิวหนังที่เกิดจากการติดเชื้อแบคทีเรีย ผิวหนังอักเสบจากการสัมผัส ผื่นแดง งูสวัด[2] และรักษาแผลไฟไหม้[2]

การศึกษาความปลอดภัย: ขนาดของสาร emodin, physcion และ chrysophanol ที่ทำให้สัตว์ทดลองตายร้อยละ 50 (LD_{50}) เมื่อให้เข้ากระเพาะอาหารคือ 0.56, 1.15 และ 10 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ[2] สารสกัดน้ำของต้าหวงไม่เป็นสารก่อกลายพันธุ์[5]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ต้าหวงมีความเป็นพิษต่ำ แต่การใช้เกินขนาดจะทำให้มีอาการคลื่นไส้ อาเจียน เวียนศีรษะ ปวดเกร็ง ปวดท้อง ถ่ายเหลว สูญเสียน้ำและเกลือแร่โดยเฉพาะโพแทสเซียม[2,6,7] การใช้ต้าหวงนาน ๆ จะทำให้ตับอักเสบ มีภาวะโพแทสเซียมในเลือดต่ำ น้ำหนักตัวลด ปัสสาวะมีเลือด อุจจาระมีไขมันมาก เลือดมีแอลบูมินน้อย ควรระวังการใช้ต้าหวงร่วมกับยา cardiac glycosides, quinidine เพราะจะทำให้ยาเหล่านี้มีความแรงในการออกฤทธิ์เพิ่มขึ้น และการใช้ต้าหวงร่วมกับยาที่ทำให้ระดับโพแทสเซียมในเลือดลดลง เช่น thiazide, adrenocorticosteroids และกันเฉ่าจะเพิ่มความรุนแรงของภาวะโพแทสเซียมในเลือดต่ำ[6] ในกรณีที่ใช้ต้าหวงแล้วมีเลือดออกทางทวารหนักหรือเมื่อใช้ในขนาดสูงแล้วลำไส้ยังไม่มีการเคลื่อนไหว อาจบ่งบอกถึงภาวะรุนแรงที่เกิดอันตรายขึ้นได้ นอกจากนี้ การใช้ติดต่อกันเป็นเวลานาน อาจทำให้ลำไส้เกิดความเคยชิน ห้ามใช้ต้าหวงในผู้ป่วยที่มีอาการปวดเกร็งหรือปวดเฉียบพลันในช่องท้อง ลำไส้อุดตัน ลำไส้อักเสบ ไตอักเสบ หรือมีอาการปวดท้องคลื่นไส้อาเจียนโดยไม่ทราบสาเหตุ[6,8,9] ห้ามใช้ต้าหวงในสตรีให้นมบุตร[7] เนื่องจากสารแอนทราควิโนนสามารถขับออกทางน้ำนมและทำให้ทารกท้องเสีย และห้ามใช้ต้าหวงในเด็กอายุต่ำกว่า 10 ปี และสตรีมีครรภ์[6]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 1. Singapore: World Scientific, 1986.
3. Leng-Peschlow E. Dual effect of orally administered sennosides on large intestine transit and fluid absorption in the rat. J Pharm Pharmacol 1986; 38: 606-10.
4. De Witte P. Metabolism and pharmacokinetics of anthranoids. Pharmacology 1993; 47 (Suppl. 1): 86-97.
5. Tang W, Eisenbrand G. Chinese Drugs of Plant Origin. 1st ed. Berlin Heidelberg: Springer-Verlag, 1992.
6. World Health Organization. WHO Monographs on Selected Medicinal Plants. Vol. 1. Geneva: World Health Organization, 1999.
7. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
8. Reynolds JEF (ed.). Martindale: The Extra Pharmacopoeia. 30th ed. London: Pharmaceutical Press, 1993.
9. Blumenthal M, Busse WR, Goldberg A, Gruenwald J, Hall T, Riggins CW (eds.). The Complete German Commission E Monographs: Therapeutic Guide to Herbal Medicine. Austin (TX): American Botanical Council, 1988.

ตี้หลง (地龙)

ตี้หลง [ไส้เดือนดิน (Pheretima)] คือ ลำตัวที่ทำให้แห้งของสัตว์ที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Pheretima aspergillum* E. Perrier, *P. vulgaris* Chen, *P. guillelmi* Michaelsen, *P. pectinifera* Michaelsen วงศ์ Megascolecidae เตรียมโดยนำเฉพาะลำตัวไส้เดือนมาผ่าท้อง เอาอวัยวะภายในและดินออก ล้างน้ำให้สะอาด หั่นเป็นท่อน แล้วนำไปตากแดดให้แห้ง หรือทำให้แห้งโดยใช้อุณหภูมิต่ำ[1]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อให้สารสกัดน้ำและสารสกัดแอลกอฮอล์แก่หนูขาวและกระต่าย พบว่ามีฤทธิ์ลดความตึงและการหดเกร็งของกล้ามเนื้อ และทำให้สงบ สารสกัดแอลกอฮอล์ ขนาด 0.1 กรัม/กิโลกรัม เมื่อฉีดเข้าหลอดเลือดดำสุนัข พบว่ามีฤทธิ์ลดความดันโลหิต และเมื่อให้ทางปากหนูขาวปกติในขนาดสูง 10 กรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ลดความดันโลหิต[2] สาร lubrofebrine จากตี้หลง มีฤทธิ์ลดไข้ นอกจากนี้ พบว่าตี้หลงมีฤทธิ์ช่วยให้นอนหลับ และต้านการชัก[2,3]

การศึกษาทางคลินิก: เมื่อให้ผู้ป่วยที่เป็นไข้จากสาเหตุต่าง ๆ รับประทานผงยาขนาด 12 กรัม พบว่ามีฤทธิ์ลดไข้ได้ดี แต่ไม่มีผลต่ออุณหภูมิร่างกายของคนปกติ ยาเตรียมตี้หลงมีสรรพคุณบรรเทาอาการหลอดลมอักเสบเรื้อรัง หอบ ไอเรื้อรัง และคางทูม[2]

การศึกษาความปลอดภัย: การศึกษาพิษเฉียบพลันในหนูถีบจักร พบว่าเมื่อฉีดสารสกัดน้ำเข้าหลอดเลือดดำ ขนาดที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD_{50}) มีค่าเท่ากับ 38.5 กรัม/กิโลกรัม เมื่อให้สารสกัดดังกล่าวทางปากหนูขาว ขนาด 0.1 กรัม/กิโลกรัม/วัน ติดต่อกันนาน 45 วัน ไม่พบอาการพิษใด ๆ และเมื่อให้ขนาดเทียบเท่าผงยา 25 กรัม/กิโลกรัม ติดต่อกันนาน 14 วัน พบว่าไม่ทำให้สัตว์ทดลองตาย[2]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่ม้ามและกระเพาะอาหารอ่อนแอ ควรใช้อย่างระวังในผู้ป่วยที่ไม่มีอาการร้อนมากเกินไป ไม่ควรใช้ในสตรีมีครรภ์ เพราะมีฤทธิ์กระตุ้นการบีบตัวของมดลูก[4]

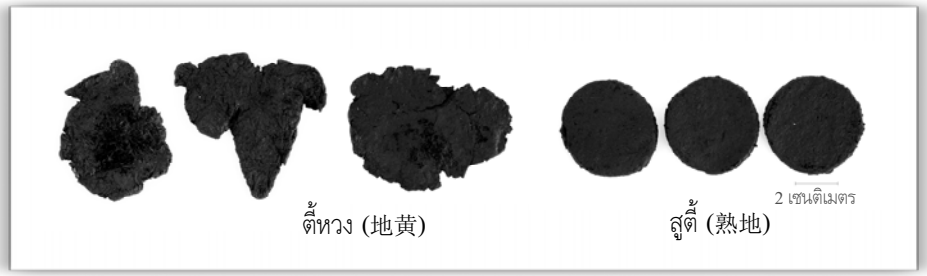
เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Jin JD. Lumbricus: di long. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
3. Guangzhou College of Traditional Chinese Medicine. Traditional Chinese Pharmacology. Guangzhou: International Training Centre, 1988.
4. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.

ตี้หวง (地黄)

ตี้หวง หรือ **กันตี้หวง (干地黄)** หรือ **เซิงตี้หวง (生地黄)** หรือ **ซี่เซิงตี้ (细生地)** หรือ **ต้าเซิงตี้ (大生地) [โกฐขี้แมว (Radix Rehmanniae)]** คือ รากแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Rehmannia glutinosa* Libosch. วงศ์ Scrophulariaceae[1]

สูตี้ (熟地) หรือ **สูตี้หวง (熟地黄)** หรือ **สูตี้หวง (จิ่วเจิง) [熟地黄 (酒蒸)] [โกฐขี้แมว-นึ่งเหล้า (Radix Rehmanniae Praeparata)]** เตรียมโดยการนึ่งตี้หวงในเหล้าเหลือง (ใช้เหล้าเหลือง 30-50 กิโลกรัม ต่อตัวยา 100 กิโลกรัม) นึ่งจนกระทั่งเหล้าเหลืองซึมเข้าเนื้อตัวยา ตัวยาเปลี่ยนเป็นสีดำเป็นมัน นำตัวยามาตากแดดให้แห้งพอประมาณ หั่นเป็นแผ่นหนา ๆ แล้วทำให้แห้งสนิท[1]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตี้หวงมีฤทธิ์ยับยั้งการลดลงของ corticosteroid ในเลือดที่เกิดจากการใช้ยา dexamethasone และป้องกันเนื้อต่อมหมวกไตฝ่อ[2-4] มีผลต่อการนำฮอร์โมน corticosteroid เข้าเซลล์ตับ และชะลอกระบวนการสลาย cortisol โดยเซลล์ตับ[4] ผลของตี้หวงต่อระบบหลอดเลือดและหัวใจจะขึ้นอยู่กับขนาดยาที่ใช้ เช่น สารสกัดความเข้มข้น 0.1-0.5% ไม่มีผลต่อการทำงานของหัวใจที่แยกจากกายกบ แต่ความเข้มข้น 1% จะมีฤทธิ์ยับยั้ง สารสกัดความเข้มข้น 1-3% จะทำให้หลอดเลือดบีบตัว แต่ความเข้มข้น 5% จะขยายหลอดเลือด เป็นต้น สารสกัดแอลกอฮอล์มีฤทธิ์ทำให้การไหลเวียนของเลือดดีขึ้น[3] สารกลุ่มพอลิแซ็กคาไรด์จากตี้หวงมีฤทธิ์กระตุ้นการสร้างเม็ดเลือด[5] ส่วนฤทธิ์ขับปัสสาวะและฤทธิ์ต้านอักเสบมีผลการศึกษาที่ขัดแย้งกัน[3,4] ตี้หวงมีทั้งสารที่มีฤทธิ์ต้านและกระตุ้นการทำงานของระบบภูมิคุ้มกัน สารที่มีฤทธิ์กดระบบภูมิคุ้มกัน คือ acetoside ในขณะที่สาร rehmannans SA และ SB มีฤทธิ์กระตุ้นระบบภูมิคุ้มกัน[5] ตี้หวงมีฤทธิ์ลดน้ำตาลในเลือด สารออกฤทธิ์ ได้แก่ catapol, rehmannioside D และ *Rehmannia glutinosa* oligosaccharide (ROS)[5] นอกจากนี้ ตี้หวงยังมีฤทธิ์ต้านเชื้อรา ปกป้องตับ[3] และทำให้สงบ[5] เป็นต้น

การศึกษาทางคลินิก: ยาต้มสามารถบรรเทาอาการของผู้ป่วยข้ออักเสบรูมาทอยด์ ผู้ป่วยที่มีอาการหอบหืด ผื่นลมพิษ ผื่นแดง และผิวหนังอักเสบ[3] เมื่อให้ผู้ป่วยความดันโลหิตสูงรับประทานยาต้มขนาด 30-50 กรัม/วัน นาน 2 สัปดาห์ พบว่าสามารถลดความดันโลหิต ลดคอเลสเตอรอล และไทรกลีเซอไรด์ เพิ่มการไหลเวียนของเลือดในสมอง และทำให้คลื่นไฟฟ้าหัวใจดีขึ้น[6]

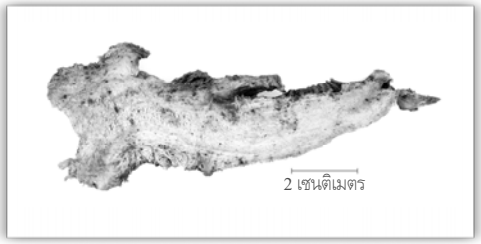
การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อศึกษาโดยให้เข้าในกระเพาะอาหารหนูถีบจักร พบว่ายาต้มและสารสกัดแอลกอฮอล์ ขนาดเทียบเท่าผงยา 60 กรัม/กิโลกรัม/วัน นาน 3 วัน หรือขนาดเทียบเท่าผงยา 18 กรัม/กิโลกรัม/วัน นาน 45 วัน[4] และสารสกัด 90% เมทานอล ขนาด 600 มิลลิกรัม/กิโลกรัม/วัน นาน 4 วัน ไม่ก่อให้เกิดพิษ ขนาดของสารสกัด 70% เมทานอลที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD_{50}) มีค่ามากกว่า 2 กรัม/กิโลกรัม สารสกัดน้ำขนาด 4 มิลลิกรัม/กิโลกรัม (เทียบเท่า 10-40 เท่าของขนาดที่ใช้ในคน) เมื่อฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักร พบว่าเป็นสารก่อกลายพันธุ์ สารสกัด 70% เมทานอลขนาด 500 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ไม่เป็นสารก่อวิรูปในหนูขาว แต่เมื่อฉีดสารสกัดด้วยน้ำร้อนเข้าใต้ผิวหนัง จะยับยั้งการฝังตัวของตัวอ่อนหนูถีบจักร[6]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: อาการข้างเคียงที่พบในผู้ป่วยบางราย ได้แก่ ท้องเสีย ปวดท้อง มีอาการรู้สึกหมุน อ่อนเพลีย และใจสั่น อาการเหล่านี้จะหายไปเมื่อใช้ยาระยะหนึ่ง และพบว่าผู้ป่วยบางรายมีอาการบวมเล็กน้อยหลังใช้ตี้หวง[3] ไม่ควรใช้ในผู้ป่วยที่ม้ามและกระเพาะอาหารพร่อง มีความชื้น มีเสมหะ หรือมีชี่ติดขัด[7] ควรระวังการใช้ตี้หวงในสตรีมีครรภ์ และไม่แนะนำให้ใช้ในเด็กและสตรีให้นมบุตร เนื่องจากยังไม่มีข้อมูลความปลอดภัย[6]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Hou JY. Radix Rehmanniae: di huang. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
3. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
4. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 1. Singapore: World Scientific, 1986.
5. Zhang RX, Li MX, Jia ZP. *Rehmannia glutinosa*: Review of botany, chemistry and pharmacology. J Ethnopharmacol 2008; 117(2): 119-214.
6. World Health Organization. WHO Monographs on Selected Medicinal Plants. Vol. 3. Geneva: World Health Organization, 2007.
7. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.

ตู่หัว (独活)

ตู่หัว (Radix Angelicae Pubescentis) คือ รากแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Angelica pubescens* Maxim. f., *A. biserrata* Shan et Yuan วงศ์ Apiaceae (Umbelliferae)[1]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดเอทานอลสาร columbianetin acetate, columbianetin, columbianetin-*D*-glucopyranoside และ osthol มีฤทธิ์ยับยั้งการรวมกลุ่มของเกล็ดเลือดในหนูขาวและหนูถีบจักร สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ช่วยให้การเต้นของหัวใจหนูขาวและหนูถีบจักรเป็นปกติ สาร osthol มีฤทธิ์ระงับปวดและต้านอักเสบในหนูถีบจักร[2]

การศึกษาทางคลินิก: ตู่หัวมีสรรพคุณบรรเทาอาการข้ออักเสบ ปวดเมื่อยและชาจากการกระทบลมเย็นและความชื้นภายนอก โดยทั่วไปมักไม่ใช้เดี่ยว แต่จะใช้เป็นส่วนประกอบของตำรับยาต้านอักเสบและเสริมระบบภูมิคุ้มกัน[2]

การศึกษาความปลอดภัย: การศึกษาพิษเฉียบพลันในหนูขาว พบว่าเมื่อฉีดสาร xanthotoxin และ bergapten เข้ากล้ามเนื้อ ขนาดที่ทำให้หนูขาวตายร้อยละ 50 (LD_{50}) มีค่าเท่ากับ 160 และ 945 มิลลิกรัม/กิโลกรัมตามลำดับ[2]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ควรระวังการใช้ในผู้ป่วยที่มีอินและ/หรือเลือดพร่อง ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่เกิดลมตับภายใน ในกรณีที่ใช้เกินขนาดจะทำให้มีอาการไวต่อแสง[3]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Liu JL. Radix Angelicae Pubescentis: du huo. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
3. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.

เติงซิน (灯心)

เติงซิน (Medulla Junci) คือ ไส้กลางลำต้นที่ทำให้แห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Juncus effusus* L. วงศ์ Juncaceae[1]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เติงซินมีฤทธิ์ขับปัสสาวะและห้ามเลือด สารสกัดน้ำความเข้มข้นน้อยกว่า 500 มิลลิกรัม/มิลลิลิตร มีฤทธิ์ต้านเซลล์มะเร็งชนิด JIC-26 ในหลอดทดลองได้ร้อยละ 70[2,3]

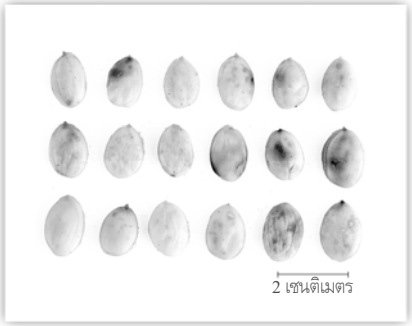
การศึกษาทางคลินิก: เติงซินใช้รักษาผู้ป่วยที่มีอาการเลือดกำเดาไหล ริดสีดวงทวารมีเลือดออก เลือดออกในระบบทางเดินหายใจและระบบทางเดินอาหาร[2,3] และไตอักเสบเรื้อรัง[3,4]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่มีอาการพร่องและเย็นที่ส่วนกลางของร่างกาย หรือในกรณีที่ปัสสาวะขัด[4]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Xiao PG, Li DL, Yang SL. Modern Chinese Materia Medica. Vol. 3. 1st ed. Beijing: Hua Xue Gong Ye Publishing House, 2002.
3. Wang SX, Li DH. Medulla Junci: deng xin cao. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
4. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.

เถาเหริน (桃仁)

เถาเหริน [เมล็ดท้อ (Semen Persicae)] คือ เมล็ดแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Prunus persica* (L.) Batsch, *P. davidiana* (Carr.) Franch. วงศ์ Rosaceae[1-3]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ยาต้มมีฤทธิ์ยับยั้งการเกิดลิ่มเลือดในหลอดทดลอง เพิ่มการไหลเวียนของเลือดที่หูกระต่าย เมื่อฉีดยาต้มเข้าเส้นเลือดดำสุนัขที่ได้รับยาชา พบว่าทำให้เส้นเลือดขยายตัว เพิ่มการไหลเวียนของเลือดที่โคนขาและลดความดันโลหิต สารสกัดแอลกอฮอล์มีฤทธิ์ต้านการแข็งตัวของเลือด สารสกัดมีฤทธิ์ต้านอาการแพ้ และต้านเชื้อวัณโรคในหนูถีบจักร[4]

การศึกษาทางคลินิก: สารสกัดมีสรรพคุณรักษาโรคตับแข็งที่เกิดจากพยาธิใบไม้ และตับแข็งที่เกิดจากตับอักเสบ[4]

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อให้สารสกัดทางปากหนูขาว ขนาดเทียบเท่าเถาเหริน 4 กรัม ทุกวัน เป็นเวลา 1 สัปดาห์ พบว่าไม่มีความผิดปกติของระดับน้ำตาลและแอลบูมินในเลือด และการทำงานของตับและอวัยวะหลักต่าง ๆ[2]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในสตรีมีครรภ์[1]

เอกสารอ้างอิง

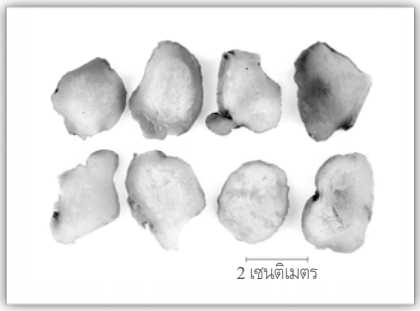
1 The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.

2 Bensky Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.

3 ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (เต็ม สมิตินันทน์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2544). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประชาชน จำกัด, 2544.

4 Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.

เทียนหนันซิง (จื้อ) [天南星 (制)]

เทียนหนันซิง (จื้อ) (Rhizoma Arisaematis Praeparata) คือ เหง้าที่ผ่านการฆ่าฤทธิ์ (เผ้าจื้อ) และทำให้แห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Arisaema erubescens* (Wall.) Schott [1] (บุกตีนฮุ่ง)[2], *A. heterophyllum* Bl., *A. amurense* Maxim. วงศ์ Araceae[1-4] ในบางพื้นที่จะใช้เหง้าแห้งของ *Pinellia pedatisecta* Schott วงศ์ Araceae หรือ *Arisaema japonicum* Bl. วงศ์ Araceae[3] เตรียมโดยนำตัวยาที่สะอาดมาแช่ในน้ำสะอาดในภาชนะที่เหมาะสม เปลี่ยนน้ำทุกวัน วันละ 2-3 ครั้ง หากผิวบนของน้ำมีฟองสีขาวเกิดขึ้น ให้เปลี่ยนน้ำแล้วเติมสารส้มลงไป (ใช้สารส้ม 2 กิโลกรัม ต่อตัวยา 100 กิโลกรัม) แช่ไว้ 1 วัน แล้วเปลี่ยนน้ำอีก แช่จนกระทั่งเมื่อนำตัวยามาหั่นและชิมดูจะไม่รู้สึกชาที่ลิ้น นำตัวยาออกจากน้ำ จากนั้นเตรียมสารส้ม ขิงแก่สดที่หั่นเป็นแว่น ๆ ใส่ในภาชนะที่เหมาะสม (ใช้สารส้มและขิงแก่สดชนิดละ 12.5 กิโลกรัม ต่อตัวยา 100 กิโลกรัม) เติมน้ำปริมาตรพอเหมาะ ต้มให้เดือด แล้วนำตัวยาที่เตรียมได้ข้างต้นใส่ลงไปต้มพร้อมกัน ต้มจนกระทั่งมองเห็นเนื้อในตัวยา นำออกจากเตา แยกเอาขิงออก เอาเฉพาะตัวยาผึ่งในที่ร่มให้ตัวยาแห้งประมาณ 40-60% นำมาหั่นเป็นแผ่นบาง ๆ แล้วทำให้แห้งสนิท[1,5]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ยาเตรียมเทียนหนันซิงเมื่อฉีดเข้าช่องท้องกระต่ายมีฤทธิ์ต้านการชักที่กระตุ้นด้วยกระแสไฟฟ้า[3,4] นอกจากนี้ ยังมีฤทธิ์ลดความถี่ในการชัก และลดอัตราการตายของหนูถีบจักรที่ได้รับสาร strychnine เกินขนาด[3,4] สารสกัดน้ำจาก *A. japonicum* มีฤทธิ์ต้านการชักที่เกิดจากสาร cardiazol หรือ caffeine[3] เทียนหนันซิงมีฤทธิ์ทำให้สงบระงับในกระต่ายและหนูขาว[3,4] ยาเตรียมเทียนหนันซิงเมื่อฉีดเข้ากล้ามเนื้อหนูถีบจักรในวันเดียวกันกับการฉีดเชื้อบาดทะยัก จะช่วยชะลอการดำเนินของโรค การให้ยาต้มทางปากกระต่ายทำให้สารคัดหลั่งในทางเดินอากาศเพิ่มขึ้น[4] และยาต้มจาก *A. japonicum* มีฤทธิ์ขับเสมหะในกระต่ายที่สลบเมื่อให้ยาทางปากในขนาด 1 กรัม/กิโลกรัม[1] สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ยับยั้งเซลล์มะเร็งหลายชนิดในหลอดทดลอง[3,4] และมีฤทธิ์ต้านเนื้องอกชนิด sarcoma S_{180} และมะเร็งปากมดลูก U_{14} ในหนูถีบจักร[3] สารกลุ่ม cerebrosides มีฤทธิ์ปกป้องตับ[6] สารสกัด 50%

เมทานอลมีฤทธิ์ยับยั้งเอนไซม์ monoamine oxidase B ของสมองหนูขาวในหลอดทดลอง ความเข้มข้นที่ออกฤทธิ์ได้ร้อยละ 50 (IC_{50}) มีค่าเท่ากับ 0.44 มิลลิกรัม/มิลลิลิตร ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในโรคที่เกี่ยวข้องกับการถูกทำลายของเซลล์ประสาท[7]

การศึกษาทางคลินิก: จากการศึกษาในผู้ป่วยมะเร็งปากมดลูกระยะที่ 2 และ 3 จำนวน 105 ราย โดยให้เทียนหนันชิงร่วมกับการฉายแสง โดยให้ยาทั้งเฉพาะที่และรับประทานวันละ 1 ครั้ง หรือ 2 วัน/ครั้ง ระยะเวลาที่ใช้ในการรักษา 3-4 สัปดาห์ พบว่าผู้ป่วย 20 ราย มีอาการดีขึ้นอย่างรวดเร็วก่อนครบกำหนดการรักษา ผู้ป่วย 46 ราย มีอาการดีขึ้นมาก และพบว่าการรักษาได้ผลดีในผู้ป่วยที่แผลมีลักษณะเป็นปุ่ม (nodular) หรือรอยโรคแผลเปื่อย (ulcerative lesion) โดยไม่พบความปกติของตับ ไต หรือระบบเลือด[4,8] การศึกษาในผู้ป่วยต่อมน้ำลายหน้าหูอักเสบ (parotiditis) จำนวน 6 ราย โดยนำเหง้าสดแช่ในไวน์นาน 5 วัน ใช้เป็นยาเฉพาะที่ พบว่าได้ผลดีทุกราย อาการไข้และอาการอื่น ๆ ลดลงภายในวันแรกที่ได้รับยา และทุกรายหายดีในเวลา 5 วัน[6]

การศึกษาความปลอดภัย: ขนาดของยาเตรียมที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD_{50}) เมื่อฉีดเข้าช่องท้อง มีค่าเทียบเท่ากับผงยา 13.5 กรัม/กิโลกรัม และเมื่อฉีดสารสกัดน้ำขนาดเทียบเท่าผงยา 5 กรัม/กิโลกรัม เข้าช่องท้องหนูถีบจักร จะทำให้เกิดอาการพิษ[3,4,9]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในผู้ป่วยอินพร่อง เสมหะแห้ง ปอดร้อนและแห้ง และห้ามใช้ในสตรีมีครรภ์[1,9]

หมายเหตุ: เทียนหนันชิงดิบมีพิษ เนื่องจากมีผลึกสารแคลเซียมออกซาเลตเป็นองค์ประกอบ ต้องผ่านการเผ้าจื้อตามวิธีการข้างต้นก่อนใช้ หากรับประทานดิบจะทำให้ระคายเคืองช่องปาก[8,9] ในรายที่รุนแรงอาจเกิดการตายของเนื้อเยื่อเฉพาะส่วน มีอาการระคายคอ คอแห้ง ลิ้นและริมฝีปากชา มีน้ำลายมาก และมีปัญหาการใช้เสียง[4,9]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (เต็ม สมิตินันทน์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2544). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประชาชน จำกัด, 2544.
3. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
4. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.
5. Gong QF. Zhongyao Paozhi Xue. 2nd ed. Beijing: National Chinese Traditional Medicine Publishing House, 2003.

6. Jung JH, Lee CO, Kim YC, Kang SS. New bioactive cerebrosides from *Arisaema amurense*. J Nat Prod 1996; 59(3): 319-22.
7. Lin RD, Hou WC, Yen KY, Lee MH. Inhibition of monoamine oxidase B (MAO-B) by Chinese herbal medicines. Phytomedicine 2003; 10(8): 650-6.
8. Liu XD. Rhizoma Arisaematis: tian nan xing. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
9. Wu H, Zhong LY. Study on irritation of calcium oxalate crystal in Araceae plants. Zhongguo Zhong Yao Za Zhi 2008; 33(4): 380-4.

ป๋อเหอ (薄荷)

ป๋อเหอ (Herba Menthae) คือ ส่วนเหนือดินที่ทำให้แห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Mentha haplocalyx* Briq. วงศ์ Lamiaceae (Labiatae)[1]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อให้ป๋อเหอทางปากในปริมาณเล็กน้อย จะกระตุ้นระบบประสาทส่วนกลาง ทำให้หลอดเลือดฝอยที่ผิวหนังขยาย ทำให้มีเหงื่อออกและลดไข้ น้ำมันหอมระเหยมีฤทธิ์ขับเสมหะในกระต่าย[3] สารออกฤทธิ์คือ menthol ซึ่งสามารถลดเสมหะที่เป็นฟองและทำให้เสมหะเจือจางโดยกระตุ้นให้มีการหลั่งเมือกในทางเดินหายใจมากขึ้น ไอระเหยของสาร menthol ขนาด 81 มิลลิกรัม/กิโลกรัม เมื่อทดลองในกระต่าย พบว่ามีฤทธิ์เพิ่มการหลั่งเมือกในระบบทางเดินหายใจ และลดความถ่วงจำเพาะของเมือก แต่ขนาด 243 มิลลิกรัม/กิโลกรัม จะลดการหลั่งเมือก น้ำมันหอมระเหยมีฤทธิ์ยับยั้งการหดเกร็งของกล้ามเนื้อลำไส้ โดยสารออกฤทธิ์คือ menthol และ menthone สารทั้งสองนี้ยังมีฤทธิ์อย่างแรงในการขับน้ำดี และเมื่อใช้ภายนอกจะทำให้เกิดการระคายผิวหนัง ทำให้รู้สึกเย็น ตามด้วยรู้สึกแสบ ๆ เนื่องจากมีฤทธิ์กระตุ้นปลายประสาท และเพิ่มการไหลเวียนของเลือดในบริเวณนั้น จึงทำให้น้ำมันหอมระเหยมีฤทธิ์ต้านอักเสบและระงับปวดเฉพาะที่[2] นอกจากนี้ สารสกัดน้ำและน้ำมันหอมระเหยยังมีฤทธิ์ต้านเชื้อไวรัสและแบคทีเรีย[2,3]

การศึกษาทางคลินิก: ป๋อเหอมักไม่ใช้เดี่ยว ส่วนใหญ่จะเป็นส่วนประกอบในตำรับยารักษาอาการไข้หวัด คออักเสบ และโรคผิวหนัง[2,3] สาร menthol ใช้เป็นยาภายนอก บรรเทาอาการปวดศีรษะ ปวดประสาท และคัน[2] มีรายงานว่าเมื่อผู้ป่วยรับประทานน้ำมันหอมระเหยเกินขนาด คือ 20 มิลลิลิตร หลังการใช้ยา 15 นาที จะมีอาการวิงเวียนศีรษะ ตาพร่า คลื่นไส้อาเจียน หมดสติ และความดันโลหิตลดลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งหลังจากให้น้ำเกลือและยากระตุ้นประสาทส่วนกลาง ผู้ป่วยจะหายเป็นปกติได้ในวันรุ่งขึ้น[2]

การศึกษาความปลอดภัย: ความเป็นพิษเฉียบพลันของสาร menthol พบว่าเมื่อฉีดเข้าใต้ผิวหนังหนูถีบจักรและหนูขาว ขนาดที่ทำให้สัตว์ทดลองตายร้อยละ 50 (LD_{50}) มีค่าเท่ากับ 5-6 และ 1

กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ เมื่อให้ทางปากและฉีดเข้าช่องท้องหนูขาว LD_{50} มีค่าเท่ากับ 0.8-1 กรัม/กิโลกรัม[2] และเมื่อให้ทางปากและฉีดเข้าช่องท้องแมว LD_{50} มีค่ามากกว่า 0.9 กรัม/กิโลกรัม[3]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ป๋อเหอจะลดชี่และอินในร่างกาย จึงควรระวังการใช้ในผู้ป่วยที่อินพร่อง หรือมีไข้ร้อนจากอินพร่อง กลุ่มอาการเบาหวาน มีเหงื่อออกมากเนื่องจากชี่พร่อง มีหยางตับมากเกินไป และผู้ป่วยที่เพิ่งหายจากโรคเรื้อรังหรืออาการพร่อง[4]

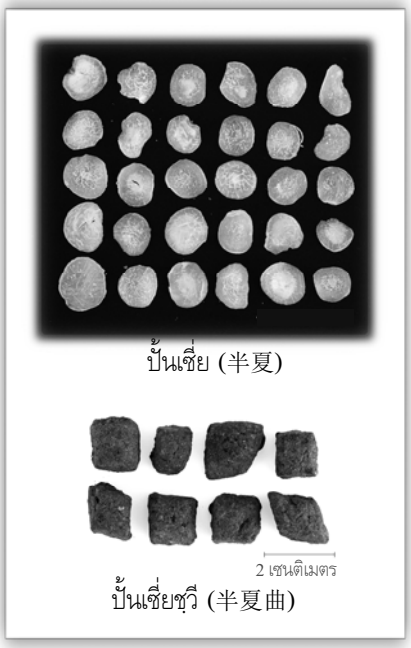
เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 2. Singapore: World Scientific, 1987.
3. Du XM. Herba Menthae: bo he. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
4. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.

ปั้นเซี่ย (半夏)

ปั้นเซี่ย หรือ **ปั้นเซี่ย (จื้อ) [半夏(制)]** หรือ **ปั้นเซี่ย (สี่) [半夏 (洗)] (Rhizoma Pinelliae)** คือ ลำต้น-ใต้ดินที่เอาเปลือกนอกและรากฝอยออก ผ่านการฆ่าฤทธิ์ (เผ้าจื้อ) และทำให้แห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Pinellia ternata* (Thunb.) Breit. วงศ์ Araceae[1]

ปั้นเซี่ยชุวี (半夏曲) คือ ปั้นเซี่ยที่ผ่านการเผ้าจื้อแล้วและแปรรูปเป็นก้อน

ปั้นเซี่ย (半夏)

2 เซนติเมตร
ปั้นเซี่ยชุวี (半夏曲)

ปั้นเซี่ยเป็นสมุนไพรที่มีพิษ ต้องนำมาฆ่าฤทธิ์ (เผ้าจื้อ) ก่อนใช้ ดังนี้

1. หากเน้นสรรพคุณบรรเทาอาการไอ ขับเสมหะ เผ้าจื้อโดยแช่ปั้นเซี่ยในสารละลายสารส้มความเข้มข้น 8% จนกระทั่งมองเห็นเนื้อในตัวยา เมื่อชิมดูจะรู้สึกลิ้นชาเล็กน้อย ล้างน้ำให้สะอาด หั่นเป็นแว่นหนา ๆ แล้วนำไปทำให้แห้ง[2,3]

2. หากเน้นสรรพคุณบรรเทาอาการคลื่นไส้ อาเจียน เผ้าจื้อโดยนำปั้นเซี่ยไปแช่น้ำจนกระทั่งน้ำซึมเข้าเนื้อในตัวยา นำขิงสดหั่นเป็นแว่นต้มเอาน้ำ เติมสารส้มและสมุนไพรลงไปในน้ำขิงแล้วต้มจนกระทั่งสามารถมองเห็นเนื้อในตัวยา นำตัวยาออกมา ตั้งทิ้งไว้ให้แห้งหมาด ๆ หั่นเป็นแว่นบาง ๆ แล้วนำไปทำให้แห้ง[3]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ปั้นเซี่ยมีฤทธิ์ระงับไอ ขับเสมหะในแมวและสุนัข ต้านอาเจียนในนกพิราบ กระต่าย และสุนัข[4] สารที่มีฤทธิ์ต้านอาเจียน ได้แก่ polysaccharide PT-F2-I[5] และ 6KDP ซึ่งเป็น glycoprotein ที่มีน้ำหนักโมเลกุล 6 kDa[6] จากการศึกษาในหนูถีบจักรพบว่า ขิงสามารถลดฤทธิ์การกระตุ้นภายในช่องท้องที่เป็นอาการพิษที่เกิดจากปั้นเซี่ยได้[7] ซึ่งสอดคล้องกับการแพทย์แผนจีนที่ใช้ขิงลดความเป็นพิษของปั้นเซี่ย[5]

การศึกษาทางคลินิก: ปั้นเซี่ยมีสรรพคุณบรรเทาอาการอาเจียน ท้องเสีย[4] ใช้ในตำรับรักษาอาการไอ หายใจลำบาก มีเสมหะ บรรเทาอาการอาเจียน[8]

การศึกษาความปลอดภัย: การศึกษาพิษเฉียบพลันในหนูถีบจักร พบว่าความเป็นพิษของปั้นเซี่ยมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับกระบวนการเผ้าจื้อและการเตรียมสารสกัด เมื่อให้ปั้นเซี่ยที่ไม่ได้ผ่านการเผ้าจื้อทางปาก พบว่าขนาดที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD_{50}) มีค่าเท่ากับ 42.7 กรัม/กิโลกรัม และเมื่อให้ผงยาดังกล่าวในขนาด 2.25, 4.5 และ 9 กรัม/กิโลกรัม วันละ 1 ครั้ง ติดต่อกันนาน 21 วัน พบว่าหนูถีบจักรตายทั้งหมด เมื่อฉีดสารสกัดปั้นเซี่ยเข้าช่องท้องหนูถีบจักร พบว่า LD_{50} มีค่าเทียบเท่ากับผงยา 131.4 กรัม/กิโลกรัม ในขณะที่สารสกัดจากปั้นเซี่ยที่ผ่านการเผ้าจื้อแล้วไม่ทำให้เกิดพิษเฉียบพลันใด ๆ และการให้สารสกัดดังกล่าวทางปากในขนาด 9 กรัม/กิโลกรัม ติดต่อกันนาน 21 วัน ไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของน้ำหนักตัว และไม่พบหนูถีบจักรตัวใดตาย[4]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ถ้ารับประทานปั้นเซี่ยที่ไม่ได้เผ้าจื้อ จะระคายเคืองปากและระบบทางเดินอาหารอย่างมาก ทำให้ปวดบวม พูดไม่ออก อาเจียน น้ำลายไหล[8] สารที่ทำให้ระคายเคืองและทำให้มีพิษคือ แคลเซียมออกซาเลต[9] การแช่ปั้นเซี่ยในสารละลายสารส้มความเข้มข้น 8% ซึ่งเป็นวิธีเผ้าจื้อตามเภสัชตำรับจีน หรือการแช่ในสารละลายโซเดียมคาร์บอเนตความเข้มข้น 10% จะทำให้ผลึกรูปเข็มของแคลเซียมออกซาเลตเปลี่ยนแปลงรูปร่าง และมีปริมาณลดลงจากประมาณ 1% เป็นน้อยกว่า 0.5% จึงไม่มีผลระคายเคืองต่อตากระต่าย[10] วิธีแก้พิษจากปั้นเซี่ยคือ รับประทานน้ำส้มสายชูเจือจางน้ำชาเข้มข้น หรือไข่ขาว หรือให้น้ำส้มสายชูผสมน้ำขิงเล็กน้อย ให้ออกซิเจนหรือเปิดหลอดลมในกรณีที่หายใจลำบาก[8]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Ye DJ, Zhang SC, Huang WL, Pan SH, Gong QF, Chen Q. Processing of Traditional Chinese Medicine.7th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 2001.
3. วิชัย โชควิวัฒน, ชวลิต สันติกิจรุ่งเรือง, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน (บรรณาธิการ). ตำรับยาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์ องค์การทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์, 2550.
4. Dou CG. Rhizoma Pinelliae: ban xia. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
5. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
6. Kurata K, Tai T, Yang Y, Kinoshita K, Koyama K, Takahashi K, Watanabe K, Nunoura Y. Quantitative analysis of anti-emetic principle in the tubers of *Pinellia ternata* by enzyme immunoassay. Planta Med 1998; 64(7): 645-8.

7. Wu H, Shu W, Qiu L, Ye D. The experiment research of ginger detoxification to Rhizoma Pinelliae. Zhong Yao Cai 1998; 21(3): 137-40.
8. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 1. Singapore: World Scientific, 1986.
9. Zhong LY, Wu H, Zhang KW, Wang QR. Study on irritation of calcium oxalate crystal in raw *Pinellia ternata*. Zhongguo Zhong Yao Za Zhi 2006; 31(20): 1706-10.
10. Wu H, Zhong LY, Li W, Ye DJ. Study on processing mechanism of *Pinellia ternate*. Zhongguo Zhong Yao Za Zhi 2007; 32(14): 1402-6.

เปี่ยนชฺวี่ (萹蓄)

เปี่ยนชฺวี่ (Herba Polygoni Avicularis) คือ ส่วนเหนือดินแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Polygonum aviculare* L. วงศ์ Polygonaceae[1]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เปี่ยนชฺวี่ขนาด 20 กรัม/กิโลกรัม มีฤทธิ์ขับปัสสาวะในหนูขาว[2] เถ้าของตัวยานี้ก็มีฤทธิ์ขับปัสสาวะ จึงคาดว่าสารออกฤทธิ์คือโพแทสเซียม[3] เมื่อฉีดสารสกัดน้ำและสารสกัดเอทานอลเข้าหลอดเลือดดำ พบว่ามีฤทธิ์ลดความดันโลหิตในแมว กระต่าย และสุนัข[2] สารสกัดเฮกเซนและสารสกัดบิวทานอลมีฤทธิ์ขยายหลอดเลือดเอออร์ตาที่แยกจากกายหนูขาว โดยมีกลไกการออกฤทธิ์ผ่าน endothelium-dependent nitric oxide[4] สารสกัดน้ำและสารสกัดเอทานอลมีฤทธิ์เร่งให้เลือดจับเป็นลิ่ม เพิ่มความตึงของมดลูก[2] จึงช่วยหยุดเลือดหลังคลอด[3] เปี่ยนชฺวี่มีฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรีย *Sonne bacillus* และเชื้อรา *Trichophyton mentagrophytes*[2] สารสกัดเอทานอลมีฤทธิ์ต้านออกซิเดชัน[5] และสารสกัดน้ำมีฤทธิ์ต้านอักเสบ[6]

การศึกษาทางคลินิก: ใช้รักษาอาการท่อปัสสาวะอักเสบ นิ่ว ปัสสาวะมีน้ำเหลืองไขมันปน (chyluria) ใช้ได้ผลกับโรคบิดและต่อมน้ำลายหน้าหูอักเสบ ใช้เป็นยาถ่ายพยาธิไส้เดือน[7] เมื่อศึกษาในชายอายุ 18-25 ปี จำนวน 60 ราย โดยไม่ให้แปรงฟัน แต่ให้บ้วนปากด้วยน้ำยาที่เตรียมจากสารสกัดของตัวยานี้ความเข้มข้น 1 มิลลิกรัม/มิลลิลิตร วันละ 2 ครั้ง นาน 2 สัปดาห์ พบว่าสามารถลดการเกิดเหงือกอักเสบได้[8]

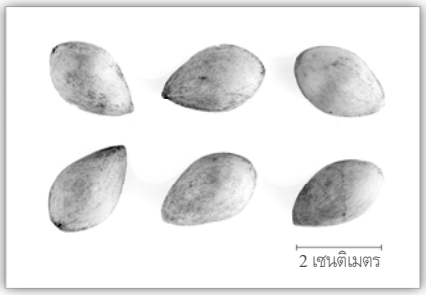
การศึกษาความปลอดภัย: ขนาดต่ำสุดที่ทำให้แมวและกระต่ายตาย (MLD) ของสารสกัดน้ำ 10-200% หรือยาต้ม 1:40 เมื่อให้ทางปาก และสารสกัดน้ำ 1:50 เมื่อฉีดเข้าหลอดเลือดดำ มีค่าเท่ากับ 20 และ 2 มิลลิลิตร/กิโลกรัม ตามลำดับ[2]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: หากใช้มากเกินไป จะทำให้จิง (精) และชี่ลดลง[9]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed.. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
3. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed., Washington: Eastland Press Inc., 2003.
4. Yin MH, Kang DG, Choi DH, Kwon TO, Lee HS. Screening of vasorelaxant activity of some medicinal plants used in oriental medicines. J Ethnopharmacol 2005; 99(1): 113-7.
5. Hsu CY. Antioxidant activity of extract from *Polygonum aviculare* L. Biol Res 2006; 39(2): 281-8.
6. Tunon H, Olavsdotter C, Bohlin L. Evaluation of anti-inflammatory activity of some Swedish medicinal plants. Inhibition of prostaglandin biosynthesis and PAF-induced exocytosis. J Ethnopharmacol 1995; 48(2): 61-76.
7. Huang KC. The Pharmacology of Chinese Herbs. 2nd ed. Boca Raton: CRC Press, 1993.
8. Gonzalez BM, Yslas N, Reyes E, Quiroz V, Santana J, Jimenez G. Clinical effect of a Mexican sanguinaria extract (*Polygonum aviculare* L.) on gingivitis. J Ethnopharmacol 2001; 74(1): 45-51.
9. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.

ไป๋กว่อ (白果)

ไป๋กว่อ [แปะก๊วย (Semen Ginkgo) คือ เนื้อในเมล็ดสุกที่ทำให้แห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Ginkgo biloba* L. วงศ์ Ginkgoaceae[1] เตรียมโดยนำเนื้อในเมล็ดสุกมานึ่งหรือต้มเป็นเวลาสั้น ๆ จากนั้นทำให้แห้ง โดยอบที่อุณหภูมิต่ำ ๆ[1]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อฉีดสารสกัดเอทานอลเข้าช่องท้องหนูถีบจักร พบว่ามีฤทธิ์ขับเสมหะ แต่เมื่อให้ทางปาก จะมีฤทธิ์ระงับไอไม่ชัดเจน สารสกัดเอทานอลมีฤทธิ์คลายกล้ามเนื้อเรียบของหลอดลมที่แยกจากกายหนูตะเภา น้ำคั้นไป๋กว่อเนื้อในเมล็ดไป๋กว่อ สาร ginkgol และ ginkgolic acid มีฤทธิ์ยับยั้งการเจริญเติบโตของเชื้อวัณโรคในหลอดทดลอง นอกจากนี้ยังพบว่าไป๋กว่อมีฤทธิ์ยับยั้งเชื้อแบคทีเรีย และเชื้อรา สาร bilobol ขนาด 500 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ไม่มีผลต่อหัวใจกบ แต่มีผลลดความดันโลหิตระยะสั้น ๆ ในกระต่าย[5]

การศึกษาทางคลินิก: เมื่อนำไป๋กว่อมาแช่น้ำมันพืชในโถเคลือบที่ปิดสนิท นาน 80-100 วัน แล้วให้ผู้ป่วยวัณโรคปอดรับประทานก่อนอาหารเช้าหรือก่อนนอน วันละ 1 ครั้ง ครั้งละ 1 เมล็ด รับประทานประมาณ 60 เมล็ด พบว่าผู้ป่วยมีอาการดีขึ้น[5] การใช้สาร ginkgol และ ginkgolic acid ให้ผลในการรักษาวัณโรคไม่ชัดเจน และมีพิษค่อนข้างสูง[5] เมื่อให้ผู้ป่วยโรคริดสีดวงทวารที่มีเลือดออกรับประทานยาต้มที่เตรียมจากไป๋กว่อ 15 กรัม และโอวเจี๋ย (藕节 ข้อเหง้าบัว) 9 กรัม วันละ 2 ครั้ง โดยทั่วไปจะรู้สึกดีขึ้นเมื่อรับประทาน 1-2 วัน[5]

การศึกษาความปลอดภัย: หากรับประทานไป๋กว่อเกินขนาดอาจทำให้เป็นพิษ ปริมาณที่อาจทำให้เกิดพิษในเด็กและผู้ใหญ่ คือ 7-150 เมล็ด และ 40-300 เมล็ด ตามลำดับ อาการพิษมักเกิดหลังรับประทาน 1-12 ชั่วโมง อาการที่พบ เช่น อาเจียน โคม่า เซื่องซึม หวาดกลัว สับสน ชัก มีไข้ หายใจลำบาก ตัวเขียวคล้ำ รูม่านตาหดหรือขยาย มีปฏิกิริยาตอบสนองต่อแสงสว่างช้ากว่าปกติ ปวดท้อง ท้องเสีย เม็ดเลือดขาวเพิ่มขึ้น บางกรณีทำให้เป็นอัมพาตอ่อนเปลี้ย หรืออัมพาตส่วนปลายของด้านล่างของร่างกายร่วมกับอาการปวด[2,3] สามารถแก้ไขได้โดยการรับประทานน้ำต้มกันเฉ่า (甘草 ชะเอมเทศ)

60 กรัม หรือน้ำต้มไป่กว่อเชียว (白果壳 เปลือกหุ้มไป่กว่อ) 30 กรัม หรือแช่เซ่อเชียง (麝香 ชะมดเช็ด) 1 กรัม ในน้ำต้มเดือดอุ่น ๆ[2]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่มีอาการเย็นและชื้น[3] ควรระวังการใช้ในผู้ป่วยที่ไอมีเสมหะข้น ในกรณีที่รับประทานไป่กว่อเกินขนาด หรือรับประทานไป่กว่อที่ไม่ผ่านการเผ้าจื้อจะทำให้เกิดพิษ[2]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Liu GW. Chinese Herbal Medicine. Beijing: Hua Xia Publishing House, 2001.
3. Yeung HC. Handbook of Chinese Herbs. 2nd ed. California: Institute of Chinese Medicine, 1996.
4. Du P, Zhu S, Lü P. Antibacterial activity of 20 kinds of Chinese medicinal materials for *Helicobacter pylori in vitro*. Zhong Yao Cai 2001; 24(3): 188-9.
5. Wu CF, Song LY. Semen Ginkgo: bai guo. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.

ไป๋จื่อ (白芷)

ไป๋จื่อ [โกฐสอ (Radix Angelicae Dahuricae)] คือ รากแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Angelica dahurica* (Fisch. ex Hoffm.) Benth. et Hook. f., *A. dahurica* (Fisch. ex Hoffm.) Benth. et Hook. f. var. *formosana* (Boiss.) Shan et Yuan วงศ์ Apiaceae (Umbelliferae)[1]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อให้สารสกัดน้ำทางปากกระต่ายในขนาด 15 กรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ลดไข้ สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ต้านอักเสบในหนูถีบจักรเมื่อให้ทางปากในขนาด 4 กรัม/กิโลกรัม[2] เมื่อศึกษาในหลอดทดลอง พบว่าสารสกัดเอทิลแอซีเทต และสาร byakangelicol จากไป๋จื่อมีฤทธิ์ต้านอักเสบ[3,4] สาร byakangelicol, byakangelicin, oxypeucedanin และ imperatorin มีฤทธิ์ปกป้องตับจากสาร tacrine[5] สาร phellopterin สามารถจับกับตัวรับชนิด benzodiazepine ในระบบประสาทส่วนกลาง[6] สาร isoimperatorin, imperatorin, และ oxypeucedanin มีฤทธิ์ยับยั้งเอนไซม์ acetylcholinesterase จึงอาจมีฤทธิ์ป้องกันสมองเสื่อม[7]

การศึกษาทางคลินิก: ไป๋จื่อมีสรรพคุณบรรเทาอาการปวดศีรษะ ปวดกระเพาะอาหาร ปวดเนื่องจากเป็นนิ่วในท่อไตและถุงน้ำดี และรักษาโพรงจมูกอักเสบ เมื่อให้ผู้ป่วยโรคปวดศีรษะ จำนวน 73 ราย รับประทานยาต้มเตรียมจากไป๋จื่อ 37 กรัม พบว่าได้ผลดี ในทางคลินิกมักใช้ไป๋จื่อเป็นส่วนประกอบของตำรับยารักษาอาการปวดชนิดต่าง ๆ[8]

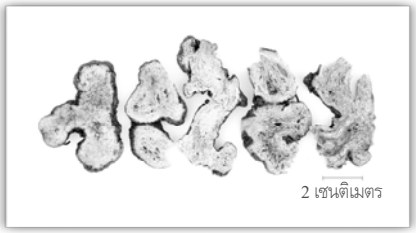
การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อให้สารสกัดน้ำและสารสกัดอีเทอร์ทางปากหนูถีบจักร พบว่าขนาดที่ทำให้ตายร้อยละ 50 (LD_{50}) มีค่าเทียบเท่าผงยา 43 และ 54 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ[2] เมื่อให้สารสกัด 50% แอลกอฮอล์โดยการป้อนหรือฉีดเข้าใต้ผิวหนังหนูถีบจักร พบว่ามีค่า LD_{50} มากกว่า 10 กรัม/กิโลกรัม[9] เมื่อให้สาร angelicotoxin ในปริมาณน้อย จะมีฤทธิ์กระตุ้นศูนย์การหายใจและประสาทส่วนกลาง ทำให้อัตราการหายใจเร็วขึ้น ความดันโลหิตสูงขึ้น และทำให้อาเจียน หากใช้ในปริมาณมากจะทำให้ชักและเป็นอัมพาต[2]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ไป๋จื่อมีรสเผ็ดและฤทธิ์อุ่น อาจทำลายอิน จึงไม่ควรใช้ในผู้ป่วยที่อินพร่องหรือมีความร้อนในเลือด ไฟหยางตับลอยขึ้น มีไข้ การใช้มากเกินขนาดจะทำให้คลื่นไส้อาเจียน แขนขาชา และเกิดอาการชัก[10]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Zhao GB. Radix Angelicae Dahuricae: bai zhi. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
3. Lin CH, Chang CW, Wang CC, Chang MS, Yang LL. Byakangelicol, isolated from *Angelica dahurica*, inhibits both the activity and induction of cyclooxygenase-2 in human pulmonary epithelial cells. J Pharm Pharmacol 2002; 54(9): 1271-8.
4. Kang OH, Lee GH, Choi HJ, Park PS, Chae HS, Jeong SI, Kim YC, Sohn DH, Park H, Lee JH, Kwon DY. Ethyl acetate extract from Angelica Dahuricae Radix inhibits lipopolysaccharide-induced production of nitric oxide, prostaglandin E2 and tumor necrosis factor-alpha *via* mitogen-activated protein kinases and nuclear factor-kappa B in macrophages. Pharmacol Res 2007; 55(4): 263-70.
5. Oh H, Lee HS, Kim T, Chai KY, Chung HT, Kwon TO, Jun JY, Jeong OS, Kim YC, Yun YG. Furocoumarins from *Angelica dahurica* with hepatoprotective activity on tacrine-induced cytotoxicity in Hep G2 cells. Planta Med 2002; 68(5): 463-4.
6. Bergendorff O, Dekermendjian K, Nielsen M, Shan R, Witt R, Ai J, Sterner O. Furanocoumarins with affinity to brain benzodiazepine receptors *in vitro*. Phytochemistry 1997; 44(6): 1121-4.
7. Kim DK, Lim JP, Yang JH, Eom DO, Eun JS, Leem KH. Acetylcholinesterase inhibitors from the roots of *Angelica dahurica*. Arch Pharm Res 2002; 25(6): 856-9.
8. Yeung HC. Handbook of Chinese Herbs. 2nd ed. California: Institute of Chinese Medicine, 1996.
9. มงคล โมกขะสมิต, กมล สวัสดีมงคล, ประยุทธ สาตราวาหะ. การศึกษาพิษของสมุนไพรไทย. ใน: ปราณี ชวลิตธำรง, ทรงพล ชีวะพัฒน์, เอมมนัส อัตตวิชญ์ (คณะบรรณาธิการ). ประมวลผลงานวิจัยด้านพิษวิทยาของสถาบันวิจัยสมุนไพร เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2546.
10. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.

ไป๋จู๋ (白术)

ไป๋จู๋ (Rhizoma Atractylodis Macrocephalae) คือ เหง้าแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Atractylodes macrocephala* Koidz. วงศ์ Asteraceae (Compositae)[1]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ไป๋จู๋มีฤทธิ์ปกป้องตับและเพิ่มการทำงานของระบบภูมิคุ้มกันในหนูถีบจักร เมื่อให้สารสกัดน้ำทางปากหนูถีบจักรในขนาดเทียบเท่าผงยา 6 กรัม/กิโลกรัม มีผลเพิ่มน้ำหนักตัวและต้านความเหนื่อยล้า[2,3] สารที่ออกฤทธิ์กระตุ้นระบบภูมิคุ้มกัน คือ glycoproteins ที่มีน้ำหนักโมเลกุล 30 kDa โดยกระตุ้นการสร้างเม็ดเลือดขาว และสารภูมิต้านทานของเซลล์ม้ามของหนูถีบจักร[4] ไป๋จู๋มีฤทธิ์ลดการขาดชี่ของม้ามทั้งในคนและสัตว์ทดลอง โดยป้องกันการฝ่อของม้าม ต่อมไทมัส และกล้ามเนื้อน่องและป้องกันการลดลงอย่างมากของน้ำหนักตัว[5] นอกจากนี้ ไป๋จู๋ยังมีฤทธิ์ต้านอักเสบ สารออกฤทธิ์คือ atractylenolide I, atractylenolide III[6] และ 14-acetoxy-12-senecioyl-oxytetradeca-2*E*,8*E*,10*E*-trien-4,6-diyn-1-ol[7] ส่วนฤทธิ์ขับปัสสาวะมีผลการทดลองที่ขัดแย้งกัน[3]

การศึกษาทางคลินิก: ไป๋จู๋มีฤทธิ์ขับปัสสาวะ รักษาอาการตับแข็ง และโรคท้องมาน (มีน้ำขังในช่องท้อง)[2] เมื่อให้อาสาสมัครสุขภาพดีรับประทานสารสกัดน้ำ 5% ในขนาด 1 ช้อนโต๊ะ วันละ 3 ครั้ง พบว่าหลังจากการให้ยา 4 วัน ระยะเวลาการแข็งตัวของเกล็ดเลือดเพิ่มขึ้น แต่สามารถกลับเป็นปกติภายหลังหยุดยา 10 วัน[3]

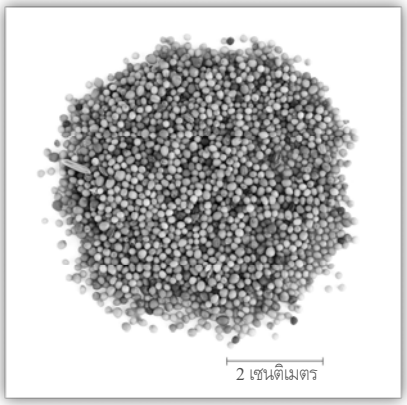
การศึกษาความปลอดภัย: มีรายงานการศึกษาพิษเฉียบพลันในหนูขาวโดยการฉีดสารสกัดน้ำเข้าช่องท้อง พบว่าขนาดของสารสกัดเทียบเท่าผงยาที่ทำให้หนูขาวตายร้อยละ 50 (LD_{50}) มีค่าเท่ากับ 13.3 กรัม/กิโลกรัม[8] ส่วนการศึกษาพิษกึ่งเฉียบพลันโดยป้อนผงยาทางปากหนูขาว ขนาด 0.5 กรัม/กิโลกรัม/วัน นาน 14 วัน ทำให้ระดับของเม็ดเลือดขาวลดลงเล็กน้อย เมื่อให้นาน 2 เดือน พบว่าสัตว์ทดลองบางตัวมีความผิดปกติของไต แต่ไม่พบความผิดปกติของเนื้อเยื่อสมอง หัวใจ และตับ[3]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ไม่ควรใช้เป็นยาเดี่ยวในผู้ป่วยที่อินพร่อง ร้อนพร่อง และของเหลวในร่างกาย (จินเยี่ย 津液) พร่อง โดยควรใช้ร่วมกับตัวยาอื่น ๆ ที่เหมาะสมเพื่อป้องกันไม่ให้อาการพร่องรุนแรงมากขึ้น ห้ามใช้ในกรณีที่มีชี่ติดขัด ซึ่งสังเกตได้จากความรู้สึกตึงและอึดอัด[9]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Zhou ZC. Rhizoma Atractylodis Macrocephalae: bai zhu. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
3. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 1. Singapore: World Scientific, 1986.
4. Lee JC, Lee KY, Son YO, Choi KC, Kim J, Kim SH, Chung GH, Jang YS. Stimulating effects on mouse splenocytes of glycoproteins from the herbal medicine *Atractylodes macrocephala* Koidz. Phytomedicine 2007; 14(6): 390-5.
5. Shi HZ, Wang BZ, Gao JY, Qian JK, Fan QC. Counteracting effect of Chinese herbs on "insufficiency of spleen qi" induced by simulated weightlessness. Space Med Med Eng (Beijing) 1999; 12(3): 197-9. .
6. Li CQ, He LC, Jin JQ. Atractylenolide I and atractylenolide III inhibit lipopolysaccharide-induced TNF-alpha and NO production in macrophages. Phytother Res 2007; 21(4): 347-53.
7. Li CQ, He LC, Dong HY, Jin JQ. Screening for the anti-inflammatory activity of fractions and compounds from *Atractylodes macrocephala* Koidz. J Ethnopharmacol 2007; 114(2): 212-7.
8. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.
9. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.

ไป๋เจี้ยจื่อ (白芥子)

ไป๋เจี้ยจื่อ (เมล็ดพรรณผักกาด Semen Sinapis) คือ เมล็ดแก่ที่ทำให้แห้งของพืชมีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Sinapis alba* L., *Brassica juncea* (L.) Czern. et Coss. วงศ์ Brassicaceae (Cruciferae)[1]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: โปรตีนจากเมล็ดมีฤทธิ์ต้านเชื้อรา[2] สาร sinalbin เมื่อถูกแยกสลายด้วยน้ำ (hydrolysis) มีฤทธิ์ขับเสมหะ[3]

การศึกษาทางคลินิก: ไป๋เจี้ยจื่อมีสรรพคุณบรรเทาอาการหลอดลมอักเสบและหอบหืด วัณโรคปอด อาการชาที่ใบหน้า เจ็บหน้าอก การเต้นของหัวใจผิดปกติ และปวดเอวในสตรี[3]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ควรระวังการใช้ในผู้ป่วยที่มีอาการไอเนื่องจากปอดพร่องและอินพร่อง ห้ามใช้เป็นยาทาภายนอกในผู้ที่ผิวหนังมีความไวเกิน[4]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Neumann GM, Condron R, Polya GM. Purification and mass spectrometry-based sequencing of yellow mustard (*Sinapis alba* L.) 6 kDa proteins. Identification as antifungal proteins. Int J Pept Protein Res 1996; 47(6): 437-46.
3. Liu XD. Semen Sinapis: bai jie zi. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
4. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.

ไป้เจี้ยงเฉ่า (败酱草)

ไป้เจี้ยงเฉ่า (Herba Patriniae) คือ ทั้งต้นแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Patrinia scabiosaefolia* Fisch., *P. villosa* Juss. วงศ์ Valerianaceae[1]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อให้น้ำมันหอมระเหยจาก *P. scabiosaefolia* ทางปากหนูถีบจักร พบว่ามีฤทธิ์ทำให้สงบ เสริมฤทธิ์ทำให้นอนหลับของ pentobarbital sodium สารออกฤทธิ์คือ patrinene และ isopatrinene[2] เมื่อให้ *P. scabiosaefolia* ทางปากหนูขาวในขนาด 100 มิลลิกรัม/กิโลกรัม สามารถป้องกันการอักเสบของตับอ่อน[3] *P. villosa* มีฤทธิ์ต้านการเกิดลิพิดเปอร์ออกซิเดชัน (lipid peroxidation)[4] และต้านอักเสบ[5] สารสกัดเมทานอลจากราก *P. villosa* ขนาด 200 มิลลิกรัม/กิโลกรัม มีฤทธิ์ลดอาการคันในหนูถีบจักร โดยไม่มีผลต่อการเคลื่อนไหว (locomotor)[6] นอกจากนี้ พบว่าสารสกัดจากไป้เจี้ยงเฉ่ามีฤทธิ์อย่างอ่อนในการต้านจุลชีพหลายชนิด และเสริมการสร้างเซลล์ตับและป้องกันการเสื่อมของเซลล์ตับ[2]

การศึกษาทางคลินิก: จากการศึกษาในผู้ป่วยประสาทเปลี้ย (neurasthenia) ที่นอนไม่หลับ และผู้ป่วยโรคจิตรุนแรงในระยะพักฟื้นที่ยังมีอาการประสาทเปลี้ย เมื่อให้รับประทานทิงเจอร์ 20% ที่เตรียมจาก *P. scabiosaefolia* ครั้งละ 10 มิลลิลิตร หรือให้สารสกัดที่เตรียมในรูปแบบยาเม็ดขนาดเทียบเท่าผงยา 1 กรัม ครั้งละ 2-4 เม็ด วันละ 2-3 ครั้ง พบว่าช่วยให้นอนหลับได้ดีขึ้นร้อยละ 92 และ 80 ตามลำดับ *P. scabiosaefolia* ยังใช้ได้ผลดีกับอาการอื่น ๆ เช่น เวียนศีรษะ รู้สึกหนักศีรษะ ใจสั่น กลัวแสง กลัวเสียง อารมณ์แปรปรวน เบื่ออาหาร การใช้ตัวยานี้ไม่ทำให้เกิดอาการเวียนศีรษะและง่วงซึมในตอนเช้า แต่จะออกฤทธิ์ช้า โดยออกฤทธิ์หลังจากใช้แล้ว 3-6 วัน ของเหลวที่ได้จากการกลั่น (distillate) ของ *P. villosa* (ความเข้มข้น 1 มิลลิลิตรเทียบเท่าผงยา 2 กรัม) เมื่อฉีดเข้ากล้ามเนื้อขนาด 2-4 มิลลิลิตร/วัน ติดต่อกัน 2-15 วัน ให้ผลการรักษาที่ดีในผู้ป่วยจำนวน 134 ราย ที่มีอาการต่อมทอนซิลอักเสบเป็นหนองเฉียบพลัน ปอดบวม ไส้ติ่งอักเสบเฉียบพลัน และติดเชื้อบิดไม่มีตัว นอกจากนี้ เมื่อศึกษาในผู้ป่วยวัณโรค พบว่าการฉีดของเหลวที่ได้จากการกลั่นเข้ากล้ามเนื้อ หรือการ

รับประทานยาน้ำเชื่อมที่เตรียมจาก *P. villosa* ให้ผลการรักษาดีเทียบเท่ากับการใช้ยา isoniazid และ streptomycin[2]

การศึกษาความปลอดภัย: สารสกัดจาก *P. scabiosaefolia* ขนาดเทียบเท่าผงยา 24 กรัม/กิโลกรัม เมื่อให้เข้ากระเพาะอาหารหนูถีบจักร ไม่พบอาการผิดปกติ เมื่อให้สารสกัดเอทานอลทางปากหนูถีบจักร ขนาดเทียบเท่าผงยา 30 กรัม/กิโลกรัม พบว่ากดการหายใจอ่อน ๆ และทำให้ท้องเสีย เมื่อให้น้ำมันหอมระเหยทางปากหนูถีบจักรในขนาด 400, 700 และ 1,500 เท่าของขนาดที่ใช้ในคน ไม่พบความผิดปกติภายใน 1 สัปดาห์ [2]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ยาที่เตรียมจาก *P. scabiosaefolia* มีผลข้างเคียงน้อย อาการที่อาจพบได้คือ ไม่สบายท้อง ปากแห้งและมีน้ำลายน้อย มีรายงานว่ายาฉีดที่เตรียมจาก *P. villosa* ทำให้เม็ดเลือดขาวลดลงในผู้ป่วยบางราย แต่เมื่อหยุดยาจะกลับเป็นปกติภายใน 1 สัปดาห์[2] ห้ามใช้ไปเจี๋ยงเฉ่าในผู้ป่วยที่ม้ามและกระเพาะอาหารพร่อง หากรับประทานมากเกินไปจะทำให้คลื่นไส้และเวียนศีรษะ[7]

เอกสารอ้างอิง

1. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
2. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 2. Singapore: World Scientific, 1987.
3. Seo SW, Park CS, Hong SH, Kwon KB, Moon HC, Song BK, Kim KY, Park YM, Song HJ, Kim HM, Park SJ. Inhibitory effect of *Patrinia scabiosaefolia* on acute pancreatitis. World J Gastroenterol 2006; 12(7): 1110-4.
4. Jiang H, Huang X, Yang Y, Zhang Q. Studies on the antilipid peroxidation of nine sorts of Chinese herbal medicines with the function of protecting liver. Zhong Yao Cai 1997; 20(12): 624-6.
5. Li N, Zhao B, Yu YF, Dong XP. Studies on anti-inflammation chemical constitutes of *Patrinia villosa*. Zhong Yao Cai 2008; 31(1): 51-3.
6. Tohda C, Kakihara Y, Komatsu K, Kuraishi Y. Inhibitory effects of methanol extracts of herbal medicines on substance P-induced itch-scratch response. Biol Pharm Bull 2000; 23(5): 599-601.
7. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.

ไป๋เฉียน (白前)

ไป๋เฉียน (Rhizoma et Radix Cynanchi Stauntonii) คือ เหง้าและรากแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Cynanchum stautoni* (Decne.) Schltr. ex Levl., *C. glaucescens* (Decne.) Hand.-Mazz. วงศ์ Asclepiadaceae[1,2]

ไป๋เฉียน (เจิง) [白前 (蒸)]

ไป๋เฉียน (เจิง) [白前 (蒸)] ในสมัยโบราณเตรียมโดยนำตัวยามาแช่ในน้ำต้มชะเอมเทศเพื่อช่วยปรับฤทธิ์ของตัวยาให้สุขุมและลดพิษของตัวยา จากนั้นนำไปใส่ในภาชนะที่มีฝาปิดมิดชิด นึ่งจนกระทั่งน้ำชะเอมเทศซึมเข้าเนื้อในตัวยา แล้วนำไปผัดจนกระทั่งตัวยาแห้ง แต่ปัจจุบันใช้วิธีผัดธรรมดาหรือผัดกับน้ำผึ้งแทน เนื่องจากสรรพคุณหลักของไป๋เฉียน คือ ระงับอาการไอและขับเสมหะ ดังนั้นในการเผ้าจื้อจึงนิยมใช้วิธีผัดด้วยน้ำผึ้งแทน เตรียมโดยนำน้ำผึ้งบริสุทธิ์มาเจือจางด้วยน้ำต้มในปริมาณที่เหมาะสม ใส่ไป๋เฉียนที่หั่นเป็นเป็นชิ้น ๆ อัตราส่วนของตัวยาต่อน้ำผึ้ง เท่ากับ 4:1 แล้วคลุกให้เข้ากัน หมักไว้สักครู่เพื่อให้น้ำผึ้งซึมเข้าไปในตัวยา จากนั้นนำไปผัดในภาชนะที่เหมาะสมโดยใช้ไฟอ่อน ๆ ผัดจนกระทั่งมีสีเหลืองเข้มและไม่เหนียวติดมือ นำออกจากเตา แล้วตั้งทิ้งไว้ให้เย็น[3]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดน้ำจาก *C. glaucescens* และสารสกัดเอทานอลจาก *C. stautoni* มีฤทธิ์ระงับอาการไอและขับเสมหะในหนูถีบจักรเมื่อให้ทางปาก และสารสกัดน้ำจากไป๋เฉียนทั้ง 2 ชนิด มีฤทธิ์ต้านการอักเสบและระงับอาการหอบในหนูถีบจักร[4]

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อให้สารสกัดน้ำทางปากหนูถีบจักร ไม่พบอาการผิดปกติใด ๆ และขนาดสูงสุดของสารสกัดที่ไม่ทำให้เกิดพิษ คือ 120 กรัม/กิโลกรัม เมื่อให้สารสกัดน้ำโดยฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักร พบว่า *C. stautoni* มีพิษน้อยกว่าชนิด *C. glaucescens*[4]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ไป๋เฉียนมีรสเผ็ดและฤทธิ์อุ่น จึงควรระวังในผู้ป่วยที่ไอแห้งเนื่องจากอินปอดพร่อง ควรระวังในผู้ป่วยที่มีแผลในกระเพาะอาหาร เพราะไป๋เฉียนมีฤทธิ์ระคายเคืองต่อระบบทางเดินอาหาร[2,5]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press, Inc., 2004.
3. Ye DJ, Zhang SC, Huang WL, Pan SH, Gong QF, Chen Q. Processing of Traditional Chinese Medicine. 7th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 2001.
4. Xiao PG, Li DL, Yang SL. Modern Chinese Materia Medica. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Hua Xue Gong Ye Publishing House, 2002.
5. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.

ไป่ปู้ (百部)

ไป่ปู้ หรือ**ไป่ปู้ (เจิง) [百部 (蒸)] (Radix Stemonae)** คือ รากแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Stemona sessilifolia* (Miq.) Miq., *S. japonica* (Bl.) Miq., *S. tuberosa* Lour. (หนอนตายหยาก)[2] วงศ์ Stemonaceae[1,3] เตรียมโดยเก็บรากมาทำความสะอาด แล้วนำมาต้มในน้ำสักครู่ หรือนึ่ง จนกระทั่งแก่น สีขาวตรงกลางของรอยตัดหลุดไป หลังจากนั้น นำมาทำให้แห้ง[1]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: แอลคาลอยด์จากไป่ปู้มีฤทธิ์คลายกล้ามเนื้อปอดหนูตะเภาที่ถูกกระตุ้นให้บีบเกร็งด้วยสาร histamine สารสกัดน้ำจากรากของ *S. sessilifolia* ขนาด 1-50 มิลลิกรัม/มิลลิลิตร มีฤทธิ์คลายกล้ามเนื้อหลอดลมหนูตะเภาโดยออกฤทธิ์ผ่านตัวรับ muscarinic แต่ไม่มีผลต่อตัวรับ histamine H_1 สารสกัดแอลกอฮอล์ความเข้มข้น 1:100-1:1,600 มีฤทธิ์ยับยั้งและที่ความเข้มข้น 1:80 มีฤทธิ์ฆ่าเชื้อวัณโรค (*Mycobacterium tuberculosis* var. *hominis* $H_{37}RV$) ยาต้มมีฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรียและเชื้อราหลายชนิด และมีฤทธิ์ยับยั้งเชื้อไข้หวัดใหญ่ (Asian influenza virus type A) ในหนูถีบจักร[4] เมื่อให้สาร stemoninoamide หรือ stemoninine ทางปากหรือฉีดเข้าทางช่องท้องหนูตะเภาจะมีฤทธิ์อย่างแรงในการต้านอาการไอที่เหนี่ยวนำด้วย citric acid[5]

การศึกษาทางคลินิก: ผงยาผสมกับน้ำผึ้งในสัดส่วน 4:3 มีประสิทธิภาพในการป้องกันหลอดลมอักเสบเรื้อรังที่เกิดจากโรคหวัด เมื่อให้ผู้ป่วยที่มีอาการหลอดลมอักเสบเรื้อรัง จำนวน 928 ราย รับประทานไป่ปู้ในรูปแบบน้ำเชื่อมความเข้มข้นร้อยละ 50 หรือยาเม็ดสารสกัด พบว่าได้ผล 139 ราย อาการดีขึ้น 390 ราย ดีขึ้นในช่วงสั้น 11 ราย และไม่เปลี่ยนแปลง 388 ราย เมื่อใช้ยาฉีดไป่ปู้ร่วมกับยา isoniazid ในผู้ป่วยวัณโรค 105 ราย พบว่ามีแผลเปื่อยลดลง 48 ราย ไม่มีการเปลี่ยนแปลง 16 ราย และเป็นมากขึ้น 2 ราย ผู้ป่วยที่ตรวจพบเชื้อในตอนแรก 15 ราย ตรวจไม่พบเชื้อภายหลังได้รับยา 12 ราย ประสิทธิภาพในการรักษาจะคล้ายกับการให้ยา streptomycin ร่วมกับ isoniazid เมื่อให้ผู้ป่วยที่ติดเชื้อ *Trichomonas* ในช่องคลอด จำนวน 100 ราย ใช้สำลีก้อนชุบยาต้มไป่ปู้

ความเข้มข้นร้อยละ 50 สอดเข้าในช่องคลอดตอนก่อนนอนและนำออกในตอนเช้า พบว่าให้ผลในการรักษาภายใน 4, 8 และ 12 วัน ในผู้ป่วย 66, 30 และ 4 ราย ตามลำดับ[4]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในกรณีม้ามพร่องหรืออุจจาระเหลว[3] อาการไม่พึงประสงค์ในผู้ป่วยที่รับประทานไปปู้ ได้แก่ อาการแสบหน้าอก จมูก ปากและคอแห้ง มีอาการวิงเวียน อึดอัดในช่องอก หายใจสั้น และเบื่ออาหาร โดยพบอุบัติการณ์เหล่านี้ร้อยละ 20-30[4]

เอกสารอ้างอิง

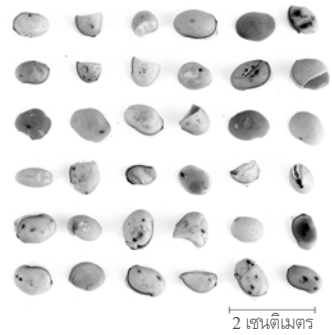
1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้ ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (เต็ม สมิตินันทน์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2544). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัทประชาชน จำกัด, 2544.
3. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.
4. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
5. Lin LG, Li KM, Tang CP, Ke CQ, Rudd JA, Lin G, Ye Y. Antitussive stemoninine alkaloids from the roots of *Stemona tuberosa*. J Nat Prod 2008; 71 (6): 1107-10.

ไป๋เปี่ยนโต้ว (白扁豆)

ไป๋เปี่ยนโต้ว (Semen Lablab Album) คือ เมล็ดสุกที่ทำให้แห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Dolichos lablab* L. (ถั่วแปบ) วงศ์ Fabaceae (Leguminosae-Papilionoideae)[1-3]

ไป๋เปี่ยนโต้ว (เจียงจื่อจิน, ชุ่วี่ผี, เวย์เฉ่า)

[白扁豆 (姜汁津,去皮,微炒)] เตรียมโดยนำไป๋เปี่ยนโต้วใส่ลงในน้ำต้มขิงที่เดือด (ขิงสด 10 กิโลกรัม หรือ ขิงแห้ง 3 กิโลกรัม ต่อตัวยา 100 กิโลกรัม) คนจนกระทั่งเปลือกเมล็ดพองตัวและมีผิวเรียบจนสามารถแยกออกมาได้ ลอกเอาเปลือกเมล็ดชั้นนอกออก จากนั้นนำไปผัดโดยใช้ไฟอ่อน ๆ จนกระทั่งตัวยามีสีเหลืองอ่อนหรือสีน้ำตาล นำออกมาจากเตา ตั้งทิ้งไว้ให้เย็น ตัวยาที่เตรียมโดยวิธีนี้จะเพิ่มฤทธิ์บำรุงม้าม ช่วยระงับอาการท้องเสียที่เกิดจากม้ามพร่อง[4,5]

ไป๋เปี่ยนโต้ว (เจียงจื่อจิน, ชุ่วี่ผี, เวย์เฉ่า)
[白扁豆 (姜汁津, 去皮, 微炒)]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ยาต้มความเข้มข้น 1:1 (ตัวยา 1 กรัม เตรียมได้ยาต้ม 1 มิลลิลิตร) มีฤทธิ์ยับยั้งการเจริญของเชื้อ *Bacillus dysenteriae* แก้พิษในกรณีอาเจียนเนื่องจากอาหารเป็นพิษ ต้านกระเพาะอาหารและลำไส้อักเสบในหนูขาว ยับยั้งการแข็งตัวของเม็ดเลือดแดง สาร phytohemagglutinin B ในไป๋เปี่ยนโต้วละลายได้ในน้ำ มีฤทธิ์ยับยั้งโปรตีนที่ทำให้เลือดเกาะตัว และช่วยชะลอการแข็งตัวของเลือด[6]

การศึกษาความปลอดภัย: สาร phytohemagglutinin A ซึ่งเป็นสารที่ไม่ละลายน้ำ เป็นสารที่มีพิษและทำให้เกิดอาการไม่พึงประสงค์ แต่ถูกทำลายได้ด้วยความร้อน ดังนั้นจึงไม่ควรรับประทานไป๋เปี่ยนโต้วสด การศึกษาความปลอดภัยโดยผสมไป๋เปี่ยนโต้วในอาหารและให้หนูขาวกิน พบว่ามีฤทธิ์ยับยั้งการเจริญเติบโตของหนูขาว และทำให้เนื้อเยื่อบริเวณตับตาย หากนำมาเตรียมโดยใช้ความร้อน จะทำให้ความเป็นพิษลดลงมาก[2,4,6]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ไป๋เปี่ยนโต้วสด ต้องนำมาผ่านกระบวนการให้ความร้อนก่อนใช้[2,4]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press, Inc., 2004.
3. ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (เต็ม สมิตินันทน์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2544).พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประชาชน จำกัด, 2544.
4. Ye DJ, Zhang SC, Huang WL, Pan SH, Gong QF, Chen Q. Processing of Traditional Chinese Medicine. 7th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 2001.
5. Lei GL, Du BS. Zhongyao Paozhi Jishu Zhinan. 1st ed. Xi-An: World Library Publishing House Xi-An Co. Ltd., 2002.
6. Zhou ZC, Shi HB. Semen Lablab Album: bai bian dou. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.

ไป๋เวย์ (白薇)

ไป๋เวย์ (Radix et Rhizoma Cynanchi Atrati) คือ รากและเหง้าแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Cynanchum atratum* Bge., *C. versicolour* Bge. วงศ์ Asclepiadaceae[1,2]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ไป๋เวย์มีสารกลุ่มคาร์ดิแอคกลัยโคไซด์ซึ่งมีฤทธิ์บำรุงหัวใจ ช่วยให้กล้ามเนื้อหัวใจแข็งแรง สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ขับเสมหะ แต่ไม่มีฤทธิ์ระงับและบรรเทาอาการหอบ[3] สาร cynanchol จากรากไป๋เวย์มีฤทธิ์ลดไข้และขับปัสสาวะ[4] นอกจากนี้ ไป๋เวย์ยังมีฤทธิ์ยับยั้งเชื้อ *Diplococcus pneumoniae* ในหลอดทดลอง[2]

การศึกษาทางคลินิก: โดยทั่วไปไป๋เวย์มักไม่ใช้เดี่ยว ส่วนใหญ่จะใช้ในตำรับยารักษาอาการไข้เนื่องจากปัจจัยภายนอก มีไข้ต่ำ ๆ เหงื่อลักออก หรือการเต้นของหัวใจไม่มีแรง เป็นต้น[3]

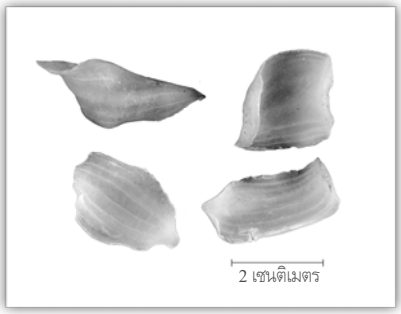
การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อให้ยาต้มขนาดเทียบเท่าผงยา 120 กรัม/กิโลกรัม ทางปากหนูถีบจักรไม่พบอาการผิดปกติใด ๆ แต่ถ้าฉีดสารสกัดเอทานอลเข้าช่องท้องหนูถีบจักร พบว่าขนาดของผงยาที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD_{50}) มีค่าเท่ากับ 7.5 กรัม/กิโลกรัม[3] ไป๋เวย์มีสรรพคุณบำรุงหัวใจ ถ้าใช้มากเกินขนาด (30-45 กรัม) จะทำให้เกิดอาการพิษ เช่น ใจสั่น คลื่นไส้ อาเจียน วิงเวียน ปวดศีรษะ ท้องเสียและน้ำลายมาก[5]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ควรใช้อย่างระวังในผู้ป่วยที่มีอาการพร่องหรือเย็นของม้ามและกระเพาะอาหาร ซึ่งสังเกตได้จากอาการถ่ายเหลวหรือกินอาหารได้ลดลง ควรระวังในผู้ป่วยที่หยางชี่และเลือดพร่อง[2]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press, Inc., 2004.
3. Xiao PG, Li DL, Yang SL. Modern Chinese Materia Medica. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Hua Xue Gong Ye Publishing House, 2002.
4. Guangzhou College of Traditional Chinese Medicine. Traditional Chinese Pharmacology. Guangzhou: International Training Centre, 1988.
5. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. 3rd ed. Washington: Eastland Press Inc., 2004.

ไป่เหอ (百合)

ไป่เหอ (Bulbus Lilii) คือ ลำต้นใต้ดินแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Lilium lancifolium* Thunb., *L.brownii* F.E. Brown var. *viridilum* Baker, *L. pumilum* DC. วงศ์ Liliaceae[1]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อให้สารสกัดน้ำทางปากหนูถีบจักร ขนาด 20 กรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ยับยั้งอาการไอและขับเสมหะ และเพิ่มระยะเวลาในการหลับของหนูถีบจักรที่เหนี่ยวนำด้วยยา pentobarbital sodium ยาต้มมีฤทธิ์ยับยั้งอาการไอที่เหนี่ยวนำด้วยไอแอมโมเนีย[2] มีฤทธิ์ต้านอาการไอและหอบในคางคกที่เหนี่ยวนำด้วยสาร histamine[3] นอกจากนี้ เมื่อให้สารสกัดน้ำทางปากหนูถีบจักร ขนาด 10 กรัม/กิโลกรัม พบว่าช่วยเพิ่มระยะเวลาในการว่ายน้ำของหนูได้ และเมื่อให้สารสกัดน้ำทางปากหนูถีบจักร ขนาด 10 กรัม/กิโลกรัม วันละ 2 ครั้ง นาน 10 วัน พบว่ามีฤทธิ์ยับยั้งอาการแพ้ที่เหนี่ยวนำด้วยสาร dinitrochlorobenzene (DNCB)[2,3]

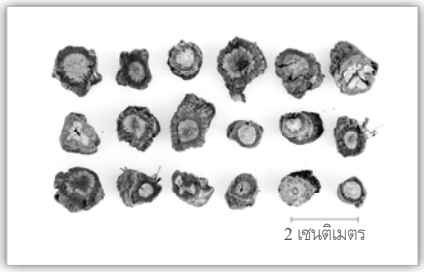
การศึกษาทางคลินิก: ไม่นิยมใช้ไป่เหอเดี่ยว ๆ ในทางคลินิกมักใช้ร่วมกับสมุนไพรอื่น เช่น เมื่อใช้ร่วมกับข่วนตงฮวา (款冬花) จะมีสรรพคุณรักษาอาการไอที่เสมหะมีเลือดปน เมื่อใช้ตำรับยาไป่เหอกู้จินทัง (百合固金汤) รักษาผู้ป่วยที่มีอาการไออย่างรุนแรง เจ็บคอ เสียงแหบ จำนวน 31 ราย พบว่าได้ผล 17 ราย ดีขึ้น 6 ราย เมื่อใช้ตำรับยาไป่เหอจิ่วเว่ย์ฟางรักษาผู้ป่วยที่มีอาการนอนไม่หลับ จำนวน 94 ราย พบว่าได้ผลดีมาก 18 ราย ได้ผลดี 42 ราย ดีขึ้น 27 ราย เมื่อใช้ตำรับยาเหลี่ยนเฟย์จื่อ-เซวี่ยเกา (敛肺止血膏) ซึ่งมีไป่เหอเป็นส่วนประกอบสำคัญ รักษาผู้ป่วยที่มีอาการหลอดลมขยายมากกว่าปกติ จำนวน 9 ราย หลังจากรักษานาน 1 ปีครึ่ง พบว่าอาการไอและปริมาณเสมหะปนเลือดลดลงอย่างชัดเจน น้ำหนักตัวเพิ่มขึ้น ตำรับยาไป่เหอเมื่อเตรียมเป็นยาต้มสามารถบรรเทาอาการปวดท้องและรักษาโรคกระเพาะอาหารอักเสบเฉียบพลันและเรื้อรังในผู้ป่วย จำนวน 82 ราย ได้ผล 96% การใช้ยาเตรียมไป่เหอ ในรูปแบบฟองน้ำสำหรับใช้ภายนอก รักษาผู้ป่วยเลือดกำเดาไหล จำนวน 100 ราย พบว่าได้ผลดีมาก[3]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: เนื่องจากตัวยานี้มีคุณสมบัติเย็นและชื้น จึงไม่ควรใช้ในผู้ป่วยที่มีอาการไอและเสมหะที่เกิดจากการกระทบลม-ความเย็นภายนอก หรือท้องเสียเนื่องจากม้ามพร่อง[4, 5]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
3. Zhang Y, Lin ZB. Bulbus Lilii: bai he. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
4. Yeung HC. Handbook of Chinese Herbs. 2nd ed. California: Institute of Chinese Medicine, 1996.
5. Huang, KC. The Pharmacology of Chinese Herbs. 2nd ed. Boca Raton: CRC Press, 1993.

ฝางเฟิง (防风)

ฝางเฟิง (Radix Saposhnikoviae) คือ รากแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Saposhnikovia divaricata* (Turcz.) Schischk. วงศ์ Apiaceae (Umbelliferae)[1]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดน้ำและสารสกัดแอลกอฮอล์มีฤทธิ์ลดไข้ ระงับปวด และลดอาการบวมอักเสบ[2,3] สารที่ออกฤทธิ์ระงับปวด ได้แก่ น้ำมันหอมระเหย[4] สารกลุ่ม chromones, coumarins, polyacetylenes และ 1-acylglycerols เมื่อทดลองในหนูถีบจักร พบว่า สารที่มีฤทธิ์แก้ปวดแรงที่สุดคือ สารกลุ่ม chromones ได้แก่ สาร divaricatol, ledebouriellol และ hamaudol[5] นอกจากนี้ สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ต้านจุลชีพหลายชนิด[4] มีฤทธิ์ต้านช็อค[3] สาร cimifugin, hamaudol และ 5-*O*-methylvisamminol มีฤทธิ์ลดความดันโลหิต[4] และสารกลุ่มพอลิแซ็กคาไรด์มีฤทธิ์ต้านออกซิเดชัน[6]

การศึกษาทางคลินิก: โดยทั่วไปฝางเฟิงมักไม่ใช้เดี่ยว ส่วนใหญ่จะใช้เป็นส่วนประกอบในตำรับยารักษาอาการปวดศีรษะ ไข้หวัด อาการปวดเมื่อยตามมือเท้าเนื่องจากลมชื้น โรคระบบทางเดินหายใจ และโรคระบบทางเดินอาหาร[2] และใช้เป็นส่วนประกอบในตำรับยารักษาผื่นแดง คันตามผิวหนัง[4]

การศึกษาความปลอดภัย: การศึกษาพิษเฉียบพลันในหนูถีบจักร โดยการให้สารสกัดน้ำทางปากและฉีดเข้าช่องท้อง พบว่าขนาดของสารสกัดเทียบเท่าผงยาที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD_{50}) มีค่าเท่ากับ 213.80 และ 37.18 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ อีกการทดลองพบว่าค่า LD_{50} ของสารสกัดน้ำโดยการฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักรมีค่าเทียบเท่ากับผงยา 112.80 กรัม/กิโลกรัม ขนาดของสารสกัดแอลกอฮอล์ (เตรียมโดยวิธีหมัก) เมื่อฉีดเข้าช่องท้องและใต้ผิวหนังหนูถีบจักรมีค่าเทียบเท่ากับผงยา 11.80 และ 59.64 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ และ LD_{50} ของสารสกัดแอลกอฮอล์ (เตรียมโดยใช้ความร้อน) เมื่อฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักรมีค่าเทียบเท่ากับผงยา 26.83 กรัม/กิโลกรัม[2]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ฝางเฟิงทำให้ชี่ อิน และของเหลวในร่างกาย (จินเยี่ย 津液) ลดลง จึงห้ามใช้ในผู้ป่วยที่มีความร้อนที่เกิดจากอินพร่อง กล้ามเนื้อเป็นตะคริวและหดเกร็งเนื่องจาก

เลือดพร่อง หรือโรคที่ไม่ได้เกิดจากลม ความเย็นหรือความชื้น ไม่ควรใช้ในผู้ป่วยที่มีอาการปวดศีรษะหรือวิงเวียนเนื่องจากหยางตับหรือลมตับมากขึ้น[7]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Du XM. Radix Saposhnikoviae: fang feng. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
3. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 1. Singapore: World Scientific, 1986.
4. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
5. Okuyama E, Hasegawa T, Matsushita T, Fujimoto H, Ishibashi M, Yamazaki M. Analgesic components of saposhnikovia root (*Saposhnikovia divaricata*). Chem Pharm Bull 2001; 49(2): 154-60.
6. Zhang ZQ, Tian YJ, Zhang J. Studies on the antioxidative activity of polysaccharides from Radix Saposhnikoviae. Zhong Yao Cai 2008; 31(2): 268-72.
7. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.

ฝูหลิง (茯苓)

ฝูหลิง หรือ **ไป๋ฝูหลิง (白茯苓) [โป่งรากสน (Poria)]** คือ เห็ดที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Poria cocos* (Schw.) Wolf วงศ์ Polyporaceae[1]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดน้ำมีฤทธิ์สงบประสาทในหนูถีบจักร คลายกล้ามเนื้อเรียบของลำไส้กระต่าย[2] เมื่อให้ผงยาทางปากหนูถีบจักรในขนาด 100 มิลลิกรัม/กิโลกรัม พบว่ามีผลยับยั้งอาการผิวหนังอักเสบเมื่อให้สารกลุ่มพอลิแซ็กคาไรด์ทางปากหนูถีบจักรในขนาด 250, 500 และ 1,000 มิลลิกรัม/กิโลกรัม วันละครั้ง ติดต่อกันนาน 7 วัน พบว่ามีฤทธิ์เสริมม้ามให้แข็งแรง การฉีดยาเตรียมเข้าใต้ผิวหนังหนูขาวในขนาดเทียบเท่าผงยา 1.4 กรัม/กิโลกรัม วันละ 1 ครั้ง ติดต่อกันนาน 8 วัน มีฤทธิ์ปกป้องตับได้[3] ฤทธิ์ขับปัสสาวะของฝูหลิงจะแตกต่างกันขึ้นกับรูปแบบการทดลอง เช่น การฉีดสารสกัด 25% เอทานอลขนาด 0.5 กรัม/กิโลกรัม/วัน เข้าช่องท้องกระต่าย นาน 5 วัน และการให้สารสกัดเอทานอลทางปากหนูขาว พบว่ามีฤทธิ์ขับปัสสาวะ แต่เมื่อให้สารสกัดน้ำหรือสารสกัดเอทานอลทางปากกระต่าย พบว่าไม่มีฤทธิ์ขับปัสสาวะ[4]

การศึกษาทางคลินิก: สารสกัดน้ำมีสรรพคุณบรรเทาอาการหวาดผวาและจิตใจไม่สงบชนิดเรื้อรัง และมีฤทธิ์ระบายความชื้นและน้ำ[3] เมื่อให้สารสกัดน้ำขนาด 15 กรัม ในอาสาสมัครสุขภาพดี พบว่า 4 ใน 5 ราย มีปริมาณปัสสาวะเพิ่มขึ้นเล็กน้อย[4]

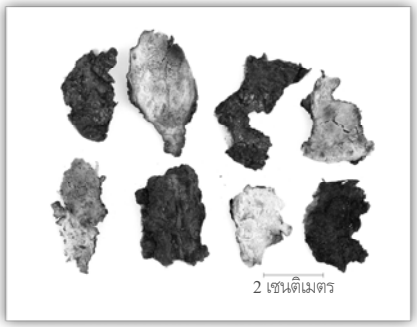
การศึกษาความปลอดภัย: ขนาดของสารสกัดด้วยน้ำอุ่นที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD_{50}) เมื่อให้ทางปากและฉีดเข้าช่องท้อง มีค่าเทียบเท่ากับผงยามากกว่า 10 กรัม/กิโลกรัม และมากกว่า 2 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ[5]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ควรระวังในผู้ป่วยที่อินพร่อง และ/หรือ ฝันเปียก (spermatorrhea)[6]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.
3. Hu RJ, Wang SX. Poria: fu ling. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
4. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 2. Singapore: World Scientific, 1987.
5. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
6. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.

ฝูหลิงผี (茯苓皮)

ฝูหลิงผี [เปลือกโป่งรากสน (Cortex Scleroth Poriae)] คือ ผิวชั้นนอกที่ทำให้แห้งของเห็ดที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Poria cocos* (Schw.) Wolf วงศ์ Polyporaceae[1,2]

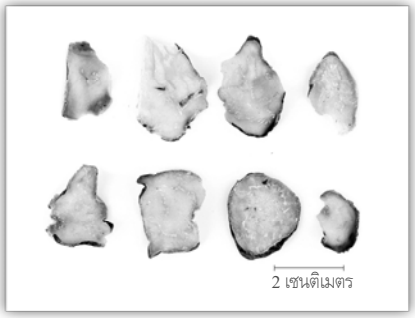
การศึกษาทางคลินิก: ฝูหลิงผีมักไม่ใช้เดี่ยว โดยทั่วไปมักใช้เป็นตัวยาหลักในตำรับยาขับปัสสาวะและรักษาอาการบวมน้ำ เช่น ตำรับยาอู่ผีส่าน (五皮散) เป็นต้น[1]

หมายเหตุ: ฝูหลิงผีมีฤทธิ์ขับปัสสาวะแรงกว่าฝูหลิง (茯苓 โป่งรากสน) โดยมีข้อดีคือ ไม่ทำลายชี่ แพทย์จีนมักใช้ฝูหลิงผีเพื่อขับน้ำและระบายความชื้น มากกว่าใช้เพื่อเสริมบำรุงม้ามให้ทำหน้าที่ลำเลียงน้ำได้ดีขึ้น ตำราการแพทย์แผนจีนจัดฝูหลิงผีเป็นตัวยาที่มีความปลอดภัย[1,3]

เอกสารอ้างอิง

1. Jiangsu New Medical College. Zhong Yao Da Ci Dian. Vol. II. Shanghai: Shanghai Science and Technology Publishing House, 1979.
2. Li YW, Huang YH, Huang YZ. A Practical Chinese–Latin–English Library of Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Guang Zhou: Guangdong Science & Technology Publishing House, 1997.
3. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.

ฟู่จื่อ (เผ้าชุ่วี่ผี) [附子 (炮去皮)]

ฟู่จื่อ (เผ้าชุ่วี่ผี) หรือ **สูฟู่จื่อ (熟附子) [รากแขนงของโหราเดือยไก่ที่ผ่านการฆ่าฤทธิ์ (Radix Aconiti Lateralis Praeparata)]** คือ รากแขนงแห้งที่ผ่านการฆ่าฤทธิ์ (เผ้าจื้อ) ของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Aconitum carmichaeli* Debx. วงศ์ Ranunculaceae[1] เตรียมโดยต้มทรายในกระทะด้วยไฟแรงจนกระทั่งทรายร้อนจัด จากนั้นนำฟู่จื่อที่หั่นเป็นแว่น ๆ ใส่ลงในกระทะต้มกับทรายจนกระทั่งมีสีเหลืองอ่อน นำออกจากเตา ร่อนเอาทรายออก แล้วตั้งทิ้งไว้ให้เย็น[2] การเผ้าจื้อจะทำให้ปริมาณรวมของแอลคาลอยด์ที่เป็นองค์ประกอบทางเคมีลดลง[3]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ฟู่จื่อมีผลต่อการทำงานของหัวใจที่แยกจากกายสัตว์ทดลองหลายชนิด[4] สาร aconitine จากฟู่จื่อมีผลโดยตรงต่อกล้ามเนื้อหัวใจ[4] เมื่อทดสอบกับหัวใจที่แยกจากกายกบและหัวใจที่ไม่ได้แยกจากกายกบ (*in situ*) สารนี้จะออกฤทธิ์บำรุงหัวใจในระยะสั้น ๆ ตามด้วยการกดการทำงาน ทำให้หัวใจเต้นอ่อน ต่อมาจะเต้นไม่เป็นจังหวะ และหยุดเต้นในที่สุด[3] การให้แคลเซียมสามารถต้านการเกิดหัวใจเสียจังหวะที่เกิดจากสาร aconitine ในหนูขาวและหนูตะเภา[5] การต้มนาน ๆ หรือการเผ้าจื้อจะทำให้สาร aconitine มีปริมาณลดลง แต่สารอื่นที่มีฤทธิ์บำรุงหัวใจคือ higenamine จะไม่ถูกทำลาย[3,4] สาร higenamine ออกฤทธิ์กระตุ้นตัวรับชนิดบีต้า ทำให้หัวใจเต้นเร็วขึ้น เพิ่มความดันโลหิต และเพิ่มการไหลเวียนในหลอดเลือดหัวใจ[4,5] ยาต้มและสารแอลคาลอยด์รวมของฟู่จื่อ (เผ้า) มีฤทธิ์ขยายหลอดเลือดโดยเฉพาะที่ขา จึงทำให้ความดันโลหิตลดลง[3,4] และสอดคล้องกับศาสตร์การแพทย์แผนจีนที่ใช้รักษาอาการแขนขาเย็น[4] นอกจากนี้ ฟู่จื่อ (เผ้า) มีฤทธิ์ต้านอักเสบในหนูถีบจักรและหนูขาว[8] ระงับปวดในหนูถีบจักร[6] สารออกฤทธิ์คือ aconitine และอนุพันธ์ ซึ่งจะออกฤทธิ์ผ่านระบบประสาทส่วนกลาง[3-5] ฟู่จื่อ (เผ้า) ยังมีฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาอื่น ๆ เช่น เสริมภูมิต้านทานในหนูขาว[6] กระตุ้นปลายประสาทรับความรู้สึก ทำให้รู้สึกคัน แสบร้อน ต่อมาทำให้ชา[3] เป็นต้น

การศึกษาทางคลินิก: ฟู่จื่อ (เผ้า) มีสรรพคุณรักษาโรคหัวใจ[6] ยาฉีดของฟู่จื่อที่ปราศจากสาร aconitine ใช้รักษาโรคหัวใจล้มเหลวที่เกิดจากสาเหตุต่าง ๆ[4]

การศึกษาความปลอดภัย: ฟูจื่อเป็นตัวยาที่มีพิษมาก ความเป็นพิษจะแตกต่างกันขึ้นอยู่กับแหล่งปลูก อายุเก็บเกี่ยว และวิธีเผ้าจื้อตัวยา ฟูจื่อจากแหล่งต่าง ๆ มีความเป็นพิษแตกต่างกันได้ถึง 8 เท่า[7] การต้มยานาน ๆ จะทำให้ความเป็นพิษลดลง เนื่องจากสาร aconitine จะถูกแยกสลายด้วยน้ำ (hydrolysis) ได้สาร aconine ซึ่งมีความเป็นพิษลดลง 2,000-4,000 เท่า[3] การเผ้าจื้อสามารถลดพิษของฟูจื่อได้มากถึงร้อยละ 81[7] ทำให้ปริมาณแอลคาลอยด์รวมลดลงจากร้อยละ 0.82-1.56 เหลือร้อยละ 0.12-0.29 และขนาดของตัวยาเทียบเท่าผงยาที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD_{50}) เมื่อให้ทางปาก ฉีดเข้าช่องท้อง และฉีดเข้าหลอดเลือดดำ จะเพิ่มจาก 5.49, 0.71 และ 0.49 กรัม/กิโลกรัม เป็น 161, 11.5 และ 2.8 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ[4] ในการศึกษาพิษกึ่งเฉียบพลัน เมื่อให้สารสกัดของฟูจื่อที่ไม่ได้ผ่านการเผ้าจื้อขนาด 1.1 กรัม/กิโลกรัม/วัน หนูขาวจะตายภายใน 3-6 วัน[4] และเมื่อให้สารสกัดขนาด 800 มิลลิกรัม/กิโลกรัม/วัน จะทำให้หนูถีบจักรมีเม็ดเลือดขาวและโปรตีนรวมในเลือดลดลง[4] แต่ฟูจื่อ (เผ้า) ขนาด 1 กรัม/กิโลกรัม/วัน ไม่ทำให้หนูถีบจักรมีความผิดปกติทางพยาธิวิทยา[4]

การศึกษาความเป็นพิษขององค์ประกอบทางเคมีที่สำคัญของฟูจื่อ พบว่า LD_{50} ของสาร aconitine เมื่อให้ทางปาก ฉีดเข้าช่องท้อง ฉีดเข้าใต้ผิวหนัง และฉีดเข้าหลอดเลือดดำ มีค่าเท่ากับ 1.80, 0.31, 0.27-0.31 และ 0.12 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ[4] ส่วน LD_{50} ของสาร higenamine เมื่อฉีดเข้าช่องท้องและให้ทางปาก มีค่าเท่ากับ 300 มิลลิกรัม/กิโลกรัม และ 3.35 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ[3] และ LD_{50} ของสารแอลคาลอยด์รวม เมื่อฉีดเข้าช่องท้องและให้ทางปาก มีค่าเท่ากับ 98 ไมโครกรัม/กิโลกรัม และ 0.14 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ[5]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: โดยทั่วไปขนาดของฟูจื่อที่ทำให้เป็นพิษจะสูงกว่าขนาดรับประทานมาก[7] อาการพิษจะเกิดเมื่อรับประทานฟูจื่อขนาด 15-60 กรัม หรือสาร aconitine ขนาด 0.2 มิลลิกรัม[3] ความเป็นพิษของฟูจื่อคือ พิษต่อระบบประสาทและหัวใจ ทำให้แสบร้อนในปาก น้ำลายไหล คลื่นไส้ อาเจียน แขนขาชาหรือชาทั้งตัว เวียนศีรษะ ตาพร่า รูม่านตาขยาย ซีด กลัวหนาว หงุดหงิด เพ้อ ความดันสูง ใจสั่น หัวใจเสียจังหวะ หัวใจเต้นช้า กล้ามเนื้อหัวใจถูกทำลาย ช็อค โคม่า อาจตายได้ทันที[3,4] วิธีแก้พิษคือ ล้างท้องด้วย 1-2% tannic acid ทำให้อาเจียน ให้ถ่านกัมมันต์ (activated charcoal) ให้น้ำเกลือ และรักษาตามอาการ เช่น ให้ยากระตุ้น ทำร่างกายให้อบอุ่น ให้ออกซิเจน ถ้าหัวใจเต้นช้าเต้นอ่อนให้ฉีด atropine เข้าใต้ผิวหนัง[3]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Ye DJ, Zhang SC, Huang WL, Pan SH, Gong QF, Chen Q. Processing of Traditional Chinese Medicine. 7th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 2001.
3. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 1. Singapore: World Scientific, 1986.
4. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
5. Tang W, Eisenbrand G. Chinese Drugs of Plant Origin. 1st ed. Berlin: Springer-Verlag, 1992.
6. Qu SY. Radix Aconiti Lateralis Preparata: fu zi. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
7. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.

ม่อเหย้า (没 药)

ม่อเหย้า [มดยอบ (Myrrha) คือ ชันที่มีกาวและน้ำมันผสม (oleo-gum-resin) ได้จากพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Commiphora myrrha* Engl. วงศ์ Burseraceae[1]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อให้สารสกัดปิโตรเลียมอีเทอร์ทางปากหนูขาวขนาด 500 มิลลิกรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ต้านอักเสบ และเมื่อให้สารสกัดดังกล่าวทางปากหนูถีบจักร พบว่ามีฤทธิ์ลดไข้ได้ดี[2] สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ยับยั้งเชื้อราก่อโรคผิวหนัง เช่น *Trichophyton violaceum* ในหลอดทดลองได้ผลดี นอกจากนี้ ม่อเหย้ายังมีฤทธิ์ยับยั้งการหลั่งสารที่มากเกินไปของหลอดลมและมดลูก[3,4]

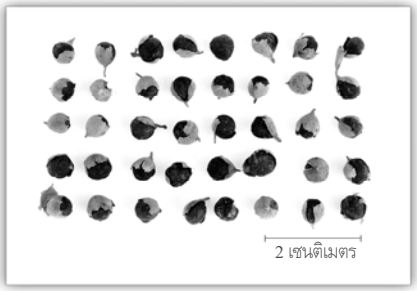
การศึกษาทางคลินิก: เมื่อให้ผู้ป่วยโรคไขมันในเลือดสูงจำนวน 31 ราย รับประทานแคปซูลสารสกัดเข้มข้นขนาด 100 มิลลิกรัม ครั้งละ 2-3 แคปซูล วันละ 3 ครั้ง นาน 2 เดือน พบว่าผู้ป่วยร้อยละ 65.7 มีระดับคอเลสเตอรอลลดลง[1,2] และร้อยละ 47.8 มีระดับไทรกลีเซอไรด์ลดลง[2] ยาเตรียมจากหรูเซียงและม่อเหย้าในสัดส่วนเท่ากัน ใช้ทาบรรเทาอาการปวดยอกบริเวณหลังช่วงล่างและขา วันละ 1-2 ครั้ง นาน 3-5 วัน ได้ผลดี[1]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในสตรีมีครรภ์ ไม่ควรใช้ในผู้ป่วยที่กระเพาะอาหารไวต่อการกระตุ้น เพราะม่อเหย้ามีรสขม ทำให้เกิดอาการคลื่นไส้อาเจียน[1]

เอกสารอ้างอิง

1. Chen JK., Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press, Inc.2004.
2. Xiao PG, Li DL, Yang SL. Modern Chinese Materia Medica. Vol. 3. 1st ed. Beijing: Hua Xue Gong Ye Publishing House, 2002.
3. Guangzhou College of Traditional Chinese Medicine. Traditional Chinese Pharmacology. Guangzhou: International Training Centre, 1988.
4. Hou JL. Clinical Handbook of Chinese Materia Medica. 1st ed. Beijing: China Medico Pharmaceutical Science and Technology Publishing House, 1994.

มั่นจิงจื่อ (蔓荆子)

มั่นจิงจื่อ (Fructus Viticis) คือ ผลสุกแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Vitex trifolia* L. var. *simplicifolia* Cham. (คนทีสอทะเล) และ *V. trifolia* L. (คนทีสอ) วงศ์ Verbenaceae[1-3]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อฉีดยาต้มเข้าช่องท้องหนูถีบจักร พบว่ามีฤทธิ์แก้ปวด สารสกัดเมทานอลมีฤทธิ์ต้านอักเสบในหนูขาว สารสกัดแอลกอฮอล์มีฤทธิ์ขับเสมหะในหนูถีบจักร ยาต้มหรือสารสกัดปิโตเลียมอีเทอร์มีฤทธิ์ทำให้กล้ามเนื้อเรียบของทางเดินหายใจคลายตัว[4] สาร casticin (vitexicarpin) ซึ่งเป็นสารกลุ่มเฟลโวนอยด์จากมั่นจิงจื่อ มีฤทธิ์ต้านอักเสบเฉียบพลันในหนูถีบจักรที่เหนี่ยวนำด้วยไซลีนหรือหนูขาวที่เหนี่ยวนำด้วยไข่ขาว[5] และสารนี้มีฤทธิ์ยับยั้งเซลล์มะเร็งในหลอดทดลอง[6]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ควรระวังการใช้ในผู้ป่วยที่มีอาการปวดศีรษะหรือตามัวเนื่องจากอินหรือเลือดพร่อง และผู้ป่วยที่มีอาการชี่กระเพาะอาหารพร่อง[3]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (เต็ม สมิตินันทน์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2544). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประชาชน จำกัด, 2544.
3. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 1993.
4. Zhu Y. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers 1998.
5. Lin S, Zhang H, Han T. Wu JZ, Rahman K, Qin LP. *In vivo* effect of casticin on acute inflammation. Zhong Xi Yi Jie He Xue Bao 2007; 5(5): 573-6.
6. You KM, Son KH, Chang HW, Kang SS, Kim HP. Vitexicarpin, a flavonoid from the fruits of *Vitex rotundifolia* inhibits mouse lymphocyte proliferation and growth of cell lines *in vitro*. Planta Med 1998; 64 (6): 546-50.

มู่เซียง (木香)

มู่เซียง [โกฐกระดูก (Radix Aucklandiae)] คือ รากแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Aucklandia lappa* Decne. (ชื่อพ้อง *Saussurea lappa* Clarke) วงศ์ Asteraceae (Compositae)[1]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารกลุ่มแอลคาลอยด์และสาร dihydrocostunolide จากมู่เซียงมีฤทธิ์คลายกล้ามเนื้อเรียบของหลอดลมและลำไส้เล็ก[2-4] สารสกัดเอทานอลมีฤทธิ์ต้านเชื้อ *Helicobacter pylori* ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้เกิดแผลในกระเพาะอาหาร[5] สารสกัดน้ำ-เอทานอลมีฤทธิ์กระตุ้นการบีบตัวของกระเพาะอาหารและลำไส้ ทำให้เกิดการกำจัดของเสียในทางเดินอาหาร[6] สารสกัดแอลกอฮอล์มีฤทธิ์ต้านอักเสบ[7,8] สารออกฤทธิ์คือ cynaropicrin[7,9] และ dehydrocostus lactone[10] สาร dehydrocostus lactone[11], costunolide, saussureamines A และ B[12] มีฤทธิ์ต้านการเกิดออกซิเดชัน สารสกัดมู่เซียงมีฤทธิ์ยับยั้งเซลล์มะเร็งกระเพาะอาหารในหลอดทดลอง[13,14] สารออกฤทธิ์ ได้แก่ สารกลุ่ม C17-polyene alcohols (shikokiols)[15] สาร lappadilactone, dehydrocostus lactone[16,17], cynaropicrin[18] และ costunolide[19]

การศึกษาทางคลินิก: มู่เซียงมีสรรพคุณรักษาแผลพุพอง บรรเทาอาการถุงน้ำดีอักเสบ อาการปวดกล้ามเนื้อหน้าอก ปวดท้องเนื่องจากท้องเสีย ขับเสมหะ และระงับอาการหอบหืด[20]

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อฉีดสารแลคโตนรวมและสาร dehydrocostus lactone เข้าช่องท้องหนูขาว พบว่าขนาดที่ทำให้สัตว์ทดลองตายร้อยละ 50 (LD_{50}) มีค่าเท่ากับ 300 และ 200 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ ขนาดสูงสุดของสารแอลคาลอยด์รวมที่หนูขาวและหนูถีบจักรทนได้เมื่อฉีดเข้าช่องท้อง มีค่าเท่ากับ 90 และ 100 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ เมื่อให้น้ำมันหอมระเหยทางปากหนูขาวเพศเมียและเพศผู้โดยผสมกับอาหาร วันละ 1.77 และ 2.17 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ ติดต่อกัน 90 วัน พบว่าไม่มีผลต่อการเจริญเติบโตและการเปลี่ยนแปลงของอวัยวะภายใน[20]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ควรใช้อย่างระวังในผู้ป่วยที่อินพร่อง ของเหลวในร่างกาย (จินเยี่ย 津液) ลดลง หรือมีความร้อนมากเกินไป[21]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Xianqing C, Sengming L, Xian L, Ming O, Yanwen L, Xinchum L, Hesheng L, Ningsheng W. Traditional Chinese Pharmacology. Guangzhou: International Training Centre, Guangzhou College of Traditional Chinese Medicine, 1988.
3. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.
4. Yeung HC. Handbook of Chinese Herbs. 2nd ed. California: Institute of Chinese Medicine, 1996.
5. Li Y, Xu C, Zhang Q, Liu JY, Tan RX. *In vitro* anti-*Helicobacter pylori* action of 30 Chinese herbal medicines used to treat ulcer diseases. J Ethnopharmacol 2005; 98(3): 329-33.
6. Gilani AH, Shah AJ, Yaeesh S. Presence of cholinergic and calcium antagonist constituents in *Saussurea lappa* explains its use in constipation and spasm. Phytother Res 2007; 21(6): 541-4.
7. Cho JY, Park J, Yoo ES, Baik KU, Jung JH, Lee J, Park MH. Inhibitory effect of sesquiterpene lactones from *Saussurea lappa* on tumor necrosis factor-alpha production in murine macrophage-like cells. Planta Med 1998; 64(7): 594-7.
8. Sarwar A, Enbergs H. Effects of *Saussurea lappa* roots extract in ethanol on leukocyte phagocytic activity, lymphocyte proliferation and interferon gamma (IFN-gamma). Pak J Pharm Sci 2007; 20(3): 175-9.
9. Cho JY, Baik KU, Jung JH, Park MH. *In vitro* anti-inflammatory effects of cynaropicrin, a sesquiterpene lactone, from *Saussurea lappa*. Eur J Pharmacol 2000; 398(3): 399-407.
10. Lee HJ, Kim NY, Jang MK, Son HJ, Kim KM, Sohn DH, Lee SH, Ryu JH. A sesquiterpene, dehydrocostus lactone, inhibits the expression of inducible nitric oxide synthase and TNF-alpha in LPS-activated macrophages. Planta Med 1999; 65(2): 104-8.
11. Gokhale AB, Damre AS, Kulkami KR, Saraf MN. Preliminary evaluation of anti-inflammatory and anti-arthritic activity of *S. lappa*, *A. speciosa* and *A. aspera*. Phytomedicine 2002; 9(5): 433-7.
12. Matsuda H, Toguchida I, Ninomiya K, Kageura T, Morikawa T, Yoshikawa M. Effects of sesquiterpenes and amino acid-sesquiterpene conjugates from the roots of *Saussurea lappa* on inducible nitric oxide synthase and heat shock protein in lipopolysaccharide-activated macrophages. Bioorg Med Chem 2003; 11(5): 709-15.
13. Ko SG, Koh SH, Jun CY, Nam CG, Bae HS. Induction of apoptosis by *Saussurea lappa* and *Pharbitis nil* on AGS gastric cancer cells. Biol Pharm Bull 2004; 27(10): 1604-10.
14. Ko SG, Kim HP, Jin DH, Bae HS, Kim SH, Park CH, Lee JW. *Saussurea lappa* induces G2-growth arrest and apoptosis in AGS gastric cancer cells. Cancer Lett 2005; 220(1): 11-9.
15. Jung JH, Kim Y, Lee CO, Kang SS, Park JH, Im KS. Cytotoxic constituents of *Saussurea lappa*. Arch Pharm Res 1998; 21(2): 153-6.
16. Sun CM, Syu WJ, Don MJ, Lu JJ, Lee GH. Cytotoxic sesquiterpene lactones from the root of *Saussurea lappa*. J Nat Prod 2003; 66(9): 1175-80.
17. Oh GS, Pae HO, Chung HT, Kwon JW, Lee JH, Kwon TO, Kwon SY, Chon BH, Yun YG. Dehydrocostus lactone enhances tumor necrosis factor-alpha-induced apoptosis of human leukemia HL-60 cells. Immunopharmacol Immunotoxicol 2004; 26(2): 163-75.
18. Cho JY, Kim AR, Jung JH, Chun T, Rhee MH, Yoo ES. Cytotoxic and pro-apoptotic activities of cynaropicrin, a sesquiterpene lactone, on the viability of leukocyte cancer cell lines. Eur J Pharmacol 2004; 492(2-3): 85-94.
19. Lee MG, Lee KT, Chi SG, Park JH. Costunolide induces apoptosis by ROS-mediated mitochondrial permeability transition and cytochrome C release. Biol Pharm Bull 2001; 24(3): 303-6.
20. Qu SY. Radix Aucklandiae: mu xiang. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
21. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.

มู่ทง (木通)

มู่ทง (Caulis Akebiae) คือ เถาแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Akebia quinata* (Thunb.) Dence., *A. trifoliata* (Thunb.) Koidz. var. *australis* (Diels) Rehd วงศ์ Lardizabalaceae[1-5]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: การกินหรือฉีดยาเตรียมจากมู่ทง พบว่ามีฤทธิ์ขับปัสสาวะดีมากในกระต่าย และมีฤทธิ์ขับปัสสาวะปานกลางเมื่อฉีดเข้าหลอดเลือดสุนัขที่ทำให้สลบ[2] สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ยับยั้งการบีบตัวของมดลูกหนูถีบจักรทั้งที่ตั้งท้องและไม่ได้ตั้งท้อง แต่มีฤทธิ์กระตุ้นลำไส้เล็กหนูถีบจักร[2] มู่ทงสามารถลดพิษของฟู่จื่อ โดยพบว่าปริมาณแอลคาลอยด์ของฟู่จื่อจะลดลงอย่างชัดเจนเมื่อใช้ตำรับยาที่มีมู่ทงร่วมด้วย[4]

การศึกษาทางคลินิก: มู่ทงมีฤทธิ์ขับปัสสาวะในอาสาสมัคร[2] มีสรรพคุณเป็นยาขับปัสสาวะรักษานิ่วในท่อไต[3]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้มู่ทงในสตรีมีครรภ์ และในผู้ป่วยที่ความร้อนชื้นภายในพร่อง ควรใช้ด้วยความระมัดระวังอย่างมากในผู้ป่วยที่มีอาการอินพร่อง และต้องระวังไม่ใช้เกินขนาด เนื่องจากมีรายงานว่าเมื่อใช้ขนาด 60 กรัม จะทำให้เกิดไตวายเฉียบพลัน[1]

หมายเหตุ: ตามเภสัชตำรับของสาธารณรัฐประชาชนจีน ปี ค.ศ. 1963 ระบุให้มู่ทงเป็นตัวยาที่ได้จากพืช 3 วงศ์ คือ 1) **มู่ทง** (木通 Caulis Akebiae) ได้จาก *Akebia quinata* (Thunb.) Dence., *A. trifoliata* (Thunb.) Koidz. var. *australis* (Diels) Rehd วงศ์ Lardizabalaceae 2) **ชวนมู่ทง** (川木通 Caulis Clematidis Armandii) ได้จาก *Clematis armandii* Franch., *C. montana* Buch.-Ham. วงศ์ Ranunculaceae 3) **กวนมู่ทง** (关木通 Aristolochiae Manshuriensis Caulis) ได้จาก *Aristolochia manshuriensis* Kom. วงศ์ Aristolochiaceae แต่ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1977 จะมีปรากฏเพียง 2 ชนิด คือ ชวนมู่ทงและกวนมู่ทง ส่วนมู่ทงจากวงศ์ Lardizabalaceae เพิ่งกลับมาปรากฏในเภสัชตำรับของสาธารณรัฐประชาชนจีน ปี ค.ศ.2000 (Supplement ปี ค.ศ.2002) ปัจจุบันกวนมู่ทงถูกนำออกจากเภสัชตำรับของสาธารณรัฐประชาชนจีน (ปี ค.ศ. 2005) เหลือเพียงมู่ทง

ชวนมู่ทง (川木通)

และชวนมู่ทงเท่านั้น[1,2] เนื่องจากกวนมู่ทงมีฤทธิ์ขับปัสสาวะไม่ชัดเจน ฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรียอ่อนมาก และพบว่ามีสาร aristolochic acid และ aristololactam ซึ่งมีความเป็นพิษสูง เมื่อใช้เกินขนาดเป็นระยะเวลานาน จะทำให้เกิดโรคไต (tubulointerstitial nephropathy)[5,6] อย่างไรก็ตาม ในเชิงพาณิชย์มีการใช้มู่ทงจากวงศ์ Lardizabalaceae น้อยมาก[7] โดยจะใช้มู่ทงจากวงศ์ Ranunculaceae เป็นทั้งแหล่งของชวนมู่ทงและมู่ทง

จากการศึกษาพิษเฉียบพลันในหนูถีบจักรของสารสกัดน้ำจากชวนมู่ทง โดยฉีดเข้าทางช่องท้อง พบว่าขนาดที่ทำให้หนูตายร้อยละ 50 (LD_{50}) มีค่าเท่ากับ 26 กรัม/กิโลกรัม เมื่อให้สารสกัดดังกล่าวทางปากหนูขาวันละ 12.98 กรัม/กิโลกรัม ติดต่อกันนาน 20 วัน ไม่พบอาการผิดปกติใด ๆ[8] การศึกษาพิษเฉียบพลันในหนูถีบจักรของสารสกัดน้ำจากกวนมู่ทง เมื่อฉีดเข้าทางช่องท้อง พบว่า LD_{50} มีค่าเท่ากับ 19.42 กรัม/กิโลกรัม ขนาดของสาร aristolochic acid จากกวนมู่ทง ที่ทำให้หนูถีบจักรตายเมื่อฉีดเข้าหลอดเลือดดำคือ 60 มิลลิกรัม/กิโลกรัม และเมื่อฉีดสารดังกล่าวขนาด 0.5 และ 5 มิลลิกรัม/กิโลกรัม เข้าทางหลอดเลือดดำ และขนาด 0.5, 1.0 และ 1.5 มิลลิกรัม/กิโลกรัม เข้าช่องท้อง ทุกวัน ติดต่อกันนาน 15 วัน พบว่าหนูถีบจักรมีอาการอ่อนเพลีย ไม่มีแรง และในกลุ่มที่ได้รับสารนี้ในขนาด 1.5 มิลลิกรัม/กิโลกรัม หนูถีบจักรจะตายหลังจากได้รับยา 3-9 วัน[9]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Bensky D, Clavey S, Stöger E. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. 3rd ed. Seattle: Eastland Press Inc., 2004.
3. Guangzhou College of Traditional Chinese Medicine. Traditional Chinese Pharmacology. Guangzhou: International Training Centre, 1988.
4. Ding G, Tang Y. Primary observation on antidotal effect of the Chinese drug mutong against fuzi. Zhongguo Zhong Yao Za Zhi 1992; 17(5): 310-2.
5. Ma HM, Zhang BL. Comparison among families of Mutong. Zhongguo Zhong Yao Za Zhi 2002; 27(6): 412-8.
6. Li X, Yang L, Yu Y. An analysis of the clinical and pathological characteristics of mu-tong (a Chinese herb) induced tubulointerstitial nephropathy. Zhonghua Nei Ke Za Zhi 2001; 40(10): 681-7.
7. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.
8. Kuang P, Wang SX. Caulis Clematidis Armandii: chuan mu tong. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
9. Kuang P, Wang SX. Caulis Aristolochiae Manshuriensis: guan mu tong. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.

ไม่ตง (麦冬)

ไม่ตง (Radix Ophiopogonis) คือ รากแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Ophiopogon japonicus* (Thunb.) Ker-Gawl. วงศ์ Liliaceae[1]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อให้ยาฉีดที่เตรียมจากไม่ตงเข้าช่องท้องหนูขาวในขนาดเทียบเท่าผงยา 0.6-1 กรัม/กิโลกรัม พบว่าทำให้การเต้นของหัวใจที่เร็วเกินไปกลับเป็นปกติ แต่จะไม่ได้ผลในกรณีที่อาการรุนแรงมาก[2] ส่วนสกัดซาโปนินมีฤทธิ์ต่อต้านการเกิดภาวะหัวใจเสียจังหวะ[3] สารสกัดน้ำเพิ่มความทนทานต่อภาวะขาดออกซิเจนในหนูขาว[2] และเพิ่มประสิทธิภาพของระบบภูมิคุ้มกันของร่างกาย[2] เมื่อฉีดสารสกัดขนาดเทียบเท่าผงยา 12.5 กรัม/กิโลกรัม และส่วนสกัดพอลิแซ็กคาไรด์เข้าช่องท้องหนูถีบจักร จะทำให้น้ำหนักม้ามเพิ่มขึ้น เพิ่มการกลืนกินของเซลล์ (phagocytosis) โดยเซลล์กลืนกิน (macrophage) และต้านการลดลงของเม็ดเลือดขาวที่เกิดจากการใช้ยา cyclophosphamide[3] สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ต้านอักเสบและต้านการเกิดลิ่มเลือด สารออกฤทธิ์คือ ruscogenin และ ophiopogonin D[4,5] และผงยามีฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรียหลายชนิด[2]

การศึกษาทางคลินิก: สารสกัดน้ำมีสรรพคุณรักษาโรคหลอดเลือดหัวใจ บรรเทาอาการเจ็บหน้าอก[2,6] และอาการหอบได้ผลดี นอกจากนี้ ยังมีสรรพคุณรักษาอาการอักเสบเรื้อรังของต่อมน้ำตาต่อมน้ำลาย และต่อมอื่น ๆ ที่ขับสารน้ำ ซึ่งมีอาการแห้งและปวดมาก โดยอาการเหล่านี้เกิดจากภูมิต้านทานต่ำโดยไม่ทราบสาเหตุ สารสกัดน้ำมีฤทธิ์รักษาอาการปากคอแห้งในผู้สูงอายุได้ผลดีโดยเฉพาะผู้ป่วยที่มีอาการไข้ในระยะเริ่มต้น[2] ไม่ตงใช้รักษาผู้ป่วยที่มีอาการไอเรื้อรัง วัณโรค หลอดลมอักเสบและคอหอยอักเสบเรื้อรัง ที่มีอาการคอแห้งและไอแห้ง[6]

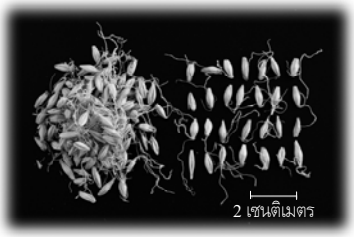
การศึกษาความปลอดภัย: ขนาดของสารสกัดที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD_{50}) เมื่อฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักรมีค่าเทียบเท่ากับผงยา 20.61 กรัม/กิโลกรัม[2] เมื่อให้ยาฉีดที่เตรียมจากไม่ตงทางหลอดเลือดดำ ขนาดเทียบเท่าผงยา 2 กรัม ซึ่งคิดเป็น 100-1,250 เท่าของขนาดที่ใช้รักษา พบว่าไม่ทำให้เกิดอาการพิษ[3]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในกรณีถ่ายเหลวเนื่องจากม้ามพร่อง ผู้ป่วยที่มีเสมหะชื้นสะสมอยู่ในปอดหรือกระเพาะอาหาร ผู้ป่วยที่ไอเนื่องจากลมเย็นในระยะแรก[7,8]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Tao C, Lin ZB. Radix Ophiopogonis: mai dong. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
3. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
4. Kou J, Sun Y, Lin Y, Cheng, Z, Zheng W, Yu B, Xu Q. Anti-inflammatory activities of aqueous extract from Radix Ophiopogon Japonicus and its two constituents. Biol Pharm Bull 2005; 28(7): 1234-8.
5. Kou J, Tian Y, Tang Y, Yan J, Yu B. Antithrombotic activities of aqueous extract from Radix Ophiopogon Japonicus and its two constituents. Biol Pharm Bull 2006; 29(6): 1267-70.
6. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 1. Singapore: World Scientific, 1986.
7. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.
8. Bensky D, Clavey S, Stöger E. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. 3rd ed. Seattle: Eastland Press Inc., 2004.

ไม่หยา (麦芽)

ไม่หยา หรือ **ไม่หยาชุวี (麦芽曲) [ข้าวบาร์เล่ย์งอก (Fructus Hordei Germinatus)]** คือ ข้าวงอกที่ทำให้แห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Hordeum vulgare* L. (ข้าวบาร์เล่ย์) วงศ์ Poaceae (Gramineae)[1]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ไม่หยาชุวีมีเอนไซม์ช่วยย่อยอาหารหลายชนิด จึงช่วยย่อยสารกลุ่มคาร์โบไฮเดรตและโปรตีน แต่เนื่องจากเอนไซม์ไม่ทนความร้อน เมื่อนำไปต้มหรือผัดจึงมีฤทธิ์อ่อนลง การต้มจะทำให้ฤทธิ์ของตัวยาลดลงถึงหนึ่งในสาม และลดลงถึงหนึ่งในหกเมื่อตัวยาเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาล ยาต้มมีฤทธิ์อ่อน ๆ ในการกระตุ้นการหลั่ง gastric acid และ pepsin เมื่อให้สารสกัดน้ำทางปาก และยาฉีดความเข้มข้น 5% แก่กระต่าย พบว่ามีฤทธิ์ลดน้ำตาลในเลือด สาร hordenine ในไม่หยามีฤทธิ์คล้ายกับ epinephrine คือมีฤทธิ์กระตุ้นหัวใจ ทำให้หลอดเลือดหดตัว ขยายหลอดลม และยับยั้งการเคลื่อนไหวของลำไส้เล็ก อย่างไรก็ตาม สารนี้ไม่ละลายน้ำ และพบสารนี้น้อยมากในไม่หยา[2]

การศึกษาทางคลินิก: ไม่หยามีสรรพคุณบำรุงม้ามและควบคุมการทำงานของกระเพาะอาหาร ใช้ในผู้ป่วยที่เบื่ออาหารเนื่องจากม้ามทำงานลดลง อาหารไม่ย่อย ท้องอืดแน่นบริเวณลิ้นปี่[2] เด็กทารกที่สำรอกน้ำนม นอกจากนี้ ยังมีสรรพคุณช่วยให้น้ำนมไหล ลดอาการคัดเต้านมเนื่องจากน้ำนมไม่ไหลหรือน้ำนมคั่ง[3] และลดน้ำตาลในเลือด[2] ถ้าใช้ดิบมีสรรพคุณช่วยขับลม ถ้าคั่วจะมีสรรพคุณช่วยย่อยอาหารและขับน้ำนม ถ้าคั่วจนเป็นสีน้ำตาล จะช่วยบรรเทาอาการอาหารไม่ย่อย[4]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ตัวยานี้ไม่มีผลข้างเคียงและมีความเป็นพิษต่ำ[2]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
3. Liu GW. Chinese Herbal Medicine. Beijing: Hua Xia Publishing House, 2001.
4. Yeung HC. Handbook of Chinese Herbs. 2nd ed. California: Institute of Chinese Medicine, 1996.

ยฺวี่จู๋ (玉竹)

ยฺวี่จู๋ หรือ **เซิงเวย์หรุย (生葳蕤) (Rhizoma Polygonati Odorati)** คือ ลำต้นใต้ดินแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Polygonatum odoratum* (Mill.) Druce วงศ์ Liliaceae[1,2]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ยฺวี่จู๋มีผลต่อการทำงานของหัวใจแตกต่างกันขึ้นกับชนิดของสัตว์ทดลอง ขนาดที่ใช้ และวิธีการศึกษา[3] ยาฉีดของยฺวี่จู๋มีฤทธิ์ขยายหลอดเลือดที่ขาหลังของคางคก และหลอดเลือดที่หูที่แยกจากกายกระต่าย[2] เมื่อให้ยาต้ม 100% (ผงยา 1 กรัม เตรียมเป็นยาต้ม 1 มิลลิลิตร) เข้ากระเพาะอาหารกระต่ายที่ไขมันในเลือดสูง ครั้งละ 5 มิลลิลิตร วันละ 3 ครั้ง นาน 30 วัน พบว่าระดับของไทรกลีเซอไรด์และคอเลสเตอรอลในเลือดลดลง[3] ยาต้ม 20% (ผงยา 1 กรัม เตรียมเป็นยาต้ม 5 มิลลิลิตร) มีฤทธิ์กระตุ้นการบีบตัวของลำไส้เล็กที่แยกจากกายหนูถีบจักรในช่วงแรก ต่อมาจะยับยั้ง และมีฤทธิ์อย่างอ่อนในการกระตุ้นการบีบตัวของมดลูกที่แยกจากกายหนูถีบจักร[3] สารสกัดน้ำ สารสกัดเอทานอล และสารสกัดเมทานอลมีฤทธิ์กระตุ้นระบบภูมิคุ้มกันของหนูถีบจักร[2] สารสกัดที่เตรียมโดยวิธีการหมักมีฤทธิ์ลดระดับน้ำตาลในเลือดของกระต่ายและหนูขาว[2] สารออกฤทธิ์คือ steroidal glycosides (SG-100) ออกฤทธิ์เพิ่มความไวต่ออินซูลิน โดยไม่มีผลต่อการหลั่งอินซูลิน[4]

การศึกษาทางคลินิก: เมื่อใช้ยฺวี่จู๋ร่วมกับตันเซิน (丹参) ในผู้ป่วยไขมันในเลือดสูง 50 ราย พบว่าผู้ป่วยร้อยละ 68 มีระดับไขมันกลับเป็นปกติ ร้อยละ 16 มีระดับไขมันลดลง และสามารถลดอาการต่าง ๆ เช่น ปวดศีรษะ เวียนศีรษะ ใจสั่น ทำให้ผู้ป่วยบางรายมีความอยากอาหารมากขึ้นและนอนหลับได้ดีขึ้น[3]

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อให้ยาฉีดที่เตรียมจากยฺวี่จู๋เข้าหลอดเลือดดำหนูถีบจักร พบว่าขนาดที่ทำให้ตายร้อยละ 50 (LD_{50}) มีค่าเทียบเท่ากับผงยา 112.5 กรัม/กิโลกรัม เมื่อให้ยาต้มเข้ากระเพาะอาหารกระต่าย ในขนาด 10 กรัม/กิโลกรัม ไม่พบความผิดปกติใด ๆ ภายใน 1 สัปดาห์[3]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ไม่ควรใช้ในผู้ป่วยที่มีอาการม้ามพร่อง มีความชื้นสะสม เสมหะหรือชี่ติดขัด[5] ผู้ป่วยที่มีอาการถ่ายเหลวจากความเย็น[6]

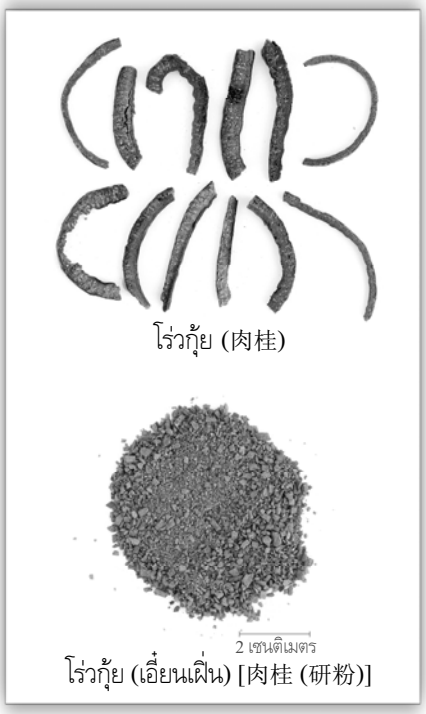
เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
3. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 2. Singapore: World Scientific, 1987.
4. Choi SB, Park S. A steroidal glycoside from *Polygonatum odoratum* (Mill.) Druce. improves insulin resistance but does not alter insulin secretion in 90% pancreatectomized rats. Biosci Biotechnol Biochem 2002; 66(10): 2036-43.
5. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.
6. Bensky D, Clavey S, Stöger E. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. 3rd ed. Seattle: Eastland Press Inc., 2004.

โร่วกุ้ย (肉桂)

โร่วกุ้ย [อบเชยจีน (Cortex Cinnamomi)] คือ เปลือกต้นแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Cinnamomum cassia* Presl วงศ์ Lauraceae[1,2] เตรียมโดยนำเปลือกต้นแห้งมาขูดผิวส่วนนอกที่ขรุขระออก แล้วหั่นเป็นชิ้นบาง ๆ หรือทุบให้แตกก่อนใช้[1,4]

โร่วกุ้ย (เอี๋ยนเฝิ่น) [肉桂 (研粉)] เตรียมโดยนำโร่วกุ้ยมาบดเป็นผง

โร่วกุ้ย (肉桂)

โร่วกุ้ย (เอี๋ยนเฝิ่น) [肉桂 (研粉)]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดน้ำขนาดเทียบเท่าผงยา 20 กรัม/กิโลกรัม มีฤทธิ์ลดไข้ บรรเทาอาการปวดในหนูถีบจักร สาร cinnamic acid จากโร่วกุ้ยมีฤทธิ์ระงับปวดในหนูทดลอง และลดไข้ในกระต่าย[5] เมื่อให้ผงยาทางปากกระต่ายขนาด 1.2 กรัม/กิโลกรัม ติดต่อกันนาน 6 วัน พบว่ามีฤทธิ์ช่วยให้อาการขาดออกซิเจนของกล้ามเนื้อหัวใจดีขึ้น ยาต้มสามารถเพิ่มการไหลเวียนของเลือดที่ไปเลี้ยงหัวใจหนูตะเภา นอกจากนี้ สารสกัดน้ำยังมีฤทธิ์ต้านจุลชีพหลายชนิดในหลอดทดลอง[3] เมื่อให้สารสกัดน้ำทางปากหนูขาวขนาดเทียบเท่าผงยา 10 กรัม/กิโลกรัม หรือสารสกัดอีเทอร์ (น้ำมันหอมระเหย) ขนาด 0.8 มิลลิลิตร/กิโลกรัม วันละครั้ง ติดต่อกันนาน 5 วัน พบว่าสามารถป้องกันการแข็งตัวของเลือด[5]

การศึกษาทางคลินิก: เมื่อให้ผู้ป่วยโรคบิดชนิดเฉียบพลัน จำนวน 110 ราย รับประทานยาแคปซูลโร่วกุ้ย 1.2-1.5 กรัม ติดต่อกัน 2 ครั้ง ห่างกัน 1 ชั่วโมง หลังจากนั้นรับประทานอีก 1.2-1.5 กรัม ติดต่อกัน 3 ครั้ง ห่างกัน 2 ชั่วโมง พบว่าสามารถรักษาโรคบิดชนิดเฉียบพลันได้อย่างมีนัยสำคัญเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มควบคุม[5]

การศึกษาความปลอดภัย: การศึกษาพิษเฉียบพลันในหนูถีบจักร เมื่อฉีดสารสกัดน้ำเข้าหลอดเลือดดำและให้ทางปากหนูถีบจักร พบว่าขนาดที่ทำให้ตายร้อยละ 50 (LD_{50}) มีค่าเทียบเท่ากับผงยา

18.48 และ 120 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ สาร cinnamic acid เมื่อให้ทางปาก ฉีดเข้าหลอดเลือดดำและฉีดเข้าช่องท้อง มีค่า LD_{50} เท่ากับ 225, 132 และ 610 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ[5] เมื่อให้สารสกัด 70% แอลกอฮอล์ทางปากหนูขาวในขนาด 500 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ไม่พบความเป็นพิษต่อตัวอ่อน[6] และมีค่า LD_{50} มากกว่า 2 กรัม/กิโลกรัม เมื่อให้ยาเตรียมจากสารสกัดน้ำทางปากหนูถีบจักรและหนูขาว พบว่า LD_{50} มีค่าเท่ากับ 15 กรัม/กิโลกรัม[7] เมื่อให้ยาเตรียมดังกล่าวทางปากกระต่ายในขนาด 0.8 กรัม/กิโลกรัม ไม่พบความเป็นพิษ[8] เมื่อฉีดสารสกัดแอลกอฮอล์เข้าช่องท้องหนูถีบจักร พบว่า LD_{50} มีค่าเท่ากับ 1 กรัม/กิโลกรัม[9]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ควรระวังการใช้โร่วกุ้ยในผู้ป่วยที่มีแนวโน้มเลือดออกง่าย ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่เป็นไข้โดยไม่ทราบสาเหตุ สตรีมีครรภ์ หรือผู้ป่วยที่มีแผลในกระเพาะอาหาร รวมทั้งผู้ป่วยที่แพ้โร่วกุ้ย[4] ตามศาสตร์การแพทย์แผนจีน ไม่ให้ใช้โร่วกุ้ยร่วมกับชื่อสือจือ (赤石脂) เพราะจะทำให้โร่วกุ้ยมีฤทธิ์ลดลง[1]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. ชยันต์ พิเชียรสุนทร, แม้นมาส ชวลิต, วิเชียร จีรวงศ์. คำอธิบายตำราพระโอสถพระนารายณ์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อมรินทร์, 2548.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน. การพัฒนาสมุนไพรแบบบูรณาการ. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์ องค์การทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์, 2550.
4. World Health Organization. WHO Monographs on Selected Medicinal Plants. Volume 1. Geneva: World Health Organization, 1999.
5. Qu SY. Cortex Cinnamomi: rou gui. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
6. Yamasaki K, Hokoyama H, Nunoura Y, Umezawa C, Yoneda K. Studies on effect of crude drugs on enzyme activities. I. Influence of cinnamon bark upon protein digestive action by pancreatin. Shoyakugaku Zasshi 1982; 36: 11-6.
7. Aburada M, Takeda S, Ito E, Nakamura M, Hosoya E. Protective effects of juzentaihoto, dried decoction of 10 Chinese herbs mixture, upon the adverse effects of mitomycin C in mice. J Pharmacobio Dyn 1983; 6(12): 1000-4.
8. Akhtar MS. Hypoglycaemic activities of some indigenous medicinal plants traditionally used as antidiabetic drugs. J Pak Med Ass 1992; 42(11): 271-7.
9. Woo WS, Lee EB, Han BH. Biological evaluation of Korean medicinal plants. III. Arch Pharm Res 1979; 2: 127-31.

โร่วโต้วโข่ว (肉豆蔻)

โร่วโต้วโข่ว [ลูกจันทน์ (Semen Myristicae)] คือ เนื้อในเมล็ดแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Myristica fragrans* Houtt. (จันทน์เทศ) วงศ์ Myristicaceae[1]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดเอทานอลมีฤทธิ์ต้านจุลชีพหลายชนิด ได้แก่ *Staphylococcus aureus*, *Diplococcus pneumoniae* และ *Bacillus subtilis*[2] น้ำมันโร่วโต้วโข่วสามารถยับยั้งการจับตัวของเกล็ดเลือด มีฤทธิ์ทำให้ชาหรือสลบในหนูถีบจักร กระต่าย แมว และสุนัข[3]

การศึกษาทางคลินิก: โร่วโต้วโข่วมีสรรพคุณแก้ท้องเสียชนิดเรื้อรัง แก้ปวดท้อง อาหารไม่ย่อย อาเจียน มีรายงานว่าเมื่อรับประทานผงโร่วโต้วโข่วขนาด 7.5 กรัม อาจทำให้เกิดอาการวิงเวียนศีรษะ คลื่นไส้ อาเจียน ปากแห้ง นอนไม่หลับ หากรับประทานในขนาดสูงมากอาจทำให้ตายได้[3]

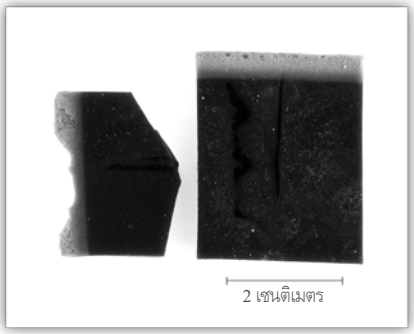
การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อให้สารสกัดอีเทอร์ทางปากแมว พบว่าขนาดของสารสกัดที่ทำให้แมวตายมีค่าเท่ากับ 0.5-1 มิลลิลิตร/กิโลกรัม และเมื่อให้ผงยาทางปากแมวในขนาด 1.8 กรัม/กิโลกรัม อาจทำให้เกิดอาการประสาทหลอน และตายได้ภายใน 24 ชั่วโมง[3]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่ร่างกายมีความร้อนมาก เช่น ท้องเสีย หรือเป็นบิดจากความร้อน[2]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.
3. Tao C, Lin ZB. Semen Myristicae: rou dou kou. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern study of pharmacology in traditional Chinese medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.

ลู่เจี่ยวเจียว (鹿角胶)

ลู่เจี่ยวเจียว [กาวเขากวาง (Colla Cornus Cervi)] คือ สารสกัดน้ำชนิดเข้มข้นที่เตรียมจากเขาของสัตว์ที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Cervus elaphus* L. (Red deer), *C. nippon* Temminck (Sika deer) วงศ์ Cervidae[1,2]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ลู่เจี่ยวเจียวมีฤทธิ์บำรุงเลือดและห้ามเลือด[2] สารกลุ่มพอลิเพปไทด์จากเขากวางทั้งสองชนิด มีฤทธิ์กระตุ้นการสร้างกระดูกอ่อนของกระต่าย[3] ลู่เจี่ยวเจียวที่เตรียมจากเขากวางชนิด Red deer มีฤทธิ์ป้องกันและรักษาผลข้างเคียงที่เกิดจากการใช้ฝิ่น[4] สาร lysophosphatidyl choline จากเขากวางชนิด Red deer มีฤทธิ์ลดความดันโลหิต[5] สารกลุ่ม monoacetyldiglycerides จากเขากวางชนิด Sika deer มีฤทธิ์กระตุ้นการสร้างเซลล์เม็ดเลือดแดง[6] สารสกัดเอทานอลจากเขากวางชนิด Sika deer มีฤทธิ์กระตุ้นการกลืนกิน (phagocytic activity) ของเม็ดเลือดขาว macrophage[7]

การศึกษาทางคลินิก: ลู่เจี่ยวเจียวมีสรรพคุณอ่อนกว่าเขากวาง (ลู่หรง 鹿茸) และมีราคาถูกกว่า สามารถใช้แทนเขากวางได้ โดยทั่วไปมักใช้กับผู้ป่วยที่มีหยางพร่อง ร่างกายอ่อนแอ ขาดสารจำเป็นและเลือด ลู่เจี่ยวเจียวมีสรรพคุณรักษาอาการหย่อนสมรรถภาพทางเพศ เสียเลือดจากการแท้ง ร่างกายผอมแห้ง อ่อนเพลีย อุจจาระมีเลือดปน ปัสสาวะมีเลือดปน หากใช้ร่วมกับกุยปั่น (龟板 กระดองเต่า) สามารถบำรุงทั้งอินและหยาง[1,2,8,9]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: มักละลายลู่เจี่ยวเจียวในเหล้าเหลืองก่อนใช้ ห้ามใช้ลู่เจี่ยวเจียวในผู้ป่วยที่มีหยางแกร่งเนื่องจากอินพร่อง[2,10]

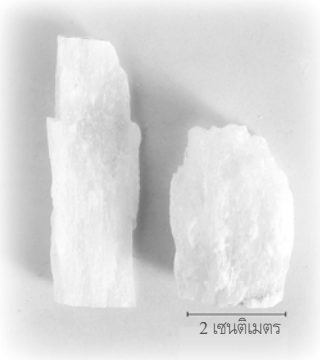
เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington; Eastland Press Inc., 2003.

3. Zhou QL, Liu YQ, Wang Y, Guo YJ, Wang BX. A comparison of chemical composition and bioactivity of polypeptides from velvet antlers of *Cervus nippon* Temminck and *Cervus elaphus* Linnaeus. Zhongguo Zhong Yao Za Zhi 2001; 26(10): 699-702.
4. Kim HS, Lim HK, Park WK. Antinarcotic effects of the velvet antler water extract on morphine in mice. J Ethnopharmacol 1999; 66(1): 41-9.
5. Tsujibo H, Miyake Y, Maruyama K, Inamori Y. Hypotensive compounds isolated from alcohol extract of the unossified horn of *Cervus elaphus* L. var. *xanthopygus* Milne-Edwarg (Rokujo). I. Isolation of lysophosphatidyl choline as a hypotensive principle and structure-activity study of related compounds. Chem Pharm Bull 1987; 35(2): 654-9.
6. Yang HO, Kim SH, Cho SH, Kim MG, Seo JY, Park JS, Jhon GJ, Han SY. Purification and structural determination of hematopoietic stem cell-stimulating monoacetyldiglycerides from *Cervus nippon* (deer antler). Chem Pharm Bull 2004; 52(7): 874-8.
7. Suh JS, Eun JS, So JN, Seo JT, Jhon GJ. Phagocytic activity of ethyl alcohol fraction of deer antler in murine peritoneal macrophage. Biol Pharm Bull 1999; 22(9): 932-5.
8. Hou JL. Clinical Handbook of Chinese Materia Medica. 1st ed. Beijing: China Medicopharmaceutical Science and Technology Publishing House, 1994.
9. Zhou QL, Wang BX. Cornu Cervi Pantotrichum: lu rong. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
10. Zhang EQ. The Chinese Materia Medica. 7thed. Shanghai: Publishing House of Shanghai University of Traditional Chinese Medicine, 2000.

สือเกา (石膏)

สือเกา [เกลือจืด (Gypsum Fibrosum)][1] คือ ผลึกเกลือที่ประกอบด้วยแคลเซียมซัลเฟตที่มีน้ำผลึก 2 โมเลกุล (calcium sulfate dihydrate) เป็นองค์ประกอบหลักร้อยละ 95 และสารอื่นเล็กน้อย เช่น ferrous sulfate, magnesium sulfate, silicon dioxide และแร่ธาตุส่วนน้อย[2] สือเกาเป็นเกลือที่ตกผลึกก่อนเกลือชนิดอื่น ๆ ในการทำนาเกลือ มักพบปนอยู่กับเกลือแกง ภาษาแร่เรียกทับศัพท์ว่า ยิปซัม[3]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อให้สารละลายน้ำของสือเกาทางปากกระต่ายในขนาดเทียบเท่าผงยา 2.5-3 กรัม/กิโลกรัม พบว่าลดไข้ได้ดี[4] สือเกาออกฤทธิ์ลดไข้ได้เร็ว ระยะเวลาการออกฤทธิ์สั้น ไม่มีผลต่ออุณหภูมิร่างกายของสัตว์ทดลองปกติที่ไม่มีไข้[5] แต่มีการศึกษาพบว่าสารบริสุทธิ์ของแคลเซียมซัลเฟตไม่มีฤทธิ์ลดไข้[5] และบางการศึกษาพบว่าสือเกาไม่มีฤทธิ์ลดไข้ แต่ลดความกระหายน้ำได้[5] เมื่อให้สือเการ่วมกับจือหมู่ในกระต่ายที่เป็นไข้ พบว่ามีการเสริมฤทธิ์การลดไข้ซึ่งกันและกัน[5] สือเกามีฤทธิ์เสริมระบบภูมิต้านทานของปอด[4] เพิ่มการทำงานของเซลล์กลืนกิน (phagocytosis) ทำให้ระยะเวลาการแข็งตัวของลิ่มเลือดสั้นลง ขับน้ำดีอ่อน ๆ เพิ่มปริมาตรปัสสาวะ ทำให้การบีบตัวของลำไส้เล็กช้าลง กระตุ้นมดลูกหนูขาว และช่วยรักษาความบกพร่องของกระดูก เป็นต้น[5]

การศึกษาทางคลินิก: ตามการแพทย์แผนจีนนิยมใช้สือเการักษาอาการไข้ ใช้ได้ผลกับอาการไข้สูงที่เกิดจากสาเหตุต่าง ๆ[5] สามารถใช้ลดการเกร็งของกล้ามเนื้อ รักษาโรคข้อและกระดูก และเพิ่มความยืดหยุ่นของข้อ โดยคาดว่าเป็นผลจากซัลเฟอร์และแมกนีเซียม[5] และสามารถใช้เฉพาะที่ในรูปแบบผงละเอียดหรือขี้ผึ้ง เพื่อรักษาแผลไฟไหม้[5]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่ชี่พร่อง อินพร่อง หยางม้ามพร่อง เย็นเนื่องจากม้ามและกระเพาะอาหารพร่อง หรือมีไข้เนื่องจากอินพร่อง สือเกามีฤทธิ์เย็นจัดจึงไม่ควรใช้ติดต่อกันนาน ๆ ควรหยุดใช้เมื่ออาการดีขึ้น[6]

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
3. ชยันต์ พิเชียรสุนทร, วิเชียร จีรวงค์. คู่มือเภสัชกรรมแผนไทย เล่ม 4: เครื่องยาธาตุวัตถุ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อมรินทร์, 2546.
4. Hou JY. Gypsum Fibrosum: shi gao. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
5. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 1. Singapore: World Scientific, 1986.
6. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.

เสฺวียนเซิน (玄参)

เสฺวียนเซิน (Radix Scrophulariae) คือ รากแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Scrophularia ningpoensis* Hemsl. วงศ์ Scrophulariaceae[1]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดน้ำและสารสกัดแอลกอฮอล์มีฤทธิ์ลดความดันโลหิตในสัตว์ทดลองหลายชนิด การให้ยาต้มขนาด 2 กรัม/กิโลกรัม วันละ 2 ครั้ง สามารถลดความดันโลหิตของสุนัขที่มีความดันโลหิตสูงเนื่องจากความผิดปกติของไต เมื่อให้สารสกัดความเข้มข้น 5-10% เข้าหลอดเลือดขาคางคก พบว่ามีฤทธิ์ขยายหลอดเลือดซึ่งแปรผันโดยตรงกับฤทธิ์ลดความดันโลหิต เมื่อฉีดสารสกัดเข้าใต้ผิวหนังกระต่าย ขนาด 5 กรัม/กิโลกรัม พบว่าทำให้ระดับกลูโคสในเลือดลดลงเล็กน้อย สารสกัดมีฤทธิ์ต้านเชื้อราก่อโรคผิวหนังในหลอดทดลอง[2] สารสกัดเอทิลแอซีเทตมีฤทธิ์ต้านซึมเศร้าในหนูถีบจักร[3] สาร angoroside C และ acetoside จากเสฺวียนเซินมีฤทธิ์ต้านออกซิเดชัน[4] สาร acteoside มีฤทธิ์ลดกรดยูริกในหนูถีบจักรที่เหนี่ยวนำให้มีกรดยูริกในเลือดสูง แต่ไม่มีผลในหนูปกติ[5]

การศึกษาทางคลินิก: ปกติจะใช้เสฺวียนเซินร่วมกับตัวยาอื่นในตำรับยารักษาอาการเจ็บคอที่เกิดจากร้อนพร่อง ไข้ที่มีสาเหตุจากการขาดอิน ไอเป็นเลือด คอตีบ หงุดหงิด นอนไม่หลับ กระหายน้ำ ลิ้นสีแดงเข้ม[2]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ระวังการใช้ในผู้ป่วยที่มีความชื้นในกระเพาะอาหารและม้าม หรือท้องเสียเนื่องจากม้ามพร่อง[6] และตามศาสตร์การแพทย์จีน ห้ามใช้ร่วมกับหลีหลู (藜芦) เนื่องจากจะทำให้สรรพคุณถูกลบล้าง[1]

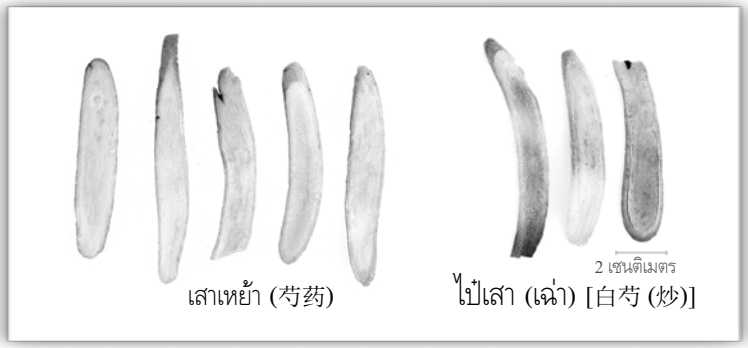
เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 1. Singapore: World Scientific, 1986.
3. Xu C, Luo L, Tan RX. Antidepressant effect of three traditional Chinese medicines in the learned helplessness model. J Ethnopharmacol 2004, 91(2-3): 345-9.
4. Li YM, Han ZH, Jiang SH, Jiang Y, Yao SD, Zhu DY. Fast repairing of oxidized OH radical adducts of dAMP and dGMP by phenylpropanoid glycosides from *Scrophularia ningpoensis* Hemsl. Acta Pharmacol Sin 2000; 21(12): 1125-8.

เสาเหย้า (芍药)

เสาเหย้า หรือ **ไป๋เสา (白芍) (Radix Paeoniae Alba)** คือ รากแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Paeonia lactiflora* Pall. วงศ์ Ranunculaceae[1]

ไป๋เสา (เฉ่า) [白芍 (炒)] เตรียมโดยนำเสาเหย้าใส่ในภาชนะที่เหมาะสม ผัดโดยใช้ไฟอ่อน ๆ จนกระทั่งตัวยามีสีเหลือง นำออกจากเตา แล้วตั้งทิ้งไว้ให้เย็น[2-4]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ต้านอักเสบ และยับยั้งการหดเกร็งของกล้ามเนื้อ เช่น กล้ามเนื้อกระเพาะอาหาร ลำไส้เล็กส่วนปลาย และมดลูกของสัตว์ทดลองหลายชนิด[5,6] สารออกฤทธิ์ คือ paeoniflorin[6,7] เมื่อใช้ไป๋เสาร่วมกับกันเฉ่าจะเพิ่มฤทธิ์ยับยั้งการหดเกร็งของกล้ามเนื้อ[7] จากการทดลองในกล้ามเนื้อที่แยกจากกายกบและหนูถีบจักร พบว่าสาร glycyrrhizin ซึ่งเป็นสารออกฤทธิ์ของกันเฉ่า สามารถเสริมฤทธิ์ของสาร paeoniflorin ในการยับยั้งการทำงานของแผ่นเชื่อมประสาทสั่งการและกล้ามเนื้อ (neuromuscular junction)[8] นอกจากนี้ พบว่าส่วนสกัดกลัยโคไซด์ซึ่งมีสาร paeoniflorin เป็นองค์ประกอบ เมื่อฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักร ขนาด 5-40 มิลลิกรัม/กิโลกรัม สามารถระงับปวด[9] และลดอุณหภูมิของร่างกาย[5] สารสกัดน้ำมีฤทธิ์เสริมภูมิคุ้มกัน[9] และปกป้องตับ สารสกัดด้วยน้ำร้อน สารสกัดเอทานอล และสาร paeoniflorin มีฤทธิ์ยับยั้งการรวมกลุ่มของเกล็ดเลือดทั้งในหลอดทดลองและในสัตว์ทดลอง[6] สาร paeoniflorin มีฤทธิ์ขยายหลอดเลือดหัวใจ และลดความดันโลหิตของหนูตะเภา[10] สาร paeoniflorin และส่วนสกัดกลัยโคไซด์มีฤทธิ์ทำให้สงบระงับ[6]

การศึกษาทางคลินิก: เมื่อให้ส่วนสกัดกลัยโคไซด์ในผู้ป่วยระบบภูมิคุ้มกันบกพร่องที่เกิดจากโรคเรื้อรัง เช่น โรคปอดอักเสบ โรคหัวใจ โรครูมาติซั่ม จำนวน 65 ราย ติดต่อกันทุกวันนาน 1 เดือน

พบว่าสามารถปรับสมดุลของระบบภูมิคุ้มกันได้ และเมื่อให้สารสกัดดังกล่าวในผู้ป่วยโรคตับอักเสบชนิดบี จำนวน 85 ราย พบว่าได้ผลในการรักษาเช่นกัน[9]

การศึกษาความปลอดภัย: การศึกษาพิษเฉียบพลันพบว่า ขนาดของผงยาที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD_{50}) มีค่าเท่ากับ 81 กรัม/กิโลกรัม เมื่อฉีดส่วนสกัดกลุ่มกลัยโคไซด์รวมเข้าช่องท้องหนูถีบจักรและหนูขาว พบว่า LD_{50} มีค่าเท่ากับ 125 และ 301 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ เมื่อฉีดสาร paeoniflorin เข้าหลอดเลือดดำและช่องท้องหนูถีบจักร พบว่า LD_{50} มีค่าเทียบเท่ากับผงยา 3.53 และ 9.53 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ ในการศึกษาพิษเรื้อรังโดยให้ผงยาทางปากสุนัขวันละ 3 กรัม/กิโลกรัม ติดต่อกันนาน 6 เดือน ไม่พบอาการข้างเคียงหรืออาการผิดปกติใด ๆ[9]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: แม้ว่าสารสกัดน้ำร้อน และสารสกัดเมทานอล จะไม่มีฤทธิ์ก่อกลายพันธุ์ในหลอดทดลอง[6] แต่ก็ไม่แนะนำให้ใช้ในสตรีมีครรภ์และทารก เนื่องจากไม่มีข้อมูลความปลอดภัย[6]

หมายเหตุ: ไป๋เสามักใช้ร่วมกับกันเฉ่าเพื่อรักษาการหดเกร็งของกล้ามเนื้อ[5,7] อาการข้างเคียงที่อาจพบจากการใช้ไป๋เสาคือ รู้สึกไม่สบายในกระเพาะอาหาร[7] ไป๋เสาอาจเสริมฤทธิ์ของยาป้องกันเลือดเป็นลิ่ม[7] และเนื่องจากสารออกฤทธิ์ในไป๋เสาพบอยู่ในรูปของกลัยโคไซด์ ซึ่งจะมีฤทธิ์ดีขึ้นเมื่อถูกแยกสลายด้วยน้ำ (hydrolysis) โดยเชื้อจุลินทรีย์ในทางเดินอาหาร จึงไม่ควรใช้ไป๋เสาร่วมกับยาปฏิชีวนะ[7]

เช่อเสาและไป๋เสาได้มาจากพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Paeonia lactiflora* Pall. เหมือนกัน แต่วิธีการเตรียมยาต่างกัน คือ เช่อเสา เมื่อเก็บรากของพืชแล้ว ให้เอาเหง้าและรากฝอยออกก่อนนำไปตากแห้ง ส่วนไป๋เสา จะตัดหัวท้ายของราก เด็ดรากฝอยทิ้งและปอกเปลือกก่อนต้ม หรือต้มก่อนปอกเปลือกแล้วนำไปตากแห้ง[3] ไป๋เสามีสรรพคุณบำรุงเลือดและอิน และช่วยผ่อนคลายกล้ามเนื้อ ส่วนเช่อเสามีสรรพคุณทำให้เลือดเย็นลงและรักษาเลือดคั่ง จะใช้ร่วมกันเพื่อบรรเทาอาการปวดและร้อนรุ่มภายในร่วมกับภาวะที่ชี่ตับถูกเก็บกัก หรือปวดและบวมเนื่องจากบาดเจ็บ[10]

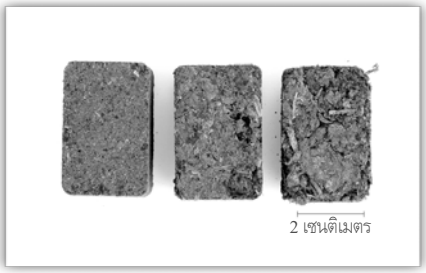
เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Xu CJ, Ye DJ. Zhongyao Paozhi Xue. 18th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 2003.
3. Ye DJ, Zhang SC, Huang WL, Pan SH, Gong QF, Chen Q. Processing of Traditional Chinese Medicine. 7th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 2001.
4. Gong QF. Zhongyao Paozhi Xue. 2nd ed. Beijing: National Chinese Traditional Medicine Publishing House, 2003.

5. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
6. World Health Organization. WHO Monographs on Selected Medicinal Plants. Vol. 1. Geneva: World Health Organization, 1999.
7. Thorne Research. Monograph: Peony (*Paeonia* spp.). Alt Med Rev 2001; 6(5): 495-8.
8. Kimura M, Kimura I, Takahashi K, Muroi M, Yoshizaki M, Kanaoka M, Kitagawa I. Blocking effects of blended paeoniflorin or its related compounds with glycyrrhizin on neuromuscular junctions in frog and mouse. Jpn J Pharmacol 1984; 36(3): 275-82.
9. Wang SX. Radix Paeonia Alba: bai shao. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
10. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.

เสินชฺวี (神曲)

เสินชฺวี (Massa Fermentata Medicinalis) คือ ยาเตรียมที่ได้จากการนำตัวยาหลายชนิด ได้แก่ น้ำคั้นสดจากล่าเหลียวเฉ่า (辣蓼草 Herba Polygoni Salicifoli) ชิงเฮา (青蒿 โกฐจุฬาลำพา Herba Artemisiae Annuae) ซิ่งเหริน (杏仁 Semen Armeniacae Amarum) และตัวยาอื่น ๆ มาผสมกับแป้งหมี่หรือเปลือกข้าวสาลี หมักไว้ประมาณ 1 สัปดาห์ จนเกิดฟองสีเหลือง นำมาอัดเป็นแท่ง และตากแห้ง ก็จะได้เสินชฺวี[1]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เสินชฺวีประกอบด้วยวิตามินบี สาร ergosterol โปรตีน และเอ็นไซม์หลายชนิดที่ช่วยย่อยคาร์โบไฮเดรต[2]

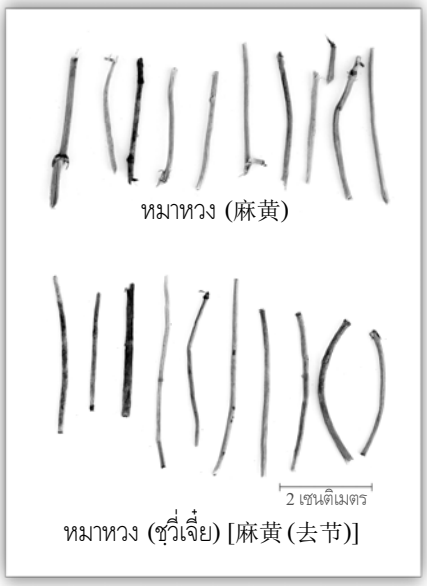
การศึกษาทางคลินิก: เสินชฺวีมีสรรพคุณปรับการทำงานของกระเพาะอาหารให้เป็นปกติ ช่วยให้การย่อยและการดูดซึมอาหารไปเลี้ยงส่วนต่าง ๆ ของร่างกายดีขึ้น[1] เมื่อให้ทารกที่มีอาการอาหารไม่ย่อย จำนวน 129 ราย รับประทานยาต้มความเข้มข้นร้อยละ 50 โดยแบ่งรับประทานเป็น 2 ครั้ง สำหรับเด็กอายุมากกว่า 1 ปี รับประทานวันละ 5-10 มิลลิลิตร เด็กอายุ 2-3 ปี รับประทานวันละ 10-20 มิลลิลิตร เด็กอายุมากกว่า 3 ปี ให้ปรับใช้ให้เหมาะสม ผลการศึกษาพบว่าได้ผลร้อยละ 91.5[2]

ข้อควรระวังในการใช้: ควรระวังการใช้ในสตรีมีครรภ์[2]

เอกสารอ้างอิง

1. Jiang XL. Shen Q. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
2. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.

หมาหวง (麻黄)

หมาหวง (麻黄)

หมาหวง (ชฺวี่เจี๋ย) [麻黄(去节)]

หมาหวง [Herba Ephedrae] คือ ลำต้นแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Ephedra sinica* Stapf, *E. intermedia* Schrenk et C.A. Mey., *E. equisetina* Bge. วงศ์ Ephedraceae[1]

หมาหวง (ชฺวี่เจี๋ย) [麻黄(去节)] คือ หมาหวงที่เอาข้อออกแล้ว[1]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อให้สารสกัดน้ำและสาร *l*-ephedrine ทางปากหนูขาวขนาด 70-300 และ 20 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ พบว่ามีฤทธิ์ขับเหงื่อบริเวณอุ้งเท้า เมื่อฉีดสาร *l*-ephedrine เข้าหลอดเลือดดำแมวในขนาด 70 มิลลิกรัม/ตัว พบว่าปริมาณเหงื่อที่อุ้งเท้าแมวเพิ่มขึ้น สารสกัดน้ำขนาดเทียบเท่าผงยา 10 กรัม/กิโลกรัม ทำให้ต่อมเหงื่อสามารถขับเหงื่อได้เพิ่มขึ้น และเมื่อให้หมาหวงร่วมกับกุ้ยจือ พบว่าเพิ่มฤทธิ์ขับเหงื่อให้แรงขึ้นได้[2,3] น้ำมันหอมระเหยมีฤทธิ์ขับเหงื่อเช่นกัน สารสกัดน้ำจากหมาหวงที่ผัดน้ำผึ้งความเข้มข้นร้อยละ 20 เมื่อให้ทางปากหนูขาวในขนาด 2.8 มิลลิลิตร/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ลดไข้ได้ดี[2] เมื่อให้สารสกัดน้ำจากหมาหวงผัดน้ำผึ้งความเข้มข้นร้อยละ 10 โดยฉีดเข้าช่องท้องหนูตะเภาในขนาด 11.6 มิลลิลิตร/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ระงับอาการหอบหืด สารสกัดน้ำ แอลคาลอยด์รวม และสาร *l*-ephedrine ขนาด 20 มิลลิกรัม/กิโลกรัม มีฤทธิ์ขยายหลอดลมในสุนัข และเมื่อให้สารสกัดน้ำทางปากหนูตะเภา พบว่าขนาดของสารสกัดที่มีผลระงับอาการไอได้ร้อยละ 50 (ED_{50}) มีค่าเท่ากับ 175 มิลลิกรัม/กิโลกรัม สาร *l*-ephedrine ความเข้มข้นร้อยละ 20 มีฤทธิ์แรงในการระงับไอในสุนัขและแมว ขนาดของสารสกัดน้ำที่มีผลระงับอาการไอได้ร้อยละ 50 (ED_{50}) เมื่อให้ทางปากและฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักรมีค่าเท่ากับ 175 และ 107 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ นอกจากนี้ สาร l-α-terpineol ที่เป็นองค์ประกอบทางเคมีของน้ำมันหอมระเหยมีฤทธิ์แรงในการบรรเทาอาการหอบ ระงับไอ และขับเสมหะในหนูถีบจักร[2] เมื่อฉีดสาร *l*-ephedrine เข้าหลอดเลือดดำ ในขนาด 0.05-0.1 มิลลิกรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ขับปัสสาวะในกระต่ายดีกว่าสุนัขประมาณ 2-5 เท่า แต่เมื่อให้ในขนาดมากกว่า 1.5 มิลลิกรัม/กิโลกรัม

พบว่าปริมาตรปัสสาวะจะลดลง ยาเตรียม PEX ซึ่งเตรียมจากส่วนผสมของสาร *l*-ephedrine, *d*-pseudoephedrine และ ephedroxane เมื่อให้ทางปากหนูถีบจักรในขนาด 200 มิลลิกรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ลดอาการเท้าบวมได้ผลดี[2] สารสกัดน้ำ แอลคาลอยด์รวม และสาร *l*-ephedrine เมื่อให้ทางปากหนูถีบจักรและหนูขาวในขนาด 100 มิลลิกรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ต้านอักเสบ สารสกัดน้ำและแอลคาลอยด์รวม ขนาด 20 มิลลิกรัม/กิโลกรัม เมื่อให้ทางลำไส้เล็กส่วนต้นของสุนัข พบว่ามีฤทธิ์ลดความดันโลหิต ทำให้อัตราการเต้นของหัวใจและน้ำตาลในเลือดเพิ่มขึ้นภายในเวลา 10-12 นาที สาร *l*-ephedrine ทำให้การเต้นของหัวใจและความดันโลหิตของคนปกติเพิ่มขึ้นเช่นกัน เมื่อให้สารสกัดน้ำทางปากหนูถีบจักรในขนาดเทียบเท่าผงยา 4-6 กรัม/กิโลกรัม พบว่าทำให้หนูถีบจักรมีการเคลื่อนไหวมากผิดปกติ และเมื่อให้สารสกัดดังกล่าวทางปากหนูขาวในขนาด 180 มิลลิกรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ทำให้คลื่นสมองเกิดการตื่นตัว[2] สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ต้านจุลชีพหลายชนิดในหลอดทดลอง ได้แก่ *Staphylococcus aureus*, α-hemolytic *Streptococcus*, β-hemolytic *Streptococcus*, *Bacillus anthracis*, *B. dysenteriae*, *Corynebacterium diphtheriae*, *Pseudomonas aeruginosa* และ *Salmonella typhi* น้ำมันหอมระเหยหมาหวงมีฤทธิ์ยับยั้งเชื้อ *Escherichia coli*, *Candida albicans* และเชื้อไข้หวัดใหญ่หลายชนิด[2,3]

การศึกษาทางคลินิก: หมาหวงมักไม่ใช้เดี่ยว ส่วนใหญ่จะใช้เป็นตัวยาหลักในตำรับยารักษาอาการไข้หวัดจากการกระทบลมเย็น หลอดลมอักเสบ หอบ ปอดอักเสบ และไอเรื้อรัง เมื่อให้ผู้ป่วยเด็กที่มีอาการหอบจำนวน 20 ราย รับประทานสารสกัดน้ำ พบว่าสามารถบรรเทาอาการหอบได้ผลดี เมื่อให้สาร *l*-ephedrine ขนาด 25 มิลลิกรัม ทางปาก ฉีดเข้าใต้ผิวหนัง และฉีดเข้าช่องท้อง พบว่าสามารถป้องกันและบรรเทาอาการหอบในผู้ป่วยได้[2] เมื่อให้ผู้ป่วยเด็กซึ่งเป็นหวัดจากการกระทบลมเย็น-ภายนอก และมีไข้สูงกว่า 38 องศาเซลเซียส จำนวน 167 ราย รับประทานยาหมาหวงทัง (麻黄汤) เฉลี่ยคนละ 2 ห่อ โดยรับประทานวันละ 1 ห่อ พบว่ารักษาได้ผลร้อยละ 90 และเมื่อให้ผู้ป่วยเด็กที่มีไข้สูง 38 องศาเซลเซียส จำนวน 13 ราย รับประทานยาหมาหวงทังคนละ 6 ห่อ พบว่าทุกรายหายเป็นปกติ จากการศึกษาในผู้ป่วยไข้หวัดใหญ่จำนวน 120 ราย โดยผู้ป่วยที่ไม่มีอาการปอดอักเสบให้รับประทานยาหมาหวงทังอย่างเดียว ส่วนผู้ป่วยที่มีอาการปอดอักเสบร่วมด้วยให้รับประทานยาหมาหวงทังร่วมกับยาอื่น พบว่าผู้ป่วยจำนวน 102 ราย หายเป็นปกติเมื่อรับประทานยาเพียง 1-2 ห่อ ผู้ป่วยอีก 18 ราย หายเป็นปกติเมื่อรับประทานยาวันละ 1 ห่อ ติดต่อกัน 5-7 วัน เมื่อให้ผู้ป่วยที่มีอาการ

ไอเรื้อรังจำนวน 190 และ 288 ราย รับประทานยาหมาซิ่งเหอจี้ (麻杏合剂) และหมาซิ่งสือกันทัง (麻杏石甘汤) พบว่าได้ผลร้อยละ 76.3 และ 85.5 ตามลำดับ[2]

การศึกษาความปลอดภัย: การศึกษาพิษเฉียบพลัน โดยการฉีดสารสกัดน้ำเข้าช่องท้องหนูถีบจักร พบว่าขนาดของสารสกัดที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD_{50}) มีค่าเท่ากับ 650 มิลลิกรัม/กิโลกรัม และขนาด LD_{50} ของน้ำมันหอมระเหยหมาหวงเมื่อให้ทางปากและให้โดยฉีดเข้าทางช่องท้องหนูถีบจักร มีค่าเท่ากับ 2.79 และ 1.35 มิลลิลิตร/กิโลกรัม ตามลำดับ[2,3] และขนาดต่ำสุดที่ทำให้สุนัขตาย (MLD) ของสาร *l*-ephedrine, *dl*-ephedrine และ pseudoephedrine เมื่อฉีดเข้าหลอดเลือดดำ มีค่าเท่ากับ 70, 100 และ 130 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ[4]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: หมาหวงมีสรรพคุณขับเหงื่อและทำให้ปอดโล่ง การใช้อย่างไม่เหมาะสมจะทำลายชี่ อินและของเหลวในร่างกาย ควรใช้อย่างระมัดระวังในผู้ป่วยที่มีร่างกายอ่อนแอ มีเหงื่อออกมากในตอนกลางวันเนื่องจากชี่พร่อง มีเหงื่อออกตอนกลางคืนเนื่องจากอินพร่อง หอบหรือหายใจลำบากเนื่องจากไตพร่อง (หายใจออกยาวและหายใจเข้าสั้น) หรือบวมเนื่องจากม้ามพร่อง ไม่แนะนำให้ใช้หมาหวงในการรักษาโรคหอบเรื้อรัง เพราะหมาหวงจะทำลายชี่ปอดและทำให้เกิดภาวะแทรกซ้อนมากขึ้น ควรใช้ร่วมกับสมุนไพรอื่นเพื่อให้การออกฤทธิ์นุ่มนวลขึ้น ควรใช้หมาหวงอย่างระวังในผู้ป่วยที่มีอาการชัก โรคลมชัก เบาหวาน ความดันโลหิตสูง ภาวะไทรอยด์สูง และต่อมลูกหมากโต และควรใช้อย่างระมัดระวังในสตรีมีครรภ์ เพราะมีฤทธิ์กระตุ้นการบีบตัวของมดลูก[3] ไม่ควรใช้หมาหวงในขนาดสูงหรือใช้ติดต่อกันนานเกินไป เพราะจะทำให้เหงื่อออกมากและทำให้ร่างกายอ่อนเพลีย เมื่อนำหมาหวงมาผัดน้ำผึ้งจะทำให้ฤทธิ์ขับเหงื่ออ่อนลง แต่ฤทธิ์บรรเทาอาการหอบจะแรงขึ้น การใช้หมาหวงอาจทำให้ความดันโลหิตสูงขึ้น ร่างกายไม่ได้พักผ่อน หรือมีอาการสั่นกระตุกได้[5,6]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Ma JK. Herba Ephedrae: ma huang. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
3. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.
4. Huang KC. The Pharmacology of Chinese Herbs. 2nd ed. Boca Raton: CRC Press, 1999.
5. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.
6. Ye DJ, Zhang SC, Huang WL, Pan SH, Gong QF, Chen Q. Processing of Traditional Chinese Medicine. 7th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 2001.

หมางเซียว (芒硝)

หมางเซียว [ดีเกลือ (Natrii Sulfas)] คือ เกลือซัลเฟตของโซเดียมที่มีน้ำผลึกอยู่ 10 โมเลกุล มีสูตรเคมีคือ $Na_2SO_4.10H_2O$ (sodium sulphate decahydrate) มีชื่อสามัญว่า Glauber's salt[1] หรือ Mirabilite[1,2]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: หมางเซียวไม่ดูดซึมในทางเดินอาหาร จึงทำให้เกิดแรงดันออสโมซิส เพิ่มปริมาณน้ำในลำไส้ และกระตุ้นให้ลำไส้บีบตัว ทำให้ถ่ายหลังจากให้ยา 4-6 ชั่วโมง[3]

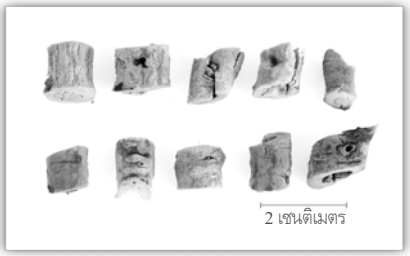
การศึกษาทางคลินิก: หมางเซียวมีสรรพคุณเป็นยาถ่าย ขับปัสสาวะ รักษาอาการถุงน้ำดี-อักเสบ นิ่วในถุงน้ำดี และใช้เฉพาะที่เพื่อขับน้ำเหลือง[2]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในผู้สูงอายุ สตรีมีครรภ์ สตรีหลังคลอดบุตร และในระหว่างที่มีประจำเดือน[3]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Yang YF, Xu SK. Mirabilite: mang xiao. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
3. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine Materia Medica. Revised edition. Washington: Eastland Press Inc., 2003.

หมู่ตันผี (牡丹皮)

หมู่ตันผี หรือ **ตันผี (丹皮) [เปลือกรากโบตั๋น (Cortex Moutan)]** คือ เปลือกรากแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Paeonia suffruticosa* Andr. วงศ์ Ranunculaceae[1]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ยาต้มและสาร paeonol จากหมู่ตันผีมีฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรียหลายชนิด[2,3] สารสกัดน้ำ สารสกัด 70% เมทานอล สาร paeonol และสารอื่นในส่วนสกัดกลัยโคไซด์ มีฤทธิ์ต้านอักเสบในสัตว์ทดลองหลายชนิด[2-4] กลไกการออกฤทธิ์คือ ยับยั้งการสังเคราะห์โพรสตาแกลนดินส์[3,5] สาร paeonol มีฤทธิ์ระงับปวดและลดไข้ในหนูถีบจักร[2,4] และขับปัสสาวะในหนูขาว[4] สารสกัดน้ำและสาร paeonol มีฤทธิ์ลดความดันโลหิตในสุนัขและหนูขาว[2,4] สารสกัดเมทานอล ส่วนสกัดกลัยโคไซด์และสาร paeonol มีฤทธิ์ต้านการรวมกลุ่มของเกล็ดเลือด[3] นอกจากนี้ สาร paeonol ยังช่วยให้การไหลเวียนของเลือดในสุนัขดีขึ้น[4] ทำให้หนูถีบจักรสงบ[2-4] ต้านการเกิดแผลในกระเพาะอาหารหนูถีบจักร และลดการหลั่งน้ำย่อยในหนูขาว[2]

การศึกษาทางคลินิก: ยาต้มของหมู่ตันผีมีสรรพคุณรักษาโรคความดันโลหิตสูง และโพรงจมูกอักเสบจากสาเหตุภูมิแพ้[2,4] ยาเตรียมจากสาร paeonol มีสรรพคุณรักษาโรคผิวหนัง เช่น ผดผื่นแดง[4]

การศึกษาความปลอดภัย: ขนาดของสาร paeonol ที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD_{50}) เมื่อให้เข้ากระเพาะอาหาร ฉีดเข้าช่องท้อง และฉีดเข้าหลอดเลือดดำ มีค่าเท่ากับ 3430, 781 และ 196 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ[2]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: อาการข้างเคียงที่อาจพบคือ คลื่นไส้ และเวียนศีรษะ ซึ่งจะหายได้เองโดยไม่ต้องหยุดยา[2]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 1. Singapore: World Scientific, 1986.
3. Tang W, Eisenbrand G. Chinese Drugs of Plant Origin. 1st ed. Berlin: Springer-Verlag, 1992.

4. Hou JY. Cortex Moutan: mudan pi. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
5. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.

หรูเซียง (乳香)

หรูเซียง (Resina Olibanum) คือ ชันที่มีกาวและน้ำมันผสม (oleo-gum-resin) ที่ได้จากเปลือกต้นของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Boswellia carteri* Birdw. วงศ์ Burseraceae[1,2]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: น้ำมันหอมระเหยจากหรูเซียงมีชื่อเรียกว่า Frankincense oil มีฤทธิ์ต้านเซลล์มะเร็งกระเพาะปัสสาวะ[3] สารกลุ่ม triterpene acids เช่น alpha- และ beta-boswellic acid acetate มีฤทธิ์เป็นพิษต่อเซลล์มะเร็งหลายชนิด[4,5] น้ำมันหอมระเหยซึ่งมีสารหลัก คือ isoincensole และ isoincensole acetate มีฤทธิ์ต้านเชื้อรา[6] สาร boswellic acids มีฤทธิ์ต้านอักเสบในหนูทดลอง[7] หรูเซียงมีฤทธิ์ระงับปวด ขยายหลอดเลือดส่วนปลาย กระตุ้นการทำงานของเม็ดเลือดขาว macrophages ในหนูถีบจักร[2]

การศึกษาทางคลินิก: หรูเซียงมีสรรพคุณช่วยให้การไหลเวียนของชี่และเลือดดีขึ้น ระงับปวด บรรเทาอาการเจ็บหน้าอกและช่องท้อง ปวดศีรษะ ภาวะขาดประจำเดือน ผิวหนังติดเชื้อและบาดเจ็บ โดยทั่วไปมักใช้ร่วมกับม่อเหย้า (没药 มดยอบ)[1,2,8]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในสตรีมีครรภ์ และควรระวังการใช้ในผู้ป่วยม้ามพร่อง[1]

เอกสารอ้างอิง

1. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington; Eastland Press, Inc., 2003.
2. Hou JL. Clinical Handbook of Chinese Materia Medica. 1st ed. Beijing: China Medicopharmaceutical Science and Technology Publishing House, 1994.
3. Frank MB, Yang Q, Osban J, Azzarello JT, Saban MR, Saban R, Ashley RA, Welter JC, Fung KM, Lin HK. Frankincense oil derived from *Boswellia carteri* induces tumor cell specific cytotoxicity. BMC Complement Altern Med 2009; 9(1): 6.
4. Akihisa T, Tabata K, Banno N, Tokuda H, Nishimura R, Nakamura Y, Kimura Y, Yasukawa K, Suzuki T. Cancer chemopreventive effects and cytotoxic activities of the triterpene acids from the resin of *Boswellia carteri*. Biol Pharm Bull 2006; 29(9): 1976-9.

5. Zhao W, Entschladen F, Liu H, Niggemann B, Fang Q, Zaenker KS, Han R. Boswellic acid acetate induces differentiation and apoptosis in highly metastatic melanoma and fibrosarcoma cells. Cancer Detect Prev 2003; 27(1): 67-75.
6. Camarda L, Dayton T, Di Stefano V, Pitonzo R, Schillaci D. Chemical composition and antimicrobial activity of some oleogum resin essential oils from *Boswellia* spp. (Burseraceae). Ann Chim 2007; 97(9): 837-44.
7. Banno N, Akihisa T, Yasukawa K, Tokuda H, Tabata K, Nakamura Y, Nishimura R, Kimura Y, Suzuki T. Anti-inflammatory activities of the triterpene acids from the resin of *Boswellia carteri*. J Ethnopharmacol 2006; 107(2): 249-53.
8. Guangzhou College of Traditional Chinese Medicine. Traditional Chinese Pharmacology. Guangzhou: International Training Centre, 1988.

หลีผี (梨皮)

หลีผี (Pericarpium Pyri) คือ เปลือกผลที่ทำให้แห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Pyrus bretschneideri* Rehd., *P. pyrifolia* (Burm.f.) Nakai (สาลี่) และ *P. ussuriensis* Maxim. วงศ์ Rosaceae[1-3]

หมายเหตุ: หลีผีเป็นตัวยาที่มีความปลอดภัย แพทย์จีนมักใช้หลีผีเป็นยาระบายความร้อนและถอนพิษไข้ บรรเทาอาการไอและอาเจียนมีเลือดปน[1]

เอกสารอ้างอิง

1. Jiangsu New Medical College. Zhong Yao Da Ci Dian. Vol. II. Shanghai: Shanghai Science and Technology Publishing House, 1979.
2. Li YW, Huang YH, Huang YZ. A Practical Chinese–Latin–English Library of Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Guang Zhou: Guangdong Science & Technology Publishing House, 1997.
3. ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (เต็ม สมิตินันทน์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2544).พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประชาชน จำกัด, 2544.

หลูเกิน (芦根)

หลูเกิน หรือ **เหว่ย์เกิน (苇根)** หรือ **เหว่ย์จิง (苇茎) (Rhizoma Phragmitis)** คือ รากสดหรือแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Phragmites communis* Trin. (หญ้าแขม) วงศ์ Poaceae (Gramineae)[1]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: หลูเกินมีฤทธิ์ช่วยให้สงบ ระงับปวด และลดไข้ในหนูขาวและหนูถีบจักร และลดระดับน้ำตาลในเลือดเมื่อใช้ในขนาดสูง[2,3] ยาเตรียมหลูเกินมีฤทธิ์อย่างอ่อนในการยับยั้งกล้ามเนื้อลำไส้ทำให้การบีบตัวช้าลง และมีฤทธิ์อย่างอ่อนในการช่วยให้นอนหลับในกระต่ายและหนูขาว[4] สารพอลิ-แซ็กคาไรด์ที่แยกได้จากสารสกัดน้ำมีฤทธิ์กระตุ้นระบบภูมิคุ้มกันในหนูถีบจักร[3] สาร *l*-asparagine จากหลูเกินมีฤทธิ์ยับยั้งอาการไอ หอบหืด และหลอดลมอักเสบ[2] สาร coixol มีฤทธิ์ลดการนำเข้าของออกซิเจนไปที่กระบังลม และลดเมทาบอลิสมแบบปราศจากอากาศในหนูทดลอง[2]

การทดลองทางคลินิก: หลูเกินมีสรรพคุณขับปัสสาวะ โดยใช้กับอาการติดเชื้อเฉียบพลันในทางเดินปัสสาวะ สลายก้อนนิ่ว แก้พิษจากการแพ้ปลาหรือปู[2]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่มีอาการม้ามพร่อง และกระเพาะอาหารเย็นและพร่อง[1,4]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Yeung HC. Handbook of Chinese Herbs. 2nd ed. California: Institute of Chinese Medicine, 1996.
3. Xiao PG, Li DL, Yang SL. Modern Chinese Materia Medica. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Hua Xue Gong Ye Publishing House, 2002.
4. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. 2nd ed. CA: Art of Medicine Press, Inc., 2004.

หวงฉิน (黄芩)

หวงฉิน (Radix Scutellariae) คือ รากแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Scutellaria baicalensis* Georgi วงศ์ Lamiaceae (Labiatae)[1]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: หวงฉินมีฤทธิ์ต้านจุลชีพหลายชนิด[2-4] สารออกฤทธิ์คือ baicalin และ wogonin[3,5] สาร baicalein ในความเข้มข้นสูงมีฤทธิ์ยับยั้งเชื้ออะมีบา[3] หวงฉินมีฤทธิ์ต้านอักเสบ สารออกฤทธิ์คือ สารกลุ่มเฟลโว-นอยด์ ได้แก่ สาร wogonin, baicalein และ baicalin[4] มีฤทธิ์ยับยั้งสภาพให้ซึมผ่านได้ของหลอดเลือด[3,5,6] มีฤทธิ์ลดไข้โดยผ่านกลไกการขยายหลอดเลือดที่ผิวหนัง สารออกฤทธิ์คือ baicalin[2,3,5] นอกจากนี้ หวงฉินยังมีฤทธิ์ทำให้สงบในหนูถีบจักร สุนัข และกระต่าย[5] สารที่ออกฤทธิ์ทำให้สงบคือ สารกลุ่มเฟลโวนอยด์ ซึ่งสามารถจับกับตัวรับ benzodiazepine[4] สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ปกป้องตับ[4] สารออกฤทธิ์คือ สารกลุ่มเฟลโวนอยด์ โดยมีกลไกการออกฤทธิ์คือ ยับยั้งปฏิกิริยาลิปิดเปอร์ออกซิเดชัน (lipid peroxidation) ที่ตับ[4,5] สารสกัดน้ำ สารสกัดเอทานอล และสาร baicalin มีฤทธิ์ขับน้ำดี[3,5] ยาต้มมีฤทธิ์ยับยั้งการบีบตัวของลำไส้เล็กที่แยกจากกายกระต่าย และคลายกล้ามเนื้อหลอดลมที่แยกจากกายหนูตะเภา สารออกฤทธิ์คือ wogonin, baicalin และ baicalein[3,5,6] สารสกัดน้ำ สารสกัดเอทานอล สาร baicalin, baicalein และ wogonin มีฤทธิ์ขับปัสสาวะในสัตว์ทดลองหลายชนิด[3,5] สารสกัดเหลว (fluid extract) ยาต้ม และสาร baicalin มีฤทธิ์ลดความดันโลหิตในสุนัข[3] สาร baicalin, wogonin, oroxylin A, skullcapflavone II และ chrysin ความเข้มข้น 0.1 มิลลิโมล มีฤทธิ์ยับยั้งการรวมกลุ่มของเกล็ดเลือดในหลอดทดลอง และสาร baicalein, baicalin, wogonin, และ skullcapflavone II มีฤทธิ์ลดการสะสมไทรกลีเซอไรด์ที่ตับ เพิ่ม HDL-cholesterol ในเลือดของสัตว์ทดลองที่เลี้ยงด้วยอาหารที่มีคอเลสเตอรอลสูง[5,6]

การศึกษาทางคลินิก: ข้อบ่งใช้ตามเภสัชตำรับของจีน หวงฉินใช้รักษาอาการไข้ คลื่นไส้อาเจียน บิดเฉียบพลัน ดีซ่าน ไอ ฝีฝักบัว[4] สารสกัดน้ำมีสรรพคุณรักษาโรคติดเชื้อทางเดินหายใจส่วนบน ทำให้อุณหภูมิร่างกายกลับเป็นปกติภายใน 3 วัน[2-4] เมื่อให้ยาต้มในผู้ป่วยที่ติดเชื้อบิดไม่มีตัว

จำนวน 111 คน พบว่าได้ผลดีร้อยละ 95.5 นอกจากนี้ สามารถใช้สาร baicalin รักษาตับอักเสบ และท่อน้ำดีอักเสบ[3]

การศึกษาความปลอดภัย: หวงฉินในขนาดสูงจะกดระบบประสาทส่วนกลางของสัตว์ทดลอง เช่น เมื่อฉีดสารสกัดน้ำเข้าหลอดเลือดดำกระต่าย ขนาด 1 กรัม/กิโลกรัม จะทำให้สงบ แต่เมื่อเพิ่มขนาดเป็น 2 กรัม/กิโลกรัม จะทำให้นอนหลับในระยะแรก หลังจากนั้นสัตว์ทดลองจะตายภายใน 8-12 ชั่วโมง[2-5] เมื่อฉีดสาร baicalin 15 มิลลิกรัม/กิโลกรัม เข้าหลอดเลือดดำกระต่าย จะทำให้มีอาการกระสับกระส่าย หายใจสั้น ต่อมาจะมีอาการสงบ นอนหลับ และตายภายใน 48 ชั่วโมง[3] แต่เมื่อให้ยาต้มเข้ากระเพาะอาหารกระต่ายในขนาดเทียบเท่าผงยา 10 กรัม/กิโลกรัม หรือให้สารสกัดเอทานอลเข้าหลอดเลือดดำกระต่ายขนาดเทียบเท่าผงยา 2.0 กรัม/กิโลกรัม จะทำให้สัตว์ทดลองมีอาการสงบ และไม่มีอาการพิษใด ๆ และเมื่อให้สารสกัดน้ำเข้ากระเพาะอาหารสุนัข ขนาดเทียบเท่าผงยา 12 และ 15 กรัม/กิโลกรัม เฉพาะกลุ่มที่ได้รับยาขนาด 15 กรัม/กิโลกรัม มีอาการอาเจียน แต่ไม่มีอาการพิษอื่น ๆ[3,4] ขนาดของสารสกัดเอทานอล สาร baicalin และ wogonin เมื่อฉีดเข้าใต้ผิวหนังที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD_{50}) มีค่าเท่ากับ 6.0, 6.0 และ 4.0 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ สาร baicalin เมื่อให้ทางปากหนูถีบจักร มีค่า LD_{50} เท่ากับ 3.08 กรัม/กิโลกรัม[2-4] สารสกัด 70% เมทานอลเมื่อฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักร มีค่า LD_{50} เทียบเท่ากับผงยามากกว่า 2.0 กรัม/กิโลกรัม[4] จากข้อมูลต่าง ๆ อาจสรุปได้ว่าหวงฉินมีความเป็นพิษต่ำเมื่อให้ทางปาก แต่จะเป็นพิษสูงเมื่อให้เข้าหลอดเลือดดำ[3] การศึกษาพิษกึ่งเฉียบพลัน เมื่อให้สารสกัดน้ำทางปากสุนัขขนาดเทียบเท่าผงยา 4 และ 5 กรัม/กิโลกรัม วันละ 3 ครั้ง นาน 8 สัปดาห์ ไม่พบความผิดปกติของเลือดและจุลพยาธิวิทยา ในขณะที่กลุ่มที่ได้รับสารสกัดขนาด 5 กรัม/กิโลกรัม จะสูญเสียการบีบตัวของลำไส้ แต่จะกลับเป็นปกติเมื่อหยุดยา[3] สารสกัดน้ำของหวงฉินไม่เป็นสารก่อกลายพันธุ์ในหลอดทดลอง[4] แต่สาร wogonin และ norwogonin เป็นสารก่อกลายพันธุ์[6] แต่เมื่อฉีดสารสกัดน้ำเข้าช่องท้องหนูถีบจักร ขนาด 4.0 มิลลิกรัม/กิโลกรัม (เทียบเท่า 10-40 เท่าของขนาดรักษา) พบว่าเป็นสารก่อกลายพันธุ์[4] เมื่อทดลองในหนูขาว สารสกัด 70% เอทานอล ขนาด 540 มิลลิกรัม/กิโลกรัม/วัน ไม่ทำให้กำเนิดทารกวิรูป แต่สารสกัดน้ำขนาดเทียบเท่าผงยา 24.98 กรัม/กิโลกรัม ทำให้กำเนิดทารกวิรูป[4]

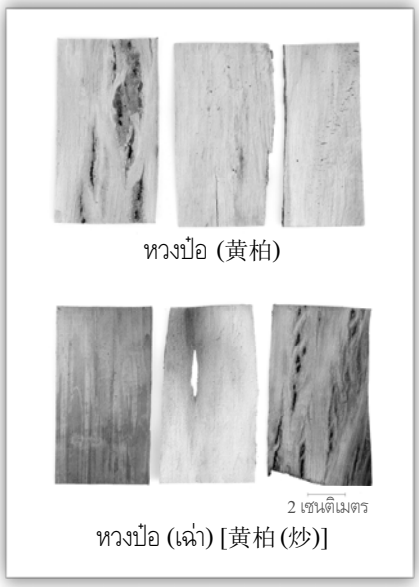
ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: อาการข้างเคียงจากการใช้หวงฉินทางคลินิกมีน้อยมาก อาการที่อาจพบเช่น ไม่สบายในระบบทางเดินอาหาร และท้องเสีย[3,4] ห้ามใช้หวงฉินในสตรีมีครรภ์ สตรีให้นมบุตร และเด็กอายุต่ำกว่า 12 ปี[4]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Hou JY. Radix Scutellariae: huang qin. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
3. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 2. Singapore: World Scientific, 1987.
4. World Health Organization. WHO Monographs on Selected Medicinal Plants. Vol. 3. Geneva: World Health Organization, 2007
5. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
6. Tang W, Eisenbrand G. Chinese Drugs of Plant Origin. 1st ed. Berlin: Springer-Verlag, 1992.

หวงป๋อ (黄柏)

หวงป๋อ (Cortex Phellodendri) คือ เปลือกต้นแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Phellodendron amurense* Rupr., *P. chinense* Schneid. วงศ์ Rutaceae[1]

หวงป๋อ (黄柏)

หวงป๋อ (เฉ่า) [黄柏 (炒)]

หวงป๋อ (เฉ่า) [黄柏 (炒)] เตรียมโดยนำหวงป๋อใส่ในภาชนะที่เหมาะสม เติมน้ำเกลือเจือจางปริมาณพอเหมาะ (เกลือ 2 กิโลกรัม ต่อตัวยา 100 กิโลกรัม) แล้วคลุกเคล้าให้เข้ากันจนกระทั่งน้ำเกลือแทรกซึมเข้าไปในเนื้อตัวยา จากนั้นนำไปผัดโดยใช้ไฟระดับปานกลาง ผัดจนกระทั่งตัวยาแห้ง นำออกจากเตา ตากให้แห้งในที่ร่ม[2-5]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: หวงป๋อมีฤทธิ์ต้านจุลชีพหลายชนิดในหลอดทดลอง ได้แก่ *Diplococcus pneumoniae*, *D. meningitides*, *Staphylococcus aureus*, *Corynebacterium diphtheriae*, *Bacillus diphtheriae*, *B. dysenteriae*, *B. anthracis*, β-hemolytic *Streptococcus*, *Vibrio cholerae*, *Escherichia coli*, dermatophytes และ leptospira[6,7] เป็นต้น เมื่อฉีดสารสกัดหวงป๋อส่วนที่ละลายน้ำ (ขจัดเอาสาร berberine ออกไปแล้ว) เข้าใต้ผิวหนังหนูขาวในขนาด 20 และ 100 มิลลิกรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ยับยั้งการเกิดแผลในกระเพาะอาหารได้ร้อยละ 21.9 และ 63.3 ตามลำดับ เมื่อให้สารสกัดดังกล่าวทางปากหนูขาวก็ได้ผลเหมือนกัน เมื่อฉีดยาต้มเข้าช่องท้องแมวในขนาดเทียบเท่าผงยา 12 กรัม/กิโลกรัม พบว่าความดันโลหิตลดลงอย่างรวดเร็วภายในเวลา 10 นาที และภายในเวลา 90 นาที ความดันโลหิตจะลดลงร้อยละ 60 เมื่อเทียบกับก่อนได้รับยา นอกจากนี้ อัตราการเต้นของหัวใจและการหายใจจะค่อย ๆ ช้าลง สาร phellodendrine มีฤทธิ์ลดความดันโลหิตในสุนัข แมว และกระต่าย เมื่อให้โดยวิธีฉีดเข้าหลอดเลือดดำ และหวงป๋อที่ไม่ผ่านการเผ้าจื้อจะมีฤทธิ์ลดความดันโลหิตแรงกว่าหวงป๋อที่เผ้าจื้อแล้ว สาร jatrorhizine มีฤทธิ์ช่วยให้การทำงานของหัวใจหนูขาวและกระต่ายเป็นปกติ[6]

การศึกษาทางคลินิก: เมื่อให้สารสกัดเข้มข้น (ตัวยา 30 กรัม เตรียมเป็นยาต้มและเคี่ยวให้ได้สารสกัดเข้มข้นได้ 20 มิลลิลิตร) แก่ผู้ป่วยโรคหูเป็นหนองและอักเสบเฉียบพลัน จำนวน 100 ราย โดยการหยอดหูครั้งละ 2-3 หยด วันละ 3 ครั้ง พบว่าได้ผลการรักษาดี[6] โดยทั่วไปหวงป๋อไม่ใช้เดี่ยว ส่วนใหญ่จะใช้ในตำรับยารักษาโรคผิวหนังชนิดต่าง ๆ เช่น ตำรับยาจินหวงส่าน (金黄散) รักษาแผลฝีหนอง ตำรับยากู่เสฺวียนทัง (股癣汤) รักษาโรคกลากเกลื้อน เป็นต้น นอกจากนี้ ยังใช้ในตำรับยาที่มีสรรพคุณระบายไฟและรักษาอิน เช่น ตำรับยาต้าปู่อินหวาน (大补阴丸)[6]

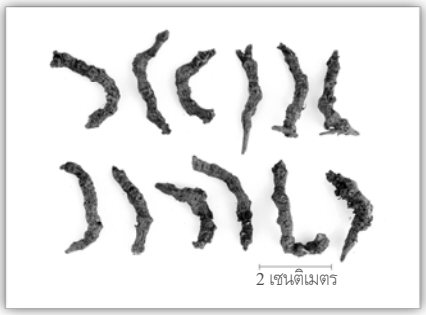
การศึกษาความปลอดภัย: การศึกษาพิษเฉียบพลันในหนูถีบจักร พบว่าขนาดของสารสกัดน้ำและสาร phellodendrine ที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD_{50}) เมื่อฉีดเข้าช่องท้อง มีค่าเท่ากับ 2.7 และ 0.69 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ[6]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: หวงป๋อมีรสขมและฤทธิ์เย็น จึงไม่เหมาะที่จะใช้ระยะยาว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ป่วยที่มีอาการมือและเท้าเย็นเนื่องจากม้ามและกระเพาะอาหารพร่อง ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่หยางของม้ามและหยางของไตพร่อง[7]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Xu CJ, Ye DJ. Zhongyao Paozhi Xue. 18th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 2003.
3. Ye DJ, Zhang SC, Huang WL, Pan SH, Gong QF, Chen Q. Zhongyao Paozhi Xue. 7th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 2001.
4. Gong QF. Zhongyao Paozhi Xue. 2nd ed. Beijing: National Chinese Traditional Medicine Publishing House, 2003.
5. Mei XH. Shiyong Zhongyao Paozhi Zhinan. 1st ed. Hubei: Hubei Science & Technology Publishing House, 2005.
6. Hou JY. Cortex Phellodendri: huang bai. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science and Technology Press, 1999.
7. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.

หวงเหลียน (黄连)

หวงเหลียน (Rhizoma Coptidis) คือ เหง้าแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Coptis chinensis* Franch., *C. deltoidea* C.Y. Cheng et Hsiao, *C. teeta* Wall. วงศ์ Ranunculaceae[1]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: หวงเหลียนมีฤทธิ์ต้านจุลชีพหลายชนิด[2,3] สารออกฤทธิ์คือ berberine[3,4] สาร berberine ยังมีฤทธิ์ยับยั้งการหลั่งสารคัดหลั่งในทางเดินอาหารและต้านเชื้อแบคทีเรียที่เป็นสาเหตุของอาการท้องเสีย[2,5] มีฤทธิ์ต้านอักเสบ[2,4] ลดไข้[3] กระตุ้นการหดเกร็งของกล้ามเนื้อเรียบในระบบทางเดินอาหาร[3] ขับน้ำดีและเพิ่มปริมาณบิลิรูบินในน้ำดี[3,4] เสริมระบบภูมิคุ้มกัน[3] ยับยั้งการรวมกลุ่มของเกล็ดเลือด[2] ทำให้สัตว์ทดลองสงบ[6] รักษาแผลในกระเพาะอาหารหนูขาว[2] และลดระดับน้ำตาลในเลือด[5] สาร berberine แสดงผลต่อระบบการทำงานของหัวใจแตกต่างกันตามขนาดที่ใช้[3] ที่ขนาดต่ำจะกระตุ้นการทำงานของหัวใจสัตว์ทดลอง แต่ขนาดสูงจะแสดงผลยับยั้ง[3,4] นอกจากนี้ ยังมีผลต้านการเกิดภาวะหัวใจเสียจังหวะ และลดความดันโลหิต[3,4,6]

การศึกษาทางคลินิก: ผงยาและสาร berberine สามารถใช้รักษาโรคติดเชื้อแบคทีเรียหลายชนิด เช่น โรคติดเชื้อในทางเดินอาหาร (บิดไม่มีตัว ลำไส้เล็กอักเสบ อหิวาตกโรค ไทฟอยด์) โรคติดเชื้อในทางเดินหายใจ (คอตีบ ไอกรน วัณโรค หลอดลมอักเสบ ปอดบวม ฝีในปอด) โรคติดเชื้อที่ตา หู คอ จมูก ช่องคลอด และแผลติดเชื้อภายนอก[6] ยาเตรียมหวงเหลียนที่รักษาบิดไม่มีตัวมีข้อดีคือ ออกฤทธิ์เร็ว ช่วงเวลาการรักษาสั้น อาการข้างเคียงน้อย ใช้ได้ผลดีเทียบเท่ายา chloramphenicol และ sulfathiazole-sulfaguanidine[3]

การศึกษาความปลอดภัย: การศึกษาพิษเฉียบพลัน พบว่าขนาดของผงยาที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD_{50}) เมื่อให้ทางปากมีค่าเท่ากับ 866 มิลลิกรัม/กิโลกรัม สาร berberine เมื่อให้ทางปากและฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักร มีค่า LD_{50} เท่ากับ 392 และ 24.3 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ[6] และเมื่อฉีดเข้าช่องท้องหนูขาว จะมีค่า LD_{50} เท่ากับ 205 มิลลิกรัม/กิโลกรัม[3] สาร berberine ขนาด 15 มิลลิกรัม/กิโลกรัม เมื่อฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักร จะมีผลกดระบบประสาทส่วนกลาง แต่ในขนาดต่ำกว่า

2 มิลลิกรัม/กิโลกรัม หรือการให้ทางปากขนาด 300 มิลลิกรัม/กิโลกรัม จะไม่พบผลต่อระบบประสาทส่วนกลาง[3] และเมื่อให้ทางปากแมว ขนาด 50 มิลลิกรัม/กิโลกรัม จะทำให้สงบ อาเจียนเป็นครั้งคราว แต่อาการจะหายไปเมื่อผ่านไป 1 วัน แต่เมื่อเพิ่มขนาดเป็น 100 มิลลิกรัม/กิโลกรัม จะทำให้อาเจียนและตายภายใน 8-10 วัน[4] ขนาดต่ำสุดของสาร berberine ที่ทำให้หนูขาว หนูถีบจักร หนูตะเภา และกระต่ายตาย (MLD) เมื่อฉีดเข้าช่องท้อง คือ 27.5-250 มิลลิกรัม/กิโลกรัม[3] ในการศึกษาพิษกึ่งเรื้อรังโดยให้สาร berberine แก่หนูขาว 500 มิลลิกรัม/วัน นาน 6 สัปดาห์ ไม่พบว่าทำให้มีความผิดปกติทางจุลพยาธิวิทยา[4]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ตามการแพทย์แผนจีน การใช้หวงเหลียนเกินขนาด จะทำให้คลื่นไส้ อาเจียน หายใจสั้น และชัก แต่การใช้หวงเหลียนในขนาด 12 กรัม/วัน จะไม่มีอาการข้างเคียง อาการข้างเคียงที่อาจพบได้บ้างคือ ท้องเสียชั่วคราว ท้องอืด มีเสียงท้องร้อง ปัสสาวะมาก เบื่ออาหาร คลื่นไส้ อาเจียน และไม่สบายบริเวณลิ้นปี่[3] ควรหลีกเลี่ยงการใช้หวงเหลียนในทารกแรกเกิดที่มีอาการดีซ่าน และสตรีมีครรภ์ เนื่องจากสาร berberine จะขับบิลิรูบินออกจากโปรตีนในเลือด ทำให้อยู่ในรูปบิลิรูบินอิสระ ซึ่งเป็นอันตรายต่อสมองของทารก[6]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Hou JY. Rhizoma Coptidis: huang lian. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
3. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 2. Singapore: World Scientific, 1987.
4. Tang W, Eisenbrand G. Chinese Drugs of Plant Origin. 1st ed. Berlin: Springer-Verlag, 1992.
5. World Health Organization. WHO Monographs on Selected Medicinal Plants. Vol. 1. Geneva: World Health Organization, 1999.
6. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.

หฺวาสือ (滑石)

หฺวาสือ [หินลื่น (Talcum)] คือ ผงแร่ซิลิเคต ซึ่งมีองค์ประกอบหลักทางเคมีคือ hydrated magnesium silicate $[Mg_3(Si_4O_{10})(OH)_2]$[1]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: หฺวาสือมีฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรีย ปกป้องผิวหนังและเยื่อบุช่องปาก หลอดลม กระเพาะอาหาร ลำไส้ และช่องปัสสาวะ ซึ่งภายในเยื่อบุเหล่านี้จะมีหลอดเลือดและประสาทที่ไวต่อความรู้สึก และสามารถขับน้ำเมือกออกมาได้ ยับยั้งการดูดซึมของสารพิษในระบบทางเดินอาหาร[2]

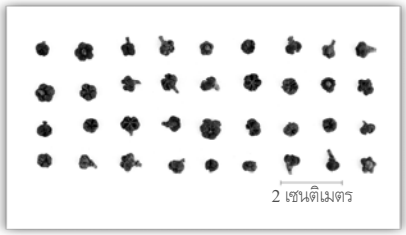
การศึกษาทางคลินิก: หฺวาสือมีสรรพคุณรักษาอาการติดเชื้อของระบบทางเดินปัสสาวะ นิ่วในกระเพาะปัสสาวะ ซึ่งมีอาการปัสสาวะขัดและปวดแสบปวดร้อน ปัสสาวะน้อย บรรเทาอาการภาวะร้อนจากการกระหายน้ำ รักษาอาการท้องร่วงเนื่องจากความร้อนชื้น ใช้ภายนอกสำหรับรักษาโรคผิวหนังอักเสบชนิดที่มีผื่นแดง แผลเปื่อย และผดผื่นคัน[1,2]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ระวังการใช้ในผู้ป่วยที่ชี่ม้ามพร่อง ฝันเปียก (spermatorrhea) ปัสสาวะมาก และ/หรือ มีไข้จนของเหลวในร่างกาย (จินเยี่ย 津液) ลดลง ใช้อย่างระวังในสตรีมีครรภ์[3,4]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Xiao PG, Li DL. Modern Chinese Materia Medica. Vol. 4. 1st ed. Beijing: Hua Xue Gong Ye Publishing House, 2002.
3. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.
4. Bensky D, Clavey S, Stöger E. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. 3rd ed. Seattle: Eastland Press Inc., 2004.

หวูจูยฺหวี (吴茱萸)

หวูจูยฺหวี (Fructus Evodiae) คือ ผลใกล้สุกที่ทำให้แห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Evodia rutaecarpa* (Juss.) Benth. หรือ *E. rutaecarpa* (Juss.) Benth. var. *officinalis* (Dode) Huang, *E. rutaecarpa* (Juss.) Benth. var. *bodinieri* (Dode) Huang วงศ์ Rutaceae[1] หวูจูยฺหวีเป็นสมุนไพรที่มีพิษเล็กน้อย ต้องฆ่าฤทธิ์ยาก่อนใช้ โดยนำหวูจูยฺหวีใส่ลงในน้ำต้มชะเอมเทศในขณะร้อน (ตัวยา 100 กิโลกรัม ใช้ชะเอมเทศ 6.5 กิโลกรัม) แช่จนกระทั่งนิ่มและแตกออก หรือต้มให้เดือดจนกระทั่งสามารถมองเห็นเนื้อใน ต้มต่อจนน้ำแห้ง จากนั้นนำไปผัดโดยใช้ระดับไฟปานกลางจนกระทั่งแห้งหมาด ๆ นำออกจากเตา แล้วนำไปทำให้แห้ง[2]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดน้ำความเข้มข้น 0.4 มิลลิกรัม/มิลลิลิตร มีฤทธิ์กระตุ้นการบีบตัวของลำไส้กระต่าย แต่ที่ความเข้มข้น 1.2 มิลลิกรัม/มิลลิลิตร มีฤทธิ์ลดการบีบตัวของลำไส้กระต่าย เมื่อให้สารสกัดน้ำทางปากหนูถีบจักรในขนาดเทียบเท่าผงยา 20 กรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ต้านอาการท้องเสีย นอกจากนี้ ยาต้มเมื่อให้ทางปากในขนาดเทียบเท่าผงยา 10 กรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ยับยั้งการเกิดแผลในกระเพาะอาหารและต้านอักเสบในหนูถีบจักรและหนูขาว ขนาดเทียบเท่าผงยา 20 กรัม/กิโลกรัม มีฤทธิ์ระงับปวดในหนูถีบจักร และขนาดเทียบเท่าผงยา 5 และ 10 กรัม/กิโลกรัม มีฤทธิ์ปกป้องตับในหนูขาว[3]

การศึกษาทางคลินิก: หวูจูยฺหวีมีสรรพคุณบรรเทาอาการอาเจียน อาหารไม่ย่อย รักษาอาการท้องเสียในเด็กที่มีสาเหตุจากหยางของม้ามและกระเพาะอาหารพร่อง[3] เมื่อให้สารสกัดแอลกอฮอล์แก่ผู้ป่วยความดันโลหิตสูง จำนวน 188 ราย วันละ 8 กรัม นาน 1 เดือน พบว่าได้ผลดี 49 ราย (ร้อยละ 26) ได้ผลปานกลาง 55 ราย (ร้อยละ 29.7) และได้ผลเล็กน้อย 40 ราย (ร้อยละ 21.2)[4]

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อให้สารสกัดน้ำทางปากขนาด 168 กรัม/กิโลกรัม พบว่าไม่มีหนูถีบจักรตัวใดตาย แต่เมื่อฉีดสารสกัดน้ำเข้าหลอดเลือดดำและช่องท้องหนูถีบจักรขนาดเทียบเท่าผงยา 6.72 และ 22.4 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ พบว่าหนูถีบจักรเริ่มมีการตายเกิดขึ้น[3]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่มีภาวะร้อนจากอินพร่อง ไม่ควรใช้ระยะยาว หรือใช้ในขนาดสูง การใช้หวูจูยฺหวีเกินขนาดจะทำให้ปวดท้องรุนแรง ท้องเสีย การมองเห็นไม่ชัด ผมร่วง แน่นหน้าอก ปวดศีรษะ วิงเวียนศีรษะ และผื่นขึ้น[5]

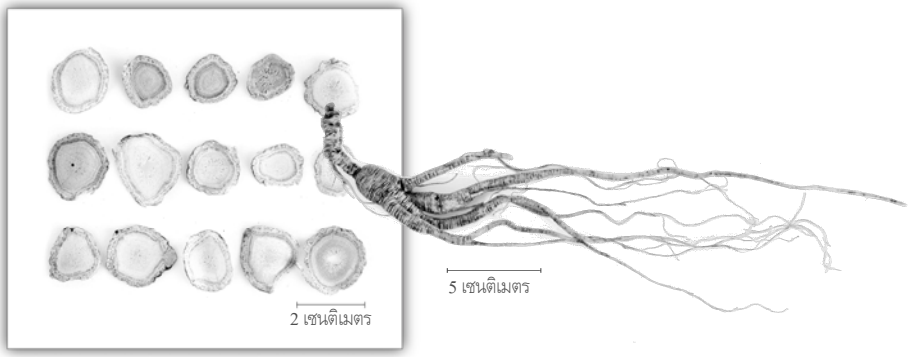
เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Ye DJ, Zhang SC, Huang WL, Pan SH, Gong QF, Chen Q. Processing of Traditional Chinese Medicine. 7th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 2001.
3. Qu SY. Fructus Evodiae: wu zhu yu. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
4. Zhu Y. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
5. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.

เหรินเซิน (人参)

เหรินเซิน [โสมคน (Radix et Rhizoma Ginseng)] คือ รากและลำต้นใต้ดินแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Panax ginseng* C.A. Mey. วงศ์ Araliaceae[1]

เหรินเซิน (ชุ่วี่หลู) [人参 (去芦)] คือ เหรินเซินที่เอาส่วนหัว (ส่วนเหง้าที่อยู่ตอนบนสุด) ออกและทำให้แห้ง[1]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เหรินเซินมีฤทธิ์เพิ่มความต้านทานต่อความเครียดทั้งในระหว่างหรือก่อนที่สัตว์ทดลองจะสัมผัสกับความเครียด[2,3] เมื่อให้เหรินเซินทางปากหรือฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักรและหนูขาว พบว่ามีฤทธิ์ต้านความล้า เพิ่มสมรรถนะของร่างกายและจิตใจ[3] สารออกฤทธิ์คือ ginsenosides[2,3] สารสกัดเหรินเซิน สาร ginsenosides Rb_1 และ Rg_2 ช่วยเพิ่มการเรียนรู้ของหนูถีบจักรและหนูขาว โดยเพิ่มการสังเคราะห์และการหลั่ง acetylcholine และลดระดับของ serotonin ในสมอง[3] สาร ginsenosides มีฤทธิ์กระตุ้น hypothalamus-pituitary ให้หลั่งฮอร์โมน adrenocorticotropin (ACTH) มากขึ้น ส่งผลให้ต่อมหมวกไตหลั่งฮอร์โมน corticosterone เพิ่มขึ้น[3-5] สาร ginsenosides Rb_1 และ Rg_1 ยังสามารถแสดงฤทธิ์เหมือน glucocorticosteroid[2] นอกจากนี้ สาร ginsenosides ยังมีฤทธิ์กระตุ้นการหลั่ง gonadotropins จาก hypothalamus-pituitary เมื่อทดลองในกระต่าย พบว่าทำให้เพิ่มจำนวนและการเคลื่อนไหวของตัวอสุจิ ทำให้หนูถีบจักรเพศเมียเข้าสู่วัยเจริญพันธุ์เร็วขึ้น มีมดลูกและรังไข่ใหญ่ขึ้น และระดับของฮอร์โมน luteotropin ในเลือดสูงขึ้น[5] ทั้งสาร ginsenosides และส่วนสกัดพอลิแซ็กคาไรด์ของเหรินเซิน มีฤทธิ์กระตุ้นการทำงานของระบบภูมิคุ้มกัน[3-5] เหรินเซินมีฤทธิ์กระตุ้นระบบหัวใจและหลอดเลือดในระยะแรก ต่อมาจะยับยั้ง การแสดงฤทธิ์จะขึ้นกับขนาดที่ใช้ เมื่อ

ใช้ขนาดต่ำจะมีฤทธิ์กระตุ้นระบบหัวใจและหลอดเลือด แต่ขนาดสูงจะยับยั้ง สาร ginsenosides มีฤทธิ์เพิ่มความดันโลหิตอ่อน ๆ และตามด้วยการลดความดันโลหิต และเมื่อให้สารสกัดน้ำและสารสกัดแอลกอฮอล์ในสุนัข กระต่าย และแมว พบว่าความแรงของการบีบตัวของหัวใจเพิ่มขึ้น แต่หัวใจเต้นช้าลง โดยจะออกฤทธิ์โดยตรงที่กล้ามเนื้อหัวใจ นอกจากนี้ ยังมีฤทธิ์ขยายหลอดเลือดในสมองและหลอดเลือดหัวใจ[3] เหรินเซินมีฤทธิ์ลดภาวะหัวใจเสียจังหวะและกล้ามเนื้อหัวใจตาย และมีฤทธิ์ลดภาวะหัวใจห้องล่างเต้นแผ่วระรัวเมื่อทดลองในกระต่ายและแมว ในสัตว์ทดลองที่ระบบหัวใจและหลอดเลือดล้มเหลวจากการที่มีเลือดออก เหรินเซินจะช่วยเพิ่มความแรงและความเร็วในการเต้นของหัวใจ และลดความรุนแรงของการช็อคในหนูตะเภาที่มีแผลไฟไหม้ หรือเกิดแอนาฟิแล็กซิส (anaphylaxis)[6] ช่วยเพิ่มการสร้างอินซูลินในสัตว์ทดลองที่มีน้ำตาลในเลือดสูง แต่ไม่มีผลต่อสัตว์ปกติ[4] สารสำคัญได้แก่ ginsenoside Rb_2, panaxans และพอลิแซ็กคาไรด์[3,4,7] สาร panaxans ยังมีฤทธิ์ลดน้ำตาลในเลือดเมื่อฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักร แต่จะไม่มีฤทธิ์เมื่อให้ทางปาก สาร panaxan A ไม่มีผลต่อระดับของอินซูลินในเลือดและความไวต่ออินซูลิน ในขณะที่สาร panaxan B จะเพิ่มระดับอินซูลินในเลือด ช่วยกระตุ้นการหลั่งอินซูลินจากตับอ่อน และเพิ่มความไวต่ออินซูลิน เมื่อฉีดสารกลุ่มพอลิแซ็กคาไรด์เข้าหลอดเลือดดำหรือเข้าใต้ผิวหนังหนูขาวและหนูถีบจักร พบว่าสามารถลดปริมาณของกลัยโคเจนที่สะสมที่ตับได้[3] เมื่อฉีดสาร ginsenoside Rb_2 เข้าช่องท้องหนูขาวที่เลี้ยงด้วยอาหารที่มีคอเลสเตอรอลสูง พบว่าสามารถลดระดับของคอเลสเตอรอลและไทรกลีเซอไรด์ และเพิ่มระดับของ HDL ในเลือด[4] เหรินเซินมีฤทธิ์ต้านออกซิเดชัน[2] สารออกฤทธิ์คือ ginsenosides และสารกลุ่มเฟลโวนอยด์[3] การให้ผงยาเหรินเซินทางปากหนูขาวอายุ 18 เดือน ขนาด 100 มิลลิกรัม/กิโลกรัม นาน 3 เดือน พบว่าจะลดการเสื่อมของกล้ามเนื้อหัวใจที่เกิดจากอายุที่มากขึ้นได้[4]

การศึกษาทางคลินิก: เมื่อให้ผู้ป่วยที่มีอาการเครียดและอ่อนเพลีย รับประทานยาเตรียมทิงเจอร์เหรินเซินความเข้มข้น 3% วันละ 3 ครั้ง ครั้งละ 5 มิลลิลิตร ติดต่อกัน 5-7 วัน พบว่าอาการปวดศีรษะ นอนไม่หลับ เบื่ออาหาร ดีขึ้นอย่างชัดเจน[8] อาสาสมัครสุขภาพดีที่รับประทานสารสกัดเหรินเซินขนาด 100 มิลลิกรัม วันละ 2 ครั้ง นาน 12 สัปดาห์ พบว่าทำให้ความสนใจ การประมวลผล การบูรณาการของการรับความรู้สึกและการสั่งการ และประสิทธิภาพการได้ยินดีขึ้น[3] เมื่อให้ผู้ป่วยภาวะเม็ดเลือดขาวน้อยเกินไป จำนวน 229 ราย ใช้ยาที่เตรียมจากเหรินเซินในรูปแบบยาฉีดเข้าหลอดเลือดดำหรือยาเม็ดติดต่อกัน 30 วัน พบว่าผู้ป่วย 120 ราย มีเม็ดเลือดขาวเพิ่มขึ้นจนเป็นปกติ สามารถใช้เหรินเซินรักษาอาการช็อคที่เกิดจากระบบหลอดเลือดและหัวใจล้มเหลว หัวใจวาย เสียเลือดมาก โดยจะทำให้หัวใจเต้น

ช้าลง และลดความต้องการใช้ออกซิเจน[5] นอกจากนี้ ยังสามารถใช้เหรินเซินเพื่อลดระดับน้ำตาลในเลือดของผู้ป่วยเบาหวานทั้งชนิดที่พึ่งพาและไม่พึ่งพาอินซูลิน[3] หากใช้ร่วมกับอินซูลินจะช่วยลดขนาดการใช้อินซูลิน และทำให้อินซูลินออกฤทธิ์ได้นานขึ้น[5] สรุปได้ว่าเหรินเซินมีสรรพคุณช่วยเพิ่มสมรรถนะของร่างกาย และส่งเสริมการทำงานของระบบภูมิคุ้มกัน และอาจเป็นประโยชน์ต่อสมรรถนะของการสั่งการทางจิตใจ และความจำ แต่ไม่มีการทดลองที่ยืนยันถึงสรรพคุณการชะลอความแก่ และฤทธิ์ลดระดับน้ำตาลในเลือด ซึ่งต้องมีการศึกษาเพิ่มเติม[9]

การศึกษาความปลอดภัย: มีรายงานการศึกษาพิษเฉียบพลันในหนูถีบจักร พบว่าขนาดของผงยาและสารสกัดน้ำเมื่อให้ทางปากที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD_{50}) มีค่าเท่ากับ 5 และ 1.65 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ[8] เมื่อฉีดสาร ginsenosides เข้าหลอดเลือดดำ ฉีดเข้าช่องท้อง ฉีดเข้ากล้ามเนื้อ ฉีดเข้าใต้ผิวหนัง และให้ทางปาก พบว่ามีค่า LD_{50} เท่ากับ 270, 342, 505, 905 และ 5,000 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ[4] เมื่อให้ผงยาทางปากหนูถีบจักร ขนาด 100, 250 หรือ 500 มิลลิกรัม/กิโลกรัม นาน 1 เดือน ไม่พบว่ามีพิษกึ่งเฉียบพลัน[6] เมื่อทดลองในหลอดทดลอง เหรินเซินไม่เป็นทั้งสารก่อมะเร็งและสารก่อกลายพันธุ์ ไม่มีผลต่อระบบการสืบพันธุ์ และไม่เป็นสารก่อวิรูป[3]

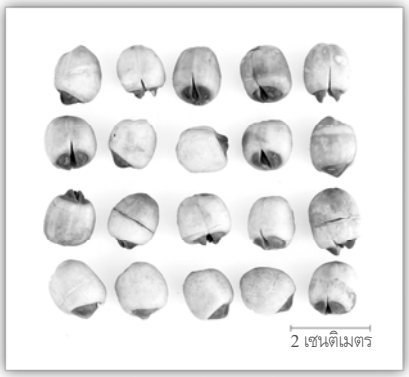
ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ตามข้อแนะนำขององค์การอนามัยโลก การใช้เหรินเซินในขนาดที่เหมาะสม คือ 0.5-2 กรัมต่อวัน ในรูปแบบยาต้ม จะไม่ก่อให้เกิดอาการไม่พึงประสงค์[3] และจากการทบทวนอย่างเป็นระบบสรุปว่าเหรินเซินไม่ทำให้เกิดอาการไม่พึงประสงค์[10] การใช้เหรินเซินเกินขนาด เช่น วันละ 15 กรัม จะทำให้เกิดกลุ่มอาการที่เรียกว่า ginseng abuse syndrome (GAS) คือ มีอาการความดันโลหิตสูง นอนไม่หลับ มีอาการทางระบบประสาทส่วนกลาง เช่น ตื่นกลัว หงุดหงิด สับสน ซึมเศร้า มีผื่นขึ้น การทำงานของระบบทางเดินอาหารถูกรบกวน ทำให้ท้องอืด ท้องเสีย[2,3,10] และหากใช้เกินขนาดมาก ๆ จะทำให้แน่นหน้าอก คลื่นไส้ อาเจียน ระบบการหายใจถูกกด ปวดศีรษะ หลอดเลือดในสมองอักเสบ[6,10] ห้ามใช้เหรินเซินในผู้ป่วยหอบหืดเฉียบพลัน ประจำเดือนมามาก เลือดกำเดาไหล ไม่ควรใช้ในระหว่างติดเชื้อเฉียบพลัน และควรหลีกเลี่ยงในผู้ป่วยความดันโลหิตสูง[6,7,10] (ตามศาสตร์การแพทย์จีน ไม่ควรใช้กับความดันโลหิตสูงที่เกิดจากหยางของตับสูง) และไม่ควรใช้กับสตรีให้นมบุตร[3,10,11] ไม่ควรใช้เหรินเซินร่วมกับสารที่มีฤทธิ์กระตุ้นระบบประสาทส่วนกลาง เช่น คาเฟอีน[10] เหรินเซินมีอันตรกิริยากับยารักษาอาการซึมเศร้า phenelzine และลดประสิทธิภาพของยากันเลือดเป็นลิ่ม warfarin[10] ตามศาสตร์การแพทย์แผนจีน ห้ามใช้เหรินเซินร่วมกับ หลีหลู (藜芦) และอู่หลิงจือ (五灵脂) เพราะจะทำให้สรรพคุณถูกข่มและถูกหักล้าง[12] นอกจากนี้ ฤทธิ์ของเหรินเซินจะถูกหักล้างได้ด้วยหัวผักกาดขาว

จึงสามารถใช้หัวผักกาดเพื่อแก้อาการไม่พึงประสงค์ของเหรินเซิน[6] ซึ่งมีการพิสูจน์ในหนูถีบจักร พบว่าหัวผักกาดขาวสามารถลดฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาต่าง ๆ ของเหรินเซินได้ ยกเว้นฤทธิ์ช่วยให้นอนหลับ[13]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Kitts DD, Hu C. Efficacy and safety of ginseng. Public Health Nutrition 2000; 3(4A): 473-85.
3. World Health Organization. WHO Monographs on Selected Medicinal Plants. Vol. 1. Geneva: World Health Organization, 1999.
4. Tang W, Eisenbrand G. Chinese Drugs of Plant Origin. 1st ed. Berlin: Springer-Verlag, 1992.
5. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
6. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 1. Singapore: World Scientific, 1986.
7. Blumenthal M, Goldberg A, Brinckman J. Herbal Medicine. Expanded Commission E Monographs. MA: Integrative Medicine Communications, 2000.
8. Zhou QM, Wang Y, Wang BX. Radix Ginseng: ren sheng. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
9. Vogler BK, Pittler MH, Ernst, E. The efficacy of ginseng. A systematic review of randomized clinical trials. Eur J Clin Pharmacol 1999; 55: 567-75.
10. Mills S, Bone K. The Essential Guide to Herbal Safety. Churchill Livingstone: Elsevier, 2005.
11. Seely D, Dugoua JJ, Perri D, Mills E, Koren G. Safety and efficacy of *Panax ginseng* during pregnancy and lactation. Can J Clin Pharmacol 2008; 15(1): e87-e94.
12. วิชัย โชควิวัฒน, ชวลิต สันติกิจรุ่งเรือง, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน (บรรณาธิการ). ตำรับยาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์ องค์การทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์, 2550.
13. Pan S, Cheng D, Yang R, Zhou X, Shao Y, Qian Y. Effect of raw radish on pharmacological action of ginseng. Zhong Yao Cai 2000; 23(6): 336-9.

เหลียนจื่อ (莲子)

เหลียนจื่อ หรือ **เหลียนจื่อโร่ว (莲子肉)** **[เมล็ดบัว (Semen Nelumbinis)]** คือ เมล็ดแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Nelumbo nucifera* Gaertn. (บัวหลวง) วงศ์ Nelumbonaceae (Nymphaeaceae)[1,2] เตรียมโดยนำเนื้อในเมล็ดมาแช่น้ำจนกระทั่งอ่อนนุ่ม แยกต้นอ่อน (ดีบัว) ออก แล้วตากเนื้อในเมล็ดให้แห้ง[1]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อฉีดสาร neferine จากเหลียนจื่อเข้าหลอดเลือดดำ ขนาด 6 มิลลิกรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ลดความดันโลหิตทั้งในหนูขาวปกติและหนูขาวที่ความดันโลหิตสูง โดยมีกลไกการออกฤทธิ์คือ ขยายหลอดเลือดส่วนปลาย[2] สาร liensinine, neferine และ isoleinsinine ขนาด 3-5 มิลลิกรัม/กิโลกรัม มีฤทธิ์ต้านการเกิดภาวะหัวใจเสียจังหวะในหนูขาวและหนูตะเภาที่เหนี่ยวนำด้วยสาร ouabain หรือ aconitine นอกจากนี้ สาร neferine ยังมีฤทธิ์ต้านการรวมกลุ่มของเกล็ดเลือด[3] เหลียนจื่อมีฤทธิ์ต้านหัวใจขาดเลือดเฉพาะที่ในหนูขาว โดยออกฤทธิ์ต่อต้านแคลเซียม (calcium antagonism)[4] เมื่อฉีดสารสกัดปิโตรเลียมอีเทอร์เข้าช่องท้องหนูถีบจักรเพศเมีย วันเว้นวัน นาน 15 วัน พบว่ามีฤทธิ์คุมกำเนิด โดยออกฤทธิ์ต้านเอสโตรเจนและโพรเจสเทอโรน[2] สารสกัดเอทานอลมีฤทธิ์ต้านออกซิเดชันและปกป้องตับ[5] และสารสกัดเอทานอลมีฤทธิ์ต้านเชื้อเริมชนิด HSV-1[6]

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อให้สารสกัดแอลกอฮอล์-น้ำทางปากหนูถีบจักรในขนาด 1,000 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ไม่พบความเป็นพิษใด ๆ[7] ขนาดของสาร liensinine, neferine และแอลคาลอยด์รวมที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD_{50}) คือ 34.9, 26.0 และ 20.0 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ โดยอาการพิษที่เกิดขึ้น ได้แก่ กล้ามเนื้ออ่อนแรง หายใจลำบาก มีอาการเขียวคล้ำ และตายเนื่องจากระบบการหายใจล้มเหลว[2]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้เหลียนจื่อในกรณีที่มีอาการท้องอืด หรือท้องผูก[8]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English Edition. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applicatons. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
3. Yu J, Hu WS. Effects of neferine on platelet aggregation in rabbits. Yao Xue Xue Bao 1997; 32(1): 1-4.
4. Kim JH, Kang M, Cho C, Chung HS, Kang CW, Parvez S, Bae, H. Effects of Nelumbinis Semen on contractile dysfunction in ischemic and reperfused rat heart. Arch Pharm Res 2006; 29(9): 777-85.
5. Sohn DH, Kim YC, Oh SH, Park EJ, Li X, Lee BH. Hepatoprotective and free radical scavenging effects of *Nelumbo nucifera*. Phytomedicine 2003; 10(2-3): 165-9.
6. Kuo YC, Lin YL, Liu CP, Tsai WJ. Herpes simplex virus type 1 propagation in HeLa cells interrupted by *Nelumbo nucifera*. J Biomed Sci 2005; 12(6): 1021-34.
7. Rai S, Wahile A, Mukherjee K, Saha BP, Mukherjee PK. Antioxidant activity of *Nelumbo nucifera* (sacred lotus) seeds. J Ethnopharmacol 2006; 104(3): 322-7.
8. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.

เหอจื่อ (诃子)

เหอจื่อ (Fructus Chebulae) คือ ผลสุกแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Terminalia chebula* Retz. (สมอไทย), *T. chebula* Retz. var. *tomentella* (Kurz) C. B. Clarke. วงศ์ Combretaceae [1-3]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดจากเหอจื่อมีฤทธิ์บำรุงหัวใจและเพิ่มแรงบีบตัวของหัวใจ[4] สารสกัดน้ำจากสมอไทยมีฤทธิ์ปกป้องตับหนูขาวจากรังสีแกมมา[5] และ tert-butyl hydroperoxide[6] ส่วนสารสกัดแอลกอฮอล์จากสมอไทยมีฤทธิ์ปกป้องตับจากผลข้างเคียงของยาต้านวัณโรค rifampicin, isoniazid และ pyrazinamide คาดว่าฤทธิ์ดังกล่าวเกิดจากคุณสมบัติต้านออกซิเดชัน[7] สารสกัด 70% แอซีโตน มีฤทธิ์ต้านออกซิเดชันแรงกว่าสาร alpha-tocopherol[8] เมื่อนำสารสกัดเหอจื่อที่สกัดแยกแทนนินออกแล้วมาใช้รักษาอาการท้องเสีย พบว่ามีฤทธิ์เป็นยาระบายในระยะแรก หลังจากนั้นมีฤทธิ์สมาน สารสกัดแอลกอฮอล์มีฤทธิ์ลดการบีบเกร็งของกล้ามเนื้อเรียบคล้ายกับสาร papaverine[3] สารสกัดจากเหอจื่อมีฤทธิ์ยับยั้งเอนไซม์ HIV-1 reverse transcriptase โดยความเข้มข้นที่ออกฤทธิ์ได้ร้อยละ 50 (IC_{50}) มีค่าเท่ากับ 50 ไมโครกรัม/มิลลิลิตร เหอจื่อสามารถเสริมฤทธิ์ยา acyclovir ในการต้านเชื้อไวรัสเริม (Herpes simplex) ทั้งในหลอดทดลองและสัตว์ทดลอง ยาต้มความเข้มข้น 100 % (ผงยา 1 กรัมเตรียมได้ยาต้ม 1 มิลลิลิตร) มีฤทธิ์ยับยั้งเชื้อ *Bacillus dysenteriae, B. diphtheriae, B. proteus, Pseudomonas aeruginosa, Staphylococcus aureus, Escherichia coli* และ *Streptococcus hemolyticus*[4] สาร ethanedioic acid และ ellagic acid จากสมอไทย มีฤทธิ์ยับยั้งเชื้อ *Clostridium perfringens* และ *E. coli*[9]

การศึกษาทางคลินิก: เมื่อให้ผู้ป่วยบิดไม่มีตัว (bacillary dysentery) จำนวน 25 ราย รับประทานยาเม็ดเคลือบชนิดแตกตัวในลำไส้ที่เตรียมจากเหอจื่อ ก่อนอาหาร 2 ชั่วโมง วันละ 3-4 ครั้ง ร่วมกับการสวนทวารหนักด้วยสารละลายเหอจื่อความเข้มข้นร้อยละ 20 ครั้งละ 10-40 มิลลิลิตร วันละ 2 ครั้ง พบว่าได้ผล 23 ราย ภายใน 3 วัน[10]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่มีภาวะร้อนชื้น ทั้งจากสาเหตุภายในและภายนอก เหอจื่ออาจทำให้ระบบการย่อยอาหารทำงานลดลง จึงควรใช้อย่างระวังในผู้ป่วยที่ม้ามพร่อง[3]

ไม่ควรใช้เหอจื่อในสตรีมีครรภ์ ผู้ที่เสียน้ำ มีอาการผอมแห้ง และผู้ที่มีอาการอ่อนเพลียเนื่องจากมีเพศสัมพันธ์มากเกินไป[11]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (เต็ม สมิตินันทน์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2544). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประชาชน จำกัด, 2544.
3. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 1993.
4. Zhu Y. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers 1998.
5. Naik GH, Priyadarsini KI, Naik DB, Gangabhagirathi R, Mohan H. Studies on the aqueous extract of *Terminalia chebula* as a potent antioxidant and a probable radioprotector. Phytomedicine 2004; 11(6): 530-8.
6. Lee HS, Won NH, Kim KH, Lee H, Jun W, Lee KW. Antioxidant effects of aqueous extract of *Terminalia chebula in vivo* and *in vitro*. Biol Pharm Bull 2005; 28(9):1639-44.
7. Tasduq SA, Singh K, Satti NK, Gupta DK, Suri KA, Johri RK. *Terminalia chebula* (fruit) prevents liver toxicity caused by sub-chronic administration of rifampicin, isoniazid and pyrazinamide in combination. Hum Exp Toxicol 2006; 25: 111-8.
8. Saleem A, Ahotupa M, Pihlaja K. Total phenolics concentration and antioxidant potential of extracts of medicinal plants of Pakistan. Z Naturforsch C 2001; 56(11-12): 973-8.
9. Kim HG, Cho JH, Jeong EY, Lim JH, Lee SH, Lee HS. Growth-inhibiting activity of active component isolated from *Terminalia chebula* fruits against intestinal bacteria. J Food Prot 2006; 69(9): 2205-9.
10. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.
11. Chattopadhyay RR, Bhattacharyya SK. Plant Review *Terminalia chebula*: An update. Pharmacognosy Reviews 2007; 1(1): 151-6.

.

ไห่เซิน (海参)

ไห่เซิน (Stichopus Japonicus) คือ ลำตัวแห้งที่เอาไส้ออกแล้วของสัตว์ทะเลที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Stichopus japonicus* Selenka วงศ์ Stichopae[1]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สาร *Stichopus japonicus* acid mucopolysaccharide (SJAMP) จากไห่เซินมีฤทธิ์เหมือนสาร heparin[2] การศึกษาในหลอดทดลองพบว่าสาร SJAMP มีผลต่อการแข็งตัวของเกล็ดเลือดแตกต่างกันขึ้นกับความเข้มข้น เช่น ที่ความเข้มข้น 6.5 หรือ 10 ไมโครกรัม/มิลลิลิตร มีฤทธิ์ป้องกันเลือดแข็งตัวหรือเป็นลิ่มได้ดีเทียบเท่าสาร heparin ที่ความเข้มข้น 0.2 ไมโครกรัม/มิลลิลิตร แต่อีกการทดลองหนึ่งโดยใช้เลือดคนและเลือดกระต่าย พบว่าที่ความเข้มข้น 0.31 ไมโครกรัม/มิลลิลิตร มีฤทธิ์เหนี่ยวนำให้เกิดการจับตัวของเกล็ดเลือด[2,3] นอกจากนี้ พบว่าสาร depolymerized holothurian glycosaminoglycan (DHG) มีฤทธิ์ต้านการจับตัวของเกล็ดเลือด[4] สาร SJAMP มีฤทธิ์ต้านเนื้องอกในสัตว์ทดลอง ช่วยเพิ่มภูมิต้านทานแบบอาศัยเซลล์ ช่วยให้หนูขาวมีอัตราการรอดชีวิตจากการฉายรังสีสูงขึ้น[2] สาร holothurin เมื่อฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักรในขนาด 0.1 มิลลิกรัม/กิโลกรัม วันเว้นวัน พบว่าสามารถยืดอายุของหนูถีบจักรที่เป็นเนื้องอกได้[2] การศึกษาในหลอดทดลองพบว่า สาร holotoxin ที่ความเข้มข้น 2.78-16.7 ไมโครกรัม/มิลลิลิตร มีฤทธิ์ต้านเชื้อรา *Trichophyton asteroide*, *Candida albicans*, *C. tropicalis*, *C. utilis* และ *C. krusei*[2]

การศึกษาทางคลินิก: เมื่อให้ผู้ป่วยโรคโลหิตจางเรื้อรัง จำนวน 10 คน รับประทานยาตุ๋นที่เตรียมจากไห่เซิน 50 กรัม ต้าเจ่า (大枣 พุทราจีน) 10 ผล และกระดูกหมู 200 กรัม ยา 1 คอร์ส (10 ห่อ) ให้รับประทานวันละ 1 ห่อ ติดต่อกัน 10 วัน เว้น 2 วัน แล้วเริ่มรับประทานยาคอร์สต่อไป พบว่าผู้ป่วยหายเป็นปกติ 6 ราย ดีขึ้นชัดเจน 2 ราย และดีขึ้น 2 ราย โดยทั่วไปผู้ป่วยจะมีสารฮีโมโกลบิน (haemoglobin) เพิ่มขึ้นหลังจากใช้ยา 1 ชุด ปริมาณเม็ดเลือดแดงและเม็ดเลือดขาวค่อย ๆ เพิ่มขึ้นหลังจากใช้ยา 2 ชุด และปริมาณเกล็ดเลือดเพิ่มขึ้นหลังจากใช้ยา 3 ชุด ผงไห่เซินขนาด 12 กรัม ละลายในเหล้าเหลืองสามารถรักษาโรคลมบ้าหมูได้ สาร holothurin สามารถรักษาผู้ป่วยโรคเชื้อราจำนวน 87 ราย ได้ผลร้อยละ 88.5[2]

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อฉีดสาร SJAMP เข้าช่องท้องและหลอดเลือดดำหนูถีบจักร พบว่าขนาดที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD_{50}) มีค่าเท่ากับ 340 และ 335 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ เมื่อฉีดสาร SJAMP เข้าช่องท้องหนูขาว ขนาด 75 มิลลิกรัม/กิโลกรัม วันละครั้ง ติดต่อกัน 14 วัน พบว่าช่องท้องของหนูขาวมีเลือดออกมาก ปริมาณเม็ดเลือดขาวเพิ่มขึ้น แต่เมื่อหยุดยาจะกลับคืนสู่สภาวะปกติ เมื่อฉีดสาร SJAMP เข้ากล้ามเนื้อสุนัข ขนาด 50 มิลลิกรัม/กิโลกรัม วันละครั้ง ติดต่อกัน 5-6 วัน พบว่าสุนัขกินอาหารได้น้อยลง ค่า SGPT และ NPN ในเลือดสูงขึ้น แต่เมื่อหยุดยาจะกลับคืนสู่สภาวะปกติ อย่างไรก็ตาม ขนาดที่ใช้ในการรักษาจะค่อนข้างปลอดภัย และไม่เป็นพิษต่อตับและไต และเมื่อฉีดสาร holothurin เข้าหลอดเลือดดำและเข้าใต้ผิวหนังหนูขาว พบว่าขนาดที่ทำให้หนูขาวตายหมดมีค่าเท่ากับ 7.5 และ 70 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ[2]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่ได้รับยา digoxin ควรระวังการใช้ในสตรีมีครรภ์หรือให้นมบุตร ผู้ป่วยที่มีอาการท้องเสียเนื่องจากม้ามพร่อง อาการข้างเคียงที่อาจพบ คือ แน่นหน้าอก เจ็บหน้าอก ผิวหนังมีอาการบวม มีผื่นขึ้นหรือคัน[6]

หมายเหตุ: ในประเทศไทยมักเรียกไห่เซินว่าปลิงทะเลด้วย แต่ปลิงทะเลที่พบในทะเลไทยและนำมาใช้เป็นอาหารหรือยามีหลายชนิด ได้แก่ *Holothuria scabra, H. leucospitota, Stichopus variegatus*[7]

เอกสารอ้างอิง

1 Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 1993 :356.

2 Wang SX, Li DH. Holothuria: hai shen. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.

3 Li JZ, Lian EC. Aggregation of human platelets by acidic mucopolysaccharide extracted from *Stichopus japonicus* Selenka Thromb Haemost 1988; 59(3): 435-9.

4 Minamiguchi K, Kitazato KT, Nagase H, Sasaki E, Ohwada K, Kitazato K. Depolymerized holothurian glycosaminoglycan (DHG), a novel alternative anticoagulant for hemodialysis, is safe and effective in a dog renal failure model. Kidney Int 2003; 63: 1548–55.

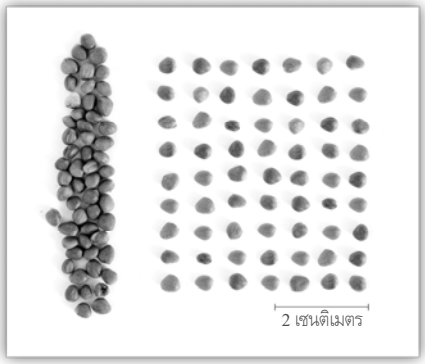
5 Lu Y, Wang BL. The research progress of antitumorous effectiveness of *Stichopus japonicus* acid mucopolysaccharide in north of China. Am J Med Sci 2009; 337(3): 195-8.

6 Sea Cucumber PDR Health Herbal & Supplements. [Online]. April 4, 2009 [cited December, 2009]; Available from: URL:http://www.shawneemission.org/index.php?option=com_transadam&Itemid=342&page=Thomson%20Alternative%20Medicine-48-10355.htm

7 อาทินันท์ ประสมพงศ์. ปลิงทะเลของไทย. [Online]. 15 กันยายน 2546 [cited December, 2009]; Available from: URL: http://www.nicaonline.com/articles9/site/view_article.asp?idarticle=161

ไหลฝูจื่อ (莱菔子)

ไหลฝูจื่อ [เมล็ดหัวผักกาดขาว (Semen Raphani)] คือ เมล็ดแก่แห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Raphanus sativus* L. วงศ์ Brassicaceae (Cruciferae)[1,2]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ยับยั้งเชื้อ *Staphylococcus aureus, Escherichia coli, Trichophyton concentricum* สารสำคัญคือ raphanin ความเข้มข้นต่ำสุดของสารนี้ที่ออกฤทธิ์ยับยั้งการเจริญ (MIC) ของเชื้อ *Staphylococcus* sp., *Shigella dysenteriae*, *Salmonella typhi* และ *E. coli* มีค่าเท่ากับ 40, 125, 125 และ 200 ไมโครกรัม/มิลลิลิตร ตามลำดับ ความเข้มข้นที่มากกว่า 250 ไมโครกรัม/มิลลิลิตร มีฤทธิ์ยับยั้งเชื้อราบางชนิด และไวรัส โดยเฉพาะ DNA virus เมื่อฉีดสารสกัดน้ำเข้าหลอดเลือดดำกระต่าย แมว และสุนัข พบว่ามีฤทธิ์ลดความดันโลหิต โดยออกฤทธิ์ช้าแต่ฤทธิ์จะอยู่นาน และทำให้หายใจลึกและเร็ว เมื่อฉีดสารสกัดน้ำเข้าช่องท้องหนูขาว พบว่ามีฤทธิ์ยับยั้งการอักเสบที่เหนี่ยวนำด้วยน้ำมันสลอด และมีฤทธิ์อย่างอ่อนในการต้านการคัดหลั่ง (anti-exudative)[3]

การศึกษาทางคลินิก: เมื่อให้ผู้ป่วยความดันโลหิตสูง จำนวน 70 ราย รับประทานยาเม็ดขนาดเทียบเท่าผงยา 5 กรัม/เม็ด จำนวน 4-6 เม็ด วันละ 2 ครั้ง พบว่าได้ผลดี 31 ราย และดีขึ้น 29 ราย ฤทธิ์ลดความดันโลหิตที่เหมาะสมจะเกิดขึ้นภายใน 2-5 สัปดาห์ และสามารถลดอาการต่าง ๆ เช่น วิงเวียน ปวดศีรษะ นอนไม่หลับ ใจสั่น ชาตามปลายมือปลายเท้า และอิดโรย[3] ช่วยลดอาการปวดแน่นท้องเรอ ที่เกิดจากอาหารตกค้าง ช่วยลดอาการไอและหอบเรื้อรัง[4]

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อฉีดสารสกัดน้ำเข้าช่องท้องหนูถีบจักร พบว่าขนาดที่ทำให้หนูตายร้อยละ 50 (LD_{50}) มีค่าเท่ากับ 127.4 กรัม/กิโลกรัม ส่วนใหญ่จะชักและตายภายใน 1 ชั่วโมง เมื่อให้ทางปากหนูขาวขนาด 100, 200 และ 400 กรัม/กิโลกรัม เป็นเวลา 3 สัปดาห์ ไม่พบการเปลี่ยนแปลงของรูปร่างเม็ดเลือดแดง การทำงานของตับและไต[3]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ควรใช้อย่างระมัดระวังในผู้ป่วยที่มีภาวะชี่พร่อง[4] ตามศาสตร์การแพทย์จีน ไม่ควรใช้ไหลผู่จื่อร่วมกับเหรินเซิน (人参 โสมคน) เนื่องจากจะทำให้ฤทธิ์ของเหรินเซินถูกลบล้าง[5]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (เต็ม สมิตินันทน์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2544). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประชาชน จำกัด, 2544.
3. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
4. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.
5. วิชัย โชควิวัฒน, ชวลิต สันติกิจรุ่งเรือง, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน (บรรณาธิการ). ตำรับยาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์ องค์การทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์, 2550.

ไหฺวฮวา (槐花)

ไหฺวฮวา (เฉ่า) [槐花 (炒)]

ไหฺวฮวา (Flos Sophorae) คือ ดอกแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Sophora japonica* L. วงศ์ Fabaceae (Leguminosae-Papilionoideae)[1,2]

ไหฺวฮวา (เฉ่า) [槐花 (炒)] เตรียมโดยนำไหฺวฮวามาผัด จนกระทั่งมีสีเหลืองเข้ม[1]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สาร rutin และ quercetin จากไหฺวฮวามีฤทธิ์เพิ่มแรงต้านในหลอดเลือดฝอย ลดความเปราะและความสามารถในการซึมผ่านเข้าออกหลอดเลือดฝอย มีฤทธิ์ยับยั้งอาการบวมของอุ้งเท้าหนูขาวที่เหนี่ยวนำด้วยสาร histamine, 5-HT, formaldehyde และไข่ขาว ลดแรงตึงและการหดเกร็งของกล้ามเนื้อเรียบของลำไส้และหลอดลม เมื่อฉีดสารสกัดน้ำเข้าลำไส้กระต่าย พบว่าจะกระตุ้นการหลั่งสารคัดหลั่งในลำไส้ ทำให้มีฤทธิ์ระบายอ่อน ๆ[3] สาร quercetin สามารถลดอาการหดเกร็งของกล้ามเนื้อเรียบลำไส้ และทำให้กระเพาะอาหารของหนูขาวเคลื่อนไหวช้าลง[2] เมื่อฉีดสารสกัดน้ำเข้าหลอดเลือดดำหนูขาว พบว่าลดความดันโลหิตได้[4]

การศึกษาทางคลินิก: ไหฺวฮวามีสรรพคุณต้านเชื้อแบคทีเรีย ห้ามเลือด รักษาริดสีดวง ลดความดันโลหิตและคอเลสเตอรอล เสริมความแข็งแรงของเส้นเลือดฝอย ลดอาการบีบเกร็งของกล้ามเนื้อ ลดการอักเสบ[5] สามารถใช้ยาต้มไหฺวฮวา 30-50 กรัมในน้ำ 1,500 มิลลิลิตร ล้างบริเวณผิวหนังที่พุพอง วันละ 2-3 ครั้ง และใช้กากทาเฉพาะที่[2]

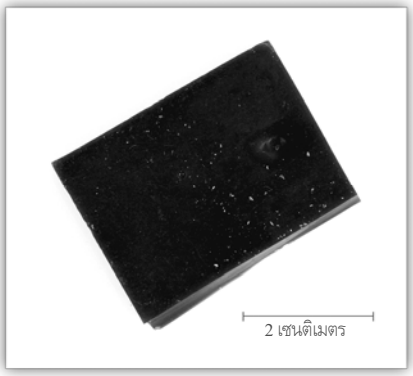
การศึกษาความปลอดภัย: สาร rutin มีพิษต่ำ เมื่อให้หนูขาวกินอาหารที่มีส่วนประกอบของ rutin ร้อยละ 10 เป็นเวลา 1 ปี ไม่พบความผิดปกติใด ๆ[6]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ไม่ควรใช้ในสตรีมีครรภ์หรือให้นมบุตร[7] ควรระวังการใช้ในผู้ป่วยที่ม้ามและกระเพาะอาหารเย็นจากภาวะพร่อง[2] ไหฺวฮวาอาจทำให้ท้องเสียเล็กน้อย มีรายงานการแพ้แบบ anaphylactoid reaction ในเด็กที่เคี้ยวไหฺวฮวา[2,8] สาร cytosine ในไหฺวฮวามีฤทธิ์คล้ายกับ nicotine ซึ่งจะทำให้เกิดพิษเมื่อได้รับไหฺวฮวามากเกินขนาด[7]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.
3. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
4. Jin PS, Hahm TS. Effects of Flos Sophora aponica Linne on the Regional cerebral blood flow and blood pressure in rats. The FASEB J 2007; 21:846.4.
5. Bown D. The Royal Horticultural Society (RBS): Encyclopedia of Herbs and Their Uses. Revised ed. London: Dorling Kindersley, 2002.
6. Ren GY, Xia BZX, Wang BXD. Flos Sophorae: huai hua. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
7. Duke JA, Ayensu ES. Medicinal Plants of China Reference Publications Inc., 1985.
8. Wu BJ. Pharmacology of Chinese Herbal Medicines. Beijing: People's Health Publisher, 1983.

อาเจียว (阿胶)

อาเจียว [กาวหนังลา (Colla Corii Asini)] คือ กาวที่ได้จากหนังของสัตว์ที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Equus asinus* L. วงศ์ Equidae เตรียมโดยนำหนังของลามาต้มน้ำ แล้วทำให้เข้มข้น องค์ประกอบหลักของอาเจียวคือ คอลลาเจน[1,2]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: อาเจียวมีผลต่อระบบการสร้างเลือด จากการศึกษาในสุนัขที่มีฮีโมโกลบินและจำนวนเซลล์เม็ดเลือดแดงต่ำลดลงจากเกณฑ์ปกติ พบว่าอาเจียวมีฤทธิ์บำรุงเลือดดีกว่าการให้ตำรับยาที่มีธาตุเหล็ก[2] เมื่อให้อาเจียวในสุนัขที่ตกเลือดจนเป็นโรคโลหิตจาง พบว่าทำให้จำนวนเม็ดเลือดแดงและฮีโมโกลบินเพิ่มขึ้นในอัตราที่เร็วกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญ[3] เมื่อฉีดสารละลายอาเจียว 5-6% ขนาด 8 มิลลิลิตร/กิโลกรัม ในแมวที่มีอาการช็อคเนื่องจากการเสียเลือด พบว่าสามารถปรับความดันโลหิตให้กลับเป็นปกติ โดยฤทธิ์คงอยู่ได้ค่อนข้างนาน[2] จากการศึกษาในสัตว์ที่ได้รับอาหารโปรตีนต่ำจนทำให้กล้ามเนื้อฝ่อ มีอาการเดินลำบาก หรือเป็นอัมพาต และไม่สามารถยืนได้ มีพัฒนาการผิดปกติ ไม่มีแรง และอาจตายในที่สุด เมื่อให้สัตว์ที่เริ่มมีอาการผิดปกติเหล่านี้กินอาหารผสมอาเจียว นาน 6-10 สัปดาห์ อาการต่าง ๆ จะค่อย ๆ ทุเลา และสัตว์ร้อยละ 40 หายขาด มีการสร้างเซลล์กล้ามเนื้อและเริ่มมีเส้นใยกล้ามเนื้อเกิดขึ้น เมื่อป้อนอาเจียวร่วมกับอาหารที่มีโปรตีนต่ำให้หนูตะเภา พบว่าป้องกันการเกิดอาการกล้ามเนื้อฝ่อได้[2] นอกจากนี้ อาเจียวยังมีผลต่อเมทาบอลิสมของแคลเซียม เมื่อเติมอาเจียว 30 กรัมลงในอาหารที่เลี้ยงสุนัขทุกวัน พบว่าการดูดซึมแคลเซียมจะเพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับกลุ่มควบคุม[2]

การศึกษาทางคลินิก: เมื่อให้ผู้ป่วยที่มีอาการเสียเลือดจากการแท้ง 59 ราย ใช้ยาเตรียมที่มีอาเจียวผสมอยู่ พบว่าได้ผลดี แต่มีผู้ป่วย 1 รายที่ยังมีเลือดออกมากผิดปกติ[2]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่ม้ามและกระเพาะอาหารพร่อง มีอาการถ่ายเหลว ท้องเสีย หรือเบื่ออาหาร ไม่ควรใช้ในผู้ป่วยที่มีเสมหะหรือความชื้นสะสม[5]

หมายเหตุ: ซินอาเจียว (กาวหนังหมู 新阿胶) คือ กาวที่เตรียมจากหนังหมู อาเจียวและซินอาเจียวมีปริมาณธาตุไนโตรเจนร้อยละ 14.19 และ 13.2 ตามลำดับ และมีกรดอะมิโนที่เป็นองค์ประกอบเหมือนกัน การศึกษาทางคลินิกโดยใช้ซินอาเจียวรักษาผู้ป่วยโรคโลหิตจาง 106 ราย พบว่าได้ผลดีถึงร้อยละ 90.6[2,4] ดังนั้น จึงสามารถใช้ซินอาเจียวแทนอาเจียวได้

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 1 Singapore: World Scientific, 1986.
3. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine Materia Medica. Revised edition. Washington: Eastland Press Inc., 2003.
4. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
5. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.

อ้ายเยี่ย (艾叶)

อ้ายเยี่ย (Folium Artemisiae Argyi) คือ ใบแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Artemisia argyi* Levl. et Vant. วงศ์ Asteraceae (Compositae)[1]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: อ้ายเยี่ยสดและชนิดที่เผาเป็นถ่านมีประสิทธิภาพในการห้ามเลือด โดยชนิดที่เผาเป็นถ่านจะมีฤทธิ์ดีกว่า[2] ยาต้มมีฤทธิ์ต้านจุลชีพในหลอดทดลอง เช่น *Bacillus anthracis*, *B. subtilis*, α-hemolytic *Streptococcus*, β-hemolytic *Streptococcus*, *Streptococcus pneumoniae*, *Diplococcus pneumoniae*, *Staphylococcus aureus*, *S. albus*, *Corynebacterium diphtheriae*, *Shigella sonnei*, *Salmonella typhi* และ *S. paratyphi*[2-4] เป็นต้น เมื่อให้น้ำมันหอมระเหยความเข้มข้น 0.5 ไมโครกรัม/มิลลิลิตร แก่หนูตะเภาทางปาก ฉีดเข้ากล้ามเนื้อ ฉีดเข้าช่องท้อง และโดยวิธีพ่นยา พบว่ามีฤทธิ์บรรเทาอาการหอบหืดโดยมีความแรงเทียบเท่ายา isoproterenol ความเข้มข้น 0.125 ไมโครกรัม/มิลลิลิตร และการให้ยาโดยวิธีพ่นจะออกฤทธิ์เร็วที่สุด ฤทธิ์ของยาจะอยู่ได้ประมาณ 1 ชั่วโมง ส่วนการให้ยาทางปากจะออกฤทธิ์ค่อนข้างช้า แต่ฤทธิ์ของยาจะอยู่ได้ประมาณ 2 ชั่วโมง หรือมากกว่า[2,4] เมื่อให้น้ำมันหอมระเหยทางปากหรือฉีดเข้าช่องท้องแมว สุนัข และหนูตะเภา ในขนาด 0.25-0.5 มิลลิลิตร/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ระงับไอ โดยยาจะออกฤทธิ์สูงสุดภายใน 1-2 ชั่วโมง และฤทธิ์ของยาจะอยู่ได้ประมาณ 4-5 ชั่วโมง น้ำมันหอมระเหยเมื่อให้ทางปากหรือฉีดเข้าใต้ผิวหนังหรือฉีดเข้าช่องท้อง มีฤทธิ์ขับเสมหะในกระต่ายและหนูถีบจักร และมีฤทธิ์สงบระงับในกระต่าย[4] เมื่อให้ยาเตรียมอ้ายเยี่ยความเข้มข้น 2% (ยาเตรียม 1 มิลลิลิตร ประกอบด้วยน้ำมันหอมระเหย 75 ไมโครลิตร) โดยฉีดเข้าลำไส้ส่วนต้นหนูขาว ในขนาด 0.8 และ 0.3 มิลลิลิตร/100 กรัม พบว่ามีฤทธิ์เพิ่มการขับน้ำดีได้ร้อยละ 91.5 และ 89 ตามลำดับ[4]

การศึกษาทางคลินิก: เมื่อให้ผู้ป่วยโรคหลอดลมอักเสบเรื้อรัง จำนวน 544 ราย รับประทานยาเตรียมจากน้ำมันหอมระเหย โดยได้รับยาติดต่อกัน 2 คอร์ส คอร์ส ละ 10 วัน พบว่ารักษาได้ผลร้อยละ 86.4-86.7 และจะได้ผลดีขึ้นหากผู้ป่วยได้รับยานานขึ้น สาร terpinen-4-ol สามารถรักษาโรคหลอดลมอักเสบเรื้อรังและมีอาการหอบร่วมด้วยได้ผลร้อยละ 95.7 โดยยาจะออกฤทธิ์ภายในเวลา 3 นาที และฤทธิ์ของยาจะอยู่ได้ประมาณ 3 ชั่วโมง เมื่อให้ยาเตรียมอ้ายเยี่ย (ยาเตรียม 1 มิลลิลิตร

เทียบเท่าผงยา 75 กรัม) แก่ผู้ป่วยโรคตับอักเสบเรื้อรัง จำนวน 123 ราย โดยฉีดเข้ากล้ามเนื้อในขนาด 4 มิลลิลิตร วันละครั้ง ติดต่อกัน 1-2 เดือน พบว่าได้ผลร้อยละ 92[4] เมื่อให้ผู้ป่วยโรคบิดเฉียบพลัน จำนวน 21 ราย รับประทานยาต้มความเข้มข้น 20% ครั้งละ 40 มิลลิลิตร วันละ 4 ครั้ง พบว่าผู้ป่วยทุกรายหายเป็นปกติภายใน 5-6 วัน เมื่อให้ผู้ป่วยวัณโรคปอด จำนวน 37 ราย รับประทานยาต้มความเข้มข้น 10% ครั้งละ 30 มิลลิลิตร ก่อนอาหาร 30 นาที วันละ 3 ครั้ง พบว่าภายหลังรับประทานยา 30-45 วัน ผู้ป่วย 31 ราย (ร้อยละ 83.78) มีอาการหายใจขัดและไอหอบลดลง เสมหะน้อยลงอย่างชัดเจน และอาการปอดแห้งดีขึ้น[4] มีรายงานว่าร้อยละ 30 ของจำนวนผู้ป่วยที่รับประทานสารสกัดน้ำ จะมีอาการปากแห้ง คลื่นไส้ อาเจียน กระเพาะอาหารปั่นป่วน ท้องเสียและวิงเวียน อาการเหล่านี้จะลดลงเมื่อใช้น้ำมันหอมระเหยแทน อาจพบอาการปากแห้งเล็กน้อยและกระเพาะอาหารปั่นป่วนในผู้ป่วยบางราย[5]

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อให้น้ำมันหอมระเหยทางปากและฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักร พบว่าขนาดที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD_{50}) มีค่าเท่ากับ 2.47 และ 1.12 มิลลิลิตร/กิโลกรัม ตามลำดับ เมื่อฉีดสารสกัดน้ำเข้าช่องท้องหนูถีบจักร พบว่า LD_{50} มีค่าเท่ากับ 23 กรัม/กิโลกรัม[2,4]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: อาการพิษเรื้อรังที่เกิดจากการใช้อ้ายเยี่ยในขนาดสูงเป็นเวลานาน ได้แก่ ปากแห้ง คลื่นไส้ อาเจียน ท้องเสีย และมีอารมณ์เคลิ้มฝัน หากรับประทานอ้ายเยี่ยเกินขนาด (20-30 กรัม) จะทำให้เกิดพิษเฉียบพลันภายใน 30 นาที อาการที่พบ คือ ปากแห้ง คอแห้ง คลื่นไส้ อาเจียน ตามด้วยอาการอ่อนเพลีย วิงเวียน อาการสั่นกระตุก มีอาการเกร็งและชัก อาการเหล่านี้จะหายเมื่อหยุดยา การใช้อ้ายเยี่ยเกินขนาดซ้ำ ๆ หลายครั้ง จะทำให้ตับโต มีอาการดีซ่าน และอาจถึงตายได้[5] ควรระวังการใช้อ้ายเยี่ยในผู้ป่วยอินพร่องหรือมีความร้อนในเลือด เมื่อสัมผัสน้ำมันหอมระเหยจากอ้ายเยี่ยทางผิวหนัง อาจทำให้เกิดอาการระคายเคือง เมื่อรับเข้าทางเดินอาหารจะกระตุ้นให้อยากอาหารและเพิ่มการเผาผลาญอาหาร[2] อ้ายเยี่ยในขนาดสูงมากจะทำให้ตกเลือดและทำให้แท้ง การนำอ้ายเยี่ยมาผัดแห้งและเผาเป็นถ่านจะลดความเป็นพิษได้[5]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press, Inc., 2004.
3. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington: Eastland Press Inc., 2003.
4. Zhou HQ, Xie BZ. Folium Artemisiae Argyi: ai ye. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
5. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. 3rd ed. Washington: Eastland Press Inc., 2004.

อิงซู่เค่อ (罂粟壳)

อิงซู่เค่อ [เปลือกผลฝิ่น (Pericarpium Papaveris)] คือ เปลือกผลแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Papaver somniferum* L. วงศ์ Papaveraceae[1-3]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: อิงซู่เค่อประกอบด้วยสารกลุ่มแอลคาลอยด์มากกว่า 20 ชนิด โดยมีสาร morphine ซึ่งเป็นสารสำคัญหลักที่มีฤทธิ์แรงที่สุดในการระงับปวด[2,4] สาร morphine และ codeine มีฤทธิ์ระงับอาการไอ แต่มีผลข้างเคียงคือ ทำให้ดื้อยา ท้องผูก และกดการหายใจ อิงซู่เค่อเป็นยานอนหลับที่ไม่ดี เนื่องจากทำให้หลับไม่สนิทและตื่นง่าย[2]

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยาที่ประกอบด้วย อิงซู่เค่อ 10 กรัม จินอิ๋นฮวา (金银花 ดอกสายน้ำผึ้ง) 30 กรัม และซันเหยา (山药) 30 กรัม ต้มรับประทานวันละ 2 ครั้ง ใช้ได้ผลในผู้ป่วยโรคกระเพาะอาหารและลำไส้อักเสบเรื้อรัง[2]

การศึกษาความปลอดภัย: ขนาดของอิงซู่เค่อที่ทำให้หนูถีบจักร กระต่าย แมว และสุนัขตายร้อยละ 50 (LD_{50}) เมื่อให้ทางปาก มีค่าเทียบเท่ากับผงยา 1.8-2.2 กรัม/กิโลกรัม[2] ค่า LD_{50} ของสาร morphine เมื่อฉีดเข้าใต้ผิวหนังและเข้าช่องท้องหนูถีบจักร มีค่าเท่ากับ 531 และ 500 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ ส่วนค่า LD_{50} ของสาร codeine เมื่อฉีดเข้าใต้ผิวหนังหนูถีบจักรมีค่าเท่ากับ 300 มิลลิกรัม/กิโลกรัม และค่า LD_{50} ของสาร papaverine เมื่อให้ทางปากและฉีดเข้าหลอดเลือดดำหนูถีบจักรมีค่าเท่ากับ 2,500 และ 25 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ[2,5]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ไม่ควรใช้อิงซู่เค่อเป็นยาเดี่ยวในการรักษาอาการไอ และท้องเสีย และไม่ควรใช้ติดต่อกันเป็นเวลานานเพื่อหลีกเลี่ยงการเสพติด[2]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc.2004.

3. ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (เต็ม สมิตินันทน์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2544).พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประชาชน จำกัด, 2544.
4. Xiao PG, Li DL, Yang SL. Modern Chinese Materia Medica. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Hua Xue Gong Ye Publishing House, 2002.
5. สถาบันวิจัยสมุนไพร กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. คู่มือฐานข้อมูลพืชพิษ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2545.

อี๋ถัง (饴糖)

อี๋ถัง หรือ **เจียวอี๋ (胶饴) (Maltose, Saccharum Granorum)** คือ น้ำตาลที่เตรียมจากข้าวงอกของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Hordeum vulgare* L. (ข้าวบาร์เล่ย์) วงศ์ Poaceae (Gramineae) เตรียมโดยนำผงข้าวบาร์เล่ย์งอกมาหมักรวมกับผงของพืชมีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Oryza sativa* L. (ข้าวเจ้า หรือข้าวเหนียว) หรือ *Triticum aestivum* L. (ข้าวสาลี) วงศ์ Poaceae (Gramineae)[1] ต้มเคี่ยวกวนจนได้ของเหลวข้น เรียกว่า อี๋ถัง[1]

การศึกษาทางคลินิก: อี๋ถังมีสรรพคุณบรรเทาอาการเจ็บปวดและเย็น โดยบำรุงชี่ม้ามและกระเพาะอาหาร บำรุงปอด บรรเทาอาการไอและหอบที่มีสาเหตุจากปอดพร่อง ระงับอาการไอแห้งที่ไม่มีเสมหะ บรรเทาอาการเจ็บคอ กระหายน้ำ ท้องผูก ปวดเกร็งและเย็นบริเวณช่องท้อง[1,2]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: เนื่องจากอี๋ถังทำให้เกิดความร้อนชื้นสะสมภายในร่างกาย อาจทำให้เกิดความรู้สึกแน่นบริเวณใต้ลิ้นปี่และช่องท้อง จึงไม่ควรใช้ในผู้ป่วยที่มีความร้อนและความชื้นสะสมภายในร่างกาย อาเจียนเนื่องจากการคั่งบริเวณจงเจียว ไอและหอบที่เกิดจากความร้อนและเสมหะ และเด็กที่มีภาวะทุพโภชนาการ[3]

หมายเหตุ: อี๋ถังมี 2 ชนิด คือ เจียวอี๋ (胶饴) และไป๋อี๋ถัง (白饴糖) เจียวอี๋จะอ่อนนุ่ม แต่ไป๋อี๋ถังจะมีลักษณะแข็ง ชนิดที่ใช้เป็นยาคือ เจียวอี๋เท่านั้น[1]

เอกสารอ้างอิง

1. Yeung HC. Handbook of Chinese Herbs. 2nd ed. California: Institute of Chinese Medicine, 1996.
2. Liu GW. Chinese Herbal Medicine. Beijing: Hua Xia Publishing House, 2001.
3. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
4. Liu GW. Clinical Essentials of Contemporary Series Chinese Medicine: Chinese Herbal Medicine. 1st ed. Beijing: Hua Xia Publishing House, 2001.

อี้อี่เหริน (薏苡仁)

อี้อี่เหริน [ลูกเดือย (Semen Coicis)] คือเนื้อในเมล็ดของผลสุกที่ทำให้แห้งของพืชมีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Coix lacryma-jobi* L. var. *mayuen* (Roman.) Stapf วงศ์ Poaceae (Gramineae)[1,2]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อฉีดสารสกัดโพรพานอลเข้าช่องท้องหนูถีบจักรในขนาด 10.3 มิลลิกรัม/ตัว ติดต่อกัน 7 วัน พบว่ามีฤทธิ์ต้านเซลล์มะเร็ง[3,4] สารกลุ่ม lactams (coixspirolactam A, B, C; coixlactam และ methyl dioxindole-3-acetate) มีฤทธิ์ต้านเซลล์มะเร็ง สารสกัดเมทานอลมีฤทธิ์ยับยั้งการบีบตัวของมดลูกหนูขาว[5] สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ป้องกันกระดูกพรุน[6] และลดน้ำหนัก[7] อี้อี่เหรินมีฤทธิ์ลดน้ำตาลและไขมันในเลือดหนูขาวที่ถูกเหนี่ยวนำให้เป็นเบาหวานด้วย streptozotocin และเลี้ยงด้วยอาหารที่มีคอเลสเตอรอลสูง[8] เมื่อฉีดน้ำมันอี้อี่เหรินเข้าใต้ผิวหนังกระต่ายในขนาด 0.5 กรัม/กิโลกรัม หรือฉีดสาร coixol เข้าช่องท้องกระต่ายในขนาด 200 มิลลิกรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ลดน้ำตาลในเลือด สารกลุ่มพอลิแซ็กคาไรด์ (coixan A, B, C) มีฤทธิ์ลดน้ำตาลในเลือดเมื่อฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักร สารกลุ่มพอลิแซ็กคาไรด์มีฤทธิ์เสริมภูมิคุ้มกัน[3] สาร coixenolide มีฤทธิ์ช่วยให้นอนหลับ ระงับปวด และลดไข้[9]

การศึกษาทางคลินิก: อี้อี่เหรินมีสรรพคุณรักษาโรคผิวหนังที่เป็นตุ่มเนื้ออ่อน ๆ (molluscum) โรคหูด โรคมะเร็งในระบบทางเดินอาหาร บรรเทาอาการปวดข้อ ปวดกล้ามเนื้อ เป็นตะคริว คลายเส้นเอ็น บรรเทาอาการปอดอักเสบ ลำไส้อักเสบ[3]

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อฉีดน้ำมันอี้อี่เหรินเข้าช่องท้องหนูถีบจักรในขนาด 90 มิลลิกรัม/ตัว ไม่ทำให้หนูตัวใดตายภายใน 24 ชั่วโมง แต่เมื่อฉีดเข้าใต้ผิวหนัง พบว่าขนาดที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD_{50}) มีค่าเทียบเท่ากับผงยา 5-10 กรัม/กิโลกรัม และเมื่อฉีดเข้าหลอดเลือดดำกระต่าย พบว่ามีค่า LD_{50} เทียบเท่ากับผงยา 1-1.5 กรัม/กิโลกรัม สาร coixol เมื่อฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักรในขนาด 500 มิลลิกรัม/กิโลกรัม มีฤทธิ์ระงับปวดได้ชั่วขณะ และไม่ทำให้หนูตัวใดตาย และเมื่อให้ทางปาก

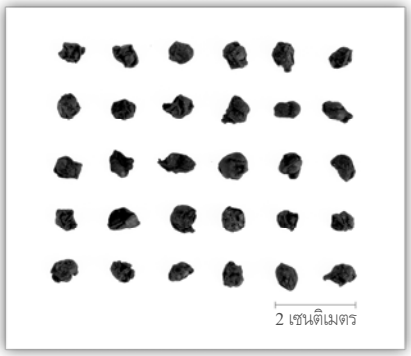
วันละ 20, 100, 500 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ติดต่อกันนาน 30 วัน ไม่พบอาการผิดปกติใด ๆ และไม่มีสัตว์ทดลองตัวใดตาย[3]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ควรระมัดระวังการใช้ในสตรีมีครรภ์[10] เนื่องจากพบว่าสารสกัดน้ำมีฤทธิ์เป็นพิษต่อตัวอ่อน และทำให้มดลูกของหนูขาวบีบตัว[11]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (เต็ม สมิตินันทน์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2544). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประชาชน จำกัด, 2544.
3. Han XZ, Li DH. Semen Coicis: yi yi ren. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
4. Yu F, Gao J, Zeng Y, Liu CX. Inhibition of Coix seed extract on fatty acid synthase, a novel target for anticancer activity. J Ethnopharmacol 2008; 119(2): 252-8.
5. Hsia SM, Kuo YH, Chiang W, Wang PS. Effects of adlay hull extracts on uterine contraction and Ca2+ mobilization in the rat. Am J Physiol Endocrinol Metab 2008; 295(3): E719-26.
6. Yang RS, Chiang W, Lu YH, Liu SH. Evaluation of osteoporosis prevention by adlay using a tissue culture model. Asia Pac J Clin Nutr 2008; 17 Suppl 1: 143-6.
7. Kim SO, Yun SJ, Lee EH. The water extract of adlay seed (*Coix lachrymajobi* var. *mayuen*) exhibits anti-obesity effects through neuroendocrine modulation. Am J Chin Med 2007; 35(2): 297-308.
8. Yeh PH, Chiang W, Chiang MT. Effects of dehulled adlay on plasma glucose and lipid concentrations in streptozotocin-induced diabetic rats fed a diet enriched in cholesterol. Int J Vitam Nutr Res 2006; 76(5): 299-305.
9. Hou JL. Clinical Handbook of Chinese Materia Medica. 1st ed. Beijing: China Medicopharmaceutical Science and Technology Publishing House, 1994.
10. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine: Materia Medica. Revised ed. Washington; Eastland Press Inc., 2003.
11. Tzeng HP, Chiang W, Ueng TH, Liu SH. The abortifacient effects from the seeds of *Coix lachryma-jobi* L. var. *ma-yuen* Stapf. J Toxicol Environ Health A 2005; 68(17-18): 1557-65.

อู่เว่ย์จื่อ (五味子)

อู่เว่ย์จื่อ (Fructus Schisandrae Chinensis) คือ ผลสุกแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Schisandra chinensis* (Turcz.) Baill. วงศ์ Magnoliaceae[1]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดน้ำมีฤทธิ์กระตุ้นการทำงานของระบบทางเดินหายใจ ช่วยให้หายใจได้ลึกและเร็วขึ้น[2] กลไกการออกฤทธิ์เกิดที่ศูนย์หายใจโดยตรง[3] สารออกฤทธิ์คือ schisandrin[3] สารสกัดน้ำและสารสกัดแอลกอฮอล์มีฤทธิ์เพิ่มแรงบีบตัวของกล้ามเนื้อหัวใจ[4] สารสกัดแอลกอฮอล์มีฤทธิ์ขยายหลอดเลือดของสัตว์ทดลอง ทำให้ความดันโลหิตลดลง แต่ในทางคลินิกพบว่ามีความแรงในการออกฤทธิ์ต่ำหรือไม่มีฤทธิ์เลย และจะเพิ่มความดันโลหิตในกรณีระบบไหลเวียนเลือดล้มเหลว จึงคาดว่าอู่เว่ย์จื่อมีฤทธิ์ควบคุมความดันโลหิตให้เป็นปกติ[3] อู่เว่ย์จื่อมีฤทธิ์กระตุ้นระบบประสาทส่วนกลาง ส่งเสริมรีเฟล็กซ์-ไขสันหลัง[3,5] ทำให้คลื่นสมองของกระต่ายที่ล้ากลับเป็นปกติ[3] อู่เว่ย์จื่อมีฤทธิ์ปกป้องตับ สารออกฤทธิ์คือสารกลุ่มลิกแนน[2,3,7] เมื่อผสมผงยาในอาหารหนูถีบจักรความเข้มข้น 5% จะทำให้การทำงานของเอ็นไซม์ไซโทโครม พี-450 เพิ่มขึ้น 3 เท่า[7] การศึกษาทั้งในหลอดทดลองและในสัตว์ทดลองพบว่า อู่เว่ย์จื่อมีผลต่อกล้ามเนื้อมดลูกเหมือนฮอร์โมน oxytocin ชักนำให้มดลูกมีการบีบตัวอย่างเป็นจังหวะ[3] เมื่อฉีดยาทิงเจอร์อู่เว่ย์จื่อเข้าใต้ผิวหนังกระต่ายที่ตั้งท้อง ขนาด 0.1 มิลลิลิตร/กิโลกรัม จะเพิ่มความแรงในการบีบตัวและความตึงของกล้ามเนื้อมดลูก[7]

การศึกษาทางคลินิก: ผงยาช่วยให้การตอบสนองของร่างกายคนปกติว่องไวขึ้น สภาพการทำงานของจิตใจดีขึ้น ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน[3,5-7] เมื่อให้นักกีฬาสุขภาพดีรับประทานอู่เว่ย์จื่อวันละ 1.5-6 กรัม พบว่าสามารถลดความล้า ทำให้มีการฟื้นกลับหลังการออกกำลังเร็วขึ้น[7] ผงยาช่วยให้คนปกติและผู้ป่วยโรคตาสามารถมองเห็นภาพได้ชัดเจนขึ้น[5] เมื่อให้ผงยาแก่อาสาสมัครสุขภาพดี พบว่าสามารถเพิ่มความสามารถในการมองเห็นภายใต้สภาวะแสงสว่างน้อย เพิ่มลานสายตา[7] เพิ่มความสามารถของการได้ยิน และความสามารถในการแยกแยะของตัวรับที่ผิวหนัง[3] นอกจากนี้ อู่เว่ย์จื่อยังมีฤทธิ์ปรับสมดุลของร่างกาย เพิ่มความทนทานของร่างกายต่อสิ่งกระตุ้น[3] คาดว่ากลไกการออกฤทธิ์

เกี่ยวข้องกับฤทธิ์คล้ายฮอร์โมนจากต่อมหมวกไต[3] เมื่อใช้ทิงเจอร์ความเข้มข้น 40-100% ขนาด 2.5 มิลลิลิตร วันละ 2-3 ครั้ง นาน 2 สัปดาห์ - 1 เดือน พบว่าสามารถช่วยลดอาการนอนไม่หลับ ปวดศีรษะ เวียนศีรษะ สายตาพร่า ใจสั่น และฝันเปียก[3] เมื่อให้ผู้ป่วยโรคตับอักเสบจากสาเหตุต่าง ๆ รับประทานยาผงหรือยาเตรียมจากอู่เว่ย์จื่อ พบว่าทำให้อาการของผู้ป่วยส่วนใหญ่ดีขึ้น[3,5,6]

การศึกษาความปลอดภัย: ขนาดของสารสกัดเอทานอลที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD_{50}) เมื่อให้ทางปากมีค่าเท่ากับ 5.1 กรัม/กิโลกรัม[6] เมื่อให้ผงยาเข้ากระเพาะอาหารขนาด 5 กรัม/กิโลกรัม ไม่ทำให้หนูถีบจักรตาย[3] ขนาดของผงยาที่ทำให้เกิดพิษเมื่อให้ทางปากหนูขาวคือ 10-15 กรัม/กิโลกรัม โดยทำให้มีอาการกระสับกระส่าย นอนไม่หลับ และหายใจขัด[5] เมื่อให้หนูถีบจักรกินผงยาขนาด 200 มิลลิกรัม/กิโลกรัม นาน 30 วัน ไม่ทำให้มีความผิดปกติของปริมาณฮีโมโกลบินและกายสัณฐานของอวัยวะหลัก[6] แต่เมื่อให้ผงยาเข้ากระเพาะอาหารหนูถีบจักรขนาด 300 และ 600 มิลลิกรัม/กิโลกรัม นาน 10 วัน จะมีอาการพิษเล็กน้อยคือ ทำให้การทำงานของร่างกายลดลง ขนลุก ไร้อารมณ์ (apathy) และน้ำหนักตัวเพิ่ม[7] เมื่อให้หนูถีบจักรกินน้ำมันหอมระเหยจากอู่เว่ย์จื่อ ขนาด 0.28 กรัม/กิโลกรัม จะมีอาการซึมเศร้า หายใจลำบาก กล้ามเนื้อเสียสหการ (ataxia) และตายภายใน 1-3 เดือน[3] หากใช้ขนาด 10-15 กรัม/กิโลกรัม จะมีอาการหายใจลำบาก การเคลื่อนไหวลดลง และตายภายใน 1-2 วัน[3]

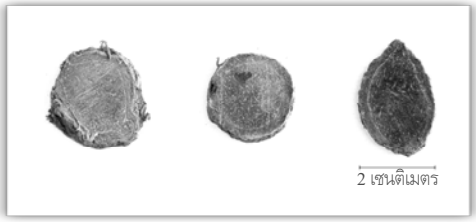
ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่มีแผลในกระเพาะอาหาร มีการออกกำลังกายอย่างหนัก อาการชักในโรคลมบ้าหมู ความดันในกะโหลกศีรษะสูง คลั่ง ความดันโลหิตสูง และสตรีมีครรภ์ ไม่ควรใช้กับผู้ป่วยที่เป็นไข้หวัดระยะเริ่มแรก มีไข้ ร้อนแกร่ง ไอระยะแรก[2,3,6,7] อู่เว่ย์จื่อมีฤทธิ์กดประสาท จึงไม่ควรใช้ร่วมกับสารที่มีฤทธิ์กดระบบประสาทส่วนกลาง[7] และเนื่องจากตัวยานี้มีผลต่อเอ็นไซม์ไซโตโครม พี-450 จึงอาจเกิดอันตรกิริยากับยาหลายชนิด เช่น warfarin, cyclosporin, estrogen และ progesterone เป็นต้น[7] อาการข้างเคียงจากการใช้อู่เว่ย์จื่อที่พบในผู้ป่วยบางราย ได้แก่ แสบร้อนกลางอก แสบในกระเพาะอาหาร ปวดกระเพาะอาหาร อาหารไม่ย่อย และไม่อยากอาหาร[3,6] การใช้ยาเกินขนาด จะทำให้กระสับกระส่าย นอนไม่หลับ และหายใจลำบาก[7]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Liu LD, Zhou ZC, Liu GT. Fructus Schisandrae: wu wei zi. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.

3. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 1. Singapore: World Scientific, 1986.
4. Huang KC. The Pharmacology of Chinese Herbs. 2nd ed. Boca Raton: CRC Press, 1993.
5. Bensky D, Gamble A. Chinese Herbal Medicine Materia Medica. Revised edition. Washington: Eastland Press Inc., 2003.
6. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
7. World Health Organization. WHO Monographs on Selected Medicinal Plants. Vol. 3. Geneva: World Health Organization, 2007.

เอ๋อร์จู๋ (莪术)

เอ๋อร์จู๋ (Rhizoma Curcumae) คือ เหง้าแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Curcuma phaeocaulis* Valeton, *C. kwangsiensis* S.G. Lee et C.F. Liang, *C. wenyujin* Y.H. Chen et C. Ling วงศ์ Zingiberaceae[1]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: น้ำมันหอมระเหย และสาร curcumol และ curdione จากเอ๋อร์จู๋มีฤทธิ์ต้านเนื้องอกชนิด leukemia$_{615}$, S_{37} และ U_{14} ส่วนสาร β-elemene ได้ผลดีกับ leukemia$_{615}$ เอ๋อร์จู๋มีฤทธิ์ทะลวงการคั่งของเลือด ช่วยให้เลือดไหลเวียนดี รวมทั้งมีฤทธิ์ต้านจุลชีพหลายชนิดในหลอดทดลอง ได้แก่ *Staphylococcus aureus*, β-hemolytic *Streptococcus*, *Escherichia coli*, *Salmonella typhi* และ *Vibrio cholerae*[2,3]

การศึกษาทางคลินิก: ยาเตรียมจากเอ๋อร์จู๋สามารถรักษาผู้ป่วยโรคมะเร็งปากมดลูกในระยะแรกได้ผลร้อยละ 77 ยาเตรียมจากน้ำมันหอมระเหยใช้รักษาผู้ป่วยมะเร็งรังไข่ มะเร็งปอด และมะเร็งตับได้ผลน่าพอใจ ในทางคลินิกมักใช้เอ๋อร์จู๋ร่วมกับซานเหลิง (三棱) เป็นยาช่วยย่อยอาหารและบำรุงม้าม นอกจากนี้ ยังใช้เอ๋อร์จู๋เป็นยาลดความดันโลหิตที่มีไขมันในเลือดสูงร่วมด้วย[2]

การศึกษาความปลอดภัย: ขนาดของสารสกัดเอ๋อร์จู๋ที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD_{50}) เมื่อให้ทางปากและฉีดเข้ากล้ามเนื้อคือ 147.0 และ 55 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ[2,3] ขนาดสูงสุดของสารสกัดที่หนูถีบจักรทนได้คือ 48 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ และไม่พบการสะสมของสารสกัดในร่างกายเมื่อให้สารดังกล่าวติดต่อกัน 6 วัน[2]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ห้ามใช้ระหว่างตั้งครรภ์หรือมีประจำเดือนมามาก หรือผู้ป่วยที่มีอาการพร่อง[3]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Li R. Rhizoma Curcumae: e zhu. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
3. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc.2004.

โฮ่วผอ (厚朴)

โฮ่วผอ (Cortex Magnoliae Officinalis) คือ เปลือกต้นหรือเปลือกรากแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Magnolia officinalis* Rehd. et Wils., *M. officinalis* Rehd. et Wils. var. *biloba* Rehd. et Wils. วงศ์ Magnoliaceae[1]

โฮ่วผอ (厚朴)

โฮ่วผอ (จื้อ) [厚朴 (炙)]

โฮ่วผอ (จื้อ) [厚朴 (炙)] เตรียมโดยนำโฮ่วผอที่ขูดเอาผิวหยาบออกแล้วหั่นเป็นฝอย เติมน้ำเชิงเจียงแล้วคลุกเคล้าให้เข้ากัน หมักไว้สักครู่จนกระทั่งน้ำเชิงเจียงซึมเข้าในตัวยา จากนั้นนำไปผัดในภาชนะที่เหมาะสมโดยใช้ไฟระดับปานกลาง ผัดจนกระทั่งแห้ง นำออกจากเตาแล้วตั้งทิ้งไว้ให้เย็น (ใช้เชิงเจียง 10 กิโลกรัม ต่อตัวยา 100 กิโลกรัม)[2]

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสำคัญของโฮ่วผอ ได้แก่ magnocurarine, magnolol, isomagnolol และ honokiol มีฤทธิ์คลายกล้ามเนื้อลาย[3,4] สาร magnolol, isomagnolol และ honokiol มีฤทธิ์กดระบบประสาทส่วนกลาง[3,5,6] สารสกัดเมทานอล สาร magnolol และ honokiol มีฤทธิ์ต้านอาเจียน[4] สารสกัด 50% เอทานอล และสาร magnolol มีฤทธิ์ป้องกันและรักษาแผลในกระเพาะอาหารหนูขาว[3,5] และต้านเชื้อ *Helicobacter pylori* ที่เป็นสาเหตุหนึ่งของโรคแผลในกระเพาะอาหาร[7] โฮ่วผอมีฤทธิ์ไม่แน่นอนต่อการบีบตัวของกล้ามเนื้อลำไส้และหลอดลม โดยขึ้นกับขนาดยาและสัตว์ทดลอง[3,5] สาร magnolol และ honokiol มีฤทธิ์ต้านภาวะหัวใจเสียจังหวะและขาดเลือดเฉพาะที่[8,9] สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรียหลายชนิดได้ดี[3,5]

การศึกษาทางคลินิก: โฮ่วผอมีสรรพคุณบรรเทาอาการจุกเสียด ท้องอืดแน่น อาหารตกค้างในลำไส้[5] ผงยา ยาต้ม และยาฉีด ใช้รักษาลำไส้เล็กอักเสบ บิดทั้งชนิดมีตัวและไม่มีตัว[4] และยาขี้ผึ้งใช้รักษาฝี[3]

การศึกษาความปลอดภัย: การศึกษาพิษเฉียบพลันในหนูถีบจักร พบว่าเมื่อให้สารสกัดน้ำทางปากขนาดเทียบเท่าผงยา 60 กรัม/กิโลกรัม ไม่ทำให้หนูถีบจักรตัวใดตายภายใน 3 วัน ขนาดของสารสกัดที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD_{50}) เมื่อฉีดสารสกัดน้ำเข้าช่องท้อง มีค่าเท่ากับ 6.12 กรัม/กิโลกรัม อีกการทดลองพบว่า LD_{50} ของสารสกัดน้ำเมื่อฉีดเข้าช่องท้องและใต้ผิวหนังหนูถีบจักรมีค่าเท่ากับ 6.38 และ 2.52 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ[5] ขนาดต่ำสุดของยาต้มที่ทำให้แมวตายเมื่อฉีดเข้าหลอดเลือดดำ (MLD) มีค่าเท่ากับ 4.25 กรัม/กิโลกรัม[3]

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้: ควรระวังในสตรีมีครรภ์ หรือในกรณีชี่พร่อง[10]

เอกสารอ้างอิง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. Ye DJ, Zhang SC, Huang WL, Pan SH, Gong QF, Chen Q. Zhongyao Paozhi Xue. 7th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 2001.
3. Chang HM, But PPH. Pharmacology and Applications of Chinese Materia Medica. Vol. 2. Singapore: World Scientific, 1987.
4. Zhu YP. Chinese Materia Medica: Chemistry, Pharmacology and Applications. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1998.
5. Zhou QM, Wang BX. Cortex Magnoliae Officinalis: hou pu. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern Study of Pharmacology in Traditional Chinese Medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
6. Tang W, Eisenbrand G. Chinese Drugs of Plant Origin. 1st ed. Berlin: Springer-Verlag, 1992.
7. Bae EA, Han MJ, Kim NJ, Kim DH. Anti-helicobacter pylori activity of herbal medicines. Biol Pharm Bull 1998; 21(9): 990-2.
8. Tsai SK, Huang SS, Hong CY. Myocardial protective effect of honokiol: an active component in *Magnolia officinalis*. Planta Med 1996; 62(6): 503-6.
9. Hong CY, Huang SS, Tsai SK. Magnolol reduces infarct size and suppresses ventricular arrhythmia in rats subjected to coronary ligation. Clin Exp Pharmacol Physiol 1996; 23(8): 660-4.
10. Chen JK, Chen TT. Chinese Medical Herbology and Pharmacology. CA: Art of Medicine Press Inc., 2004.

อภิธานศัพท์

กระจายหวัดเย็น (发散风寒 ฟาส้านเฟิงหาน): Dispersing anemofrigid syndrome

การใช้ยารสเผ็ดอุ่นเพื่อขับเหงื่อและกระจายลมเย็นในผู้ป่วยไข้หวัดที่ถูกลมเย็นกระทบ ซึ่งมีอาการกลัวหนาว มีไข้ตัวร้อน ไม่มีเหงื่อ ปวดศีรษะ ปวดเมื่อยตามร่างกาย ลิ้นมีฝ้าขาวบาง ชีพจรลอย ซึ่งเป็นอาการไข้ระยะแรก

กุยจิง (归经): Attributive channel

กุยจิง หมายถึง วิถีของยาไปยังอวัยวะเป้าหมายโดยผ่านทางเส้นลมปราณ เช่น เจี๋ยเกิง (桔梗) และข่วนตงฮวา (款冬花) เป็นยารักษาโรคในระบบทางเดินหายใจ มีสรรพคุณบรรเทาอาการไอและหอบ โดยเข้าสู่เส้นลมปราณปอด เขากุย (羚羊角 หลิงหยางเจี่ยว) และเทียนหมา (天麻) มีสรรพคุณรักษาอาการสั่น ชักกระตุกที่แขนและขา ซึ่งมีสาเหตุจากชี่ตับผิดปกติ จึงออกฤทธิ์โดยเข้าสู่เส้นลมปราณตับ นอกจากนี้ ยาหนึ่งชนิดอาจมีฤทธิ์เข้าสู่อวัยวะได้มากกว่าหนึ่งอวัยวะ เช่น ซิ่งเหริน (杏仁) มีฤทธิ์เข้าสู่ปอด บรรเทาอาการไอและหอบ และมีฤทธิ์เข้าสู่ลำไส้ใหญ่เพื่อหล่อลื่นลำไส้ให้ระบายได้อีกด้วย เจ๋อเซี่ย (泽泻) มีฤทธิ์เข้าสู่ไต ม้าม และกระเพาะปัสสาวะ เป็นต้น

ของเหลวในร่างกาย (津液 จินเยี่ย): Body fluid and its metabolism

ของเหลวในร่างกาย คือ ของเหลวทั้งหมดที่มีอยู่ในร่างกายตามธรรมชาติ มีความสำคัญต่อการทำงานของอวัยวะต่าง ๆ ของเหลวในร่างกายแบ่งเป็น 2 ชนิดใหญ่ ๆ คือ **1) จิน** (津 body fluid) เป็นของเหลวใสไหลไปมา เป็นหยาง ทำหน้าที่แทรกซึมหล่อเลี้ยงผิวหนัง กล้ามเนื้อ ช่องเปิดต่าง ๆ **2) เยี่ย** (液 liquid) เป็นของเหลวเหนียวข้น เป็นอิน ทำหน้าที่หล่อลื่นข้อต่อ ไขกระดูก สมอง อวัยวะ-ภายใน จินและเยี่ยสามารถเปลี่ยนแปลงเป็นซึ่งกันและกันได้ ถ้าจินลดลงจะทำให้เยี่ยลดลง ถ้าเยี่ยลดลงก็จะทำให้จินลดลงได้ สมดุลของของเหลวในร่างกายเกิดจากการทำงานร่วมกันของม้าม ปอด และไต ความผิดปกติของอวัยวะเหล่านี้จะมีผลกระทบต่อการสร้าง การไหลเวียน และการขับถ่ายของเหลว อาจทำให้สร้างของเหลวได้ไม่เพียงพอ การไหลเวียนติดขัด มีน้ำคั่ง

ขับพิษ (解毒 เจี่ยตู๋): Detoxication

ขับพิษ หมายถึง การขับพิษออกจากร่างกายโดยทำให้อาเจียน หรือขับออกทางเสมหะ ปัสสาวะ อุจจาระ โดยรับประทานยาเพื่อลดหรือบรรเทาพิษของโรคบางชนิดที่เกิดขึ้นหรือแทรกซ้อนขึ้นมา ไม่ว่า

จากสาเหตุภายนอกหรือภายในร่างกาย นอกจากนี้ยังมีการใช้ยาภายนอก เช่น ใช้วิธีพอก ทา แช่ หรือปิดกอเอี๊ยะเพื่อดูดพิษหนองจากแผลหรือฝี เป็นต้น

ความชื้น (湿 ซือ): Damp

ความชื้น มีลักษณะสำคัญคือ ขุ่น ข้น เหนียว หนืด และหนัก ซึมแพร่ออกไปผ่านยาก ดังนั้นโรคชื้นมักเป็นโรคเรื้อรัง หายยาก ความชื้นแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ **1) ความชื้นภายนอก** (外湿 ไว่ซือ) พบมากในฤดูร้อน เป็นการแสดงถึงความชื้นจากภายนอกแทรกแซงร่างกายคนเรา เช่น ตากฝน การอยู่อาศัยในที่ชื้นแฉะหรือแช่น้ำเป็นประจำ แล้วก่อให้เกิดโรคขึ้น **2) ความชื้นภายใน** (内湿 เน่ย์ซือ) เป็นการชี้ถึงสภาพการป่วยและการลำเลียงที่บกพร่องของม้ามและกระเพาะอาหาร ทำให้เกิดความชื้นภายในขึ้น ม้ามเป็นอวัยวะที่ชอบแห้งไม่ชอบชื้น สภาพชื้นจึงมีผลต่อหน้าที่ของม้าม ทำให้สมรรถภาพการทำงานของม้ามลดลง และขัดขวางการลำเลียงของของเหลว ดังนั้นความชื้นภายในจึงเกิดจากม้ามเป็นสำคัญ นอกจากนี้ โรคชื้นยังอาจเกิดจากสุขนิสัยในการกินอาหารที่ไม่ถูกต้อง โรคชื้น-ภายในจึงมักพบอาการที่เกี่ยวกับม้ามและกระเพาะอาหาร เช่น เบื่ออาหาร คลื่นไส้ ท้องเสีย เป็นต้น

ความเย็น (寒 หาน): Cold

ความเย็น เป็นสาเหตุหนึ่งของโรคได้ และสามารถนำมาอธิบายถึงสาเหตุและอาการ ลักษณะอาการที่เกิดจาก “ความเย็น” ได้แก่ มีอาการเย็น หนาว หด หนืด แข็งตัว จับเป็นก้อน หรือไม่กระปรี้กระเปร่า ไม่มีชีวิตชีวา ความเย็นแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ **1) ความเย็นภายนอก** (外寒 ไว่หาน) เป็นสาเหตุจากอุณหภูมิสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงและลดลงทำให้เกิดเจ็บป่วย ความเย็นมักร่วมกับลมและความชื้นทำให้เกิดโรค **2) ความเย็นภายใน** (内寒 เน่ย์หาน) ในสภาวะที่อวัยวะภายในเกิดโรค มักรู้สึกหนาวเย็น มือเท้าเย็น หน้าขาวซีด ลิ้นจะมีฝ้าขาวและชุ่ม ชีพจรจม เบา-เล็ก

ความร้อนหลบอยู่ในระบบเลือด (热伏血分 เร่อฝูเซวี่ยเฟิน): Heat-evil gathering in *xuefen* syndrome

ความร้อนหลบอยู่ในระบบเลือด หมายถึง อาการเจ็บป่วยจากความร้อนเข้าสู่ร่างกาย โดยมีการดำเนินโรคตามขั้นตอนและระยะเวลาพร้อมอาการต่าง ๆ จนถึงระยะเวลาหนึ่ง ความร้อนจะหลบเข้าสู่ระบบเลือด ผู้ป่วยมักจะมีไข้สูงตอนกลางคืน สะลึมสะลือ กระวนกระวาย อาจจะชักหรือกระตุกได้

ความร้อนอบอ้าว (暑 สู่): Summer heat

ความร้อนอบอ้าวเป็นลักษณะของลมฟ้าอากาศในฤดูร้อนจนถึงก่อนฤดูหนาว ความร้อน-อบอ้าวเป็นสาเหตุของโรคภายนอกเท่านั้น ไม่มีความร้อนอบอ้าวที่ก่อตัวจากภายในร่างกาย โรคความ-

ร้อนอบอ้าวมักเกิดในฤดูร้อนที่มีอากาศร้อนจัด หรืออยู่กลางแดดจัดนานเกินไป หรือทำงานอยู่ในที่มีอากาศร้อนอบอ้าว ทำให้ร่างกายเสียเหงื่อ เสียน้ำมาก เกิดอาการเป็นลมวิงเวียนหน้ามืด ช็อค หมดสติ

ความแห้ง (燥 เจ้า): Dryness

ความแห้ง หมายถึง อากาศแห้งแล้ง ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ของการเปลี่ยนแปลงอย่างหนึ่งของธรรมชาติ และยังอธิบายถึงพยาธิสภาพของโรคด้วย ความแห้งแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1) ความแห้ง-ภายนอก (外燥 ไว่เจ้า) มักพบในต้นฤดูใบไม้ร่วง มีคุณสมบัติ คือ แห้งแล้ง ชุ่มชื้นน้อย ซึ่งจะกระทบกระเทือนต่อปอดและทำให้เสียน้ำมาก ในทางการรักษาอาศัยสังเกตจากต้นเหตุและอาการของโรค แบ่งเป็น “แห้งอุ่น (温燥 เวินเจ้า)” หมายถึง เมื่ออากาศแห้ง-ร้อน ทำให้ผู้ป่วยมีอาการร้อน และ “แห้งเย็น (凉燥 เหลียงเจ้า)” หมายถึง เมื่ออากาศแห้ง-เย็น ทำให้ผู้ป่วยมีอาการเย็น

2) ความแห้ง-ภายใน (内燥 เน่ย์เจ้า) ส่วนมากมีสาเหตุมาจากโรคร้อนแบบเรื้อรัง ทำให้อินพร่อง

ชี่ (气): *Qi*, Vital energy

ชี่ (พลัง) มีความหมาย 2 อย่าง คือ **1) เจิ้งชี่** (正气) พลังภายในร่างกาย หมายถึง ความสามารถของร่างกายในการปรับสมดุลต่าง ๆ การป้องกันโรค และการฟื้นฟูซ่อมแซมร่างกายในภาวะปกติ **2) เสียชี่** (邪气) พลังภายนอกร่างกาย หมายถึง อิทธิพลและปัจจัยต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดโรค ได้แก่ ลม ไฟ ความร้อน ความเย็น ความชื้น ความแห้ง และอื่น ๆ

จงชี่ (中气): Middle-warmer energy

จงชี่สร้างมาจากอาหาร เมื่อกระเพาะอาหารย่อยอาหารแล้ว ม้ามดูดซึมสารอาหาร กลั่นกรองจนบริสุทธิ์เกิดเป็นพลังหล่อเลี้ยงส่วนกลางของร่างกาย

จิงชี่ (精气): *Jingqi*

จิงชี่ หมายถึง สารจำเป็นที่หล่อเลี้ยงและไหลเวียนทั่วร่างกาย

ชี่จมลงข้างล่าง (气陷 ชี่เซี่ยน): *Qi*-depletion

ชี่ของม้ามไหลเวียนลอยขึ้นบน ส่งสารอาหารไปสร้างชี่ และเป็นแรงควบคุมเหนี่ยวรั้งช่วยให้อวัยวะภายในมีตำแหน่งยึดเกาะมั่นคง ถ้าม้ามพร่องทำให้ชี่พร่องจมลงข้างล่าง อวัยวะภายในจะหย่อนลงข้างล่าง มีอาการแน่นถ่วงในท้องและเอว ปัสสาวะบ่อย อุจจาระบ่อย หายใจขัด พูดเสียงเบา ชีพจรอ่อนเบา

ชี่ติดขัด (气滞 ชี่จื้อ): Stagnation of *qi*

ชี่ติดขัดไม่ไหลเวียน (พลังสะดุด) หมายถึง อาการของโรคที่เกิดขึ้นเนื่องจากการไหลเวียนของพลังติดขัดทั้ง ๆ ที่พลังคงมีอยู่ตามปกติ จึงเป็นอาการที่สมรรถภาพถูกจำกัดไว้ จัดเป็นภาวะแกร่ง

ชี่พร่อง (气虚 ชี่ซฺวี): Asthenia of qi, Pulmonary asthenia

ชี่พร่อง (พลังพร่อง) หมายถึง สภาวะที่สมรรถภาพของร่างกายลดลง มีอาการอ่อนเพลียไม่มีแรง ไม่อาจทนต่อความหนาวเย็น ชีพจรไม่มีแรง เนื่องจากตำแหน่งที่เป็นโรคต่างกัน อาการพลังพร่องจึงแสดงออกได้หลายแบบ อาการพลังพร่องที่พบบ่อย ได้แก่ พลังม้าม-กระเพาะอาหารพร่อง พลังปอดพร่อง และพลังไตพร่อง

ชี่ย้อนกลับ (气逆 ชี่หนี้): Adverse rising of *qi*

ชี่ย้อนกลับหรือชี่สวนทาง เป็นปรากฏการณ์ที่สมรรถภาพของอวัยวะผิดปกติ ทำให้ชี่ไม่สามารถไหลเวียนตามวงโคจรปกติ จึงมีอาการย้อนหรือไหลย้อนเกิดขึ้น ชี่ของปอดและกระเพาะอาหารปกติจะไหลเวียนลงช่วงล่างทำให้ร่างกายรู้สึกสบาย หากชี่ไหลเวียนย้อนกลับจะเกิดการเจ็บป่วย เช่น ชี่ปอดไหลย้อนกลับ เกิดเพราะเสมหะเป็นเหตุ ทำให้ไอหรือหอบ ถ้าชี่กระเพาะอาหารไหลย้อนกลับ อาการที่พบบ่อย ได้แก่ ท้องอืด ท้องแน่น เบื่ออาหาร

ชี่ไหลเวียนผิดปกติ (气机失调 ชี่จีซือเถียว): Disturbance of *qi* activity

ชี่มีทิศทางการไหลเวียนขึ้นลงเข้าออกแน่นอน ช่วยให้อิน-หยาง เลือด ชี่ของอวัยวะภายใน และระบบเส้นลมปราณมีการไหลเวียนและทำงานเป็นปกติ ความผิดปกติในการไหลเวียนของชี่จึงก่อให้เกิดความผิดปกติของอวัยวะภายใน เส้นลมปราณ เลือด ชี่ และสมดุลอิน-หยางทั่วร่างกาย

เว่ย์ชี่ (卫气): *Weiqi*

เว่ย์ชี่ หมายถึง พลังที่เดินอยู่นอกเส้นชีพจรหรือนอกหลอดเลือด ทำหน้าที่บำรุงเลี้ยงร่างกายให้อบอุ่น ป้องกันไม่ให้ผิวหนังถูกอิทธิพลและปัจจัยภายนอกต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดโรคจู่โจม

เหวียนชี่ (元气): Renal *qi*

เหวียนชี่ เป็นพลังที่สำคัญที่สุดในร่างกาย เปลี่ยนแปลงมาจากสารจำเป็นและชี่ที่เก็บสะสมในไตเป็นหลัก เป็นพลังดั้งเดิมตั้งแต่อยู่ในครรภ์ที่ได้รับถ่ายทอดมาจากบิดามารดา ความแข็งแกร่งหรืออ่อนแอของเหวียนชี่ ยังได้รับอิทธิพลจากอาหาร การฝึกฝน การใช้แรงงาน สภาพจิตใจ การเจ็บป่วย

อิ๋งชี่ (营气): Essential substance circulating in vessels

อิ๋งชี่ หมายถึง พลังที่เดินตามชีพจรหรือเดินในหลอดเลือด ทำหน้าที่หล่อเลี้ยงและไหลเวียนทั่วร่างกาย

ซื่อชี่ (四气): Four natures of Chinese medicine

ซื่อชี่ หมายถึง คุณสมบัติของยา 4 อย่าง ได้แก่ เย็น (寒 หาน) ร้อน (热 เร่อ) อุ่น (温 เวิน) และสุขุม (平 ผิง)

ยากลุ่มฤทธิ์เย็นและสุขุมมีสรรพคุณรักษาโรคกลุ่มอาการร้อน เช่น หวงเหลียน (黄连) มีฤทธิ์เย็นมาก ใช้รักษาโรคบิด ท้องเสียที่มีความร้อนสูง (มีพิษ) อินเฉิน (茵陈) มีฤทธิ์เย็นเล็กน้อย ใช้รักษาโรคดีซ่านที่มีไข้ต่ำ ๆ

ยากลุ่มฤทธิ์ร้อนและฤทธิ์อุ่นมีสรรพคุณรักษากลุ่มอาการเย็น เช่น ฟู่จื่อ (附子) มีฤทธิ์ร้อนมาก ใช้รักษาอาการเหงื่อออกมากผิดปกติเนื่องจากหยางชี่พร่องจัด มือเท้าเย็นชืด เฉากั่ว (草果) มีฤทธิ์อุ่น สามารถรักษาอาการเจ็บหน้าอกและปวดท้องในผู้ป่วยไข้จับสั่น

ตัวอย่างข้างต้นคือ ฤทธิ์หรือคุณสมบัติของยาที่มีฤทธิ์คล้ายกัน แต่ระดับความแรงของยาจะแตกต่างกัน นอกจากนี้ยังมียาฤทธิ์สุขุม ซึ่งมีสรรพคุณเป็นกลาง เช่น ชะเอมเทศ (甘草 กันเฉ่า) ข้าวเจ้า (粳米 จิงหมี่) เป็นต้น

ดับลมในตับ (熄肝风内动 ซีกานเฟิงเน่ย์ต้ง): Stop the liver-wind

ดับลมในตับ หมายถึง การใช้ยากลุ่มดับลมและสงบลมตับ เพื่อรักษาผู้ป่วยในช่วงที่โรคกำลังดำเนินอยู่หรือมีการเปลี่ยนแปลงออกมาในลักษณะมีอาการวิงเวียน มึนศีรษะ เคลื่อนไหวหรือสั่นผิดปกติ หรือชักกระตุก อาการเหล่านี้มักเกิดจากลมภายในซึ่งจะต่างจากลมภายนอกมาโจมตี เมื่อเกิดลมที่ตับ ลมหรือชี่ของตับเคลื่อนไหวกระทบภายใน เนื่องจากตับทำหน้าที่ควบคุมระบบเลือด เส้นเอ็น และเปิดทวารที่ตา ส่วนลมปราณตับโคจรขึ้นสู่ศีรษะ สมอง อาการต่าง ๆ ดังกล่าวจึงมักเกิดจากลมตับกำเริบ ซึ่งมีทั้งสภาพแกร่งและพร่อง คือ ร้อนแกร่งจัดจะเกิดลม อินพร่องก็เกิดลมภายในได้เช่นกัน

ทะลวงการคั่ง (破瘀血 พั่วยฺวีเซวี่ย): Remove blood stasis

ทะลวงการคั่ง หมายถึง วิธีการรักษาภาวะเลือดคั่ง ลิ่มเลือด หรือเลือดเสียที่คั่ง หรือตกค้างอยู่ในส่วนต่าง ๆ ของร่างกายโดยการใช้ยา มักใช้ตัวยาที่มีฤทธิ์แรงหรือค่อนข้างแรง เช่น เมล็ดท้อ (桃仁 เถาเหริน) ดอกคำฝอย (红花 หงฮวา) โกฐน้ำเต้า (大黄 ต้าหวง) จึงจะได้สรรพคุณแรงพอที่จะสลายหรือละลายเลือดที่คั่งค้าง เปรียบเสมือนได้ทะลุทะลวงการคั่ง ระบบเลือดจึงไหลเวียนพร้อมที่จะปรับวิธีการรักษาตามเป้าหมายต่อไป

ฝีในปอด (肺痈 เฟ่ย์ยง): Pulmonary abscess

ฝีในปอด หมายถึง ปอดที่มีอาการอักเสบจากการติดเชื้อ มักเกิดจากเสมหะตกค้างในปอดจากโรคไอเรื้อรังเป็นเวลานานจนกลายเป็นแผล ฝี และในที่สุดเป็นหนอง สาเหตุแรกเริ่มเกิดจากลมร้อนหรือไข้หวัดมากระทบปอดเป็นเวลานาน หรือจากการดื่มสุราและอาหารรสจัด รสเผ็ด หรือของทอดน้ำมัน ของอบ ปิ้ง ย่าง เป็นความร้อนแห้งกระทบทำลายปอดซึ่งชอบความชุ่มชื้น ขั้นตอนการดำเนิน

โรคจึงมักเกิดจากไข้หวัดทั้งลมร้อนและลมเย็น มีไข้ ตัวร้อน หรือหนาว ๆ ร้อน ๆ มีเหงื่อออก ไอ เจ็บแน่นหน้าอก ระยะแรกจะพบชีพจรลอยเต้นเร็ว ระยะที่สองเป็นระยะกลัดหนอง จะไอถี่ขึ้น แน่นหน้าอกมากขึ้น กลัวหนาวกลัวลม หรือกลัวหนาวเป็นระยะ ๆ ชีพจรลื่นเต้นถี่ขึ้น ระยะที่สามเวลาไอจะมีเลือด หรือเลือดปนหนองออกมา มีกลิ่นเหม็น ระยะนี้อินและชี่พร่อง ร่างกายอ่อนแอ และอาจเกิดโรคแทรกซ้อนได้ง่าย

ไฟ (火 หั่ว): Fire

ไฟมีระดับความรุนแรงมากกว่าร้อน เมื่อร้อนถึงที่สุดจะเป็นไฟ ซึ่งนอกจากจะมีสาเหตุจากอิทธิพลภายนอกมากระทบต่อร่างกายทำให้เกิดร้อนและเปลี่ยนเป็นไฟได้แล้ว ยังอาจจะมีสาเหตุจากอวัยวะภายในเกิดโรค หรือจิตใจอารมณ์ถูกกระตุ้นจนทำงานมากเกินไป ซึ่งเรียกว่า ไฟภายใน เช่น ไฟตับ (肝火 กานหั่ว) และไฟหัวใจ (心火 ซินหั่ว) เป็นต้น

ยาขับเสมหะ (祛痰药 ชฺวีถันเหย้า): Phlegm-eliminating drug

ยาขับเสมหะ หมายถึง ยาที่ใช้รักษาโรคต่าง ๆ อันเกิดจากเสมหะ มีสรรพคุณขับเสมหะและน้ำเสียที่ตกค้างให้หมดไป เนื่องจากเสมหะมีหลายชนิด เช่น เสมหะชื้น เสมหะร้อน เสมหะแห้ง เสมหะเย็น และเสมหะปนลม ดังนั้น จึงต้องเลือกใช้ให้เหมาะสม

ยาช่วยย่อยสลาย (消导药 เซียวต่าวเหย้า): Resolving drug

ยาช่วยย่อยสลาย หมายถึง ยาที่มีสรรพคุณช่วยให้ระบบย่อยอาหารดีขึ้น ขับอาหารตกค้าง บรรเทาอาการท้องอืด หรืออาการจุกเสียดแน่นท้อง แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ ยาช่วยย่อยอาหารและขับอาหารตกค้าง และยาช่วยย่อยอาหารและบรรเทาอาการท้องอืด

ยาถ่าย (泻下药 เซี่ยเซี่ยเหย้า): Purgative drug

ยาถ่าย หมายถึง ยาที่ใช้รักษากลุ่มอาการแกร่งภายในร่างกาย มีสรรพคุณระบายท้อง กำจัดของเสียที่ตกค้างในกระเพาะอาหารและลำไส้ ระบายความร้อนที่สูงเกินไป และขับน้ำ เนื่องจากกลุ่มอาการแกร่งภายในร่างกายที่เป็นสาเหตุให้ท้องผูกนั้น อาจเกิดจากความร้อน ความเย็น ความแห้ง และน้ำ ดังนั้น จึงต้องเลือกใช้ให้เหมาะสม

ยาบรรเทาอาการลม (治风药 จื้อเฟิงเหย้า): Drug for calming wind

ยาบรรเทาอาการลม หมายถึง ยาที่มีรสเผ็ด มีฤทธิ์กระจายลม หรือเสริมอิน ลดหยางภายในร่างกาย แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ ยาปัดเป่าลมภายนอก และยาสงบลมภายใน

ยาบำรุง (补益药 ปู่อี้เหย้า): Tonic drug

ยาบำรุง หมายถึง ยาที่มีสรรพคุณช่วยเพิ่มสารจำเป็น เพิ่มภูมิต้านทาน และช่วยให้ร่างกายแข็งแรง แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ ยาบำรุงชี่ ยาบำรุงเลือด ยาบำรุงอิน และยาบำรุงหยาง

ยาปรับการไหลเวียนของชี่ภายในร่างกาย (理气药 หลี่ชี่เหย้า): Drug for regulating the flow of *qi*

ยาปรับการไหลเวียนของชี่ภายในร่างกาย หมายถึง ยาที่ช่วยให้การไหลเวียนของชี่ภายในร่างกายดีขึ้น หรือปรับชี่ให้ลงสู่เบื้องล่าง แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ ยาที่ช่วยให้การไหลเวียนของชี่ภายในร่างกายดีขึ้น และยาปรับให้ชี่ลงสู่เบื้องล่าง

ยาปรับให้สมดุล (和解药 เหอเจี่ยเหย้า): Mediating drug

ยาปรับให้สมดุล หมายถึง ยาที่มีสรรพคุณรักษาอาการของโรคเส้าหยาง ช่วยให้การทำงานของตับ ม้าม กระเพาะอาหารและลำไส้ดีขึ้น แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ ยาปรับเส้าหยางให้สมดุล ยาปรับตับและม้ามให้สมดุล และยาปรับกระเพาะอาหารและม้ามให้สมดุล

ยารักษาแผลฝีหนอง (痈疡药 ยงหยางเหย้า): Drug for treating carbuncle

ยารักษาแผล ฝี หนอง หมายถึง ยาที่มีสรรพคุณขับพิษร้อน ขับหนอง หรือสลายตุ่มก้อนด้วยความอุ่น ใช้รักษาโรคแผล ฝี หนอง ตุ่มก้อนต่าง ๆ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ ยารักษาแผล ฝี หนองภายในร่างกาย และยารักษาแผล ฝี หนองภายนอกร่างกาย

ยารักษาความผิดปกติของระบบเลือด (理血药 หลี่เซฺวี่ยเหย้า): Drug for treating blood disorders

ยารักษาความผิดปกติของระบบเลือด หมายถึง ยาที่มีสรรพคุณรักษาอาการผิดปกติของระบบเลือด ช่วยปรับสมดุลของชี่และเลือด โดยทั่วไปใช้บำรุงเลือด ห้ามเลือด สลายเลือดคั่ง และช่วยให้การไหลเวียนของเลือดดีขึ้น แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ ยาช่วยให้เลือดไหลเวียนและสลายเลือดคั่ง และยาห้ามเลือด

ยารักษาอาการภายนอก (解表药 เจี่ยเปี่ยวเหย้า): Drug for relieving exterior syndrome

ยารักษาอาการภายนอก หมายถึง ยาที่ใช้รักษากลุ่มอาการของโรคอันมีสาเหตุจากภายนอก เช่น สภาพอากาศทั้ง 6 ได้แก่ ลม ความเย็น ความร้อนอบอ้าว ความชื้น ความแห้ง และไฟ ยาจะออกฤทธิ์กำจัดของเสียที่อยู่ตามผิวหนังออกโดยผ่านการขับเหงื่อ และกระทุ้งอาการของโรคหัดให้ออกได้ง่ายขึ้น โดยทั่วไปยาประเภทนี้จะมีรสเผ็ด ต้องเลือกใช้ให้เหมาะกับโรคตามสาเหตุของโรค

ยารักษาอาการแห้งขาดความชุ่มชื้น (治燥药 จื้อเจ้าเหย้า): Drug for treating dryness syndrome

ยารักษาอาการแห้งขาดความชุ่มชื้น หมายถึง ยาที่มีสรรพคุณเสริมสร้างน้ำหล่อเลี้ยง ช่วยให้อวัยวะมีความชุ่มชื้น แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ ยารักษาอาการแห้งภายนอกที่ออกฤทธิ์กระจายเบาบาง ช่วยการไหลเวียนของชี่ที่ปอด และยารักษาอาการแห้งภายในด้วยการเพิ่มความชุ่มชื้น เสริมอิน

ยาระบายความร้อน (清热药 ชิงเร่อเหย้า): Heat-clearing drug

ยาระบายความร้อน หมายถึง ยาที่ใช้รักษากลุ่มอาการร้อนภายในร่างกาย มีสรรพคุณระบายความร้อน ช่วยให้เลือดเย็น และแก้พิษ แบ่งออกเป็น 7 กลุ่ม ตามตำแหน่งของโรค ได้แก่ ยาระบายความร้อนในระดับชี่ ยาระบายความร้อนในระดับอิ๋งชี่และเลือด ยาระบายความร้อนในระดับชี่และระดับเลือด ยาระบายความร้อนบรรเทาพิษไข้ ยาระบายความร้อนที่อวัยวะภายใน ยาลดไข้จากอินพร่อง และยาลดไข้จากอาการเป็นลมเพราะแพ้แดดและเสริมชี่

ยาสมาน (固涩药 กู้เซ่อเหย้า): Astringent drug

ยาสมาน หมายถึง ยาที่ใช้รักษาโรคที่ชี่ของเลือด สารพื้นฐานในไต (精) และอสุจิเคลื่อนหลั่งออกง่าย โดยมีฤทธิ์ยับยั้งหรือเหนี่ยวรั้งการเคลื่อนหลั่งออกของสารภายในร่างกาย ทำให้สูญเสียชี่ของเลือด ซึ่งมีสาเหตุจากพยาธิสภาพของร่างกายที่แตกต่างกัน เช่น เหงื่อออกง่าย ท้องเสียเรื้อรัง หลั่งอสุจิขณะหลับ เป็นต้น แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ ยาเสริมภูมิต้านทานของผิวภายนอกและระงับเหงื่อ ยาสมานลำไส้และกระชับระบบขับถ่าย ยาเหนี่ยวรั้งการหลั่งอสุจิและปัสสาวะ และยาระงับการตกขาวและประจำเดือนมามาก

ยาสลายความชื้น (祛湿药 ชฺวี่ซือเหย้า): Dampness-eliminating drug

ยาสลายความชื้น หมายถึง ยาที่ใช้รักษาโรคหรือกลุ่มอาการเจ็บป่วยที่เกิดจากความชื้น มีสรรพคุณขจัดความชื้นด้วยการขับน้ำเพื่อสลายความชื้น ระบายน้ำที่มีลักษณะขุ่นเป็นตะกอน เพื่อให้เกิดสภาพคล่อง แบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ ยาสลายความชื้นและปรับสมดุลของกระเพาะอาหาร ยาระบายความร้อนและสลายความชื้น ยาขับปัสสาวะและระบายความชื้น ยาให้ความอบอุ่นและสลายความชื้น และยาขจัดลมชื้นและแก้ปวด

ยาให้ความอบอุ่นภายในร่างกาย (温里药 เวินหลี่เหย้า): Drug for warming the interior

ยาให้ความอบอุ่นภายในร่างกาย หมายถึง ยาที่ใช้รักษากลุ่มอาการเย็นภายในร่างกาย มีฤทธิ์ทำให้ร่างกายอบอุ่น สลายความเย็น แก้ปวด เสริมการทำงานของม้ามและกระเพาะอาหาร แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ ยาขจัดความเย็นและอุ่นจงเจียว ยาฟื้นคืนหยางชี่ และยาสลายความเย็นและอุ่นเส้นลมปราณ

ระบบเส้นลมปราณ (经络 จิงลั่ว): Meridians and collaterals

ระบบเส้นลมปราณจำแนกเป็น **1) เส้นลมปราณหลัก** (经 จิง) คือ เส้นลมปราณใหญ่ มีเส้นทางแน่นอน ส่วนมากปรากฏอยู่ในส่วนที่ลึก เช่น ฝังอยู่ในกล้ามเนื้อ จัดเป็นอิน **2) เส้นลมปราณย่อย** (络 ลั่ว) คือ แขนงย่อยของเส้นลมปราณหลัก ส่วนมากพบอยู่ตามที่ตื้นขึ้นมา จัดเป็นหยาง เส้นลมปราณย่อยจะเชื่อมโยงเส้นลมปราณหลักกับอวัยวะภายใน เนื้อเยื่อ และส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย กลายเป็นระบบเส้นลมปราณ เส้นลมปราณทำหน้าที่ควบคุมการไหลเวียนและสมดุลของพลัง รวมทั้งควบคุมการไหลเวียนของเลือด บำรุงรักษากระดูก หล่อลื่นเอ็น และไขข้อต่าง ๆ ทั่วร่างกายให้สามารถเคลื่อนไหวได้คล่องและเป็นปกติ

โรคกลุ่มอาการแกร่ง (实证 สือเจิ้ง): Sthenic syndrome

โรคกลุ่มอาการแกร่ง คือ โรคที่มีลักษณะอาการเจ็บไข้รุนแรง หรือเชื้อโรคโจมตีร่างกายเกิดการต่อต้านกัน ทำให้ระบบเลือด ระบบชี่ติดขัด ระบบทางเดินหายใจผิดปกติ ระบบทางเดินอาหารมีของเสียหรือมีเสมหะติดค้าง มีอาการไข้สูง ตัวร้อนจัด คอแห้งอยากดื่มน้ำ กระวนกระวาย เจ็บท้องถ้ากดและนาบด้วยความร้อนจะเจ็บมากขึ้น ท้องผูก ปัสสาวะขัดหรือมีช่วงสั้น ๆ ขาดตอนหรือมีสีเข้ม ลักษณะสีของลิ้นไม่สดใส ฝ้าเหลือง หยาบและแห้ง ชีพจรแกร่ง เต้นเร็ว เป็นต้น

โรคกลุ่มอาการพร่อง (虚证 ซฺวีเจิ้ง): Deficient syndrome

โรคกลุ่มอาการพร่อง คือ โรคที่เกิดจากพลังเจิ้งชี่หรือเหวียนชี่ในร่างกายไม่เพียงพอ ทำให้กลไกการทำงานของร่างกายและอวัยวะบกพร่อง นำไปสู่ร่างกายอ่อนแอ มักจะพบว่าผู้ป่วยมีหน้าซีดขาวอ่อนเพลีย ไม่มีแรง เหนื่อยง่าย ใจสั่น หายใจสั้นหรือช้าผิดปกติ เหงื่อออกง่าย หรือเหงื่อลักออก ลิ้นซีดนุ่ม ไม่มีฝ้าหรือฝ้าน้อย ชีพจรพร่องอ่อนไม่มีแรง

โรคกลุ่มอาการปัสสาวะขัด (淋证 หลินเจิ้ง) : Stranguria syndrome

โรคกลุ่มอาการปัสสาวะขัดแบ่งออกได้ ดังนี้

เกาหลิน (膏淋): Stranguria marked by chyluria

เกาหลิน หมายถึง กลุ่มอาการปัสสาวะขัดจากความร้อนชื้นและชี่ติดขัด มีปัสสาวะขุ่น สีขาวเหมือนน้ำซาวข้าวหรือนมเจือน้ำมัน

เหลาหลิน (劳淋): Over-strained stranguria

เหลาหลิน หมายถึง กลุ่มอาการปัสสาวะขัดเรื้อรังมานานเนื่องจากม้ามและไตพร่องเรื้อรัง มีอาการจากชี่ของม้ามพร่อง หยางของไตพร่อง และอินของไตพร่อง

โรคภายนอก (表证 เปี่ยวเจิ้ง): Superficial syndrome

โรคภายนอกมักพบในระยะแรกของโรคที่เกิดจากปัจจัยภายนอก เช่น ไข้หวัดที่เกิดจากการกระทบลมร้อนหรือลมเย็นในระยะแรกของโรค

โรคภายใน (里证 หลี่เจิ้ง): Interior syndrome

โรคภายในมักพบในระยะกลางและระยะท้ายของโรคที่เกิดจากปัจจัยภายนอก เพราะในระยะกลางและระยะท้ายของโรคประเภทนี้มักพบว่า อาการของโรคภายนอกได้แปรเปลี่ยนและแพร่กระจายเข้าไปถึงอวัยวะภายใน ทำให้เกิดเป็นโรคภายในได้ โรคภายในไม่ได้เกิดจากปัจจัยภายนอกเพียงอย่างเดียว อาจเกิดจากพลังและเลือดของอวัยวะภายในเสียสมดุล หรือความต้านทานของโรคลดลง ทำให้เกิดเป็นโรคภายในได้

โรคเย็น (寒冷病 หานเหลิ่งปิ้ง): Cryopathy

โรคเย็น คือ โรคที่เกิดจากสภาพอินมากเกินไป ร่างกายบางส่วนอ่อนแอลงกว่าปกติ ทำให้เกิดอาการเย็น เช่น มือเท้าเย็น ตัวเย็น หนาวสั่น ไม่กระหายน้ำ ลิ้นขาวชืด

โรคร้อน (热病 เร่อปิ้ง): Pyreticosis

โรคร้อน คือ โรคที่เกิดจากสภาพหยางมากเกินไป ร่างกายเกิดการตอบสนองอย่างแรงต่อโรคภัยไข้เจ็บ ทำให้เกิดอาการร้อน เช่น มีไข้ ปากแห้ง คอแห้ง กระหายน้ำ ท้องผูก ปัสสาวะขัดและมีสีเข้ม ลิ้นแดง ชีพจรเต้นเร็วและแรง

โรคระบาด (流行病 หลิวสิงปิ้ง): Epidemic disease

โรคระบาดเป็นโรคติดต่อที่เกิดจากเชื้อโรค โรคระบาดมีลักษณะเฉพาะดังนี้ 1) โรคที่เกิดอย่างรวดเร็ว อาการรุนแรงและคล้ายคลึงกัน มีอาการเหมือนกลุ่มอาการที่เกิดจากไฟแต่รุนแรงกว่า เช่น ไข้สูงกระวนกระวาย คอแห้ง ลิ้นแดง มีฝ้าเหลือง มักมีกลุ่มอาการความชื้นร่วมด้วย เป็นต้น 2) โรคที่ติดต่อได้ง่าย ระบาดแพร่กระจายอย่างรวดเร็ว อาจพบชุกชุมเป็นแห่ง ๆ หรือระบาดอย่างกว้างขวาง มีทั้งโรคระบาดชนิดไม่ร้ายแรงและชนิดร้ายแรงทำให้ถึงตาย เช่น ไฟลามทุ่ง คางทูม ไทฟอยด์ อหิวาตกโรค เป็นต้น

ลม (风 เฟิง): Wind

การแพทย์จีนใช้ “ลม” มาอธิบายสาเหตุและอาการของโรคที่มีการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างเร็ว ลมแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ **1) ลมภายนอก** (外风 ไว่เฟิง) เป็นสาเหตุภายนอกที่เหนี่ยวนำให้เกิดโรค

เช่น หวัด **2) ลมภายใน** (内风 เน่ย์เฟิง) เป็นการชี้ให้เห็นว่าอวัยวะภายในเป็นโรค ทำให้เกิดกลุ่มอาการเจ็บป่วย เช่น อาการเวียนศีรษะ ลมชัก อาการเหล่านี้เกิดและพัฒนาอย่างเฉียบพลัน และมีลักษณะเด่นแสดงให้เห็นในสภาพเคลื่อนไหว

เลือด (血 เซวี่ย): Blood

เลือด เป็นวัตถุพื้นฐานของพลังอย่างหนึ่ง สารจำเป็นอาศัยปอดกับหัวใจ และการทำงานของจงเจียว ทำให้เกิดชี่ที่เดินตามชีพจร และเกิดเป็นเลือดแดง เลือดไหลเวียนอยู่ในหลอดเลือด ซึ่งกระจายและหล่อเลี้ยงอวัยวะทั่วร่างกาย หากการไหลเวียนของเลือดผิดปกติ หรือไม่อาจไหลเวียนไปตามหลอดเลือดจะทำให้เกิดโรคได้ หัวใจกำหนดเลือด ตับเก็บเลือด ม้ามควบคุมเลือด อวัยวะทั้ง 3 สัมพันธ์กับหน้าที่และพยาธิสภาพของเลือด

การเพิ่มการไหลเวียนของเลือด (活血 หัวเซวี่ย): Promoting blood circulation

การเพิ่มการไหลเวียนของเลือด เป็นการระบายเลือดคั่ง คลายกล้ามเนื้อเรียบของเส้นเลือดและอวัยวะต่าง ๆ รักษาความผิดปกติของระดู การอักเสบเรื้อรัง โรคเส้นเลือดหัวใจ เป็นต้น

เลือดคั่ง (血瘀 เซวี่ยยฺวี): Blood stasis including stagnated blood and extravasated blood

เลือดคั่ง หรือเลือดจับเป็นก้อน หมายถึง การที่เลือดเกิดการจับตัวกันเข้าเป็นลิ่มเป็นก้อน หรือมีการค้างอยู่ในส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกาย อาจมีอาการหลายแบบ เช่น เจ็บปวด และมีผลกระทบกระเทือนต่อการทำงานของอวัยวะ มีเลือดออก เป็นต้น

เลือดพร่อง (血虚 เซวี่ยซฺวี): Blood deficiency

เลือดพร่อง หมายถึง การมีปริมาณเลือดไม่เพียงพอ หรือการไหลเวียนของเลือดผิดปกติ ทำให้สมรรถภาพของอวัยวะลดลงหรือเสียสมดุล เลือดพร่องอาจมีอาการเลือดจางหรือไม่มีก็ได้ อาการทั่วไปของเลือดพร่อง เช่น หน้าขาวซีดหรือเหลือง เวียนศีรษะ ซูบผอม ไม่มีแรง เป็นต้น

เสริมอินสร้างสารน้ำ (滋阴壮水 จืออินจ้วงสุ่ย): Nourish *yin* to promote water

การขาดสารน้ำหรือสารจำเป็นที่หล่อเลี้ยงส่วนต่าง ๆ ในร่างกาย ทำให้เกิดภาวะอินพร่อง มักทำให้มีอาการร้อนในบ่อย คอแห้ง วิงเวียนศีรษะ หน้ามืดตาลาย ปวดเมื่อยเอว ขาเมื่อยล้าไม่มีกำลัง อาจมีไข้ต่ำ ๆ ตอนบ่ายหรือตอนกลางคืน การรักษาโดยใช้ยาเสริมบำรุงอินที่ไตหรือเสริมส่วนอื่น เพื่อเพิ่มสารน้ำ

อวัยวะภายใน (脏腑 จั้งฝู่): Internal organs

อวัยวะภายในประกอบด้วย **1) อวัยวะภายในทั้งห้า** ได้แก่ หัวใจ (心 ซิน) ปอด (肺 เฟย์) ม้าม (脾 ผี) ตับ (肝 กาน) และไต (肾 เซิ่น) **2) อวัยวะกลวงทั้งหก** ได้แก่ กระเพาะอาหาร (胃 เว่ย์) ถุงน้ำดี (胆 ต่าน) ลำไส้ใหญ่ (大肠 ต้าฉาง) ลำไส้เล็ก (小肠 เสี่ยวฉาง) กระเพาะปัสสาวะ (膀胱 ผางกวาง) และ ซานเจียว (三焦)

กระเพาะปัสสาวะ (膀胱 ผางกวาง): Bladder

กระเพาะปัสสาวะ มีหน้าที่รับและขับถ่ายปัสสาวะ ซึ่งการขับถ่ายปัสสาวะต้องอาศัยไต ถ้ากระเพาะปัสสาวะถูกกระทบกระเทือน จะเกิดอาการปัสสาวะคั่ง กลั้นปัสสาวะไม่อยู่ ถ่ายปัสสาวะมาก ปัสสาวะเป็นเลือด และควบคุมการถ่ายปัสสาวะไม่ดี

กระเพาะอาหาร (胃 เว่ย์): Stomach

กระเพาะอาหาร ทำหน้าที่รับและย่อยอาหารต่าง ๆ จนได้สารจำเป็น มีความสัมพันธ์กับม้ามซึ่งทำหน้าที่ลำเลียงสารจำเป็นและของเหลวไปยังปอด เพื่อส่งไปหล่อเลี้ยงทั่วร่างกาย สมรรถภาพของกระเพาะอาหารและม้ามจะมีผลโดยตรงต่อสุขภาพ

ซานเจียว (三焦): Triple warmer

ซานเจียวเป็นหนึ่งในอวัยวะกลวงทั้งหก และเป็นการชี้ตำแหน่งของอวัยวะภายในของร่างกายทั้งหมด แบ่งเป็น 3 ตำแหน่ง คือ **1) ช่างเจียว** (上焦) หมายถึง ส่วนบนของร่างกาย ตั้งแต่ลิ้นปี่ขึ้นไป ได้แก่ ปอด หัวใจ **2) จงเจียว** (中焦) หมายถึง ส่วนกลางของร่างกาย ตั้งแต่สะดือขึ้นไปจนถึงลิ้นปี่ ได้แก่ กระเพาะอาหาร ตับ ถุงน้ำดี และม้าม **3) เซี่ยเจียว** (下焦) หมายถึง ส่วนล่างของร่างกาย ตั้งแต่ใต้สะดือลงมาจนถึงท้อง ได้แก่ ไต อวัยวะเพศ ลำไส้ใหญ่ ลำไส้เล็ก กระเพาะอาหาร และมดลูก

ซานเจียวทั้งสามตำแหน่งที่กล่าวมานี้ อวัยวะภายในมีกลไกการเชื่อมต่อซึ่งกันและกัน โดยมีสารน้ำกับพลังชี่หมุนเวียนอยู่ ทำให้น้ำไหลเวียนและถ่ายเทเป็นปกติ

ตับ (肝 กาน): Liver

ตับมีหน้าที่ 3 ประการ คือ **1) สะสมเลือด** ตับเก็บสะสมและปรับปริมาณของเลือดให้คงที่ เมื่อร่างกายเคลื่อนไหว เลือดจากตับจะไหลไปยังเส้นลมปราณต่าง ๆ เพื่อสนองความต้องการของร่างกาย เมื่อร่างกายหยุดพักผ่อนเลือดจะไหลกลับมาสะสมในตับ **2) กำหนดการระบายอย่างทั่วถึงตลอดภายในร่างกาย** ตับมีความสามารถในการระบายและปรับสมดุลให้ทั่วร่างกาย **3) สัมพันธ์กับถุงน้ำดี** ถุงน้ำดีมีหน้าที่เก็บสะสมน้ำดี และช่วยเหลือพลังตับ

ไต (肾 เซิ่น): Kidney

ไต มีหน้าที่ 4 ประการ คือ **1) เก็บสารจำเป็นของชีวิต** ซึ่งได้แก่ สารจำเป็นในการก่อกำเนิดชีวิต (ไข่ และอสุจิ ที่เป็นพื้นฐานของการก่อให้เกิดการตั้งครรภ์) และสารจำเป็นในการดำรงชีวิต ซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวกับการเผาผลาญในร่างกาย และจะไหลเวียนหล่อเลี้ยงทั่วร่างกาย **2) กำหนดน้ำ** ไตมีความสัมพันธ์กับน้ำในร่างกาย เกี่ยวข้องกับการสร้างน้ำปัสสาวะ และกระเพาะปัสสาวะจะทำหน้าที่ขับถ่ายปัสสาวะได้ต้องอาศัยไต ไตทำให้ม้ามสามารถลำเลียงของเหลวในร่างกายได้เป็นปกติ **3) สัมพันธ์กับการหายใจของปอด** พลังปอดจะเคลื่อนลงเบื้องล่างสู่ไต โดยไตเป็นตัวรับพลัง ทำให้การหายใจเป็นปกติ ขณะเดียวกันไตก็ต้องได้รับพลังจากปอดจึงสามารถบำรุงรักษาพลังของไตได้ **4) หน้าที่ของไตหยางและไตอิน** ไตหยางทำหน้าที่เกี่ยวกับการสืบพันธุ์และปรับสมดุลของน้ำในร่างกาย ไตอินทำหน้าที่เกี่ยวกับปริมาณเลือดและของเหลวในร่างกาย ไตหยางและไตอินต้องมีความสมดุลกันจึงจะทำให้ไตและอวัยวะต่าง ๆ ทำงานได้เป็นปกติ

ถุงน้ำดี (胆 ต่าน): Gallbladder

ถุงน้ำดี มีหน้าที่ เก็บน้ำดี และทำหน้าที่ร่วมกับตับในการหลั่งน้ำดีออกมาเพื่อช่วยการย่อย

ปอด (肺 เฟ่ย์): Lung

ปอด กำหนดพลังในส่วนที่เกี่ยวกับลมหายใจและสารจำเป็น ซึ่งเป็นพื้นฐานการทำงานของอวัยวะอื่น ๆ ของร่างกาย มีหน้าที่ 4 ประการ คือ **1) หายใจ** ปอดมีความสัมพันธ์กับจมูก พลังปอดมีทิศทางเดินลงสู่เบื้องล่าง มีไตเป็นตัวรับการเคลื่อนไหวของพลังนี้ ทำให้การหายใจเป็นปกติและของเหลวภายในร่างกายถ่ายเทสะดวก **2) ลำเลียงของเหลวภายในร่างกาย** เมื่อของเหลวเข้าสู่ร่างกาย ม้ามเป็นตัวลำเลียงของเหลวนี้ไปที่ปอดก่อน และปอดจะช่วยกระจายของเหลวไปทั่วร่างกาย **3) สัมพันธ์กับผิวหนังและขน** ปอดสัมพันธ์กับการเปิดปิดของรูขุมขน การหลั่งเหงื่อ และการต่อต้านอิทธิพลและปัจจัยภายนอกที่ก่อให้เกิดโรค **4) สัมพันธ์กับลำไส้ใหญ่** พลังปอดที่เคลื่อนลงสู่เบื้องล่างทำหน้าที่ช่วยลำไส้ใหญ่ขับถ่ายของเสียและดูดซึมของเหลว

ม้าม (脾 ผี): Spleen

ม้าม เป็นส่วนสำคัญของพลังหยางในร่างกาย มีคุณสมบัติชอบแห้ง ไม่ชอบชื้น มีหน้าที่ 4 ประการ คือ **1) กำหนดการลำเลียงน้ำและสารจำเป็น** อาหารเมื่อถูกย่อยที่กระเพาะอาหารแล้ว ม้ามจะลำเลียงสารจำเป็นไปสู่ปอด เพื่อส่งไปทั่วร่างกาย และทำหน้าที่ปรับสมดุลการใช้และการขับถ่ายของเหลวภายในร่างกาย **2) ควบคุมการไหลเวียนของเลือด**ให้เป็นปกติ **3) กำหนดพลังจงชี่** ซึ่งเป็นพลังของกระเพาะอาหารและม้าม แต่พลังม้ามจะเป็นพลังหลัก **4) สัมพันธ์กับกระเพาะอาหาร** ม้ามทำหน้าที่

ร่วมกับกระเพาะอาหาร โดยกระเพาะอาหารทำหน้าที่รับและย่อยอาหารจนได้สารจำเป็น ส่วนม้ามทำหน้าที่ลำเลียงสารจำเป็นนี้ไปใช้ทั่วร่างกาย

ลำไส้เล็ก (小肠 เสี่ยวฉาง): Small intestine

ลำไส้เล็ก มีหน้าที่รับอาหารบางส่วนที่ผ่านการย่อยจากกระเพาะอาหารมาแยกส่วนที่ใส ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อร่างกาย แล้วส่งไปยังม้ามซึ่งจะทำหน้าที่ลำเลียงไปยังส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ส่วนที่ข้นและไม่เป็นประโยชน์จะถูกส่งไปยังลำไส้ใหญ่หรือกระเพาะปัสสาวะ เพื่อขับออกจากร่างกายในสภาพอุจจาระหรือปัสสาวะ

ลำไส้ใหญ่ (大肠 ต้าฉาง): Large intestine

ลำไส้ใหญ่ มีหน้าที่รับสิ่งที่ผ่านการย่อยจากลำไส้เล็ก ดูดซึมสิ่งที่มีประโยชน์และน้ำที่เหลืออยู่ทำให้กลายเป็นอุจจาระ แล้วถ่ายออกจากร่างกาย

หัวใจ (心 ซิน): Heart

หัวใจ เป็นอวัยวะหลักของอวัยวะภายในทั้งหมด มีหน้าที่หลัก 3 ประการ คือ **1) กำหนดชีพจร** ควบคุมการไหลเวียนของเลือดทั่วร่างกาย **2) กำหนดความคิด** สัมพันธ์กับสติปัญญา การรับรู้ และความรู้สึกนึกคิด **3) กำหนดความสัมพันธ์กับลำไส้เล็ก** โดยมีเส้นลมปราณเชื่อมโยงถึงกันระหว่างหัวใจและลำไส้เล็ก

อู่เว่ย์ (五味): Five kinds of flavors

อู่เว่ย์ คือ รสยา 5 รส ได้แก่ รสเผ็ด (辛 ซิน) รสหวาน (甘 กัน) รสเปรี้ยว (酸 ซวน) รสขม (苦 ขู่) และรสเค็ม (咸 เสียน)

รสเผ็ดมีฤทธิ์ร้อน สามารถขับกระจาย กระทุ้งออก เช่น จิงเจี้ย (荆芥) มีฤทธิ์ขับกระจายไข้ลมเย็น ลูกเร่ว (砂仁 ซาเหริน) มีฤทธิ์ขับเคลื่อนให้ชี่ไหลเวียน

รสหวานมีฤทธิ์เสริมบำรุง และปรับประสานถ่วงดุล ลดความแรงของยา เช่น หวงฉี (黄芪) มีสรรพคุณบำรุงชี่ ตังกุย (当归) บำรุงเลือด ชะเอมเทศ (甘草 กันเฉ่า) ปรับประสานลดความแรงของตัวยาอื่น ๆ

รสเปรี้ยวมีฤทธิ์สมาน เหนี่ยวรั้ง เก็บกัก เช่น ซันจูยฺหวี (山茱萸) มีสรรพคุณระงับเหงื่อจากอาการพร่อง จินอิงจื่อ (金樱子) ใช้รักษาอาการฝันเปียก

รสขมมีฤทธิ์ขับถ่าย ระบาย และทำให้แห้ง เช่น หวงเหลียน (黄连) มีสรรพคุณระบายความร้อน (ไฟ) โกฐน้ำเต้า (大黄 ต้าหวง) เป็นยาถ่าย โกฐเขมา (苍术 ชังจู่) มีสรรพคุณขับความชื้น

รสเค็มมีฤทธิ์ระบาย ทำให้นิ่ม และยุบสลาย เช่น สาหร่ายทะเล (海藻 ไห่เจ้า) และ หมู่ลี่ (牡蛎) ใช้รักษาโรคไทรอยด์ ต่อมน้ำเหลืองโต ดีเกลือ (芒硝 หมางเซียว) มีสรรพคุณขับถ่ายอุจจาระที่แข็งและแห้ง

นอกจากนี้ยังมียารสจืด (淡 ตั้น) ซึ่งมีฤทธิ์ระบายความชื้นและขับปัสสาวะ เช่น ทงเฉ่า (通草) และโป่งรากสน (茯苓 ฝูหลิง)

การออกฤทธิ์ของยาสมุนไพรจีนมีสี่ทิศทางคือ ขึ้น (升 เซิง) ลง (降 เจี้ยง) ลอย (浮 ฝู) จม (沉 เฉิน) เพื่อให้การออกฤทธิ์ของตัวยาต่าง ๆ ได้ผลมากยิ่งขึ้นและตรงกับอาการของโรคที่ตำแหน่งของร่างกายแตกต่างกัน จำเป็นต้องศึกษาทิศทางการออกฤทธิ์ของตัวยา เพื่อให้ได้ประสิทธิผลตรงตามเป้าหมายของการรักษา เช่น **ขึ้นและลอย** ตัวยาจะออกฤทธิ์วิ่งขึ้นช่วงบนของร่างกายและกระจายออกสู่ภายนอก มีฤทธิ์ขับเหงื่อ ขับความเย็นและความร้อนออกสู่ภายนอกร่างกาย ยากลุ่มนี้มักมีรสเผ็ดและรสหวานซึ่งมีสภาพเป็นหยาง เช่น หมาหวง (麻黄) กิ่งอบเชยจีน (桂枝 กุ้ยจือ) หวงฉี (黄芪) **ลงและจม** ตัวยาจะออกฤทธิ์อยู่ภายในร่างกายและวิ่งลงช่วงล่างของร่างกาย มีฤทธิ์สงบหยาง กดและระงับการไหลย้อน เก็บกัก ระบายความร้อน ขับความชื้น ระบายหรือถ่ายลงล่าง ตัวยากลุ่มนี้มักมีรสขมเปรี้ยว ซึ่งมีสภาพเป็นอิน เช่น โกฐน้ำเต้า (大黄 ต้าหวง) ดีเกลือ (芒硝 หมางเซียว) หวงป่อ (黄柏)

นอกจากนี้การเผ้าจื้อมีผลต่อทิศทางการออกฤทธิ์ของยา เช่น ถ้านำตัวยามาผัดกับเหล้าซึ่งมีรสเผ็ดร้อน จะทำให้การออกฤทธิ์ของยาขึ้นสู่ช่วงบนของร่างกาย หากนำไปผัดกับเกลือซึ่งมีรสเค็ม ตัวยาจะออกฤทธิ์วิ่งลงสู่ช่วงล่างของร่างกาย หากนำไปผัดกับน้ำขิงต้ม ตัวยาจะออกฤทธิ์ขับกระจาย เป็นต้น

เอกสารที่ใช้ประกอบการเรียบเรียง

1. โกวิท คัมภีรภาพ. ทฤษฎีพื้นฐานการแพทย์แผนจีน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: บริษัท นิวไวเต็ก จำกัด, 2544.
2. วิทิต วัณนาวิบูล, สุรเกียรติ อาชานานุภาพ (กองบรรณาธิการ). ทฤษฎีแพทย์จีน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, 2540.
3. วิชัย โชควิวัฒน, ชวลิต สันติกิจรุ่งเรือง, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน (บรรณาธิการ). ตำรับยาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพ: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์ องค์การทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์, 2550.
4. วิชัย โชควิวัฒน, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, อุทัย โสธนะพันธุ์, จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, สว่าง กอแสงเรือง, อภิญญา เวชพงศา และคณะ (บรรณาธิการ). ตำรับยาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย เล่ม 2. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพ: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์ องค์การทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์, 2551.
5. Meng H, Shang XM, Zhang XH. English-Chinese and Chinese-English Course-based Medical Dictionary. 1st ed. Xi An: Shijie Tushu Publishing House, 1998.
6. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
7. Zhang E. Basic Theory of Traditional Chinese Medicine I: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. Vol. I. 9th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.

รายชื่อตำรับยาจีน

รายชื่อ	พินอิน	จีนกลาง	จีนแต้จิ๋ว
八正散	Bazheng San	ปาเจิ้งส่าน	โป๊ยเจี้ยซั่ว
九味羌活汤	Jiuwei Qianghuo Tang	จิ่วเว่ย์เชียงหัวทัง	กิ๋วบี่เกียงอ๊วะทึง
大补阴丸	Da Buyin Wan	ต้าปู่อินหวาน	ตั่วโป้วอิมอี๊
三子养亲汤	Sanzi Yangqin Tang	ซานจื่อหยั่งชินทัง	ซำจี้อเอี้ยงชิงทึง
小承气汤	Xiao Chengqi Tang	เสี่ยวเฉิงชี่ทัง	เซี่ยวเส่งคี่ทึง
小活络丹	Xiao Huo Luo Dan	เสี่ยวหัวลั่วตัน	เซี่ยวอ๊วะลกตัง
小建中汤	Xiao Jianzhong Tang	เสี่ยวเจี้ยนจงทัง	เซียวเกี่ยงตงทึง
五皮散	Wupi San	อู่ผีส่าน	โหงวพ้วยสั่ว
止嗽散	Zhisou san	จื่อโซ่วส่าน	จี้เซ่าสั่ว
半夏泻心汤	Banxia Xiexin Tang	ปั้นเซี่ยเซี่ยซินทัง	ปั้วแห่เซี่ยซิมทึง
加减葳蕤汤	Jiajian Weirui Tang	เจียเจี่ยนเวย์หรุยทัง	เกียเกี้ยมอุยซุ้ยทึง
四妙勇安汤	Simiao Yongan Tang	ซื่อเมี่ยวหย่งอันทัง	ซี่เหมียวย่งอังทึง
百合固金汤	Baihe Gujin Tang	ไป่เหอกู้จินทัง	แป๊ะฮะกู้กิมทึง
当归四逆汤	Danggui Sini Tang	ตังกุยซื่อหนี่ทัง	ตังกุยซี่เหง็กทึง
阳和汤	Yanghe Tang	หยางเหอทัง	เอี่ยงหั่วทึง
竹叶石膏汤	Zhuye Shigao Tang	จู๋เยี่ยสือเกาทัง	เต็กเฮียะเจียะกอทึง
羌活胜湿汤	Qianghuo Shengshi Tang	เชียงหัวเซิ่งซือทัง	เกียงอ๊วะเช่งซิบทึง
苇茎汤	Weijing Tang	เหว่ย์จิงทัง	อุ่ยแก้ทึง
定喘汤	Dingchuan Tang	ติ้งฉ่วนทัง	เตี่ยช่วงทึง
苓甘五味姜辛汤	Ling Gan Wuwei Jiang Xin Tang	หลิงกันอู่เว่ย์เจียงซินทัง	เหล่งกำโงวบี่เกียงซิงทึง

รายชื่อ	พินอิน	จีนกลาง	จีนแต้จิ๋ว
苓桂术甘汤	Ling Gui Zhu Gan Tang	หลิงกุ้ยจู๋กันทัง	เหล่งกุ่ยตุกกำทึง
参苓白术散	Shen Ling Baizhu San	เซินหลิงไป๋จู๋ส่าน	เซียมเหล็งแปะตุกทึง
宫外孕方	Gongwaiyun Fang	กงไว่ยฺวิ่นฟาง	เก็งหงั่วอิ่งฮึง
养阴清肺汤	Yangyin Qingfei Tang	หยั่งอินชิงเฟ่ย์ทัง	เอียงอิมเช็งฮุ่ยทึง
枳实导滞丸	Zhishi Daozhi Wan	จื่อสือเต่าจื้อหวาน	จี๋ซิกเต่าที่อี๊
枳实消痞丸	Zhishi Xiaopi Wan	จื่อสือเซียวผี่หวาน	จี๋ซิกเซียวผีอี๊
柴葛解肌汤	Chai Ge Jieji Tang	ไฉเก๋อเจี่ยจีทัง	ฉ่ากัวะโกยกีทึง
胶艾汤	Jiao Ai Tang	เจียวอ้ายทัง	กาเฮี่ยทึง
桑杏汤	Sang Xing Tang	ซังซิ่งทัง	ซึงเห่งทึง
调胃承气汤	Tiaowei Chengqi Tang	เถียวเว่ย์เฉิงชี่ทัง	เถี่ยวอุ่ยเส่งคี่ทึง
真人养脏汤	Zhenren Yang Zang Tang	เจินเหรินหยั่งจั้งทัง	จิงยิ้งเอียงจั่งทึง
真武汤	Zhen Wu Tang	เจินอู่ทัง	จิงบูทึง
麻黄杏仁石膏	Mahuang Xingren	หมาหวงซิ่งเหรินสือเกา	หม่ัวอึ้งเห่งยิ้งเจียะกอ
甘草汤	Shigao Gancao Tang	กันเฉ่าทัง	กำเซาทึง
猪苓汤	Zhuling Tang	จูหลิงทัง	ตือเหล่งทึง
温经汤	Wenjing Tang	เวินจิงทัง	อุงเก็งทึง
新加黄龙汤	Xinjia Huanglong Tang	ซินเจียหวงหลงทัง	ซิงเกียอึ่งเหล่งทึง
越鞠丸	Yueju Wan	เยฺว่จฺวีหวาน	อวกเก๊กอี๊
槐花散	Huaihua San	ไหฺวฮวาส่าน	ห่วยฮวยซั่ว
橘皮竹茹汤	Jupi Zhuru Tang	จฺหวีผีจู้หรูทัง	กิ๊กพ้วยเต๊กหยู่ทึง
薏苡附子败酱散	Yiyi Fuzi Baijiang San	อี้อี่ฟู่จื่อไป้เจี้ยงส่าน	อี้อี่หู่จื้อไป่เจี้ยซั่ว

รายชื่อตัวยา

รายชื่อ	พินยิน	จีนกลาง	จีนแต้จิ๋ว	ชื่อไทย
人参	Renshen	เหรินเซิน	หยิ่งเซียม	โสมคน
人参(去芦)	Renshen (Qulu)	เหรินเซิน (ชฺวี่หลู)	หยิ่งเซียม (คื่อโล้ว)	โสมคนที่เอาส่วนหัวออก
川贝母	Chuanbeimu	ชวนเป้ย์หมู่	ชวงป้วยบ้อ	
川乌(制)	Chuanwu (zhi)	ชวนอู (จื้อ)	ชวงโอว (จี่)	รากแก้วของโหราเดือยไก่ที่ผ่านการฆ่าฤทธิ์
大生地	Dashengdi	ต้าเซิงตี้	ตั่วแซตี่	โกฐขี้แมว
干地黄	Gandihuang	กันตี้หวง	กังตี่อึ้ง	โกฐขี้แมว
川芎	Chuanxiong	ชวนชฺยง	ชวงกง	โกฐหัวบัว
大枣	Dazao	ต้าเจ่า	ตั่วจ้อ	พุทราจีน
山药	Shanyao	ซันเหย้า	ซัวเอี๊ยะ	
山栀子	Shanzhizi	ซันจือจื่อ	ซัวกีจื้อ	ลูกพุด
山栀子仁	Shanzhiziren	ซันจือจื่อเหริน	ซัวกีจื๋อยิ้ง	เนื้อในเมล็ดลูกพุด
干姜	Ganjiang	กันเจียง	กังเกีย	ขิงแก่แห้ง
大黄	Dahuang	ต้าหวง	ตั่วอึ้ง	โกฐน้ำเต้า
大黄(面裹煨,去面切,焙)	Dahuang (mianguowei, qumianqie, bei)	ต้าหวง (เมี่ยนกว่อเว่ย์ ชฺวี่เมี่ยนเชวี่ย เป้ย์)	ตั่วอึ้ง (หมีก๋ออุย คื่อหมี่เฉียก ป้วย)	โกฐน้ำเต้าปิ้ง
三棱	Sanleng	ซานเหลิง	ซำเหล็ง	
大腹皮	Dafupi	ต้าฟู่ผี	ตั่วปั๊กพ้วย	เปลือกผลหมาก
五味子	Wuweizi	อู่เว่ย์จื่อ	โหงวบี่จี้	
天南星(制)	Tiannanxing	เทียนหนันซิง (จื้อ)	เทียงหน่ำแซ (จี่)	
木香	Muxiang	มู่เซียง	บักเฮีย	โกฐกระดูก
木通	Mutong	มู่ทง	บักทง	

รายชื่อ	พินยิน	จีนกลาง	จีนแต้จิ๋ว	ชื่อไทย
贝母	Beimu	เป้ย์หมู่	ป้วยบ้อ	
贝母 (去心)	Beimu (quxin)	เป้ย์หมู่ (ชฺวี่ซิน)	ป้วยบ้อ (คื่อซิม)	
车前子	Cheqianzi	เชอเฉียนจื่อ	เชียใจ้จี้	
丹皮	Danpi	ตันผี	ตันพ้วย	เปลือกรากโบตั๋น
丹参	Danshen	ตันเซิน	ตันเชียม	
玉竹	Yuzhu	ยฺวี่จู๋	เง็กเต็ก	
甘草	Gancao	กันเฉ่า	กำเช่า	ชะเอมเทศ
甘草(炙)	Gancao (zhi)	กันเฉ่า (จื้อ)	กำเช่า (จี่)	ชะเอมเทศผัดน้ำผึ้ง
甘草(炒)	Gancao (chao)	กันเฉ่า (เฉ่า)	กำเช่า (ช่า)	ชะเอมเทศผัด
艾叶	Aiye	อ้ายเยี่ย	เฮี่ยเฮี๊ยะ	
石膏	Shigao	สือเกา	เจียะกอ	เกลือจืด
北沙参	Beishashen	เป่ย์ซาเซิน	ปักซาเชียม	
生大黄	Shengdahuang	เชิงต้าหวง	แซตั่วอึ้ง	โกฐน้ำเต้า
生地黄	Shengdihuang	เชิงตี้หวง	แซตี่อึ้ง	โกฐขี้แมว
生姜	Shengjiang	เชิงเจียง	แซเกีย	ขิงแก่สด
生姜皮	Shengjiangpi	เชิงเจียงผี	แซเกียพ้วย	ผิวขิงแก่สด
生葳蕤	Shengweirui	เชิงเวย์หรุย	แซอุยซุ้ย	
生葱白	Shengcongbai	เชิงชงไป๋	แซชังแป๊ะ	หอมจีนสด
白术	Baizhu	ไป๋จู๋	แปะตุ๊ก	
白芍	Baishao	ไป๋เสา	แปะเจียก	
白芍 (炒)	Baishao (chao)	ไป๋เสา (เฉ่า)	แปะเจียก (ซ่า)	
白芷	Baizhi	ไป๋จื่อ	แปะจี้	โกฐสอ

รายชื่อตัวยา (ต่อ)

รายชื่อ	พินยิน	จีนกลาง	จีนแต้จิ๋ว	ชื่อไทย
白芥子	Baijiezi	ไป๋เจี้ยจื่อ	แป๊ะไก้จี้	เมล็ดพรรณผักกาด
白果	Baiguo	ไป๋กว่อ	แปะก้วย	แปะก๊วย
白茯苓	Baifuling	ไป๋ฝูหลิง	แปะหกเหล็ง	โป่งรากสน
白前(蒸)	Baiqian (zheng)	ไป๋เฉียน (เจิง)	แปะใจ๊ (เจ็ง)	
白扁豆 (姜汁津, 去皮, 微炒)	Baibiandou (jiangzhijin, qupi, weichao)	ไป๋เปี่ยนโต้ว (เจียงจื่อจิน ชฺวี่ผีเวย์เฉ่า)	แปะเปี่ยงเต่า (เกียจับจิง คื่อพ้วย หมุ่ยช่า)	
白薇	Baiwei	ไป๋เวย์	แปะมุ้ย	
冬瓜子	Dongguazi	ตงกวาจื่อ	ตังกวยจี้	เมล็ดฟัก
玄参	Xuanshen	เสฺวียนเซิน	เหี่ยงเซียม	
半夏	Banxie	ปั้นเซี่ย	ปั๋วแห่	
半夏 (制)	Banxie (zhi)	ปั้นเซี่ย (จื้อ)	ปั๋วแห่ (จี่)	
半夏 (洗)	Banxie (xi)	ปั้นเซี่ย (สี่)	ปั๋วแห่ (โส้ย)	
半夏曲	Banxiequ	ปั้นเซี่ยชฺวี	ปั๋วแห่ขัก	
地龙	Dilong	ตี้หลง	ตี่เล้ง	ไส้เดือนดิน
地黄	Dihuang	ตี้หวง	ตี่อึ้ง	โกฐขี้แมว
芍药	Shaoyao	เสาเหย้า	เจี๊ยกเอี๊ยะ	
芒硝	Mangxiao	หมางเซียว	หมั่งเซียว	ดีเกลือ
百合	Baihe	ไป๋เหอ	แป๊ะฮะ	
百部 (蒸)	Baibu (zheng)	ไป๋ปู้ (เจิง)	แป๊ะโป๋ว (เจ็ง)	
当归	Danggui	ตังกุย	ตังกุย	
当归头	Dangguitou	ตังกุยโถว	ตังกุยเท้า	
当归身	Dangguishen	ตังกุยเซิน	ตังกุยชิง	
当归尾	Dangguiwei	ตังกุยเหว่ย์	ตังกุยบ้วย	โกฐเชียง

รายชื่อ	พินยิน	จีนกลาง	จีนแต้จิ๋ว	ชื่อไทย
肉豆蔻	Roudoukou	โร่วโต้วโข่ว	เหน็กเต่าโข่ว	ลูกจันทน์
肉桂	Rougui	โร่วกุ้ย	เหน็กกุ่ย	อบเชยจีน
肉桂 (研粉)	Rougui (yanfen)	โร่วกุ้ย (เอี๋ยนเฝิ่น)	เหน็กกุ่ย (ไหงฮุ่ง)	อบเชยจีนบดเป็นผง
竹叶	Zhuye	จู๋เยี่ย	เต็กเฮียะ	หญ้าขุยไม้ไผ่ หรือใบไผ่ขม
竹茹	Zhuru	จู้หรู	เต็กยู้	เปลือกชั้นกลางของลำต้นไผ่ดำ
全当归	Quandanggui	เฉวียนตังกุย	ฉ่วงตังกุย	
灯芯	Dengxin	เติงซิน	เต็งซิม	
防风	Fangfeng	ฝางเฟิง	ห่วงฮง	
红枣	Hongzao	หงเจ่า	อั่งจ้อ	พุทราจีน
麦冬	Maidong	ไม่ตง	แบะตง	
麦芽	Maiya	ไม่หยา	แบะแง้	ข้าวบาร์เล่ย์งอก
麦芽曲	Maiyaqu	ไม่หยาชฺวี	แบะแง้ขัก	ข้าวบาร์เล่ย์งอก
赤芍	Chishao	เช่อเสา	เชียะเจียก	
苇茎	Weijing	เหว่ย์จิง	อุ๋ยแก้	
苇根	Weigen	เหว่ย์เกิน	อุ่ยกิ่ง	
苏子	Suzi	ซูจื่อ	โซวจี้	ผลงาขี้ม้อน
苍术	Cangzhu	ชังจู๋	ชังตุ๊ก	โกฐเขมา
芦根	Lugen	หลูเกิน	โล่วกิง	
杏仁	Xingren	ซิ่งเหริน	เห่งยิ้ง	
杏仁 (去皮尖)	Xingren (qupijian)	ซิ่งเหริน (ชฺวี่ผีเจียน)	เห่งยิ้ง (คื่อผ่วยเจียม)	

รายชื่อตัวยา (ต่อ)

รายชื่อ	พินยิน	จีนกลาง	จีนแต้จิ๋ว	ชื่อไทย
吴茱萸	Wuzhuyu	หวูจูยฺหวี	โห่งว่จูยู้	
牡丹皮	Mudanpi	หมู่ตันผี	โบวตัวพ้วย	เปลือกรากโบตั๋น
龟甲 (酥炒)	Guijia (suchao)	กุยเจี่ย (ซูเฉ่า)	กูกะ (โซวช่า)	กระดองเต่าคั่ว
龟板 (酥炒)	Guiban (suchao)	กุยปั่น (ซูเฉ่า)	กูปั้ง (โซวช่า)	กระดองเต่าคั่ว
羌活	Qianghuo	เชียงหั่ว	เกียงอ๊ะ	
沙参	Shashen	ซาเซิน	ซาเซียม	
没药	Moyao	ม่อเหย้า	หมุกเอ๊ียะ	มดยอบ
诃子	Hezi	เหอจื่อ	คอจี้	
阿胶	E-jiao	อาเจียว	อากา	กาวหนังลา
附子(炮去皮)	Fuzi (paoqupi)	ฟู่จื่อ (เผ้าชฺวี่ผี)	หู่จื้อ (เผ้าคื่อพ้วย)	รากแขนงของโหราเดือยไก่ที่ผ่านการฆ่าฤทธิ์
陈皮	Chenpi	เฉินผี	ถิ่งพ้วย	
陈橘皮	Chenjupi	เฉินจฺหวีผี	ถิ่งกิกพ้วย	
败酱草	Baijiangcao	ไป้เจี้ยงเฉ่า	ไป่เจี้ยเช่า	
知母	Zhimu	จือหมู่	ตีบ้อ	
知母 (酒浸炒)	Zhimu (jiujinchao)	จือหมู่ (จิ่วจิ้นเฉ่า)	ตีบ้อ (จิ้วจิ่มช่า)	
侧柏叶	Cebaiye	เช่อไป่เยี่ย	เจ็กแป๊ะเฮียะ	
金银花	Jinyinhua	จินอิ๋นฮวา	กิมหงิ่งฮวย	ดอกสายน้ำผึ้ง
乳香	Ruxiang	หรูเซียง	อือเฮีย	
饴糖	Yitang	อี๋ถัง	อี่ทึ้ง	
泽泻	Zexie	เจ๋อเซี่ย	เจ็กเสี่ย	
细生地	Xishengdi	ซี่เซิงตี้	โซ่ยแซตี่	โกฐขี้แมว
细辛	Xixin	ซี่ซิน	โซ่ยซิง	

รายชื่อ	พินยิน	จีนกลาง	จีนแต้จิ๋ว	ชื่อไทย
荆芥	Jingjie	จิงเจี้ย	เก็งไก่	
荆芥穗	Jingjiesui	จิงเจี้ยซุ่ย	เก็งไก่สุ่ย	
草乌 (制)	Caowu (zhi)	เฉ่าอู (จื้อ)	เฉ่าโอว (จี่)	
茯苓	Fuling	ฝูหลิง	หกเหล็ง	โป่งรากสน
茯苓皮	Fulingpi	ฝูหลิงผี	หกเหล่งพ้วย	เปลือกโป่งรากสน
栀子	Zhizi	จือจื่อ	กีจื้อ	ลูกพุด
枳壳	Zhiqiao	จื่อเขอ	จี๋ขัก	
枳壳 (麸炒)	Zhiqiao (fuchao)	จื่อเขอ (ฟูเฉ่า)	จี๋ขัก (ฮูช่า)	
枳实	Zhishi	จื่อสือ	จี๋ซิก	
厚朴	Houpo	โฮ่วผอ	เก่าผก	
厚朴 (炙)	Houpo (zhi)	โฮ่วผอ (จื้อ)	เก่าผก (จี่)	
香附	Xiangfu	เซียงฝู่	เฮียงหู	แห้วหมู
独活	Duhuo	ตู๋หัว	ตกอ๊ั๊วะ	
姜汁	Jiangzhi	เจียงจื่อ	เกียจับ	น้ำคั้นขิงแก่สด
姜炭	Jiangtan	เจียงถ้าน	เกียถั่ว	ขิงแก่เผาเป็นถ่าน
神曲	Shenqu	เสินชฺวี	สิ่งขัก	
萹蓄	Bianqie	เปี่ยนชฺวี่	เปียงเถียก	
熟地黄 (酒蒸)	Shudihuang (jiuzheng)	สูตี้หวง (จิ่วเจิง)	เส็กตี่อึ้ง (จิ๋วเจ็ง)	โกฐขี้แมวนึ่งเหล้า
莲子	Lianzi	เหลียนจื่อ	โหน่ยจี้	เมล็ดบัว
莲子肉	Lianzirou	เหลียนจื่อโร่ว	โหน่ยจี้เน๊ก	เมล็ดบัว
莪术	Erzhu	เอ๋อร์จู๋	หง่อตุ๊ก	
莱菔子	Laifuzi	ไหลฝูจื่อ	ไหล่หกจี้	เมล็ดหัวผักกาดขาว

รายชื่อตัวยา (ต่อ)

รายชื่อ	พินยิน	จีนกลาง	จีนแต้จิ๋ว	ชื่อไทย
桂枝	Guizhi	กุ้ยจือ	กุ้ยกี	กิ่งอบเชยจีน
桔梗	Jiegeng	เจี๋ยเกิง	กิกแก้	
桔梗 (炒令深黄色)	Jiegeng (chaoling shenhuangshe)	เจี๋ยเกิง (เฉ่าลิ่ง เซินหวางเซ่อ)	กิกแก้ (ฉาเหล่ง ชิมอึ่งเส็ก)	
桔梗 (炒)	Jiegeng (chao)	เจี๋ยเกิง (เฉ่า)	กิกแก้ (ช่า)	
桃仁	Taoren	เถาเหริน	ถ่อยิ้ง	เมล็ดท้อ
柴胡	Chaihu	ไฉหู	ฉ่าโอ้ว	
胶饴	Jiaoyi	เจียวอี๋	กาอี๊	
浙贝母	Zhebeimu	เจ้อเป้ย์หมู่	เจี้ยกป้วยบ้อ	
海参	Haishen	ไห่เซิน	ไฮเซียม	
桑叶	Sangye	ซังเยี่ย	ซึงเฮียะ	ใบหม่อน
桑白皮	Sangbaipi	ซังไป๋ผี	ซึงแปะพ้วย	เปลือกรากหม่อน
黄芩	Huangqin	หวงฉิน	อึ่งงิ้ม	
黄连	Huanglian	หวงเหลียน	อึ่งเลี้ยง	
黄柏	Huangbo	หวงป๋อ	อึ่งแปะ	
黄柏(炒)	Huangbo (chao)	หวงป๋อ (เฉ่า)	อึ่งแปะ (ช่า)	
银花	Yinhua	อิ๋นฮวา	หงึ่งฮวย	ดอกสายน้ำผึ้ง
梨皮	Lipi	หลีผี	ไหล่พ้วย	เปลือกผลสาลี่
猪苓	Zhuling	จูหลิง	ตือเหล็ง	
麻黄	Mahuang	หมาหวง	หม่ำอึ้ง	
麻黄 (去节)	Mahuang (qujie)	หมาหวง (ชฺวี่จฺเหวีย)	ม้ำอึ้ง (คื่อจัก)	
鹿角胶	Lujiaojiao	ลู่เจี่ยวเจียว	เต็กกั๊กกา	กาวเขากวาง
淡竹叶	Danzhuye	ตั้นจู๋เยี่ย	ต่าเต็กเฮียะ	หญ้าขุยไม้ไผ่, ใบไผ่ขม

รายชื่อ	พินยิน	จีนกลาง	จีนแต้จิ๋ว	ชื่อไทย
淡豆豉	Dandouchi	ตั้นโต้วฉื่อ	ต่าเต่าสี่	
款冬花	Kuandonghua	ข่วนตงฮวา	ควงตงฮวย	
葛根	Gegen	เก๋อเกิน	กั๊วกิง	
葱白	Congbai	ชงไป๋	ชังแป๊ะ	หอมจีน
紫苏子	Zisuzi	จื่อซูจื่อ	จี่โซวจี้	ผลงาขี้ม้อน
紫菀 (蒸)	Ziwan (zheng)	จื่อหวั่น (เจิง)	จี่อ้วง (เจ็ง)	
滑石	Huashi	หฺวาสือ	กุกเจี๊ยะ	หินลื่น
槐花	Huaihua	ไหฺวฮวา	ห่วยฮวย	
槐花 (炒)	Huaihua (chao)	ไหฺวฮวา (เฉ่า)	ห่วยฮวย (ช่า)	
粳米	Jingmi	จิงหมี่	แกบี้	ข้าวเจ้า
蔓荆子	Manjingzi	มั่นจิงจื่อ	หมั่งเก็งจี้	
罂粟壳	Yingsuqiao	อิงซู่เค่อ	เอ็งเซ็กขัก	เปลือกผลฝิ่น
缩砂仁	Susharen	ซู่ซาเหริน	ซกซายิ้ง	
熟地	Shudi	สูตี้	เส็กตี่	โกฐขี้แมวนึ่งเหล้า
熟地黄	Shudihuang	สูตี้หวง	เส็กตี่อึ้ง	โกฐขี้แมวนึ่งเหล้า
熟附子	Shufuzi	สูฟู่จื่อ	เส็กหู่จื้อ	รากแขนงของโหราเดือยไก่ที่ผ่านการฆ่าฤทธิ์
薏苡仁	Yiyiren	อี้อี่เหริน	อี้อี๋ยิ้ง	ลูกเดือย
薄荷	Bohe	ป๋อเหอ	เปาะห่อ	
橘皮	Jupi	จฺหวีผี	กิ๊กพ้วย	
橘红	Juhong	จฺหวีหง	กิ๊กอั๊ง	
藁本	Gaoben	เก๋าเปิ่น	ก๋อปึ้ง	
瞿麦	Qumai	ฉฺวีไม่	กื่อแบะ	

ดัชนีตัวยา

กกช้าง, *26*
กระดองเต่าคั่ว, *203*, *244*
กระวานไทย, *20*
กวนชังจู๋, *12*
กวนเชิงหมา, *12*
กวนฝางเฟิง, *12*
กวนมู่ทง, *12*, *16*, *382*, *383*
กวนหลงต่าน, *12*
กวนหวงป๋อ, *12*
กวาโหลว, *19*
กว่างจินเฉียนเฉ่า, *10*
กว่างจี้เซิง, *10*
กว่างจื่อสือ, *10*
กว่างเชิงหมา, *10*
กว่างตี้ติง, *10*
กว่างโต้วเกิน, *10*
กว่างปาจี๋, *10*
กว่างปู่กูจือ, *10*
กว่างฝางจี่, *10*
กว่างมู่เซียง, *10*
กว่างฮั่วเซียง, *10*
กัญชาเทศ, *17*
กันเจี๋ยเกิง, *275*
กันเจียง, *36*, *37*, *86*, *89*, *90*, *157*, *159*, *235*
กันเฉ่า, *12*, *15*, *27*, *41*, *44*, *45*, *50*, *54*, *69*, *71*, *77*, *79*, *80*, *91*, *94*, *95*, *97*, *100*, *106*, *110*, *111*, *122*, *125*, *141*, *157*, *159*, *216*, *218*, *238*, *239*, *240*, *277*, *283*, *334*, *397*, *398*
กันเฉ่า (จื้อ), *30*, *31*, *32*, *33*, *34, 35*, *46*, *48*, *56*, *59*, *60*, *61*, *64*, *65*, *81*, *84*, *86*, *89*, *90*, *161*, *165*, *175*, *178*, *179*, *184*, *186*, *188*, *192*, *210*, *214*, *238*
กันเฉ่า (เฉ่า), *148*, *151*, *152*, *194*, *199*, *238*
กันเชิงเจียง, *210*, *213*, *214*
กันตี้หวง, *122*, *125*, *337*
กาฝากไม้โพไทร, *10*
การบูร, *21*, *28*,
กาวเขากวาง, *223*, *392*
กาวหนังลา, *27*, *110*, *125*, *173*, *435*
กาวหนังหมู, *436*
กิ่งอบเชยจีน, *79*, *82*, *109*, *186*, *242*
กุ้ยจือ, *34*, *77*, *79*, *80*, *81*, *82*, *84*, *106*, *109*, *111*, *184*, *186*, *242*, *401*
กุยเจี่ย (ซูเฉ่า), *244*
กุ้ยโจวจินซือเถา, *11*
กุ้ยโจวปาเจี่ยวเหลียน, *11*
กุยปั่น (ซูเฉ่า), *201*, *203*, *244*
กู่ซุ่ยปู่, *21*
เก๊กฮวย, *11*, *17*, *27*
เก๋อเกิน, *20*, *50*, *53*, *54*, *246*
เก๋อเจี้ย, *18*, *20*
เกลือจืด, *18*, *48*, *53*, *64*, *394*
เก๋าเปิ่น, *12*, *175*, *178*, *179*, *248*, *249*
โกฐกระดูก, *10*, *11*, *13*, *192*, *380*
โกฐขี้แมว, *11*, *27*,, *44*, *75*, *125*, *140*, *144*, *337*
โกฐขี้แมวนึ่งเหล้า, *140*, *203*, *223*, *337*
โกฐเขมา, *12*, *13*, *27*, *44*, *104*, *249*, *294*

โกฐเชียง, *323*
โกฐน้ำเต้า, *12*, *13*, *20*, *21*, *27*, *68*, *71*, *75*, *208*, *333*
โกฐน้ำเต้าปิ้ง, *164*, *333*
โกฐสอ, *10*, *11*, *16*, *21*, *22*, *44*, *53*, *354*
โกฐหัวบัว, *7*, *10*, *16*, *21*, *22*, *44*, *104*, *109*, *125*, *178*, *248*, *285*
โก่วจี๋, *21*
โก่วฉี, *12*, *17*, *19*, *28*
ขมิ้นชัน, *22*
ข่วนตงฮวา, *91*, *94*, *95*, *250*, *251*, *368*
ข้าวเจ้า, *64*, *255*, *441*
ข้าวบาร์เล่ย์งอก, *210*, *214*, *386*
ข้าวเหนียว, *441*
ขิง, *10*
ขิงแก่เผาเป็นถ่าน, *223*, *235*
ขิงแก่สด, *54*, *79*, *100*, *110*, *182*, *235*, *319*, *342*
ขิงแก่แห้ง, *89*, *159*, *213*, *235*
เขากวาง, *27*, *392*
คนทีสอ, *379*
คนทีสอทะเล, *379*
คำฝอย, *17*, *22*, *23*
จฺหวีผี, *35*, *97*, *98*, *100*, *252*
จฺหวีหง, *252*
จฺหวีฮวา, *11*, *17*, *27*
จฺเหวียหมิงจื่อ, *17*
จิงเจี้ย, *23*, *148*, *151*, *152*, *253*
จิงเจี้ยซุ่ย, *118*, *120*, *253*
จิงหมี่, *33*, *61*, *64*, *65*, *255*
จินอิ๋นฮวา, *17*, *27*, *216*, *218*, *256*, *439*
จีเสฺวี่ยเถิง, *20*
จื่อเขอ (ฟูเฉ่า), *118*, *120*, *121*, *258*
จื่อเขอ, *10*, *17*, *258*
จือจื่อ, *31*, *102*, *104*, *308*, *309*
จื่อซู, *23*
จื่อซูจื่อ, *260*
จื่อสือ, *10*, *17*, *34*, *35*, *66*, *68*, *205*, *208*, *209*, *210*, *213*, *214*, *261*
จือหมู่, *33*, *262*, *394*
จือหมู่ (จิ่วจิ้นเฉ่า), *201*, *203*, *262*
จื่อหวั่น (เจิง), *148*, *149*, *152*, *264*
จื่อฮวาตี้ติง, *10*
จูชา, *6*
จู๋เยี่ย, *61*, *64*, *65*, *266*
จู้หรู, *34*, *35*, *97*, *98*, *100*, *268*
จูหลิง, *171*, *173*, *269*
เจ้อจู๋, *11*
เจ๋อเชี่ย, *21*, *171*, *173*, *205*, *208*, *209*, *271*
เจ้อตู๋หัว, *11*
เจ้อเป้ย์หมู่, *132*, *135*, *273*
เจ้อเสฺวียนเซิน, *11*
เจินจูหมู่, *21*, *26*
เจินจูหมู่เฟิ่น, *26*
เจี๋ยเถิง, *20*, *50*, *53*, *54*, *56*, *59*, *60*, *137*, *141*, *194*, *198*, *199*, *274*,*275*
เจี๋ยเถิง (เฉ่า), *148*, *151*, *152*
เจี๋ยเถิง (เฉ่าลิ่งเซินหวงเซ่อ), *148*, *151*, *152*, *274*
เจียงจือ, *72*, *76*, *235*, *236*
เจี้ยงเซียง, *16*
เจียงถ้าน , *220*, *223*, *224*, *235*, *236*
เจียงหวง, *22*
เจียวอี๋, *441*
ฉฺวีไม่, *161*, *164*, *165*, *276*
ฉินซฺยง, *7*
เฉวียนตังกุย, *323*

เฉากั่ว, *20*
เฉ่าอู (จื้อ), *127*, *130*, *131*, *277*, *278*
เฉินจฺหวีผี, *167*, *169*, *280*, *319*
เฉินซา, *6*
เฉินผี, *10*, *32*,*148*, *151*, *152*, *252*, *280*, *281*, *310*
เฉียนหู, *11*, *16*
เฉฺวียนจฺเหวีย, *18*, *21*, *22*
ไฉหู, *12*, *13*, *18*, *50*, *53*, *54*, *282*, *283*
ชงไป่, *248*, *284*
ชวนกุ้ยผี, *10*
ชวนจฺหวีหง, *10*
ชวนจื่อเขอ, *10*
ชวนจื่อสือ, *10*
ชวนเจียง, *10*
ชวนเฉินผี, *10*
ชวนเช่อเสา, *10*
ชวนชฺยง, *7*, *16*, *21*, *22*, *30, 31*, *32*, *35*, *37*, *41*, *44*, *45*, *102*, *104*, *106*, *109*, *111*, *122*, *124*, *125*, *175*, *178*, *179*, *248*, *285*, *286*
ชวนชฺวี่ต้วน, *10*
ชวนชินเหลียน, *17*
ชวนเซ่อเซียง, *6*
ชวนเชิงหมา, *10*
ชวนตั่งเซิน, *10*
ชวนตันผี, *10*
ชวนตู๋หัว, *10*
ชวนเป้ย์หมู่, *10*, *16*, *21*, *288*
ชวนไป่จื่อ, *10*
ชวนผอ, *10*
ชวนมู่เซียง, *10*
ชวนมู่ทง, *10*, *16*, *81*, *161*, *382*, *383*
ชวนไม่ตง, *10*
ชวนเลี่ยนจื่อ, *10*
ชวนเลี่ยนผี, *10*
ชวนหนิวซี, *10*
ชวนหมาหวง, *10*
ชวนหลงต่าน, *10*
ชวนหวงป่อ, *10*
ชวนเหลียน, *10*
ชวนอู, *10*
ชวนอู (จื้อ), *127*, *130*, *131*, *277*, *290*, *291*, *292*
ชวนอู่เว่ย์จื่อ, *10*
ชวนฮวาเจียว, *10*
ชะมด, *6*, *28*
ชะเอมเทศ, *12*, *15*, *27*, *44*, *54*, *71*, *76*, *79*, *94*, *100*, *110*, *125*, *141*, *146*, *159*, *218*, *223*, *238*, *277*, *352*, *361*, *361*, *419*
ชะเอมเทศผัด, *151*, *199*
ชะเอมเทศผัดน้ำผึ้ง, *48*, *59*, *64*, *84*, *89*, *165*, *178*, *186*, *192*, *214*, *238*
ชังจู๋, *12*, *13*, *27*, *33*, *41*, *44*, *45*, *102*, *104*, *249*, *294*
ชาดจอแส, *6*
ชิงผี, *17*
ชิงเฮา, *3*
ชุนหมา, *16*
เชอเฉียนจื่อ, *17*, *20*, *27*, *161*, *164*, *165*, *296*
เช่อไป่เยี่ย, *118*, *120*, *297*
เช่อเสา, *10*, *27*, *36*, *37*, *112*, *115*, *116*, *299*, *300*, *398*
เชียงหัว, *12*, *22*, *41*, *42*, *45*, *50*, *53*, *54*, *175*, *178*, *179*, *301*
เชียนหนิวจื่อ, *17*
ซงเซียง, *18*
ซังเซิ่น, *17*
ซั่งตั่งเหรินเซิน, *6*

ซังไป่ผี, *91*, *94*, *95*, *167*, *169*, *303*, *319*
ซังเพียวเซียว, *18*, *21*
ซังเยี่ย, *17*, *27*, *132*, *133*, *135*, *305*, *306*, *328*
ซันจา, *12*, *17*, *23*, *27*
ซันจือจื่อ, *132*, *135*, *308*,
ซันจือจื่อเหริน, *161*, *165*, *308*
ซันเหย้า, *19*, *21*, *194*, *198*, *199*, *310*, *439*
ซาเซิน, *11*, *12*, *13*, *132*, *135*, *311*
ซานชี, *22*
ซานเหลิง, *112*, *115*, *116*, *312*, *447*
ซิ่งเหริน, *20*, *33*, *91*, *94*, *95*, *132*, *133*, *135*, *313*, *314*, *400*
ซิ่งเหริน (ชุวี่ผีเจียน), *34*, *46*, *48*, *313*
ซินอาเจียว, *436*
ซีกันเฉ่า, *12*
ซีโก่วฉี, *12*
ซีจั้งมู่กวา, *12*
ซีฉี, *12*
ซีเซียง, *12*
ซี่ซิน, *12*, *13*, *41*, *44*, *45*, *81*, *84*, *157*, *159*, *248*, *315*, *316*
ซี่เซิงตี้, *72*, *75*, *74*, *337*
ซีเซิงหมา, *12*
ซีตั่ง, *12*
ซีตังกุย, *12*
ซีโต้วเกิน, *12*
ซีหงฮวา, *12*
ซีหยางเซิน, *12*
ซีหลิว, *12*
ซีอินเฉิน, *12*
ซีอู่เว่ย์จื่อ, *12*
ซูจื่อ, *17*, *27*, *91*, *94*, *95*, *153*, *155*, *260*
ซู่ซาเหริน, *194*, *198*, *199*, *317*
ซูมู่, *16*
ซูเหอเซียง, *28*
เซ่อเซียง, *6*, *28*
เซิงกันเฉ่า, *72*, *76*, *137*, *141*, *143*, *146*, *147*, *220*, *223*, *224*, *238*
เซิงเจียง, *35*, *50*, *54*, *77*, *79*, *80*, *97*, *100*, *106*, *110*, *111*, *169*, *180*, *182*, *235*, *236*
เซิงเจียงผี, *167*, *169*, *319*
เซิงซงไป่, *56*, *59*, *60*, *284*
เซิงต้าหวง, *72*, *75*, *76*, *333*
เซิงตี้, *27*
เซิงตี้หวง, *41*, *44*, *45*, *137*, *140*, *141*, *337*
เซิงเวย์หรุย, *56*, *59*, *60*, *387*
เซียงฝู่, *21*, *102*, *104*, *320*, *321*
เซียงหยวน, *20*
เซียงหรู, *23*
ดอกกุหลาบ, *23*
ดอกลำโพง, *12*, *13*, *17*
ดอกสายน้ำผึ้ง, *17*, *27*, *218*, *256*, *439*
ดีเกลือ, *27*, *71*, *75*, *404*
ตงกวาจื่อ, *225*, *227*, *322*
ตงฉงเซี่ยเฉ่า, *5*, *6*
ตงเป่ย์เหรินเซิน, *7*
ตงหมา, *16*
ต้นพิมเสน, *27*
ตั๊กแตน, *18*
ตังกุย, *11*, *12*, *16*, *21*, *22*, *30*, *32*, *72*, *76*, *81*, *82*, *84*, *106*, *109*, *111*, *122*, *125*, *137*, *140*, *141*, *188*, *192*, *216*, *218*, *323*, *324*
ตังกุย (จิ่วจิ้นเฉ่า), *31*, *32*, *35*, *36*, *37*
ตังกุยเซิน, *323*

ตังกุยโถว, *323*
ตังกุยเหว่ย์, *36*, *37*, *323*
ตั่งเซิน, *10*, *12*, *21*, *25*
ตั้นจู่เยี่ย, *266*
ตันเซิน, *11*, *13*, *15*, *112*, *115*, *116*, *326*, *327*, *387*
ตั้นโต้วฉื่อ, *56*, *59*, *60*, *132*, *133*, *135*, *328*
ตันผี, *10*, *16*, *20*, *106*, *110*, *111*, *143*, *146*, *147*, *405*
ต้าเจ่า, *10*, *28*, *35*, *50*, *54*, *77*, *79*, *80*, *81*, *84*, *86*, *89*, *90*, *97*, *100*, *197*, *330*, *331*, *429*
ต้าชิงเอี๋ยน, *27*
ต้าเชิงตี้, *143*, *144*, *147*, *337*
ต้าฟู่ผี, *167*, *169*, *319*, *332*
ต้าเสฺวี่ยเถิง, *16*, *20*
ต้าหวง, *12*, *13*, *20*, *21*, *27*, *65*, *68*, *69*, *71*, *205*, *208*, *209*, *333*, *334*
ต้าหวง (เมี่ยนกว่อเว่ย์, ชฺวี่เมี่ยนเชวี่ย, เป้ย์), *161*, *164*, *165*, *333*
ตี้กู่ผี, *16*
ตี้หลง, *36*, *37*, *127*, *130*, *131*, *335*
ตี้หวง, *11*, *30*, *31*, *32*, *35*, *36*, *37*, *337*, *338*
ตีนฮุ้งดอย, *10*, *11*, *12*, *13*
ตุ๊กแก, *18*, *20*
ตู้จง, *11*, *18*
ตู่หัว, *10*, *11*, *22*, *175*, *178*, *179*, *339*
เติงซิน, *161*, *165*, *340*,
เถาเหริน, *20*, *32*, *36*, *37*, *112*, *115*, *116*, *225*, *227*, *341*
ทูซือจื่อ, *17*, *20*, *27*
เทียนตง, *11*, *21*, *27*
เทียนหนันซิง (จื้อ), *127*, *130*, *131*, *342*
เทียนหมา, *5*, *6*, *11*, *16*, *21*, *27*
น้ำคั้นขิงแก่สด, *235*
น้ำเชิงเจียง, *448*
น้ำที่กลั่นได้จากมหาหิงคุ์, *28*
น้ำผึ้ง, *17*, *27*, *28*
เนื้อในเมล็ดลูกพุด, *165*, *308*
บ๊วยดำ, *21*
ใบงาขี้ม้อน, *23*
ใบบัว, *16*
ใบปี่แป้, *17*
ใบไผ่ขม, *64*, *266*
ใบมะขามแขก, *27*
ใบหม่อน, *17*, *27*, *133*, *305*, *328*
ปรอท, *28*
ปลิงทะเล, *430*
ป๋อเหอ, *16*, *18*, *23*, *28*, *56*, *59*, *60*, *143*, *146*, *147*, *345*, *346*
ป๋อเหอเหน่า, *28*
ปั้นเซี่ย, *16*, *32*, *32*, *35*, *35*, *91*, *94*, *95*, *106*, *110*, *111*, *278*, *292*, *347*, *348*
ปั้นเซี่ย (จื้อ), *61*, *64*, *65*, *347*
ปั้นเซี่ย (สี่), *86*, *89*, *90*, *347*
ปั้นเซี่ยชฺวี, *210*, *213*, *347*
ปิงเพี่ยน, *21*, *28*
ปิงหลาง, *21*
ปี้เติงเฉีย, *23*
ปู่กู่จือ, *10*, *11*
เปย์เก่อเปิ่น, *12*
เปย์จ้งโหลว, *12*
เปย์ฉางซัน, *12*
เปย์ไฉหู, *12*
เปย์ชังจู่, *12*
เปย์ซันจา, *12*

เป่ย์ซาเซิน, *12*, *311*
เป่ย์ซี่ซิน, *12*
เป่ย์เซิงหมา, *12*
เป่ย์ต้าหวง, *12*
เป่ย์โต้วเกิน, *12*
เป่ย์ถิงลี่จื่อ, *12*
เป่ย์ไป่โถวเวิง, *12*
เป่ย์เสฺวียนเซิน, *12*
เป้ย์หมู่, *10*, *11*, *16*, *21*, *22*, *27*, *137*, *140*, *141*, *278*, *288*, *292*
เป้ย์หมู่ (ชฺวี่ซิน), *143*, *146*, *147*, *288*
เป่ย์หยางจินฮวา, *12*
เป่ย์อู่เจียผี, *12*
เป่ย์อู่เว่ย์จื่อ, *12*
เปลือกชั้นกลางของลำต้นไผ่ดำ, *98*, *268*
เปลือกโป่งรากสน, *169*, *319*, *374*
เปลือกผลทับทิม, *12*
เปลือกผลฝิ่น, *439*
เปลือกผลเลี่ยน, *10*
เปลือกผลหมาก, *169*, *319*, *322*
เปลือกรากโบตั๋น, *110*, *146*, *405*
เปลือกรากหม่อน, *94*, *169*, *303*, *319*
เปลือกหอยไข่มุกน้ำจืด, *21*
เปี่ยนชฺวี่, *161*, *164*, *165*, *350*
แปะก๊วย, *20*, *94*, *352*
โป่งรากสน, *11*, *21*, *159*, *173*, *182*, *186*, *197*, *208*, *214*, *372*, *374*
ไป๋กว่อ, *20*, *91*, *94*, *95*, *352*, *353*
ไป๋กว่อเซียว, *353*
ไป๋จื่อ, *10*, *11*, *16*, *21*, *22*, *41*, *44*, *45*, *50*, *53*, *54*, *77*, *354*, *355*
ไป๋จู่, *11*, *21*, *30*, *31*, *32*, *34, 35*, *180*, *182*, *184*, *186*, *188*, *191*, *192*, *194*, *197*, *199*, *205*, *208*, *209*, *210*, *214*, *356*
ไป๋เจี้ยจื่อ, *17*, *27*, *153*, *155*, *156*, *220*, *223*, *224*, *358*
ไป้เจี้ยงเฉ่า, *229*, *231*, *359*, *360*
ไป๋เฉียน, *361*
ไป๋เฉียน (เจิง), *148*, *151*, *152*, *361*
ไป๋โต้วโข่ว, *20*
ไป่ปู้, *11*, *363*
ไป่ปู้ (เจิง), *148*, *151*, *152*, *363*
ไป๋เปี่ยนโต้ว, *365*
ไป๋เปี่ยนโต้ว (เจียงจื่อจิน, ชฺวี่ผี, เวย์เฉ่า), *194*, *198*, *199*, *365*
ไป๋ฝูหลิง, *194*, *197*, *199*, *210*, *214*, *372*
ไป๋เวย์, *56*, *59*, *60*, *367*
ไป๋เสา, *11*, *20*, *27*, *30, 31*, *32*, *35*, *36*, *37*, *188*, *192*, *299*, *300*, *397*, *398*
ไป๋เสา (เฉ่า), *137*, *140*, *141*, *143*, *146*, *147*, *397*
ไป๋เหอ, *137*, *140*, *141*, *368*
ไป๋อี๋ถัง, *441*
ผงไข่มุก, *26*
ผลงาขี้ม้อน, *17*, *27*, *94*, *155*, *260*
ผลเลี่ยน, *10*
ผลหม่อน, *17*
ผิวขิงแก่สด, *169*, *319*
ผีผาเยี่ย, *17*, *20*
ผีเสื้อน้ำ, *10*
ผู่หวง, *26*, *36*, *37*
ฝอโส่ว, *20*
ฝาง, *10*, *11*, *12*, *16*

ฝางเฟิง, *11*, *12*, *41*, *42*, *45*, *175*, *178*, *179*, *370*
ฝูหลิง, *11*, *21*, *30*, *31*, *32*, *35*, *157*, *159*, *171*, *173*, *180*, *182*, *184*, *186*, *205*, *208*, *209*, *372*
ฝูหลิงผี, *167*, *169*, *319*, *374*
พันงูน้อย, *10*, *11*, *20*, *27*
พิมเสน, *10*, *18*, *27*, *28*
พิมเสนต้น, *10*, *18*
พุทราจีน, *10*, *28*, *54*, *59*, *79*, *84*, *89*, *100*, *197*, *330*, *429*
ฟ้าทะลายโจร, *17*
ฟานเซี่ยเยี่ย, *27*
ฟู่จื่อ, *6*, *22*, *27*
ฟู่จื่อ (เผ้าชฺวี่ผี), *180*, *182*, *375*
มดยอบ, *115*, *130*, *378*, *407*
ม่อเหย้า, *36*, *37*, *112*, *115*, *116*, *127*, *130*, *131*, *378*, *407*
มะเขือเทศ, *23*
มะเหลี่ยมหิน, *11*
มั่นจิงจื่อ, *175*, *178*, *179*, *379*
มู่กวา, *12*, *20*, *23*
มู่เซียง, *10*, *11*, *13*, *16*, *188*, *192*, *380*
มู่ทง, *10*, *12*, *16*, *81*, *84*, *161*, *164*, *165*, *382*, *383*
เมล็ดท้อ, *20*, *115*, *227*, *341*
เมล็ดบัว, *198*, *425*
เมล็ดผักกาดน้ำ, *17*, *20*
เมล็ดฝอยทอง, *20*
เมล็ดพรรณผักกาด, *155*, *223*, *358*
เมล็ดฟัก, *227*, *322*
เมล็ดหัวผักกาดขาว, *155*, *431*
แมงป่อง, *18*, *21*, *22*
ไม่ต่ง, *10*, *11*, *22*, *61*, *64*, *65*, *72*, *75*, *76*, *106*, *110*, *111*, *137*, *140*, *141*, *143*, *144*, *147*, *384*
ไม่หยา, *386*
ไม่หยาชฺวี, *210*, *214*, *386*
ยฺวี่จู๋, *11*, *19*, *387*
ยฺวี่หลี่เหริน, *20*
ยิปซัม, *394*
เย่เจียวเถิง, *16*
รากแก้วของโหราเดือยไก่, *10*
เร่ว, *317*
เร่วดง, *317*
โร่วกุ้ย, *34*, *35*, *36*, *37*, *188*, *191*, *192*, *389*, *390*
โร่วกุ้ย (เอี่ยนเฝิ่น), *220*, *223*, *224*, *389*
โร่วฉงหรง, *22*
โร่วโต้วโข่ว, *188*, *191*, *192*, *391*
ลู่เจี่ยวเจียว, *220*, *223*, *224*, *392*
ลู่หรง, *27*, *392*
ลูกจันทน์, *191*, *391*
ลูกเดือย, *198*, *227*, *231*, *442*
ลูกพุด, *104*, *135*, *308*
ส้มเกลี้ยง, *261*
ส้มซ่า, *10*, *120*, *258*, *261*
ส้มซ่าผัดรำข้าวสาลี, *120*, *258*
ส้มมือ, *20*
สมอไทย, *427*
สาลี่, *409*
สือเกา, *18*, *33*, *46*, *48*, *50*, *53*, *54*, *61*, *64*, *65*, *394*
สือหลิวผี, *12*
สูตี้, *30*, *31*, *32*, *35*, *36*, *37*, *220*, *223*, *224*, *337*
สูตี้หวง, *30*, *31*, *32*, *35*, *36*, *37*, *137*, *140*, *141*, *337*
สูตี้หวง (จิ่วเจิง) , *31*, *32*, *35*, *37*, *201*, *203*, *337*
สูฟู่จื่อ, *229*, *231*, *375*
เสาเหย้า, *50*, *54*, *77*, *79*, *80*, *81*, *82*, *84*, *106*, *109*, *111*, *122*, *125*, *180*, *182*, *397*
เสินชฺวี, *102*, *104*, *205*, *208*, *400*

เสฺวียนเซิน, *11*, *12*, *21*, *72*, *75*, *76*, *137*, *140*, *141*, *143*, *146*, *147*, *216*, *218*, *396*
เสฺวียนหูชั่ว, *16*
โสมคน, *6*, *7*, *19*, *25*, *27*, *64*, *76*, *89*, *100*, *110*, *191*, *197*, *214*, *421*, *432*
โสมอเมริกัน, *12*
ไส้เดือนดิน, *130*, *335*
หงเจ่า, *56*, *59*, *60*, *330*, *331*
หงฉี, *12*
หงฮวา, *12*, *17*, *22*, *23*, *32*, *36*, *37*
หญ้าขุยไม้ไผ่, *64*, *266*
หญ้าแขม, *27*, *227*, *410*
หญ้าผรั่น, *12*
หนันจ้งโหลว, *10*, *11*, *13*
หนันไฉหู, *13*
หนันชังจู่, *13*
หนันซวนเจ่า, *13*
หนันซาเซิน, *11*, *13*
หนันซี่ซิน, *13*
หนันตันเซิน, *11*, *13*
หนันต้าหวง, *13*
หนันปั่นหลันเกิน, *13*
หนันมู่เซียง, *13*
หนันยฺวี่กุ้ย, *13*
หนันหยางจินฮวา, *13*
หนันหวงจิง, *13*
หนันอู่เจียผี, *13*
หนันอู่เว่ย์จื่อ, *13*
หนาวหนอนร้อนหญ้า, *5*
หนิวซี, *10*, *11*, *20*, *27*
หนิวป้างจื่อ, *17*
หมาหวง, *10*, *15*, *16*, *19*, *91*, *94*, *95*, *220*, *223*, *224*, *313*, *401*, *402*, *403*
หมาหวง (ชฺวี่เจี๋ย), *34*, *46*, *48*, *401*
หมากสง, *21*
หมางเซียว, *27*, *69*, *71*, *72*, *75*, *76*, *404*
หมิงตั่งเซิน, *21*
หมู่ตันผี, *16*, *405*
หยางจินฮวา, *12*, *13*, *17*
หรูเซียง, *36*, *37*, *112*, *115*, *116*, *127*, *130*, *131*, *378*, *407*
หลีผี, *132*, *135*, *409*
หลีหลู, *423*
หลูเกิน, *410*
หวงจิง, *11*, *13*, *19*, *27*
หวงฉิน, *22*, *27*, *31*, *41*, *44*, *45*, *50*, *53*, *54*, *86*, *89*, *90*, *91*, *94*, *95*, *205*, *208*, *209*, *411*, *412*
หวงฉี, *27*, *34*, *35*, *36*, *37*
หวงป๋อ, *10*, *12*, *16*, *31*, *210*, *213*, *214*, *414*, *415*
หวงป๋อ (เฉ่า), *201*, *203*, *414*
หวงเหลียน, *10*, *11*, *16*, *30*, *31*, *86*, *89*, *90*, *205*, *208*, *209*, *416*, *417*
หฺวาสือ, *18*, *161*, *164*, *165*, *171*, *173*, *418*
หวินกุย, *11*
หวินเฉียนหู, *11*
หวินผอ, *11*
หวินฝางเฟิง, *11*
หวินมู่เซียง, *11*
หวินหนันจ้งโหลว, *11*
หวินหนันซาเซิน, *11*
หวินหนันตันเซิน, *11*
หวินหนันไป่ปู้, *11*

หวินหนันหลัวฝูมู่, *11*
หวินหลิง, *11*
หวินเหลียน, *11*
หวูจูยฺหวี, *106*, *109*, *111*, *419*, *420*
หอมจีน, *59*, *248*, *284*
หังจฺหวีฮวา, *11*
หังไป่จื่อ, *11*
หังไป่เสา, *11*
หังไม่ตง, *11*
หัวผักกาดขาว, *423*, *424*
หินลื่น, *18*, *164*, *173*, *418*
หู่พ่อ, *18*
เหมยกุ้ยฮวา, *23*
เหรินเซิน, *6*, *7*, *19*, *25*, *27*, *30*, *31*, *32*, *33*, *35*, *61*, *64*, *72*, *76*, *86*, *89*, *90*, *97*, *100*, *106*, *110*, *111*, *188*, *191*, *192*, *210*, *214*, *421*, *422*, *423*, *424*
เหรินเซิน (ชฺวี่หลู), *194*, *197*, *199*, *421*, *432*
เหลียนจื่อ, *425*
เหลียนจื่อโร่ว, *194*, *198*, *199*, *425*
เหลียนเฉียวชิน, *20*
เหลียวซี่ชิน, *12*
เหลียวเซิน, *7*
เหลียวอู่เว่ย์จื่อ, *12*
เหว่ย์เกิน, *410*
เหว่ย์จิง, *27*, *225*, *227*, *410*
เหอจื่อ, *188*, *191*, *192*, *427*, *428*
เหอเยี่ย, *16*
เหอโส่วอู, *20*
เหอหนันซาเซิน, *11*
แห้วหมู, *21*, *104*, *320*
โหราเดือยไก่, *10*, *22*, *27*, *130*, *231*, *290*, *375*
โหราเดือยไก่ที่เผ้าจื้อด้วยน้ำเกลือ, *27*
ไห่เซิน, *72*, *75*, *76*, *429*, *430*
ไห่เฟิงเถิง, *16*
ไห่หนันจั้งโหลว, *10*
ไหลผู่จื่อ, *153*, *155*, *156*, *431*
ไหฺวกู่จือ, *11*
ไหฺวจฺหวีฮวา, *11*
ไหฺวซานเหย้า, *11*
ไหฺวตี้หวง, *11*
ไหฺวหนิวซี, *11*
ไหฺวอันเสี่ยวฝางเฟิง, *11*
ไหฺวหมี่, *17*, *20*
ไหฺวฮวา, *17*, *433*
ไหฺวฮวา (เฉ่า), *118*, *120*, *433*
อบเชยจีน, *10*, *13*, *16*, *191*, *389*
อันสีเซียง, *18*
อาเจียว, *27*, *106*, *110*, *111*, *122*, *125*, *171*, *173*, *435*, *436*
อ้ายเยี่ย, *122*, *125*, *437*, *438*
อำพัน, *18*
อิงซู่เค่อ, *188*, *191*, *192*, *439*
อินเฉินเฮา, *18*
อิ๋นฮวา, *17*, *27*, *256*
อิ๋นฮวาเถิง, *16*
อี๋ถัง, *77*, *79*, *80*, *441*
อี้หมู่เฉ่า, *17*
อี้อี่เหริน, *194*, *198*, *199*, *225*, *227*, *229*, *231*, *442*
อูเซาเสอ, *21*
อู่เว่ย์จื่อ, *10*, *12*, *13*, *17*, *19*, *28*, *157*, *159*, *444*, *445*
อู่หลิงจือ, *423*
อูเหมย, *21*, *35*
เอ๋อร์จู๋, *112*, *115*, *116*, *447*
เออเว่ย์, *28*

เอี๋ยนชงหรง, *27*
เอี๋ยนฟู่จื่อ, *27*
ฮวาเจียว, *10*, *23*
ฮ่อมดง, *12*, *27*
ฮั่วเซียง, *10*, *18*, *27*
โฮ่วผอ, *10*, *11*, *16*, *21*, *27*, *66*, *68*, *448*
โฮ่วผอ (จื้อ), *210*, *213*, *214*, *448*

Aconitum carmichaeli Debx., *290*, *375*
Aconitum kusnezoffii Reichb., *277*
Adenophora trachelioidis Maxim., *275*
Akebia quinata (Thunb.) Dence., *382*
Akebia trifoliata (Thunb.) Koidz. var. *australis* (Diels) Rehd, *382*
Alisma orientalis (Sam.) Juzep., *271*
Alismataceae, *271*
Alliaceae, *284*
Allium fistulosum L., *284*
Amomum longiligulare T.L.Wu, *317*
Amomum villosum Lour. var. *xanthioides* T.L. Wu et Senjen, *317*
Amomum villosum Lour., *317*
Anemarrhena asphodeloides Bge., *262*
Angelica dahurica (Fisch. ex Hoffm.) Benth. et Hook. f. var. *formosana* (Boiss.) Shan et Yuan, *354*
Angelica dahurica (Fisch. ex Hoffm.) Benth. et Hook. f., *354*
Angelica pubescens Maxim. f. biserrata Shan et Yuan, *339*
Angelica sinensis (Oliv.) Diels, *323*
Apiaceae, *248*, *282*, *285*, *301*, *311*, *323*, *339*, *354*, *370*
Araceae, *342*, *344*, *347*
Araliaceae, *421*
Areca catechu L., *332*
Arecaceae , *332*
Arisaema amurense Maxim., *342*
Arisaema erubescens (Wall.) Schott, *342*
Arisaema heterophyllum Bl., *342*
Arisaema japonicum Bl., *342*
Aristolochia manshuriensis Kom., *382*
Aristolochiaceae ,*315*, *382*
Aristolochiae Manshuriensis Caulis, *382*
Artemisia argyi Levl. et Vant., *437*
Asarum heterotropoides Fr. Schmidt var. *mandshuricum* (Maxim.) Kitag., *315*
Asarum sieboldii Miq. var. *seoulense* Nakai , *315*
Asarum sieboldii Miq., *315*
Asclepiadaceae, *361*, *367*
Aster tataricus L.f., *264*
Asteraceae, *250*, *264*, *294*, *356*, *380*, *437*
Atractylodes chinensis (DC.) Koidz., *294*
Atractylodes lancea (Thunb.) DC., *294*
Atractylodes macrocephala Koidz., *356*
Aucklandia lappa Decne., *380*
Bambusa tuldoides Munro, *268*
Benincasa hispida (Thunb.) Cogn., *322*
Boswellia carteri Birdw., *407*
Brassica juncea (L.) Czern. et Coss., *358*
Brassicaceae, *358*, *431*
Bulbus Allii Fistulosi, *56*, *284*
Bulbus Fritillariae Cirrhosae, *288*
Bulbus Fritillariae Thunbergii, *132*, *273*
Bulbus Fritillariae, *137*, *143*
Bulbus Lilii, *137*, *368*
Bupleurum chinense DC., *282*
Bupleurum falcatum L., *282*

Bupleurum longiradiatum, *283*
Bupleurum scorzonerifolium Willd., *282*
Burseraceae, *378*, *407*
Cacumen Biotae, *118*
Cacumen Platycladi, *297*
Calcium sulphate dihydrate, *394*
Campanulaceae, *274*, *275*
Caprifoliaceae, *256*
Carapax et Plastrum Testudinis, *244*
Caryophyllaceae, *276*
Caulis Akebiae, *81*, *161*, *382*
Caulis Bambusae in Taenia, *268*
Caulis Bambusae in Taenis, *97*
Caulis Clematidis Armandii, *382*
Cervidae,*392*
Cervus elaphus L., *392*
Cervus nippon Temminck, *392*
Chinemys reevesii (Gray), *244*
Cinnamomum cassia Presl, *389*
Citrus aurantium L., *258*, *261*
Citrus reticulata Blanco, *252*, *280*
Citrus sinensis Osbeck, *261*
Clematis armandii Franch., *382*
Clematis montana Buch.-Ham., *382*
Coix lacryma-jobi L. var. *mayuen* Stapf, *442*
Colla Corii Asini, *106*, *122*, *171*, *435*
Colla Cornus Cervi, *220*, *392*
Combretaceae, *427*
Commiphora myrrha Engl., *378*
Compositae, *250*, *264*, *294*, *356*, *380*, *437*
Coptis chinensis Franch., *416*
Coptis deltoidea C.Y. Cheng et Hsiao, *416*
Coptis teeta Wall., *416*
Cordyceps kawkesii Gray, *5*
Cordyceps liagshanensis (Zang) Liu et Hu, *5*
Cordyceps sinensis (Berk.) Sacc., *5*
Cortex Cinnamomi, *188*, *220*, *389*
Cortex Magnoliae Officinalis, *66*, *210*, *448*
Cortex Mori Radicis, *91*, *167*, *303*
Cortex Moutan Radicis, *106*, *143*
Cortex Moutan, *405*
Cortex Phellodendri, *201*, *210*, *414*
Cortex Poria, *167*
Cortex Scleroth Poriae, *374*
Cortex Zingiberis Officinalis Recens, *319*
Cortex Zingiberis, *167*
Cruciferae, *358*, *431*
Cucurbitaceae, *322*
Cupressaceae, *297*
Curcuma kwangsiensis S.G. Lee et C.F. Liang, *447*
Curcuma phaeocaulis Valeton, *447*
Curcuma wenyujin Y.H. Chen et C.Ling, *447*
Cynanchum glaucescens (Decne.) Hand.-Mazz., *361*
Cynanchum atratum Bge., *367*
Cynanchum stautoni (Decne.) Schltr. ex Levl., *361*
Cynanchum versicolour Bge., *367*
Cyperaceae, *320*
Cyperus rotundus L., *320*
Daphne genkwa, *240*
Dianthus chinensis L., *276*
Dianthus superbus L., *276*
Dioscorea opposita Thunb., *310*
Dioscoreaceae, *310*
Dolichos lablab L., *365*
Emydidae, *244*
Ephedra equisetina Bge., *401*
Ephedra intermedia Schrenk et C.A. Mey., *401*
Ephedra sinica Stapf, *401*

Ephedraceae, *401*
Equidae, *435*
Equus asinus L., *435*
Euphorbia kansui, *240*
Euphorbia pekinensis, *240*
Evodia rutaecarpa (Juss.) Benth. var. *bodinieri* (Dode) Huang, *419*
Evodia rutaecarpa (Juss.) Benth. var. *officinalis* (Dode) Huang, *419*
Evodia rutaecarpa (Juss.) Benth., *419*
Exocarpium Citri Rubrum, *97*, *252*
Fabaceae, *238*, *246*, *328*, *365*, *433*
Flos Farfarae, *91*, *250*
Flos Lonicerae Japonicae, *256*
Flos Lonicerae, *216*
Flos Sophorae, *118*, *433*
Folium Artemisiae Argyi, *122*, *437*
Folium Mori, *132*, *305*
Fritillaria cirrhosa D. Don, *288*
Fritillaria delavayi Franch., *288*
Fritillaria przewalskii Maxim., *288*
Fritillaria thunbergii Miq., *273*
Fritillaria unibracteata Hsiao et K.C. Hsia, *288*
Fructus Amomi, *194*, *317*
Fructus Aurantii Immaturus, *66*, *205*, *210*, *261*
Fructus Aurantii, *118*, *258*
Fructus Chebulae, *188*, *427*
Fructus Evodiae, *106*, *419*
Fructus Gardeniae, *102*, *132*, *161*, *308*
Fructus Hordei Germinatus, *210*, *386*
Fructus Perillae, *91*, *153*, *260*
Fructus Schisandrae Chinensis, *444*
Fructus Schisandrae, *157*
Fructus Viticis, *175*, *379*
Fructus Ziziphi Jujubae, *50*, , *56*, *77*, *81*, *86, 97*
Gardenia jasminoides Ellis, *308*
Ginger juice, *72*
Ginkgo biloba L., *352*
Ginkgoaceae, *352*
Glauber's salt, *404*
Glehnia littoralis Fr. Schmidt ex Miq., *311*
Glycine max (L.) Merr., *328*
Glycyrrhiza glabra L., *238*
Glycyrrhiza inflata Bat., *238*
Glycyrrhiza uralensis Fischer., *238*
Gramineae, *255*, *266*, *268*, *386*, *410*, *441*, *444*
Gypsum Fibrosum, *46*, *50*, *61*, *394*
Herba Artemisiae Annuae, *400*
Herba Asari, *41*, *81*, *157*
Herba Dianthi, *161*, *276*
Herba Ephedrae, *46*, *91*, *220*, *401*
Herba Lophatheri, *61*, *266*
Herba Menthae, *56*, *143*, *345*
Herba Patriniae, *229*, *359*
Herba Polygoni Avicularis, *161*, *350*
Herba Polygoni Salicifoli, *400*
Herba Schizonepetae, *148*, *253*
Holothuria leucospitota, *430*
Holothuria scabra, *430*
Hordeum vulgare L., *386*, *441*
Hydrated magnesium silicate, *418*
Juncus effusus L., *340*
Juncaceae, *340*
Labiatae, *253*, *260*, *326*, *345*, *411*
Lamiaceae, *253*, *260*, *326*, *345*, *411*
Lardizabalaceae, *382*, *383*
Lauraceae, *242*, *389*
Leguminosae-Papilionoideae, *238*, *246*, *328*, *365*, *433*

Ligusticum chuanxiong Hort., *285*
Ligusticum jeholense Nakai et Kitag., *248*
Ligusticum sinense Oliv., *248*
Liliaceae, *262*, *273*, *284*, *288*, *368*, *384*, *387*
Lilium brownii F.E. Brown var. *viridilum* Baker, *368*
Lilium lancifolium Thunb., *368*
Lilium pumilum DC., *368*
Lonicera japonica Thunb., *256*
Lophatherum gracile Brongn., *266*
Lumbricus, *127*
Magnolia officinalis Rehd. et Wils. var. *biloba* Rehd. et Wils., *448*
Magnolia officinalis Rehd. et Wils., *448*
Magnoliaceae, *444*, *448*
Maltose, *441*
Massa Fermentata Medicinalis, *102*, *205*, *400*
Medulla Junci, *161*, *340*
Megascolecidae, *335*
Mentha haplocalyx Briq., *345*
Mirabilite, *404*
Moraceae, *303*, *305*
Morus alba L., *303*, *305*
Myristica fragrans Houtt., *391*
Myristicaceae, *391*
Myrrha, *112*, *127*, *378*
Natrii Sulfas, *404*
Natrii Sulphas, *69*, *72*
Nelumbo nucifera Gaertn., *425*
Nelumbonaceae, *425*
Nonglutinous Rice, *255*
Notopterygium forbesii Boiss., *301*
Notopterygium incisum Ting ex H.T. Chang., *301*
Nymphaeaceae, *425*
Ophiopogon japonicus (Thunb.) Ker-Gawl., *384*
Oryza sativa L., *255*, *441*
Paeonia lactiflora Pall., *299*, *397*, *398*
Paeonia suffruticosa Andr., *405*
Paeonia veitchii Lynch, *299*
Palmae, *332*
Panax ginseng C.A. Mey, *421*
Papaver somniferum L., *439*
Papaveraceae, *439*
Patrinia scabiosaefolia Fisch, *359*
Patrinia villosa Juss., *359*
Pear peel, *132*
Pericarpium Arecae, *167*, *332*
Pericarpium Citri Reticulatae, *148*, *167*, *280*
Pericarpium Papaveris, *188*, *439*
Pericarpium Pyri, *409*
Perilla frutescens (L.) Britt., *260*
Phellodendron amurense Rupr., *414*
Phellodendron chinense Schneid, *414*
Pheretima aspergillum E. Perrier, *335*
Pheretima guillelmi Michaelsen, *335*
Pheretima pectinifera Michaelsen, *335*
Pheretima vulgaris Chen, *335*
Phragmites communis Trin., *335*
Phyllostachys nigra (Lodd.) Munro var. *henonis* (Mitf.) Stapf ex Rendle., *266*, *268*
Pinellia pedatisecta Schott, *342*
Pinellia ternata (Thunb.) Breit., *347*
Plantaginaceae, *296*
Plantago asiatica L., *296*
Plantago depressa Willd., *296*
Plastrum Testudinis, *201*
Platycladus orientalis (L.) Franco, *297*
Platycodon grandiflorum (Jacq.) A. DC., *274*

Poaceae, *255*, *266*, *268*, *386*, *410*, *441*, *442*
Polygonaceae, *333*, *350*
Polygonatum odoratum (Mill.) Druce, *387*
Polygonum aviculare L., *350*
Polyporaceae, *269*, *372*, *374*
Polyporus umbellatus (Pers.) Fr, *269*
Polyporus Umbellatus, *171*
Polyporus, *269*
Poria cocos (Schw.) Wolf, *372*, *374*
Poria, *157*, *167*, *171*, *180*, *184*, *194*, *205*, *210*, *372*
Prunus armeniaca L. var. *ansu* Maxim., *313*
Prunus armeniaca L., *313*
Prunus davidiana (Carr.) Franch., *341*
Prunus mandshurica (Maxim.) Koehne, *313*
Prunus persica (L.) Batsch, *341*
Prunus sibirica L., *313*
Pueraria lobata (Willd.) Ohwi, *246*
Pyrus bretschneideri Rehd., *409*
Pyrus pyrifolia (Burm.f.) Nakai, *409*
Pyrus ussuriensis Maxim., *409*
Radix Aconiti Kusnezoffii Praeparata, *127, 277*
Radix Aconiti Lateralis Praeparata, *375*
Radix Aconiti Praeparata, *127*, *180*, *229, 290*
Radix Angelicae Dahuricae, *41*, *50*, *354*
Radix Angelicae Pubescentis, *175*, *339*
Radix Angelicae Sinensis, *72*, *81*, *106*, *122*, *137*, *188*, *216*, *323*
Radix Asteris Tatarici Praeparata, *264*
Radix Asteris, *148*
Radix Aucklandiae, *188*, *380*
Radix Bupleuri, *50*, *282*
Radix Cynanchi Atrati, *56*
Radix et Rhizoma Asari, *315*
Radix et Rhizoma Cynanchi Atrati, *367*
Radix et Rhizoma Ginseng, *421*
Radix et Rhizoma Rhei, *66*, *69*, *72*, *161*, *205*, *333*
Radix et Rhizoma Salviae Miltiorrhizae, *326*
Radix Ginseng, *61*, *72*, *86*, *97*, *106*, *188*, *194*, *210*
Radix Glehniae, *132*, *311*
Radix Glycyrrhizae Praeparata, *46*, *56*, *61*, *81*, *86*, *148*, *161*, *175*, *184*, *188*, *210*, *238*
Radix Glycyrrhizae, *41*, *69*, *72*, *77*, *91*, *97*, *106*, *122*, *137*, *143*, *157*, *194*, *216*, *220*, *238*
Radix Ledebouriellae, *41*, *175*
Radix Ophiopogonis, *61*, *72*, *106*, *137*, *143*, *384*
Radix Paeoniae Alba, *137*, *143*, *188*, *397*
Radix Paeoniae Rubrae, *112*, *299*
Radix Paeoniae, *50*, *77*, *81*, *106*, *112*, *122*, *180*
Radix Platycodonis, *50*, *56*, *137*, *148*, *194*, *274*
Radix Puerariae Lobatae, *246*
Radix Puerariae, *50*
Radix Rehmanniae Praeparata, *137*, *220*, *337*
Radix Rehmanniae, *41*, *72*, *122*, *137*, *143*, *337*
Radix Salviae Miltirorrhizae, *112*
Radix Saposhnikoviae, *370*
Radix Scrophulariae, *72*, *137*, *143*, *216*, *396*
Radix Scutellariae, *41*, *50*, *86*, *91*, *205*, *411*
Radix Stemonae, *148*, *363*
Ramulus Cinnamomi, *77*, *81*, *106*, *242*
Ranunculaceae , *277*, *290*, *299*, *375*, *382*, *383*, *397*, *405*, *416*
Raphanus sativus L., *431*
Red deer, *392*
Rehmannia glutinosa Libosch., *337*
Resina Olibani, *112*, *127*
Resina Olibanum, *407*
Rhamnaceae, *330*
Rheum officinale Baill., *333*

Rheum palmatum L., *333*
Rheum tanguticum Maxim. ex Balf., *333*
Rhizoma Alismatis, *171*, *205*, *271*
Rhizoma Anemarrhenae, *201*, *262*
Rhizoma Arisaematis Praeparata, *342*
Rhizoma Arissaematis, *127*
Rhizoma Atractylodis Macrocephalae, *180*, *184*, *188*, *194*, *205*, *210*, *356*
Rhizoma Atractylodis, *41*, *102*, *294*
Rhizoma Chuanxiong, *285*
Rhizoma Coptidis, *86*, *205*, *416*
Rhizoma Curcumae, *447*
Rhizoma Cynanchi Vincetoxici, *148*
Rhizoma Cyperi, *102*, *320*
Rhizoma Dioscoreae, *194*, *310*
Rhizoma et Radix Cynanchi Stauntonii, *361*
Rhizoma et Radix Ligustici, *175*, *248*
Rhizoma et Radix Notopterygii, *301*
Rhizoma Ligustici Chuanxiong, *41*, *102*, *106*, *122*, *175*
Rhizoma Phragmitis, *225*, *410*
Rhizoma Pinelliae Praeparata, *61*
Rhizoma Pinelliae, *86*, *91*, *106*, *210*, *347*
Rhizoma Polygonati Odorati, *56*, *387*
Rhizoma Rehmanniae Praeparata, *201*
Rhizoma seu Radix Notopterygii, *41*, *50*, *175*
Rhizoma Sparganii, *112*, *312*
Rhizoma Zedoariae, *112*
Rhizoma Zingiberis Praeparatum, *235*
Rhizoma Zingiberis Recens, *77*, *97*, *106*, *180*, *235*
Rhizoma Zingiberis, *50*, *86*, *157*, *210*, *235*
Rosaceae, *313*, *341*, *409*
Rubiaceae, *308*
Rutaceae, *252*, *258*, *261*, *280*, *414*, *419*
Saccharum Granorum, *77*, *441*
Salvia miltiorrhiza Bge., *326*
Saposhnikovia divaricata (Turcz.) Schischk., *370*
Sargassum fusiforme, *240*
Saussurea lappa Clarke, *380*
Schisandra chinensis (Turcz.) Baill., *444*
Schizonepeta tenuifolia Briq., *253*
Scrophularia ningpoensis Hemsl., *396*
Scrophulariaceae, *337*, *396*
Scutellaria baicalensis Georgi, *411*
Sea Cucumber, *72*
Semen Armeniacae Amarum, *46*, *91*, *313*, *400*
Semen Benincasae Hispidae, *322*
Semen Benincasae, *225*
Semen Coicis, *194*, *225*, *229*, *442*
Semen Dolichoris Album, *194*
Semen Ginkgo, *91*, *352*
Semen Lablab Album, *365*
Semen Myristicae, *188*, *391*
Semen Nelumbinis, *194*, *425*
Semen Oryzae Nonglutinosae, *61*
Semen Persicae, *112*, *225*, *341*
Semen Plantaginis, *161*, *296*
Semen Pruni Armeniacae, *132*
Semen Raphani, *153*, *431*
Semen Sinapis Albae, *153*, *220*
Semen Sinapis, *358*
Semen Sojae Praeparatum, *56*, *132*, *328*
Sika deer, *392*
Sinapis alba L., *358*
Sinocalamus beecheyanus (Munro) McClure var. *pubescens* P.F. Li, *268*
Sodium sulphate decahydrate, *404*
Sparganiaceae, *312*

Sparganium stoloniferum Buch.-Ham, *312*
Spica Schizonepetae, *118*
Stemona japonica (Bl.) Miq., *363*
Stemona sessilifolia (Miq.) Miq., *363*
Stemona tuberosa Lour., *363*
Stemonaceae, *363*
Stichopae, *429*
Stichopus japonicus Selenka, *429*
Stichopus Japonicus, *429*
Stichopus variegatus, *430*
Talcum, *161*, *171*, *418*
Terminalia chebula Retz. var. *tomentella* (Kurz) C. B. Clarke., *427*
Terminalia chebula Retz., *427*
Triticum aestivum L., *441*
Tussilago farfara L., *250*
Umbelliferae, *248*, *282*, *285*, *301*, *311*, *323*, *339*, *354*, *370*
Valerianaceae, *359*
Verbenaceae, *379*
Vitex trifolia L. var. *simplicifolia* Cham., *379*
Vitex trifolia L., *379*
Zingiber officinale (Willd.) Rosc., *235*
Zingiberaceae, *235*, *237*, *317*, *319*, *447*
Zingiberis Praeparata, *220*
Ziziphus jujuba Mill, *330*

ดัชนีทั่วไป

กดระบบประสาทส่วนกลาง, *412*, *416*, *445*
กดระบบภูมิคุ้มกัน, *337*
กดศูนย์หายใจ, *313*
กรดอะมิโน, *436*
กระตุ้นการบีบตัวของมดลูก, *250*, *276*, *285*, *323*, *324*, *387*, *403*
กระตุ้นการบีบตัวของลำไส้เล็ก, *308*, *387*
กระตุ้นการสร้างกระดูกอ่อน, *392*
กระตุ้นการสร้างเม็ดเลือด, *126*, *337*, *356*
กระตุ้นการหดตัวของมดลูก, *258*
กระตุ้นปลายประสาท, *345*, *375*
กระตุ้นระบบภูมิคุ้มกัน, *294*, *337*, *356*, *387*, *410*
กระตุ้นหัวใจ, *280*, *386*
กระเพาะปัสสาวะอักเสบ, *68*, *162*, *174* ,*197*, *180*, *270*, *308*, *312*, *439*
กล่อมประสาท, *330*
กลัยโคไซด์, *246*, *333*, *397*, *398*, *405*
กล้ามเนื้อหัวใจขาดเลือด, *187*, *285*, *315*, *324*
กวนเหย้า, *4*, *12*
กว่างเหย้า, *4*, *10*
ก่อกลายพันธุ์, *236*, *240*, *251*, *283*, *331*, *334*, *338*, *398*, *412*, *423*
การเก็บเกี่ยวเต้าตี้เหย้าไฉ, *16*, *18*
การแข็งตัวของเลือด, *242*, *324*, *341*, *365*, *389*
การคัดแยกระดับคุณภาพของสมุนไพร, *23*
การจำแนกเต้าตี้เหย้าไฉ, *9*, *11*, *13*
การแช่น้ำเกลือ, *22*
การตากแดด, *22*
การตากในที่ร่ม, *23*
การทำความสะอาด, *20*, *22*
การทำให้แห้ง, *20*, *21*, *22*, *23*
การทำให้ออกเหงื่อหรือทำให้น้ำระเหยออกบางส่วน, *21*
การนึ่ง, *21*, *22*
การบรรจุหีบห่อเต้าตี้เหย้าไฉ, *25*, *27*
การประกันคุณภาพของสมุนไพร, *25*
การแปรรูปเต้าตี้เหย้าไฉ, *15*, *17*, *19*, *21*
การมองเห็น, *278*, *420*, *444*
การรมควัน, *21*
การหั่น, *20*
การอบ, *23*
กุ้ยเหย้า, *4*, *11*
ขยายหลอดเลือด, *85*, *280*, *290*, *326*, *337*, *350*, *375*, *396*, *397*, *407*, *411*, *422*, *425*, *444*
ข้ออักเสบ, *41*, *81*, *128*, *131*, *174*, *176*, *278*, *290*, *291*, *323*, *338*, *339*
ขับน้ำดี, *280*, *282*, *308*, *333*, *345*, *394*, *411*, *416*, *437*
ขับน้ำเหลือง, *404*
ขับประจำเดือน, *324*
ขับปัสสาวะ, *84*, *131*, *161*, *164*, *165*, *170*, *171*, *173*, *198*, *208*, *209*, *227*, *231*, *240*, *264*, *266*, *271*, *284*, *296*, *303*, *319*, *337*, *340*, *350*, *356*, *367*, *372*, *374*, *382*, *383*, *401*, *404*, *405*, *410*, *411*
ขับพิษ, *44*, *48*, *53*, *54*, *59*, *64*, *68*, *71*, *75*, *76*, *79*, *84*, *89*, *94*, *100*, *110*, *120*, *125*, *140*, *141*, *146*, *147*, *159*, *165*, *178*, *186*, *192*, *208*, *214*, *218*, *223*, *231*, *239*
ขับลม, *44*, *45*, *104*, *109*, *125*, *159*, *169*, *178*, *386*
ขับเสมหะ, *40*, *44*, *49*, *53*, *54*, *59*, *65*, *71*, *76*, *79*, *91*, *94*, *95*, *100*, *110*, *120*, *127*, *130*, *131*, *141*, *146*, *147*, *149*, *151*, *152*, *153*, *155*, *156*, *157*, *159*, *186*, *198*, *218*, *223*, *227*, *239*,*250*, *252*,

253, *264*, *274*, *280*, *284*, *288*, *296*, *297*, *330*, *342*, *345*, *347*, *352*, *358*, *361*, *367*, *368*, *379*, *380*, *401*, *437*
ขับเหงื่อ, *33*, *41*, *45*, *48*, *54*, *56*, *76*, *76*, *79*, *79*, *82*, *82*, *94*, *95*, *100*, *109*, *110*, *120*, *151*, *152*, *170*, *182*, *186*, *223*, *328*, *332*, *401*, *403*
ขาดประจำเดือน, *112*, *407*
เขตเกษตรกรรม, *9*
ไขมันในเลือด, *244*, *256*, *271*, *282*, *284*, *305*, *378*, *387*, *442*, *447*
ไข้หวัดใหญ่, *41*, *57*, *62*, *148*, *282*, *363*, *402*
คลายกล้ามเนื้อลาย, *448*
คลายกล้ามเนื้อหลอดลม, *363*
ความดันโลหิตสูง, *236*, *240*, *246*, *250*, *280*, *286*, *338*, *354*, *396*, *403*, *405*, *419*, *423*, *425*, *431*, *445*
คอลลาเจน, *435*
คางทูม, *335*
คาเฟอีน, *256*, *424*
คาร์ดิแอคไกลโคไซด์, *367*
งูสวัด, *239*, *334*
เจ้อเหย้า, *4*, *11*
ช็อค, *81*, *85*, *116*, *250*, *252*, *370*, *376*, *422*, *435*
ซาโปนิน, *274*, *282*, *283, 384*
ซาร์, *256*
ซีเหย้า, *4*, *12*
ตกขาว, *198*, *310*, *322*
ต่อมไทมัส, *240*, *356*
ต่อมน้ำลายหน้าหูอักเสบ, *343*, *350*
ต่อมลูกหมากโต, *403*
ตะคริว, *370*, *442*
ตับแข็ง, *174*, *240*, *310*, *341*, *356*
ตับอักเสบ, *68*, *80*, *102*, *105*, *239*, *270*, *282*, *296*, *308*, *310*, *312*, *334*, *341*, *398*, *412*, *438*, *445*
ตานขโมย, *294*
ต้านจุลชีพ, *49*, *95*, *121*, *136*, *311*, *333*, *359*, *370*, *389*, *391*, *402*, *411*, *416*, *437*, *447*
ต้านซึมเศร้า, *396*
ต้านพิษ, *239*
ต้านภาวะหัวใจเสียจังหวะ, *324*, *448*
ต้านอนุมูลอิสระ, *246*, *252*, *256*, *264*, *266*, *321*
ต้านออกซิเดชัน, *266*, *305*, *350*, *370*, *396*, *427*
ต้านอักเสบ, *45*, *45*, *90*, *90*, *152*, *156*, *204*, *209*, *236*, *238*, *248*, *253*, *256*, *274*, *280*, *282*, *290*, *294*, *296*, *297*, *299*, *308*, *317*, *321*, *324*, *326*, *337*, *339*, *345*, *350*, *354*, *356*, *359*, *375*, *378*, *379*, *380*, *384*, *397*, *402*, *405*, *407*, *411*, *416*, *419*
ตาบอดกลางคืน, *294*
ตี้เต้าเหย้าไฉ, *3*
เต้าตี้เหย้าไฉ, *3*, *4*, *5*, *6*, *7*, *9*, *15*, *16*, *18*, *19*, *23*, *25*
ไตวายเฉียบพลัน, *382*
ไตอักเสบ, *166*, *180*, *183*, *187*, *197*, *244*, *340*
ถุงน้ำดีอักเสบ, *102*, *105*, *231*, *380*
ท้องผูก, *55*, *66*, *69*, *72*, *75*, *80*, *140*, *146*, *206*, *218*, *260*, *261*, *296*, *333*, *425*, *439*, *441*
ท้องมาน, *283*, *356*
ท้องร่วง, *109*, *255*, *418*
ท้องเสีย, *86*, *164*, *188*, *191*, *193*, *197*, *198*, *199*, *206*, *209*, *213*, *236*, *244*, *260*, *278*, *291*, *294*, *305*, *310*, *322*, *324*, *332*, *334*, *338*, *348*, *352*, *360*, *365*, *367*, *369*, *380*, *391*, *396*, *412*, *416*, *417*, *419*, *420*, *423*, *427*, *430*, *433*, *435*, *438*, *439*
ทารกวิรูป, *237*, *240*, *412*
แท้ง, *123*, *125*, *256*, *317*, *392*, *435*, *438*,
แทนนิน, *297*, *297*, *333*, *333*, *427*, *427*
ไทฟอยด์, *416*
ไทรอยด์, *180*, *203*, *403*
ไทรกลีเซอไรด์, *271*, *282*, *305*, *338, 378*, *387*, *411*, *422*

ไทรเทอร์พีนส์, *320*
ธาตุวัตถุ, *3*, *18*, *26*, *27*
น้ำมันหอมระเหย, *179*, *236*, *242*, *248, 249, 252*, *265*, *280*, *282*, *284*, *295*, *301*, *315*, *317*, *320*, *321*, *323*, *324*, *345*, *359*, *360*, *370*, *380*, *389*, *401*, *402*, *403*, *407*, *437*, *438*, *445*, *447*
นิ่ว, *84*, *102*, *162*, *164*, *166*, *171*, *173*, *174*, *252*, *280*, *350*, *354*, *382*, *404*, *410*, *418*
เนื้องอก, *101*, *109*, *142*, *173*, *244*, *269*, *312*, *342*, *429*, *447*
บวม, *53*, *59*, *76*, *115*, *125*, *130*, *135*, *140*, *141*, *146*, *147*, *151*, *173*, *178*, *179*, *192*, *199*, *216*, *218*, *229*, *235*, *236*, *239*, *240*, *276*, *277*, *282*, *290*, *300*, *308*, *315*, *320*, *327*, *338*, *348*, *359*, *370*, *398*, *402*, *403*, , *416*, *430*, *433*
บวมน้ำ, *116*, *167*, *169*, *170*, *174*, *180*, *198*, *227*, *231*, *270*, *303*, *319*, *374*
บิด, *66*, *66*, *79*, *79*, *90*, *90*, *125*, *125*, *191*, *192*, *206*, *213*, *213*, *255*, *350*, *359*, *389*, *391*, *411*, *411*, *416*, *416*, *427*, *427*, *438*, *448*
บีบมดลูก, *276*
เบาหวาน, *193*, *203*, *266*, *294*, *305*, *310*, *346*, *403*, *423*, *442*
ปกป้องตับ, *239*, *269*, *282*, *308*, *326*, *330*, *337*, *342*, *354*, *356*, *372*, *397*, *411*, *411*, *419*, *419*, *425*, , *444*, *425*, *427*, *427*
ประจำเดือนมามาก, *126*, *312*, *423*, *447*
ประสาทหลอน, *391*
ปวดเค้นหัวใจ, *286*, *326*
ปวดท้อง, *55*, *59*, *77*, *79*, *80*, *112*, , *116*, *123*, *125*, *141*, *180*, *182*, *191*, *192*, *240*, *249*, *253*, *284*, *291*, *317*, *334*, *338*, *352*, *368*, *380*, *391*, *420*
ปวดประจำเดือน, *85*, *102*, *111*, *227*, *286*, *324*
ปวดศีรษะ, *41*, *42*, *44*, *45*, *50*, *53*, *57*, *59*, *85*, *132*, *176*, *178*, *179*, *184*, *246*, *248*, *249*, *253*, *286*, *301*, *313*, *315*, *324*, *345*, *354*, *367*, *370*, *371*, *379*, *387*, *407*, *420*, *422*, *423*, *431*, *445*
ป้องกันกระดูกพรุน, *442*
ปอดบวม, *282*, *359*, *416*
ปอดพร่อง, *358*, *361*, *441*
ปอดอักเสบ, *49*, *62*, *65*, *142*, *187*, *198*, *225*, *227*, *228*, *231*, *303*, *397*, *402*, *442*
ปัสสาวะขัด, *162*, *171*, *173*, *174*, *340*, *418*
เปย์เหย้า, *4*, *12*
แผลในกระเพาะอาหาร, *80*, *81*, *239*, *256*, *258*, *280*, *282*, *291*, *294*, *299*, *333*, *361*, *380*, *390*, *405*, *414*, *416*, *419*, *445*, *448*
แผลไฟไหม้, *297*, *334*, *394*, *422*
ฝีฝักบัว, *411*
พยาธิ, *80*, *164*, *272*, *284*, *286*, *332*, *341*, *350*, *376*, *412*, *417*
พอลิแซ็กคาไรด์, *269*, *270*, *282*, *294*, *330*, *337*, *370*, *372*, *384*, *410*, *421*, *422*, *442*
พอลิเพปไทด์, *392*
พอลิแอซิไทลีน, *294*
พิษต่อตัวอ่อน, *390*, *443*
พืชวัตถุ, *3*, *16*, *19*
เพิ่มการหลั่งเมือก, *345*
เพิ่มการไหลเวียนของเลือด, *104*, *127*, *131*, *179*, *261*, *285*, *299*, *301*, *308*, *315*, *324*, *338*, *341*
เพิ่มความดันโลหิต, *250*, *258*, *261*, *288*, *290*, *422*, *444*
โพรงจมูกอักเสบ, *274*, *354*
ฟางจี้เปี้ยนทง, *29*, *30*
ฟีโนลิก, *285*
เฟลโวน, *238*, *239*,*246*, *297*, *305*, *312*, *379*, *411*, *422*

เฟลโวนอยด์, *239*, *246*, *297*, *305*, *312*, *379*, *411*, *422*
เฟลโวนอล, *297*
ภาชนะที่ใช้ในการบรรจุหีบห่อเหย้าไฉ, *26*
มอร์ฟีน, *277*
มะเร็ง, *85*, *251*,*255*, *264*, *266*, *270*, *291*, *315*, *340*, *342*, *343*, *379*, *380*, *407*, *423*, *442*, *447*
มาลาเรีย, *3*, *282*, *297*
เมารถเมาเรือ, *236*
ไมเกรน, *105*, *248*
ยานอนหลับ, *439*
ยาปฏิชีวนะ, *282*
ยาภายนอก, *334*, *345*
ยาระบาย, *61*, *208*, *209*, *427*
ยาระบายความร้อน, *30*, *33*, *39*, *61*, *63*, *65*, *262*, *409*
ยาห้ามเลือด, *297*
ริดสีดวงทวาร, *118*, *120*, *340*, *352*
เริม, *239*, *425*, *427*
เรื้อนกวาง, *253*
ลดกรดยูริก, *396*
ลดการบีบตัวของลำไส้, *419*
ลดการหลั่งกรด, *238*, *282*
ลดไข้, *44*, *45*, *48*, *49*, *53*, *64*, *71*, *94*, *95*, *104*, *135*, *136*, *152*, *166*, *179*, *204*, *227*, *236*, *242*, *246*, *248*, *253*, *256*, *262*, *266*, *282*, *301*,*308*, *311*, *315*, *320*, *335*, *345*, *354*, *367*, *370*, *378*, *389*, *394*, *401*, *405*, *410*, *411*, *416*, *442*
ลดความดันโลหิต, *170*, *246*, *248*, *250*, *277*, *282*, *285*, *288*, *296*, *303*, *308*, *315*, *326*, *332*, *333*, *335*, *338*, *341*, *350*, *352*, *370*, *392*, *396*, *405*, *414*, *416*, *422*, *425*, *431*, *433*, *447*
ลดคอเลสเตอรอล, *271*, *338*
ลดน้ำตาลในเลือด, *65*, *261*, *262*, *294*, *310*, *337*, *386*, *422*
ลมชัก, *130*, *403*
ลมบ้าหมู, *429*, *445*
ลำไส้เล็กอักเสบ, *256*, *416*, *448*
ลำไส้อักเสบ, *68*, *180*, *197*, *439*
ลิกแนน, *444*
ลิ่มเลือด, *116*, *221*, *224*, *312*, *324*, *326*, *341*, *384*, *394*
โลหิตจาง, *197*, *429*, *435*, *436*
วัณโรคปอด, *137*, *142*, *148*, *160*, *224*, *244*, *288*, *310*, *352*, *358*, *438*
วิธีแก้พิษ, *314*, *348*, *376*
ไวรัส, *152*, *239*, *242*, *264*, *270*, *296*, *345*, *427*, *431*
สงบประสาท, *100*, *115*, *285*, *282*, *299*, *320*, *342*, *397*, *437*
สตรีมีครรภ์, *90*, *97*, *131*, *165*, *167*, *236*, *237*, *240*, *242*, *244*, *258*, *261*, *266*, *276*, *283*, *292*, *312*, *324*, *334*, *335*, *338*, *341*, *343*, *378*, *382*, *390*, *398*, *400*, *403*, *404*, *407*, *412*, *417*, *418*, *428*, *433*, *443*, *445*, *449*
สตรีวัยหมดประจำเดือน, *324*
สตรีให้นมบุตร, *283*, *324*, *328*, *334*, *338*, *412*, *423*, *430*, *433*
สเตอรอล, *271*, *282*, *285*, *305*, *338*, *378*, *387*, *411*, *422*, *433*, *442*
สมองเสื่อม, *354*
สมานแผล, *115*, *130*, *297*, *64*, *80*
สมุนไพรมาตรฐาน, *3*
สลายลม, *121*, *131*, *262*
สัตว์วัตถุ, *3*, *18*
เสริมภูมิคุ้มกัน, *147*, *239*, *244*, *310*, *397*, *442*
ไส้ติ่งอักเสบ, *36*, *229*, *231*, *312*, *322*, *359*
ไส้เลื่อน, *258*
หนันเหย้า, *4*, *13*
หลอดลมโป่งพอง, *132*, *137*, *153*, *289*

หลอดลมอักเสบ, *46*, *49*, *92*, *137*, *148*, *153*, *157*, *184*, *224*, *228*, *242*, *253*, *265*, *274*, *294*, *297*, *303*, *313*, *335*, *358*, *363*, *384*, *402*, *410*, *416*, *437*
หวัด, *33*, *41*, *42*, *44*, *45*, *50*, *53*, *55*, *56*, *57*, *59*, *60*, *62*, *95*, *120*, *132*, *133*, *148*, *151*, *152*, *176*, *178*, *179*, *183*, *218*, *236*, *242*, *246*, *253*, *282*, *284*, *294*, *301*, *315*, *328*, *345*, *363*, *370*, *402*, *445*
หวินเหย้า, *4*, *11*
หอบ, *33*, *46*, *48*, *49*, *68*, *91*, *92*, *94*, *95*, *133*, *135*, *137*, *141*, *143*, *151*, *152*, *153*, *155*, *156*, *157*, *167*, *169*, *183*, *187*, *213*, *223*, *224*, *242*, *248*, *250*, *252*, *253*, *260*, *280*, *313*, *335*, *338*, *358*, *361*, *367*, *368*, *380*, *384*, *401*, *402*, *403*, *410*, *423*, *431*, *437*, *438*, *441*
หัด, *65*, *253*
หัวใจล้มเหลว, *375*, *422*
ห้ามเลือด, *44*, *53*, *71*, *75*, *89*, *94*, *110*, *118*, *120*, *121*, *122*, *125*, *126*, *141*, *164*, *171*, *173*, *208*, *223*, *236*, *256*, *297*, *340*, *392*, *433*, *437*
หิด, *253*
ไหฺวเหย้า, *4*, *11*
อหิวาตกโรค, *416*
อันตรกิริยา, *240*, *250*, *324*, *424*, *445*
อัมพฤกษ์, *130*, *278*, *291*
อัมพาต, *36*, *75*, *130*, *278*, *291*, *292*, *326*, *332*, *352*, *354*, *435*
อินซูลิน, *387*, *422*
อีสุกอีใส, *239*
เอดส์, *239*
แอนทราควิโนน, *333*, *334*
แอลคาลอยด์, *17*, *273*, *277*, *278*, , *285*, *286*, *288*, *292*, *363*, *375*, *376*, *380*, *382*, *401*, *402*, *425*, *425*, *439*
ไอ, *44*, *46*, *48*, *49*, *53*, *54*, *57*, *59*, *60*, *65*, *71*, *76*, *79*, *92*, *94*, *95*, *100*, *110*, *120*, *132*, *133*, *135*, *136*, *137*, , *140*, *141*, *142*, *143*, *146*, *147*, *148*, *149*, *151*, *152*, *153*, *155*, *156*, *157*, *159*, *160*, *171*, *182*, *183*, *184*, *187*, *191*, *198*, *203*, *218*, *223*, *224*, *225*, *227*, *228*, *236*, *239*, *246*, *250*, *252*, *264*, *265*, *273*, *274*, *280*, *281*, *282*, *288*, *294*, *296*, *297*, *311*, *313*, *315*, *322*, *330*, *335*, *345*, *347*, *348*, *352*, *353*, *358*, *361*, *363*, *368*, *369*, , *384*, *385*, *396*, *401*, *402*, *403*, , *409*, *410*, *411*, *416*, *431*, *437*, *438*, *439*, *441*, *445*
ไอโซเฟลโวนอยด์, *246*

acetoside, *337*, *396*
acetylcholinesterase, *354*, *355*
aconine, *292*, *376*
aconitine, *277*, *278*, *290*, *291*, *292*, *375*, *376*, *425*
acyclovir, *239*, *427*
acylglycerols, *370*
acylspinosins, *330*
Addison’s disease, *239*
adrenocorticosteroids, *334*
aframodial, *297*
alismol, *271*
alisols, *271*
alpha linolenic acid, *260*
amygdalin, *313*
anemarans, *262*
angelicotoxin, *354*
angina pectoris, *286*
angoroside c, *396*
anti-exudative, *431*
apathy, *445*
apoptosis, *266*, *381*, *407*
arceine, *332*

arecoline, *332*
aristolochic acid, *315*, *316*, *383*
aristololactam, *383*
asparagine, *410*
ataxia, *445*
atractylenolide, *356*, *357*
atractylone, *294*
atractyloside, *294*
atropine, *291*, *376*
aucubin, *296*
aurantiamide acetate, *264*
baicalein, *411*
beiwutine, *277*
benzoyl-aconitine, *290*
benzoyl-hypaconitine, *290*
benzoylmesaconitine, *290*
benzoylpaeoniflorin, *299*
berberine, *414*, *416*, *417*
bergapten, *339*
bilobol, *352*
borborygmus, *272*
bornyl acetate, *317*, *318*
boswellic acid acetate, *407*
boswellic acid, *407*
bronchiectasis, *289*
butylidenephthalide, *248, 285*, *287*
butylphthalide, *248*, *285*
byakangelicin, *354*
byakangelicol, *354*, *355*
caffeic acid, *266*
caffeine, *342*
calcium antagonism, *425*
cardiac glycosides, *334*
cardiazol, *342*
casticin, *379*
catapol, *337*
cerebrosides, *342*, *344*
chlorogenic acid, *256*, *257*, *266*
chromones, *370*
chrysin, *411*
chyluria, *350*
cimifugin, *370*
cinnamaldehyde, *242*
cinnamic acid, *389*, *390*
codeine, *439*
coixan, *442*
coixenolide, *442*
coixlactam, *442*
coixol, *410*, *442*
coixspirolactam, *442*
columbianetin, *339*
corticosteroid, *239*, *334*, *337*, *421*
cortisol, *262*, *337*
costunolide, *380*, *381*
coumarins, *355*, *370*
crocetin, *308*
crocin, *308*
curcumol, *447*
curdione, *447*
cyclophosphamide, *384*
cyclosporin, *445*
cynanchol, *367*
cynaropicrin, *380*, *381*
cytosine, *433*
dehydrocostus lactone, *380*, *381*
depolymerized holothurian glycosaminoglycan, *429*, *430*
dexamethasone, *337*

digoxin, *430*
dihydrocostunolide, *380*
divaricatol, *370*
docosahexaenoic acid, *260*
eicosanoid, *260*
eicosapentaenoic acid, *260*
elemene, *447*
ellagic acid, *427*
emodin, *264*, *333*, *334*
ephedrine, *15, 401*, *402*, *403*,
ephedroxane, *402*
epifriedelinol, *264*
epinephrine, *277*, *315*, *386*
ergosterol, *400*
estrogen, *445*
ethanedioic acid, *427*
eudesmol, *294*, *295*
falcalindiol, *311*
ferulic acid, *285*, *324*
frankincense oil, *407*
fritimine, *288*, *289*
genipin, *308*
geniposide, *308*
gingerol, *235*, *26*, *237*
ginkgol, *352*
ginkgolic acid, *352*
ginsenoside, *421*, *422*, *423*
Glauber's salt, *404*
glibenclamide, *305*
glucocorticosteroid, *421*
glycyrrhetinic acid, *238*, *239*
glycyrrhizin, *15, 238*, *239*, *240*, *397*, *399*
hamaudol, *370*
hesperidin, *280*
higenamine, *290*, *315*, *375*, *376*
holothurin, *429*, *430*
holotoxin, *429*
honokiol, *448*, *449*,
hordenine, *386*
hydrocortisone, *320*
hydrocyanic acid, *313*
hypaconitine, *277*, *278*, *290*, *291*, *292*
imperatorin, *354*
isochlorogenic acid, *256*
isoimperatorin, *354*
isoincensole, *407*
isoleinsinine, *425*
isomagnolol, *448*
isoniazid, *360*, *363*, *427*, *428*
isopatrinene, *359*
isopimaranes, *297*, *298*
isoproterenol, *437*
jatrorhizine, *414*
kaempferitin, *282*
kaempferol, *264*
kuwanon, *303*
labdanes, *297*, *298*
lappadilactone, *380*
l-asparagine, *410*
ledebouriellol, *370*
leukemia, *267*, *381*, *447*
liensinine, *425*
ligustilide, *248*, *285*, *287*
ligustrazine, *285*
limonene, *252*, *280*
lubrofebrine, *335*
luteolin, *256*, *266*
lysophosphatidyl choline, *392*

magnocurarine, *448*
magnolol, *448*, *449*,
mangiferin, *262*, *263*
menthol, *345*
menthone, *253*, *345*
mesaconitine, *290*, *291*, *292*
methyl dioxindole-3-acetate, *442*
methyleugenol, *315*
methylhesperidin, *280*
methyltyramine, *261*
mirabilite, *404*
monoacetyldiglycerides, *392*
morphine, *320*, *439*
morusin, *303*
mulberroside, *305*, *306*
neferine, *425*, *426*
nicotine, *433*
nobiletin, *280*
notopterol, *301*
ophiopogonin, *384*
orientin, *266*, *267*
oroxylin A, *411*
osthol, *339*
ouabain, *277*, *425*
oxypeucedanin, *354*
paeoniflorin, *299*, *397*, *398*, *399*
paeonol, *405*
panaxan, *422*
papaverine, *427*, *439*
parotiditis, *343*
patrinene, *359*
pectic polysaccharides, *317*
peimine, *273*, *288*
peiminine, *273*
peiminoside, *273*
phellodendrine, *414*, *415*
phellopterin, *354*
phenelzine, *424*
phthalides, *285*
physcion, *333*, *334*
phytohemagglutinin, *365*
platycodigenin, *274*
polyacetylenes, *370*
polyene alcohols, *380*
progesterone, *445*
promethazine, *277*
prototimosaponin, *262*, *263*
pseudoephedrine, *402*, *403*
pseudoprototimosaponin, *262*, *263*
puerarin, *246*, *247*
pyrazinamide, *427*, *428*
pyrrolizidine alkaloids, *250*, *251*
quercetin, *264*, *297*, *433*
quinidine, *334*
raphanin, *431*
rehmannans, *337*
rehmannia glutinosa oligosaccharide, *337*
rehmannioside d, *337*
rhein, *333*
rheinosides, *333*
rifampicin, *427*, *428*
rosmarinic acid, *260*
ruscogenin, *384*
rutin, *17*, *20*, *433*
safrole, *315*, *316*
saikosaponins, *282*
saikosides, *282*
sarsasapogenin, *262*

saussureamines, *380*
schisandrin, *444*
scopoletin, *264*
senkirkine, *250*,*251*
senkyunolide A, *285*, *287*
sennoside, *333*, *334*
serotonin, *421*
shikokiols, *380*
shinone, *264*, *326*
shogaol, *235*, *236*
sinalbin, *358*
sipeimine, *288*
skullcapflavone, *411*
spinosin, *330*
stemoninine, *363*, *364*
stemoninoamide, *363*
steroidal glycosides, *387*
stichopus japonicus acid mucopolysaccharide, *429*, *430*
streptomycin, *360*, *363*
sulfathiazole-sulfaguanidine, *416*
swertisin, *330*
synephrine, *261*
tannic acid, *376*
tanshinone, *15*, *326*
terpinen-4-ol, *437*
tetramethylpyrazine, *285*, *286*
thiazide, *334*
timosaponin, *262*, *263*
triterpene acids, *407*, *408*
verticine, *288*
verticinine, *288*
vitexicarpin, *379*
warfarin, *424*, *445*
wogonin, *411*, *412*
xanthotoxin, *339*
zingerone, *235*, *236*

จางจ้งจิ่ง ผู้เขียนตำราซางหานลุ่น

สถานที่ถ่ายภาพ: Traditional Chinese Medicine Expo 2008,

International Trade Center, ปักกิ่ง

ถ่ายภาพโดย ดร. อัญชลี จูฑะพุทธิ

ต้นฉบับภาษาจีน

目录

各论

第一节　解表剂　505
九味羌活汤　505
麻黄杏仁石膏甘草汤　505
柴葛解肌汤　506
加减葳蕤汤　507

第二节　清热剂　507
竹叶石膏汤　507

第三节　泻下剂　508
小承气汤　508
调胃承气汤　508
新加黄龙汤　509

第四节　温里剂　509
小建中汤　509
当归四逆汤　510

第五节　和解剂　511
半夏泻心汤　511

第六节　理气剂　511
定喘汤　511
橘皮竹茹汤　512
越鞠丸　513

第七节　理血剂　513
温经汤　513
宫外孕方　514
槐花散　515
胶艾汤　515

目录

第八节　治风剂　516
小活络丹　516
第九节　治燥剂　517
桑杏汤　517
百合固金汤　517
养阴清肺汤　518
第十节　祛痰剂　518
止嗽散　518
三子养亲汤　519
苓甘五味姜辛汤　519
第十一节　祛湿剂　520
八正散　520
五皮散　521
猪苓汤　521
羌活胜湿汤　522
真武汤　522
苓桂术甘汤　523
第十二节　固涩剂　523
真人养脏汤　523
第十三节　补益剂　524
参苓白术散　524
大补阴丸　525
第十四节　消导剂　525
枳实导滞丸　525
枳实消痞丸　526
第十五节　痈疡剂　527
四妙勇安汤　527
阳和汤　527
苇茎汤　528
薏苡附子败酱散　528

第一节：解表剂

九味羌活汤

[来源] 《此事难知》引张元素方

[组成] 羌活、防风、苍术各 6 克，细辛 2 克，川芎、白芷、生地黄、黄芩、甘草各 3 克。

[用法] 水煎服。

[功用] 解表，清里，止痛。

[主治] 风寒湿邪在表兼有内热证，表现为恶寒发热，无汗，头痛项强，肢体疼痛，口苦而渴，苔白滑，脉浮等。

流行性感冒、腰痛、坐骨神经痛、风湿性关节炎表现为风寒湿在表兼里热者，可用本方加减治疗。

[方解] 方中羌活辛苦温，能发汗解表，祛风胜湿，通痹止痛，为主药。防风、苍术发汗祛湿，可助羌活解表，为辅药。细辛、川芎、白芷散风寒、行气血、除头身痛。黄芩泄气分之热，生地泄血分之热，既治兼证之热，又制辛温之燥，均为佐药。甘草调和诸药，为使药。

现代研究证实，本方具有发汗、解热、镇静、镇痛、利尿、消炎等作用。

[使用注意] 阴虚气弱之人禁用。

[参考文献] 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

麻黄杏仁石膏甘草汤

[来源] 《伤寒论》

[组成] 麻黄（去节）6 克，杏仁（去皮尖）9 克，甘草（炙）6 克，石膏 30 克。

[用法] 水煎服。

[功用] 辛凉泄热，清肺平喘。

[主治] 风热喘咳证，表现为身热不解，有汗或无汗，咳逆气急，甚则鼻煽，口渴，舌苔薄白或薄黄，脉滑数等。

急性支气管炎、支气管肺炎、支气管哮喘发作期等表现为肺热咳嗽而喘者。可用本方加减治疗。

[方解] 方中麻黄能宣肺平喘，辛散表邪，为主药。石膏辛甘大寒，其用量五倍于麻黄，既可清泄肺热，又可制约麻黄的温性，为辅药。杏仁苦温，泄肺降

逆，助麻黄、石膏清肺平喘，为佐药。炙甘草益气和中，调和诸药，以防石膏寒凉沉重而伤胃，为使药。

现代研究证实，本方具有消炎、镇咳、祛痰、缓解呼吸困难、抗病毒等作用。

[使用注意] 本方只适用于肺热实喘，若属风寒实喘以及虚证之喘者，皆不宜使用。

[参考文献] 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

柴葛解肌汤

[来源] 《伤寒六书》

[组成] 柴胡、葛根、黄芩各 9 克，甘草、芍药、羌活、白芷、桔梗各 3 克，石膏 9 克，生姜三片，大枣二枚。

[用法] 水煎服。

[功用] 解肌，清热。

[主治] 外感风寒，郁而化热，表现为恶寒渐轻，身热增盛，头痛肢楚，目痛鼻干，眼眶痛，心烦不眠，舌苔薄黄，脉浮微洪等。

感冒、流行性感冒、支气管炎、牙痛等证属外感风寒、郁而化热者，可用本方加减治疗。

[方解] 方中葛根、柴胡解肌清热共为主要。羌活、白芷能助柴、葛解肌并除诸痛， 为辅药。黄芩、石膏清郁热，桔梗宣肺气以助疏泄外邪，芍药和营泄热，为佐药。生姜、大枣调和营卫，并能和中；甘草兼能调和诸药，而为使药。

现代研究证实，本方具有发汗、解热、抗菌、抗病毒、消炎、镇痛、镇静等作用。

[使用注意] 1.风寒在表，尚未化热者忌用。

2.若病入阳明之府，症见便秘、腹痛者忌用。

[参考文献] 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

加减葳蕤汤

[来源] 《重订通俗伤寒论》

[组成] 生葳蕤 9 克，生葱白 6 克，桔梗 5 克，白薇 3 克，淡豆豉 9 克，薄荷 5 克，甘草（炙）2 克，红枣 2 枚。

[用法] 水煎，分温再服。

[功用] 滋阴清热，发汗解表。

[主治] 素体阴虚，复感外邪，表现为头痛身热，微恶风寒，咳嗽咽干，痰稠难出，无汗或汗出不多，口渴心烦，舌赤脉数等。

感冒、流行性感冒、支气管炎等表现为阴虚外感证者，以及产后、出血后又患外感者，可用本方加减治疗。

[方解] 方中葳蕤甘平柔润，滋阴益液以资汗源，润肺止咳，清利咽喉，为主药。葱白、淡豆豉、薄荷、桔梗解表宣肺，止咳利咽，均为辅药。白薇苦咸寒，凉血清热而除烦止渴；红枣甘润滋脾，共为佐药。炙甘草调和诸药，为使药。

现代研究证实，本方具有滋养强壮以及轻微发汗、解热、消炎、镇咳、祛痰等作用。

[使用注意] 本方只用于阴虚外感证，若无阴虚证侯者禁用。

[参考文献] 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

第二节：清热剂

竹叶石膏汤

[来源] 《伤寒论》

[组成] 竹叶 15 克，石膏 30 克，制半夏 9 克，麦冬 15 克，人参 5 克，甘草（炙）3 克，粳米 15 克。

[用法] 水煎服。

[功用] 清热生津，益气和胃。

[主治] 伤寒、温病、暑病之后，余热未清，气津两伤，症见身热多汗，虚羸少气，烦闷欲呕，口干喜饮，或虚烦不寐，舌红少苔，脉虚数等。

流行性感冒、流行性乙型脑炎、流行性脑脊髓膜炎、肺炎、败血症等后期出现气阴两虚者，可用本方加减治疗。

[方解] 方中竹叶、石膏清热除烦，为主药。人参益气，麦冬养阴生津，共为辅药。半夏降逆止呕为佐药。甘草、粳米养胃和中为使药。

现代研究证实，本方既具有滋补强壮、促进消化吸收的作用，又有消炎、镇静、解热、镇咳、祛痰、止呕之功。

[使用注意] 热病正盛邪实、大热未衰、气阴未伤者忌用。

[参考文献] 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

第三节 ：泻下剂

小承气汤

[来源] 《伤寒论》

[组成] 大黄 12 克，厚朴 6 克，枳实 9 克。

[用法] 水煎服，大黄后下。

[功用] 轻下热结。

[主治] 阳明腑实轻证，表现为谵语，潮热，大便秘结，胸腹痞满，舌苔老黄，脉滑而疾，或痢疾初起，腹中胀痛，或脘腹胀满，里急后重等。

[参考文献] 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

调胃承气汤

[来源] 《伤寒论》

[组成] 大黄 12 克，甘草 6 克，芒硝 12 克。

[用法] 水煎服，芒硝冲服。

[功用] 缓下热结。

[主治] 阳明病胃肠燥热，表现为大便不通，口渴心烦，蒸蒸发热，或腹中胀满，或谵语，舌苔黄，脉滑数；以及肠胃热盛而致发斑吐衄、口齿咽喉肿痛等；腹满痞塞较轻者用之。

[参考文献] 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

新加黄龙汤

[来源] 《温病条辨》

[组成] 细生地 15 克，生甘草 6 克，人参 4.5 克，生大黄 9 克，芒硝 9 克，玄参 15 克，麦冬 15 克，当归 4.5 克，海参 2 条，姜汁 6 匙。

[用法] 水煎服。

[功用] 滋阴益气，泻下热解。

[主治] 热结正虚证，表现为大便秘结，腹中胀满而硬，神疲少气，口干咽燥，唇裂舌焦，苔焦黄或焦黑燥裂。

麻痹性、单纯性、闭塞性肠梗阻，习惯性便秘，传染性或非传染性发热疾病的极期，表现为热结里实、正气不足而阴血大亏者，可用本方加减治疗。

[方解] 方中大黄、芒硝泻热通便，软坚润燥。玄参、生地、麦冬、海参滋阴增液。人参、甘草、当归补气益血，既扶正气，又补阴血，使药力得以发挥，而大便可通，邪热可退。姜汁可健脾胃，降胃气，并防止格拒呕逆。

现代研究证实，本方具有消炎、抗菌、改善肠循环、促进蠕动、增强机能、泻下、镇静、解热等作用。

[使用注意] 人参另煎，兑入他药中同服。

[参考文献] 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

第四节 ： 温里剂

小建中汤

[来源] 《伤寒论》

[组成] 芍药 18 克，桂枝 9 克，甘草 6 克，生姜 10 克，大枣 4 枚，饴糖 30 克。

[用法] 水煎取汁，兑入饴糖，温服。

[功用] 温中补虚，缓急止痛。

[主治] 虚寒腹痛证，表现为腹中时痛，喜温喜按，按之则痛减，或虚劳心中悸动，虚烦不宁，面色无华，苔白，脉细弦弱，或阳虚发热等。

张恩勤以本方加白芷 30 克，甘草增至 15 克，治疗胃及十二指肠溃疡著效。

[方解] 方中饴糖甘温入脾，益脾气而养脾阴，既能温中补虚，又能和里缓急，药量独重，为主药。芍药与桂枝为辅药，芍药酸微寒，益阴血而缓急止痛，桂枝辛温以助阳气，二药合用，一温一寒，一助阳，一助阴，起调营卫、和阴阳作用。生姜益卫阳，大枣补营阴、益脾胃，甘草调中益气，共为佐使药。从全方用药分析，该方是桂枝汤倍芍药加饴糖而成，由原方解肌和营之剂，而变为温中补虚、缓急止痛之方。

现代研究证实，本方具有解痉、镇痛、促进血液循环、加强消化吸收、促进溃疡愈合、滋养强壮等作用。

[使用注意] 1.阴虚火旺者忌用。

2.呕吐者不可用，因甜能助呕。

3.吐蛔者不可用，因蛔得甘味则逆上。

4.中满者不可用，因甘能补气填实故也。

[参考文献] 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

当归四逆汤

[来源] 《伤寒论》

[组成] 当归 9 克，桂枝 9 克，芍药 9 克，细辛 6 克，甘草（炙）6 克，木通 6 克，大枣 8 枚。

[用法] 水煎服。

[功用] 温经散寒，养血通脉。

[主治] 血虚寒厥证，表现为四肢厥冷，口不渴，肢体酸痛，或腹中挛急，舌淡苔白，脉沉细，甚则细而欲绝等。

雷诺氏病、血栓性静脉炎、冻疮、慢性风湿性关节炎、痛经、神经痛、腰痛、胃及十二指肠溃疡等证属血虚寒凝者，可用本方加减治疗。

[方解] 方中当归辛苦甘温，补血和血，为主药。芍药养血和营，桂枝温通血脉，以加强当归温养血脉之功，共为辅药。细辛鼓动阳气，外温经脉，内温脏腑，与主辅药合用，通达表里上下内外，散寒邪，温四末，除痹痛；木通能通血脉，利关节，其寒性能防止桂枝、细辛温燥耗伤阴血，共为佐药。大枣、炙甘草补益脾胃，调和诸药为使药。

现代研究证实，本方具有改善末梢循环、扩张血管、镇痛、解痉、促进消化吸收、养血补虚等作用。

[使用注意] 1.本方只宜于血虚寒凝所致的厥逆证，若属热厥证禁用。

2.冻疮后期，寒郁化热，而热较明显者忌用。

[参考文献] 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

第五节 ： 和解剂

半夏泻心汤

[来源] 《伤寒论》

[组成] 半夏（洗）9 克，干姜 6 克，黄芩 6 克，黄连 3 克，人参 6 克，甘草（炙）6 克，大枣 4 枚。

[用法] 水煎服。

[功用] 和胃降逆，开结除痞。

[主治] 胃呆气滞，表现为纳呆，心下痞满不痛，干呕或呕吐，肠鸣下利，舌苔黄而腻，脉弦数等。

急性胃肠炎、慢性胃炎、胃及十二指肠溃疡、消化不良、胃肠神经官能症、妊娠呕吐等表现为胃呆气滞者可用本方加减治疗。

[方解] 方中半夏、干姜辛开消痞，为主要。黄芩、黄连苦降热结，为辅药。四药相配，辛开苦降以治胃呆气滞之痞。人参、甘草、大枣益气补中。七味相配，共治痞、满、吐、利诸证。

现代研究证实，本方具有消炎、镇静、制吐、止泻、健胃、调整胃肠道机能等作用。

[使用注意] 本方药物性多燥烈。胃阴虚恶心、干呕者禁用。

[参考文献] 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

第六节 ： 理气剂

定喘汤

[来源] 《摄生众妙方》

[组成] 麻黄 9 克，白果 9 克，苏子 6 克，杏仁 9 克，半夏 9 克，款冬花 9 克，桑白皮 9 克，黄芩 6 克，甘草 3 克。

[用法] 水煎服。

[功用] 宣肺平喘，清热化痰。

[主治] 痰热阻肺，风寒外束，表现为咳嗽气喘，痰多黄稠，或伴有恶寒发热，苔黄腻，脉滑数。

慢性支气管炎、支气管哮喘有上述证侯者，可用本方加减治疗。

[方解] 方中麻黄宣肺散邪以平喘，白果敛肺祛痰而定喘，二者一散一收，既可加强平喘之功，又防麻黄耗散肺气。苏子、杏仁、半夏、款冬花降气平喘，祛痰止咳。桑白皮、黄芩清泻肺热，止咳平喘。甘草调和诸药。诸药合用，使肺气得宣，痰热得清，风寒得解而诸症自除。

现代研究证实，本方具有解除支气管平滑肌痉挛、祛痰、镇咳等作用，并可发汗解热。

[使用注意] 1.新感风寒，无汗而喘，内无痰热者忌用。

2.哮喘日久，气虚脉弱者禁用。

[参考文献] 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

橘皮竹茹汤

[来源] 《金匮要略》

[组成] 橘皮 9 克，竹茹 9 克，生姜 9 克，人参 3 克，甘草 6 克，大枣 5 枚。

[用法] 水煎服。

[功用] 降逆止呕，益气清热。

[主治] 胃虚气逆偏热证，表现为呃逆或呕吐，不思饮食，舌嫩红，脉虚数。

妊娠呕吐、幽门不完全性梗阻、胃炎呕吐、神经性呕吐和腹部手术后呃逆不止表现为胃虚气逆偏者，可用本方加减治疗。

[方解] 方中橘皮理气健胃，和中止呕；竹茹清胃热，止呃逆。两药合用，既能降逆止呕，又能清泻胃热，共为主药。生姜助主药和胃止呕，与竹茹配用，清中有温，以防过寒伤中，为辅药。人参、甘草、大枣益气、补脾、和胃，并调和诸药，为佐使之品。

现代研究证实，本方具有消炎、镇咳、祛痰、缓解呼吸困难、抗病毒等作用。

[使用注意] 本方对，呃逆属于实热，或虚寒者，不宜用本方治疗。

[参考文献] 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

越鞠丸（又名芎术丸）

[来源] 《丹溪心法》

[组成] 香附、川芎、苍术、栀子、神曲各等分。

[用法] 上药研末，水泛为小丸，每服 6∽9 克。亦可按原方比例酌情增减用量，水煎服。

[功用] 行气解郁。

[主治] 六郁证，表现为胸膈痞闷，脘腹胀痛，嘈杂吞酸，饮食不化，暖气呕恶，苔白腻，脉弦。

胃肠神经官能症、胃及十二指肠溃疡、慢性胃炎、传染性肝炎、胆囊炎、胆石症、肋间神经痛、痛经等表现为六郁证者，可用本方加减治疗。

[方解] 方中香附行气开郁以治气郁，为主药。川芎行气活血以治血郁；苍术燥湿健脾以治湿郁；栀子清热泻火一治火邪；神曲消食和胃以治食郁，均为辅药。由于痰郁多由脾湿引起，且与气、火、食郁有关，诸郁得解，痰郁亦可消除。

现代研究证实，本方具有镇静、镇痛、促进消化及缓解子宫平滑肌痉挛等作用。

[使用注意] 本方所治诸郁均属实证，虚症郁滞不宜单独使用。

[参考文献] 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

第七节 ： 理血剂

温经汤

[来源] 《金匮要略》

[组成] 吴茱萸 9 克，桂枝 6 克，当归 9 克，川芎 6 克，芍药 9 克，阿胶 6 克，麦冬 9 克，丹皮 6 克，人参 6 克，甘草 6 克。半夏 9 克，生姜 6 克。

[用法] 水煎服 。

[功用] 温经散寒，养血祛瘀。

[主治] 冲任虚寒、瘀血阻滞所致的月经不调，或前或后，或逾期不止，或一月再行，或傍晚发热，手心烦热，唇干口燥，或小腹冷痛，久不受孕。

功能性子宫出血、慢性盆腔炎、子宫肌瘤等表现为上述症状者，可用本方加减治疗。

[方解] 方中吴茱萸、桂枝温经散寒，通利血脉，为主药。当归、川芎、芍药活血祛瘀，养血调经，以畅血行；阿胶、麦冬、丹皮养血益阴调肝，使瘀血祛、新血生，瘀祛而不伤正，共为辅药。人参、甘草补中健脾以资气血生化之源，以助归、胶益阴养血；半夏通降胃气而散结，有助于祛瘀调经；生姜温胃以助运化，共为佐药。甘草又可调和诸药，为使药。

现代研究证实，本方具有调节子宫机能、解痉、镇痛、镇静、消炎等作用。

[参考文献] 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

宫外孕方

[来源] 《山西医学院》

[组成] Ⅰ号方：丹参 15 克，赤芍 9 克，桃仁 9 克，乳香 9 克，没药 9 克。

Ⅱ号方：Ⅰ号方加三棱 6 克，莪术 6 克。

[用法] 水煎服。

[功用] 活血祛瘀，消癥止痛。

[主治] 子宫外妊娠破裂，表现为闭经后突然发生小腹疼痛，阴道下血，色暗或夹杂有粘膜样物，下腹部有强烈压痛。

[方解] 方中丹参、赤芍苦微寒，入血分活血祛瘀，凉血止痛；桃仁苦甘性平，破瘀行血，善治产后瘀阻之腹痛；乳香、没药气香走窜而善行，能活血散瘀，利气通络，血行气利则疼痛自止，为散瘀止痛之专药。三棱、莪术破血行气，消积止痛。但三棱苦平不香，长于破血中之气而通经，而莪术苦辛温香，偏于破气中之血而消积，两药合用，具有攻坚消积之功。

研究证实，本方具有扩张血管、增加血流量、吸收滞留的血液或血肿、增加血管通透性、提高吞噬细胞的吞噬能力、促进纤维蛋白溶解系统的活性等作用。

[使用注意] 对子宫外妊娠破裂所致的大量出血或休克者，必须采用急救措施和手术，忌用本方。

[参考文献] 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

槐花散

[来源] 《本事方》

[组成] 槐花（炒）12 克，侧柏叶 12 克，荆芥穗 6 克，枳壳（麸炒）6 克。

[用法] 水煎服。

[功用] 清肠止血，疏风下气。

[主治] 肠风下血，表现为便前或便后出血，或粪中带血，血色鲜红，或脏毒便血，血色紫暗，以及痔疮出血等。

痔核、结肠炎、直肠息肉等证属肠风下血者，可用本方加减治疗。

[方解] 方中槐花清热解毒，凉血止血，善清大肠之湿热，凉大肠而止便血，为主药。侧柏叶苦涩微寒，入血分以清血热，燥湿、凉血而收敛，助槐花以止血；荆芥穗疏风止血，举清气，又能入血分以搜血分之风，共为辅药。枳壳宽肠下气，为佐使药。

现代研究证实，本方具有止血，消炎和抗菌作用。

[使用注意] 药性寒凉，不宜久服。便血无湿热者忌用。

[参考文献] 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

胶艾汤

[来源] 《金匮要略》

[组成] 阿胶 6 克，艾叶 9 克，当归 9 克，芍药 12 克，干地黄 12 克，川芎 12 克，甘草 6 克。

[用法] 水煎去滓，或加酒适量，入阿胶烊化，温服 。

[功用] 补血止血，调经安胎。

[主治] 女人冲任虚损所致的崩漏下血，月经过多，淋漓下止；或半产下血不绝；或妊娠胎漏下血，腹中疼痛。

先兆流产、习惯性流产、功能性子宫出血、产后子宫复旧不全出血不止等表现为冲任虚损者，可用本方加减治疗。

[方解] 方中阿胶补血、止血，艾叶温经止血，二药又可调经安胎，治崩止漏，共为主药。当归、芍药、干地黄、川芎补血调经，并能活血，以防血止留瘀，共为辅佐药。甘草调和诸药，并且配为阿胶止血，配芍药缓急止痛，以治下血腹痛，为使药。

现代研究证实，本方止血作用显著，并有改善子宫机能、促进红细胞再生等作用。

[使用注意] 月经过多，崩漏等属血热妄行者禁用。

[参考文献] 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

第八节 ： 治风剂

小活络丹

[来源] 《太平惠民和剂局方》

[组成] 制川乌、制草乌、地龙、制天南星各 180 克，乳香、没药各 66 克。

[用法] 为丸，每丸重 3 克，每服 1 丸，每日 1∽2 次，空腹用陈酒或温开水送服。

[功用] 温经活络，搜风除湿，祛痰逐瘀。

[主治] 风湿阻络证，表现为手足麻木不仁，日久不愈，或四肢筋骨疼痛，游走不定，或腿臂作痛。

关节炎、腰痛、颈-肩-腕综合征、肩关节周围炎、变形性关节病、慢性风湿性关节炎等，表现为风湿阻络者，或脑血栓表现为痰湿阻络者，可用本方治疗。

[方解] 方中川乌、草乌为辛热之品，祛风除湿，温经止痛，为主药。天南星燥湿化痰而止痛，为辅药。乳香、没药行气活血，以化络中瘀血，使气血流畅；地龙尤善通经活络，共为佐药。酒助药势，可引诸药直达病所，为使药。

现代研究证实，本方具有镇痛、解痉、镇静、消炎、祛痰、利尿、改善血液循环等作用。

[使用注意] 本方药力颇峻，以日久不愈而体质壮实者为宜。若阴虚有热及孕妇忌用。

[参考文献] 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

第九节 ： 治燥剂

桑杏汤

[来源] 《温病条辨》

[组成] 桑叶 6 克，杏仁 9 克，沙参 12 克，浙贝母 6 克，淡豆豉 6 克，山栀子 6 克，梨皮 6 克。

[用法] 水煎服。

[功用] 轻宣燥热，润肺止咳。

[主治] 外感温燥证，表现为头痛身热，口渴，干咳无痰，或痰少而粘，舌红，苔薄白而燥，脉浮数。

感冒、咽炎、支气管炎、支气管扩张等表现为外感温燥证者，可用本方加减治疗。

[方解] 方中桑叶、豆豉宣肺散邪；杏仁宣肺利气；、沙参、贝母、梨皮润肺止咳；栀子清泄胸膈之热。

现代研究证实，本方具有解热、祛痰、镇咳、消炎、抗菌等作用。

[参考文献] 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

百合固金汤

[来源] 《医方集解》引赵蕺庵方。

[组成] 生地黄 6 克，熟地黄 9 克，麦冬 5 克，百合、白芍（炒）、当归、贝母、生甘草各 3 克，玄参、桔梗各 3 克。

[用法] 水煎服 。

[功用] 养阴润肺，化痰止咳。

[主治] 肺燥咳嗽证，表现为咽喉燥痛，咳嗽气喘，痰中带血，手足烦热，舌红少苔，脉细数。

肺结核、慢性支气管炎、支气管扩张、慢性咽炎等表现为肺燥咳嗽证者，可用本方加减治疗。

[方解] 方中生地黄、熟地黄滋阴补肾，凉血止血，为主药。麦冬、百合、贝母润肺养阴，且能化痰止咳，为辅药 。玄参滋阴凉血清虚火；当归养血润燥；白芍养血益阴；桔梗宣利肺气而止咳化痰，为佐药。甘草调和诸药，与桔梗合用，更利咽喉，为使药。

现代研究证实，本方具有滋养强壮、抑制导化作用及消炎、镇咳、祛痰作用。

[使用注意] 本方药物多属甘寒滋润滞腻之品，若脾虚便稀、腹满胀痛、食欲不振者，慎用或忌用。

[参考文献] 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

养阴清肺汤

[来源] 《重楼玉钥》

[组成] 大生地 6 克，麦冬 5 克，生甘草 2 克，玄参 5 克，贝母（去心）3 克，丹皮 3 克，薄荷 2 克，炒白芍 3 克。

[用法] 水煎服。

[功用] 养阴清肺。

[主治] 白喉阴虚证，表现为发热，鼻干，唇燥，或咳或不咳，呼吸不利，似喘非喘，喉间起白膜如腐，不易拔去。

白喉、急性咽炎、急性扁桃体炎、或慢性支气管炎、慢性咽炎等表现为白喉阴虚证者，可用本方加减治疗。

[方解] 本方为治疗白喉的专用方。方中生地养肾阴，麦冬养肺阴，玄参清虚火而解毒，丹皮凉血而消肿，贝母润肺化痰，白芍敛阴泄热，少佐薄荷散邪利咽，甘草和药解毒。

现代研究证实，本方具有滋养强壮、消炎、镇咳、祛痰、抗白喉杆菌等作用。

[参考文献] 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

第十节 ： 祛痰剂

止嗽散

[来源] 《医学心悟》

[组成] 桔梗（炒）、荆芥、紫菀（蒸），百部（蒸）、白前（蒸）各 1000 克，甘草（炒）375 克，陈皮 500 克。

[用法] 共为末，每服 6 克，温开水或姜汤送下。亦可水煎服，用量按原方比例酌减。

[功用] 止咳化痰，疏表宣肺。

[主治] 风邪犯肺证，表现为咳嗽咽痒，或微有恶寒发热，舌苔薄白等。

感冒、流行性感冒、支气管炎、慢性支气管炎发作、肺结核等表现为风邪犯肺证者，可用本方加减治疗。

[方解] 方中紫菀、百部、白前止咳化痰；桔梗、橘红（陈皮去白）宣降肺气，止咳消痰；荆芥祛风解表，甘草调和诸药，二者与桔梗配合，更能清利咽喉。

现代研究证实，本方镇咳、祛痰作用较强，也有发汗、解热效果。

[使用注意] 阴虚劳嗽者不宜使用；肺热或痰火咳嗽，亦宜慎用。

[参考文献] 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

三子养亲汤

[来源] 《韩氏医通》

[组成] 白芥子 6 克，苏子 9 克，莱菔子 9 克。

[用法] 水煎服。

[功用] 降气快隔，化痰消食。

[主治] 痰壅气滞证，表现为咳嗽喘逆，痰多胸痞，食少难消，舌苔白腻，脉滑等。

慢性支气管炎、支气管扩张、支气管哮喘、肺气肿、心脏性哮喘等表现为痰壅气滞证者，可用本方加减治疗。

[方解] 方中白芥子温肺利气，快膈消痰；苏子降气行痰，止咳平喘；莱菔子消食导滞，行气祛痰。

现代研究证实，本方具有祛痰、镇咳、改善呼吸困难、利尿促进蠕动、增强消化吸收等作用。

[使用注意] 服后得效，应兼顾其本。

[参考文献] 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

苓甘五味姜辛汤

[来源] 《金匮要略》

[组成] 茯苓 12 克，甘草 6 克，干姜 9 克，细辛 6 克，五味子 6 克。

[用法] 水煎服。

[功用] 温肺化饮。

[主治] 寒饮内停证，表现为咳嗽痰多，清稀色白，胸膈不快，舌苔白滑，脉弦滑。

慢性支气管炎、支气管哮喘等表现为寒饮内停证者，可用本方加减治疗。

[方解] 方中干姜辛热，既温肺散寒以化饮，又温运脾阳以祛湿，为主药。细辛辛散，温肺散寒，助干姜散寒饮；茯苓甘淡，健脾渗湿，为辅药。五味子敛肺气而止咳，与细辛相配，一散一收，散不伤正，收不留邪。

现代研究证实，本方具有祛痰、镇咳、改善呼吸困难等作用。

[使用注意] 本方为辛温燥热之剂，肺热、肺燥、阴虚、痰火、肺痨所致之咳嗽，均非所宜。

[参考文献] 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

第十一节 ： 祛湿剂

八正散

[来源] 《太平惠民和剂局方》

[组成] 车前子、瞿麦、扁蓄、滑石、山栀子仁、甘草（灸）、木通、大黄（面裹煨，去面切，焙）各 500 克。

[用法] 为散,每用 6∽9 克，水一盏，入灯芯 3 克煎至七分，去滓温服；亦可作汤剂，水煎服，用量按原方比例酌情增减 。

[功用] 清热泻火，利水通淋。

[主治] 湿热淋证，表现为小腹急结，腰腹胀痛，小便淋涩混赤，尿频尿急，甚或癃闭不通，口燥咽干，舌红苔黄，脉滑实。

急性尿道炎、膀胱炎、肾盂炎、泌尿系结石、感染等表现为湿热淋证者，可用本方加减治疗。

[方解] 方中木通、滑石、车前子、瞿麦、扁蓄利水通淋，清利湿热；山栀仁清泻三焦湿热；大黄泄热降火；灯芯导热下行；甘草调和诸药，缓急。

现代研究证实，本方具有消炎、镇痛、解热等作用。

[使用注意] 本方苦寒通淋，若体虚者及孕妇忌用。膏淋劳淋、气淋均宜慎用。

[参考文献] 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

五皮散

[来源] 《华氏中藏经》

[组成] 生姜皮、桑白皮、陈橘皮、大腹皮、茯苓皮各 9 克。

[用法] 水煎服

[功用] 利湿消肿，理气健脾。

[主治] 脾虚湿盛之皮水证，表现为一身悉肿，肢体沉重，心腹胀满，上气喘急，小便不利以及妊娠水肿等，苔白腻，脉沉缓。

突发性水肿、妊娠水肿、急性肾炎初期等表现为脾虚湿盛之皮水者，可用本方加减治疗。

[方解] 方中茯苓皮利水渗湿，兼以补脾助运化；生姜皮辛散水气；桑白皮肃降肺气，以通调水道；大腹皮行水气，消胀满，陈皮和胃气，化湿浊。五皮合用，共奏行水消肿之效。

现代研究证实，本方具有利尿、调整肠道蠕动、促进消化液分泌、发汗、降压等作用。

[使用注意] 本方以行水消肿为主，若脾虚甚，水肿明湿，或兼有风邪者，需在本方的基础上加减相应的药物。

[参考文献] 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

猪苓汤

[来源] 《伤寒论》

[组成] 猪苓、茯苓、泽泻、阿胶、滑石各 9 克。

[用法] 水煎服，阿胶分两次烊化。

[功用] 清热利水，养阴止血。

[主治] 湿热伤阴证，表现为小便不利，涩痛或尿血，小腹胀满，或心烦不眠，渴欲饮水，下利，咳嗽等。

肠胃炎、轻型泌尿系炎症、尿路结石、肾炎等表现为湿热伤阴者，可用本方加减治疗。

[方解] 方中猪苓、茯苓入肾、膀胱二经，猪苓甘淡微苦，苦能下降直达少阴，甘淡能渗利水湿，茯苓健脾渗湿，共为主药。泽泻渗利小便，滑石清热通淋，阿胶滋阴润燥，除虚烦。

现代研究证实，本方具有抗菌、消炎、利尿、滋养强壮等作用。

[使用注意] 若邪热炽盛，汗出过多，伤阴严重者，应慎用。

[参考文献] 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

羌活胜湿汤

[来源] 《内外伤辨惑论》

[组成] 羌活、独活各 6 克，藁本、防风、甘草（炙）、川芎各 3 克，蔓荆子 2 克。

[用法] 水煎服。

[功用] 祛风胜湿，止痛解表。

[主治] 风湿犯表证，表现头身重痛，或一身尽痛。难以转侧，微恶风寒，苔白脉浮缓。

感冒、流行性感冒、坐骨神经痛、慢性风湿性关节炎证属风湿在表者，可用本方加减治疗。

[方解] 方中羌活能祛上部风湿，独活善祛下部风湿，二者相合，能散周身风湿，舒利关节而通痹，共为主药。防风、藁本为辅药，祛风寒，且止头痛。川芎活血，祛风止痛；蔓荆子祛风止痛，为佐药。甘草调和诸药，为使药。

现代研究证实，本方具有很强的镇痛作用，并且有发汗、促进血液循环、抗病毒、利尿等作用。

[使用注意] 本方为辛温解表、祛风除湿之剂，若系外感风热及感冒汗出者，则非所宜。

[参考文献] 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

真武汤

[来源] 《伤寒论》

[组成] 茯苓 9 克，芍药 9 克，白术 6 克，生姜 9 克，附子（炮去皮）9 克。

[用法] 水煎服。

[功用] 温阳利水。

[主治] 脾肾阳虚，水气内停证，表现为小便不利，四肢沉重疼痛，腹痛下利，或肢体浮肿，苔白不渴，脉沉。

肾病综合征、低蛋白性水肿、心脏性水肿、慢性肾炎、甲状腺机能低下、垂体机能低下、慢性胃肠炎等表现为阳虚水停证者，可用本方加减治疗。

[方解] 方中附子大辛大热，温肾暖土，以助阳气，为主药。茯苓甘淡渗利，健脾渗湿，以利水邪；生姜辛温，温阳祛寒散水气，为辅药。佐以白术健脾燥湿，助脾之运化。白芍缓急止腹痛，为使药。

现代研究证实，本方具有促进循环、改善代谢等作用。

[参考文献] 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

苓桂术甘汤

[来源] 《伤寒论》

[组成] 茯苓 12 克，桂枝 9 克，白术、甘草（炙）各 6 克。

[用法] 水煎服。

[功用] 健脾渗湿，温化痰饮。

[主治] 阳虚痰饮证，表现为胸胁胀满，心悸，眩晕，咳吐，清痰，舌苔白滑，脉弦滑。

植物神经失调、偏头痛、耳鸣、眩晕、低血压病、慢性胃炎、慢性支气管炎等表现为阳虚痰饮证者，可用本方加减治疗。

[方解] 方中以茯苓为主药，健脾渗湿，祛痰化饮。桂枝为辅药，温阳化气，兼平冲降逆；与茯苓相配，一利一温，温化渗利寒饮。白术健脾燥湿，助脾运化，为佐药。甘草益气和中，为使药。

现代研究证实，本方具有促进消化吸收、排泄多余水分、促进循环等作用。

[使用注意] 本方药性温燥，有耗伤津液之弊，对阴虚津亏者，禁用。

[参考文献] 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

第十二节 ： 固涩剂

真人养脏汤

[来源] 《太平惠民和剂局方》

[组成] 人参 6 克，当归 9 克，白术 12 克，肉豆蔻 12 克，肉桂 3 克，炙甘草 6 克，白芍 15 克，木香 9 克，诃子 12 克，罂粟壳 20 克。

[用法] 水煎服。

[功用] 温补脾阳，固肠止泻。

［主治］ 脾肾虚寒之久泻久痢，表现为泻痢日久，大便滑脱不禁或脱肛不收，腹痛喜温、喜按，神疲食少，舌质淡苔白，脉沉迟。

慢性肠炎、肠结核、慢性痢疾、脱肛等表现为阳虚滑脱者，可用本方加减治疗。

［方解］ 方中罂粟壳重要涩肠止泻，肉桂温肾暖脾，共为主药。肉豆蔻温肾暖脾而涩肠；诃子涩肠止泻；人参、白术益气健脾，共为辅药。当归、白芍养血和营，木香调气导滞，并能止痛，共为辅药。当归、白芍养血和营，木香调气导滞，并能止痛，共为佐药。甘草调药和中，配白芍，又能缓急止痛，为使药。

现代研究证实，本方具有滋养强壮、调整胃肠蠕动、解痉、促进血液循环、收涩止泻等作用。

［使用注意］ 下痢初起，积滞热毒未去者，禁用本方。

［参考文献］ 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

第十三节 ： 补益剂

参苓白术散

［来源］ 《太平惠民和剂局方》

［组成］ 莲子肉 500 克，薏苡仁 500 克，缩砂仁 500 克。桔梗（炒令深黄色）500 克，白扁豆（姜汁津，去皮，微炒）750 克，白茯苓 1000 克，人参（去芦）1000 克，甘草（炒）1000 克，白术 1000 克，山药 1000 克。

［用法］ 水煎服。用量可按原方比例酌定。

［功用］ 补气健脾，和胃渗湿。

［主治］ 脾虚湿停证，表现为四肢乏力，形体虚羸，饮食不化，或吐或泻，胸脘痞闷，面色萎黄，苔白腻，脉虚缓。

消化不良、慢性胃肠炎、贫血、肾病综合征、慢性肾炎和其他慢性疾患表现为脾虚停证者，可用本方加减治疗。

［方解］ 方中四君子平补脾胃之气，为主，配扁豆、苡仁、山药、莲子辅助白术健脾，渗湿止泻。加砂仁辛温芳香醒脾，佐四君促进脾胃运化，止吐泻。桔梗载药上行，送于上焦以益肺。

现代研究证实，本方具有调整胃肠机能、促进消化吸收、止泻、消肿、营养等作用。

［使用注意］ 阴虚火旺者宜慎用；气阴两虚，或阴虚兼有脾虚者，应酌情运用。

［参考文献］ 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

大补阴丸

[来源] 《丹溪心法》

[组成] 黄柏（炒）、知母（酒浸炒）各 120 克，熟地黄（酒蒸）、龟板（酥炙）各 180 克。

[用法] 上四味，碾为细末，猪脊髓适量蒸，捣如泥状，炼蜜，混合拌匀和药粉为丸，每丸约重 9 克。每日早晚各服 1 丸,淡盐水送服，或按原方比例酌减，水煎服 。

[功用] 滋阴降火。

[主治] 阴虚火旺证，表现为骨蒸潮热，盗汗遗精，咳嗽咯血，吐血，心烦易怒，足膝痛热痿软，舌红少苔，尺脉数而有力。

甲状腺机能亢进、肾结核、骨结核及糖尿病表现为阴虚火旺者，可用本方加减治疗。

[方解] 方中重用熟地、龟板滋阴潜阳，壮水制火。黄柏，知母苦寒泄火以保真阴。更以猪脊髓、蜂蜜甘润之品，既能滋补精髓以培其本，又能制约知、柏过于苦燥。诸药合用，共奏滋阴精而泻相火之功。

现代研究证实，本方具有解热、消炎、镇静、抑制植物神经兴奋、滋养强壮作用。

[使用注意] 若食后便溏者，忌用本方。

[参考文献] 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

第十四节： 消导剂

枳实导滞丸

[来源] 《内外伤辨惑论》

[组成] 大黄 30 克，枳实、神曲各 15 克，茯苓、黄芩、黄连、白术各 9 克，泽泻 6 克。

[用法] 水泛为丸，每服 6∽9 克，温开水送下，每日 2 次。或原方比

例酌减，水煎服。

[功用] 消导积滞，清利湿热。

[主治] 湿热食滞证，表现为胸脘痞满，下痢泄泻，或大便秘结，小便短赤，舌苔黄腻，脉沉有力等。

急性消化不良、胃肠炎、细菌性腹泻等表现为食滞、脾胃湿热者，可用本方加减治疗。

[方解] 方中大黄重用，荡涤实积，为主药。枳实行气散结，导滞除痞，为辅药。黄芩、黄连清热燥湿，厚肠止痢；茯苓,泽泻利水渗湿止泻；白术健脾燥湿，共为佐使药。

现代研究证实，本方具有促进胃肠蠕动、帮助消化吸收，通过泻下作用以达止泻、利尿、消炎、抗菌等作用。

[使用注意] 脾虚食滞者忌用。

[参考文献] 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

枳实消痞丸

[来源] 《兰室秘藏》

[组成] 干生姜 3 克，炙甘草、麦芽曲、白茯苓、白术各 6 克，半夏曲、人参各 9 克，厚朴（炙）12 克，枳实、黄柏各 15 克。

[用法] 水泛小丸或糊丸，每服 6∽9 克，温开水送下，日 2 次。亦可水煎服。

[功用] 消痞除满，健脾和胃。

[主治] 脾虚痞满证，表现为心下痞满，不思饮食，体弱倦怠，或胸腹痞胀,食少不化，大便不畅，苔腻，脉滑。

慢性胃炎、慢性腹泻表现为脾虚痞满证者，可用本方加减治疗。

[方解] 方中枳实行气消痞，为主药；厚朴行气除满，为辅药；二者合用，以加强消痞除满之效。黄柏清热燥湿而除痞，半夏曲辛温散湿和胃，又少佐干姜温中祛寒，三味相伍，辛开苦降之力尤佳。人参扶正健脾，白术、茯苓健脾祛湿，麦芽曲消食和胃，甘草调和诸药。

[使用注意] 痞满属实积者，不宜用。

[参考文献] 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

第十五节：痈疡剂

四妙勇安汤

[来源] 《验方新编》

[组成] 金银花、玄参各 90 克，当归 30 克，甘草 15 克。

[用法] 水煎服。

[功用] 清热解毒，活血止痛。

[主治] 脱疽证，表现为患肢黯红微肿灼热、溃烂腐臭、疼痛剧烈，或见发热口渴，舌红脉数。

血栓闭塞性脉管炎及其他血管闭塞病变，表现为上述症状者，可用本方加碱治疗。

[方解] 方中重要银花，清热解毒，为主药。玄参泻火解毒，当归活血散瘀，甘草配银花以加强其清热解毒作用。

现代研究证实，本方具有解热、消炎、解毒及较强的抗菌作用。

[使用注意] 对阴寒型、气血两虚型的血管栓塞性病变，皆非本方所宜。

[参考文献] 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

阳和汤

[来源] 《外科全生集》

[组成] 熟地 30 克，肉桂（研粉）3 克，麻黄 2 克，鹿角胶 9 克，白芥子 6 克，姜炭 2 克，生甘草 3 克。

[用法] 水煎服。

[功用] 温阳补血，散寒通滞。

[主治] 阳虚寒凝阴证，表现为局部漫肿无头、皮色不变、不热，口不渴，舌淡苔白，脉沉细。

骨结核、腹膜结核、淋巴结核、血栓闭塞性脉管炎、慢性骨髓炎、慢性深部脓肿、腰椎间盘突出症、腰椎肥大等表现为阳虚寒凝阴证者，可用本方加减治疗。

[方解] 方中熟地重用，温补营血。鹿角胶填补精髓，强壮筋骨，助熟地养血。炮姜、肉桂温通经脉以散寒凝。麻黄开腠理以达表。白芥子祛皮里膜外之痰。生甘草解毒。

［使用注意］ 1. 阳证或半阳半阴证，均忌用。

2. 阴虚有热者禁用。

3. 方中麻黄应用不可过量。

［参考文献］ 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

苇茎汤

［来源］ 《千金要方》

［组成］ 苇茎 30 克，薏苡仁 30 克，冬瓜子 24 克，桃仁 9 克。

［用法］ 水煎服。

［功用］ 清热化痰、逐瘀排脓。

［主治］ 肺痈痰热瘀结证，表现为咳吐腥臭黄痰脓血，胸中隐隐作痛，咳时尤甚，舌红苔黄腻，脉滑数。

肺脓疡、肺炎等出现上述症状者，可用本方加减治疗。

［方解］ 方中用苇茎清肺泻热，为主药。冬瓜仁、薏苡仁清化热痰，利湿排脓，为辅药。桃仁活血祛瘀以消热结。

现代研究证实，本方具有消炎、解热、排脓、祛痰等作用。

［参考文献］ 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

薏苡附子败酱散

［来源］ 《金匮要略》

［组成］ 薏苡仁 30 克，熟附子 6 克，败酱草 15 克。

［用法］ 水煎服 。

［功用］ 排脓消肿。

［主治］ 肠痈内已成脓证，表现为肌肤甲错，身无热，腹皮急，右下腹胀满，按之濡软，脉数等。

慢性阑尾炎 脓已成不可下者，可用本方加减治疗。

［方解］ 方中薏苡仁重用，利湿消肿，为主药。败酱草排脓破血，为辅药。少佐附子辛热以散寒湿，且行郁滞之气。

［使用注意］ 急性阑尾炎，脓未成可下者， 忌用本方。

［参考文献］ 上海中医药大学《方剂学》编学组，方剂学，1999。

ต้นฉบับภาษาอังกฤษ

Contents

		Page
Individual Recipes		
1	**Prescriptions for Relieving Exterior Syndrome**	**531**
	Notopterygium Decoction of Nine Ingredients	531
	Decoction of Ephedra, Apricot Kernel, Gypsum and Licorice	532
	Bupleurum and Pueraria Decoction for Dispelling Pathogens from Superficial Muscles	533
	Modified Decoction of Fragrant Solomonseal Rhizome	535
2	**Heat-clearing Prescriptions**	**536**
	Lophatherum and Gypsum Decoction	536
3	**Purgative Prescriptions**	**537**
	Minor Decoction for Purging Down Digestive *Qi*	537
	Purgative Decoction for Coordinating the Function of Stomach	538
	Decoction of Yellow Dragon with Supplements	538
4	**Prescriptions for Warming the Interior**	**540**
	Minor Decoction for Strengthening the Middle-Warmer	540
	Chinese Angelica Decoction for Restoring Yang	541
5	**Mediating Prescriptions**	**543**
	Pinellia Decoction for Purging Stomach-Fire	543
6	**Prescriptions for Regulating the Flow of *Qi***	**544**
	Asthma-relieving Decoction	544
	Tangerine Peel and Bamboo Shavings Decoction	545
	Pill for Relieving Stagnancy	546
7	**Prescriptions for Treating Blood Disorders**	**548**
	Decoction for Warming Channels	548
	Prescription for Extrauterine Pregnancy	549
	Sophora Powder	550
	Ass-hide Glue and Argyi Leaf Decoction	551

Contents (cont.)

		Page
8	**Prescriptions for Calming Wind**	**553**
	Bolus for Activating Energy Flow in the Channels and Collaterals	553
9	**Prescriptions for Treating Dryness Syndrome**	**554**
	Decoction of Mulberry Leaf and Apricot Kernel	554
	Lily Decoction for Strengthening the Lung	555
	Decoction for Nourishing *Yin* and Clearing Lung-heat	556
10	**Phlegm-eliminating Prescriptions**	**557**
	Cough Powder	557
	Decoction of Three Kinds of Seed for the Aged	558
	Decoction of Poria, Licorice, Schisandra, Dried Ginger and Asarum	559
11	**Dampness-eliminating Prescriptions**	**560**
	Eight Health Restoring Powder	560
	Powder of Peel of Five Drugs	561
	Umbellate Pore Decoction	562
	Decoction of Notopterygium for Rheumatism	563
	Diuretic Decoction by Strengthening *yang* of the Spleen and Kidney	564
	Decoction of Poria, Bighead Atractylodes, Cinnamon and Licorice	565
12	**Prescriptions for Inducing Astringency**	**566**
	Decoction for Reinforcing the Viscera	566
13	**Tonic Prescriptions**	**568**
	Powder of Ginseng, Poria and Bighead Atractylodes	568
	Bolus for Replenishing Vital Essence	569
14	**Resolving Prescriptions**	**570**
	Pill of Immature Bitter Orange for Removing Stagnancy	570
	Pill with Immature bitter Orange for Disintegrating Masses and Relieving Stuffiness	571
15	**Prescriptions for Treating Carbuncles**	**573**
	Decoction of Four Wonderful Drugs for Quick Restoration of Health	573
	Yang-Activating Decoction	574
	Reed Rhizome Decoction	575
	Powder of Coix Seed, Aconite Root and Patrinia	576

1. Prescriptions for Relieving Exterior Syndrome

Notopterygium Decoction of Nine Ingredients
(九味羌活汤 Jiuwei Qianghuo Tang)

Source:

Prescription by Zhang Yuansu, quoted from the book *Medical Problems*

Ingredients:

No.1	Notopterygium root, Rhizoma seu Radix Notopterygii	6 g
No.2	Ledebouriella root, Radix Ledebouriellae	6 g
No.3	Atracylodes rhizome, Rhizoma Atractylodis	6 g
No.4	Asarum herb, Herba Asari	2 g
No.5	Chuanxiong rhizome, Rhizoma Ligustici Chuanxiong	3 g
No.6	Dahurian angelica root, Radix Angelicae Dahuricae	3 g
No.7	Dried rehmannia root, Radix Rehmanniae	3 g
No.8	Scutellaria root, Radix Scutellariae	3 g
No.9	Licorice root, Radix Glycyrrhizae	3 g

Directions:

All the above drugs are to be decocted in water for oral use.

Functions:

Relieving exterior syndrome, clearing interior heat and alleviating pain.

Indications:

Syndrome due to the attack of exogenous wind, cold and dampness on the body surface with interior heat, manifested by chill and fever, absence of perspiration, headache with stiff neck, aching pain of the extremities, bitter taste in the mouth with thirst, white and slippery coating of the tongue, floating pulse, etc.

The recipe can be modified to deal with influenza, lumbago, sciatica rheumatic arthritis that are ascribable to the attack of exogenous wind-cold-dampness on the body surface with interior heat.

Interpretation:

Of all the ingredients in the recipe, No.1, possessing pungent, bitter and warm properties, acts as a principal drug for inducing diaphoresis, expelling pathogenic wind and dampness, removing stagnation of blood and *qi* and arresting pain; No.2 and No.3, with the effects of inducing sweat and dispelling dampness, act as assistant drugs to reinforce the effect of No.1 in dispelling exogenous evils; Nos. 4, 5 and 6 are used together to dispel pathogenic cold and wind, promoting the flow of *qi* and blood and treating headache and pantalgia. As No.8 exerts the effect of purging heat from the *qi* system and No.7 produces the effect of purging heat from the blood system, both of them are used as adjuvant drugs not

only for the treatment of interior heat but also for the control of dryness due to pungent and warm properties of the drugs. No.9 is used as a mediator for tempering the effect of other drugs in the recipe, playing the role of a guiding drug.

Modern researches have confirmed that the recipe has the efficacies in inducing diaphoresis, reducing fever, tranquilizing the mind, alleviating pain, promoting diuresis, and relieving inflammation.

Cautions:

Patients with weakness of the vital energy and deficiency of *yin* are prohibited from taking the recipe.

Decoction of Ephedra, Apricot Kernel, Gypsum and Licorice (麻黄杏仁石膏甘草汤 Mahuang Xingren Shigao Gancao Tang)

Source:

Treatise on Febrile Diseases

Ingredients:

No.1	Ephedra, Herba Ephedrae (with joints removed)	6 g
No.2	Bitter apricot Kernel, Semen Armeniacae Amarum (with its skin and tip removed)	9 g
No.3	Prepared licorice root, Radix Glycyrrhizae Praeparata	6 g
No.4	Gypsum, Gypsum Fibrosum	30 g

Directions:

All the above drugs are to be decocted in water together and then taken orally.

Functions:

Expelling pathogenic heat with pungent and cool drugs, clearing away lung-heat to relieve asthma.

Indications:

Cough and dyspnea due to wind-heat manifested by persistent feverish body without sweat, cough with dyspnea or even accompanied by nares flaring, thirst, thin white or thin yellow coating of the tongue, slippery and rapid pulse, etc.

The recipe can be modified for the treatment of acute bronchitis, bronchial pneumonia, bronchial asthma in the stage of attack and other diseases associated with cough and dyspnea caused by lung-heat.

Interpretation:

In the recipe, Ingredient No.1 acts as a principal drug, exerting the effect of facilitating the flow of the lung-*qi* to relieve asthma, and its pungent flavor is good at dispelling exogenous factors. No.4, with

its dosage five times that of No.1, plays the role of assistant drug with the effect of both clearing and purging lung-heat and restricting the warm property of No.1. No.2, a drug with a bitter taste and warm property, is used as an adjuvant drug to reinforce No.1 and No.4 in facilitating the flow of the lung-*qi* to relive asthma. No.3 is used as a guiding drug for replenishing *qi* and regulating the middle-warmer, and coordinating the effect of various drug in case the cold and heavy property of No.4 impairs the stomach.

Clinically and experimentally, it is ascertained that this recipe has the efficacies of subduing inflammation, removing phlegm, relieving cough and dyspnea, and resisting viruses.

Cautions:

This recipe is only advisable for cases with dyspnea of excess type due to lung-heat; and it is not suitable for those associated with dyspnea of excess type due to wind-cold as well as those with dyspnea of deficient type.

Bupleurum and Pueraria Decoction for Dispelling Pathogens from Superficial Muscles (柴葛解肌汤 Chai Ge Jieji Tang)

Source:

Six Books on Febrile Disease

Ingredients:

No.1	Bupleurum root, Radix Bupleuri	9 g
No.2	Pueraria root, Radix Puerariae	9 g
No.3	Scutellaria root, Radix Scutellariae	9 g
No.4	Licorice root, Radix Glycyrrhizae	3 g
No.5	Peony root, Radix Paeoniae	3 g
No.6	Notopterygium root, Rhizoma seu Radix Notopterygii	3 g
No.7	Dahurian angelica root, Radix Angelicae Dahuricae	3 g
No.8	Platycodon root, Radix Platycodonis	3 g
No.9	Gypsum, Gypsum Fibrosum	9 g
No.10	Fresh ginger, Rhizoma Zingiberis	3 slices
No.11	Chinese dates, Fructus Ziziphi Jujubae	2 pieces

Directions:

All the above drugs are to be decocted in water for oral administration.

Functions:

Expelling pathogenic factors from the muscles and skin and reducing fever.

Indications:

Affection due to exogenous pathogenic wind-cold with heat in the interior resulting from stagnated pathogens, manifested as slight aversion to cold, high fever, headache, soreness and pain in the extremities, eye pain, dry nose, orbit pain, restlessness, insomnia, thin and yellowish coating of the tongue, and superficial and slightly full pulse.

Besides, other cases ascribed to the above syndrome such as the common cold, influenza, bronchitis and toothache can be dealt with the modified recipe.

Interpretation:

In the recipe, No.1 and No.2 both possess the effect of expelling pathogenic factors from the muscles and skin and reducing fever and therefore share the role of the principal drug. No.6 and No.7, both acting as assistant drugs, are able to reinforce the action of the principal drug in expelling pathogenic factors from the muscles and skin and able to relieve pain. No.3 and No.9 with the effect of clearing away stagnated heat exerts the role of an adjuvant drug along with No.8 used for reliving disturbances of the lung-*qi* to benefit in scattering and purging exopathogens and No.5 used for regulating *ying* and purging heat. No.10 and No.11 are capable of regulating *ying* and *wei* as well as regulating the stomach; No.4 is capable of coordinating the actions of various drugs in the recipe, acting as a guiding drug.

Modern researches have proved that this recipe possesses the efficacies in inducing sweat, allaying fever, resisting bacteria and viruses, subduing inflammation, alleviating pain, tranquilizing the mind and so on.

Cautions:

1. The recipe is contraindicated in patients with symptoms of exterior wind-cold but without interior heat.

2. The recipe should not be administered for cases associated with *yangming fu*-organ disease marked by abdominal pain and constipation.

Modified Decoction of Fragrant Solomonseal Rhizome (加减葳蕤汤 Jiajian Weirui Tang)

Source:

Revised Popular Treatise on Febrile Diseases

Ingredients:

No.1	Fragrant solomonseal rhizome, Rhizoma Polygonati Odorati	9 g
No.2	Chinese green onion, Bulbus Allii Fistulosi	6 g
No.3	Platycodon root, Radix Platycodonis	5 g
No.4	Swallowwort root, Radix Cynanchi Atrati	3 g
No.5	Prepared soybean, Semen Sojae Praeparatum	9 g
No.6	Peppermint, Herba Menthae	5 g
No.7	Prepared licorice root, Radix Glycyrrhizae Praeparata	2 g
No.8	Chinese dates, Fructus Ziziphi Jujubae	2 pieces

Directions:

All the above drugs are to be decocted in water and the decoction is to be taken warm and in separate portions.

Functions:

Nourishing *yin* and clearing away heat, inducing sweat to relieve exterior syndrome.

Indications:

Original *yin*–deficiency with re-affection due to exopathogen, manifested by headache, fever, light aversion to wind-cold, dry throat with cough, sputum too viscous to be coughed out, absence of sweat or little sweat, thirst and restlessness, reddened tongue and rapid pulse.

Moreover, the recipe can be modified to deal with the common cold, influenza, bronchitis and others that indicate exopathic diseases due to *yin* deficiency with re-affection by exopathogens after giving birth or bleeding.

Interpretation:

Acting as a principal drug in the recipe, Ingredient No.1 sweet in flavor and mildly moist in property, provides the effect of nourishing *yin,* promoting the production of body fluid in order to enrich the source of perspiration, moistening the lung to relieve cough, and eliminating pathogenic heat from the throat so as to allay pain. No.2, No.3, No.5 and No.6 together play the role of assistant drugs for relieving the exterior syndrome and facilitating the flow of lung–*qi* to relieve cough and sore throat. Ingredient No.4 and No.8 are used in combination as adjuvant drugs; the former, having a bitter and salty taste and cold property, is used to quench thirst and get rid of irritability by cooling the blood and removing heat, and the latter, with a sweet flavor, exerts the effect of moistening and nourishing the spleen. No.7 is administered as a guiding drug for coordinating the effect of various drugs in the recipe.

Modern studies have confirmed that this recipe is qualified as tonics for consolidating the constitution and a curative one for inducing sweat, bringing down fever, subduing inflammation, relieving cough, expelling phlegm, etc.

Cautions:

This recipe is only advisable for exogenous diseases with *yin* deficiency; it is contraindicated in cases without *yin* deficiency.

2. Heat-clearing Prescriptions

Lophatherum and Gypsum Decoction
(竹叶石膏汤 Zhuye Shigao Tang)

Source:

Treatise on Febrile Diseases

Ingredients:

No.1	Lophatherum, Herba Lophatheri	15 g
No.2	Gypsum, Gypsum Fibrosum	30 g
No.3	Prepared pinellia tuber, Rhizoma Pinelliae Praeparata	9 g
No.4	Ophiopogon root, Radix Ophiopogonis	15 g
No.5	Ginseng, Radix Ginseng	5 g
No.6	Prepared licorice root, Radix Glycyrrhizae Praeparata	3 g
No.7	Polished round-grained nonglutinous rice, Semen Oryzae Nonglutinosae	15 g

Directions:

All the ingredients should be decocted in water for oral dose.

Functions:

Clearing away heat and promoting the production of body fluid, replenishing *qi* and regulating the stomach.

Indications:

Lingering heat with impairment of both the *qi* and body fluid in the later stage of exogenous febrile disease, epidemic febrile disease and summer-heat disease, marked by feverish body, hyperhydrosis, general debility and short breath, irritability, inclination to vomit, dry mouth and fondness of drink, or insomnia due to restlessness, reddened tongue with little coating, and rapid pulse.

The recipe can also be modified to deal with cases with deficiency of both *qi* and *yin* occurring in the later stage of influenza, epidemic encephalitis B, epidemic cerebrospinal meningitis, pneumonia and septicemia.

Interpretation:

In the recipe, Ingredients No.1 and No.2, with the effects of clearing away heat and relieving restlessness, are used as principal drugs. No.4 and No.5, being effective for nourishing *yin* and promoting the production of body fluid, serve as assistant drugs. No.3 is an adjuvant drug for lowering the adverse flow of *qi* to relieve vomiting. No.6 and No.7 are guiding drugs with the functions nourishing the stomach and regulating the middle-warmer.

Clinically and experimentally, it is ascertained that the recipe is contributive not only to nourishing and strengthening the constitution to promote digestion and absorption, but also to subduing inflammation, tranquilizing the mind, bringing down fever, arresting cough, dispelling phlegm and preventing vomiting.

Cautions:

It is not advisable for cases with febrile disease when the vital energy is dominating with pathogens prevailing or excessive heat existing in the body, or neither *qi* nor *yin* being impaired.

3. Purgative Prescriptions

Minor Decoction for Purging Down Digestive *Qi* (小承气汤 Xiao Chengqi Tang)

Source:

Treatise on Febrile Diseases

Ingredients:

No.1	Rhubarb, Radix et Rhizoma Rhei	12 g
No.2	Magnolia bark, Cortex Magnoliae Officinalis	6 g
No.3	Immature bitter orange, Fructus Aurantii Immaturus	9 g

Directions:

All the drugs except No.1 which is to be added later should be decocted in water for oral administration.

Functions:

Relieving heat accumulation by mild effect.

Indications:

Mild cases of excess syndrome of *yang-ming-fu* organ, manifested as delirium, tidal fever, constipation, distension and fullness in the chest and abdomen, yellow shriveled tongue coating, smooth and swift pulse as well as the onset of dysentery with distending abdominal pain or epigastric fullness, tenesmus and so on.

Purgative Decoction for Coordinating the Function of Stomach (调胃承气汤 Tiaowei Chengqi Tang)

Source:

Treatise on Febrile Diseases

Ingredients:

No.1	Rhubarb, Radix et Rhizoma Rhei	12 g
No.2	Liquorice root, Radix Glycyrrhizae	6 g
No.3	Mirabilite, Natrii Sulphas	12 g

Directions:

The above drugs are decocted in water with the exception of No.3 which is infused in the decoction just before the oral dose.

Functions:

Purging pathogenic heat accumulate in the gastrointestinal tract by laxative action.

Indications:

Yangming disease marked by gastrointestinal dryness and heat, manifested by obstruction of defecation, thirst and vexation, fever like streaming, abdominal distension and fullness, delirium, yellow tongue coating, slippery and rapid pulse as well as eruption, hematemesis, epistaxis, painful swelling of mouth, teeth and throat caused by domination of heat in the intestine and stomach. It can also be indicated for the cases with mild abdominal fullness.

Decoction of Yellow Dragon with Supplements (新加黄龙汤 Xinjia Huanglong Tang)

Source:

Treatise on Differentiation and Treatment of Epidemic Febrile Diseases

Ingredients:

No.1	Slim dried rehmannia root, Radix Rehmanniae	15	g
No.2	Liquorice root, Radix Glycyrrhizae	6	g
No.3	Ginseng, Radix Ginseng	4.5	g
No.4	Rhubarb, Radix et Rhizoma Rhei	9	g
No.5	Mirabilite, Natrii Sulphas	9	g
No.6	Scrophularia root, Radix Scrophulariae	15	g
No.7	Ophiopogon root, Radix Ophiopogonis	15	g
No.8	Chinese angelica root, Radix Angelicae Sinensis	4.5	g
No.9	Sea cucumber	2	pieces
No.10	Ginger juice	6	spoonfuls

Directions:

The above drugs should be decocted in water for oral administration.

Functions:

Nourishing *yin,* replenishing the vital *qi and* purging the accumulation of pathogenic heat.

Indications:

Syndrome of the accumulation of heat accompanied by weakened body resistance with such symptoms as constipation, abdominal fullness and distension, mental fatigue, shortness of breath, dryness of the mouth and throat, parched or chapped lips with fissures on the tongue, dry scorched yellow or black tongue fur.

Equally, this recipe can be modified to treat paralytic, simple and obliterative intestinal obstruction, habitual constipation, epidemic or non-epidemic febrile diseases in their climax marked by interior excess and accumulation of heat, and effective for those with deficiency of the vital *qi* and massive loss of *yin* and blood.

Interpretation:

In the recipe, No.4 and No.5 purge the bowels to remove heat, soften hardness and moisten dryness. No.1, No.6, No.7 and No.9 nourish *yin* to increase the body fluid. No.2, No.3 and No.8 not only replenish the vital *qi* but also tonify *yin* and blood so as to bring the effects of the drug into full play. As a result, the bowels are purged and pathogenic heat is expelled. Ginger juice can be used to nourish the stomach and spleen to send down the stomach-*qi* and prevent retch and vomiting.

Modern researches have confirmed that this recipe has the efficacies of relieving inflammation, resisting bacteria, improving intestinal blood circulation and intestinal peristalsis, increasing the activity of gastrointestinal tract, loosing the bowels, tranquilizing the mind and bringing down fever.

Cautions:

Ginseng should be decocted alone, and then poured into the decoction of other ingredients before intake.

4. Prescriptions for Warming the Interior

Minor Decoction for Strengthening the Middle-Warmer

(小建中汤 Xiao Jianzhong Tang)

Source:

Treatise on Febrile Diseases

Ingredients:

No.1	Peony root, Radix Paeoniae	18 g
No.2	Cinnamon twig, Ramulus Cinnamomi	9 g
No.3	Licorice root, Radix Glycyrrhizae	6 g
No.4	Fresh ginger, Rhizoma Zingiberis Recens	10 g
No.5	Chinese dates, Fructus Ziziphi Jujubae	4 pieces
No.6	Malt extract, Saccharum Granorum	30 g

Directions:

The decoction is prepared by decocting all the drugs but the last one, filtering out the residue, and adding No.6 into the already-decocted solution. It should be taken warm.

Functions:

Warming the middle-warmer, tonifying deficiency and relieving spasm and pain.

Indications:

Abdominal pain due to cold of deficiency type, marked by abdominal pain which can be relieved by warming and pressing; or consumptive diseases manifested by palpitation, restlessness, pale complexion, whitish coating of the tongue, thready, taut and weak pulse; or fever due to *yang*-deficiency.

To treat gastroduodenal ulcer, administration of the above recipe by adding 30 g of dahurian angelica root and increasing of the dosage of No.3 to 15 g, created by Dr. Zhang Enqin, can yield remarkable result.

Interpretation:

The last ingredient in the recipe, which is dominant in dosage, is referred to as a principal drug because its sweet taste and warm nature facilitates its effect on the spleen, and it is able to replenish the spleen-*qi* and nourish the spleen-*yin,* having the functions not only in warming the middle-warmer and restoring *qi* but also in regulating the internal organs and relieving spasm. Both No.1 and No.2 play the part of an assistant drug; the former, sour in flavour and slightly cold in nature, has the function of replenishing *yin*-blood to relieve spasm and pain, and the latter, pungent in flavor and warm in nature, is effective for supporting *yang-qi.* The combined administration of the above two drugs; one warm in nature and beneficial to *yang* and the other cold and beneficial to *yin*-helps to regulate *ying* and *wei, yin* and *yang.* The rest are used together as adjuvant and guiding drugs. No.4 is used to replenish *wei-yang.*

No.5 is used to tonify *ying-yin* and strengthen the spleen and stomach, and No.3 to regulate the middle-warmer and replenish *qi.* Upon analysis, the recipe is the modification of Cinnamon Twig Decoction with the dosage of peony root doubled and with the addition of malt extract. In other words, this recipe for warming the middle-warmer, tonifying *qi* and relieving spasm and pain originates from a recipe for expelling pathogenic factors from muscles and skin and regulating *ying.*

Studies in recent years have confirmed that this recipe possesses the efficacies in relieving spasm, alleviating pain, promoting blood circulation, strengthening digestion and absorption, promoting the healing of ulcers, nourishing the body, consolidating the constitution, etc.

Cautions:

1. Contraindicated in cases with hyperactivity of pathogenic fire due to *yin*-deficiency.
2. Not administered to those suffering from vomiting since the sweet flavor of the drugs may induce vomiting.
3. Contraindicated in patients who vomit ascaris, because ascaris tends to reverse upwards when meeting the sweet flavor of food or drugs.

Chinese Angelica Decoction for Restoring Yang
(当归四逆汤 Danggui Sini Tang)

Source:

Treatise on Febrile Diseases

Ingredients:

No.1	Chinese angelica root, Radix Angelicae Sinensis	9 g
No.2	Cinnamon twig, Ramulus Cinnamomi	9 g
No.3	Peony root, Radix Paeoniae	9 g
No.4	Asarum herb, Herba Asari	6 g
No.5	Prepared licorice root, Radix Glycyrrhizae Praeparata	6 g
No.6	Fiveleaf akebia stem, Caulis Akebiae	6 g
No.7	Chinese-dates, Fructus Ziziphi Jujubae	8 pieces

Directions:

All the above drugs are to be decocted in water for oral administration.

Functions:

Warming the channels to dispel cold, nourishing the blood and promoting blood circulation.

Indications:

Cold limbs due to cold stagnation with insufficiency of blood, marked by cold limbs, thirstlessness, soreness of extremities, or abdominal colic, pale tongue with whitish fur, deep and thready pulse, which is even too thready to be felt.

The recipe can be modified to deal with cases such as Raynaud's disease, thrombotic phlebitis, chilblain, chronic rheumatic arthritis, dysmenorrheal, neuralgia, lumbago and gastroduodenal ulcer which pertain to cold stagnation with insufficiency of blood.

Interpretation:

The first drug in the recipe, possessing the pungent, bitter and sweet flavor and warm property, acts as a principal and has the functions of enriching and regulating the blood. Used in combination as assistant drugs, No.3 is contributive to nourishing the blood and regulating *ying* and No.2 to warming and promoting blood circulation, both enhancing the effect of the principal drug to warm and nourish the channels. Ingredient No.4 is able to arouse *yang-qi*, warm the channels exteriorly and warm the viscera interiorly and therefore is administered together with the principal and assistant drugs to eliminate cold pathogens, warm extremities, and relieve arthralgia by removing obstruction in the exterior and interior, superior and inferior of the human body. No.6 has the abilities of promoting blood circulation and relieving joint trouble, and its cold property can prevent injuring *yin*-blood due to the dry property of No.2 and No.4 playing the role of an adjuvant drug along with No.4. Ingredients No.5 and No.7, as guiding drugs, are used for tonifying and replenishing the spleen and stomach, and tempering the effect of other drugs in the recipe.

Modern researches have ascertained that this recipe possesses the efficacies in improving peripheral circulation, dilating blood vessels, alleviating pain, relieving spasm, promoting digestion and absorption, tonifying the blood and restoring *qi.*

Cautions:

1. The recipe is only indicated for the cold limbs syndrome caused by insufficiency of blood and stagnation of cold. Those related to cold limbs due to excess of heat are prohibited from taking it.

2. The recipe is contraindicated in patients suffering from late-stage chilblain marked by transformation of stagnated cold into heat which is distinct.

5. Mediating Prescriptions

Pinellia Decoction for Purging Stomach-Fire
(半夏泻心汤 Banxia Xiexin Tang)

Source:

Treatise on Febrile Diseases

Ingredients:

No.1	Pinellia tuber, Rhizoma Pinelliae (washed)	9 g
No.2	Dried ginger, Rhizoma Zingiberis	6 g
No.3	Scutellaria root, Radix Scutellariae	6 g
No.4	Chinese goldthread root, Rhizoma Coptidis	3 g
No.5	Ginseng root, Radix Ginseng	6 g
No.6	Prepared licorice root, Radix Glycyrrhizae Praeparata	6 g
No.7	Chinese-dates, Fructus Ziziphi Jujubae	4 pieces

Directions:

All the drugs listed above are to be decocted in water for oral administration.

Functions:

Regulating the stomach and purging the adverse flow of *qi,* and relieving stagnation and flatulence.

Indications:

Disorder of the stomach due to stagnation of *qi* marked by loss of appetite, epigastric fullness sensation without pain, retching or vomiting, excited intestinal gurgling sound and diarrhea, yellow and greasy fur of the tongue and taut and rapid pulse.

Acute gastroenteritis, chronic gastritis, gastroduodenal ulcer, indigestion, gastrointestinal neurosis, vomiting of pregnancy and others marked by the symptoms of disorder of the stomach due to stagnation of *qi* can be treated by the modified recipe.

Interpretation:

No.1 and No.2, with a pungent flavor and dispersing effect, can relieve flatulence as principal drugs. No.3 and No.4, bitter in taste, can purge accumulation of pathogenic heat. The joint use of the four drugs, with the pungent drugs for dispersion and the bitter drugs for purgation, can treat flatulence due to stomach disorder caused by stagnation of *qi.* No.5, No.6 and No.7 supplement *qi* and strengthen the middle-warmer. The combination of the seven drugs in the recipe can cure flatulence, fullness, vomiting and diarrhea.

Modern researches have proved that the recipe has the effects of relieving inflammation, tranquilizing the mind, arresting vomiting and diarrhea, strengthening the stomach and regulating the function of the intestinal tract.

Cautions:

Since most drugs in the recipe are dry and drastic in nature, so the recipe is contraindicated in patients with nausea and retching due to deficiency of the stomach-*yin.*

6. Prescriptions for Regulating the Flow of *Qi*

Asthma-relieving Decoction
(定喘汤 Dingchuan Tang)

Source:

Effective Prescriptions for Health Conservation

Ingredients:

No.1	Ephedra, Herba Ephedrae	9 g
No.2	Gingko nut, Semen Ginkgo	9 g
No.3	Perilla fruit, Fructus Perillae	6 g
No.4	Bitter apricot kernel, Semen Armeniacae Amarum	9 g
No.5	Pinellia tuber, Rhizoma Pinelliae	9 g
No.6	Coltsfoot flower, Flos Farfarae	9 g
No.7	Mulberry bark, Cortex Mori Radicis	6 g
No.8	Baikal Skullcap root, Radix Scutellariae	6 g
No.9	Licorice root, Radix Glycyrrhizae	3 g

Directions:

All the drugs list above are to be decocted in water for oral administration.

Functions:

Facilitating the flow of the lung-*qi* and removing heat-phlegm to relieve asthma.

Indications:

Accumulation of phlegm and heat in the lung with the attack of wind cold on the body surface marked by cough, dyspnea, profuse yellowish and viscid sputa, or accompanied by aversion to cold, fever, yellowish, greasy fur of the tongue, slippery rapid pulse.

Chronic bronchitis, bronchial asthma marked by the above mentioned symptoms can be treated by the modified recipe.

Interpretation:

No.1 facilitates the flow of the lung-*qi* and disperses pathogenic factors to relieve asthma, while No.2 astringes the lung and removes phlegm to relieve asthma. The two ingredients, one with astringing effect, and the other with the effect of dispersion, are combined to reinforce the asthma-relieving effect as well as to prevent No.1 from consuming the lung-*qi*. No.3, No.4, No.5, and No.6 lower the adverse flow of *qi* and remove phlegm to relieve asthma and cough. No.7 and No.8 clear away lung-heat to relieve cough and asthma. No.9 coordinates the effect of all the other ingredients in the recipe. These drugs are combined to get the lung-*qi* facilitated, phlegm-heat cleared away, wind-cold pathogens expelled so that all the symptoms will disappear.

Modern researches have proved that the recipe can achieve the effects of relieving spasm of bronchial smooth muscle, expelling phlegm, arresting cough, inducing sweet and allaying fever.

Cautions:

1. The recipe is contraindicated in patients with recent attack of wind-cold on the body surface without interior phlegm heat marked by absence of sweating but asthma.

2. It is also contraindicated in patients with persistent asthma due to deficiency of lung-*qi* marked by feeble pulse.

Tangerine Peel and Bamboo Shavings Decoction
(橘皮竹茹汤 Jupi Zhuru Tang)

Source:

Synopsis of Prescriptions of the Golden Chamber

Ingredients:

No.1	Tangerine peel, Pericarpium Citri Reticulatae	9 g
No.2	Bamboo shavings, Caulis Bambosae in Taenis	9 g
No.3	Fresh ginger, Rhizoma Zingiberis Recens	9 g
No.4	Ginseng, Radix Ginseng	3 g
No.5	Licorice root, Radix Glycyrrhizae	6 g
No.6	Chinese-dates, Fructus Ziziphi Jujubae	5 pieces

Directions:

All the drugs prescribed above are to be decocted in water for oral administration.

Functions:

Lowering the adverse flow of *qi* to relieve vomiting, invigorating *qi* and clearing away heat.

Indications:

Reversed flow of *qi* due to weak stomach with heat marked by hiccup, vomiting, anorexia, reddish tongue, feeble and rapid pulse.

Vomiting of pregnancy, incomplete pylorochesis, gastritic vomiting, neurogenic vomiting, ceaseless hiccup after abdominal operation and others marked by the symptoms of reserved flow of *qi* due to weak stomach with heat can be treated by the modified recipe.

Interpretation:

No.1 regulates the flow of *qi* strengthens and normalizes the functions of the stomach and spleen to relieve vomiting. No.2 clears away stomach-heat to relieve hiccup. The combined use of the two drugs can clear away stomach-heat as well as lower the adverse flow of *qi* to relieve vomiting. They are both used as principal drugs. No.3 is used to assist the principal drugs in regulating the stomach to arrest vomiting, and combined with No.2, achieves the effects of both clearing and warming so as to prevent the impairment of middle-warmer due to excessive administration of the drugs cold in nature, so they are considered as assistant drugs. No.4, No.5 and No.6, as adjuvant and guiding drugs, invigorate *qi*, supplement the spleen, regulate the stomach and coordinate the effects of all the other ingredients in the recipe.

Modern studies have proved that the recipe can produce the effects of tranquilizing the mind, relieving inflammation, preventing vomiting and relieving phrenospasm, etc.

Cautions:

Hiccup due to heat of excess type or cold of insufficiency type should not be treated with the recipe.

Pill for Relieving Stagnancy
(越鞠丸 Yueju Wan)

Source:

Danxi's Experiential Therapy

Ingredients:

No.1	Nutgrass flatsedge rhizome, Rhizoma Cyperi	90 g
No.2	Chuanxiong rhizome, Rhizoma Ligustici Chuanxiong	90 g
No.3	Atractylodes rhizome, Rhizoma Atractylodis	90 g
No.4	Capejasmine fruit, Fructus Gardeniae	90 g
No.5	Medicated leaven, Massa Fermentata Medicinalis	90 g

Directions:

Grind the above mentioned ingredients into fine powder first, and then make pills with water. Take 6 to 9 grams each time. It can also be decocted in water for oral administration with the dosage modified proportionally according to the original recipe.

Functions:

Promoting the circulation of *qi* to relieve the stagnation.

Indications:

Syndrome of six kinds of stagnations marked by oppressed sensation and feeling of stuffiness in the chest, epigastric distension and pain, gastric discomfort with acid regurgitation, indigestion, eructation, vomiting and nausea, white and greasy fur of the tongue, taut pulse.

Gastrointestinal neurosis, gastroduodenal ulcer, chronic gastritis, infectious hepatitis, cholecystitis, cholelithiasis, intercostal neuralgia, dysmenorrhea and others marked by symptoms of six kinds of stagnations can be treated by the modified recipe.

Interpretation:

No.1 in the recipe is used as a principal drug to deal with stagnancy of *qi* by promoting the circulation of *qi.* No.2 promotes the circulation of *qi* and blood to treat stagnancy of blood. No.3 can treat stagnancy of dampness by reinforcing the spleen. No.4 can treat stagnancy of fire by clearing away pathogenic heat and purging pathogenic fire. No.5 can treat stagnancy of food by promoting digestion and normalizing the function of the stomach. All the above mentioned drugs are used as assistant drugs. As the stagnancy of phlegm is mainly caused by spleen-dampness and associated with stagnancy of *qi,* fire and food, and it can be cleared away when the other various stagnancies are removed.

Modern studies have proved that this recipe has the effects of tranquilizing the mind, alleviating pain, promoting digestion, and relieving spasm of uterine smooth muscle.

Cautions:

This recipe is indicated only for the stagnancies belonging to excess syndromes. Stagnancies associated with deficiency type should not be treated only with this recipe.

7. Prescriptions for Treating Blood Disorders

Decoction for Warming Channels
(温经汤 Wenjing Tang)

Source:

Synopsis of Prescriptions of the Golden Chamber

Ingredients:

No.1	Evodia fruit, Fructus Evodiae	9 g
No.2	Cinnamon twig, Ramulus Cinnamomi	6 g
No.3	Chinese angelica root, Radix Angelicae Sinensis	9 g
No.4	Chuanxiong rhizome, Rhizoma Ligustici Chuanxiong	6 g
No.5	Peony root, Radix Paeoniae	9 g
No.6	Donkey-hide gelatin, Colla Corii Asini	6 g
No.7	Lilyturf root, Radix Ophiopogonis	9 g
No.8	Moutan bark, Cortex Moutan Radicis	6 g
No.9	Ginseng, Radix Ginseng	6 g
No.10	Licorice root, Radix Glycyrrhizae	6 g
No.11	Pinellia tuber, Rhizoma Pinelliae	9 g
No.12	Fresh ginger, Rhizoma Zingiberis Recens	6 g

Directions:

All the above drugs are to be decocted in water for oral administration.

Functions:

Warming the channels and expelling cold, nourishing the blood and dispelling blood stasis.

Indications:

Irregular menstruation due to the deficiency-cold in the *chong* and *ren* channels, and accumulation of stagnant blood, marked by preceded or delayed menstrual cycle, or overdue or persistent menstrual duration, or occurrence of menstruation twice or more in one month, or nightfall fever, feverish sensation in the palms, parched lips and dry mouth, pain and cold in the lower abdomen, failure to conceive for a long time.

Dysfunctional uterine bleeding, chronic pelvic inflammation and hysteromyoma marked by the above mentioned symptoms can be treated by the modified recipe.

Interpretation:

No.1 and No.2 warm the channels and dispel cold to promote blood circulation as principal drugs. No.3, No.4 and No.5 activate the blood, eliminate blood stasis and nourish the blood to regulate menstruation and keep it normal. No.6, No.7 and No.8 nourish the blood and *yin*, regulate the liver to get

the stagnant blood dispelled and fresh blood reproduced, remove the blood stasis without impairing the vital *qi*. All the drugs mentioned above are assistant drugs. No.9 and No.10 tonify the middle-warmer and strengthen the spleen to enrich the source of *qi* and blood, assisting No.3 and No.6 to tonify *yin* and nourish the blood; No.11 regulates and sends down the abnormally ascending stomach-*qi* to disperse accumulation of *qi*, helpful in removing blood stasis and regulating menstruation; No.12 warms the stomach to promote the production of blood and *qi*. The above drugs act together as adjuvant drugs. In addition, No.10, as a guiding drug, can coordinate the actions of the drugs in the recipe.

Modern researches have proved that the recipe has the effects of regulating the functions of uterus, relieving spasm and arresting pain, tranquilizing the mind and relieving inflammation.

Prescription for Extrauterine Pregnancy
(宫外孕方 Gongwaiyun Fang)

Source:

Shanxi Medical College

Ingredients:

Recipe I

No.1	Red sage root, Radix Salviae Miltirorrhizae	15 g
No.2	Red peony root, Radix Paeoniae Rubra	9 g
No.3	Peach kernel, Semen Persicae	9 g
No.4	Olibanum, Resina Olibani	9 g
No.5	Myrrh, Myrrha	9 g

Recipe II Adding the following drugs to Recipe I.

No.6	Burreed tuber, Rhizoma Sparganii	6 g
No.7	Zedoary, Rhizoma Zedoariae	6 g

Directions:

All the above drugs are to be decocted in water for oral administration.

Functions:

Promoting blood circulation to remove blood stasis and abdominal mass and relieving pain.

Indications:

Rupture of extra-uterine pregnancy marked by sudden attack of pain in the lower abdomen after amenorrhea, colporrhagia, blood dark in color or mixed up with mucous-like substance and severe tenderness in the lower abdomen.

Interpretation:

No.1 and No.2, bitter in taste and slight cold in nature, go into the blood system to promote blood circulation, remove blood stasis, cool the blood and relieve pain. No.3, bitter but slightly sweet in taste and neutral in nature, removes blood stasis to promote blood circulation, effective in the treatment of abdominal pain due to postpartum blood stasis. No.4 and No.5 activate the flow of blood and *qi* and expel blood stasis by means of aromatics, acting as specific drugs for removing blood stasis and relieving pain. No.6 and No.7 remove blood stasis and relieving pain. No.6 and No.7 remove blood stasis and promote the flow of *qi* to resolve mass and relieve pain. But No.6, bitter in taste and neutral in nature without fragrant smell, tends to remove the *qi*-stagnation in the blood to promote menstrual flow, while No.7, bitter in taste, pungent in flavor, warm in nature and fragrant in smell, tends to remove the blood stasis in *qi* to dispel stagnation. The combined use of the two drugs can produce the effects of resolving hard mass and expelling accumulation.

Modern researches have proved that the recipe has the effects of dilating blood vessels, increasing the volume of blood flow, absorbing retained blood or hematoma, increasing capillary permeability, raising phagocytic power of the phagocyte, promoting the activity of fibrinolytic system and so on.

Cautions:

The recipe is contraindicated in patients with hematorrhea or shock due to rupture of extra-uterine pregnancy. In this case emergency treatment must be taken and operation must be performed promptly.

Sophora Powder
(槐花散 Huaihua San)

Source:

Effective Prescriptions for Universal Relief

Ingredients:

No.1	Sophora flower, Flos Sophorae (parched)	12 g
No.2	Biota tops, Cacumen Biotae	12 g
No.3	Schizonepeta spike, Spica Schizonepetae	6 g
No.4	Fruit of citron or trifoliate orange, Fructus Aurantii (parched with bran)	6 g

Directions:

All the above drugs are to be decocted in water for oral administration.

Functions:

Clearing the bowels to stop bleeding, dispelling pathogenic wind to keep the adverse *qi* flowing downward.

Indications:

Hematochezia due to pathogenic wind accumulated in the large intestine marked by bleeding before or after passing stools, or fresh blood in the stools, or dull purplish bloody stools caused by toxic heat in the stomach and large intestine as well as hemorrhoidal bleeding.

Patients with hemorrhoid, colitis and proctopolypus marked by hematochezia caused by pathogenic wind accumulated in the intestine can be treated by the modified recipe.

Interpretation:

No.1, as a principal drug, clears away heat and toxins, cools the blood and removes damp heat from the large intestine to stop hematochezia. No.2 removes heat from the blood, eliminates dampness from the large intestine and assists No.1 in stopping bleeding; No.3 dispels pathogenic wind and stops bleeding. The two drugs mentioned above are assistant drugs. No.4 as an adjuvant and guiding drug soothes the large intestine to keep the adverse *qi* flowing downward.

Modern researches have proved that the recipe has the effects of stopping bleeding, relieving inflammation and resisting bacteria.

Cautions:

Drugs in the recipe with cold or cool nature can not be taken for a long time. Patients passing blood stools without damp-heat are forbidden to use the recipe.

Ass-hide Glue and Argyi Leaf Decoction
(胶艾汤 Jiao Ai Tang)

Source:

Synopsis of Prescription of the Golden Chamber

Ingredients:

No.1	Donkey-hide gelatin, Colla Corii Asini	6 g
No.2	Chinese mugwort leaf, Folium Artemisiae Argyi	9 g
No.3	Chinese angelica root, Radix Angelicae Sinensis	9 g
No.4	Peony root, Radix Paeoniae	12 g
No.5	Rehmannia root, Radix Rehmanniae	12 g
No.6	Chuanxiong rhizome, Rhizoma Ligustici Chuanxiong	12 g
No.7	Licorice root, Radix Glycyrrhizae	6 g

Directions:

Decoct the drugs except No.1 in water. Remove the residue to get the decoction or add in an appropriate amount of wine, then put No.1 in the decoction. Get it melted and take it warm.

Functions:

Nourishing the blood and stopping bleeding, regulating menstruation and preventing abortion.

Indications:

Metrorrhagia and metrostaxis due to deficiency and impairment of the *chong* and *ren* channels marked by menorrhagia without stopping, or ceaseless bleeding due to miscarriage; vaginal bleeding occurring during pregnancy with abdominal pain.

Patients with threatened abortion, habitual abortion, dysfunctional uterine bleeding, ceaseless bleeding due to subinvolution of uterus marked by syndrome of deficiency and impairment of the *chong* and *ren* channels can be treated by the modified recipe.

Interpretation:

No.1 nourishes the blood and stop bleeding while No.2 warms the channels and stops bleeding. The two drugs mentioned above, as principal drugs, can also regulate menstruation to prevent miscarriage and cure metrorrhagia and stop metrostaxis. No.3, No.4, No.5, and No.6, as assistant drugs, enrich the blood, regulate menstruation, promote blood circulation to prevent forming blood stasis after bleeding has been stopped. No.7 as a guiding drug, coordinates the action of the other drugs. Moreover, combined with No.1, it stops bleeding and combined with No.4, it relieves spasm and pain.

Modern researches have proved that the recipe has remarkable effects of stopping bleeding, improving the function of uterine and promoting the regeneration of red blood cells.

Cautions:

Patients with menorrhagia, metrorrhagia and metrostaxis marked by the syndrome of the blood-heat type are forbidden to use the recipe.

8. Prescriptions for Calming Wind

Bolus for Activating Energy Flow in the Channels and Collaterals (小活络丹 Xiao Huo Luo Dan)

Source:

Prescription of Peaceful Benevolent Dispensary

Ingredients:

No.1	Prepared Sichuan aconite root, Radix Aconiti Praeparata	180 g
No.2	Prepared wild aconite root, Radix Aconiti Kusnezoffii Praeparata	180 g
No.3	Earth worm, Lumbricus	180 g
No.4	Prepared arisaema root, Rhizoma Arisaematis	180 g
No.5	Olibanum, Resina Olibani	66 g
No.6	Myrrh, Myrrha	66 g

Directions:

Make the above drugs into boluses, each weighing 3 grams. Take one bolus each time, one or two times a day. Take it on an empty stomach and with old wine or warm boiled water.

Functions:

Warming the channels and activating the collaterals, dispelling pathogenic wind-dampness and removing phlegm and blood stasis.

Indications:

Stagnation of wind-dampness in the channels and collaterals marked by prolonged numbness of hands and feet without recovery, or pain of limbs, muscles and bones without fixed spots, or pain of arms or legs.

Arthritis, lumbago, neck-shoulder-wrist syndrome, periarthritis of shoulder, arthrosis deformans, chronic rheumatic arthritis and others marked by stagnation of wind-dampness in the channels and collaterals, or cerebral thrombosis and disturbance of cerebral circulation marked by apoplexy due to phlegm-dampness in the channels and collaterals.

Interpretation:

No.1 and No.2 with a pungent and hot nature dispel wind-dampness, warm the channels and collaterals to relieve pain as principal drugs. No.4, as an assistant drug, dries dampness and resolves phlegm to alleviate pain. No.5 and No.6 promote the flow of *qi* and blood circulation to remove blood stasis from the channels and collaterals. No.3 is especially predominant in clearing and activating the channels and collaterals. The three drugs act as adjuvant drugs. Old liquor can reinforce the effects of the drugs and guides other drugs in the recipe to the affected region as a guiding drug.

Modern researches have proved that the recipe has the effects of relieving pain and spasm, tranquilizing the mind, relieving inflammation, removing phlegm, inducing diuresis, promoting blood circulation, etc.

9. Prescriptions for Treating Dryness Syndrome

Decoction of Mulberry Leaf and Apricot Kernel (桑杏汤 Sang Xing Tang)

Source:

Treatise on Differentiation and Treatment of Epidemic Febrile Diseases

Ingredients:

No.1	Mulberry leaf, Folium Mori	6 g
No.2	Apricot kernel, Semen Pruni Armeniacae	9 g
No.3	Ladybell root, Radix Adenophorae	12 g
No.4	Fritillary bulb, Bulbus Fritillariae Thunbergii	6 g
No.5	Prepared soybean, Semen Sojae Praeparatum	6 g
No.6	Capejasmine fruit, Fructus Gardeniae	6 g
No.7	Pear peel	6 g

Directions:

The drugs described above should be decocted in water for oral administration.

Functions:

Expelling pathogenic dryness-heat and moistening the lung to arrest cough.

Indications:

Warm-dryness syndrome cause by exopathogen marked by headache, fever, thirst, dry cough or with a small amount of mucilaginous sputum, red tongue with thin, white and dry fur, and floating and rapid pulse.

The common cold, pharyngitis, bronchitis, bronchiectasis and other diseases marked by symptoms of warm-dryness syndrome caused by exopathogen can be treated by the modified recipe.

Interpretation:

No.1 and No.5 in the recipe ventilate the lung to dispel pathogenic factors. No.2 ventilates the lung and promotes the flow of *qi.* No.3, No.4 and No.7 moisten the lung to arrest cough. No.6 clears away pathogenic heat in the chest.

Modern researches have proved that the recipe has the effects of allaying fever, eliminating phlegm, arresting cough, subduing inflammation and bacteria.

Lily Decoction for Strengthening the Lung
(百合固金汤 Baihe Gujin Tang)

Source:

Created by Dr. Zhao Jian but recorded in Collection of Prescription with Notes

Ingredients:

No.1	Dried rehmannia root, Radix Rehmanniae	6 g
No.2	Prepared rehmannia root, Radix Rehmanniae Praeparata	9 g
No.3	Lilyturf root, Radix Ophiopogonis	5 g
No.4	Lily bulb, Bulbus Lilii	3 g
No.5	White peony root, Radix Paeoniae Alba (parched)	3 g
No.6	Chinese angelica root, Radix Angelicae Sinensis	3 g
No.7	Bulb of fritillary, Bulbus Fritillariae	3 g
No.8	Licorice root, Radix Glycyrrhizae	3 g
No.9	Figwort root, Radix Scrophulariae	3 g
No.10	Root of Balloon flower, Radix Platycodonis	3 g

Directions:

All the above drugs are to be decocted in water for oral administration.

Functions:

Nourishing *yin* to moisten the lung and resolving phlegm to arrest cough.

Indications:

Syndrome of cough due to dryness of the lung marked by sore throat, dryness of the pharynx, cough, dyspnea, blood sputum, dysphoria with feverish sensation in the palms and soles, reddish tongue with little fur and thready and rapid pulse.

Pulmonary tuberculosis, chronic bronchitis, brochiectasis, chronic pharyngitis and other diseases marked by the syndrome of cough due to dryness of the lung can be treated by the modified recipe.

Interpretation:

No.1 and No.2, as principal drugs in the recipe, nourish *yin* to supplement the kidney and remove heat from the blood to arrest bleeding. No.3, No.4 and No.7 moisten the lung and replenish *yin,* resolve phlegm and arrest cough, acting as assistant drugs. As adjuvant drugs, No.9 nourishes *yin* and clears away heat from the blood to dispel fire of deficiency type; No.6 enriches the blood and moistens dryness, No.5 enriches the blood to strengthen *yin;* and No.10 promotes the circulation of the lung-*qi* to arrest cough and resolve phlegm. No.8, as a guiding drug, coordinates the effects of all the other ingredients in the recipe and the combined use of it with No.10 can relieve sore throat.

Modern researches have proved that the recipe has the effects of strengthening the constitution, inhibiting dissimilation, subduing inflammation, relieving cough and eliminating phlegm.

Cautions:

Most of the drugs in the recipe are of sweet taste and cold and greasy nature with moistening effect, so it should be applied with great care or should not be applied at all to patients with loose stools, abdominal distention and pain, poor appetite due to hypofunction of the spleen.

Decoction for Nourishing *Yin* and Clearing Lung-heat (养阴清肺汤 Yangyin Qingfei Tang)

Source:

Jade Key to the Secluded Chamber

Ingredients:

No.1	Dried rehmannia root, Radix Rehmanniae	6 g
No.2	Lilyturf root, Radix Ophiopogonis	5 g
No.3	Licorice root, Radix Glycyrrhizae	2 g
No.4	Scrophularia root, Radix Scrophulariae	5 g
No.5	Bulb of fritillary, Bulbus Fritillariae (core removed)	3 g
No.6	Moutan bark, Cortex Moutan Radicis	3 g
No.7	Peppermint, Herba Menthae	2 g
No.8	White peony root, Radix Paeoniae Alba (parched)	3 g

Directions:

All the drugs are to be decocted in water for oral use.

Functions:

Nourishing *yin* and clearing away lung-heat.

Indications:

Diphtheria due to deficiency *yin* marked by fever, dryness of the nasal cavity and lips, cough or absence of cough, difficult breath, and false membrane in the throat which is not easy to remove.

Diphtheria acute pharyngitis, acute tonsillitis, chronic bronchitis, chronic pharyngitis and others marked by the syndrome of *yin* deficiency can be treated by the modified recipe.

Interpretation:

The recipe is specially indicated for the treatment of diphtheria. No.1 in the recipe nourishes the kidney-*yin*. No.2 nourishes the lung-*yin*. No.4 clears away fire of deficiency type and removes toxins. No.6 clears away heat from the blood to subdue swelling. No.5 nourishes the lung to resolve phlegm. No.8

astringes *yin* fluid and purges away heat and No.7, small in dosage, disperses pathogenic factors to relieve sore-throat. No.3 coordinates the effects of other drugs in the recipe and removes toxins.

Modern researches have proved that the recipe has the effects of strengthening the constitution by means of tonics, relieving inflammation and cough, eliminating phlegm and resisting bacillus diphtheriae.

10. Phlegm-eliminating Prescriptions

Cough Powder

(止嗽散 Zhisou san)

Source:

Medicine Comprehended

Ingredients:

No.1	Balloonflower root, Radix Platycodonis (parched)	1000 g
No.2	Schizonepeta, Herba Schizonepetae	1000 g
No.3	Tatarian aster root, Radix Asteris (steamed)	1000 g
No.4	Stemona tuber, Radix Stemonae (steamed)	1000 g
No.5	Swallowwort rhizome, Rhizoma Cynanchi Vincetoxici	1000 g
No.6	Prepared licorice root, Radix Glycyrrhizae Praeparata (parched)	375 g
No.7	Tangerine peel, Pericarpium Citri Reticulatae	500 g

Directions:

Grind the above drugs into fine powder. Take 6 grams each time with warm boiled water or with ginger juice. The drugs can also be decocted in water for oral use, with the dosage reduced proportionally according to the original recipe.

Functions:

Arresting cough and resolving phlegm, and inducing diaphoresis and ventilating the lung.

Indications:

Attack of pathogenic wind on the lung marked by cough, itching throat, slight chills and fever, white and thin tongue fur, etc.

The common cold, influenza, bronchitis, attack of chronic bronchitis, pulmonary tuberculosis and others marked by the symptoms of attack of pathogenic wind on the lung can be treated by the modified recipe.

Interpretation:

No.3, No.4 and No.5 arrest cough and resolve phlegm. No.1 and No.7 facilitate and check the flow of lung-*qi* to arrest cough and resolve phlegm. No.2 expels wind and induces diaphoresis while No.6 coordinates the effects of the other drugs, and the combined use of the two drugs with No.1 can relieve sore throat more effectively.

Modern researches have proved that the recipe has relatively curative effects of relieving cough and eliminating phlegm, not to mention its effects of inducing diaphoresis and clearing away heat.

Cautions:

Phthisical cough due to *yin* deficiency should not be treated with this recipe. Cough due to lung-heat and phlegm-fire must be treated with this recipe very carefully.

Decoction of Three Kinds of Seed for the Aged
(三子养亲汤 Sanzi Yangqin Tang)

Source:

Han's Book on Medicine

Ingredients:

No.1	White mustard seed, Semen Sinapis Albae	6 g
No.2	Perilla fruit, Fructus Perillae	9 g
No.3	Radish seed, Semen Raphani	9 g

Directions:

All the drugs should be decocted in water for oral administration.

Functions:

Sending down the abnormally ascending *qi* to relieve the discomfort in the chest, and resolving phlegm and promoting digestion.

Indications:

Stagnation of phlegm and *qi* marked by cough, dyspnea, abundant expectoration and feeling of stuffiness in the chest, poor appetite and dyspepsia, whitish greasy tongue fur and slippery pulse.

Chronic bronchitis, bronchiectasis, bronchial asthma, pulmonary emphysema, cardiac asthma and other diseases marked by the syndrome of stagnation of phlegm and *qi* can be treated by the modified recipe.

Interpretation:

No.1 in the recipe warms the lung and promotes the flow of *qi*, relieves chest discomfort and resolves phlegm. No.2 lowers the adverse flow of *qi* and removes phlegm to arrest cough and relieve

asthma. No.3 promotes digestion to remove food stagnancy, and promotes the circulation of *qi* to eliminate phlegm.

Modern researches have proved that the recipe has the effects of eliminating phlegm, relieving cough and dyspnea, inducing diuresis, promoting gastrointestinal peristalsis and digestive and absorptive functions.

Cautions:

When effective result is obtained after administration, the cause of the disease should be taken into consideration in the treatment.

Decoction of Poria, Licorice, Schisandra, Dried Ginger and Asarum (苓甘五味姜辛汤 Ling Gan Wuwei Jiang Xin Tang)

Source:

Synopsis of Prescription of the Golden Chamber

Ingredients:

No.1	Tuckahoe, Poria	12 g
No.2	Licorice root, Radix Glycyrrhizae	6 g
No.3	Dried ginger, Rhizoma Zingiberis	9 g
No.4	Wild ginger (whole plant), Herba Asari	6 g
No.5	Fruit of Chinese mangnolia vine, Fructus Schisandrae	6 g

Directions:

All the drugs should be decocted in water for oral administration.

Functions:

Warming the lung to reduce phlegm fluid retention.

Indications:

The phlegm-fluid retention syndrome of cold type marked by cough with copious whitish thin sputum, discomfort in the chest, whitish and moist fur and taut and slippery pulse.

Chronic bronchitis, bronchial asthma and other diseases marked by the above syndrome can be treated by the modified recipe.

Interpretation:

No.3, with a pungent flavor and a hot nature, can not only warm the lung and expel cold to remove phlegm-fluid retention but also warm and activate the spleen *yang* to eliminate dampness, used as a principal drug. As assistant drugs, No.4 with a pungent flavor and a dispersing effect, warms the lung to expel cold, assists No.3 in resolving the cold retention of phlegm-fluid, and No.1, which is sweet and insipid, strengthens the spleen to excrete diuresis. No.5 astringes the lung-*qi* to arrest cough and when

used in combination with No.4 can yield both the expelling and astringing effects, expelling without damaging the body resistance while astringing without retaining the pathogenic factors.

Modern researches have proved that the recipe has the effects of eliminating phlegm, relieving cough and allaying dyspnea.

Cautions:

The recipe belongs to pungent, warm, dry and heat prescription, it is contraindicated in patients with cough due to lung-heat, lung-dryness, deficiency of *yin,* phlegm-fire and pulmonary tuberculosis.

11. Dampness-eliminating Prescriptions

Eight Health Restoring Powder

(八正散 Bazheng San)

Source:

Prescription of Peaceful Benevolent Dispensary

Ingredients:

No.1	Plantain seed, Semen Plantaginis	500 g
No.2	Chinese pink herb, Herba Dianthi	500 g
No.3	Prostrate knotweed, Herba Polygoni Avicularis	500 g
No.4	Talc, Talcum	500 g
No.5	Capejasmine fruit, Fructus Gardeniae	500 g
No.6	Prepared licorice root, Radix Glycyrrhizae Praeparata	500 g
No.7	Five leaf akebia stem, Caulis Akebiae	500 g
No.8	Rhubarb, Radix et Rhizoma Rhei (coated with flour paste and then roasted, sliced after removal of the coat and then baked)	500 g
No.9	Rush pith, Medulla Junci	3 g

Directions:

Grind the drugs into powder, and then decoct 6 to 9 grams of the powder and No.9 with water until 70% of the water remains for oral use; or all the above drugs are directly decocted in water for oral use; with the dosage modified in proportion to the original recipe.

Functions:

Clearing away heat and purging fire, inducing diuresis for treating stranguria.

Indications:

Stranguria due to dampness and heat marked by subjective sensation of spasmatic distension and fullness of the lower abdomen, distending pain in the loins and abdomen, dribbling urination,

difficulty in micturition, cloudy and dark urine, frequent and urgent micturition or retention of urine, dryness of mouth and throat, red tongue with yellow fur, and slippery forceful pulse.

Acute urethritis, cystitis, pyelitis, stone or infection in urinary system marked by stranguria due to dampness and heat can be treated with the modified recipe.

Interpretation:

No.7, No.4, No.1, No.2 and No.3 induce diuresis for treating stranguria and clear away dampness and heat. No.5 purges dampness and heat from the tri-warmer. No.8 clears away heat and purges fire. No.9 promotes heat downward by inducing diuresis. No.6 coordinates the effects of the other drugs in the recipe and relieves spasm.

Modern researches have proved that the recipe has the effects of relieving inflammation and pain and allaying fever.

Cautions:

Bitter in taste and cold in nature, the recipe is indicated for stranguria. It is contraindicated in the debilitated and in pregnancy. In treating stranguria complicated by chyluria, stranguria induced by overstrain and stranguria caused by disorder of *qi,* great care should be taken.

Powder of Peel of Five Drugs
(五皮散 Wupi San)

Source:

Huatuo's Treatise on Viscera

Ingredients:

No.1	Ginger peel, Cortex Zingiberis	9 g
No.2	Mulberry bark, Cortex Mori Radicis	9 g
No.3	Tangerine peel, Pericarpium Citri Reticulatae	9 g
No.4	Shell of areca nut, Pericarpium Arecae	9 g
No.5	Poria peel, Cortex Poria	9 g

Directions:

All the drugs should be decocted in water for oral administration.

Functions:

Removing dampness to alleviate edema, regulating the flow of *qi* to strengthen the spleen.

Indications:

Severe edema due to hypofunction of the spleen with excessive dampness, marked by general dropsy, heavy sensation of the limbs or the whole body, distention and fullness in the chest and abdomen,

dyspnea, oliguria and edema during pregnancy, white and greasy fur of the tongue and deep and slow pulse.

Edema of abrupt onset, edema during pregnancy, and the initial stage of acute nephritis manifested as syndrome of excessive dampness due to hypofunction of the spleen can be treated by the modified recipe.

Interpretation:

No.5 in the recipe induces diuresis and excretes dampness, and strengthens the spleen to promote its transporting and transforming water and nutrients at the same time. No.1, pungent in flavor, disperses fluid-retention. No.2 clears away and purges the lung-*qi* to dredge water passage. No.4 promotes the flow of *qi* and water to relieve distention and fullness in the abdomen. No.3 regulates the stomach-*qi* and resolves turbid dampness. The combined use of the five drugs produces the effect of inducing diuresis to alleviate edema.

Modern researches have proved that the recipe has the effects of inducing diuresis, regulating intestinal peristalsis, promoting excretion of digestive juice, inducing perspiration and lowering high blood pressure.

Cautions:

The recipe tends to induce diuresis to alleviate edema, patients with obvious edema due to excessive deficiency of the spleen or accompanied by wind pathogen should be treated by modifying the original recipe.

Umbellate Pore Decoction
(猪苓汤 Zhuling Tang)

Source:

Treatise on Febrile Diseases

Ingredients:

No.1	Umbellate pore fungus, Polyporus Umbellatus	9 g
No.2	Tuckahoe, Poria	9 g
No.3	Oriental water plantain rhizome, Rhizoma Alismatis	9 g
No.4	Donkey-hide gelatin, Colla Corri Asini	9 g
No.5	Talc, Talcum	9 g

Directions:

All the drugs except No.4 should be decocted in water for oral administration. No.4 should be taken after being melted by the finished decoction in two separate doses.

Functions:

Clearing away heat, inducing diuresis and nourishing *yin* to arrest bleeding.

Indications:

Retention of fluid in the body with impairment of *yin* due to pathogenic heat marked by difficulty and pain in micturition or blood urine, distention and fullness sensation in the lower abdomen, or insomnia with restlessness, thirst, diarrhea, cough, etc.

Gastroenteritis, mild urinary infection, lithangiuria and nephritis marked by the above syndrome can be treated with the modified recipe.

Interpretation:

As principal drugs in the recipe, No.1 and No.2 tend to act on the channels of the kidney and urinary bladder. No.1 is sweet, insipid, slightly bitter in taste, with the bitter component able to descend directly to the *shaoyin* channels, and the sweet and insipid able to remove dampness and induce diuresis; No.2 strengthens the spleen to excrete dampness. No.3, as diuretics, induces diuresis. No.5 clears away heat to treat stranguria. No.4 nourishes *yin* and moistens dryness to relieve restlessness of deficiency type.

Modern researches have proved that the recipe has antibacterial, anti-inflammatory, diuretic and strengthening and tonifying effects.

Cautions:

If the patients have high fever, hyperhidrosis due to excessive pathogenic heat causing severe impairment of *yin,* the recipe should be used very carefully.

Decoction of Notopterygium for Rheumatism (羌活胜湿汤 Qianghuo Shengshi Tang)

Source:

Differentiation on Endogenous and Exogenous Diseases

Ingredients:

No.1	Notopterygium root, Rhizoma seu Radix Notopterygii	6 g
No.2	Pubescent angelica root, Radix Angelicae Pubescentis	6 g
No.3	Ligusticum root, Rhizoma et Radix Ligustici	3 g
No.4	Ledebouriella root, Radix Ledebouriellae	3 g
No.5	Prepared licorice root, Radix Glycyrrhizae Praeparata	3 g
No.6	Chuanxiong rhizome, Rhizoma Ligustici Chuanxiong	3 g
No.7	Chastetree fruit, Fructus Viticis	2 g

Directions:

All the above drugs should be decocted in water for oral administration.

Functions:

Expelling wind-dampness, arresting pain and relieving the exterior syndrome.

Indications:

Attack of wind-damp on the body surface marked by heavy sensation and pain of the head and body or general aching and difficulty in turning round or sideward, slight aversion to wind and cold, white fur of the tongue and floating and slow pulse.

The common cold, influenza, sciatica and chronic rheumatic arthritis ascribed to the syndrome of attack of wind damp on the body surface can be treated by the modified recipe.

Interpretation:

Both as principal drugs, No.1 can dispel wind-dampness from the upper part of the human body and No.2 tends to dispel wind-dampness from the lower part. The combined use of the two can expel wind-dampness from the whole body and the joints to treat arthralgia. No.4 and No.3 as assistant drugs, can dispel wind-cold to relieve headache. No.6 promotes blood circulation and expels wind to arrest pain and No.7 dispels wind to arrest pain, both acting as adjuvant drugs. No.5, as a guiding drug, coordinates the effects of the other drugs in the recipe.

Modern researches have proved that the recipe has great effect of relieving pain and is effective in inducing diaphoresis, promotion blood circulation, resisting viruses and inducing diuresis.

Cautions:

Since the recipe is one for relieving the exterior syndrome by dispelling wind and dampness with drugs pungent in flavor and warm in nature, it is contraindicated in patients with wind-heat syndrome due to invasion of exopathogen or those suffering from the common cold with perspiration.

Diuretic Decoction by Strengthening *yang* of the Spleen and Kidney (真武汤 Zhen Wu Tang)

Source:

Treatise on Febrile Diseases

Ingredients:

No.1	Tuckahoe, Poria	9 g
No.2	White peony root, Radix Paeoniae Alba	9 g
No.3	Bighead atractylodes rhizome, Rhizoma Atractylodis Macrocephalae	6 g
No.4	Fresh ginger, Rhizoma Zingiberis Recens	9 g
No.5	Prepared aconite root, Radix Aconiti Praeparata (roasted and peel-removed)	9 g

Directions:

All the drugs should be decocted in water for oral administration.

Functions:

Warming *yang* to induce diuresis.

Indications:

Retention of fluid in the body due to the *yang*-deficiency of the spleen and kidney marked by oliguria, heavy sensation and pain of the limbs, abdominal pain and diarrhea or edema, white tongue fur, absence of thirst and deep pulse.

Nephrotic syndrome, alimentary edema, cardiac edema, chronic nephritis, hypothyroidism, hypopituitarism, chronic gastroenteritis and other conditions marked by the syndrome of retention of fluid in the body due to deficiency-*yang* can be treated by the modified recipe.

Interpretation:

No.5, extremely pungent and hot in nature, warms the kidney and the spleen to invigorate *yang* as a principal drug. No.1 and No.4 are used as assistant drugs. The former, sweet and insipid in taste and diuretic in property, can strengthen the spleen in eliminating dampness and alleviating fluid retention and the latter, pungent and warm in nature, can warm *yang*, dispel cold and remove fluid retention. No.3, as an adjuvant drug, can strengthen the spleen and eliminate dampness to assist the spleen in transportation and transformation. No.2 can relieve spasm to arrest abdominal pain, action as a guiding drug.

Modern researches have proved that the recipe has the effects of promoting circulation and metabolism.

Decoction of Poria, Bighead Atractylodes, Cinnamon and Licorice (苓桂术甘汤 Ling Gui Zhu Gan Tang)

Source:

Treatise on Febrile Diseases

Ingredients:

No.1	Tuckahoe, Poria	12 g
No.2	Cinnamon twig, Ramulus Cinnamomi	9 g
No.3	Bighead atractylodes rhizome, Rhizoma Atractylodis Macrocephalae	6 g
No.4	Prepared licorice root, Radix Glycyrrhizae Praeparata	6 g

Directions:

All the drugs are to be decocted in water for oral administration.

Functions:

Strengthening the spleen and excreting dampness, warming and resolving the retention of phlegm and fluid

Indications:

Syndrome of retention of phlegm and fluid due to deficiency-*yang* marked by distention and fullness in the chest and hypochondrium, palpitation, dizziness, cough with clear thin phlegm, white moist and glossy tongue fur, and taut and slippery pulse.

Disturbance of vegetative nerve, migraine, tinnitus, dizziness, hypotension, chronic gastritis, chronic bronchitis and other disorders marked by the syndrome of retention of phlegm and fluid due to deficiency of *yang* can be treated by the modified recipe.

Interpretation:

No.1 in the recipe is taken as a principal drug for strengthening the spleen, excreting dampness, dispelling phlegm and resolving retention of fluid. No.2, as an assistant drug, warms *yang* to promote the function of *qi*, and meanwhile, lowers the adverse flow of *qi*. The combination of the two drugs, one being diuretic and the other being of warm nature, can warm, resolve and excrete cold phlegm and excessive fluid. No.3, as an adjuvant drug, strengthens the spleen to eliminate dampness and assists the spleen in transportation and transformation. No.4 invigorates *qi* and regulates the stomach as a guiding drug.

Modern researches have proved that the recipe has the effect of promoting digestion and absorption, discharging excessive water from the body and promoting blood circulation.

Cautions:

The drugs in the recipe are warm and dry in nature and may lead to both the loss and impairment of body fluids. Therefore, the recipe is contraindicated in patients with deficiency-*yin* and insufficiency of the body fluid.

12. Prescriptions for Inducing Astringency

Decoction for Reinforcing the Viscera

(真人养脏汤 Zhenren Yang Zang Tang)

Source:

Prescription of Peaceful Benevolent Dispensary

Ingredients:

No.1	Ginseng, Radix Ginseng	6 g
No.2	Chinese angelica root, Radix Angelicae Sinensis	9 g
No.3	Bighead atractylodes rhizome, Rhizoma Atractylodis Macrocephalae	12 g
No.4	Nutmeg, Semen Myristicae	12 g
No.5	Bark of Chinese cassia tree, Cortex Cinnamomi	3 g
No.6	Prepared licorice root, Radix Glycyrrhizae Praeparata	6 g
No.7	White peony root, Radix Paeoniae Alba	15 g
No.8	Aucklandia root, Radix Aucklandia	9 g
No.9	Myrobalan (fruit), Fructus Chebulae	12 g
No.10	Poppy capsule, Pericarpium Papaveris	20 g

Directions:

All the drugs should be decocted in water for oral administration.

Functions:

Warming and tonifying the spleen-*yang* to arrest diarrhea.

Indications:

Chronic diarrhea or chronic dysentery due to deficiency and coldness of the spleen and kidney manifested as prolonged diarrhea or dysentery, incontinence of the feces due to lingering diarrhea or prolapse of anus which fails to be elevated again, abdominal pain that may be relived by warmness and pressure, listlessness, poor appetite, pale tongue with whitish fur, and deep and slow pulse.

Chronic enteritis, intestinal tuberculosis, chronic dysentery, prolapse of rectum and other diseases marked by lingering diarrhea due to deficiency of *yang* can be treated by the modified recipe.

Interpretation:

No.10 used in large dosage, relives diarrhea with astringency, and No.5 warms the kidney and spleen, both acting as principal drugs. As assistant drugs, No.4 warms the kidney and spleen to act on the intestine with its astringency; No.9 arrests diarrhea with its astringency; No.1 and No.3 invigorate *qi* and strengthen the spleen. No.2 and No.7 enrich the blood and regulate *ying,* and No.8 regulates *qi* to remove stagnancy and arrest pain, acting as adjuvant drugs together. No.6 coordinates the effects of the other drugs in the recipe and regulates the stomach, combined with No.7, it can relieve spasm to arrest pain as a guiding drug.

Modern researches have proved that the recipe has the effects of strengthening the human body, regulating the gastrointestinal peristalsis, relieving spasm, promoting blood circulation and relieving diarrhea.

Cautions:

The recipe is contraindicated in patients with primary symptoms of dysentery still with accumulation of toxic heat.

13. Tonic Prescriptions

Powder of Ginseng, Poria and Bighead Atractylodes (参苓白术散 Shen Ling Baizhu San)

Source:

Prescription of Peaceful Benevolent Dispensary

Ingredients:

No.1	Lotus seed, Semen Nelumbinis	500 g
No.2	Job's tears seed, Semen Coicis	500 g
No.3	Amomum fruit, Fructus Amomi	500 g
No.4	Platycodon root, Radix Platycodonis (stir-baked to deep yellowish)	500 g
No.5	White hyaciath bean, Semen Dolichoris Album (macerated in ginger juice, bark removed and stir-baked to just dry)	750 g
No.6	Poria, Poria	1000 g
No.7	Ginseng, Radix Ginseng (stem removed)	1000 g
No.8	Licorice root, Radix Glycyrrhizae	1000 g
No.9	Bighead atractylodes rhizome, Rhizoma Atractylodis Macrocephalae	1000 g
No.10	Chinese yam, Rhizoma Dioscoreae	1000 g

Directions:

All the above drugs may be decocted in water for oral administration. The dosage can be decided in proportion to the original recipe.

Functions:

Nourishing *qi* and strengthening the spleen, regulating the stomach and eliminating dampness.

Indications:

Stagnation of dampness due to deficiency of the spleen marked by lassitude of extremities, general debility, dyspepsia, vomiting or diarrhea, epigastric distension and fullness, sallow complexion whitish and greasy coating on the tongue, and feeble and moderate pulse.

In addition, the recipe can be modified to deal with such cases as indigestion, chronic gastroenteritis, anemia, nephritic syndrome, chronic nephritis and other chronic disorders that are ascribable to stagnation of dampness due to deficiency of the spleen.

Interpretation:

In the recipe, Nos. 6, 7, 8 and 9 with mild effect for tonifying *qi* of the spleen and stomach play together the leading role. Nos. 5, 2, 10 and 1 are administered to assist No.9 in strengthening the spleen, eliminating dampness to arrest diarrhea. No.3, acrid in flavor and warm in property, is used to enliven the spleen by means of aroma to assist the principal drugs in promoting the function of the spleen and

stomach, and to arrest vomiting and diarrhea. No.4 carries the other drugs in the recipe ascendingly to reach the upper-warmer for replenishment of the lung.

Modern studies have ascertained that the recipe has the efficacies in regulating gastrointestinal functions, promoting digestion and absorption, arresting diarrhea, relieving swelling, nourishing the organs and so on.

Cautions:

The recipe should be carefully administered to patients with hyperactivity of fire due to *yin* deficiency; and should be used with discretion by patients associated with deficiency of both *qi* and *yin*, or deficiency of *yin* complicated with deficiency of the spleen.

Bolus for Replenishing Vital Essence (大补阴丸 Da Buyin Wan)

Source:

Danxi's Experiential Therapy

Ingredients:

No.1	Phellodendron bark, Cortex Phellodendri (parched)	120 g
No.2	Wind-weed rhizome, Rhizoma Anemarrhenae (macerated in rice wine and then parched)	120 g
No.3	Prepared rhizome of rehmannia, Rhizoma Rehmanniae Praeparata (steamed in rice wine)	180 g
No.4	Tortoise plastron, Plastrum Testudinis (fried with honey to crisp)	180 g

Directions:

Grind the four ingredients into fine powder, make boluses out of the mixture of the powder and the paste of steamed spinal cord of pig and mix with honey. Weighing 9 grams, one bolus is taken each time with slightly salty water in the early morning and before bed time. Or the drugs can be decocted, each dosage being correspondingly reduced in proportion to the original recipe.

Functions:

Nourishing *yin* and purging pathogenic fire.

Indications:

Syndrome of hyperactivity of fire due to *yin* deficiency manifested as hectic fever, night sweat, spermatorrhea, productive bloody cough, heamatemesis, irritability with inclination to anger, feverish and sore knees and feet with flaccidity, red tongue with little coating, and rapid and forceful *chi* pulse.

Equally, the above syndrome seen in cases of hyperthyroidism, renal tuberculosis, bone tuberculosis and diabetes can respond well to the treatment with the modified recipe.

Interpretation:

Dominant in dosage, the last two ingredients of the recipe are administered to nourish *yin* and suppress hyperactive *yang*, and invigorate water to control fire. The first two drugs with a bitter flavor and cold property are used to purge pathogenic fire to protect genuine *yin*. As excipients, the spinal cords of pig and honey both possess a sweet moist property and not only provide the effect of tonifying the essence to reinforce its resistance to pathogenic factors, but are able to restrict the over dryness and bitterness of the first two drugs. The combination of all the drugs in the recipe gains the result of nourishing *yin* and purging the ministerial fire.

Clinically and experimental, it is ascertained that the above recipe possesses the efficacies of allaying fever, relieving inflammation, tranquilizing the mind, restraining the excitement of vegetative nerve, and nourishing the body to build up the constitution.

Cautions:

The recipe is not advisable for patients with watery stool after meal.

14. Resolving Prescriptions

Pill of Immature Bitter Orange for Removing Stagnancy (枳实导滞丸 Zhishi Daozhi Wan)

Source:

Treatise on Differentiation of Internal and External Injuries

Ingredients:

No.1	Rhubarb root, Radix et Rhizoma Rhei	30 g
No.2	Immature bitter orange, Fructus Aurantii Immaturus	15 g
No.3	Medicated leaven, Massa Fermentata Medicinalis	15 g
No.4	Poria, Poria	9 g
No.5	Scutellaria root, Radix Scutellariae	9 g
No.6	Coptis root, Rhizoma Coptidis	9 g
No.7	Bighead atractylodes rhizome, Rhizoma Atractylodis Macrocephalae	9 g
No.8	Oriental water plantain rhizome, Rhizoma Allismatis	6 g

Directions:

The drugs are ground into particles and then made into pills by refining powder with water, to be taken 6-9 g each time with warm boiled water, twice a day. The drugs may also be decocted in water for oral administration. The dosage is reduced in proportion as the original recipe.

Functions:

Promoting digestion to remove stagnated food and eliminating dampness-heat.

Indications:

Syndrome due to stagnated food and dampness-heat manifested as epigastric distress and fullness, dysentery and diarrhea, or constipation, scanty and deep-coloured urine, yellow and greasy coating of the tongue and slow and vigorous pulse.

Moreover, other diseases such as acute indigestion, gastroenteritis, bacterial diarrhea and others that indicate stagnancy of food and dampness-heat in the spleen and stomach may be treated with the modified recipe.

Interpretation:

In the recipe, No.1 dominates in dosage and acts as the principal drug used to clean up the stagnancy of food. No.2 as an assistant drug, promotes the flow of *qi* and scatters food accumulation. The rest all share the role of adjuvant and guiding drugs, of which, No.5 and No.6 both contribute their effort in removing heat-dampness, and arresting dysentery; No.4 and No.8 devote in combination their effects in inducing diuresis, excreting dampness and arresting diarrhea, and No.7 plays its part in strengthening the spleen and removing dampness.

As modern researches have confirmed, this recipe possesses the efficacies in promoting peristalsis of stomach and intestines, assisting in digestion and absorption, and functions in arresting diarrhea, inducing diuresis, relieving inflammation, resisting bacteria and others by purgation.

Cautions:

Inadvisable for patients with stagnated food due to deficiency of the spleen.

Pill with Immature bitter Orange for Disintegrating Masses and Relieving Stuffiness (枳实消痞丸 Zhishi Xiaopi Wan)

Source:

Secret Record of the Chamber of Orchids

Ingredients:

No.1	Dried ginger, Rhizoma Zingiberis	3 g
No.2	Prepared licorice root, Radix Glycyrrhizae Praeparata	6 g
No.3	Medicated leaven of germinated barley, Fructus Hordei Germinatus	6 g
No.4	Poria, Poria	6 g
No.5	Bighead atractylodes rhizome, Rhizoma Atractylodis Macrocephalae	6 g
No.6	Medicated leaven of pinellia tuber, Rhizoma Pinelliae	9 g
No.7	Ginseng, Radix Ginseng	9 g
No.8	Prepared magnolia bark, Cortex Magnoliae Offcinalis	12 g
No.9	Immature bitter orange, Fructus Aurantii Immaturus	15 g
No.10	Phellodendron bark, Cortex Phellodendri	15 g

Directions:

Make water-pills by refining the powdered drugs with water or make paste pills with starchy paste out of the powdered drugs. The pills are to be taken 6-9 grams each time with warm boiled water, twice a day. Alternatively, the drugs may be decocted in water for oral administration.

Functions:

Disintegrating masses and relieving distention and fullness, strengthening the spleen and regulating the stomach.

Indications:

Masses or distension and fullness due to deficiency of the spleen marked by epigastric masses, distension and fullness, loss of appetite, general debility, or distension and fullness in the chest and hypochondrium accompanied by poor appetite, indigestion, difficult bowel movement, greasy coating of the tongue and slippery pulse.

The modified recipe is advisable for the above syndrome occurring in cases of chronic gastritis and chronic diarrhea.

Interpretation:

In the recipe, Ingredient No.9 is referred to as a principal drug, giving the effects of promoting the flow of *qi* and disintegrating masses. Acting as an assistant drug, No.8 has the same effect as No.9 and is therefore used to reinforce the effect of the principal drug. The combination of the above two drugs results in strengthening the effect of relieving distension and fullness. The last drug has the effects of clearing up heat and removing dampness to disintegrate masses. No.6, pungent and warm in property, has the effects of removing dampness and regulating the stomach. And No.1 is capable of warming the stomach and spleen to dispel cold. The joining use of No.1, No.6 and No.10 brings about best effect of dispersion with pungent property and purgation with bitter property. No.7 is able to strengthen the body resistance and reinforce the spleen, No.4 and No.5 both able to strengthen the spleen and remove dampness, No.3 able to promote the digestion and regulate the stomach, and No.2 is used as the temper of all the drugs in the recipe.

Cautions:

It is not fit for patients with mass of excess type.

15. Prescriptions for Treating Carbuncles

Decoction of Four Wonderful Drugs for Quick Restoration of Health (四妙勇安汤 Simiao Yongan Tang)

Source:

New Compilation of Proved Recipes

Ingredients:

No.1	Honeysuckle flower, Flos Lonicerae	90 g
No.2	Scrophularia root, Radix Scrophulariae	90 g
No.3	Chinese angelica root, Radix Angelicae Sinensis	30 g
No.4	Licorice root, Radix Glycyrrhizae	15 g

Directions:

All the above drugs are to be decocted in water for oral administration.

Functions:

Removing heat and toxins and activating blood flow to alleviate pain.

Indications:

Gangrene of the extremities marked by such symptoms at the affected extremities as deep redness, slight swelling with burning sensation, ulceration with foul smell, severe pain, or accompanied by thirst, fever, reddened tongue and rapid pulse.

Also, the modified is advisable for thromboangiitis obliterans as well as other diseases due to vascular occlusion pertaining to the above syndrome.

Interpretation:

Being principal, No.1 is dosed the most for removing pathogenic heat and toxins, No.2 plays the supporting part in purging pathogenic fire and toxins. No.3 is used to activate blood flow and remove blood stasis. The last drug, No.4, helps the principal drug in removing pathogenic heat and toxic materials.

Modern researches have proved that this recipe may function as antipyretics, anti-inflammatory agents, antitoxins and obvious antibiotics.

Cautions:

The recipe is not advisable for patient with vascular occulsion of *yin*-cold or of deficient *qi* blood types.

Yang-Activating Decoction
(阳和汤 Yanghe Tang)

Source:

Life-saving Manual of Diagnosis and Treatment of External Diseases

Ingredients:

No.1	Prepared rehmannia root, Radix Rehmanniae Praeparata	30 g
No.2	Bark of Chinese cassia tree, Cortex Cinnamomi (ground into fine powder)	3 g
No.3	Ephedra, Herba Ephedrae	2 g
No.4	Antler glue, Colla Cornus Cervi	9 g
No.5	White mustard seed, Semen Sinapis Albae	6 g
No.6	Baked ginger, Zingiberis Praeparata	2 g
No.7	Licorice root, Radix Glycyrrhizae	3 g

Directions:

All the above drugs are to be decocted in water for oral administration.

Functions:

Warming *yang* and enriching the blood, and removing pathogenic cold and obstruction.

Indications:

Yin syndrome due to insufficiency of *yang* which brings about accumulation of cold, manifested as swelling of the affected region without purulent core, absence of fever and thirst, pale tongue with whitish coating and deep and weak pulse.

Moreover, the modified recipe can treat many other diseases marked by the above syndrome such as bone tuberculosis, peritoneal tuberculosis, lymphoid tuberculosis, thromboangiitis obliterans, chronic osteomyelitis, chronic deep rooted abscess, prolapse of lumbar intervertebral disc, and proliferating arthritis of lumbar vertebrae.

Interpretation:

In the recipe, the first ingredient is the largest in dosage and used to warm and tonify *ying* and blood. No.4 is used to replenish the essence, strengthen the muscles and bones and assist the first ingredient in enriching the blood. No.2 and No.6 are used to dispel cold accumulation by way of warming and invigorating the channels. No.3 dispels pathogens out through the body surface. No.5 is used to eliminate pathogenic phlegm between interior-exterior. The last drug is for removing toxic materials.

Cautions:

1. The patients marked by *yang* syndrome or syndrome of half *yang* and half *yin* type are prohibited to take the recipe.

2. The recipe is contraindicated in cases of *yin*-deficiency with fever.

3. The ingredient No.3 in the recipe should not be overdosed.

Reed Rhizome Decoction
(苇茎汤 Weijing Tang)

Source:

Prescriptions Worth A Thousand Gold for Emergencies

Ingredients:

No.1	Common reed rhizome, Rhizoma Phragmitis	30 g
No.2	Coix seed, Semen Coicis	30 g
No.3	Waxgourd seed, Semen Benincasae	24 g
No.4	Peach kernel, Semen Persicae	9 g

Directions:

All the above drugs are to be decocted in water for oral administration.

Functions:

Clearing away pathogenic heat and resolving phlegm, removing obstruction and promoting pus discharge.

Indications:

Pulmonary abscess caused by accumulation of phlegm, and heat in the lung with symptoms of yellow, blood-stained expectoration with stinking smell as that of rotten fish, vague pain in the chest which aggravates when coughing, red tongue with yellow greasy coating, and slippery and rapid pulse.

The above symptoms seen in pulmonary abscess and pneumonia may also be treated with the modified recipe.

Interpretation:

Of all the ingredients, No.1 acts as a principal drug for removing heat from the lung; No.2 and No.3 function in combination as assistant drugs for resolving heat and phlegm, promoting diuresis and pus discharge; and the last one has the effects of activating blood flow and removing blood stasis to eliminate heat accumulation.

Modern studies have proved that this recipe works successfully as anti-inflammatory agent, antipyretic, pus-discharging drug and phlegm-resolvent.

Powder of Coix Seed, Aconite Root and Patrinia
(薏苡附子败酱散 Yiyi Fuzi Baijiang San)

Source:

Synopsis of Prescriptions of the Golden Chamber

Ingredients:

No.1	Coix Seed, Semen Coicis	30 g
No.2	Prepared aconite root, Radix Aconiti Praeparata	6 g
No.3	Patrinia, Herba Patriniae	15 g

Directions:

All the above drugs are to be decocted in water for oral administration.

Functions:

Promoting pus discharge and relieving swelling.

Indications:

Periappendicular abscess with pus formed marked by squamous and dry skin, absence of fever, guarding and distention in the right lower abdomen that feels soft when pressing, and rapid pulse.

Besides, chronic appendicitis in which pus has already formed and purgation is not suitable for it may be treated with the modified recipe.

Interpretation:

As a principal drug, the first ingredient in the recipe is dominant in dosage and has the effects of removing dampness and relieving swelling. The last ingredient, as an assistant drug, is used for promoting pus discharge and removing blood stasis. Being the least in dosage, the second ingredient with a pungent flavor and hot property plays an adjuvant part for dispelling cold-dampness and promoting the *qi* –flow to eliminate depression and obstruction.

Cautions:

The recipe should not be administered for patients with acute appendicitis without formation of pus which may be treated by purgation.